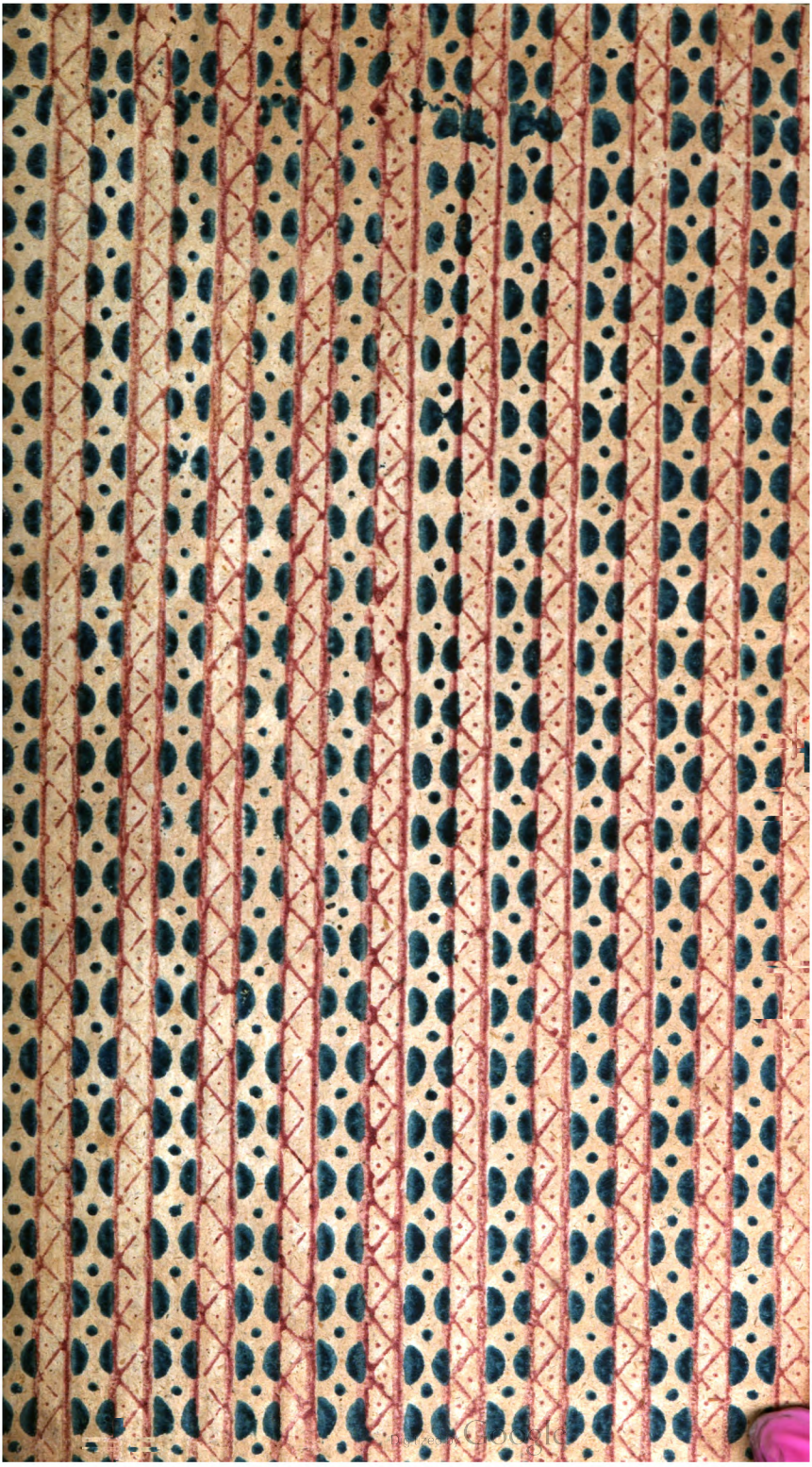
Digitized by Google

Digitized by Google

Enc. 256 E/14

Digitized by Google

Digitized by Google

MOSTANI, ÉS RÉGI

NEMZETEKET, ORSZÁGOKAT, TARTOMÁNYOKAT, VÁROSOKAT, EMLÉKEZETRE MÉLTÓ MEZŐVÁROSOKAT, HELYSÉGEKET, FOLYÓKAT, TAVAKAT, TENGEREKET, ÖBLÖKET, FOKOKAT, SZIGETEKET, HEGYEKET, ERDŐKET, BARLANGOKAT, PÉNZEKET, MÉRTÉKEKET, 's t. ef. ESMÉRTETŐ

LEXIKON,

MELLYET SZERZETT

HÜBNER JÁNOS,

JOBBÍTOTT, ALKALMASZTATOTT

SPERL XAV. FERENCZ,

A' MAGYAR ÉS ERDÉLY ORSZÁGI GEOGRAPHIÁVAL TÖKÉLLETESÍTETT; A' RÉGI ESMÉRTETÉSÉVEL BŐVÍTETT; A' TARTOMÁNYOKNAK BÉCSI GYÜLÉS, ÉS PÁRISI BÉKÜLÉS SZERÉNT ELHATÁROZTATÁSÁVAL TELJESÍTETT

FEJÉR GYÖRGY,

A' PESTI K. UNIVERSITÁSNÁL OKTATÓ.

NEGYEDIK DARAB.

Kéthy Pr. GOTHARD ISTVÁN O—S. KÖNYVTÁRA

KIADOTT PESTEN TRATTNER JÁNOS TAMÁS BETÜIVEL, ÉS KÖLTSÉGÉVEL. 1816.

A/71/142

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

AZ OLVASÓKHOZ

FEJÉR GYÖRGY.

E' negyedik darabban az Orosz birodalom, Prusszia, Spanyol, Svéd, Palaestina, 's más több mostani és régi országok; ó és új Róma, Páris, Sz. Pétervára, Pest 's egyéb városok kidolgoztatással jelennek meg. A' régi pénzek' esmeretét, hogy e' nélkül se szűkölködjünk, az újontan kifejtődött némely Országoknak bővebb esmértetésével, 's a' t. a' függelékbe felvettük. A' Magyar országi lakosok számát azon Püspöki Schematismusok szerént jegyzettük fel, mellyek esztendőnként a' F. Dikasteriumoknak bémutattatnak. A' mely városokban, helységekben megkülömböztetve nem találtattak, azok kihagyattattak. Távúl légyen tehát, hogy részre hajlás által a' Hazafiúi eggyességet, és igazságot sértegettük vólna; készek vagyunk mind azon Evangeliko-Reformatus Protestánsokat számszerént kitenni, valakiket Tudósaink bébizonyítanak.

Digitized by Google

Hogy e' tudományhoz értö Tudósok a' munkába bécsúszott hibákat addig, míg' az utolsó darabban megjobbíthattyuk, velünk észrevétessék, újjitott kéréssel kérem, Pesten 3-dik Sz. And. hav. 1816.

Digitized by Google

O.

Oahu, v. *Woahu*, egy a' Sandwichi szigetek közül Australiában.

O-Aipioha, l. Otaheti-Iti.

Oakingham, helys. Berk Angol Grófs.ban gyapjú kereskedéssel.

Oako, igen szép, többnyire egyenes és hegyes, vizes és igen termékeny tart. déli Afrikában, alsó Guineában felső Bengala belseiben, Rabezzo, Tamba, és Bembe tart.nyok között, Kango fó öntözi. A' lakosok hadakozók, és jó lövök; Ezen tart.hoz tartozik Quiringa sziget, melly Koanza fóban vagyon.

Ó-Anhalt, l. Anhalt.

Oar, l. Awar.

O-Arad, l. Arad.

Oasek, igy neveztetnek azon termékeny tájékok, mellyek, a' nagy fövény pusztákközepén mint szigetek feküsznek, több forrásokkal, és patakokkal. Illyen két Oaset, mellyek ugyan még nem egészen ismeretessek, találtatnak a' nagy fövény pusztában, nyug. felé felső Ægyptusnak. 1) a' nagy Oase (26° 30′ É. Sz.) fekszik dél felé, a' fő helye Dscharjeh, egy Bei hatalma alatt vagyon. 2) kis Oase (29° 30′ É. Sz.) még igen keveset ismeretes, mondatik hogy ez légyen a' körül fekvő pusztákban idé 's tova járkáló Arabsoknak, és Beduinoknak gyülőhelyek.

Oaxaca, Kormányszék uj Spanyol orsz. 4447 geogr. □ ór. nagy, 534800 l.

Ob, halakkal bővelkedő nagy fó Siberiában, melly Bija, és Katunja fóknak egyesüléséből Bijisknél Kulywan tart.ban keletkezik, fel veszi Tom, Irtisch 's. m. vizeket, közép folyásában 500 öl széles és 1 egész 7 ölnyi mély, csendesen folyó, némely helyeken csavarodva a' jeges tenger felé, mellyet végtére 540 mföldnyi folyta után el ér. Sok szigeteket formál minekelőtte a' jegestengerbe menne. Torkolatja Obdornak neveztetik, és a' tájék Obdoriának, melly nevet viseli Obdorskoi vs körül levő tart. is Beresow ker.ben, a' hová a' Sámojedák adójokat fizetik.

Oban, helység közép Skotziában, vagyon 1000 l. kik hajozásból, fa és parti kereskedésből, halászatból, vásári adásból vevésből élnek. A' ki kötő derék, de nintsen néki alkalmatos rakodó helye. Emlékezetre méltók ehez közel az Anglus gombocz kövek, mellyek külömbbféle kőhalmokból állanak 200 láb magassan, fekete lávával öszve forrasztva. Beregonium egykor Skotzia fő vsa vala, itt a' mint mondják, még most is ismértetnek némely utszák. A' tüz okádás által szóratott el; az egész vidék mútat még ollyan pusztulásnak maradékait.

Digitized by Google

Oban, legnagyobb arany pénz Japponiában 14 1/2 aranyat ér.

Obdach, mvs felső Stájer orsz. ban Judenburgi ker.ben 140 h. egy pléb.val, vashámorral és kasza csinálással, készítenek itt sok fekete cserép edényt. Ezen vs tájékában szépen terem a' zab.

Obdor, Obderskoi, l. Ob.

Obedos, vs és vár Portugalliában egy hegyen Estrémadura tart.ban.

Ober, Obra, kis fó Brandenburgi uj Markban, melly Lengyel orsz.ban keletkezik, és Glauchánál az Oder fóba megy.

Oberalm, falu Bajor országban Salzachi ker.ben, vagyon szép temploma, és sárga réz fabr. mellyben 44 személy dolgozik, és egy drót huzója.

Oberalpstock, hegy Helvetziában Uri kant. 10248 láb magas.

Oberamstadt, helys. Starkenburg Hassiai Fejedelemségben, 1366 l. és egy vas hámorral.

Oberau, falu Bajor orsz.ban Isarker ker.ben Loisach fónál 2 jeles gipszbányával.

Oberbach, falu Würzburgi N. Herczs.ben 1000 h. hol sok kö korsókat csinálnak.

Oberbrunn, vs alsó Alizatziában 1550 l. egy várral és szölö míveléssel.

Oberburg, mvs alsó Stájer orsz. ban Cilli ker.ben 130 h. jól vagyon épitve, de egy szomorú fekvésben két hasonló nevü magas hegyek közt. Vagyon itt dekánság egy szép templommal, és hasonló nevü urad.mal.

Oberdorf, mvs Bajor orsz.ban 111 ker.ben Wertach fónál egy várral, az ország törvény szék' és Számtartóság helye.

Oberdraburg, l. Draburg.

Oberehrenburg, helys. Cseh orsz.ban Leutmeritz ker.ben 337 h. szövéssel, fonással, és harisnya kötéssel diszeskedik.

Obereichstädt, falu Bajor orsz. ban felső Duna ker.ben Altmühl fónál egy vas hámorral, mellyben sok öntött míveket csinálnak.

Oberelzbach, mvs Würzburgi nagy Hercz.ben 873 h. mellyeknek lakosi leginkább a' diófa nevelésben foglalatoskodnak.

Oberensingen, falu Würtembergi orsz. Alp orsz.bírs.ban 529 l. és nagy malom kö kereskedéssel.

Obere See, l. Obersee.

Oberfeld, falu Karinthiában Adelsbergi ker.ben; itten jó veres és fejér bor terem.

Oberhausen, falu Bajor orsz. ban felső Duna ker.ben. Itt látni 27 Juniusban 1800 el esett Latour d' Aubergne Francz. Armada' első Grénátérosának emlékjelét.

Oberhayd, falu Bajor orsz.ban Mainker.ben 117 h. és sok gyümöltsfákkal.

Oberkirch, Hypergraecia, vs Reusch fónál Badeni Herczs. Kinzig Ker.ben 1090 l. és szölö míveléssel.

Oberkrinitz, falu Szakszoniában Értz. ker.ben 104 h. 620 l. és csipke fabr.

Oberlahnstein, vs Rajnánál és Lochnál Nassau - Usingeni Herczs.ben 1160 l. egy Savanyú víz kúttal; közel ide Lachnnak a' Rajna vizébe való folyásánál fekszik a' Laneck nevü hegy vár.

Oberlauenthal, falu Szakszoniában, Ércz hegyi ker.ben Eybenstocknál egy vasbányával.

Digitized by Google

Oberlaschen, falu Sziléziában Sprottaui ker.ben egy vashámorral.

Oberleutensdorf, mvs 204 házakkal Cseh orsz.ban Leutmeritzi ker.ben várral, egy kath. pléb. templommal, jó posztó fabr. és egy árva házzal.

Oberlind, mvs Meningeni Herczs. Steinach fónál, 120 h. és egy tükör fabr.

Oberlungwitz, falu Schönburg-Waldenburgi Herczs.ben 100 vászon szövőkkel.

Obermoschel, vs a' volt Donnersberg Fran, oszt.ban 670 l. vagyon egy luth. Ekl.

Obernau, falu és kastély Hohenberg Grófs.ban, Wirtenberg orsz.ban ferdeje által nevezetes.

Obernberg, mvs Bajor orsz. ban, alsó Duna ker.ben Inn fónál az orsz. törvény széknek, és Számtartóságnak helye.

Obernburg, vs Aschaffenburgi Herczs. Main fónál.

Oberndorf, mvs Austriában, Ens alatt, a' Bécsi erdő felett fekvő negyedben Melk fónál egy kath. pléb.val. Vannak még ugyan ezen fertályban nyolcz hasonló nevű faluk; hasonlóképpen a' Mannhartsbergen felül való fertályban ezen néven 6 faluk.

Oberndorf, Tisztiváros a' Würtembergi Felső Neckar orsz. bíróságban Neckar fónál, 1140 l.

Oberndorf, falu Würtzburgi nagy Herczs.ben Main fónál, 600 l. vagyon szőlő mívelése.

Oberneudorf, falu Saxoniában Értz hegyi ker.ben, Lautern fónál, harisnya kötéssel.

Obernick, vs Posen Warsói oszt.ban Warthe fónál 115 h. 760 l. kik között sok zsidók vannak.

Obernitz, falu Altenburg Fejedelemségnek Coburgi részében Saale fónál, timsó bányával.

Obernkirchen, vs Schauenburg Grófs.ban Westfaliai ker.ben Weser fónál, egy templommal, oskolával. 1300 l. kik között sok kő faragó vagyon, mert vidékében sok kőbányák, és kőszén gödrök vannak.

Obernzell, l. Hafnerzell.

Obernpfannenstiel, falu Saxoniában, Schönborn Hartensteini urad.ban, sok harisnya szövéssel, kalán csinálással, és csipke kötéssel.

Oberriexingen, vs Würtembergi orsz. Éns orsz.bíróságban Enz fónál 920 l.

Oberschlemma, falu Saxoniában az Ércz. hegyi ker.ben a' hó hegynél, vagyon 4 kék festék műve, mellyek közül egy a' Kir.hoz tartozik.

Obersee, felső tó, iszonyú nagy tó Canadában, ész. Amerikában, mellynek nagysága 1800 □ mfdnyire tétetik, vannak benne sok szigetek, és igen sok halak, kivált bővelkedik sok, némellykor 50 fontos pisztrangokkal, valamint a' világ tenger a' szél vészektől háborgattatik, és sok helyeken megmérhetetlen. Csak éppen egy ki folyása vagyon Sz. Mariánál, ámbár temérdek a' vize, de itt tized része sem foly el, hová legyen a' többi víz, azt az ember megnem foghatja, noha 40 fó folvást bele zuhan, némellyek közülök olly nagyok, valamint Sz. Máriánál a' tengerszorólat, melly 40 mfdnyi hoszú, vagyon egy vízzu-

Digitized by Google

hanása, és e' kapcsolja öszve a' felső tavat a' Huron nevü tóval.

Obrsizko, l. Obrzyzko.

Obersontheim, mvs Würtenbergi Kocher orsz.bíróságban, több birtokosok közt fel vagyon osztva, 1180 l. egy erős várral, kertel és egy árva házával.

Oberstdorf, mvs Bajor orsz. ban, Isar ker.ben Isár 3 forrásainál 1800 l. vas bányákkal, és egy vas hámorral.

Obersteinheim, l. Steinheim.

Oberstorf, mvs Bajor orsz.ban Ill ker.ben Ill fónál, 1800 l. vas bányákkal, és hámorokkal.

Obertheres, falu Würzburgi nagy Herczs.ben egy gazdaság oskolával.

Obervietach, mvs Bajor orsz. ban Regeni ker.ben 620 l. és jó gyümölcs termesztéssel és méh tenyészettel.

Oberwesel, kis vs az előbbeni Trieri ker.

Oberzell, mvs Bajor orsz.ban alsó Duna ker.ben, a' hol ama híres olvasztó tégelyeket készítik. Számtartónak lakása.

Oberzeyring, mvs Judenburgi ker.ben fel. Stajer Her.ben, azon nevü familiájé; egy ezüst bányája volt.

Obi, nagy fó az Asiai Orosz. bir.ban. Keletkezik az Altin tóból, mellyet az Oroszok Teleskoi Oserónak neveznek. Az ő neve annyit tesz, mint nagy. Azért az Oroszok is nagy fónak, a' Tatárok Umarnak nevezik hallal gazdag, egész Siberiát keresztül folya, és csak nem azon tóig, mellyből szakad, hajozható. Sok fó szakad belé, és végtére maga is, minekutánna 468 geogr. mfdet ált folyt volna 6 torkolattal a' jegestengernek egy öblébe szakad. Némellyek ezen fót határúl teszik Asia, és Europa között.

Obidos, vs a' Portugalliai Estremadúra tart.ban a' tengernél 1090 h. 2420 l.

Obinsk, Obwa, vs az Orosz Perm helyt. 200 l.

Obii tenger öböl, a' jegestengerben Asiai Orosz bir.ban.

Obojan, ker.beli vs az Orosz Kursk Helyt. Obopankának Psol fóba való folyásánál 412 fa házakkal, 7 temp. 4330 l. kereskedik gabonával, szarvas marhával, disznó sertével viaszal, és mézzel.

Obola, l. Abila.

Obrach, török vs alsó Bosniában, nem messze Drin fótól.

Obristenfeld, mvs Würtembergi alsó Neckár orsz.bíróságban 1020 l. és egy protest. kis aszony intézettel.

Obrovazzo, (nagy), kis vs, nyug. Dalmatiában Zara Grófs.ban Zermagna fónál 500 h.

Obrowa, (felső, és alsó) másképp' Bobrowa két helys. Morva orsz.ban Iglaui ker. ben, Bobruwka fónál. Találni itt szép Topázköveket.

Obrowitz, külső vs Brünnben, Morva orsz.ban a' Brünni ker.ben Zwitta fónál, vagyon egy kath. pléb.ja 46 h. 550 l. és jó posztó fabr.

Obrzycko, vs Poseni Herczs. Warthe fónál, 216 h. 1810 l. kik között 90 posztó csinálók vannak.

Observatorium-szigete, l. Recherche.

Observatory-sziget, egy sziget Australiában, uj Caledoniához ész.ra, mellyet a' gonosz emberevők laknak.

Digitized by Google

Obstatt, vs Baden Neckár ker. ben Urach fónál.

Obstschegórsk, igy neveztetik az Uralhegynek déli része az Orosz birban.

Obwa, l. Obinsk.

Obwalden, l. Unterwalden.

Occa, Sierra d'Occa, hegy ó Casztiliában Burgos, Miranda d' Ebro és S. Domingo de la Calcada köztt.

Occa, fó az Orosz birban, nem messze Tartariától, melly a' Moscau fót magához veszi és Nisnyi Novogorodnál Wolga fóba esik.

Occa, fó ó Casztiliában, melly az Occa hegyben keletkezik, és Puente de Rainnál Ebro fóba megy.

Occana, helys. Toledo Spanyol tart.ban, gabonával bövelkedő tart.ban, 4890 l. egy kadét oskolával a' Lovasság számára, nevezetes azon ütközetről, melly itt 1809 19 Novemb. történt.

Ocean, világ tenger, négy fő tengerekből áll: a' jeges, az Indiai, Amerikai, vagy is nyugoti, 's a' déli vagy is csendes tengerekből. A' többi meg ezeknek részei.

Ochad, nagy és népes helys. szerencsés Arabiában Tahamah tart.ban; Minden héten egyszer nagy vásárt tart, mellyet számosan meg keresnek.

Ochagavia, határnely Navarra Spanyol tart. van Franorsz. felé.

Ochansk, vs az Orosz Perm helyt. Kama fónál 300 h. halászatot üz.

Ochozk, tart. és ker. az Orosz Irkuzk Helyt. Siberiában Kolymánál, és Anadyrnál bövelkedik az ollyan állatokkal, mellyeknek bőre ki készíttetik. A' fő vsa.

Ochozk, (59° 20' 10'' É. Sz.) Ochota torkolatjánál az Ochozki tengernél, 4430 l. egy ki kötővel, itt rakatnak le a' kereskedésre való portékák, mellyeket Kamtschatkából hordanak; vagyon hajó csináló helye, minden adót és fizetést ide kell hordani, a' hol meg becsültetik, és azután innen Jakuzkba vitetik, azért is élelmet, és a'fán kívül, hajóhoz kívántató dolgokat szolgáltat. Ehez közel vannak a' kis Marokáni bérczek l. ezen helyet.

Ochrida, l. Achrida.

Ochsenfurt, Oxonium, kis vs Würzburgi nagy Herczs.ben Main fónál, mellyen keresztül egy híd itt vagyon 2140 l. Ennek tájékában terem a' legjobb Frankoniai bor.

Ochsenhausen, Metternich Herczeg' birtoka Würtemberg; Duna orsz.bíróságban 3 1/2 □ mfdnyi nagy, 7500 l. A' fő hely hasonló névvel jegyeztetik (48° 3' 52' E. Sz. 27° K.H.) mvs vagyon 1290 l.

Ochsenkopf, a' Fichtel hegynek legmagasabb teteje Main ker.ben Bajor orsz.ban 3617 láb magas a' tenger színe felett.

Ochsenpfuhl, kis kerek tó Grubenhagen Herczs..ben, Oberharz felé, Herzberg vsnál, mindég teli vagyon vízzel, de soha sem öntki.

Ochsenstok, hegy Helvetiai Unterwalden kant. mellynek 7373 láb a' magassága.

Ochsenwerder, termékeny szig. Albis közt Hamburgnál.

Ochta, mvs Newánál, Petersburg külső városa egy puskapor malommal, és egy ágyu furó malommal.

Ochtina, egy falu Felső Magyar orsz.ban Gömör Várm. ben, több birtokos urai vannak, vagyon egy evang templ. 2 papiros malom-

Digitized by Google

mal, 150 h. jó juh tartással, és vasbányával.

Ochums, fó Asiában Georgiában, mely Kaukasus hegyben keletkezik, és a' fekete tengerbe szabad.

Ochus, fó régi Hyrcaniában.

Ocker, fó alsó Szász ker.ben, melly a' Harznevü bérczekben Bruch hegynél András hegy, és Altenau között származik, a' borzasztó szép Ocker völgyit, Braunschweig mellett, keresztül hasítván, Dickhorstnál Halberstadti püspökségben, Aller fóba szakad. Ezen fó egyedül csak fa usztatásra való, mert héjában próbálták hajózhatóvá csinálni. Felveszi Radan, Ecker, Ilse, Altenau, és Schunder lefolyását, bővelkedik pisztrángokkal, és más féle halakkal.

Ocker, hutás hely Wolfenbütteli Herczs.ben Ocker fónál, melly 3 részre osztatik, tulajdon Ockerre, Schleckére, és Osterfeldre vagyon 110 ház. 830 lak. Vannak itt következendő huták: Frau Marieni értz választó huta, 1 sárga réz huta, és veres réz hámor, a' réz portékáknak, és Kazányoknak készítésére való ház, tovább egy mész, és tégla szín, 1 fényesitő kovátsmühely, 1 papiros, és több más féle malmok.

Ocsa, hely. Pest Várm.ben Soroksárhoz 2 mfd F. U. G. Teleky és Tihanyi fam. Lak. Magy. ref. és kat. Régi temploma, és az itt kezdődő nagy turján: és rekettyésse teszi nevezetessé. Van itt Posta váltás is.

Octolactok, Indiai népség ész. Amerikában szabad Státus 200 hadi néppel.

Oczakow, Qtschakow, vs Orosz Cherson Helyts.ban előbb erős vár, mellyet az Oroszok rontottak le 1788 17 Decem. és most csak 80 házból áll a' hol Görög, Örmény, Zsidó és Orosz kereskedők laknak, kik mostanáig egy egész szép kereskedést üznek a' fekete tengeren.

Odalanow, l. Adelnau.

Oddena, l. El. Mina.

Odeaquiri, vár, és fő tábor Travancorban Malabaria partján kel. Indiában, egy fegyveres házzal, és ágyú öntéssel.

Odelsk, vs Orosz Bialystok helyt. 172 h. 600 l.

Odemira, Grófs. Portugalliai Alemtejo tart.ban egy hasonló nevü fő vsal.

Odenheim, falu Badeni Pfinz, és Enz ker.ben só aknával.

Odenkirchen, helység Clevi Herczs. Niera fónál 2000 l. termeszt lent, és sok gyolcsot; vagyon szép papiros fabr.

Odenrode, vs Hollandiai Brabantban 2810 l.

Odensee, Otinia, fő vs a' Dániai Fünen szigetben egy mfdnyi hosszú csatornánál, melly Stiigenél az Odenseebe végződik, vagyon 930 h. 5360 l. egy Gymn. lakik itt egy Püspök. Sok fabr. vannak itt mellyekben gyapju materiát, bört, és kesztyüket készítenek, vagyon czukor, selyem, fabr. és salétrom főzése. A' tengeren való kereskedés az orsz. termésével nevezetes.

Odensholm, kis sziget a' Finni tengeröbölben.

Odenwald, Ottonis Silva, előbb nagy erdő Neckartól egész Main fóig a' hegyiuttól, egész Tauberig Badeni Hassziai nagy Herczségekben, most már csak a'

Digitized by Google

hegyes tartományokban vagyon, a' sikságon faluk vannak épitve. Része ama hires Hercynia erdönek.

Odera, Viadrus, nagy fó Német orsz.ban, mellyen hajózni lehet; Morva orsz.ban Haslicht nevü falunál egy igen magas hegynél kelet kezik, csak nem egész Szileziát, és Brandenburgi Márkot keresztül folyja, Ratibornál már kissebb hajókkal, Breslaunál pedig nagyobbakkal lehet rajta hajózni; azután az elö Pomerániában Stettinnél a' Dammi tavat formálja, a' nagy és kicsiny frisch Háff nevü öblön keresztül megy, és három torkolatok u. m. Peene, Swine, Diwenow által a' keleti tengerbe szakad. Sok fókat felvesz; u. m. Neisse, Ohlau, Bober, Queisz, Warthe 's a' t. halakkal bövelkedik.

Oder, kis vs Austriai Sileziában Troppaui ker.ben Odera fónál, posztó, gyapju materia, és gyolcs szövéssel.

Oderberg, vs Brandenburgi közép Markban Odera fónál 190 h. 1610 l. szarvas marha tenyésztéssel.

Oderberg, szab. urod. Austriai Szilesiában, Teschení ker.ben, ész.ról vagyon Oelsa keletről a' Deutschleutení urod. dél felöl Teschení nyug.ról a' Troppaui Hercza. a' melytöl az Odera fó választja. 49° 53′ töl egész 49° 58′ ig kiterjed; Oderberg vson kivül vagyon 3 faluja, u. m. Koppitau Pudlau, Schönichel, mindöszve 285 h. és 1490 l.

Oderberg, m. vs igen kellemetes tájékban Osterbache, és Oder között, 49° 53′ É. Sz. alatt. Vagyon egy kath. oskolája, tanácsháza, betegek háza, serháza, egy kereskedö vámja 160 h. 840 l. kik Szilesiai nyelvet lengyel nyelvel keverve beszéllik, és mezei munkából tapláljak magokat, életeket segetik szarvas marha tenyésztéssel is, a' mezök termékenyek, de gyakorta az Odera fó el önti.

Oderhellen, Udvarhely, mvs Erdélyben a' nagyobbakhoz kölló fónál 2 kath. templ. mal, 1 kath. gymn. 1 refor. gymn. vagy kollegyiommal, 1 nemes árvaházzal, tímársággal. A' reform. kollegyiomnak jövedelme reá megy 3400 fr. A' dohány termesztés, a' föld mivelés, szarvas marha, és méhtenyésztés nagy. Vagyon egy savanyúvíz kutjai is. Itt lakik a' kerületi tiszt.

Odernheim, (Drecks- v. Glan), vs Donnersbergi ker. Glan fónál 1190 l.

Oderhelm, (Gau) vs ugyan azon ker.ben Selze fónál 1000 l.

Oderwitz, (felsö és alsó) 2 falu, Zittau vs birodálmában, felsö Lusatiában 368 h. 2300 l. és gyolcs szövéssel.

Oderzo, Uderzo, igen tsökkent vs Montegano fónál, elöbb az Adriai tengernél, most pedig midön azon darab az elöbbeni birtokhoz jött, 5 mfdre távúl vagyon; fekszik Olasz orsz.ban Tagliamento oszt.ban, vagyon 3400 lak.

Odessa, 1796 eszt. elött Kojabay, (46° 29′ 30″ É. Sz. 48° 17′ 35″ K. H.) uj tengeri, és kereskedö vs Orosz Cherson Helyt. Liman, Atschi, Dniester, és Dnepr torkolatja között, 2000 h. (hihetöképpen részént házok, részént földi vermek, és kunyhók,) 15000 l. kik kö-

Digitized by Google

nött sok Idegenek, és Zsidók vannak. Vagyon 4 görög templ. több gyüjteményes házai, 1 kereskedő háza, vagy Bazárja, és tágos kaszárnyáji. A' ki kötője nevezetes, és erős, a' kereskedés eleven, és nagyon virágzik, melly részént Orosz birodalmi adományokkal, dél felé, részént külső országi portékákkal p. o. gyapjúval kávéval, és m. el kel az orsz.ban és Gallitzián keresztülNém. orsz.ba üzettetik. Némely fabr. most kezdődnek és folyvást hivatnak az uj munkások.

Odiam, város az Angol Hant Grófs.ban.

Odian, l. India.

Odier, Odiel, fő Andalusiában, melly Estremadura határánál keletkezik, és Cadixnál a' tengeröbölbe szakad.

Odilienberg, l. Vogesi hérczek.

Odiniente, vs Spanyol Valentzia tart.ban 7000 l. és posztó fabr.

Odischi, ker. neve Mingrelia Kaukasi tart.ban a' fekete tengernél Tschaisy nevezetű falúval, hol egy görög Püspök lakik.

Odoew, ker. vs Tula Orosz Helyt. 356 h. és 950 férfiu lak.kal, kik mezei munkából, és szarvas marha tenyésztésből élnek.

Odomantes, népség régi Macedoniában.

Odran, (49° 39′ É. Sz.) város Austriai Szileziában Troppaui Herczs.ben, Troppaui ker.ben, Oder fónál, kettős kő fallal, és egy árokkal körül véve, vagyon 350 kőből, és téglából épült háza, 2210 lak. kik német nyelven beszélnek, egy úri vára, és gazdaságitisztsége, kath. plébániája, és oskolája. A' lak. föld mivelésből, és marha tenyésztésből külömbféle mesterségekből, de többnyire posztó és matéria szövéséből, kaptza kötésből, és takácsságból élnek.

Odrusko, vs Orosz Minsk Helyt.

Odryssae, népség régi Thraciában.

Odrzywol, vs Warsói volt Radom oszt.ban nem messze Pilicától 56 házokkal.

Oebisfelde, vs Wolfenhütteli Herczs.ben Aller fónál egy templ. városi és leány oskolával beteg házzal, és vendég fogadóval, vagyon 202 h. 950 l. kik sör főzésből, pálinka égetésből, szarvas marha tartásból, szantásból vetésből, főzelék, dohány, és len termesztésből élnek, ezen városban három országos vásár esik.

Oedenburg, l. Soprony.

Oederan, Oedern, vs Szaxoniában érczhegyi ker.ben 295 h. 1570 l. posztó, darótz, flanel, karton, piket és kanafász fabrikákkal.

Oehlberg, l. Olajfákhegye.

Oehlberg, egy a' Francz. országi 7 legmagassabb hegyek közzül, mellynek magossága a' Rajnán felül 1270 láb.

Oehringen, Hohenlohe-Neuenstein-Ingelfingen Herczegi vs, Würtembergi Jaxt orsz. birósságban, 447 h. 3140 l. Vagyon lakó vára, gymn. oskolai tanítók Seminarinma, drága kő, és parket fabr. találni itt Romai régiségeket.

Oejestadt, l. Ystadt.

Oelandia, Olandia, Svetziai sziget, Kalezi-Gorlandiában, a' Calmari tenger szorulat által valasztatik a' száraz tart.októl 15 mfd a' hosza,

Digitized by Google

a' szélessége, északról erdőkkel, és kő bányákkal, délről szántó földekkel, és rétekkel keritetik, lakosi száma 7000 megy, kik szántásból, vetésből marhanevelésből, mész, égetésből, kövágásból, halászatból, és kereskedésből élnek.

Oels, Braunschweigi Oelsi Hercz.hez tartozó jószág alsó Szileziában, melly Julius holnaptól fogva 1809 Prussiai királyi Sequestrum alatt vagyon, Weide fónál, 31 □ mtfd. nagy, 84690 lakos, számlál; bővelkedik lennel, gabonával, gyümölcsel, fával, enni való vadakkal, és halakkal. Fő vsa.

Oels, Olsna, Oelse folyónál 449 h. 3060 l. vagyon itt egy lakóvár jeles könyvtárral, egy mesterséges, és természetes ritkaság szobával, egy szép mulató erdővel; vagyon egy luth. gymn. Koppothi fundatziójából 150000 for. vannak itt számos posztó csinálók materia és gyolcs szövők, puska csinálók, és lakatosok.

Oelsa, Elsa kis fó Austriai Siléziában, melly a' Karpati hegyeknél délről valamint a' Weichsel keletkezik, Teschennél el folyván ész.ról Oderberghez az Oder fóba ömlik.

Oelsan, Elsen, Olessnice, mvs Morva orsr.ban Brüni ker. ben, vagyon plebaniája, 2 templ. 236 h. 1370 l.

Oelsnitz, Olsnitium, vs Szaxoniában Voigtlándi ker. ben Elster fónál 342 h. 3000 l. nevezetes a' gyöngy halászat miatt az Elsterben, vagyon musolin, kaptza, és posztó szövése, arany és ezüst müvesei.

Oenipons, vs régi Vindeliciában, most Inspruck.

Oenone, l. Eugia.

Oenotri, első lakos népség Italiában.

Oeaus, fó régi görög orsz.ban Lakonikában.

Ör, (felső) Ober-Wart, Vas Várm.ben Pinka fónál, vagyon 600 lak. mezei gazdaságból, mesterségekből, és kereskedésből élnek. Vagyon itt jó kender, és len termesztő hely. Találni itt külömbféle vas hámrokat, metsző, és örlő malmot. vagyon egy plébániája.

Oerebacke, Eyrarbake, kikötő hely Island szigethen. Lak. halászok, és pásztorok. 1734-ben nagy földindulást szenvedtek.

Oerebro, (59° 15′ 40″ É. Sz. 32° 49′ 10″ K. H.) fő és kereskedő vs Nerike, v. Oerebró Svéd tart.ban, a' Fekete fónak a' Hialmar tóba való torkolatjánál, 300 h. 2880 l. egy szép vásár piartzal, egy pompás várral, kikötővel derék hajózással, és halászattal. Vagyon itt egy vendég ház, ispitály, fegyver fabr. és könyvnyomtatás. A' vs 1810 itt tartatott orsz. gyülés által, mellyben Augustus Károly Pontecorvoi Herczeg (Bernadotte Fr. Marschall) korona örökössé választatott, nevezetessé lett.

Oeregrund, kis vs Upland Svéd tart.ban 150 h. 800 l. és egy kikötővel, foglalatoskodik halászattal, közben lévő kereskedéssel, valamint a' Dannemorából való vas által hordással is.

Oeresund, l. Sund.

Oerielz, Airolo, nevezetes pléb. falu Tessin Schweitzi kant.ban Tessin fónál, és Godhart hegyénél, beteg házzal.

Digitized by Google

Örmény Ország, l. Armenia.

Örményeк, l. Armenusok.

Örs, (kis) falu alsó Magyar orsz.ban Szala Várm.ben Balatonnál, vagyon egy savanyúviz kutja a' Balaton partján.

Oesel, Osilia, köves sziget a' keleti tengeren, a' Rigai tengeröbölnek bé menetelénél az Orosz Liefland Helyt. 52 □ mfd. nagy, vagyon 33190 l. bővelkedik gabbnával, lennel, fával, hallal 's a't. Fő vsa Arensburg.

Oeslau, falu Coburgi Her.ben márvány bányával, márvány malommal, a' hol eszt.ként nehány ezer nagy és kis golyóbisok tsinaltatnak, mellyek Hollandián keresztül Indiába hordatnak.

Oesterby, helys. Upland Svéd tart.ban egy tonál 800 l. és egy derék vasbányával. E' hez közel vannak a' gazdag Dannemorai vasbányák.

Oestersund, egy ujonnan épült vs Jämtland Svéd tart.ban 250 l. 1786 vsi jusst és több szabadságokat nyert.

Oesthammer, vs Upland Svéd tart.ban, hajózást, és halászatot űz.

Oesterreich, Austriai birod. l. a' II. Darab függelékében.

Oesterreich, Austria, Ostria, főherczs. másképp nevezteték alsó Austriának is: Északról Cseh országgal, és Morvával, keletről Magyar orsz.gal dél felül Stajerral, nyug.ról Bajor orsz.gal határos. Ezen fő Herczs.nek térsége reá megy 548 geogr. □ mfdre. a' népének száma 1,481400. Bécs körül lévő tart.ok leginkább népessek, főképpen mind a' két oldalon a' Duna hoszában, de a' népsége a' déli részében, csekély, hol több mint 5000 láb magasság domboru hegyek választják a' fő Herczs.et Stájertől. A' Dunához közel vannak derék laposságok, a' tájék meleg, és egészen véve termékeny, ámbár a' nagy népesség miatt a' gabona, és vágó marha nem elegendő, kivált a' hol a' szőlő mivelés igen nagy. Az ásványok közül a' só, és vas nagy részét teszik a' ki hordandó portékáknak. A' kézi mesterségek, kivált gyapjuból, gyolcsból, pamutból, és selyemből készült portékákra nézve nagy folyamotban vannak. A' sáfrány és mustár az ő jóságokért különös megjegyzést érdemelnek. Felosztatik Austria Ens folyón felül és alúl való tartományra; ez utolsó nagyobb és nevezetesb része az egész Monarchiának és Főherczs.nek fő vsával, és következendő négy fertályokra osztatik, a' Duna déli részén: 1) a' Bécsi erdőn felül való fertályra, a' hol ker.béli vs S. Pölten (Hippolitus) 2) a' Bécsi erdőn alól lévő fertályra, kerületbéli vs itt Draiskirchen; Dunának északi részén. 3) Mannhartsbergen felül levő fertályra, hol ker.béli vs Krems. 4.) Mannhartsbergen alúl lévő fertályra, ezen ker.nek fővsa Korneuburg. Nevezetessebb hegyei: Semmering, Kahlenberg, Schneeberg, Oetscher, és Mannhartsberg. Bor termesztése eszt.nként 1,543943 akóra és több mint 30,000000 fortkra (1 akó = 20 ft.) becsültetik. Az Ens folyón felül való tart. 3 fertályokat vagy ker.teket foglal. 1) Traun fertályt, mellynek fő vsa Steyer. 2)

Digitized by Google

Hausruck-fertályt, ahol fő vs Linez, 3) Mühl fertályt Dunának ész.i részén, itt ker.béli vs Freystadt. Ezen tart.nak sok hegyei vannak p. o, Priel, Træunstein 's a' t. termékeny és jól megmunkált síkságai, és sok kézi mesterségei, nevezetképpen vasból és kartonból. A' ki hordandó szernek nagy részét teszi a' só. A' fő vs Linz. Az Austriai fő Herczegnek jövedelmét lehet hecsülni 24 mill. fr. a' hova az Ens fón alúl lévő tart. a' fő vsért közel 20 mill. felé ád. Alsó Austriának rendjei az Uralkodónak tetszése szerént összegyűlnek a' ki rendeltt parancsolatnak illendő felosztása felől gondoskodni. Az Austriai fő Herczegeknek örök következés rendjét VI Károly Császár 1713 pragmatica Sanctio által meg határozta, és rendelte, hogy a' férjfiági ágban, melly mindenkor az asszonyi nemet felül haladja, az első szülötti jusra vigyázat légyen, ha pedig férfiu gyermeke nem lenne a' fő Herczeknek, akkor azon juss ált menne az asszonyi ágra, mellyben hasonló rend tartatnék, tudni illik ezen örökséget kapná az uralkodónak öregebbik leánya maradékaival eggyütt. Ezen törvény a' Császári statusnak minden tart.nyaiban mint Austriai ház' törvénye pompásan elfogadtatott.

Oesterreichi kerület, ez legnagyobb Német orsz.nak mind a' 10 ker. közül, fekszik nagyobb részint délfelé Dunán alól, nevét veszi az Austriai fő Herczs.től melly egy kelet felé fekvő tart.t jelent. Majd egészen tartozik az Austriai Lotharingiai fő Herczegi házhoz, ennek fő hatalma alatt vannak a' többi kerületi rendek is. Térsége reá megy 4218 □ mfdre, lak. száma 10877000, kik uralkodójokkal eggyütt kath. hitet vallanak; vagyon mindazonáltal a' Protestansoknak is szabad vallás gyakorlások. Ezen ker.nek részeit teszik: az Austriai fő Herczs. belső Austria, az előbbi fejedelemségre emeltetett Tyról Grófs. a' Vorarlbergi urád. mal eggyütt, a' hajdani élő Austria a' Sváb ker.ben. — Ezen kerületnek rendjei: Az Austriai fő Herczeg az alsó, belső, felső és elő Austriai miatt, a' Trienti, és a' Brixi Püspökök, a' német rend Austriában való Prébendáji miatt, valamint Etschnél és Tyrolyban; a' Driechsteini Herczeg Trasp urad. miatt, a' Tyrolsi Engadinban. Trient, és Brixen a' Tyrolyi ország gyülésen, mint hozzá atyafisodott ország rendjei megjelentek, és magokkal hozták az ország adót, de erre nézve rendkívül való ország adóra léptek. A' német Prebendák egészen az Austriai fő hatalom alatt voltak. Trasp ugyan független vala, de ezzel nem élt. Ker.béli gyülések szint úgy nem voltak, valamint hogy ker. rendbéli szerzés nem vala; ámbár ezen ker. néha más ker. béli rendekhez is kapcsoltatott.

Oestrih, Nassau-Ussingi helység Rajnánál 1600 l. és szőlő miveléssel.

Oeta, l. Cumayta.

Oeta, hegy régi görög Orsz.

Digitized by Google

ban Phocisban, Thessalia határánál,

Oeta, népség régi görög orsz. ban, Thessaliában.

Oetelfingen, Edelfingen, Würtzburgi nagy Herczs.ben közel Tauber fóhez, több birtokosokhoz tartozik, vagyon 1220 l. kik leginkább gyümölcs, bor, és főzelék termesztésből élnek, valamint a' szarvasmarha tenyésztésből, és gyolcs szövésből.

Oetikon, helys. Zürich kantonban Helvetiában, egy tónál. Ehez közel vagyon a' Wannenhed egy kénköves ferdő.

Oetscher, a' Schneeberg után legmagasabb hegy alsó Ausztriában, 998 öll magas, a' Stajer ország határán, találni itt számos köszáli zergét.

Oettingen, Grófs. Bajor orsz. ban felső Duna ker.ben Wernitznél az ugy nevezet Rieszben, bővelkedik gabonával, ágetni való fával, lennel, szarvasmarhával, lóval, ludakkal 's a' t. Fel osztatik két lineára Oettingen-Spielbergi, és Oettingen-Wallerstein Herczs.re: amaz 3 □ mfdet bir. 9000 l. ez pedig 9 □ mfdet, 32000 l. fő vsa.

Oettingen, Öttinga, az Oettingen-Spielbergi Herczegnek lakhelye Wernitznél (48° 57′ 27″ É. Sz. 28° 16′ 20″ K. H.) vagyon 431 h. 4000 l. nehány 100 zsidókkal, 2 vára 1 gymnasiuma, árvaház, pamut fabr. gyapjú fonása, és gyolcs szövése.

Oetzthal, kietlen völgy az Olasz Tirolban, hol a' természetnek minden kellemetessége elenyészik; láthatatlanul csörgedeznek az erdei fók a' ki vájott gödrökben hol az útazó egyebet az éhes ragadozó madaraknak krákogásánál, és a' köszáli zergék ugrásainál nem hall és nem lát.

Oeyras, erős helys. Estremadura tart.ban, Portugaliában Tejo torkolatjánál; vagyon szőlő mívelése, selyem fabr. és meleg ferdője.

O Falà, Opina, hely. Sáros Várm.ben Lemestől 2 óra. F. U. Ketzeri fam. Lak. tótok. Evang. Olsva vizénél vásárokkal. Van ó falu Máramaros és Szepes Várm.ben is.

Ofanto, Aufidius; fő Nápoly Kirs.ban, melly a' Fejedelemség tulsó részében az Appenninben keletkezik, és a' Manfredonia öblébe megy.

Offenbach, vs Isenburg-Birstein Fejedelemségben Main fónál, 700 h. 9000 lak. kik között sok Német és Francz. Reform. és Zsidók vannak. Itt vagyon a' Fejedelemnek lakó palótája, és az igazgatásnak helye, és a' kamara; dohány, tobák, gyolcs, szekér, selyem matéria, kapcza, pántlika, kalap, fayence, piksis, és más efélé fabr. viasz gyertya csinálás, drága kőbéli portékák, selyem főzés, szattyán festés, és könyvnyomtatás, és 1 kóta nyomtatás. A' vsnak eleven kereskedése vagyon.

Offenbánya, Offenburg Schwendburg, Baya, helys. Erélyben alsó Fejér Várm.ben a' hason nevű ker.ben, hegyek között 4 ide tartozó helységekkel, lakják Oláhok, és bányászok; vagyon arany, ezüst, és piskoltz bányája.

Offenburg, (48° 28′ 5″ É. Sz. 25° 37′ 15″ K. H.) fő vs Badeni Kinzig kerül.ben Kinzig fónál 500 ház. 2800 lak. egy kath. Gymn. bor, és gabo-

Digitized by Google

na termesztéssel.

Ofra, v. *Klein-Ardrah*, nevezetes kereskedő hely a' tengeren Ardrah országban a' rabszolgák pártján, felső Guineában.

Ogara, v. *Wagara*, magasan fekvő, mindazonáltal termékeny tart. Habessiniában, Tigre, Samen, Dembea, és Bagemder tart.nyok között, hol a' Lamatmon és Makara fő észak nyugot felé a' határokat teszik, sok Zsidók laknak itten.

Ogge, v. *Wad*, Habessiniától elszakasztott tart. mellyről többet nem tudunk, mint hogy ebben vagyon a' Gawaja tó, az uralkodó és az alatt valók kereszténveknek tartatnak.

Oggersheim, vs Mainzi Püspökségben 930 lak. 1 várral.

Oglio, Ollius, folyó Olasz ors. ban, keletkezik Camonikai határokon, keresztül folyja Lago-Iseot felveszi a' Cherio, Mella, Chresa folyókat, és Steone, Savarona patakokat, és Pontevicotól egész a' torkolatjáig Ponál Borgoforten alól 92 olasz mfdnyire hajózni lehet rajta.

Ognate, vs Biscaya tart.ban Spanyol ors. 295 ház. 2070 lak. egy fő oskolával, vas, gyapju materia, és gyolcs fabr.

Ognella, Onquella, helység egy várral Portugalliai Alemtejo tart.ban egy hegyen 4 mfd Elvastól. Vagyon itt egy emlékezetre méltó kút, mellyből ha isznak az állatok, megdöglenek, kivévén a' békákat.

Ó-Gradiska, l. Alt-Gradiska. — A' Gradiskai Határ őrző Regement vidéke az ész. szél. 45° 5'tól 45° 29'ig, és a' kel. hosz. 34° 22'tól 35° 32'ig terjed, nyugotról a' második Bánsági kat. vidékkel, és Zágráb Várm. ész.ról Posega Várm. kel.ről a' Bródi határőrző Regementel, délről pedig Bosniával, és a' Török Horvát ors.gal határos. Nagysága 50 □ mtfd. Földe nyugot és észak felé hegyes, kelet és délfelé pedig róna, 's némely helyeken mocsáros. Folyói: a' Száva, Sztrug, Ternava, Czernecz, Orlyava, 's a' t. Gabonája, bora jo terem. Erdeje bőségben. Népessége 62300 mégyen, lak. részint kath. részint ó-hitűek, Illyrusok, Horvátok, és kevés Németek. 1 várat, 1 mvst, és 131 falut számlál. A' Zagrábi Püspöki Megyéhez tartozik. Fő vsa Ó-Gradiska.

Ogulin, (45° 15' 40'' É. Sz. 32° 58' 25'' K.H.) főhelye egy nagyon kiterjedett ker.nek az Austria Horváth ors.ban, a' honnét az Ogulini gyalog Regement nevét veszi, melynek Stábja itt vagyon. Látszik itt egy vár, 1 kath. pléb. 142 ház. itt enyészik el a' föld alatt a' Dobra folyó.

Ogulini Regement, Horváth ors. ban fekszik See kerület, Sluini, és Ototschani Regementek között, 12 osztálya szerént, 12 ker.tekre osztatik: u. m. Erdoell, Primischlie, Ogulin, Thóuin, Josephthal, felső Modrusch, Plaschki, Jeserana, Glunischiza, Lutschau, Bründel, és Jessemcze ker.tekre.

Ogurtschenskoi, sziget Balkán tenger öbölben Truchmenek tart.ban.

Ogurtshoi, nehány szigeteknek neve a' Kaspiumi tengeren, p. o. Idaakh, Nattonia, Darghau, és Daaghadan szigeteknek.

Digitized by Google

Ohio, az az: szép folyó hajózásra való víz észak Amerikában, melly Alleghanny, és Monongahela fóknak öszvekelésekből dél-keletre Pittsburgtól (40° 31′ 44″ É. Sz.) származik, és több mint 40 folyókat magába vesz, p. o. Illinen folyót, Wabasch, Miami, Kentucky, Cumberland, Tscheroki, Tennesse, 's t. m. fókat, ezek közül többek hajózásra alkalmatossak, és Erie, Ontario 's t. más tavakkal öszvekötik, a' Mississipibe való torkolatjánál 1000 öll széles. — Ezen folyóról veszi Ohio Észak Amerikai szabad Státus az ő nevét, melly 1804. ben vétetetett a' szövetségbe, addig Western Territorynak, vagy Chelicotténak neveztetett, nagy kiterjedett tart. északra Ohio folyótól, ezen szabad Statusnak nagysága 18 mill. hold, melly térségben 98460 lélek lakik. Főhelye Marietti.

O-Hivanui, v. *Ketteninsel*, egy a' társaság szigetei közül Australiában.

O-Hiwahoa, Ohiwaroa, Ohiwao, S. Dominica, legnagyobb a' Marquesas szigetek közül Australiában, (138° 21′ 30″ Ny. Sz.) magas, és hegyes, 15 teng. mfd a' kerülete.

Ohlau, folyó alsó Siléziában, melly Bernsdorfnál Münsterbergi Hercs.ben keletkezik, és Breslaunál Oder fóba szakad. Ettől veszi nevét

Ohlau kerület, melly 9 □ mfdet foglal, és 25100 lakos. számlál. Fő vssa

Ohlau, Olavia, hasonló nevű fónál, vagyon 285 ház. 2790 lak. szép vára, kat. várbéli kápolnája, egy evang. temploma, több malma, rézhámora, selyem, posztó, és tobák fabr.

Ohlsberg, Püspökség Argau kant.ban Helvetziában, asszonyi nevelő intézettel.

Ohm, folyó a' Fuldai Herczs. ben, melly a' Vogelhegyből jön, 1 óra járás Kircheimtól, Worába, és ezzel Mahrburgnál a' Lahn folyóba szakad.

Ohrdruf, (50° 50′ 33″ É. Sz.) Hohenlohe-Neuensteini H.gi vs Obergleichemi Grófs.ban Gothai Herczs.ben Ohre fónál, ama nagy égés előtt, melly 1808-ban történt, vala 755 ház. és 4200 lak. most még van 1 Gymn. gyólcs, bőr, posztó, és vitorla vászon fabr. rézhámori, gyolcs fejérítése, és gyapjuval való kereskedése is vagyon.

Ohre, folyó alsó Szakszoniai ker.ben, keletkezik Ordorf faluban, folyását veszi Drömlingen keresztül, végtére Albis folyóba szakad; Drömlingtől fogva lehet rajta hajózni; Wiegelitznél felveszi a' Mühlenbachot, Zobbenissnél Wanawét, és Wedringennél Bewert.

Ohrnbau, Arnbau, vs Bajor orsz.ban Rezat ker.ben Altmühl folyónál, vagyon 130 ház. 2640 lak. kik több mesterségeken kívül mezei gazdaságból, és szarvas marha tenyésztésből élnek.

Oibo, leggyönyörűebb a' Quirimbai szigetek közül keleti Afrikában.

Oignon, folyó Wasgauban a' Lotharingiai határokon, általfolyja Franche-Comtét, és mintegy 15 mfdnyi folyása után Pontailliernél Saone fóba szakad.

Oilöség, l. Kalmuckság.

Oire, vs Otranto Nápolyi tart. ban 4750 lak.

Oirschot, vs a' Hollandiai Brabantban Beerse fónál, 4860 l.

Digitized by Google

Oise, Isara, folyó Francziaorsz.ban, keletkezik Fourneau de Sologne nél Ardenne oszt.ban, keresztülfolyja Aisne, és Oise oszt.kat, és mintegy 27 mfdnyi folyása után Conflans-Sainte-Honorine nél, Pentoisen alól Párishoz 6 mfdnyire Seine fóba szakad. La Feretöl fogva hajózni lehet rajta, és egy mesterséges csatorna által a' Somme fóval öszveköttetik. Ezen folyóról veszi nevét

Oise osztálya, Francz. orsz.ban, melly előbb Isle de Francehoz tartozandó Beauvesis, és Valois tart.kat foglalta, 107 □ mtfd a' nagysága, számlál 583500 lak. termékeny gabonára, kenderre, lenre, répa magra, kerti veteményekre, tűzifára, juhokra, 's t. ef. nézve felosztatik négy, ú. m. Beauvais, Clermont, Compiegne, és Senlis köz-ker.kre, mellyek 35 kant. és 738 községet magokban foglalnak. A' fő vsa Beauvais.

Oisemont, helys. Somme Fr. oszt. ban 1030 l. kereskedik gabonával, gyapjuval, és lennel.

Ojaine, l. Huaheine.

Ojestadt, l. Ystadt.

Ojos de Guadiana, l. Guadiana.

Ojtoz, fó Erdélyben, vannak benne pisztrángok, hason nevű szoros útnál fojván, vége re bele szakad a' Moldvába.

Ojtoz, szoros út, és Contumácz Erdélyben.

Oka, hajózásra alkalmatos fó Orosz bir.ban keletkezik Orel Helyt.ságnál, fel veszi Moskwa, Nara, Protwa, Ossetr, Urga, Sucha, Schisdra fókat, és Nischni, Nowgorodnál Wolgábaömlik

Okamundel, szabad tart. Guzurata félszigetben Ostindiában, ennek ker.letében, és az itt találtató Kotsch öböl szig.nél élödik a' tengeri tolvaj nép, Sangariok, kik a' hajózást háborgatják. Az ő fő helyek Noangur.

Oka-Skamikul, falu Oláh orsz. ban Soaknával.

Okeham, fő vs Rutland Angol Grófs.ban a' szép Catmosa völgyben 2500 l. és csekély kereskedéssel.

Okehampton, Okington, helys. Devon Angol Grófs.ban Oke fónál gyapju materia fabr.

Oki, Japani sziget.

Okkak, uj ülés Labradorban ész. Amerikában, hol a' Hern Hutterek egy csapatban le telepedtek.

Oklos, nagy Oklos, gross Stalldorf, Oláh falu Erdélyben Hunyad Várm.ben vagyon 99 h. egy nem egyesült görög pléb. jó bor termő hegye.

Okna, mvs alsó Moldvában dél nyug.ra nem messze az Erdélyi határokhoz, sok só aknákkal, mellyek esztendönként 300000 piasternyi hasznot hajtanak.

Oknamare, vs Oláh orsz.ban Okna fónál sok só aknákkal, mellyek esztendönként 1/2 milliom piastert hoznak be.

Okolicsna, falu, Okolicsáni familiának jószága Liptó Várm.ben, Wág fónál, vagyon egy régi roppant pléb. temploma, egy Sz. Ferencz szerzetbéli Atyák klastroma póstája, két kastélya; Lak. 122 kath. 370 evang. és 4 zsidók savanyú víz kúttal. A' vitéz Okolicsányi familiájé.

Okosir, (42° 9′ É. Sz. 139° 30′ K. H. Grenwichtöl) sziget a' Tungusi tengeren, 11 mfd hosszu, 5 mfd széles,

Digitized by Google

általában erdős; alkalmasint lakossai is vannak.

Oksa, vs Siedleczi oszt.ban Lengyel orsz.ban.

Olad, mvs Vas Várm.ben, Arany vizénél, Szombathelyhez 1/2 óra, Lak. nemesek többnyire, 's Magyarok, helybéli káplánsággal. Főbirtokos benne Skerlecz fam.

Óláh-Illyrus, határőrző regement vidéke, Districtus Legionis Limitaneae Valachico-Illyricae, az É. Sz. 44° 28′ tól 45° 41′ ig, és a' K. H. 38° 6′ tól 40° 33′ ig terjed; nyug.ról a' Német-Banáti kat. vidék, és Krassó Várm. kel.ről Erdély és Oláh orsz. végre délről Servia környékezi a' Dunával. Földje, kevés részeit kivévén, igen hegyes, kies völgyeit számos pata-kok nedvesítik. Folyói közül nevezetesebbek: a' határt tévő Duna, és Karasch, ezek után Nera vize és a' Temes, mind a' kettő egy hegyhátból ered, de ellenkező oldalokon a' nyugoti széleken, és a' Cserna vize, melly nem messze Orsovától a' Dunába szakad. Nagysága 106 □ mfd 4 mvs és 108 falui vagynak. Nepessége a' Német-Banáti Regementel 163000 mégyen, nagyobb részint Oláhok, Rácok és kevés Németek; kat. és ó-hitűek. A' Csanádi Püspöki Megyéhez tartozik.

Oláhok, önnön nyelveken Rumunyi, Walachen, Wlachen, Valachi, Oláh és Moldva Herczs.gekben lakó népség; Bolgár és Magyar orsz.ban, kivált pedig Erdély N. Fejedelemségben is elterjedtek. A' Geták, Thraxok, Dacusok, és Római szállítványoknak maradéki; azért nyelvek az Olasz nyelvvel rokon, melly nem külömben a' Római nyelvből áll résznyire. Kimíveltetésök csekély a' tudományokban és szép mesterségekben járatlanok. Religyiojok görög szertartású; többnyire ó-hitűek, részinyire egyesültek. Az ó-hitűeknek Pópájik se tudnak közönségesen mind énekelni, olvasni és írni.

Oláh ország, Valachia, Törökül Eflak, Herczs. Török Európai bir.ban, ész.ra Moldva és Bessarabia orsz. kel.re és délre Bulgaria, nyug.ra Servia, Magyar orsz. és Erdély között, az É. Sz. 44—45° 52′, a' K. H. 40° 38′—45° 20′ alatt fekszik. Hossza mintegy 40—45, szélessége 14—40 mfd; nagysága 1125 □ mfd. Lak. mintegy millio; legtöbbnyire Oláhok, és ó-hitűek, sok kalugyer klastromokkal; csak imitt amott vannak közttök Törökök és kath. a' Töröktől nagy adóval nyomattatnak. Vidéke ész.ra és nyug.ra igen hegyes, és magas, de délre sík és lapos. A' legmagasabb hegyeik Erdély orsz. határinál fekszenek. Jelesebbek: az Oszla, Volkány, Mandra, Prasa, Szidu, Tiszomoy, Magura, Turkul, Albota, Bundi, Mosul, Vakaz, Törtsvár Vladesz, Kapri, Boza, Garul, Asztag bérczek; nevezetesebb szoros utak, a' Volkányi, Verestornyi, Törcsvári, Bodzai. Igen sok fókkal, és számtalan patakokkal nedvesittetik; mellyek közvetetlenül, vagy közvetve mind a' Dunában folynak. Nevezetesebbek 1) a' Duna, melly

Digitized by Google

melly által Magyar-orsz. tól, és nevezetesen az Oláh Illyrus regementtől, és Szerviától, Bulgáriától délre elválasztatik; 2) Cserna, es által határoztatik nyug.ra; 3) Sireth, v. Sereth; ez által kel.re válik el Besszarabiától. 4) Olt vize, Aluta, ez által nem egyenlő részekre hasíttatik: a' nyugoti kisebb, Krajova Bánat nevet visel; a' másik nyugoti egész Bessarabia és Bulgaria keleti határiig tart. 5) Olt vizén innen folynak: Motru, Scyl, Sillortu, Amarada, Oltetz, vizek; 6) Olt vizéntúl: Argis, Volzana, Potok, Dimbovicza, Falomnicza, Praova, és Bora fók, 's a' t. Levegője mérséklett. Földe igen termékeny és gazdag; tele szántóföldekkel, legelőkkel, de rosszúl míveltetett. Főterméseí: a' gabona, kukoricza, köles, bor (gyakran egy ősszel 5 millio akó) fa, kivált makktermő; sok fa és mezei gyümölcs, mint dinnye, 's a' t. a' szarvas marha; 2 1/2 millió juh, sok derék ló, sertés, méz és viasz; számtalan sok hal, vad, 's t. ef. kő só, kénkő, föld-olaj, kalamáz; csak egy egy ásványos vize esméretes: Olanich és Retzel vizek köztt. Ezen Herczs. Daciának része volt hajdan; Decebalus Kir. megyőzettetésével Romai tart. lett; Trajan Császár számos Romai nyelvű lakosokat szállitott ide, kik itt több vsokat építtettenek, 's a' földmíveltetéséhez fogtanak. Ezeknek nyelvekhez 's szokásaikhoz szegődvén lakosi, Római jusokat nyertek Caracalla Császártól, és Romútiusoknak neveztettek; Aurelián Cs.tól legnagyobb résznyire, hogy a' bérohantt költözködő népeknek rajtok portázásitól megmentessenek, Moesiába és Thraciában, Dunán túl ált tétettek, 's ezen tart.nyok' lakosaival egybe vegyültek. A' Római bir. elosztatás a után a' keletihez tartoztak; Idővel el hagyván zsellér lakhelyeket nagy részént, Dunán által ész.ra, Podolia és Orosz orsz.' határit lepték el, szántás vetéssel, és marha neveléssel, foglalatosk.odván. XII-dik század elején Niger vagy Nigronot vezérlése alatt onnan is elhordosóskodott egy nagy részök, és a' Barczaságnak, déli Erdélynek határinál a' mai Oláh orsz.ban telepedett meg, a' bővebb legeltetők, Religyiójok, és egyéb okok miatt, 's Tergovistó, Bukarest, Langenau, Pilesto S. Georgi vsokat épitette, tulajdon Herczeget, v. Wajvodát, Hospodárt választván magának. Azon században még a' Magyar orsz.tól meghódoltatván, esen Herczegs. 1391, 1394, és 1415 a' Törökök pusztíttatása által sokat szenvedett, és járomk alá vettetetett; adózó állapottyoktól 1688-ban megmenekedett ugyan az Austriai bir.hoz kapcsoltatván; de a' Karlowiczi békéléssel ismét a' Török hatalom alá jutott a' Passaroviczi békesség által Olt vizéig Oláh orsz. vissza szeretztetett (1718) de 1739-ben ismét oda lett. E' változások alatt sokan Erdély és Magyar orsz.ba vették magokat. A' mult század közepétől fogva az Orosz birodalom nyomúl reája; 1769

Digitized by Google

és 1789-ben az Oroszoktól elfoglaltatott, 1808 — 1812-ig bírattatott, de ismét vissza adatott a' Török portának; mellynek főhatalma alatt egy ó hitüekből választatott Hospodár által kormányoztatik; fő vsa Bukarest: jeles helyei: Tirgivist, Foksány, Gulácz, Kraschowa, Kurte Argis, Rimnik, Szlatina, Brankovan, Crajova, Suponest, Tirgusil, 's a' t.

Olajfákhegye, hegy Palaestinában, Jerusalem vstól egy völgy által elválasztatva olajfájitól neveztetett él.

Olajforrások, hires források Sabia fónal Canadában ész. Amerikáb. orvoslásul szolgálnak az Indusoknak; a' viz olajjal vegyült.

Olaszi., (várad) püspöki mvs Bihar Várm.ben; lakossai Magyarok, Németek, és Oláhok. Itt van a' kath. püspökség, és a' Nagy Váradi káptalan széke; az Ursulita Apátzák és Misericordianusok klastroma; a' Királyi Convictus egy katona nevelő ház, 's posta. Ezen mvsban a' kath. plebanián kivül van egy egyesült görög plébánia, kath. Pap nevelő ház (Seminarium) is, hol az egyesült görög részről is vannak a' nevendék Papok, kiknek Püspökjök a' vs más részében lakik; vagyon végre itt még egy reform. templom a' fejér Körös mellett.

Olaszi, előbb Olasz, falu Zemplén Várm.ben, vagyon jó szántó földje, jó rétjei nevezetes szőlője, makkos erdeje, nagy halászatja a' Bodrogh fóban, lakosai egyesült görögök, és reform.

Olaszi, l. Wallendorf.

Olaszország (mint a' Magyarok nevezni szokták) Wälschland, Italia, nagy félsziget több szigetekkel, Európának déli részén, a' 25° 20′ és 31° 40′ Ferrói hossz. között; és 46° 40′, és 35° 20′ É.Sz. között. 150 geogr. mfd. hossza, és 5—60 széle és egy kar v. csizma formán terjed ki a' közép tenger felé. Északkelet közt Illyricummal, ész.ról Tyrolissal, 's Helvecziával, északnyugott közt Fr. orsz.nak azon részével, melly ezelőtt Olasz orsz. hoz tartozott, határos; egyébb részeit a' középtenger keriti, mellyre nézve a' kereskedést déli Európával, nyugoti Asiával, és északi Amerikával, nagy haszonnal fojtatja. Meyer Wilhelm állítása szerént ez az egész Olasz orszag állapotja, Lomb. és Velen. Kir. 13880 Olasz □ mfdön 4,065000 lak. számlál. A' Luccai Herczs. 374 □ mfdön 131000 l. Massa 56 □ mfdön 20000 l. Modena 1477 □ mfdön 375000 l. Parma 1626 □ mfdön 383000 l. Az egyházi birtok 13055 □ mfdön 2,425000 l. Respub. S. Marino 17 □ mfdön 7000 l. Sardinia 22471 □ mfd. 3,874000 l. A' két Siciliák országa 31731 □ mfdön 6,766000 l. Toscánai N. Herczs. 6019 □ mfdön 1,264000 l. Corsica 2723 □ mfd. 190000 l. Malta, és Gozzo és Comino szigetek 143 □ mfd 150000 l. 's igy az egész Olasz orsz. 93572 Olasz □ mföldön mintegy 19,690000 lak. számlál, kik közönségesen Olaszoknak neveztetnek. Italia minden Europai tart.ok között a' legszebb, úgy hogy nem ok nélkül neveztetik Europa kertjének. A' levegő ugyan külömbféle, de az egészet vévén, egészséges. Földje

Digitized by Google

nagyobbára jó, és termékeny, kivévén az északnyugott közi részt. Italiának felette nagy hegyei vannak, mellyek között legnevezetesebbek: Montblanc, Monte-Rosa, Apenni, és Siciliában a' tüzokádó Aetna. Gabona majd minden részében vettetik, e' mellett temérdek bora, olajja, sáfránja, mannája, gyümölcse, dohányja, és a' déli gyümölcsnek minden neme. A' selyem Olasz országnak majd minden részében, de sehol oly nagy haszonnal nem, mint a' volt Piemontban miveltetik. Len, árpa, és czukor; és számtalan marha, különösen ószvér, és szamár. Hegyei rezet, ólmot, márványt, alabástromot, kénesőt teremnek, és ásványos izet forranak. Nevezetesbb folyóji, Pó, Tessino, Adda, Oglio, Mincio, Etsch, v. Adige, Tiber, 's Arno. A' halas tavakra nézve sem szenved fogyatkozást, mellyek között nevezetesek: Lago-maggiore, v. a' Lukani tó, a' Lugani tó, Comi Iseo- és Garda tavak; a' közép, és alsó Italiában a' kis tavak: Perugia, Bracciano, Terni, és Celano. Siciliában, a' Proserpini tó. A' Geographia szerint ezen félszigét felső- közép- és alsó-Italiára osztatik. Felső Italia az északi rész a' Helvecziai Alpesek, a' közép és Adriaticum tengerek között, és ezelőtt magában foglalta á' Savoji Herczegeket, Piemontot, Montferatot, Mailandot, Mantuát, Parmát, Piacenzát, Guastallát, és Modenát; utóbb Mirandolát, Novellarát, Massa di Carrarát, és Monacot, il Dominio Venetot, vagy is az Olasz ország.ban fekvő Velenczei tart.okat, és a' Genuai urodalmokat; de miólta Savoja, Nizza, Monaco, Piemont, Liguria, vagy Genua, Parma, és Piacenza Franczia ország.gal eggyesítetett, és a' Cis-Alpini köztársaság, felállitatott, mellyből származott a' volt Olasz, most Lomb. Velencz. Kir. csak ebből az Olasz Kirs.ból áll most Felső-Italia. Közép Italia magában foglalta a' Pápai Egyházi-tartományokat, a' Toskanai nagy Herczs.et, Lucca, és San Marino köztársaságokat, és Stato degli Presidii, de utóbb ezek Fr. ország.gal eggyesítettek, Lucca, Piombinohoz adatott, és Herczegségre emeltetett; Stato degli presidii Olasz országhoz csapatott; csak a' San Mariávi köztársaság áll még. Alsó-Italia, vagy Italiának déli része csupán Nápoly Kirs gat foglalja magában. A' szigetek között legnagyobbak Sicilia, Malta, Sardinia, Corsika. Siciliának, és Sardiniának tulajdon Királyai vannak; Corsika Franczia ország.gal van eggyesítve, Maltát az Anglusok birják. A' lakosok Olasz nyelven beszéllnek, melly a' Latin nyelvnek elfajúlt, és idegen szavakkal kevert lyeánya. Némelly észak keleti vidékein a' régi német nyelv van szokásban; déli Nápolynak, és Siciliának némelly ker. ben pedig a' Görög: Máltában végre az Arabs nyelv Olasszal keverve, 's romólva. Italiának külömbféle selyem, és gyapot-manufacturáji vannak; Genua ád bársonyt, materiát, és klárist; Velencze pedig

Digitized by Google

posztót, tükröt, és üvegszereket. Több helységek vidéke fejérítésben foglalatoskodnak. A' mesterségek itt nagy elömenetellel üzetnek. A' tudományok pedig itt több híres Feltalálókra akadtak. Italia egészen kath. vallású, csak ugyan még is a'Piemonti vidékeken akadni Valdenzekre, Görögökre, és Zsidókra. Olasz ország' kereskedés állapotja már nem olly kiterjedt mint ez előtt 200 eszt.kel; azonban most is megkeresi a' külső országokat borral, malozsával, narancsal, czitronnal, granát almával, olaj, 's fa olajjal, mandolával, riskásával, köménnyel, koriandrommal, kanári maggal, mannával, körösbogarakkal, Lodii sajttal, márvánnyal, klárissal, tükör üveggel, színes porczelánnal, papiros pixisekkel, lávából készült mivekkel, selyemmel, húrokkal, selyem zsebkesekenökkel, harisnyákkal, arany, és üst szerekkel, skárlát posztóval, terjékkel, szalamiával, kénesövel, régiségekkel, emlék szobrokkal, képekkel, metszett kövekkel, 's egyéb mester müvekkel.

Olau, l. Ohlau.

Olbernhau, Albertshayn, nemes helység Saxoniában, Érczhegyi ker.ben Lauterstein tisztségben 1 óra járás hosszában, a' Flöher viznél 1780 lak. kik csipke kötéssel, kapcza szövéssel, lakatossággal, puska csinálással, és mindenféle fa portékák tsinálásával foglalatoskodnak.

Olbersdorf, urodalom Austriai Sileziában, Troppaui ker. ben, hasonló nevü vsotskával, kiterjed 50° 7'től egész 50° 13' É. Sz. és legfeljebb 2 mfd hosszú, 1 mfd széles, vannak még benne 13 faluk, 2 koloniák, 739 h. 4760 lak. kik német nyelven beszélnek, és a' Luther vallását gyakorolják; Oppa folyó keresztülfolyja. Vannak szép erdei, de igen középszerü szántó földjei.

Olbersdorf, vska fekszik Oppa folyónál, (50° 9' É. Sz.) vagyon egy régi úri vára, egy kath. pléb. és oskolája, 92 h. 640 lak. kik németül beszélnek; ezen vs fekszik Olbersdorf falu, és az Oppa folyó mellett, mellyben 151 h. és 930 lak. vannak.

Olbersdorf, (nagy) falu Austriai Sileziában, Troppaui Herczs.ben, Troppau ker. ben, tartozik a' Wagstadti urodal.hoz, Wag fónál egy helybéli káplánnyal, és oskolával, vagyon 141 ház. 1000 lak. kik német nyelven beszélnek, többnyire mezei gazdaságból, gyapju, és len fonásból, barom, és méh tenyésztésből élnek, vagyon itt egy felsöségi serház, 3 szél malom, 3 vizi malom, egy urodalmi posztó kalló, 1 deszka metsző malom, 1 tégla égetés.

Olbersdorf, falu Szileziában Frankenstein ker.ben egy kénkövel ferdövel.

Olbersdorf, (felső és alsó) 2 falu Zittan vs birtokában Oberlausitzban (felső Luzatiában) 332 h. 1800 l. kik között sok gyelts szövők vannak.

Olbersleben, nemes falu a' Weimari Herczs.ben salétrom főzéssel.

Olbiopol, ker.béli vs Cherson Orosz helyt. Búg fónál.

Old-Aberdeen, l. Aberdeen.

Oldbury, falu Shrop Angol Grófs.ban, hol vas szege-

Digitized by Google

ket, és fazekakat csinálnak.

Oldenbrook, l. Altenbruch.

Oldenburg, Herczs. a' Westfaliai ker.ben 52° 30′ egész 53° 45′ É. Sz. 25° 10′ egész 26° 25′ K. H.) fekszik az ész. tengernél, és alsó Wesernél keleti Frislandia, Jever, Weser, és Bremen között tartozik a' Holstein-Oldenburgi Herczhez. A' Delmenhorstal, Lübeck vagy Eutin Herczs.gel együtt vagyon 97 1/3 □ mfdön 159550 l. Ezen tart. sok helyeket mocsáros, de még is meglehetős képpen termékeny kivált komlóból, lenből, kenderből, gabonából; Szembetünő itt a' ló, szarvas marha, és juh tenyésztés is 1000 emberből álló hadi erőt táplál. Jövedelmet lehet számláini az Elsflethi vámonkivül (melly 6000 Thalért hoz be) 561200 fabt. A' fő vsa

Oldenburg, (53° 8′ 20″ É. Sz. 25° 50′ 54″ K. H.) megerősített vs Hunte fónál 630 h. 4690 l. itt vagyon a' lakó vár, a' tartományi Igazgatónak helye egy gymnasium, (oskola tanító nevelő ház) és egy kikötő.

Oldenburg, régi elpusztult vár a' Hasziai Westfalia Herczs.ben, nem messze Neheimtól Röer fónál, és pedig az ugy nevezett Fürstenberg felett fekszik. Régenten igen megvala erősítve, és egy menedékhelye az Arensbergi, és Marki Grófoknak, de már ma nincs egyébb fent, mint egy kápolna, melly által ellenben egy kőszikián fekszik. Ezen Oldenburg vala első helye, és törzsök familiaháza a' hasonló nevü Grófoknak. Később ezen Grófoknak mellék familiájára jutott, kik Fürstenbergtől nevezték magokat, és még most is ment vannak mint Fürstenbergi Bárók.

Oldendorf, vs Hessen-Casselli Schauenburg Grófs.ban Weser fónál düledezett falakkal, és árkokkal körül véve, vagyon temploma, oskolája, közel 1300 lakosai, kőszén gödrei, és kőbányái.

Oldendorf, (52° 18′ 40″ É. Sz. 26° 8′ 6″ K. H.) vs Churbrandenburgi Ravensberg Grófs.ban 112 h. 540 l.

Oldenlande, így neveztetik egy tart. a' Lauenburgi Herczs.ben, melly a' tengernél Albis felé fekszik.

Oldensaal, (52° 19′ 2″ É. Sz. 24° 34′ 11″ K. H.) vs a' Hollandiai Ober-Yssel tart.ban, 2090 l.kal.

Oldenwerth, nagy falu a' Schleswigi Herczs.ben Eyderstadt ker.ben nem messze Tönningentől.

Oldeslae, nemes vs Holstein Herczs.ben Wagria tart.ban Bestenek a' Trave fóba való torkolatjánál, 1660 l. egy só bányával, melly esztendőnként 30000 mázsát ád. A' lak. mezzei gazdaságot üznek.

Old-Harbour, ki kötő Jamaika Angol szigeten, 7 egész 8 Angol mfd S. Jagotól nyug. felé.

Oldisleben, mvs Szász Herczegi hasonló nevü Seniorat tisztségben Unstrut fónál.

Oldzichowitz, lengy. *Oldrzichowitz*, falu Austriai Szilesiában Teschení ker.ben, melly a' Teschni Kamara jószághoz tartozik Tyra fónál, nem messze Jaworowy hegytől, vagyon 120 h. 930 l. kik Sléz. lengyelül beszélnek.

Digitized by Google

Olegio, Olezzo, kis vs Lomb. Vel. Kirs. Agogna oszt.ban Ticino fónál.

Olekminskoi, ker.béli vs Irkutsk Orosz Helyt.ban Jakutsk tart.ban Lena fónál 46 l. kik szarvas marha tenyésztéssel táplálják magokat. Itt szedettetik az adó a' Jakutektől.

Olenrie Tungusi, pogány nemzetség, Jeniseik, és Irkuczk tart.ban, Sziberiában, Iram szarvas bőrrel ruházkodnak, és halászatból 's vadászatból élődnek, vízpartokon tartózkodnak.

Olensk, vs Irkutsk Orosz Helyt. ban Jakutsk tart.ban Olenek fónak a' jég tengerbe való szakadásánál, melly Orosz birodalmi vsök közül legjobban ész.ra vagyon.

Olepe, vs a' Hasziai Westfalia Herczs.ben Bigge fónál 1600 l. sok serpenyő és más vas edények és réz pléh csinálással.

Oléron, Uliarus, sziget alsó Charente Fran. oszt.hoz tartozik Charent fő bé folyásánál 14 □ mfd nagy, 15000 l. termékeny gabonára, borra, sóra, 's t. ef. nézve. Fő helye

Oléron-le Chatequ-du-Bourg, erős vára a' sziget északi részén 400 h. 2560 l.

Oléron, (43° 11′ 1″ É. Sz. 17° 3′ 30″ K. H.) vs és ker.beli fő hely alsó Pyrenaei Fr. oszt.ban 5520 l. egy dombon Ossaui Gaves és Aspe vizek eggyesülésénél, borral bővelkedő és messze terjedő völgyben, vagyon posztó szövése, ólom, réz és vas bányáji ásványos vizei, és barom tartása.

Olesch, l. Aleschki.

Olesko, Oleckow, vs Galitziában Brodi ker.ben egy várral.

Olesinça, Olesnitza, vs a' volt Warsói Radom oszt.ban 130 lak.

Oletta, falu Korsika Francz. oszt.ban gabonával borral, és olajjal bővelkedik.

Olette, l. Aulette.

Olevano, vs Nápoly Kirs.ban a' Herczs.nek innensö részén 2060 l.

Oleszko, l. Marggrabowa.

Olezzo, l. Olegio.

Olgopol, ker.béli vs Podolia Orosz Helyt.ban.

Oliaros, l. Antiparos.

Olibato, Szerecsen vs Cap Lopo Gonsalvónál való tart. ban Benini és Biafarai parton felsö Guineában, hasonló nevü fó torkolatjánál ke reskedést üz.

Oliergues, vs Puy de Doma Francz. oszt.ban Doré fónál 1760 l. és Eraminfabr.

Olik, török ezüst pénz melly 10 aspert ér.

Olika, Olyka, vs Volhynia Orosz Helyt. melly Radzivil Herczegi familiához tartozik 594 h. 3560 l. egy kat. Gymn. és Kollegyomi intézettel.

Olinde, l. Fernambuco.

Olitulès, vs Var Francz. oszt. ban 2500 l.

Oliza, vs Wilno Orosz Helyt. Niemen fónál.

Olite, vs Spanyol Navarra Kir. s.ban Cadacaonál 1400 lak. kal.

Olitta, vs Lomza volt Warsói oszt.ban 33 h.

Oliva, (39° 3′ E. Sz. 16° 47′ K. H.) vs Spany. Valentia Kirs.ban 3600 l.

Oliva, gazdag szerzet klastrom, melly a' Ciscerciták hoz tartozik Dánczig Uradalmában 1600-ban a' Svedek, és Lengyelek között itt tétetett békesség, melly Olivi békességnek monda-

Digitized by Google

tik, ennek emlékezetére közel a' templomba való bé menetelnél egy márvány tábla vagyon a' falban. Ezen béke kötésben a' Lengyel köz társaságnak le kelletett mondani a' Livflandban való birtokiról 's jussáról. Ezen klastromban igen szép templom vagyon, a' patika is emlékezetre méltó, egy jól épült helys. vagyon a' klastrom közül.

Oliva, fó Calabriában Nápoly Kirs.ban.

Oliva, vska Canaria sziget ész. részének belsejében, melly Forteventurának hívattatik, igen kellemetes tájékban.

Olivarez, helys. Grófi czímmel ó Castiliában Spanyol orsz.ban nem messze Valladolidhoz.

Olivenza, Olivença, erős vs Spanyol Estremadurában a' hasonló nevü fónál, mellyl mfdnyire a' vstól ész. kel. felé Guadianaba folyó, vagyon 4590 l.

Oliverio, kis fó Siciliában, Valdi Demonában, melly a' Toscani tengerbe szakad.

Olivet, vs Loiret Francz. oszt. ban 3250 l.

Olivéto, Olivito, fejedelemség Basilicata tart.ban Nápoly orsz.

Olkowitz, Grófs. Olexowice, mvs Morva orsz. Zneym ker.ben, melly Leichwitz jószághoz kapcsoltatott; vagyon 80 h. 516 l. egy plébániája.

Olkusz, kis bánya vs Krakói ker.ben Raba fónál, vagyon 350 l. ólom, és ezüst bányája.

Olkza, fó Stajer.ban és Karnioliaban, melly Neumarkton felül, a' Judenburgi ker.ben Stájerban keletkezik, innét nyug.délfelé veszi folyását, és Freysachkal által ellenben a' Metnitz fóval elegyedik.

Olleria, (39° É. Sz. 16° 14′ K. H.) vs Spanyol Valencia tart.ban, vagyon 3960 l.

Olleros, helys. Spanyol Peru Vice Kirs.ban Cachapoyas tart.ban déli Amerikában, kereskedik czukorral, és tobákkal.

Ollmutzi kerület, ész.ra leginkább hajló és a' legnagyobb ker. Morva orsz. ész. felé igen hegyes, de délfelé egyenes, és termékeny a' fő fója March vannak más 30 vsát 21 mvsa, 782 faluja mindenestül 45674 h. a' nép száma pedig reá megy 346000-ra.

Ollmütz, Olmutium, Morv. Holomauc, (49° 33′ 45″ É. Sz. 34° 49′ K. H.) első fő vs egész Morva Mark Grófs.ban, és fő erősség March fónál, vagyon 900 h. 11000 l. egy kath. Lyceuma, és Gymn. vitézi fő oskolája, szép tanács háza, mesterséges, de már haszonvehetlen órával, szép kath. fő temploma egy fogháza, betegekháza, szép ugró kutjai; itt lakik a' Morvában lévő kath. Érsek, és kerületi tisztség is vagyon benne.

Olmedó, vs Spanyol Valladolid tart.ban 2000 l.

Olona, fó a' Lomb. Velen. Kirs.ban, melly a' Varese tóból szakad, és a' rólla nevezett osztját ezen Kirs. nak hosszában ész.ról, délfelé ált folyja, és Pavián alól Póba ömlik. Ezen oszt. foglalja a' tulajdon Majlandi Herczs.get szoros értelemben véve, Pavese Herczegséggel, és 41 1/2 □ mtfd nagysága, lakosainak

Digitized by Google

száma 512720 l. ment a' fő vsa Mailand.

Olonetz, helyts, az Orosz bir. ban, melly azon részekből áll, mellyek előbb az Archangel, és Nowgorod Helyts.hoz tartoztak, fekszik az orsz. ész. részében a' Fejér tenger, Ladoga, és Onegató között, Archangel, Wologda, Nowgorod, Helytságok Petersburg, és Wiburg vsok, és az újjonnan el foglalt Finnland között, foglal 3787 □ mfdet, számlál 281000 l. a' tart. nagyobb részént köves, és vagyon benne 1998 tó, mellyek közül Ladoga, és Onega tók legnevezetesebbek. Ezen durva és nedves tart.ban csak a' Lapponok laknak az ő nyargalótzaikkal. De az Onega tó nyug. részén lévő erdők szép árbotzfákat nevelnek. A' harom tenyésztés jeles lehet, az enni való vad állatokból, és halakból nagy ki hordás vagyon. Semmi sem hibázik a' sok féle drága ásványokból, vagyon alabástrom, gálitzkő, vas 's a' t. A' Lappanokon kivül laknak itt Oroszok is, és Finnusok, Mesterségek áll az ásványok ki dolgozásában, és az erdei adományok, ugy mint fa, gyanta, földi olaj, és szurok használásában. Ezen Helyts.ban most 7 kerre vagyon felosztva, a' fő vsa Petrozawodsk.

Olonetz, (61° 0′ 45″ É. Sz. 50° 25′ K. H.) kerületi vs a' fenn nevezett Orosz Helyts.ban, nem messze Olonza víznek a' Ladoga tóba való folyásánál, lakik itt egy görög Püspök, vagyon 348 fából épült háza 8 temp. 2730 l. kik Petersburgba kereskedést üznek, készitenek itt, és a' körüllévő tájékokban vékony czérnát. Ezen vs mellé helyhette nagy Péter Orosz Császár, az első hajó épitőműhelyt, hol még most is vagyon egy hajó csináló hely, ker.ben vagyon 2 vashámor és 15 fürész malom.

Olonzok, helys. Herault Fran. oszt.ban 850 l. és köszéngödrökkel.

Olot, (42° 2′ É, Sz. 10° 4′ K. H.) vs Catalonia Spanyol tart. Fulvia fónál 12000 l. gyapju materia, kapcza, pántlika, játszó kártya, szappan, papiros fabr.

Olotif, l. Alatof.

Olpe, vs Hassiai Westfalia Herczs.ben 218 h. 1540 l.

Olstadt, falu Bajor orsz.ban, Isar ker.ben, nem messze Loisachtól 90 h. és kaszakő bányával.

Olszany vs Wilna Orosz Helyt.

Olsztyn, vs Kalisch Warsoi volt oszt.ban, 310 l. Allen steni -

Olt, l. Alt.

Olten, Olita, főhelye egy hasonló nevő ker.nek Solothurn kantonban Helvetiában, szép bekerített, és mesterséget gyakorló vsocska Aar fónál. Itt tartotta előbb a' Helvetiai társaság gyülésit. A' kovács mesterség, és gyapjúból való harisnya fabr. leg nevezetesebb neme a' mesterségeknek, mellyek a' lakosok közt vannak.

Olvenstadt, plébániás falu Magdeburg Herczs.ben, 4 szél malmokkal 134 h. és 1050 l.

Olyka, l. Olika.

Olymp, l. Lacha és Monte S. Croce.

Olymp, nevezetes hegy Anadoli tart.ban Natoliában, mellyen egy görög klastrom vagyon, erre 7 óra alatt

Digitized by Google

lehet felmenni. Elöször egy gesztenyésen v. diós erdön megy által az út, azután egy zöldes laposságon a' tulsó részén, a' hol semmi féle plánta nem nöhet, esztendöt által mindég hóval bé vagyon fedve.

Olympias, forrás régi Görög orsz.ban.

Olympium, 1) vs régi Siciliában, Siracusának mintegy elö vsa, Jupiter templomával. 2) Sikyoniában.

Olympus. 2) hegy Cyprus szigetében, kel.re; Venus templomával, 2) hegyes vs Mysiliában kis Asiában 3) magas hegy régi görög orsz.ban Macedonia és Thessalia közt, Pelasgiotisban, a' régék szerént Istenek' lakhelye. 4) nvs Lyciaban.

Olysavka, Olsavka, tót falu Szepes Várm.ben vannak 176 kath. lak. és egy ferdeje; feksik egy hegyen, Gróf Csáky Emmanuelhez tartozik.

Oma, egy a' Molukki szigetek közül Amboina Helyts.ban 3 mfd hosszu, 2 mfd széles, 5000 l. vannak; bövelkedik szegfü borssal, a' fö helye Fort Seelandia.

Omaquaerek, vagy Omagaerek, szabad Indiai népség Peruban, szépen mivelt, egy vshoz hasonló helyen.

Ó-Mark, l. Mark.

Oman, tart. az úgy nevezett szerencsés Arabiában a' Persiai tenger öbölbe bémenetelénél, meglehetös meleg, és igen hegyes, de még is bö vizü, és igen termékeny búzára, árpára, kukoritzára, lencsére, némely kerti zöldségekre külömbféle gyümölcs nemekre, és égyiptomi szilvákra nézve, mellyekböl esztendönként több hajókkal ki visznek. De a' tart.t igen elpusztítják a' sok majmok. A' tenger annyira bövelkedik halakkal, hogy nem csak a' szarvas marhákat, szamarakat, és más barmokat hizlalják azokkal, hanem még a' szántóföldeket is eszel trágyázzák. Vannak itt még gazdag réz és olom bányák; A' lakosok igen jó félék, erkölcsösek, és józanok, és a' legjobb hajósok Arabiában; Mindeddig egy örökös fejedelem alatt voltak, ki Imamnak neveztetett, de most a' Wahabiti fö uraság alatt vannak.

Omberg, l. Sewe bérczei.

Ombla, kis fó Dalmátziában, melly a' S. Croce öblébe foly.

Ombrone, Umbro, meg lehetös szembetünö parti fó Toscanai nagy Her.ben, keletkezik a' Siena tájékában, fel veszi az Orcia, és több fókat, és patakokat, Formiche szigethez által ellenben a' tengerbe szakad. Az elöbbeni igen veszedelmes ki öntései most gátokkal el vannak zárva. Ezen fótól vette nevét egy volt Francz. ószt. mellynek fö vsa Siena vala.

Omegna, Omenia, kis vs Agogna Olasz osst.ban, Orta nevü tónál.

Ó-Mexikó, l. Mexiko.

Omisch, l. Almissa.

Omise, régi vs Dalmatiában, Cetina a' Velenczei öbölbe befolyásánál.

Omlak, l. Amlack.

Ommarapuram, l. Ammarapuram.

Ommen, vs Hollandiai felsö Yssel tart.ban Vecht fónál, mellyvson akól felveszi a' Regge fót, vagyon 700

Digitized by Google

l. másfél óra járásra van innét az Ommerschans, és az ujj Retranchement.

Ommirabih, v. *Morkejah*, mély és gyönyörű fő Marocco-ban, melly Azamorenél a' tengerbe folyva fel veszi a' Wadelhabid fót.

Ompital, Ottenthal, tót falu Posony Várm.ben, tartozik a' Pálfi Grófi urasághoz, vagyon kath. plébja, és szőlő mívelése.

Omsk, v. *Omszkija*, fő hely az Irtischi oszt.ban Tobolsk Orosz Helyt. nyug. Siberiában Om fónak Irtischbe való szakadásánál 250 fából épült házakkal és 2000 l. kik között közönségessen 1000 számkivetett Lappok, kik a' többitől egy darab veres posztó által külömböznek, melly a' hátokra vagyon fel varva, ezeknek számára vagyon egy nagy dolgozó ház építve. Az őrző sereg 1000 emberből áll, ezeknek gyermekei' számára vagyon egy jó oskola.

Oncia, v. *Onza*, Siciliai pénz, melly 3 Rtall. 8 gar.

Onda, (39° 54′ É. Sz. 16° 37′ K. H.) vs Spanyol Valencia tart.ban, 4500 l.

Ondevek, v. *Endevek*, az az: rabszolgák, a' Madagáskár szigeten lévő régi lakosok, leg alább való neme.

One, nagy fok Telensim orsz. ban Barhariában Afrikában, azonnevű vsal.

Onega, uj kereskedő vs Wologda Orosz Helyt.

Onega, tó Olonez Orosz Helytart.ban a' fejér tenger is Ladoga tó között 50 mfd hosszú, és 18 mfd széles. A' hajózásra alkalmatos vize keresztül megy a' Swir fón a' Ladoga tóig.

Oneglia, Francz. Oneille Unelia, kis kereskedő vs Genuai Her.ben Imperiale fő torkolatjánál 4000 l. egy kikötővel, és derék olajkereskedéssel.

Oneida, tó ész. Amerikában New-York szabad statusban, csak kis hajókkal lehet rajta hajózni, 4 mfd hosszu, és Onandaga fón keresztül Ontaroval öszveszakad.

Oneidaiak, l. Irokesek.

Oneille, l. Oneglia.

Onerys sziget, Karolina Királyné szigeti közül egy Austriában.

Onevari, vs és erősség egy magas hegyen Bongo Japoniai szigetben, Asiában Fiventől 5 mfd ész. kelre.

Ongly, derék kikötő hely, Magazin, és eröség Ganges vizénél Bengala orsz.ban Ostindiában. Hollandusoké.

Oni, erősség Imiretta Herczs.ben Asiában Fachs fónál.

Onia, (Unie, Nia) 7 mfdnyi hoszu sziget, melly Osero Püspöks.hez tartozik, Quarnero tenger öbölben egy bátorságos, és téres kikötővel; bővelkedik tüzi fával, és hallal.

Onihia, v. *Nihihau*, Sandwich szigetek közül Australiában legtermékenyebb, 15 tengeri mfd vagyon körületében, bővelkedik Yams gyökérrel, és sóval 's t. ef.

Onil, (38° 48′ É. Sz. 16° 8′ K. H.) vs Spanyol Valencia tart.ban 2400 l.

Onondago, Grófs. ész. Amerikában New-York szabad statusban a' hasonló nevü fónál melly Oswegonál Ontario tóba megy, gazdag sóval 's m. ef.

Onnate, vs Guipuczkoa tart. ban Spanyol orsz.ban, Universitással, melly 1543 fundáltatott.

Onód, mvs Borsód Várm.ben,

Digitized by Google

Sajó vizénél, Miskolczhoz 4 óra. F. U. G. Aspermont. Lak. Magy. ref. és kat. tul. pléb. és templ. mál. Egykor erősség és gyülés hely volt Rákóczi idejében. Itt foly öszve Hernád Saió vizével.

Onor, (14° 15' É. Sz. 93° 10' K. H.) Angol vs Ostindiai Dombay Praesidensségben Málabar partján, vagyon nagy bors kereskedése, jó Raki kötővel, és jó erősséggel.

Onrust, sziget a' Batavia kikötő torkánál, hajócsináló helyekkel, 1808 az Angoloktól elfoglaltatott.

Ontario, tó, ész. Amerikai a' szabad statusokban 580 □ mfd nagy, Niagara fón keresztül Erie tóval öszve kapcsolódik, ebből jön a' Sz. Lőrincz fója.

Ontario, Grófs. ész. Amerikában New-York szabad statusban, a' hasonló nevű tónál, téli vagyon erdőkkel, és vad állatokkal. A' fő helye Canandaque.

Ontimiente, (38° 56' É. Sz. 16° 7' K. H.) vs Spanyol Valencia Kirs.ban 11760 l. pösztő, gyolts, papiros, réz edény fabr. kereskedik füvével.

Oostbeveland, sziget Holland. Zeeland tart.ban, 1708-tól ismeretes, vagyon 22 l.

Oosterhaut, vs Hollandiai Brabantban 5360 l.

Oosterozeele, vs Schelde eggy. Belg. országi oszt.ban 2740 lak.

Ooszthappel, falu Hollandiai Zeeland tart.ban 626 l. kik többnyire halászok.

Oost-Rosbeke, vs Dyle eggy. Belgiomi oszt.ban 3540 l.

O-Orsova, l. Orsova.

O-Ortenburg, l. Ortenburg.

Oormarsum, (52° 19' 20" É. Sz. 24° 34' 11" K. H.) 11" K. H.) vs Hollandiai felső Yssel tart.ban 1100 l.

Opalnitz, Opalnicz, nemes vs Posen Warsói oszt.ban 144 h. 775 l.

Opatow, mvs Morvában Iglaui ker.ben, sartozik az Pirnitzi urád.hoz, vagyon pléb.ja, majorja 128 h. és 900 l.

Opatow, (50° 0' 58" É. Sz. 39° 4' 50" K. H.) vs Radon volt Warsói oszt.ban 478 h, 2000 l. kik között sok zsidók vannak, ezeknek egy sinagógájokkal, egy szép püspöki templom; nagy kereskedést üz. Vagyon itt posta váltás.

Opatowek, vs Kalisch oszt. ban új Lengyel ossz.ban. 380 l.

Opatowice, vs Krakau oszt. ban Weichsel fónál, 120 h. új Lengyel ors.ban.

Opatowitz, helys. Morvában Brünni ker.ben 72 h. 850 l. pléb.val és egy pompás várral.

Ophir, Salamon idejében vala egy tart. honnént ő aranyt hordotott a' hajóin, mellynek fekvését nem tudni már most, alkalmasint Afrikának délkelet részén lévő Sofala part vala.

Ophir, a' legmagassabb hegy Sumatra szigetében, mellynek 13842 lábnyi a' magassága a' tenger lapján felyül.

Ophis, fó régi Colchisban.

O-Pillau, l. Pillau.

O-Pitsen, l. Pilsen.

Opitergo, vs Tarvisói ker.ben Velencze ors.ban, 3 Kollegiomos tempkkal, és 3 klastromokkal.

Opoa, egy a' társasági szigetek közül Polynesiában.

Opoczna, l. Opotschna.

Opole, vs Siedlce osztályban, új Lengyel ors.ban 230 h.

Oporto, Porto, Port à Port,

(41° 11′ 15″ É. Sz. 9° 0′ 15″ K. H.) fő vs Entre Minho e Duero Portugalliai tart.ban Douro folyó torkolatjánál, szép völgyben Lissabon után legderekabb vs az ország.ban, 10000 h. 63500 lak. lakik itt egy Püspök, a' fő törvényszék, Corregedor, Provedor, és a' katonai Governador is itten vagyon. A' legjelesebb kikötő Varra két vár által, ú. m. de Leixoes, és Sz. Johann da Foz által őriztetik. A' vendég házokon, a' talált gyermek házon, a' vám, és pénzverő házon kívül vagyon itt 1 játékszín is, kalap, gyolcs, selyem., borkő fabr. hajókat is csinálnak itt. A' bor, melly kihordani való bornak neveztetik, egy társaság által, melly azt a' boros gazdáktól összve veszi, esztend.ként 30000 pipekkel többnyire Angol ors.ba vitetik. Olajjal, pamuttal, kék festékkel, kosenilla bogárral, déli gyümöltsel nagy kereskedése vagyon. A' vshöz által ellenben feksezik S. Villa nova do Porto külső város.

Oporschka, vs Pleskow Orosz. Helyt. Welikaja egyik szigetjén, kereskedik lennel.

Oporschna, Opoczna, mvs Cseh ors.ban Königingrätzi ker. 205 h, kárton fabr, gyolcs, lan, és fonál kereskedéssel.

Oporschno, Oporzno, vs Radom'oszt.ba, újLengyel ors. ban, 260 ház.

Oppa, másképp *Goldfluss*, folyó Szileziában, melly 3 forrásokból keletkezik, az Austria részt a' Prussziai Szileziától a' Troppaui, és Jägerndorfi Hrcz.ban választja, és a' Morvai határokon az Oder fóba szakad Oderbergnél.

Oppeln Herczs. felső Szileziában, a' Lengy. határokon legnagyobb a'többi Her. között. Nyug. felől Neiszal, és Brieggel, ész.ról Lengyel ors.gal, kel.ről hasonlóképen Lengy. országgal, dél felé Jägerndorffal, Troppauval, és Ratisborral határos. Sok lengyel lakosi vannak; a' földje homokos, nagy pusztákkal, és erdőkkel vegyes, de azért még sem terméketlen. Most 8 ker.kre osztatik, vagyon 137 □ mfdön 20 vsa, 8 helys. 253640 lak. 1742ben tett békesség szerént a' Prusziai Király' hatalma alá jutott. Itt vagyon

Oppeln, lengy. Oppolie, Opolia, (50° 36′ 30″ É. Sz. 35° 37′ K. H.) fő vs fekszik Odera fónál. Vannak jó falai, és némely erősségei. A' lak. többnyire kath. kiknek száma 3250-re, és 323 h. számlál. Vagyon itt egy kath. Coll. Káptalan, egy szép Jesuiták Collegyioma, egy kath Gymn. és 3 hid az Oder folyón keresztül. A' tanátsház, és vendégház szépek. Sokan beszélnek lengyel nyelven, bőrt és gyolcsot készítenek, a' méh tenyészés nagy előmenetelben vagyon, vagyon itt egy társaság is, melly azoknak előmozdítására ügyel. Nagy kereskedést űz materia, és vas portékákkal, tűzre való fával 's m. ef.

Oppenau, vs Padenben Kinzig ker.ben 2200 lak. kik szarvas marhával, és gyántatsipa csinálással kereskednek. Itt kezdődik az úgy nevezett Hohe Steige (magas hágtsó) melly innen 3 óra járányi hosszúságra a' Kniebis hegyen való szoros ältjáráson keresztül Wür-

Digitized by Google

tembergbe vezet, egy vad tartomány szük völgyekkel. Jó szilva, és tseresznye terem itt, mellyből igen jó tseresnye bor készítetik.

Oppenheim, (49° 50′ 30″ É. Sz. 25° 57′ 30″ K. H.) vs a' Cölni Herczs.ben, a' Rajna fónál 273 h. és jó szölö míveléssel. Lut. refor. és kath. templommal.

Opperode, falu Anhalt-Bernburgi Hrczs.ben Bellenstedtnél 500 lak. köszénbányával, és gyapjufonással.

Oppido, vs Calabria tulsó részében Nápoly Kirs.ban, 2400 lak. Püspöknek lakóhelye.

Oppidolo, l. Pantalerea.

Oppolie, l. Oppeln.

Opslo, falu Christianiai Megyében Norwegiában timsó égetéssel.

Optschina, falu, és határi vám tisztség a' Triesti birtokban többnyire köből épült házokkal, de födél nélkül.

Opureona, l. Otaheiti.

Opus, kastély Dalmatiában, egy kis hasonló nevü szigeten, mellyet a' Narenti fó formál, midön két ágra oszolván, a' Velenczei öbölbe szakad.

Or, folyó az Asiai Orosz birba Orenburg Helytart.ban, melly az Uralba megy.

Orach, erösség Bosniában.

O-Ragusa, l. Ragusa.

O-Rajetea, Ulietea, egy a' társaság szigetek közül, bövelkedik kókusdióval, és Yams gyökérrel, Ohamaneno nevü kikötövel.

Oramale, vs a' Genuai Herczs. ben 3080 lak.

Oran, Horan, Warran Icosum, (35° 55′ É. Sz.) vs Maskara Algieri tart.ban, Barbariában Ferrat foknál lévö öbölnél, nagy és jól megerösített, vagyon erös vára, hajdan vala 12000 lak. 1790-ben a' földindulás miatt sokat szenvedett, 1792. a' Spanyoloktól az Algiriekhez jutott, de a' Spanyolok Masalkibir nevü kastélyt, melly az Oran kikötö nyugoti részen vagyon, magoknak megtartották.

Oran Budschu, l. Badschuck.

Orange, v. Orania, egykori Her.ség az alsó Dauphinében Francz. orsz.ban, most pedig egy részét teszi a' Vauclusei osztálynak. Föhelye vala

Orange, Arausio. (44° 8′ 10″ É. Sz. 22° 28′ 8″ K. H.) vs, és most ker.béli fö hely Vaucluse oszt.ban, borral, gyümölcscsel, selyemmel, olajjal, és sáfránnyal bövelkedö tájékban 7270 lak. gyapjú materia, karton, és gyolcs fabr. Találni itt a' Római régiségekből szép maradékokat, p. o. egy gyözedelem kaput, 1 Amphitheatrumot, vízárkot, nyilván való ferdöket, 's m. ef.

Orange, Grófság északi Amerikában, New-York szabad Státusban 43 □ mfd nagy. 18490 lak. a' fö helye hasonló névvel bir, melly csak falu, és 1175 lak. számlál.

Orange, Grófság ész. Amerikában, Vermont szabad Státusban, 157 □ mtfd nagy, 10600 lak. sok erdei, és motsárjai vannak, a' föhelye Newbury.

Orangeburg, kis vs ész. Amerikában Süd Carolina szab. Státusban.

Orang Eidahamerek, népség Borneo Ostindiai szigeten, dologra termett, szorgalmatos nép, még most is szokásba vagyon nálok az emberi áldozat, mert az ö vallások szerént az ember ezen a' világon nem más, mint rabszolga.

Digitized by Google

Orani, vs Sardinia Királyság közepén Sacer fónál, hol sok olaj, és bor terem.

Orania, l. Orange.

Oranienbaum, vs Anhalt-Dessau Herczs.ben 276 h. 1560 lak. egy várral, dohány termesztéssel, és gyapjú fonással.

Oranienbaum, vs Petersburg Orosz Helyt.ban a' Finni tengeröbölnél, Kronstadthoz ált ellenben, mesterséggel tsinált fónál, 1900 lak. tengeri kadétok oskolájával, és tengeri vendégházzal. Vagyon itt egy hasonló nevü kir. mulató vár egy derék kerttel, mellyben III. Péter 1762-ben a' koronáról lemondott.

Oranienburg, Castrum Arausionis, vs Brandenburgi közép Markban Havelnél 202 ház. 1710 lak. egy reform. árva gyermek nevelöházzal, és fazék csinálással.

Oranienburg, ker.béli vs Räsau Orosz Helyt. Räsa folyónál olly tájékban, melly gabonával bövelkedik, vagyon 1200 lak.

Orany, Aran, vs Wilna Orosz Helyt. a' hasonló nevü fónál 80 ház.

Oraschul, (az az: mvs) *de Flots*, helység Valachiában Jalomitza fónál, mellynek torkolatja nem messze vagyon innét, csekély kereskedéssekkel foglalatoskodik.

Orava, vs Nikopoli Sandsakságban, Bulgáriában, Duna mellett.

Oravicza, (Német) első népes Bánya vs Krassó Várm.ben, meredek hegyek és erdök körül, egy kath. és nem egyesült görög pléb.val; A' bányász igazgatás helye, vagyon posta tisztsége is; bövelkedik réz bányákkal, lakják Oláhok, Rusznyákok, és Görögök, bányászságból, és kézi mesterségből élnek.

Orb, Orba, vs Aschaffenburgi Fejedelemségben, 623 ház. 3350 lak. és sófözéssel.

Orbach, l. Orbe.

Orbai-Szék, Orhajer Stuhl, Székely Szék Erdélyben, melly a' Háromszéki Székhez tartozik, 10 6/24 □ mtfdnyi nagy, csaknem egészen róna, Gelencze, Kovászna, és más folyók által, mellyek a' fekete Ügybe szakadnak, hasítatik.

Orbassan, vs Po francz. oszt. 1700 lak.

Orbe, folyó Helvetziában egy tóból, mellynek neve Lac de Rousses, keletkezik, keresztül foly a' Lac de Joux nevü tón, utóbb a' föld alatt elrejti magát, Vallorbeben ismét kiüt, végtére Neufchatelli tóba ömlik.

Orbe, Orben, Orbach, Urbigenium, előbb tisztartóság Bern kant.ban Helvetiában, most egy részét teszi Waad kant.nak, kicsiny de víg vs Orbe fónál, 2 óra járásnyira Iffertentől, szép hegyes tart.ban Jure fónál, vagyon 2000 lak. kik részént káth. részént reform. vannak itt Római régiségek.

Orbe, Orobis, kis folyó Franországban, a' Sevennei hegyekben eredvén, a' Lioni tengeröbölbe szakad.

Orbec, vs Calvados fran. oszt.ban, Orbec fónak forrásánál 677 h. 3590 lak. vagyon posztó fabr. kereskedik szarvas marhával.

Orben, l. Orbe.

Orbiga, fó Leon tart.ban, Spanyol ors.ban; Leon vsa körül ered, és Benevente alól Ezla vizével eggyesülvén, Duero fóba szakad.

Orbigny, helység Indre, és

Digitized by Google

Loire Francz. oszt.ban pósztó fabr.

Orbinetti, helység Guipúscoa Spanyol tart.ban, ágyúöntő műhellyel.

Orbitello, Herczs. vagy Sienna Urod. ker.nék, és a' partján fekvő úgy nevezett Stato praesidii, része, melly előbb Nápolyhoz tartozott, és 1801. az akkori Hetruria Kirs.hoz jutott, térsége 14 □ mtfd. lakosinak száma 42000. A' vs, és erősség hasonló névvel bir, a' tengerrel öszvekapcsolt tónál, egy jó kikötővel, melly egy kastély által védelmeztetik.

Orcades, régi Britanniának szigetei, most Orkneys.

Orcadi szigetek, angol. *Orkneys*, 67. kis szigetek, mellyek a' Skotziai tengeren ész.tól dél felé egész Skotziaig elterjednek, melytől egy szük tengerszorulat által választatnak; tartoznak Skotzia Királys.hoz, de tsak 29-ben vannak lakosok, az ő Püspökjök, ki Mainland szig. ben lakik, a' Sz. Andrews Érsek alatt vagyon. Találtatnak itten czín, ólom, és vas bányák, éghajlatjok egésséges, a' tenger partjain vagyon egy hering fogó hely. A' lak. száma 33000.

Orcapi, l. Perekop.

Orchies, Origiacum, vs ész. fran. oszt.ban, Flandriában, 416 h. 2780 lak.

Orchilla, kis sziget a' North tengerben, nem messze az Antilli szigetektől Amerikában, a' száraz földtől mint egy 15—16 mfd. A' Spanyoloké.

Orchimont, vs Sambre és Maas francz. oszt.ban.

Orchowka, vs Lublin Warsói oszt.ban Bugnál.

Orci-Nuovo, helys. Mella Olasz oszt.ban Oglionál 1 mfdre innét fekszik.

Orci-vechio, hasonlókép egy helység.

Orco, Orgus, fó Italiában, az Aostai völgyben, Piemontban eredvén, Chivas vsnál Pó vizébe szakad.

Ord, fok északi Skotziának dél nyugoti partján Caithnesz Grófs. (58° 10′ É. Sz. 14° 3′ K. H.) a' köszikla ki vagyon vájva a' tengeri hullámoktól, a' feneketlen mélységben tengeri kutyák laknak, mellyeket a' halász a' legveszedelmesebb úton, tsónakokon felkeres.

Ördög szigetei, l. Bermudi szigetek.

Ordugna, Ordunna, vs Spanyol orsz.ban Biscaya tart. ban 2000 lakos. hegyes, de még is kellemetes tájékban.

Oregal v. *Westfluss*, a' szabad Indusoknak tart.ban északi Amerikában.

Orel, Orlow, Orosz Helytart. Occa, és Desna folyóknál, Tambrow, Tula, Kaluga, Worenesch, Kursk, Nowgorod-Sewersk és Smolensk Helyt.gok között, csaknem 849, 3/4 □ mfdre megy a' nagysága, lakosinak pedig száma 1037800. többnyire Oroszok. Általjában véve lapos és vizes, termékeny, a' gazdaság áll mezzei munkából, termesztenek gabonát, kendert, és lent, vagyon ezen Helyt.ban szarvas marha, és méhtenyésztés, és nemesített ménesek. Fabr. nem sok van, de a' hazai nép mindenféle mellék mesterségeket üz, azonban még sem igen nagy a' kereskedés. Most 10. ker.tekre vagyon felosztva. Fő vsa

Orel, (52° 56′ 40″ É. Sz. 53° 57′ K. H.) Orlika fónak az Okába folyásánál 2872 ház, mellyek között 54 kő, 15

Digitized by Google

deszka, 27 kortsmával, 18 templ. 2 klastr. és 15500 lak. A' közönséges városi mesterségeken kívül vagyon itt gyolcszszövő, kötéljártó mív néhány bőr készítések, és szappan főzések. A' hazai adományokkal való kereskedés elég eleven, az Occa folyón hajókkal mennek Moskau, és Petersburg felé.

Orelhang, l. Amazonok fója.

Orenburg, Orosz Helyt. Asiában, mind a' két részén az Ural bérczeinek 5626 □ mfd nagy, 519320 lak. a' Nemeseken, polgár, és vad népeken kívül; vannak a' lakosok között Oroszok, Tscheremiszek, Baschkirek, Tatárok, Kozákok, Kálmukok, Persák, Árabsok, Törökök' és Örmények. A' legnevezetesebb folyók: Tobol, Ural, Sakmara, Kama, Belaja Ufa; a magas tart.nyok mindég terítve vannak hóval, az alacsony tart.nyokban keveset, és ritkán esik a' hó; nevezetesebb adományi réz, vas, só, kénkő, magnes, márvány, tűzifa, vad lovak, sertvések, özek, farkasok, méhek, tevék hölgymenyétek, széles farku juhok 's t. ef. A' Helytartóság 3 tartományokból áll: Orenburg, Ufa, és Kirgisenlandból. A' fő vsa

Orenburg, (51° 46′ 5″ É. Sz. 72° 44′ 30″ K. H.) Satmara fónak az Uralba való szakadásánál, 1860 h. 24000 lak. kik között 2000 Tatárok vannak, vagyon 9 Görög-Orosz, és 1 luth. templ. és nagy kereskedő háza, itt vagyon lerakása a' közép Asiai, és Orosz portékáknak, nyáron jönnek kereskedők Buchariából, Chinából, Tatschkentből 's a' t. csoportosan 50-100 tevéken, mellyek portékákkal, és szamarakon, mellyek enni való eledellel vannak megterhelve, hoznak pamutot, pamutból készült portékákat, bárány böröket, Buchari diót, magvatlan malosát, Indiai's Perslai aranyat 's t. ef. a' Kirgizek eszt. kn. 3—400000 eleven juhokat és m. ef. Orenburg a' fő számkivetés hely, a' hol közönségesen 1000 számkiveteltek is vannak, kiknek számára egy jól elintézett dolgozó ház van. Ezen vs fő tábora az

Orenburgi Linednak, melly a' Helytartóság déli részében Toboltól egész a' Kaspiumi tengerig kiterjed, 250 mfd hosszú, vagyon néhány erőssége a' száguldozó Kirgizek feltartóztatására, egy Kozák és Tatár őrizet néhány Dragonyosokkal.

Orenoco, Oronoco, Orinoco, (Paria) nagy folyó déli Amerikában, mellynek eredete egészlen ismeretlen, Cordillerasból jön ezen név alatt Cagneta, közönségesen 3/4 mfd széles, egy ága ezen név alatt Rio Negro, az Amazon fóba szakad, a' másik ágával Orenocoval 49 torkolaton által az Átlanti tengerbe ömlik, hol a' sok szigetek, csekély mélység, és köszirtek a' hajózást bátorságtalanná teszik. Vannak több víz rohanásai Atures, és Mayapuresnél, és esős időben annyira kiönt a' környül lévő tart.kra, hogy 25 mfdnyire is kiterjed szélében, a' hol legkissebb 480 láb mély, és olly lassan foj, hogy gondolná az ember, hogy egy nagy tón hajózna.

Orense, Aquae calidae, vs Galiciában Spany. Kirs.ban, Minho fónál 4500 lak. egy Püspök-

Digitized by Google

Püspökséggel, és meleg fordókkel.

Orestis, tart. régi Epirusban.

Oreszka, Oreszkacs, tót falu Zemplén Várm vannak szép erdei, és szőlő mivelése és egy kath. templ.

Oretani, népség régi Spanyol ors.ban, Anas és Baetis vizek köztt; fő vssok Oretum, Laminium (Alhambra) Salaria (Chinchilla) 's a' t.

Orezza, vs Corsika Francz. oszt.ban.

Orfa, Urfa, Rakka, Basaság Mesopotamiában 7 osztályokkal. A' fő vsa

Orfa, Urfa, (máskép Edessa) (37° 8′ É. Sz.) egy Basának és egy Jákobiták Püspökjének lakhelye, egy szattyán fabr. és kereskedéssel. Ez a' régi Antiochia.

Orford, helység Suffolk Angol Grófs.ban egy fövenyes kikötővel, az Orford Nesz nevű szomszéd föld csúcson vagyon egy világosító torony.

Orgaz, vs Toledo Spanyol tart.ban 2400 lak.

Orgelet, vs Jura fran. oszt.ban 2760 lak. és posztó szövéssel.

Orgiva, helys. Rio grande fónál Granada Spanyol Kirs. ban,

Orgon, vs Rhone torkolati franc. oszt.ban Durance fónál 2400 lak.

Orhey, vs felső Moldvában, hasonló nevü 6 olasz mfd hosszú, 2 széles tónál.

Oria, Uria, vs Terra di Otranto Nápoly tartom.ban, egy várral, püspöki lakás.

Oriano, vs Terra di Lavoro Nápoly tart.ban, 1732-ben a' föld indulás által öszvedült.

Oriás bérczek, vagy is a' Sudeti hegység, Európának a' legmagossabb 's legnagyobb bérczei közzül valók, kezdődnek felső Luzátiának szélein Friedburg mellett Queisz fónál, és 2 ágra szakadnak; ezeknek eggyike alsó Sileziát hegyesíti, áltjárja tudniillik Jauer, Schweidnitz, és Münsterberg Fejedelemségeket, és a' Glátzi Grófságot, Sileziát Cseh ors.tól választja, és közönségesen a' Cseh hegységnek neveztetik, hossza 12—15, szélessége pedig 7 mtfd. A' fő hegységnek második ága Münsterberg Fejeds ben veszi kezdetét, és Neisz, Jägerndorf, Troppau, és Teschen Fejeds.geken keresztül Jablunkáig terjed, közönségesen a'Morva hegységnek neveztetik, hossza 24 mfd. Nevezetesebb hegyei a' Puselberg, Kochberg, Kalinkenberg, Marienberg 's a't. Látástérdemelnek itt az úgy nevezett Kessel, Teufelsgrund, Teufelswiese, és Johannisbrunn, ehez Szent János napján nagy búcsú járások esnek, hogy forrásából egészség vissza nyerése véget ihassanak. Nevezetes a' regéktől híres Rübezahl hegye is. Az egész Óriás hegységben legmagosabb az úgy nevezett Schnee- v. Riesenkoppe, a' tenger színét 4949 párisi lábbal felülmúlja, ez Gróf Schafgotsch birtoka, a' ki 1668 eszt.ben Sz. Lőrincz dísszére e' bércz magas ősúcsán szép kis kápolnát építtetett.

Óriások útja, hegy Hybernia Antrimi Grófság ész. tájiban, az egész hegy nagy függőleges, és rendesen alkotott bazaltkő oszlopokból formáltatik, mellyek messze a' tengerbe nyúlnak.

Orient (*l'*) (47° 45′ 11″ É. Sz. 14° 18′ 43″ K. H.) alkalmas

Digitized by Google

nevezetes, szép, és erős tengeri, és kereskedő vs, és ker. főhely Morbihan franc. oszt.ban Port libre öböl megett, Scorf fó torkolatjánál egy jó és bátorságos kikötővel, mellynél vagyon egy jel adó torony, 17840 lak. számlál. A' révpart előtt fekszik a' jó és megerősített Pennemane kikötő torok. A' vsnak vagyon tengeri magazinja, és hajózás oskolája, vagyon itt egy tengeri Praefectus, kereskedő törvényszék, egy egésségre ügyelő tanáts, nagy kereskedést űz.

Origny, vs Aisne franc. oszt. ban, 225 ház. 2400 lak. l. Alderney.

Orihuela, Oriola, (38° 15′ É. Sz. 15° 50′ K. H.) régi vs Segura fónál Valencia Spanyol tart.ban 21000 lak. Vagyon itt egy Universitás, és Püspöki lakás. A' körül fekvő tájék az ő kellemetessége miatt Orihuelai kertnek, (La Huerta) neveztetik. A' hegyen nőtt Terebint fának gyökeréből készítenek mesterséges piksiseket; vagyon ezen tájékban sok narants; és salétrom gödör.

Orillac, l. Aurillac.

Orinoco, l. Orenoco.

Orio, halászó hely Guipuzcoa Spanyol tart.ban. Orio torkolatjánál 142 ház. Vagyon hajó készítése.

Oriola, l. Orihuela.

Orisant, l. Nordbeveland.

Orissa, Orixa, tartom. Angol Bengalai Praesidenségben, Ostindiában, a' Bengali tengeröbölnél Bengália, és Golkonda között; termékeny, részént hegyes, Mehanadi fó öntözi. Innét Brittusokhoz tsak a' Midnapouri ker. tartozik Kuttak fő vssal, a' többi része pedig a' keleti Marrattok Státusához.

Oristagni, Oristano, Arborea, erős vs Sardinia sziget nyugoti partján Arborea tart. ban, hasonló nevű tengeröbölnél 5000 lak. kik sok cserép edényt készítenek, egy Érsekséggel. Vagyon itt nagy selyem termesztés.

Orixa, l. Orissa.

Orkneys, l. Orcadi szigetek.

Orkuta, Orkutsani, tót falu Sáros Várm. Torisza fónál, itt terem a' harmatkása nagy bőséggel, mellynek magva a' szomszéd vsokban eladatik.

Orlamünde, vs Altenburgi Her. ben Gothai részben Oclának a' Saale fóba való szakadásánál, 1900 lak.

Orlau, jószág és falu Austriai Sileziában Teschen i ker.ben Bladowsky Úrhoz tartozik Osterbach forrásánál, vagyon pompás vára, kath. pléb. templ. és óskolája, egy majorja, 2 malma, 1 kortsmája, 122 h. 870 lak. kik Sléz-lengyel nyelven beszélnek.

Orle, nemes vs Bialistok Orosz Helyt. 241 h. 490 lak.

Orleanois, tágasb értelemben vala egy régi nagy tartom. közép Franc. orsz.ban, és e' következendő közönséges igazgatásokat foglalta: 1 Orleanois szoros értelemben, 2. Maine, és Perche tart.kat; 3. Touraine, 4. Anjou tart. Saumaroissal eggyütt: 5. Poitu; 6. Berry; 7. Nivernois tart. — Egész Orleanois most e' következendő 13 oszt.kat tészi: 1. Loiret, 2. Eure, és Loir. 3. Loir, és Cher. 4. Sarthe, 5. Mayenne. 6. Indre és Loire. 7. Indre. 8. Mayenne és Loire. 9. Vienne. 10. Vendee. 11. Mind a' két Sevres. 12. Cher. 13. Nievre osztályokat.

Digitized by Google

Orleanois, szorosbb értelemben előbbi Generál-Gouv. Franc. orsz.ban, fekszik az előbbeni Isle de France tartom. Champagne, Bourgogne, Touraine, Berry, és Maine között, mellynek nagysága 353 □ mfd. a' revolutiókor vala 820000 lak. szép tart. szelíd, mérséklett, és egészséges klimával, következendő nevezetesebb fóji vannak: Loire, Saudre, Eure, Loir, Loing, Cosson, Beuvron, Juine, Essonne, Loiret, Voise. Vagyon 2 mesterséges fója: eggyik Loiretól v Orléanstól, másik Briaretól kezdődik, mellyek által a' Loir Seine fóval összvekapcsoltatik. Az első rövidebb, a' másiknak vagyon 20 Zsilipje. A' földe ezen tart.nak többnyire egyenes, és termékeny, bővelkedik gabonával, kenderrel, hüvelyes veteményekkel, kerti zöldséggel, sáfránnyal, mindenféle gyümölcsel, jó fejér, és vörös borral. Az Orleani erdő egy a' legnagyobbak közül Fran. orsz.ban, a' rétsége derék, a' szarvas marha, és juh tartás nagy. Enni való vadai, szárnyas állati, és halai bőséggel vannak, a' hegyekben találni sok vasat, építeni való követ, és ásványos forrásokat; a' mesterség szép virágzásban van, a' kereskedés nevezetes, főkép Páris felé. Ezen tartom. fel vala osztva a' szoros értelembe vett Orleanoisra, Gatinois-Orleanois, Blesois; Beauce és Perche-Gouet részekre.

Orleanois, legszorosabb értelemben, fekszik majd csak nem az Orleanois Generál-Gouv. közép pontján, ebben vagyon Orleans fövs, erdős, de még is bővelkedik gabonával, és borral. Itt fekszik az Orleansi erdő, melly 14 fran. mtfd hosszú, legnagyobb szélessége 5 2/3 mfd. Vannak benne több puszta helyek, faluk, és majorok. Most jó részét teszi Loiret oszt nak.

Orleans, Aurelianum, (47° 54′ 10″ É. Sz. 19° 34′ 30″ K. H.) fő vsa Loiret oszt.nak Loire fónak jobb partján, mellyen keresztül egy szép régi köhid vagyon, mellynek 16 bolthajtása vagyon. A' vsban 4500 h. 41950 lak. 4 szép közönséges piatzok számláltatnak, az útszáji többnyire szükek, épületei nem igen helyesek, 52 templ. melyek közül a' Káptalan templom, és a' Sz. Kereszt tornyok emlékezetre méltók. Vagyon itt egy Püspöki lakás, Akademia, Liceum, szép könyvtár, és több szép intézetek. Vannak derék gyapju materia, paplan, kaptza, kalap, turbán, kés, bőr, süveg, festett gyolcs, fajance, kötő-tő, bor eczet fabr. azonkivül viasz fejérítés, és czukor tisztítás is. A' kereskedés gabonával, borral, és m. ef. nevezetes. Itt vagyon az osztály fő hatalmainak, törvényszéknek, és egy kereskedő törvénynek helye. A' közönséges innepekhez tartozik most ujonnan a' Johanna d'Arc vitéz leány' eszt.ként előforduló innepe, ki Orleani leánynak neve alatt esmeretes, ennek tiszteletére egy emlék oszlop is állítatott fel, mivel ő 1429. eszt. az Angoloktól megszabadította a' vst.

Orleans, igen termékeny sziget Sz. Lőrintz vize között, Quebecken alól, Canadában,

Digitized by Google

Orleans, sziget Missisippi torkolatjánál Louisiana észak Amerikai szabad Státusban Uj-Orleans nevü vssal.

Orlich, 2 Orosz falu Sáros Vrm. ben Ondava fónál, alsó és felső Orlich. Mindenikben vagyon savanyú víz, posta váltás, nem egyesült görög templom, ez legkülsőbb határhely a' Várm.ben Galitzia felé.

Orlow, ker.béli vs Wiätka Orosz Helyt.ban Asiában Wiätka folyónál 3610 lakosokkal.

Orlow, vs a' volt Warsói oszt. ban Bsura fónál.

Orlow' szigetei, Krusenstern Kapitánytól talált szigetek, nem messze Horn foktól déli Amerikában, mellyek a' lakosoktól, kik Tüzföldi lakosokhoz hasonlítanak, Mani-Toualinnak neveztettek. A' Krisenoy nevü fő hely ezen tájékban ritka kiességéről nevezetes.

Ormé, vs Nievre franc. oszt. ban, 2420 lak.

Ormea, Ulmetum, vs Genuai Her.ben Tanaro fónál, 5230 lak. vagyon itt egy hegyvár, és fabr.

Ormestown, kis vs Lothian Grófs.ban Skotziában Tyne fónál.

Ormskirk, vs Lanca Grófs.ban Angol orsz.ban 2500 l. pamut, és czérna fonással.

Ormus, v. *Hormuz*, sziget a' Persia tenger öbölben való bé menetelnél, a' Kerman nyugoti Persiai tartománynak partján, mellyhez közönségessen számláltatik, hanem egy tulajdon Arabiai Schach alatt vagyon, a' kihez a' Kischme sziget egy része is tartozik. Ezen szigetnek meleg a' klimája és száraz a' földje és azért majd csak nem egészen el vagyon hagyva. Nem régen Arabsok jöttek ide lakni. A' jó ki kötője szorgalmassan megkerestetik.

Ormus, sziget Dschakkatra ker. kikötő torkolatjánál Jáva szigeten Asiában, derék hajó csinálással.

Ornain, Orney, Ornea, k. fó Bar Her.ben Fran. orsz.ban Menreauxnál Campagniában ered, és Vitrinél Marne vizébe szakad.

Ornans, vs Doubs Fran. oszt. ban Louve fónál 409 h. 3100 l. és vas fabr.

Orne, fó Fran. orsz.ban keletkezik Annon faluban Seez fónál az erről nevezett oszt.b Nedvesíti Seez, Argentan, Caen faluk' határit, hol már hajozni lehet rajta és 3 óra járásra a' vson alól, minekutánna 12 mflet befutott volna, a' kő szirtek közt nagy zuhanással a' tengerbe szakad. Fel veszi Noireau, Guigne, Baize, és Oudon fókat. Az ezen fóról nevezett.

Orne, oszt. foglalja az előbbeni alsó Normandiának egy részét fekszik, Orne, Dive, Rille, Huigne, Sarthe, Egrenne, és Noireau fóknál, nagyságában 112 □ mfd foglal. Termései: gabona, len, kender, gyümölcs, vagyon vasa is, ásvány források, és szarvas marha tenyésztés; 4 köz. ker.re osztatik: Alençon, Argentan, Mortagne, és Domfront ker.re, mellyek öszveségessen 627 községeket foglal 35 kant.ban; a' fő helye Alençon.

Ornlong, egy Pelewi sziget Asiában, mellyet a' Spanyolok az Angoloktól elvettek, de ezek nem védelmezték alig vagyon 3

Digitized by Google

Angol mfd ker tében. A' lakosoktól neveztetik Angolszigetnek.

Oro, Capo del Oro, vagy il Capo Figera hegy fok Negropont szigeten kelet felé, hol a' sok kő szirtek miatt veszedelmes a' hajózás.

Oro, Rio del Oro híres arany fó Ostindiában Blanco foknál 20° É. Sz.

Oroates, fó régi Susianában.

Orobii, népség régi Olasz orsz. ban Lári tó és Adua fóközt; fő vsok Bergonum (Bergamo; Comum) Como.

Orond, v. *El-Azi*, hajdan Orontes, nevezetes fó Siriában, keletkezik a' Libanus hegynél, a' part hoszába foly délről ész. felé, Antakianal megfordul nyug felé Sweidiánál a' közép tengerbe ömlik; bövelkedik hallal.

Oronoco, l. Orenoco.

Oransay, egy a' Hebridi szigetek közül Skotziánál Jurahoz nyug. felé 3 mfd hosszu, nagy kő szirtekkel tellyes, csak a' déli részében róna, termékeny, árpa, len, és a' krumplira nézve. A' partokon találni klárisokat. A' szarvas marhatenyésztés, legnagyobb foglalatossága a' lak.nak, emlékezetre méltók egy klastromromnak romladéki, mellyet Columbus szerzett.

Orontes, l. Orond.

Oropésa, (40° 5′ 33″ É. Sz. 17° 48′ 10″ K. H.) vs Avila Spanyol tart.ban 2700 l.

Oroszok, Tót nép-ág, tulajdonképpen az uralkodó nép Orosz orsz.ban, Tót nemzetségeknek, és az északi Gothusokhoz hasonló Waräger nevezetű népségnek öszvekeveréséből származott, holott azonban a' Tót nyelv és erkölcs felsőséget nyert. Ezek a' Nowgorodi telepedéseknek maradéki. Az Oroszok még csak kilenczedik században jönnek elő, mint a' későbbi Orosz birnak szerzői; 862 eszt.ben azonn Tótok, kik a' mostani Nowogrodot és Ingermanlandot lakták, Rurikot Väringi Herczeget Skandináviába, magok Herczegének és Törvény szerzőjének meghívták, vagy a' mint mások tartják, ez többekkel ezen tart. meghódította. Ezen nép határjait sebessen nagyobította. Wlodomir Herczeg halála után (981) ezen bir.az ő fiai között elosztatott és így Tatárok által meghódíttatott, de sokideig nem birhatták, a' Lithvánusok, és Lengyek bérohanások miatt. 1462 esztendőben Iwan (János) Vasiljevitsel által ezen bir. vissza álíttatott, a' ki csalfaság és erő által ezen orsz. nak több részeit öszve kapcsolta. Ezen öszve kapcsolás és eloszthatatlanság törvénye által megerősíttetett első Feodor Iwanovitschal 1598-ban a' Ruriki fiui ág kihalt. Ezután több jószágbitolók (Usurpátor) uralkodtak, 3 álló esztendeig kormánytalan állapot vala, míg Ferdovitsch mihály Császárnak választatott a' Romanowi házból. Ez alatt a' bir. megnagyobbíttatott míg első Péter, ki nagynak neveztetett, 1689-ben uralkodni kezdett, ez a' mostani virágzó birnak fenék kövét vetette a' pallérozásnak béhozása, a' kormányozásnak jobbítása, a' hadi és tengeri hajós seregek rendelése által. Következői között nevezetes-

Digitized by Google

sek: második Katalin, nagy érdemei miatt halhatatlan, nyomdokát sebes lépésekkel követi a' most uralkodó I. Sándor Császár. Az Oroszok nagy erős, és tartós termettel birnak és tömött testüek. Durva éghajlat alatt megkeményítettvén, nagy az eltűrések. Kevés betegségek mellett, víg kort élnek. Ábrázatjok tömött és szőrös, szájok kicsiny, fogaik fehérek, szemeik kicsinyek, homlokok alacsony, órrok kicsiny és felfelé hajlott. Hajok ritkán egészlen fekete. Halló és látó tehetségek közönségesen igen éles eleven. Ezen fenék vonások vannak az Asszonyaiknál is, csak hogy finomabban. Az Orosz erkölcsi tulajdanságoknak fő vonássai a' vidámság, gondtalanság, jó szívűség, engedelmesség, békességestűrés, állandóság, végig kiállás a' hadban. Szemekre vettetik: a' részegesség, érzéketlenség, keménység, pallérozatlanság, rabszolga indulatok, olálkodás, de hihetőképpen eztet ezen népnek legalacsonyabb rendjéről lehet csak mondani. Az Oroszok szeretik a' tánczot, muzsikát, éneklést, és versköltést. Tulajdon tót beszédmóddal és Abecevel birnak, melly jobbára a' Görögből formálódott. Öltözet módjok napkeleti, és szakált viselnek. Az Orosz tiszta, igen takarékos és megelégedő. Szokások a' gőzferdőkkel való élés, mulatságokhoz pedig a' tulajdon nemzeti táncz, melly Golubeznek neveztetik, többféle testi gyakorlások, úgy mint a' csaptatás, hintázás, szánkázás, és a' jégen való szaladás v. síkonka tartozik.

Orosz Birodalom, legnagyobb bir. egész világon. Nevét a' benne lakó Orosz fő nemzettől kapta, melly régenten Moszka fő vsától Moskovitáknak is neveztetett, Orosz névnek eredete nem bizonyos, némelyek Ruriktól származtatják a' mint akkor Rurik követői hívattattak. Az Úráli hegylánczok által az Europai és Ásiai Orosz bir.ra vagyon felosztva, amaz Europának napkeleti részét elfoglalja 39°—80° K. H. és 44° 57'—70° É. Sz. között fekszik. Az Ásiai Orosz bir. az egész ész. Ásiát foglalja, és az kel.hosz. 80—208°-ig terjed. Résszerént természeti határokkal bír; ész.ra a' Jeges tenger és ennek öble, és a' fehér tenger; nyug. ra Norwegia, Svéczia, a' napkeleti, vagy Bálti tenger, Prusszia, Galliczia, és az Europai Török bir. nak része; délfelé a' fekete tenger, Asiai Török bir. Armenia, Persia, Tatár, és China országok nap.kel. re pedig a' keleti nagy tenger határozza; itten egyszersmind Asiát választja Amerikától, azon szoros tenger által melly Berings, vagy Kook, régenten Anián útjának neveztetett, és az ész. jeges tengerrel kapcsoltatik. Igy tehát az Orosz birodalmat két felől tenger mossa, és másik kétrészével is közelít a' tengerhez. Az Amerikai birtokokat kivévén, nyug.tól napkeletnek terjedő hossza mintegy 3000 mfd, legnagyobb szélessége ész.ról délfelé 450 mfd egész térség nagysága pedig most 34000

Digitized by Google

□ mfd számláltatik. Az Europai bir. 82866 4/5 □ mfd ehez jött még a' volt Varsóvi Herczs.nek legnagyobb része, Lengyel Kirs'. neve alatt mintegy 2500000 l. Az AsiaiOrosz bir.259992 29/1000 mfd; azAmerikai pedig 2000 □mfd; az Europai birtokok csak nem oly nagy térséggel birnak:mint öszvesen a'többi Europ.tart.nyok;azAsiai több mint harmad részét foglalja egész Asiának, és majd kétszer olly nagy mint a' többi Europa. Az egész Orosz bir. majd ötször nagyobb a' többi Europánál, az egész földnek heted' része az Orosz Császárt isméri urának, Jelessebb hérczei Európában e' következendők: a' Finnusi hegyláncz ok, ezek a' Skandináviai hegyeknek folytatási a' Bálti és Fehér tenger között. Magoságok ugyan nem nagy, de még is többnyire örökös hó alatt feküsznek. Az Alauni hegység, vagy az úgy nevezett Volkonszki erdő Europai Orosz bir.nak közepén, Twer, Smolensk, és Pleskow Helyts.gokban, itt Wolga, Dneper, Lowal, és Düna fókeradnek, és a' Karpatus, mellynek némely ágai Dneper felé terjednek. Asiáb. a' TaurusTauria félszig.b. ezen hegyláncznak legnagyobb hegye Tschaturtag Aluschta mellett, itt egy jeges gödör találtatik, melly még nyáron is jeget tart. A' Kaukasus nyug.ról kelnek a' fekete és Káspiumi tenger között mintegy 70 mfdnyire terjed. Tetői közönségessen, kopaszok; legmagasbb csúcsai a' felhőkig emelkednek. A' nevezetes Ararát hegye is, ága ezen hegyláncznak. Az Ural, (vagy is övedző) régenten Riphäusi hegységnek neveztetet, melly Asia 's Europa között határt csinál. Az Altai, Sajani, Baikáli, Nertschinski, Werkoturi, és Ochotski hegyláncz ok is ide tartozandók. Éghajlatja széles kiterjedése miatt igen külömbféle. Általjába mennél inkább nyúlnak az Orosz bir.hoz tartozandó tartományok napkelet felé, annál hidegebb éghajlatjok, mert egyenlő szélesség alatt is ezen részekben sokkal durvább telek tapasztaltatnak, mint a' nyugoti tart. nyokban. Éghajlatjára nézve tehát az Orosz birod.mat 4 részre lehet fetosztani; tudniillik: a) a' déli vagy melegebb részre, melly az É. Sz. 40° és 50° között fekszik; ezt általjában nagyon melegnek ugyan nem lehet mondani, hanem csak kellemetesbbnek, és melegebbnek mint az északi részeket. A' Tél is itt rövidebb, és a' nyár melegebb. Itt a' meleg éghajlat' plántái jól nevekednek. A' nyárihévség 23—24° Reaum sött Astrakan vidékiben sokszor 40° is mégyen; a' hideg pedig Saresta vidékében 20—24° Reaum. b) a' közép, vagy mértékletes éghajlat az É. Sz. 51 től fogva 57° ig terjed, mérsékletes, és egészséges, de még is hideg inkább mint meleg éghajlatja vagyon, a' nagyrészint Európához tartozó nyug. része lapály és igen termékeny, kevesebbé az ész.keleti Asiai részében. c) az északi vagy hideg éghajlat 57-től fogva 67° ig, hideg. 's fagyos de még is nyugoti részében keveseb-

Digitized by Google

bé, mint a' keletiben, ama' jobbára csak dombos, másképpen termékeny; eme' szükebb adomámányú, hol a' mocsárokban és árnyékos helyeken még nyáron által is jég találtatik. Csak két esztendő része vagyon, nyár tudniilik és tél. d) Az Arktosi vagy Hiperborei éghajlat másképpen a' fagyos tart.nyok az ész. szél. 67-től fogva 78° ig. tehát egész a' földsarki abroncsig terjed, itt minden földmívelésnek és erdőségnek szünetje vagyon, a' tél igen hosszú és kemény, a' tenger a' partoknál bé vagyon fagyva. Rövid és szomorú a' Nyár. Ezen nem mívelhető tart. nyoknak lakossi nagyobb részint csak vadászatból és halászatból élnek. A' napok hossza is külömbféle:

Astrachánban	15 ór. 36 min.
Kiewben	17 — 14
St. Péter várab.	18 — 28
Archangelben	21 — 48
Umbában	egy holnap.
Kólában	két holnap.
Nowaja Semjában	több mint három holnap.

Jegyzésre méltó hogy az Orosz bir.ban az É. Sz. 66° és a' K. H. 107° alatt 10 Juniuszban a' nap nem nyugszik le; az É. Sz. 69° alatt 11 dik Májusztól 15-dik Juliusig mindég napsüt. Archangelnél a' Dwina vize October végétől Aprilis végiig, és a' 64° alatt az Ob vize October közepétől Majusz végiig be vagyon fagyva. Közönséges hideg a' jeges tengernél 22°—23° Reaum. Ustjugnál az É. Sz. 60° 46' alatt 34°, Jakutzknál pedig az ész. szél. 62° 2' alatt 41°—43° ig emelkedett. Az Orosz birod.mat nem csak kivülről több tengerek kerítik, hanem még belsejében is több nagy tavak és fók, és kereskedésnek elömozdítására több mesterséges kanálisok is találtatnak. Jelesebb tengerek: 1. napkeleti, vagy Bálti tenger az Orosz bir. nyug. részén, melly itt a' Finnus, vagy is Rigai tenger öblöt formálja. 2) A' fekete tenger, dél-nyugoti részében, ennek öble az Asowi tenger, melly a' Tauriai fél sziget és a' száraz föld között bé hat. 3) a' napkeleti tenger, vagy az úgy nevezett Csendes tengernek ész. része, ez Asiai Orosz bir.nak napkeleti partját mossa, és Kamcsatka félszigetet formálja. Ezen napkeleti tengerben több szigetek fekszenek, mellyek majd délfelé, majd napkelére terjednek, holott Asia, és Amerika között ezen szigetek mintegy hidat képeznek mind a' két részről egymáshoz közelítvén a' Berings utja által választatnak el egymástól. 4) az ész. Jeges tenger az Orosz északi partokat hosszában a' Norvegiai határig vizezi Ezen tenger télen által, legalább partjain, és az ész. sarkkör alatt jéggel megvagyon rakva, itt vagyon ama nagy tengeröböl, mely fehér tengernek nevezetik, tovább napkelet felé formálja a' Káriai, és ez előtt a' Novaja Semlja szigetet, belyebb kel.nek az Obi, és Jasow tenger öblöket a' Tamurskaja tengeri fokkal. Nagy tavai: a' Káspiumi tenger, régenten Hirkánusi tengernek nevezetett, fekszik az Orosz bir. és Persia között tulajdonképpen nagy tó, melly sem-

Digitized by Google

mi nyílt tengerrel összve nem kapcsoltatik, de jeles nagysága miatt (150 mfd hosszú 60—80 mfd széles, több mint 6000 □ mfd térséggel) tengernek neveztetik. 50 lábbal alacsonyabban fekszik a' fekete tengernél. Az hajókázás ezen a' tengeren a' Persiai kereskedésből sokat hajt. Csak ész. része tartozik az Orosz bir. hoz. 2) az Aral táva másképpen kék tenger 45 mfd hosszú 30 mfd széles. 3) A' Baikáli tó 80 mfd hosszú, 5—12 mfd széles. 4) Altun-Noor, vagy Teleczki tó, 12 mfd hosszú, 4 széles, ide számláltatnak a' Tschäni, és ennek szomszédjában az Ubakul, Kaukul, Semisch, Irkul, és a't. kis tavai az Altan; a' Ladoga Europai Orosz bir. ban legnagyobb 24 mfd hossza, 16 mfd szélessége, térsége pedig 292 □ mfd Onega, Peipus és Ilmen tavak. Ide több apró Tavak tartoznak úgymint a' véres, piros, tiszta, keserű, és több apró Tavak. Vannak itt egészséges és ásványos Tavak is, p. o. a' Sak Tauriában, mellynek iszapja több betegségekben fördő gyanánt használtatik. Fóji közül jelessebbek: a' Newa Dwina, Dzwina, Dnepr, Dniester, Don, Volga, Kuban, Ural, régenten Jaik, Lena, Jenisei több mesterséges fókkal. A' Jeges tengerbe folynak: Dwina, Mesen, Petschora, Onega, és Paes. Napkeletibe: Kymena, Newa, Narwa, Pernau Düna vagy Dzwina, és Niemen. A' Fekete tengerbe: Dnepr, Dniester, Don, Kaspiumiba a' Wolga mesterséges fói a' Wischnei Wolotschoki, Nowogrodi kanálisok, a' Ladoga, Beresini vagy Lepelschi csatornya 's a't. Fő termései a' gabonának minden nemei, kender, len, térséges erdőkben külömbféle fák, dohány, szarvasmarha, juhok, sertés, lovak, ennivaló ragadozó és szőrös vadak, kiváltképpen czoholy, hölgymenét, hód, medvék, nyest, rókák, és a't. Halak közül: hering, tok, hartsa, víza, lazacz, gadócz, tőkehall, 's a't. Méz, viasz. Arany 440 mázsa esztendőnként, ezüst 2270 mázsa, réz 50000 mázsa, vas 200000 mázsa, kősó, tűkörgipsz. A' kereskedés a' tavak, tengerek és a' számos hajókázható fókáltal igen előmozdittatik. Belső kereskedésre nézve legjelessbb kereskedő vsok. Moszka, Nischney, Nowogrod, Orel, Kaluga; külső orsz.kba menő kereskedésre nézve napkeli tengeren Petersvára, és Riga, a' Jeges, vagy ész. tengeren Archangel, a' fekete tengeren Odessa 's a't. Asiai részében a' kereskedés részszerént a' Kaspiomi tengeren, részszerént a' Tatár utazó seregek által történik, kivitetik leginkább: len, kender, gabona, vas, és más vasportékák, mindenféle bőr, gyékény, serte, kender, és lenmag, faggyú, és faggyú gyertya. Ezen kívül sok kender és len-magolaj, hajókötelek, vizahójag, bundabőrök, viasz, szappan, bécsinált halikra, írósvaj, halzsír, toll, és pehej, lószőr, gyapjú, hús, enyv, halak, közönséges rozmár fogak, 's a't. 43000000 Rubelért. Bévitettnek fabrikabéli portékáknak min-

Digitized by Google

den nemei úgymint: gyapjú matéria, selyem, pamut, papiros, bádog, tő, kasza, sarló, fejér agyag cserepedény, déli gyümölcs, faolaj, bor, koloniál portékák; lovak, heringek; czin, ólom, czink-értz, 's a' t. 28000000 Rubelért. Lak. öszveséges száma 40—43 milliora tétetik, ezek közül mintegy 5 millio jut Ásiára, általjában egy □ mfdön 405 ember lakik az Europai Orosz bir.ban Ásiában pedig 11 ember jő egy mfdre. 6 fő nemzetségekből áll, tudni illik. 1) Tót nemzetségekből, ide tartoznak az Oroszok, Kozákok, Lengyelek, Lettusok, és Serbiánusok. 2) Finnus nemzetből, melly Finnek, Lappok, Esthek, Livek, Tscheremissek, Mordwinek, Syjánok, Permierek, Tschuwaszok, Baschkirek, Wotjákok nemzetségiből áll. 3 Tatárok nemzetből, hová a' tulajdoni Tatárok, Nogajerek, Kirgisek, és Jakutok tartozandók. 4) Samojedi nemzetből, melly a' tulajdoni Samojedek, Tubinczek, 's t. ef. nemzetekből áll. 5) A' Németek nemzetségéből, ide tartoznak a' Svékusok, Dánok 's más németek, 6 Zsidó nemzetségből, ennek száma egész Orosz bir.ban 500000 tétetik. Itten még következő nemzetségek is találtatnak: Albánusok, Görögök, Örmények, Olaszok, Franciák, Oláhok, Bolgárok, Törökök, Czigányok, kiváltképen a' nagy és kis Orosz helytségokban számosak, mintegy 10000 számláltatnak. Hitvallás itt uralkodó a' görög mellyet első Wlodomir. hozott bé, ki Anna görög Herczegnét 988-ban elvette. A' későbbi időkben több változások estek, 's ezért a' Kiowi tudós Metropolita, egy mustra formát adott ki az Orosz hitnek kifejezése czime alatt, mellyet Frisch Berlini Universitás Rectora forditott ezen czím alatt: Liber symbolicus Russorum. Ennekelőtte az egész OroszEgyháznak papiFeje a' Moszkówi Pátriarcha vala, de ezen hivatalától első Péter által megfosztatott. Ennek helyébe a' szent Zsinat rendeltetett, mely a' Rezáni Érsekből, mint vice elölülőből, 6 Püspökökből, Tanácsosokból, és Archimandritákból áll. Ennek hatalma alatt állanak az Érsekek, Püspökök, és Metropoliták, kiknek nem szabad házasodni; ezeket Protopópák, Pópák és Diakonusok követik, kiknek a' házasság megengedtetett. Ezen Zsinatnak lakóhelye Pétersburgban vagyon. A' klastromok száma 425. Közönségessen S. Bazsil Szerzetéhez tartozandók. Vannak itt Jezus társaságához tartozandó Papok is, kik itt megtartattak, ezen szerzetnek más országokban eltörlődése után is. A' templomok száma 16000-re tétetik. Számosak a' katholikusok. Vannak itt Lutheránusok, és Reformátusok, Mennoniták, és Örmény keresztények. A' Kormányrend mind a' két líneán örökös egyedül uralkodás (Monarchia). A' Császár határtalanúl uralkodik ezen Czim alatt: minden Oroszok Császárja, melly czimhez még Lengyel Kir. czímje is legujjabb időkben adatott. Az orsz. oszthatatlanságára,

Digitized by Google

Görög hitvallásra, és az Orosz országló széknek fentartására úgy vagyon lekötelezve, hogy egyszersmind más ország uralkodója nem lehet; A' Császári gyermekek Nagy Herczeg' czímét viselik. A' külső dolgokat a' Császár és titkos Tanács, a' belsőket pedig a' Kormányozó Tanács, mellynek elölülője a' Császár, végezi. Az Ország Kormányozásnak magános ágai a' Ministereknek vígyázása alatt állanak. A' Császári udvar 1801 esztendőbéli rendelés szerént 3858 személyekből áll; ezeknek fizetése a' Császári asztalnak költségével 3363815 Rubelre 22 1/8 Kopekre becsültetik; az orsz'. jövedelme pedig 115 millio forintra, kölcsége majd annyi. Adósága 200 millió forint. Hadiereje száraz földön 1805. 558000 ember, ehez 1806-ban 612000 emberekből álló nemzeti katonaság jött. A' tengeri hadi ereje, 32 elsőrangú hajó, 18 fregáthajó, 59 kissebb hajók, 226 vitorla evezős hajóknál, összeségessen 355 vitorla, ezen hajóknál 30000 tengeri hajós legények és 8000 katonák szolgálnak. Az Europai Orosz bir. az ész. közép, és déli bir.ra vagyon felosztva, melly Asiai Orosz bir.mal együtt 51 Helyts.gokra vagyon részelve, 43 Europai, 8 pedig Asiai részhez tartozandó. Az ész. vagy hideg éghajlat következendő Helyts.kat foglalja magába. 1) St. Pétersburg, 2) Wiburg, 3) Finnland, 4) Olonez, 5) Archangel, 6) Wologda, 7) Nowogorod, 8) Revat v. Esthland, 9) Riga v. Liefland, 10) Pleskow vagy Pskow. 11) Twer, 12) Jaroslawl, 13) Kostroma, 14) Wjätka, vagy Wiäzk. Közép Orosz bir.ban 15) Kasan, 16) Nischnei Nowgorod, 17) Wolodimer, 18) Moszkwa, 19) Szmolensk, 20) Wittebsk, 21) Mitau, vagy Kurland, 22) Wilna, 23) Grodno, 24) Bialystok, 25) Minsk, 26) Mohilow, 27) Orel, 28) Kaluga, 29) Tula, 30) Rjäsan, 31) Tambow, 32" Pensa, 33) Simberk, vagy Sinbirszk, 34) Woronesch, 35) Kursk, 36) Charkow, vagy Szlobodi Ukraine, 37) Tschernigow, 37) Wolynsk, vagy Wolhynia. Déli részben: 39) Kaminiecz Podolsky, 40) Kiew, 41) Pultawa, 42) Jekaterinoslaw, 43) Cherson, 44) Tauria, 45) Doni Kozákok tart.nya, melly semmi Helytarts.hoz sem tartozik Az Asiai Orosz bir. következendő 8 Helyts.gokból áll, tudni illik: 1) Astrachan, 2) Grusinia, 3) Saralow, 4) Orenburg, 5) Permia, vagy Perm, 6) Tobolszk 7) Tomsk, 8) Irkutsk. Ide számláltatnak még Kamcsatka fél sziget; jeges tengeren fekvő szigetek; Lena torkolat-Archipelagusz, Läschow-Archipelagusz, az úgy nevezett Medve és kereszt szigetek. Bäring' útjában fekvő lakott szigetek: Imoglin, és Igelg; a' Bálti tengerben fekvő Sindowi szigetek; Matthaei, Preobrantschenie, és Alenti szigetek; ész. Amerikában is bir keveset. Az Orosz bir. ba következendő hat jelesbb Rendi Czímerek vannak: 1. András Rendje, első, és legnevezetesbb Orosz rend, melly színéről Kék pántlika rendjének is mondatik. 1689-ben nagy Péter az Orosz

Digitized by Google

bir. Pártfogójának tiszteletére szerezte. Anna Császárné többPrivilegyiomokkal megajándékozta ezen Rendet. Ezen rendnek czímere egy András keresztje, melly csak a' fő személyeknek adatik. 2) Sz. Katalin rendje, mellyet nagy Péter bölcs feleségének tiszteletére 1714-ben szerzett, csak Asszonyoknak volt szánva, a' Rendi pántlika setét piros, 3) Sz. Sándor-Newszki rendje vagy a' veres pántlika, szerzője ugyan Nagy Péter, de csak első Katalin felesége által 1725-ben osztatott. 4) Sz. György hadi rendjét szerzette második Katalin Császárné az érdemes katona tisztek számára, a' rendnek czímere egy négy szegletű arany csillag, közepén Sz. György neve látszatik, ezen felírással: Érdemért, és Vitézségért. 5) Sz. Wladimir rendjét ugyan ezen Császárné szerzette hadi, és polgári érdemek jutalmára. Ezen rendnek czímere nyolcz sarkú csillag változó, arany, és ezüst sarkokkal, közepén egy kis arany kereszt vagyon ezen betükkel: C. P. K. B. A' pántlika veres, fekete húzásokkal. 6) Sz. AnnaRendjét szerzette 1735-ben Fridrich Károly Holsteini Herczeg feleségének tiszteletére, melly Orosz Csász.Herczeg asszony, nagy Péternek leánya vala, ezeknek fiok a' harmadik Péter Orosz bir.ban béhozta, ennek fia Pál Orosz Császár ennek fentartását magának kikérte midőn Holzácziát a'Dánusnak által engedte. Vagyon ezen kívül an Orosz bir.b. Görög Orosz, és Kath. Orosz nagy Priorság Jeruzsálémi Sz. Jánosnak rendjéhez, vagy Máltai vitézekhez tartozandó. Ezen rendeknek oltalmazója (Protector) maga a' Császár. A' Császári czímer egy sas, mely körmei közt Császári pálczát, és almát tart, meljén Moszkwa, körös körül pedig más 6 czímerek, úgy mint Astrachàni, Sibiriai Nowgorodi Kasani, Kiew és Wolodimiri czímerek látszanak.

Oros Staveros, l. San Croce.

Orostschuk, Rustschuk, (43° 51′ 3″ É. Sz.) vs Bulgariában Nikopolisi Basaságban, Dunának magas partjain 30000 l. kik többnyire Örmények, Görögök, és Zsidók: vagyon kastélyja, és egy görög Érsek lakása, vagyon több materia, posztó gyolcs, tobák fabr. és ezekkel kereskedést üz.

Orosz háza, népes falu Békes Várm.ben, Csaba mellett, F. U. G. Károlyi, 6000 lak. Magy. kat. és ref. tul. pléb. Jó szántó földel. Czetter Samuel kép metszö hazája.

Oroszlánkö, Podhrágy, Versatecz, szép urad. és vár, Trencsén Várm.ben, F. U. G. Königszeg, Veresköhöz 1/2 Puchóhoz 1 mfd. Vára magas sziklán épült, úgy hogy néhol falai és pinczéi köszikláhól vagynak. Hozzá hét helységek tartoznak.

Oroszlányos, falu Torontál Várm.ben. Béba helységhez közel. F. U. G. Battyányi, lak. Ráczok, ó-hitüek. Ide közel esnek a' Rhabci, és kis Szigeti dohány kertészek. Böhatárral.

Oroszvár, l. Carlburg.

Orotava, vs a' Canari Teneriffa sziget ész. nyugoti részén Pic hegy' tövénél 1/2 óra járásra a' tengertöl, e-

Digitized by Google

lőbbi Taoro Kirs.ban fő vsa vala, vagyon 7000 l. egy kikötője, bor is hordatik ki innét, közel ehez vagyon egy füvész kert, mellyben találni Mexicoi, és más plántákat, mellyek Spanyol Amerikából, egész Spanyol országig elszéledtek.

Orschowa, l. Orsova.

Orsego, Grófs. New-York ész. Amerikai szabad statusban. A' fő helye Cooperstown.

Orsera, Urserium, hegy-kastély közép Istriában bátorságos ki kötővel, és egy szép fejér köből épült híddal.

Orsha, Orshan, ker. vs Mohilew OroszHelyts.ban, Orshitzának Dnepr fóba való szakadásánál 2500 l. kik.között 400 zsidók vannak, és egy Jesuita Collegyiom.

Orsk, erősség az Orenburgi lineában Orenburg Orosz Helyt. Or fónak Uralba való torkolatjánál, 250 h.

Orsova, Orschau, Oláh falu Erdély orsz.ban Thorda Várm. tartozik Bornemisza urasághoz egyesült görög pléb.val. Találni itt több só jelekre.

Orsova, (ó) alt-Orschova, mvs, és erősség a' Temesvári katonai ker.ben, Cserna fónak Dunába való szakadásánál, egy plébval, vagyon 107 h. egy levél tára.

Orsova, Orschova, (44° 2′ 3″ É. Sz. 40° 5′ 5″ K. H.) erősség Oláh orsz.ban Dunának eggyik szigetén.

Orsoy, (51° 31′ 57″ É. Sz. 24° 19′ 43″ K. H.) vs Ruhr. Fr. oszt.ban Rajna fónál 930 l. posztó szövéssel, harisnya fabr. és hajókázással.

Ort, mvs Ens fón alóllévő Austriai fertályban, Mannhartsbergen alól Duna ész. partján egy tartományi törvényszékkel, pléb.val, 164 h. Ezen tájékban nevezetes erdők vannak.

Orta, vs Capitanata Nápolyi tart.ban 1490 l.

Orta, vs a' Romai bir.ban nem messze Tiberis fótól, Puspökséggel.

Ortchen, Hollandiai pénz, melly 2 Deutot ér.

Orte, vs Bialystok OroszHelyt. ban 134 h.

Orte, igy neveztettek előbb a' kantonok Svájczban; a' 8 régi helyek (Orte) valának: Zürich, Luzern, Schwit, Unterwald, Zug, Glarus, Uri, és Bern. Ezek közül Zürich, és Bern Vororte az az: első helyeknek neveztettek. Hapedig csak 7 helyekről van a' szó, valahol a' Historiában, akkor, Bern az, melly ki maradott, mert ez csak 1353-ban jött a' Svajtzi kötéshez: mivel Lucern, Uri, Schwiz, Unterwald, és Zug, némelykor különös gyüléseket tartottak. A' hozzá jutott helyek pedig, azon tart.nyok, vsok, és helyek voltak, mellyek a' 13 kantonok szövetségéhez állottak.

Ortegal, Trilencum prom. Spanyol orsz.nak ész.ra leginkább hajló hegyfoka Galiciában, mellyen egy hasonló neyű vár vagyon.

Ortelsburg, lengy. Scytno, (53° 33′ 45′ É. Sz. 38° 39′ 15″ K. H.) vs kel. Poroszában Neidenburg ker.ben Welbusch fónál, és tart. nyi tónál 183 h. 1110 l. egy várral.

Ortelsspitze, (46° 28′ É. Sz. 28° 11′ K. H.) 14460 lábnyi magas hegy Bajor orsz.ban Iaár ker.nek nyugoti csú-

Digitized by Google

csán; legmagassabb hegy Német orsz.ban 1804-ben először Pichler János zerge vadász ment fel reá.

Ortenau, csekély, egykor Austriai tart. Sváb orsz.ban, Badeni Mark Grófs. Eberstein, és Fürstenbergi Grófságok között a' Rajna választja Elsasztól; 1600 lak. Következendő vsok vannak benne: Offenburg, Gegenbach, és Zell Hammersbachnál 1803. nagyobb részént az előbbeni Modenai Her. hez jött. Ugyan azon eszt. ben halála előtt a' vejének Ferdinánd Austriai fő Hercz.nek testálta, ez pedig a' maga fijának hagyta, most tartozik a' Badeni nagy Hercz.hez, és nagy részét teszi a' Kinzig ker.nek.

Ortenberg, vs Frankfurti nagy Herczegs.ben Nidder fónál sok lent termeszt.

Ortenberg, mvs Badeni Regen ker.ben 1300 l. és szőlő míveléssél.

Ortenburg, mvs Bajor orsz. Alsó-Duna ker.ben egy várral 180 h. 1200 l. Számtartóság helye.

Ortenburg, Grófs. Karinthiában Billach ker.ben, Portia Herczegi familiához tartozik egy hasonló nevű faluval, düledezett várral, az Ortenburgi Grófok familiájával.

Orth, főkép annyit tesz mint egy negyedrésze a' fő pénznek, innét Orthsguld annyit tesz mint egy negyed része egy forintnak, az az 5 gar. Orthstallér 6 gar. tesz. Az utolsó azonban mondatik Orthnak is.

Orthez, Ourtes, vs és ker.béli fő hely Alsó-Pyrenaei Fr. oszt.ban egy domb' lapulásán Gave fónál, 6060 l. egy régi várral, és szarvas marha tenyésztéssel.

Ortona a Mare, vs egy hegyen a' tengernél, Nápolyban az innenső Abruzzoban, Pescara, és Sangro fók között, 5690 lak. és egy kikötővel, Püspöknek lakása, szőlő míveléssel. Fekszik torfás helyen, melly már gyakran leszakadt; 1525-ben egy része a' hegynek elsüllyedt több mint 2000 emberrel. 1782-ben az egész tenger felől való része leszakadott, és a' házok egy rettenetes mélységbe süllyedtek.

Ortona di Marsi, vs ugyan a' fent említett Nápolyi tart. ban.

Ortrandt, vs Saxoniában, Meisseni ker.ben Pulsnitz fónál 132 h. 690 lak kik főképpen posztót, és gyolcsot szőnek, és sert főznek.

Ortugna, vs Spanyol orsz.ban Biscaya tart.ban, ezen tájékon sok naránts, és czitrom terem.

Orve, kis fó a' Genfi urodal. ban, mellyet általfolyó, azután 7 mfdnyi folyása után Genfnél a' Rhone folyóba ömlik.

Orvietano, Pápai tart. Castro Herczs. és a' Péter öröksége (Patrimonium Petri) Spoletoi Herczegség Perugino, és Sienese tart.nyok között, a' mult időkben a' Hetruriai Kirs.hoz jutott. Ebben vagyon

Orviero, (42° 49′ 24″ É. Sz. 29° 47′ 31″ K. H.) fővs 7000 lak. és egy Püspökséggel, jó szőlő mívelése vagyon.

Orubicza, mvs Slavoniában, Pétervárady Generálisságban, Száva vize mellett, a' Gradiskai határ Regementnek VIII. Kantonjához tartozik 95 ház. 1 kat. pléb. 2 hajó malmokkal. Verbovától 3 óra.

Digitized by Google

Ory, Persiai pénz, 2 Rh. th. 12 gar. ér.

Orzesche, falu a' felső Saxoniai Plesz urod.ban, üveghutával, kőfejtéssel, a' hol talpköveket lehet kapni.

Osa, kis fó a' Toscanai nagy Herczs.ben, melly Telambone Vechionál a' tengerbe ömlik.

Osagek, szabad Indiai népség északi Amerikában 1000 hadakozókkal.

Osaka, (34° 50′ É. Sz.) egy a' leghíresebb kereskedő vsok közül Japponiában, Nipon szigeten, tartozik a' Kubohoz, kinek nevében 2 Helytartó igazgatja. Az ors.nak minden helyeiről hordanak ide portékákat, és a' nagy bőség miatt az eleség igen oltsó, sok gazdag mívesek, és kereskedők itt letelepedtek. A' Jedogava fó a' vs utszájin keresztül foly, és ennekokáért sok ágokra osztatik, melyeken keresztül több mint 100 szép hidak vannak. A' fellegvár, melly a' vs egyik részén fekszik, 1 óra járásnyi a' kerületében. Sok közemberek letelepedtek itten, kik az ő jövedelmeket ezen vsban emésztik meg, mert egész Japponiában legkellemetessebb hely ez. A' lakosok' száma a' Japponiaktól 80000 tétetik, kik csak hadakozásra valók.

Osch, vs Brabant Hollandiai tart.ban 2770 lak.

Oschatz, vs Saxoniában Meisseni ker.ben Colnitz viznél, 493 h. 3360 lak. pósztó szövéssel; ehez közel vagyon a' magas Kulmberg.

Oschersleben, (52° 1′ 8″ É. Sz. 28° 51′ 38″ K. H.) vs Braunschweig-Wolfenbütteli Her. ben 481 h. 2900 lak.

Oschitz, Cseh vs, mellyben 112 ház. vannak, Bunzlaui ker. egy kath. pléb.val.

Osei, első lakosok Italiában, Campaniában.

Osero, Obsorus, (44° 46′ 35″ É. Sz. 33° 18′ 40″ K. H.) sziget a' Quarneroi öbölben, az Adriai tengeren, egy szük, és nem mély tenger ág által választatik a' Cherso szigettől, de egy híd által avval összvekapcsoltatik.

Osero, (45° É. Sz. 32° 20′ K. H.) régen Absyrtium, szegény vska Cherso szig.ben 350 lak. egy Püspökséggel, mellynek temploma igen gazdag vala. A' levegő itt igen egésségtelen.

Osetr, Wolga mellék folyója.

Osgyan, Oszdenicz, Ozdani, magy. mvs Gömör Várm.vel összvekapcsolt kis Hont Vrm. ben, kellemetes tájékban, egy kastéllyal, evang. oskolával, és ev. Gymn. savanyú víz kúttal a' Mastinetz erdőben, szép makkos erdőséggel, mellyekben jó sertvés hízlalás esik. A' lakosok köztt sok tserép edény csináló vagyon, kiknek munkája messze, és szélessen az ors.ban elhordatik.

Osjablikowo, vs Wladimir Orosz igazgatásban 2560 lak.

Osiakow, vs Kalisch Warsói volt oszt.ban Warthe fónál 180 lak. kik között 75 Zsid. vannak.

Osieczno, vs Posen Herczs.ben Burkus ors.

Osiek, vs Siedlce Warsói oszt. ban közel Weichsel fóhoz.

O-Sima, (41° 31′ 30″ É. Sz. 139° 20′ 15″ K. H. Grenwichtől) sziget Asiában, a' Sangar uthoz által ellenben.

Osimo, Osmo, Auximum, kis vs a' Pápa birt. Ankonai Markban Musone fónál.

Oskimul, kis vs Mul nyugoti

Digitized by Google

szigetben Skotziánál egy tenger öbölnél.

Oskol Staroi, vs Kursk Orosz Helyt.ban Oskol fónál 412 fából épült h. 3 temp. 4330 l. kik egy részént szép kereskedést üznek.

Oslani, l. Oszlán.

Oslawa, fó a' Galitziában, keletkezik a' Karpati hegyekben Zemplény Várm. határján, és Sanókon alól a' Sanba foly.

Oslawa, fó Morva orsz. melly Igla fóba szakad.

Oslawan, mvs Morva orsz. Zneymi előbb Brüni ker. ben Oslavva fónál, vagyon 142 h. vára, és köszén gödre, 780 l.

Osma, vs Soria Spanyol tart. ban Duero fónál 4000 l. egy püspökséggel, és Jaspiskö bányával.

Osmandschick, Osmanik, kastély Amasan Török tart.ban Siwas Basaságban, Kisil-Irmak fónál.

Osmani Status, l. Török Birodalom.

Osmolin, vs Warsói volt oszt. ban 90 házokkal.

Osnabrück, Herczs. a' Westfáliai ker.ben, másképen a' legrégibb Püspökség Westfáliában, melly a' Westfaliai békesség szerént egy kath. és luth. Püspökséggé tétetett. Mindazonáltal 1803-ban, mint kártérités a' Braunschweig - Lüneburgi választó Fejedelem házhoz jött, 1806-ban Prussiához, mellytől a' Tilsiti békesség által a' nem régen eltörlött Westfáliai Kirs.hoz jutott, foglal 50 1/2 □ mfdet nagyságában, (1772-ben vala 116664 lak. 4 vsa, 6 mvsa, 285 parasztsága, 48 eklézs. 80 nemes kuriája, 20000 tűzhelye. Nem igen termékeny, de szorgalmatossak a' lak. Fővsa.

Osnabrück, Osnabrugum, (52° 16′ 35″ É. Sz. 25° 40′ 56″ K. H.) vagyon 1250 ház. 9000 lak. egy vára, mellyben a' felszentelt Püspök lakik, káptalan templ. kath. és luth. Gymn. 3 vendégházai, kath. és luth. árvaháza. Az itt való tanátsház 1648-ban itt kötött Westfaliai békeség által híressé lett. A' vsnak tsekély kézi mestersége vagyon, ezek is gyapjuban, kalap, és tobák csinálásban állanak, de igen jó kereszete vagyon az orsz.ban készült gyolcsal, azután gabonával, szarvas marhával, és matéria portékákkal.

Osnabrück, (22° D. Sz. 121° Ny. H.) sziget Australiában.

Ossa most *Kissavos*, magas hegy Thessaliában Salonichi tengeröböl partján.

Ossa, ker.béli vs Perm Orosz Helyt.ban Kama folyónál, 100 h. és 1000 lak.

Ossan, nagy völgy, melly a' hegyektől körülvétetik, sok ásványos forrásokkal, alsó Pyrenäi fran. oszt.ban.

Ossetia v. *Ironistan*, másképen még Kuscha, tart. Kaukaziában, Kaukasus magas hegyein, Terek folyó forrásától egész Kúr északi folyójáig. A' lak. a' Georgiáktól, és Oroszoktól Osseteknek. A' Tscherkessektől, és Tatároktól Kuschakoknak neveztetnek, magok magokat nevezik Ironeknek, kicsinyek, de egésséges emberek, világos barna hajjal, és vörösses szakállal, erös, vitéz, merész, de faragatlan, tudatlan, hamis, ravasz, és tolvaj nép, az egyes élet módja, szokások, vendégségek, és bosszúállás nálok keletben vagyon. Nyelvek igen hasonlít a' tót, német,

Digitized by Google

német, és persiai nyelvhez, a' bötük helyet rovással élnek. Az Osseták részént vándorló népek, szeretik a' vadászatot; Egy részre ezeknek Oroszoknak másik része a' Tscherkassoknak adózik, vannak még is köztök, kik szabadon az ő nem (gazdag's nem hatalmas Murzajok Fejedelem és legöregebb) alatt élnek, kiknek egy közönséges vezérjek vagyon Ahmed v. Schin faluban.

Ossiachi tó, igen mély, és hallal bövelkedő tó Karinthiában, Villachi ker.ben.

Ossieri, vs Sardiniában 6000 lak. kal.

Ossismii, népség régi Francz. orsz.ban Venetusok mellett; fő vsok Brivates, most Brest.

Ossmiana, l. Oszmiana.

Ossona, kis vs Katalonia Spanyol tart.ban nem messze Ter fótól: Püspöki lakás.

Ossowiek, vs Lomza volt Warsói oszt.ban 38 h.

Ossuna, erős vs Sevilla Spanyol Kirs.ba Palomaz szigeten 15000 l. egy Királyi fő oskolával, és 3 vendég házakkal.

Ostangeln, East-Angles, hajdan Kirs. és pedig egy a' 7 orszok közül, mellyeket az Angol Szászok Angol orsz. ban fundáltak. Nyugot felé határos Mercia Kirs.gal, dél felé keleti Szász orsz.gal, kelet, és dél felé a' német tengerrel, 3, u. m. Cambridge, Norfolk, és Suffolk Grófs. gokból áll.

Ostaschkow, (57° 10′ É. Sz. 31° 10′ K. H.) uj kerületi város Twer Orosz Helyt.ban egy fél szigeten a' boldog tóban vagy a' Wolga forrásai Közt 830 h. 6300 l. 200 papi gyermekek szamára egy oskolával, egy talált gyermekek házával, 16 szaladpergelővel, 8 timársággal, de máskép kevés városi mesterséggel, vagyon hajó csinálása, és nagy kereskedése gabonával, tüzre való fával, borral talppal, és bé sózott halakkal, főképp S. Petersburg felé.

Ostaschkowi kerület, Twer Orosz Helyt.ban nagy részét foglalja, az Alauni bérécznek, sok fája, és szántóföldje vagyon, lakósai is munkások, de még sem ad elegendő gabonát szükségének tipótlására.

Oste, hajókázható folyó alsó Szaxoniai ker.ben Tostedten alól ered, keresztül foly az Offenhorni Motsáron, Lüneburg Herczs.en, Bremerforde felé, végtére az Albis fóba ömlik.

Ostende, (51° 13′ 49″ É. Sz. 29° 35′ 1′ K. H.) tengeri vs és derék erősség az előbbeni Austriai Flandriában azután Francz. Lys oszt.ban, Guele béfolyásánál az északi tengerbe, egy mesterséges folyóval Nieuport, Gent, Dünkirchen és Bürggével öszve köttetik, vagyon 10500 l. kiknek legnagyobb foglalatosságok a' hajozásban, és kereskedésben áll kivált a' külső orsz. és északi Franczia orsz. közt. Vagyon itt egy hajózásra ügyelő oskola, a' kikötő kicsiny és nem mély. — 1723-ban 6. Károly Császár egy kereskedő társaságot intézett ide de az Angoloknak és Hollandiaiaknak irigylést inditott és azért 1731-ben a' Bécsi békesség szerént ismét el kellett neki múlni.

Osteni kerület, hátúlsó Pomeraniában 6 1/4 □ mfd. nagy. 4080 l. a' fő helye Plate vs.

Oster, vs Pultawa Orosz Helyt. ban a' hasonló nevű fónál

Digitized by Google

3000 l. kik nagy halászatot, és fával való kereskedést üznek.

Osterbottn, vagy Ostbothnia, Finnland Orosz tartom.nak környéke, fekszik a' Bothni tengeröblön felyül Westerbottn, Kis-Lappmark Orosz birod. és a' Finni Karelia, Sawolax, Tawastland, és Finnland tart.ok között; foglal nagyságában 920 □ mf. det, számlál 212000 l. Jobbára róna tartomány csak a' nyugotti részében valamennyire hegyes, sok tava vannak, és némelly kis és nagy folyóji. A' földje részént fövenyes, részént agyagos, részént köves, részént mocsáros, és azért nem mindenütt termékeny. Erdei igen nevezetessek, jó rétjei, és a' szarvas marha tenyésztése nagy. Ásványok nem sok vagyon, csak meszet némely kő nemeket, és motsári vas értzet szolgáltat. Eddig két u. m. Uleåborgs- és Wasa-Län Helyt. gokra részeltetett.

Osterburg, város Altmarkban nem messze Biese, és Ucht vizekhez, 2 templ. 3 oskolával, egy vendég házzal, 350 h. 1160 l. kik némelly mesterségeken kivül mezei, gazdaságot, szarvas marha tenyésztést, sörfőzést és rozzsal való kereskedést üznek. 4 nagy orsz.os vásárok esnek ezen vsben esztendönként.

Osterburg, vs Szaxoniában Neustadt kerületben 307 h. 2200 lak.

Osterby, helys. Dalarne Svéd tart.ban Fahluntól délfelé, vas bányákkal, és hámorokkal mellyekben 800 emberek dolgoznak.

Osterfeld, kis vs Szaxoniába Thüringiai a'ker.ben régenten ugy nevezett Osterlandba, szarvas marhával kereskedik.

Östergard, csekély Svéd sziget nem messze Gothlandtól egy kikötővel.

Osterhofen, vs Bajor orsz.ban alsó-Duna ker.ben Vils, és Iser folyók közt, nem messze a' Dunától, 146 h. és 710 l. számtartóság lakása.

Osterhout, vs Schelde torkolati egyes. Belg. Kirs. oszt.ba.

Osterinsel, Husvét' szigete, Waihu, (27° 8′ 13″ É. Sz. 112° 4′ 31″ K. H. Páristól) Australiáb. leginkább nyugotra hajló sziget, mellynek ker.ben 10 egész 12 tengeri mfd vagyon, és mintegy 4 2/10 □ mfd nagysága száraz és köves a' földje minden fa nélkül, kevés plántákkal, és alig 20 féle planták nemivel. Igen szükön találni itt nád mézet, Yamsot, pizángot, papiros fákat, tyúkokat, és patkányokat, és csak kevés halakat. Lakosainak száma mintegy 2000-re megyen, kik kicsiny termetüek, és nagy orrúak, rosszui élnek, részént a' föld alatt laknak, tengeri vizet isznak, esmérnek ugyan minden féle társ szigetbéli mesterségeket, de mivel nagy fogyatkozás vagyon a' materiában, azért nem alkalmaztathatják mesterségjeket; foglalatoskodnak mezei munkával, Taiti nyelven beszélnek; szorgalmatossak és szánakozók, de igen nagy tolvajok, és az aszonyokkal közönségesen élnek.

Osterkappeln, mvs Osnabrücki Herczs.ben 80 h. 450 l.

Osterland, régi és részént még fent lévő neve egy darab tart.nak Misiában, melly dél felé Voigtlandi, és Reusz

Digitized by Google

Grófi urod. nyugot felé Saale folyóig, és Thüringiáig, észak felé Naumburg püspökségig, kelet felé az ércz hegyi kerületig kiterjed. Az ugy nevezett Neustadti kerülete tartozott a' Zeizi örökös részhez Neustadt várossal együtt, Orla fónál, Triptis, Frauenpiesznitz, városokkal, és Tautenburg urasággal, Droysig helységgel; de 1718-tól fogva Moritz Wilhelm Hercz. halála után a' Szaxoniai választó fejedelem hatalma alatt vagyon; a' Weimari Hercz. hez tartozik Bürgel vs és tisztség és Roszlau; az Eisenbergi városok, és tisztségek valának: Eisenberg, Camberg, Roda, és Ronneburg, mellyek most Altenburghoz és igy Szász Gothához tartoznak; a' Saalfeldi Herczeghez tartozik Pöseneck vs; Gothai Hercz. hez Altenburg fő vs, Leuchtenberg urod. és tisztség, 's a' t. Régenten tovább terjedett Osterland Misiába tudni illik egész Colditzig, és Rochlitzig.

Osternohe, mvs Bajor orsz.ban Rezat ker.ben, egy tükör fényesitő malommal.

Osterode, lengy. Ostrod, (53° 41′ 35″ É. Sz. 37° 38′ K. H.) vs keleti Prussiában Morungi ker.ben Drewenz fónál 194 h. 1750 l. egy várral és posztó szövéssel.

Osterode, (51° 44′ 15″ É. Sz. 27° 56′ 39″ K. H.) vs a' Grubenhagen Herczs.ben; ó és uj vsra osztatik, kő fallal körül vagyon véve, vizét veszi Apente patakból, melly Sőseből származtatik mesterség által. Vagyon 1 vára, 4 templ. 2 vendég háza, egy nagy gabonássa, mellyből eszt.nként 56000 mérő rozs a' bányász, és hutás embereknek Harzban kiosztatik, vagyon 682 h. 4780 l. nevezetessebb mesterségek: a' gyapjú mív 300 szövő székekkel, és egy derék makhinával, 4 pamut kezi mívvel 80 szövőszékkel, tovább i tábla és 2 gojóbis's srét öntés, egy tobákfabr. sok kapcza kötők, és csipke verők, kalaposok, és gyolcs szövők, egy réz hámor, 2 fürész, és 2 gypsz malmok. Környékében vannak mész, alabástrom, és gyps bányak. A' kereskedése derék.

Osterö, Färöi szig. 4 □ mfdnyi nagy, 1000 l.

Osterstade, motsáros hely Lauenburgi Herczs. vagyon nagy szarvas marha, és ló nevelése, eszt.nként több mint 200 darab marha vitetik ki, sok lakosai szolgálnak Hollandiában mint hajos legények.

Osterstein, l. Gera.

Osterwald, falu Lüneburgi Herczs. Köszén gödrökkel, és egy üveg hutával.

Osterwiek, (51° 58′ 18″ É. Sz. 28° 21′ 43″ K. H.) vs Halberstadi Herczs. 2 templ. 1 vendég házzal, és 1 szegények házával 449 h. 2500 l. posztó és gyolcs fabr.

Ostheim Rhön előtt, vs Hennebergi Grófs. Weimari részében 500 h. 2200 l. sok cseresnye fákat nevel.

O-Stettin, l. Stettin.

Ostia, (41° 45′ 35″ É. Sz. 29° 56′ 20″ K. H.) kis vs a' Római birtok.ban Tiberis fó torkolatjánál egy kikötő romladékival 400 l. egességtelen tajékban, Püspöknek lakása ki egyszersmind mindég a' Cardinálok Dekánja. Köze lehez vannak só aknák, és a' közel lévő Asturánál kezdődnek el a' tenger mel-

Digitized by Google

let elnyuló Pontini mocsárok.

Ostiakok, Ostjákok, (az az: faragatlan nép) vagy a' mint magok magokat nevezik Asjachok, egy a' számossabb népek közül Siberiában, kik nagyon ki terjedett tartományt u. m. Tom és Ket folyóktól egész a' jeges tengerig laknak; felosztatnak 3 részre: Obiakra, kik Ob, Tom, Tschulym és Ket folyóknál laknak; Pumpokoikra alsó Jeniseytól egész a' jeges tengerig a' hozzájok tartozó Inbatsekkal; Chondiakra, kik alsó Irtischnél és alsó Obnál laknak egész a' Berezowig. Némelly famíliák nyelvekre nézve Finniai mások pedig Tatár eredetből tetszenek lenni; közép szerű termetűek, sokan valójában kicsinyek, igen vékony csontjok vagyon, ábrázotjok halaványy, laposs, éktelen, undorító, közönségessen vörös hajúak, és gyenge erejűek, félékenyek, babonás hitűek, és túnyák. Máskép jó szívűek, nyájossak, turók, emberségesek, és különösen vendég szeretők. Az ő ruházotjokban, lakásokban háztartásokban leginkább tisztátalanok. A' férfiak egyedül a' háló kötéssel, csónak és nyíl csinalással és más apróbb dolgokkal foglalatoskodnak, és ha halászni, vagy vadászni nem mennek, akkor hevernek a' gunyhójokban, 's a' többi dolgot az Asszonyoknak kell véghez vinni, ugy mint: ételt készíteni, a' fogott hatakat tisztogatni a' gyapjus bört kikészíteni, halból enyvet főzni, tsalán fonálból vásznot szönni, ruhát csinálni, azt foldozgatni; szappant főzni, annyira hogy még az asszonyok vetnek is, és meg csak egy jó szót alig nyer a' férjétől kinek mindeneket készen a' kezibe adni köteles. Egy része az Ostiakoknak a' keresztény hitre tért, de a' többiek még a' pogány valláson vannak. Tisztelnek ugyan egy fő Istent mint mindeneknek alkotóját, de több alatt való Isteneik is vannak tisztelnek házi Isteneket is. Az Ostiakoknál szokásban vagyon a' több feleség tartás. Az Orosz hatalom alá tartoznak.

Ostiano, Ustiano, középszerű vs Mincio Olasz osztályban Oglio fónál, vagyon 3330 l.

Ostindia, Bhertechunt tartom. ban (az az: Bheratslandban) v. Dschumkudibban (az az: lakott tartomány.), (külső orsz. ban Hindostannak neveztetik,) déli Asiának része Persia, tatár orsz. Tibet, China, és az Indiai Oceán köztt, 10° D. Sz. egész 40° É. Sz. és 85 egész 150° K. H. kiterjed. Közönségessen Elő- és Hatulsó Indiára osztatik, az elő India vagy a' Ganges folyón innét levő félsziget kiterjed 7° 56′ egész 33° É. Sz. 85° egész 110° 10′ K. H.) észak felül határos Buchariával, és Tibettel, mellyeköl a' mellette való hegyek által vagy Balurdag által válosztatik; kelet felűl Tibettel, és hátulsó Indiával; délre az Indiai világ tengerrel; nyugotról Persiával, mellytől, Indus vize választja. Térségében 70000 mások szerént 69750 □ mfdet foglal; nevezetessebb hegyei: a' magas Mustag, és Kontaisse hó hegyek Balurdag, Soleiman, és a' tulajdon félszigetben

Digitized by Google

Gauts, vagy Ghate hegy lántz, mellyek közűl az utólsó nevezetes klimai változásokat okoz, ugy hogy hogy, ha a'keleti parton(Coromandel) tél (azaz eső és fergeteg) vagyon, a' nyugoti parton (Malabar) száraz hévség uralkodik, és megfordítva. Dél felé vagyon Komari hegyfok, közönségessen Komorinnak nevezetik; azután nyugotra délfelűl észak felé Dili, Rama, Sz. János, Diu, Dschigat hegy fokok, és keletben dél felűl észak felé Manappa, Kalymer, Divy és Falsche fokok és Palmiras. Folyók több mint 10000 vannak nevezetessebbek: Indus, (Sind, Hind) Behat, Dschenawa, Rawi, Weha, és Sedlesch melyék folyókkal: Ganges, Dschumma, és más folyókkal, Burremputer, Saradschuwa, Deva, Pudder, Nerbudda, Tapta, Paru, Modelaposcha, Valavarley, Koledschi, Kariapatnam, Kattak, Godaweri, Kistna, Kavery 's a' t. Az Indiai Ocean 3 tenger öblöt formál itt: a' Bengali, Kambaji, és Sinai (Kotsch) öblöket.

A' levegő mindenütt egészséges észrea hideg és merséklett, délre meleg, de egy holnapig tartó eső által, és fél esztendeig tartó Mouson szelektől meg hivesitetik. A' földje nagyobb részént termékeny, de a' meleg idő végén némelly déli tartokban száraz fövény puszták támadnak, hanem az esős idő kezdetével füvekkel bénőnek 's bégyepesülnek. Némelly tájékok erdössek, mások kivált Ganges folyó torkolatjánál, valamint Sind, és Pudder fők kifolyásoknál motsárosak. Némelly környékekben sőt puszták is találtatnak. Talán egy tart. sints a' világon ennél gazdagabb az adományokra nézve. A' hegyek adnak vasat, rezet, aranyot ezüstöt, czint, ólmot, tutanegot (tzink értz nem) termés salétromot, köszenet, legjobb gyémántot és más drága köveket 's t. ef. csak nem általjában erdőkkel, és gyümölcs termő és hasznos fákkal megvannak rakva, mellyek közűl a' sas, sapán, szantal, és theka-fák, mellyek közűl az utolsó az ő tartósagáért kivált a' hajócsinalásban leginkább szükséges, legtöbbre becsültetnek. Ezen kivűl a' növevények orsz. ád nagy tökéletességben és sokasságban riskását, kukoritzát, buzát, árpát, hüvejes veteményt, Yamsot, kerti veteményt, nádmézet pamutot, gyömbért, sáfrányt, fahejat, indig és más festő füveket, narancsokat, kokoszdiót, ananászt 's a' t. Az állat orsz. is gazdag, a' szelíd állatokon kivűl, mellyek alatt értetnek: szarvas marha, bivalok, púposökrök, és sertések, elefántok, juhok, kecskék, de kevés ló találtatik, vannak sok féle majmok, vad matskák, tigrisek, pardúczok, leopárdok, szarvórruk, török rókák; továbbá zergék, szarvasok, nyúlak, mókusok 's t. ef. A' szárnyos állatokból mind szelédek, mind vadak elegen vannak, az utóbbiak közzt vannak Király keselűk, Kasuárok, sólyommadarak, papagájok, fülemilék, és más éneklő, mocsári, és vizi madarak, valamint folyói, és tengeri halak, tekenős békák, selyembogarak,

Digitized by Google

és méhek nagy bőséggel.

A' lakosok száma 80 mill. becsültetik. Külömböznek egymástól az ide származás, religyió, és nyelv által, 1) A' régi lakosok, Hindusok, (az angoloknál Gentoos az az: pogányok) a' sok féle idő változások után is még most is némelly tartokban az ő régi szokások, religyiójok, és élet módjok mellett valtozhatatlanúl maradtak. Négy fő rendekre sok féle alatt való rendelésekkel osztatnak fel: a) Braminek vagy Brachmannokra, b) Kschetr, vagy Schatrekre, ezekhez a' fejedelmek, katonák, Rajah (örökös fejedelmek vagy terh viselők az orsz.ban, és emberek között, a' Malabár partokon Nairek vagy Naikeknek neveztetnek.) Némelly hadakozó familiák, ugymint: a' Rasbutti, és Maratti familiák, és külömbbféle mesteremberek tartoznak. c) Banjanok v. Wayshiakra, ezek alatt értetnek a' kereskedők. d) Schadderek v. Sudderokra itt értetnek a' mesterség művesek, kézi mesteremberek, és falusi emberek. Ezen 4 osztály foglalja a' nemesebb nép klassisokat vagy rendeket; az alább való rendek: a' Rishák vagy Dschandala az az: alávalók, tisztátolanok úgymint a' halászok, vizhordók, asztal inasok, fazékások, rabszolgák. Leg alább valók a' Pariáhk, kiknek nem szabad még a' többi népek között is lakni. Minden fő rend ismét több rendekre osztatik, és minyájan a' legrégiebb időktől egész ez ideig oly szorosan öszvekapcsoltatnak egy különös vallási által a' házi és polgári élet rendjére nézve, hogy ezen rendelésnek legkissebb megsértése a' szövetségből kizárással, némelly esetekben pedig halállal is büntetetik. Még az eledellel való élés külömbbsége is ki vagyon rendelve; az első rendbéli tagoknak rendelve vagyon a' hús étel, kivévén innen a' tehén húst a' legalább való rendeknek szabad élni minden féle hus, és más eledelekkel. Vannak személyek az első rendből, kik az evésben határok közé vannak szorítva a' napra nézve is. 2) Afghanok, vagy Patanok nyugot, és ész. részein, ezektől származnak a' Rohillasok. 3) Moghulok v. Mongolok az az: Muhamedánok külömbbféle tartományukból. 4) Parsak, v. Gueberek l. Gaurok. 5.) Seikek v. Dschattok, kik a' Hindusoktól magokat kiszabadították. 6.) Más Asiaiak úgy mint: Persák, Örmények, Chinaiak, és Arabsok. 7.) Fekete, és fejér zsidók. 8.) Afrikaiak. 9.) Europaiak, kivált Brittusok, Portugallusok, Hollandusok, Frantziák, Spanyolok, Dánok, Svédek 's a' t. kevés Németek, és Olaszok. 10.) vándorló czigányok.

A' Hindusok közt külömbféle lakosokra nézve 5 fő nyelv uralkodik: t. i. a' Tamuli, Malabári, Hindostani, Gusurati, és Talenga, vagy Telugi nyelvek, közönségessen Badagának neveztetik ez utolsó. A' fő beszéd módok: Dengali, Maratti, Kanarini 's a' t. Nevezetet érdemel a' Samskreda, vagy Schanskritt nyelv, máskép Krdamnak is neveztik, anyanyelv minden Indiai

Digitized by Google

tart.béli nyelvnek, mellyen vannak irva a' Hindusoknál a' vallásbéli könyvek. A' Portugallus nyelv ámbár nagyon el vagyon rontva, az orsz.ban legérthetőbb. — A' fabrikai portékák közt vannak leginkább selyem, és pamut materiák, posztó, gyolcs, festék materiák, külömbbféle plántákból, 's a' t. Belső, és külső kereskedése nevezetes; ki hordatik: selyem, selyem materia és zsebbe való keszkenyők, pamut fonál, karton, tsalán patyolat, kordovány, riskása, bors, gyömbér, fahéj, ságo, kékfesték fü, kámfor, leg fainabb pamut, ebenfa, opium, benzoe, latka, gyémánt, és más drága kövek, salétrom, czink, boráksz, halak, tigrisbőr, rabszolgák. Béhordatnak ellenben következendők: herbathé elefánt csont, ambra, moschus, borax, ló; szamár arabiából, és persiából; paradicsomfa Malaccából, vörösréz Japoniából, myrha, szalmia, tzúkor, rózsaviz, kor, porczelán, gyapju keszkenyők és materia, Chinai papiros bambus levelekből, és más Europai portékák, rab szolgák, arany, ezüst, német ásványos viz. — Mostan osztatik elő-Indiára az uralkodó hatalmat szerént u. m.: I.) Az orsz.ban születettek tartományai: 1.) Marattok Státussa; 2) Seikek Statussai. II. Az Europaiak tartományai: 1.) az Angoloké Calicutta fő vssal, 2.) a' Frantziáké Pondichery fő vssal; 3) a' Dánoké Trankebar fő vssal; 4.) a' Portugallusoké Goa fő vsal. b) Utolsó-Indiára, v. Ganges folyón innen levő félszigetre, 1 egész 27° É. Sz. és 108 egész 127° K. H. határos Bengaliával, Tibettel, Chinával és az Indiai Oceánnal, foglal 44, egész 46000 □ mfdet nagyságában, a' tart. igen hegyes, nevezetessebbek az Amoupetumi, Assemschi, és Arrakani hegyek, hasonlóképpen Dalek, Landah és Kamrup v. Namrup hegyek, mellyeknek ágai az orsz.ot keresztül fogják. Nyugot felé vagyon a' Negrais nevü hegy fok, és délre Romania fok, máskép ezen fél-sziget a' legtermékenyebb részét foglalja az orsz.nak, erdőket, és némelly homokos, és mocsáros tart.okat is számlál. — Nevezetessebb folyói: Irabaddi (Nukian, Burremputer v. Ava) mellynek nyugoti ága Kihn-Dúmnek neveztetik; a' Siam fó Anan által a' Kambodiával öszve kapcsolódik, Pegu (Bugukium vagy Thaulua) Menam, Menamkom, Sitan, Tenasserim 's a' t. Mellyek minyajan délfelé az Oceanba folynak, és a' kiöntéseik által a' földet igen termékennyé teszik.

Az ég hajlat ész.ban mérséklett, délben eltürhetetlenül meleg, de a' mérseklett egyenlő széltől, és tartós esőktől meghivesítetik. — A' termései öbbnyire megegyeznek az elő-India' terméseivel, sok szarvóruk, elefántok, bivalok, pézma állatok, tigrisek, majmok, krokodilusok, sertvések, kígyók, skorpiók, gyikok, fénylő bogarak, szárnyas állatok, enni való madarak, halak, selyem, bogarak, gabona, riskása, tzukor, fai, és kerti gyümölcsök, nevezetes ság, man-

Digitized by Google

gősz, ananász, kokusdió, durio, mangästan, betel, arka olaj, bor, pamut, indigo, hasznos fák' nemei kivált tartós thekfa, sas, sapan, és kalambakfa mézga, majomgione-gyanta- és benzoe fák, mesue (melly a' vas fát adja, 's ezzel vashelyet élnek) arany, ezüst, vas, ólom, tzin, mágnes, akhát, drágakő, kivált a' legjobb rubin, só, kő olaj, ambra. — A' lakosok, kiknek száma 24 mill. tétetik, Birmanok, Malayok, Chinaiak, Örmények, Hollandusok, Portugallusok 's a' t. A' tart.ban születtek többnyire egytagu nyelven beszélnek és mezei munkát, kézi mesterségeket, és kereskedést üznek. — Fő részei következendő 7 orsz.ok Aschem, Birmani ország, Siam, Malakka, Cochinkina, Laos és Ponthiamas.

Ostindiai szigetek, a' heves déli és északi ég hajlat között fekszenek, 's többnyire magas hegyekből állanak, mellyek' minden felől az ő ágaikkal térségbe végződnek. Ezek közt sok tűz okadó hegyek találtatnak, és azért itt gyakran föld indulások is éreztetnek. Sok forrásaik, és folyóik vannak, de mivel magas hegyekről szakadnak le, többnyire hajózhatatlanok, az ő alacsony partjok miatt jó kikötőjök sincsen; klimájok többnyire mérséklett a' sok erdők és mocsárok, az egymást felváltó tengeri, és szárazi szelek, és a' változhatatlan nap, éj egyenlősége által. Az esztendei idő járás eszt.nként kétszer esik ezen szigetekben; télen csekély melegség vagyon, a' tél nem másban áll mint a' napnak másodszor el tavozásában a' nap térítő ▸ lineától; ezen kivül vagyon ezen szigeteknek rendes Mousoonok vagy változó száraz, és nedves idöjök, és az északi hegy lántzoktól délfelé által véve ellenkező idő járás, valamint Ganges folyón innen lévő fel szigetben is. Mind azon által a' levegő a' sok mptsárok miatt egésségtelenebb, mint sem a' száraz tartom.ban — Ezen szigetek' termesei leiratnak a' külön vett szigetek nevei alatt. — A' lakosok vagy régiek, kik csak nem egészen feketék, és csak nem egészen vadok, 's a' hegyekben élnek, vagy pedig jövevények többnyire Malajok, kiknek nyelvek legközönségessebb, Hindusok, Arabsok, Persák, Europaiak 's a' t. A' Mahomed vallása leginkább elvagyon köztök terjedve. 12 szigetek, és sziget tsoportok számláltatnak: 1) a' Lakedivi, 2.) a' Maldivi, 3.) a' Ceylani. 4.) az Andamani, 5.) a' Nikobári, 6.) a' Sundi vagy tengerszorulati, 7.) a' Molucki, 8.) a' Suluh szigetek. 9.) Magindanao, 10.) a' Fülöp szigetei. 11.) Károly, 12.) Maria' szigeteik.

Ostlothian, l. Haddington.

Ostmain, uj Britanniának egy része Hudson öblnek delkeleti részén.

Ostmeer, (keleti tenger) egy része a' nagy Oceannak Asiának keleti részén Penschinsk Korea, Wanghai, és Nankin öblökkel.

Ostoiow, falu Radom Warschaui ószt.ban egy vas fabr.

Ostorog, vs Poseni Prusszus Herczs.ben.

Ostrach, Thurn és Tax Herczegi falu Bajor orsz.ban, felsö-Duna ker.ben egy ha-

Digitized by Google

sonló nevű fónál 1050 l. Itt verettettek meg a' Francziák 1799-ben az Austriaiaktól.

Ostran, Ostrow, Ostra, vs Morva orsz. Hradischi ker. ben egy szigeten, melly March fótól formáltatik, pléb.val, uri várral, és zsidó községgel; vagyon 319 h. és 2070 l. kik között 220 zsid.

Ostrau; (Morvai) vs Morva orsz.ban Prerauí kerül.ben Hochwald urasághoz tartozik. Ostrawitza folyónál, vagyon pleb.ja só, és határvám tisztsége, posta statiója 255 h. 1580 l.

Ostrawitza, folyó Sileziában, melly a' Teschení, és Frideriki Hercz.séget Morvától választja, és azután Oderával öszve folyv, keletkezik Magyar orsz. határán Szulow hegyből.

Ostria, l. Austriai Monarchia II. Dar. Füg. és Oesterreich.

O-Strelitz, l. Streliez.

Ostritz, vs felső Lusatiában Marienthali Püspökséghez tartozik Neisze folyónál 150 h. és 1310 l. vagyon posztó és gyolcs szövése, és egy búcsu járó temploma.

Ostrog, Siberiában, és Orosz orsz.ban tesz egy megerősített helyet, főkép pedig falut.

Ostrog, ker. vs Wolynski Orosz Helyt, Horye fónál 765 h. és 4600 l. Itt vagyon a' Máltai rend' Nagy priorsága a' Lengyel, és Lithaui nemessek számára. Ezen Nagy priorság, melly 17 Századtól fogva ezen rendet birta, később pedig elvesztette, ismét 1790 Pál Császártól ujjonnan felállittatott, és uj ajándékokkal meg nagyobbítatott. Vagyon itt egy Jesuiták kollegyioma és egy vitézi oskola.

Ostrogotschk, vs Woronesch Orosz Helyt. Ostrogowka pataknak Tichaja Sosna folyóba való torkolatjánál, 3600 l. kik között németül és itt vagyon, kik agyagból jó pipa födeleket csinálnak. A' halászat, és pálinka égetés tartozik azon lakosokhoz kik előbb oda érkeztek; három nagy országos vásárok esnek itt, hol a' selyem materiának nagy kelete vagyon, valamint a' porczelánnak is. Vagyon itt egy krétáshegy, sok oszlopokkal, egy templ. kápolnákkal 's a' t.

Ostrolenka, ker. vs Plock Warsói oszt.ban Narewnél 367 h. 1800 l, kik kereskedésből, hajozásból, és halászatból élnek. Itt vannak nagy erdők, mellyek Ostrolenki erdőségnek neveztetnek. Nevezetes ezen hely az 1807-ben 16 Febr. itt esett ütközetről.

Ostrowa, sziget a' Dunán a' Temesvári katonai ker.ben egy hasonló nevű katona falúval. Ezen 6 órányi hosszú sziget a' határlineánál fekszik, 's azért 11 őrházak vannak benne mellyek mindég katonákkal rakva vannak. A' falúban Oláhok laknak, vagyon egy kath. templ. szarvas marha nevelése, és halászatja. Fognak itt vizákat, lazatzokat pontyat, és tsukákat; teknős békák és rákok nagy bőséggel vannak. Nem igen jó nemű bór terem itt. Szárnyas állatt is bőven vagyon. Gyakran történnek ki öntések ezen tajékban. 66 ház vagyon a' faluban és 1. nem egyesült görög plebania.

Ostrow, falu Morva orsz. Iglaui, előbb Brünni ker.ben

Digitized by Google

79 h. 370 l. helybéli káplánsággal. Ezen falunál vagyon vörös márvány bánya, és legjobb mész égettetik, és el is hordatik.

Ostrow, l. Ostrau.

Ostrow, vs Plock Warsoi oszt. ban 154 h.

Ostrow, vs Lublin Varsoi oszt. ban, 294 házakkal.

Ostrow, ker. vs Pleskow Orosz Helyt. egy szigeten Weliká fóban, kereskedik lennel, kenderrel és fával Narwa ország felé.

Ostrowice, nemes vs Radom Warsói volt oszt. 210 h.

Ostrowo, vs Kalisch Warsói volt oszt. 298 h. 2440 l. kik között 400 zsidó vagyon; posztó szövéssel.

Ostroska, vs Volhynia Orosz Helyt. Slucz folyónál.

Ostrzeszow, ker. vs Kalisch Warsói volt oszt ban 1020 l.

Ostuni, vs Terra di Otranto Nápolyi tart.ban 6000 l. és egy püspökséggel.

Ost-Voorn, sziget Maas fóban déli Hollandiában, melly a' Bornisse viz által választatik el a' Putten szigettől, Briel erősséggel.

Oswego, Choueguen, fó Canadában, melly Oneida fóból jön, uj Yorkot a' 6 nemzetek tart.tól valasztja, és Ontario tóba szakad. Az ő bé folyásánál fekszik.

Oswego, az Angoloktól fundáltatott kastély. Itt nagy kereskedés vagyon az Indusokkal bunda börrel, kik is a'legszebb bőrröket palinkával, puska porral, ólommal, gyapjuból készült takarokkal, nyak és kar sinorral, melly csigahéjból készetetik, feltserelik.

Oswiler, falu Saarbrücki Grófs. hol vagyon egy köszenes hegy, melly egy pásztornak vigyáztalans miatt meggyuladot, és már több mint 100 esztendeje hogy ég. A' földe a' miatt anyira meleg, hogy télen a' vad állatok itt öszve gyűlnek magokat melegítteni. Ezen föld alatt tartó gyuladásból a' temérdek kárért, melly innen következik, azon jót veszik az emberek, hogy a' köszénnek hamvából timsót és más gálitz sót nyernek igen nagy hőségben.

Oswestry, vs Angol orsz.ban Shropshirében, melly hasznos kereskedést üz pamuttal; vegyon egy vára.

Oswieczyn, vagy Auschwitz, fő vs az Oswieczyn Herczs. ben, most pedig Galitziának Myslenietzi kerül. nem messze Sola fótól, melly a' Weichsel fóval eggyesül. Lak. kath.

Osyth, kis sziget Maldoni Blakwater öbölben Essex Angol Grófs.ban bövelkedik vad szárnyas állotokkal, és a' Londoniak vadászó helyekkel.

Oszada, tót falu Árva Várm. Árva fónál, vagyon 257 kat. l. és jó legelői. A' lakosok irós vajat, sajtot, és gyapjut hordanak le az Árva, és Vág vizeken.

Oszlány, tót mvs Bars Várm. 1230 kath. lak. kath. templ. és pléb. és igen gazdag héti vásárjai F. Ú. Gróf Pálfy.

Oszmiana, Oschmiana, ker. vs Wilna Orosz Helyt. 4000 l.

Otabala, helys. déli Amerikában Quito tart. 20000 l. kik jó pamut materiát, damasztot, lepedőket csinálnak.

Otaha, egy a' társasági szigetek közül Australiában Ohamane, és Oherurua jó kikötőkkel.

Otaheite, Taiti, (előbb Sagittaria, Uj-Cythere, Amat, Wallis, III. György' szigete) legnagyobb a' társósági szigetek közül Australiában

Digitized by Google

(180 D. Sz. 228° N. H.) 30 □ mfd. nagy, 1770 előtt számlált 200000 lak. melly szám az Europaiak által ide hozott bújakorság miá egész 5000 olvadott. A' Spanyolok 1775 ezen szigetnek másoktól való függését magokra vették, ámbár az Angolok, valamint más több szigeteket, ugy ezt is már birtokokba vették. Két fél szigetből áll, mellyek szép sikság által foglaltatnak öszve, mellyek közül a' nagyobbik Opureonu vagy Otaheiti-Nui (Nagy Taiti) Matara öböllel, egy kikötővel, a' kissebbik Tiarrabu vagy Otaheiti-Iti (Kis Taiti) O-Aipieha kis. kitövel. Mindenik fél szigetnek van örökös királya. Klaris kő szírtek veszik körül, hegyes, és igen kellemetes klimája; termékeny gabonára, kokusdióra, pizáng fára, sörtvésekre, kutyákra 's a' t. nézve. Nevezetes ezen szigetben egy 9530 lábnyi magas hegyen egy mély tó, mellyben friss viz vagyon. Az alacsony tart.ok, és völgyek a' hegyek között népessek; a' férfiak magassak, erőssek, és derékek a' fejér népek középszerű termetűek, kevés vagyon nagy termetű. Hiszik a' lélek' halhatatlanságát, vannak isteneik, vagy inkább bálványaik, és papjaik; szokások emberekkel áldozni. De eljutott a' Keresztyén vallás ide is; ugyan is a' Londoni Missionariusok társasága itt is; noha az eleinten a' szigetiek ellenek támadása, 's más történetek miatt (hogy p. o. 1799-ben egy missionarius hajójok egy rablóhajótól elfogatott) felette akadályoztatott; de még is munkásságoknak jól tevő következése lett azután; a' Missionáriusok lassan lassan nyelvmestereikké lettekaz Otoheitiaknak, a'gyermekeket's ifjaikat taníttották ugy annyira hogy egy a' Királyok közül Pomarra tanitványjok lett.

Otakutáa, egy a' társasági szigetek közül Australiában, mellyben senki sem lakik, gazdag a' növevényekre nézve.

Otea-Vanua, takarékos sziget Borabora társasági szigetnél Australiában.

Otford, vs Angol orsz.ban Kent Grófs. Darent folyónál.

Othmuok, Otmante, nemes falu Szileziáb. Oppelni ker. a' honnét eszt.nként nehány 100 égetett mészel megterhelt hajók, részént pedig mészkövel Breslauba mennek.

Othmani, v. Ottomani Porta ez alat értetődik a' Török udvar, mivel Othman, v. Osman 1303 első fundalója vala a' török orsz.nak. Ezen szó Pforte (Kapu) melly a' Törököknél nagy Kapunak is, törvényszék kapujának, szerencse kapujának nevezetik, eredetét vette a' napkeletiektől, kik tanácsokat szokták azon nagy kapuról nevezni melly az uralkodójok Palotájánál vala. Ezen szó helyet Európában az uralkodónak lakhelyét szokják mondani udvarnak a' nagy piatztól vagy elő udvartól, melly közönségessen a' Palóták előtt vagyon.

Otmachau, Ottmachau, püspöki vár felső Szileziában Neisse Herczs.ben Neisse folyónál 247 h. 1830 l.

Otmante, l. Othmuth.

Otmanli, igy neveztetnek a'

Digitized by Google

Törökök Algierba, kiknek száma reá megy ezen Statusban mint egy 10000 személyre.

Otomakok, szabad Indiai népfamilia Spanyol déli Amerikában Orinocónál. Ön szájízek szerént földet esznek. Tulajdon birtokjokban Orinoco és Meta fók partjain találnak kövér agyagot, ezt öszve gyúrják, és golyóbisokat csinálnak belőle, az után mind addig égetik gyenge tűznél, míg kivül megveresülnek, azon agyag golyóbisokat mikor enni akarnak, ismét megnedvesítik, 's megeszik. Nagyobb részént vadak, a' plánta vetést utálják, a' hol kicsiny a' víz oda mennek, és ügyessen fogdozzák a' halakat és tekenyős békákat, és ezekből élnek.

Ototschani Regement, Horváth orsz.ban Károly városi Regement ker.ben, határos az Ogulini és Likani Regementekkel, a' tengerrel, és török orsz.gal, a' 12 Compania szerént 12 ker.te osztatik és e' mellett a' Dalmatiai és Unna fónál lévő kerületet magában foglalja.

Ototschatz, (44° 52′ 10″ É. Sz. 33° 10′ K. H.) mvs Horváth orsz.ban Ototschani Regement ker.ben Gatzka fótól körül vagyon véve, vagyon 69 h. mellyek többnyire a' vizen feküsznek, 2 vára, egy kat. pléb. és váltópostája, itt vagyon a' Regement Stáb helye.

Otrada, (az az: ki pihenés) falu Saratow Asiai Orosz Helyt. szőlő hegyekkel, olaj malmokkal. 's a' t.

Otranto, (Terra di), v. Lecce l. Lecce.

Otranto, Hydruntum, (41° 21′ É. Sz. 36° 10′ K. H.) megerőssítetett vs a' hasonló nevű Nápolyi tar.ban egy kő sziklás szigeten a' tengerben 3000 l. felleg várral, és egy kis szép kikötővel; lakik itten egy Érsek; a' vs olajjal kereskedik. Ehez közel vagyon Capo d' Ostranto. Innét volt hajdan Fouché Francz. politzia ministernek a' tzime: Otrantoi Herczeg. — Ezen vs és Lecce köztt vannak még sok görög faluk, mellyeknek lakosi a' görög nyelvet beszéllik.

Ó-Trestov, l. Trestov.

Otricoli, helys. a' Romai bir. ban 4700 l. mindenféle Romai régiségeket foglal.

Otscha, Wolga mellék fója.

Otschakow, l. Oczakow.

Otsego, Grófs. New-York ész. Amerikai szabad státusban hasonló nevű tónál, mellyből foly a' Susquehanna folyó, vagyon 12000 l. kik sok hamú zsírt, és juhar fa czukrot csinálnak. Eggyetlen egy vsa vagyon.

Ottagamiak, a' szab. Schipiwäknek egy ága Amerikában 5000 hadakozokból áll.

Ottakring, Ottokrin, falu Austriában Ens alatt való fertályban, vagyon szőlő mivelése.

Ottawaek, v. Soutiek, a' szabad Schiwaerek egy ága Amerikában, számlál 12000 hadakozókat, foglalatoskodik mezei gazdasággal, és derék kereskedést űz az Europaiakkal.

Ottbergen, plébánia falu Hildesheimi Herczs. 70 h. 410 lak.

Ottenby, egy Major Svétiában Oeland sziget véginél dél felé, jó juh neveléssel.

Ottensen, falu Holsteini Pinneberg urod.ban 270 h. Itt

Digitized by Google

vagyon Klopfstock temetőhelye.

Ottensheim, mvs Austriában Ensen felül Mühl fertályban közel a' Dunához egy várral, és pléb.val 140 h.

Ottenstein, (51° 56′ 53″ É. Sz. 27° 3′ 5″ K. H.) mvs Hessen-Casseli Herczs. egy templ. 147 h. és 980 l. kik részszerént mezzei gazdaságból, és kaptza kötésből élnek, 4 vásár esik benne.

Otterberg, vs a' Cöllni Püspökségben 1480 l.

Otterbourn, vs Angol orsz.ban Northumberland Grófs.ban.

Otterndorf, vs Bremen Hrczegségben Medem folyásánál Albisba, egy várral, 350 h. és egy kikötővel a' kissebb hajók számára.

Ottersberg, l. Otzberg.

Otterstein, egy 3158 lábnyi magas hegy Glatz Grófs.

Ottiwaroa, l. O-Hiwahöa.

Ottmachau, l. Otmachau.

Ottobeuren, (47° 56′ 40″ É. Sz. 27° 57′ K. H.) mvs Bajor orsz.ban III kerül. Günz fónál 2000 l. a' tartományi törvény széknek, és számtartóságnak helye.

Ottochatz, l. Ototschatz.

Ottogamiak, franczióúl Renards, szabad Indus nemzet ész. Amerikában, Michigan tónak nyugati partján. A' Tchipivaeusoknak dél nyugotra, Misippi fónak keleti részén.

Ottojano, vs Terra di Lavoro Nápolyi tart.ban 14410 l.

Ottok, l. Indus.

Ottok, mvs Slavoniában, Orolikhoz 2 mfd. Pétervaradi gen. alatt Osrodi regem.VII. kantonjához tartozik 154 ház.tul. pléb.val.

Ottokrin, l. Ottakring.

Ottomachok, szabad Indiai népség déli Amerikában Guianában, Orinokonál 4000 karonákkal.

Ottomani Kapu, l. Othmani Kapu.

Ottomanny, magy. falu Bihar Várm. Hartyás fónál, vagyon egy ref. templ. termékeny mezzeje, szölö mivelése, és szarvas marha nevelése.

Ottowa, Moldau mellék folyója Cseh orsz.ban.

Ottowitz, l. Jacobswalde.

Ottrokowitz, falu Morva orsz. Hradischi ker.ben Napagedi urasághoz tartozik March fónál, vagyon egy kathol. templ. 98 h. 600 l.

Ottweiler, vs Nassau Saarbrücki Grófs.ban Bliesz folyónál 1460 l. és egy várral.

Otzberg, máskép Ottersberg, vár, Starkenburg Hassziai Herczs.ben melly a' Státus rabjainak őrzésére szolgál.

Oubache, fó északi Amerikában, Ohio vizébe szakad.

Ouche, kis folyó Francz. orsz. ban, keletkezik Lusignynél Arany domb francz. oszt.ban nedvesiti Dijont, és S. Jean-de-Losne városon alól Saone fóba ömlik. Ennek hosszában vagyon egy nagy mesterséges fó, mellyen hajózni lehet.

Ouchy, kikötő Helvetziában Waadt kant. hól hajón kell menni, ha a' Genfi tón keresztül akar valaki menni, a'nagy, hason nevű falu Rívenek is (part) neveztetik.

Oudolon, vas hámor Christiania Norwegi megyében.

Oude, l. Aud.

Oudenarde, Audenarde, (50° 50′ 40″ É. Sz. 21° 11′ K. H.) vs Flandriában Schelde egyik ága keresztül folyja, 4270 l. gyolcs, és tafeta fabr.

Oudenborg, kis vs ugyanott.

Oudenbosch, helys. Bergenopzoom Mark Grófs.ban 1750 l. jó kereskedést üz.

Digitized by Google

Oude-Pekel-Aa, vs Gröningen Holland tart.ban 2970 l.

Oude Rhyn, az az: ó Rajna, Rajna folyónak ama része, melly az egyesült Belgiom orsz.ban Utrechttől Leiden megett a' fövenyes pusztákon által lassan a' tengerhez leereszkedik.

Ouderkerk, falu északi Hollandiában 1320 l. mellynél a'Portugallus zsid.nak templom helyek vagyon.

Oudewater, (52° 1' 25'' É. Sz. 22° 32' 3'' K. H.) vs Utrecht Hollandiai tart.ban Yssel fónál 562 h. 1600 l. Itt született Armenius Jak. ki az ugy nevezett Remonstransokat fundálta.

Ouei-theou-fou, vs Kiangnan tart.ban, Chinai bir.ban Asiában, gazdag kereskedéssel.

Ouessant, Heysand, Quessant, Uxantus, (48° 28' 8'' É. Sz. 12° 36' 39'' K. H.) sziget Finisterre franczia oszt.ban Brestnek nyugot felé 2 fr. □ mfd. nagy. 1650 l. és S. Michel helységgel. Ehez közel Alsó-Loire francz. oszt. ban vannak több kissebb hasonló nevű szigetek mellyeknek lakosi főkép apró hering fogással foglalatoskodnak.

Ouetahazen, Indiai vad népség Brasiliában.

Ougli, Hougli, Ugelinum, többnyire dűledezett vs. kikötő, és magazin Bengaliai Kirs.ban Ganges fónál Indiában. A' Hollandusoknak vagyon itt egy derék kereskedő házok, valamint a' Francziáknak is. Az Angolok ezen helynek erőségeit, földig le ronták 1757 eszt. kezdetén, midőn az előbbenni Bengaliai Nábob, v. Vicze király ellen hadat viselnének.

Ougly, l. Ganges.

Oulx, Houlx, vs Piemontban Doria fónál. 4000 l.

Oundle, város Angol orsz.ban Northampton Grófs. Nyne fónál, mellyen itt két hid vagyon.

Ouratuie, Leyden, kis sziget Ceylon mellett, Jafnapatam partján Ostindiában 2 templ.mal, 's egy várral, Hollandusoké.

Ourcque, fó Francz. orsz.ban igen tiszta vizzel melly Seine és Marne oszt.ban Lisynél Marne fóba ömlik és egy mesterséggel készült fó által Parisba vitetik, hogy ezen várost szükséges vizel tartsa.

Ourique, helys. Alemtejó Portug. tart.ban 368 h. 2030 l. Vagyon itt egy emlék jel, 1139-től fogva, midőn a' keresztények a' szeretseneket meg győzték.

Ourtes, l. Orthez.

Ourthe, hájózásra alkalmatos fó Francz. orsz.ban, keletkezik Lotharingiában, minekutánna több folyókat fel vévén a' Lüttich püsps. ált' folyná Lüttich vsán felyül, igen tekervényes folyás után mintegy 26 mfdet haladván, a' Maas fóba esik. Ezen fótól veszi nevét.

Ourthe, osztálya, fekszik Ourthe, Maas, Vesdre, Mehaigne, Hoyoux fóknál, foglalja az előbbeni Lüttichi püspökségnek egy részet és Limburgból egy darabot, térsége 76 □ mfdre megy. Mellyben 352260 l. vannak. Részént hegyes, hanem gazdag rézre, vasra, kőszénre, építőkőre, ásványos forrásokra, fára 's a' t. nézve. Vagyon jó marha nevelése. Felosztatik 3 közkerületekre: Lüttich, Malmedy, és Huy ker. 383 közs. 30 kant. Fő városa Lüttich. Most az

Digitized by Google

egy. Belgyiomban van.

Ouse, fó York Grófs.ban Angol orsz.ban Humbert tenger öbölbe megy.

Ouse, vagy a' nagy Ouse fó Angol orsz.ban melly Northampton Grófs. határin keletkezik Bedford, Cambridge és Norfolk Grófs.kat ált' folyja, és azután a' tengerbe siet.

Ouse, fó Angol orsz.ban, Norfolk, és Suffolk Grófs.gok között foly, neveztetik kis Ousenak és a' nagy Ousebe elegyedik.

Outeyro, régi vár egy magas hegyen Tra los Montes Portugalliai tart.ban nem messze Braganzához. Épitetett a' Szerecsenektől, derék kilátása vagyon egész a' Leoni urodalomig.

Ouwah, Oewa, meglehetős nevezetes tart. Kandi Kirs. ban.

Ovando, tart. Kongo Kirs.ban, alsó Guineában Afrikában középett, Pemba, Bamba, és Angola között, nagy, termékeny, és népes tart. az ö Fejedelmek ama nagy pusztulástól fogva, melly 17-dik Században történt a' Schaggaok által, a' Portugalliai védelem, és fö hatalom alatt vagyon; mindazonáltal adót fizet a' Kongoi Királynak. Fövsa

Ovando, v. S. Michael 1 kath. templ.mal.

Óvár, Owarky, nagy magy. falu Lévához 1 óra, Bars Várm. lakosai jól birják magokat, kik marha, de leginkább juh tartással nagy elömenetelt tesznek. F. Ú. H. Eszterházy.

Óvár, l. Altenburg.

Óvár, vs Beira Portug. tart. ban 1300 h. 5790 lak. szomszédjában vannak agyagos hegyei.

Ovardos, Hovardos, Harmis, Horváth falu alsó Magyar orsz.ban Vas Várm. Gróf Erdödihez tartozik, lakosai többnyire mész égetésből élnek, mellyet a' körülfekvö tájékokra elhordanak. Vagyon bükköse.

Over-Flacque, Zuyd-Voorn, sziget déli Hollandiában, Flacque fó által választatik kelet-Voorn szigettöl.

Overische, Over-Ysche, kis vs a' volt Austriai Brabantban, Ische fónál 2800 lak.

Overmeere, vs Flandriában, 2460 lak.

Overschie, (51° 56′ 24″ É. Sz. 22° 41′ 53″ K. H.) vs déli Hollandiában 2230 lak. és Starrenberg várral.

Overyssel, Transisalania, l. Oberyssel.

Ovidiopol, (Gadschider), kis vs Cherson Orosz Helytart. Dnestr torkolatjánál, 80 h. 500 lak. csekély kikötövel, pestis mentö házzal (Quarantain) és só kereskedéssel, a' közellévö Odessa miatt nem igen nevezetes.

Oviedo, Ovetum, régi vs Asturia Spanyol tart. Nora, és Nalon öszvefolyásoknál, 7500 lak. egy régi kastéllyal, egy püspök, nem igen nevezetes Universitással, több vendégházokkal, hazai gazdaság társasággal, vannak gyapju kapcza, fegyver, köszén olaj fabr. Közel vannak a' Rivera de Bajova nevü meleg fördök.

Oviglio, vs Marengo Francz. oszt. 2200 lak.

O-Waihi, O-Why-hee, La Mesa, (19 egész 20° É Sz. 138° Ny. H.) Australiában legnagyobb homokos sziget, mintegy 64 német mfd vagyon ker.ben 100000 lak nevezetes hegyekkel, mellyek között Manna Koah, 1840

Digitized by Google

láb magas, és Manna Roa, az ő hóval befedett tetejével mindenik közül kilátszik. Felosztatik 6 nagy ker.kre, u. m. Amakua, Ahidu ész. kelet felé, Apuna, és Kan délkelet felé, Akona, és Koara nyug. felé. Apunához ész.ra vannak a' legszebb, és termékenyebb tájékok az egész szig.ben, maga a' Király is itt lakik. Bővelkedik a' sziget nádmézzel, édes patáttal, pizánggal, bananásszal, arum gyökérrel, sertésekkel 's a' t. 1794. az Angolok hatalma alá jutott; az uralkodás mód, és igazgatás szerzés mindeddig sértetlen maradott. Itt veszett el ama híres, földet kerülő Cook egy zenebonában 1779. 13 Febr.

Owe, folyó Pinnebergnél Holsteini Herczs.ben.

Owhere, l. Awerri.

O-Why-hee, l. O-Waihi.

Owrucz, Owrutsch, ker. vs Wolynsk Orosz Helyt.

Oxford, Grófs. Angol orsz.ban északról Warwick és Nordhamptonnal, nyug.ról Gloucesterrel, dél felül Berkkel, kel.röl Buckinghámmal határos, 32 □ mfd nagy, vagyon 6 vsa, és mvsa, 280 megyéje, 21193 ház. 109620 lak. délfelé száraz, és kősziklás a' földje, észak felé jó szántó földek, és legelőkkel nevezetes; adományi: gabona, maláta, sajt, irósvaj, értz, mész, pipa agyag, fából nagy bőség vagyon itt, innét hordatik Londonba is többnyire; a' többi fóji közül nevezetesebbek Charwell, Windrush, és Evenlode. Fő vsa.

Oxford, Oxonia, (51° 44′ 57″ E. Sz. 16° 24′ 43″ K. H.) igen szép tájékban Charwell összefolyásánál Thames fóval egy dombon, vagyon 1800 h. 15000 lak. egy híres, és gazdag fő oskolája, 40 Kollegyiomokkal, v. színekkel (Hallen) hol a' Tanitók, deákok, és Universitás emberei laknak, mellyek közül a' Christ-Church-Kollegyiom legnagyobb, vagyon itt több könyvtár, u. m. Bodlejani, és más könyvházok, régiségek, írott képek, és pénz gyüjtemények, Asmoli Musaeum, Scheldonianum Theatrum, Charendoni könyvnyomtatás, csillagvisgáló torony, füvész kert nevezetes gyüjteményekkel. A' lak. főképpen élnek a' fő oskolabéli tanúlók' tartásából, esnek itt derék vásárok is, a' lak. dara kereskedést üznek, többnyire Londonba.

Oxford, kereskedő kikötő ész. AmerikábanMaryland szab. Státusban Talbot Grófságban.

Oxfordi mesterséggel készült folyó Angol orsz.ban 119 ang. mfd hosszú, Oxfortnál elfoly északról Thamestől a' Grófságon keresztül, Banburynál elő, Coventry felé, Hull és Liverpool mesterséges fókkal öszvekapcsolja magát.

Oyapok, nagy fó déli Amerikában, mellynek torkolatjánál egy franc. telepedés vagyon, melly hasonló névvel bir.

Oybin, falu felső Luzatiában, Görlitzi fő ker. Oybin fövényes sziklák tövében; egy régi klastrom romladékival, Schurf faluval eggyütt vagyon 120 h. 700 lak. kik között sok vászon szövők vannak.

Oynhausen, falu Hessen-Casseli Herczs. nem messze ehez az Embdi erdőben vagyon egy

egy üveghuta, mellynek üvege nagy keletben vagyon.

Oysterbay, fő helys. Longisland szig.ben New-York ész. Amerikai szabad Státusban 4090 lak.

Oystermouth, helys. Südwalesben Brecknork Grófs.ban a' parton, egy világosító toronnyal, és ostrea tsiga fogással.

Ozarow, nemes vs Radon Warsói volt oszt.ban, 197 h.

Ozauca, hajózásra alkalmatos fő Antilli szigeten Westindiában.

Ozd, Thürendorf, Ozdu, falu Erdélyben alsó FejérVrm. egy reform. pléb. egy várral, melly a' Rédey Grófhoz tartozik, derék szőlő hegyekkel.

Ó-Zell, l. Zell.

Ó-Zólyom, l. Zólyom.

Ozora, népes magy. mvs Sio vizénél, Dombóvári járásb. Tolna Várm.ben. F. U. Eszterházy Herc. vagyon derék ménesse, egy kath. plébán. derék malma és mezei; lak. Magy. kat. számok 2600 mégyen 12 zsidóval.

Ozzare, Duna mellék folyója Europai Török bir.ban.

P.

Paar, folyó Bajor orsz.ban, melly Isar ker.tet 19 órányi hasitja, és Ingolstadtnál a' Dunába ömlik.

Paardeberg, (az az: Pferdeberg a' vad lovakról, mellyek előbb itt számossan találtattak, így neveztetik) egy osztályja a' Stellenbosch kerül.nek Caplandban, a' hol jó malom köveket vágnak, vagyon sok hüvelyes vetemény, búzája, és árpája.

Paarl, falu Capplandban Stellenboschi ker.ben Drakenstein oszt.ban, Paarl nevű hegy tövében, egy ker. pléb. val, 30 h. minden vasárnap vagyon itt egy vásár.

Pabionice, vs Kalisch Warsói oszt.ban 670 h.

Pacamores, tart. déli Amerikában Quitói Audientiában hol aranybányák vannak, és a'mellyben a'Spanyoloknak Loyola, Valladolid, vagy S. Juan de Salinas és S. Jage de las Montanas kolóniák vannak.

Pacanow, vs Krakó Warsói oszt.ban egy pléb. és posta váltással.

Pacé, vs Ille, és Vilaine fran. oszt.ban 190 h. 2470 lak

Pacheco, egy a' Gyöngy szigetek közül Spany. Guineában déli Amerikában.

Pacificum mare, csendes tenger, (stille Meer) déli tenger Oceánnak egy része, melly ész.tól dél felé Jesso tart.tól egész a' Bak fordító körig kiterjed, és ez által a' Magellani tengertől választatik, nyug. felé Amerika, kelet felé a' tolvaj szigetek vannak. Neveztetik Mar del Zürnek, mert a' Spanyolok találták fel azon tájékban, melly Mar del Nordnak ellenében fekszik. Stille Meer, v. csendes tengernek neveztetik, mert ritkán vagyon szélvész rajta. Ezen tenger 4 részre osztatik, t. i. a' Jessoi, Californiai, az úgy nevezett Mar del Sur, és Perui tenger.

Pacipa, tó Rio de la Plata Spany. Vice-Kirs.ban, déli

Digitized by Google

Amerikában, melly Andalgata tóval egy fó által összeköttetik.

Pack, falu alsó Stiriában, Grätzi ker.ben, a' hason nevü hegyes tart.ban, melly jó zabot terem, és különös jó marha nevelése vagyon, azonkivül ólombányája is, mellyben ezüstöt találni.

Pacsér, népes helys. Bács Vrm. a' közép Járásban, fekszik az Ész.Sz. 45° 54′ alatt, Zombor vsához északi kelet felé 4 ném. mtfd. F. U. Ódry, Polyák 's m. nemes Uraságok. Lakosai Magyarok és Ráczok; számlál 100 kath. 820 ó-hitü, 1591 ref. és 43 zsidót; a' kat. az Omoroviczai plébán.hoz tartoznak, mellytől csak 1/4 óra. A' helység valamint nagy része határjának a' Telecskai dombon fekszik, gabonája 's kevés bora terem, de szarvas marhája szép.

Pacsu, Ericusa, l. Paxo.

Pactolus, kis fó Natoliában, Sarabat vizébe foly, és hajdan arany fövényes volt.

Padam, l. Bali.

Padan, Ostindiában szokásban lévő számlálás mód, melly 1000 mill. tesz.

Padang, (1° 6′ D. Sz.) Holland. új ülés Ostindiában Sumatra sziget' nyugoti partján Menangkabo Statusban egy kastéllyal, és egy jó kikötő torokkal; kereskedik arannyal, borssal, elefánt csonttal, 's m. ef.

Padansk, vs Nowgorod Orosz Helyt.

Padder, Pudder, folyó elő Indiában, keletkezik Aschmeri urod. és a' Kotsch öbölbe szakad.

Paden, csekély hely Dagen szigetén kel. tengerben, Rewuli Gouv.hoz tartozik; erlég jó révvel.

Pader, kis folyó a' volt Westfalia Kirs.ban, melly Paderborn vsba a' káptalan temploma, és más épületek alól 5 forrásokból olly erősen fakad, hogy nem messze már 9 malmot hajt a' vsba, mennél hidegebb vagyon, annál jobban gőzölög az ő melegsége miatt, és Neuhausnál Lippébe foly.

Paderborn, régi Püspökség Weser fónál a' Westfali kerül. Lippe, Rietberg, és Waldeck Grófs. és alsó Hasszia, Corvey Apáturság, Westfali Hercz.ség és Braunschweigi tart. között; 1802-ben Her. czímet kapott, 's kártérítés okáért Brandenburghoz, a' Tilsiti békesség által pedig Westfaliai Kirs.hoz jött. Hegyes ugyan de termékeny tart. vagyon vas bányája, de nem igen nagy. Csupán a' kihordott portékákból nyert jövedeleme reámegy 600000 Thl-ra. Egge magas hegy által Vor, és Unterwaldi districtusra, és Oberwaldira osztatik, 50 □ mtfdön (1801) 96920 lak. 23 vst, 1 mvst, és 146 falut számlált. 750000 for. a' jövedelme.

Paderborn, (51° 43′ 32″ É. Sz. 26° 23′ 36″ K. H.) egy homályos, szorosan épült vs, hajdan szövetséges vs egy káptalan templ.mal, egy káptalannal, 2 pléb. templ. mal, 871 h. 4800 lak. kik közül 175 Zsidók, fő oskolával, Gymn. lakik itt egy felszentelt Püspök.

Padmanaburam, l. Travankor.

Pador, erősség és kereskedő hely Senegal vizénél ész. Amerikában, 1761. a' Francziák az Anglusoknak engedték.

Padova, l. Padua.

Padrom, kis vs Spanyol Galliciában Ulla fónál.

Digitized by Google

Padstow, vs Angol orsz.ban, Cornwall Grófs.ban Camel torkolatjánál egy kikötővel Bristoli csatornánál Pilchard halászattal, kereskedést üz Irelanddal.

Padua, Padova, Patavium, hajdan fő vs a' róla nevezett tart.ban az előbbeni Velenczei köztársaságban, azután pedig Brenta nevü oszt.ban Olasz Kirs.ban (29° 30′ K. H. 45° 22′ 26″ É. Sz.) régi, alkalmas nagy, de nem igen szép vs Brenta fónál szép, egészséges, és termékeny vidékben, 1 3/4 mfdnyi nagy a' kerülete, kőfalakkal, és árkokkal körül vagyon véve, 3 szép kapuja vagyon, szük, és roszúl kirakott útszáji, a' házok elől rövid, és vastag oszlopokon állanak, és így egy sötétes csarnok vagyon alattok, de még is kellemetes a' járóknak, és meleg nyáron igen nagyra becsülendő. Hajdan e' vsban valának 34000 lak. de most mint egy 12000-re lehet számlálni, vagyon itt egy Püspök, Universitás, Akademia 's a' t. Számláltatnak itt 96 temp. és kápolnák, a' káptalan templom egy régi, nagy, és pompás épület, leggazdagabb Olasz orsz.ban, mert esztként 100000 scudi jövedelme vagyon, itt vagyon a' Sekrestyében Petrarca Kanonok Urnak képe, és egy része az ide testált könyvtárának. Ama híres Sz. Antal' temploma előtt, melly több derék emlék jeleket, és egyik oldalán egy kápolnát mutat, mellyben Padvai Sz. Antal teste vagyon, ki ezen vsnak pártfogója. Áll a' Gattamelata Generálisnak szobra, a' Sz. Justinus temploma, egy a' legpompásabb templomok közül egész Olasz orsz.ban, ez felséges tekintetü, és 8 kápolnája vagyon. Az 1697-ben megholt Barberigo Kardináltól, majd egészen ujonnan fundált, és esztként 15000 ducáttal meggazdagított Seminarium, mellyben 100 nevendékpap neveltetik, szép könyvtárral, és nevezetes könyvnyomtatással, kivált a' napkeleti írásokra nézve jeleskedik. A' városháza az ő 300 láb hosszú, 100 láb széles, és ugyan olly magas szálája miatt nevezetes, melly egy a' legnagyobb szálák közül egész világon; a' födele bolt hajtásos, mellyen más több emlékjeleken kívül ama' híres T. Livius Római történet írónak is, ki itt született, vagyon egy emlékjel felállítva, és azon gyalázat kö, mellyen ülni kelletett a' bankrottoknak, ha az ő szegénységekre esküdtenek, és ez által a hitelezőtől felszabadítatni akartak. Podesta palotája vagyon a' városháza mellett, a' Kapitány palotájában (Palazzo del Capitano) tartatik a' nyilt könyvtar; La Laggia, (így neveztetik azon nevezetes épület, mellyben a' vsi tanáts öszve gyülekezik), vagyon az Urak piaczán (Piazzo del Signori.) Az Universitás épületje, melly Il Bonak neveztetik, nagy, és felséges épület, ebben van a' test bontzoló Theatrum, igen szép természettudományi eszközök' gyüjteménye, és természeti kabinet, az Universitáshoz tartozandó füvészkert a' vsnak egyik völgyében fekszik, és már 1545 eszt. eszt. fundáltatott, 's jól el vagyon készítve,

Digitized by Google

vagyon itt egy csillagvizsgáló torony is. Ezen Universitásban mindenkor valának okos Tanítók, és több okos, és innét több híres férjfiak származtak. A' mesterség, és tudománybéli Akademián kívül, melly 1782 épült, egy mezzei gazdaságbéli társaság, és külömbféle tanulásra ügyelő intézeteken kívül, vagyon itt egy görög Gymnasium is. A' lakosok mindenféle vsi mesterséget űznek, kivált kézi mesterséget; a' timárság, és posztó fabr. nevezetessek, kapni itt jó, és becses posztót, mindazonáltal a' kereskedése nem igen eleven. A' kihordandó szerek közé tartoznak az eleven víperák is, mellyek számossan fogatnak ezen tájékban, és ezekből készül a' vípera por. A' Zsidók a' vsnak különös részében laknak. A' közel lévő hegyen jó bor terem, valamint olaj is Ezen vstól volt Casonovai Arrighi franc. Marschallnak mint Páduai Herczegnek czíme.

Paduano, csekély, régenten Velencze köz társasághoz tartozó tart. 1801. Austriához jutott, de 1805. a' Posonyi békesség által attól ismét elvétetett, most Brenta osztályt teszi Olasz országban.

Padula, vs Nápoly Kirs. a' Herczegségnek innensö részében 5900 lak.

Padus, l. Pó.

Paeonia, északi tart. Macedoniában, lakosi voltak: Siropaeon, Paeoplae, Doberes, Agriancs, Odomanti, Palayon, és Deuriopi népek.

Paes, Paswig, határvíz Dania, és Orosz Lapland köztt, Enara tóból jön, és a' jeges tengerbe foly.

Paesano, vs Montferrati Her. ben Pó fónál 4600 lak.

Paetigor, kerületi vs Kiew Orosz Helyt.

Pafo, l. Baffo.

Paget-Broomly, vs Angoly orsz.ban Stafford Grófs.ban Blithe fónál.

Paggaradschung, hegyes tájék Sumatra Ostindiai szigeten Menangkabo orsz.ban, Sultán lakhelye. A' Malayaktól ezen hely szentnek tartatik, azért mindeniknek meg kell itt jelenni, a' ki papi hivatalt, vagy tanitói tisztséget, mellyet csak a' Király, vagy ennek szolgája osztogat, akar felvenni.

Pagliano, Paliano, Roccadi Pagliano, nemes vs Campagna di Romában az Egyházi Státusban egy hegyen épült várral.

Paglio, kis fó Olasz orsz.ban, melly Toscánai Herczs.ben Sieni úrod.ban keletkezik, és Ovieton fölül a' Tiberisbe foly.

Pago, Pagus, sziget Dalmatiában Quarneroi tengerölbölben, 7 német mfd hosszú, de alig 1 mfd széles, 12 1/2 □ mfd nagy, mintegy 4000 lak. bövelkedik sóval, kőszénnel, hallal, de fa, és gabona nélkül szükölködik, vagyon jó marha legelője, és sok juhot nevel. Az 5 Egyházi Községek, mellyek ezen szigetben találtatnak, Pago nevű vssal eggyütt, a' Zarai Érsek alá tartoznak. Fő vsa

Pago, (44° 24′ 20″ É. Sz. 32° 53′ 25″ K. H.) ronda, és sötét, szük útszáji vannak, 2000 lak. és egy várral díszes, közel ide vannak só bányák.

Pagon, egy a' Maria szigetek közzül Australiában.

Digitized by Google

Pagontas, falu Sussam-Adassi török szig.ben, selyem fabr.

Pahiteo, l. Titizighe.

Pajand, l. Pejende.

Pajara, l. Forteventura.

Pajenzno, vs Kalisch Warsói oszt.ban 133 h. 540 lak. kik többnyire mezei gazdaságból élnek.

Paiheco, egy a' Gyöngy szigetek közzül Panamei föld csutsánál.

Pailhes, vs Arriege Francz. oszt.ban 1000 l. és szőlő míveléssel.

Paimboeuf, (47° 17′ 15″ É. Sz. 15° 38′ 14″ K. H.) vs és kerületi fő hely Alsó-Loire Fran. oszt.ban közel Loire fó torkolatjához 4220 l. egy hajózásra ügyelő oskolával, és egy kikötővel. Sok tengeri só készítetik itten, evvel és más szerekkel nagy kereskedést úz.

Páinpont, falu Ille és Vilaine Francz. oszt.ban 3690 l. és vas hámorral.

Painten, mvs Bajor, orsz.ban Regeni ker.ben 500 l. üveg hutával.

Paisbas, l. Niederlandi Kirs.

Pais de Vaud, l. Waadtland.

Paisley, vs déli Skotziában Renfrew Grófs. Cert fónál 35000 l. itt szép virágzásban vannak a' fabr. vagyon selyem materia, gyolts, pamut karton, mosolin, fátyól, tzérna, pántlika, paszománt, bőr, szappan, karton, festő müvek, és más kézi mesterségek. Esztendőbéli értéke, mind ezen mesterségeknek felmegy 700000 for. sterl.

Paita, vs del. Zur tengeren Peru oszt.ban déli Amerikában; Spanyoloktól építtetett 80 h. 7 temp.kal, nagy bésánczoltt öböllel. Itt rakatnak ki a' Quatimalába menő portékák.

Paix, le Port de Paix, mvs Sz. Domingo szigetben, közép Amerikában, jó révvel és erősségel. A' Franczia k részén volt.

Paka, Magy. falu Szala Várm. kath. pléb, vagyon itt derék ménes, melly Erdődi Grófhoz tartozik, és szőlő mívelés. Egy része ezen falunak az Eszterházy Herczhez, más része Gróf Erdődihez tartozik.

Pakan, orsz. Malacca fél szigeten hátulsó Indiában.

Pakosch, nemes vs Bromberg Warsói volt oszt.ban egy szigeten Netzbruchban 330 l. és egy bútsus templommal.

Pakracz, mvs és Uradl. Posega Várm. hasonnevü jár.ban, fekszik az É. Sz. 45° 41′ alatt, Posegától 6, uj-Gradiskától pedig 5 órányira. F. U. a' Daruvári Gróf Jankovics Uraság. Széke a' nem eggy, görög Pakráczi Püspöknek. Lak. Illyrusok, részint kat. részint ó-hitüek, azoknak 390, ezeknek pedig 413 mégyen számok, 12 zsidóval. Vannak jól elrendelt nemzeti oskolái, két pléb. és templ. lovaskaszárnyája 's a't. Határját Pakra folyóka nedviti.

Paks, mvs Tolna Várm. Földvári jár.ban Tolna és Földvár között az É. Sz. 46° 36′ 52′ és a' K. H. 36° 32′ 15″ alatt, Budához 16, Pécshez pedig 12 pósta mfd. Fekszik a' Duna partján szép szőllőhegyes vidékben a' ország útom. F. U. B. Rudnyánszky és Horváth, Daróczi, Rosti 's t. nemes Uraságok. Lakosai nagyobb részt Uraságok, kereskedők 's mívesek, Magyarok 's kevés Németek 4781 kat. 762 evang. 540 ref. 5 ó-hitü és

Digitized by Google

460 zsidó; tulajdon templomokkal 's zsinagógával, több csinos épületekkel, jó bor, gabona 's gyümölcs termesztéssel, halászattal, póstahívatallal, és jó nemzeti iskolával. Vagyon révje, jeles kereskedése. Mulató helye a' Dunán túl lévő füzes.

Palaestina, (az az: a' Philisteusok tartománya) nevezetét vette Philisteus lakosiról; kik Flavius Jósef és Theodoret' szerént Palaetinusoknak is neveztettek, Canaan földének is neveztetett azon nevű lakosiról, kik Israël népétől helyekből kinyomattattván a' közép tenger' ész. partjaihoz vonták magokat, 's Phoeniciusoknak neveztettek el. Ezentúl már Israël földének, Judaeának, és ígéret földének mondatott I. Kir. 13, 19. Maté 2, 22. Zsid. 11, 19. Jordán vizének két partjairól és az aval egyesült tavaktól fogvást a' középtengerig terjedt el. A' Jordánon innenső, az az nyugoti része tulajdonképp Canaan, és a' tulsó vagy is keleti része tulajdonkép Gilead földének neveztetett el e' nevű hegyétől. Krisztus születése előtt Palaestina a' Jordán vizének partjaitól, és a' Holt tengernek déli csúcsától a' közép tengerig nyúlt el; délre Arnon vizéig; ész.ra Hor, és Hermon hegyekig terjedt el. Meddig terjedt légyen Jordánon túl kel.re nem bizonyos; ez eggyet kivévén: hogy a' zsidó orsz. legvirágzóbb álapotjában Dávid és Salamon királyok alatt az É. Sz. 28° tól 35° ig, és a' K. H. 52° től szinte 59° ig, vagy is Thipsach (Tapsacus) vsától Euphrát vizéig, innét a' Persiai és Arabsi tengeröblöknek csúcsokig terjedtek légyen a' zsidó birtokok. Krisztus születése után Palaestina határos volt délre Idumaea, és kősziklás Arábia, kel.re puszta Arabiával, ész.ra Tyrussal vagy tulajdonkép Phoeniciával, nyug.ra a' közép vagy is nagy tengerrel; Dántól Bersabéig az az ész.ról délig 32 német mfd hosszú, Joppétől Jordánig az az nyug.tól keletig 14 1/5 ném. mfd széles volt, és Jordánon túl nem terjedt messze többé Jerónymus tanúsága szerént. Most Palaestina a' Napkeletiektől Falasinnak neveztetik, a' Damascusi Basaságnak déli részét foglalja Soristan (Syria) török tart.ban: a' középtengertől, Egyiptom felé Dschofár pusztától, kel.ről pedig az Arabsi 's Syriai nagy pusztáktól környékeztetik. Térség nagyságát közönségesen 540 □ mfd teszik a' Földírók, tehát akkora mint a' mi Temesi Banátunk.

Levegője Palaestinának ámbár a' külömbféle helyek fekvése, hegyei vizei és más környülállásai miatt nem kevésben külömböző, így északi és hegyes tájéki sokkal hidegebb a' déli 's róna vidékeinél, és állhatattlanabb vál tozóbb az idő a' tenger partokon mint a' tart. belsőiben; mindazonáltal nem csak e' keleti Asiai tart.nyokban, hanem Afrikának északi partjain is, hogy nem olly változó hanem sokkal rendesebb az időnek folyása mint nálunk, számtalan 's hiteles utazók bizonyítják.

Digitized by Google

Palaestinában, valamint a' többi napkeleti tart.nyokban az egész esztendő nem 4, mint mi nállunk, hanem 6 részre osztatik. Első esztendő rész az aratási idő, ez Aprilis közepétől Juniusz közepéig tart, e' két hónap alatt tiszta az ég, mellynek szép kéksége felettébb gyönyörködtető, a' levegő már eleintén meleg és némellykor forró meleg is, de a' kissebb völgyekben 's a' partokon kellemes, mint a' mi szép tavaszi napjaink szoktak lenni; ellenben a' nagyobb rónaságokban ez idő táj folyamatjában a' meleg csak nem tűrhetettlenné változik. Ezt követi a' gyümölcsös esztendő rész vagy is a' hévség, Juniusz közepétől Augusztusz közepéig tart, ebben nagy hévség uralkodik, éjszakái melegek, mellyek lakosit a' szabad ég alatt való hálásra 's leginkább a' ház fedélre kihívják, holott gyenge szellő lengedez. A' harmadik esztendő résznek eleje, tart pedig ez Augusztusz közepétől October közepéig, igen forró, September vége felé alább hágy, és éjszakái hivesebbek lesznek. Ezen három esztendő részben, vagy is Aprilisz közepétől October közepéig essö 's dörgés soha sem tapasztaltatik. Az aratás kezdetén vagy is Aprilisz vége felé reggel látszatnak ugyan felhők, de alig haladja meg a' láthatárt a' nap, hogy azok azonnal eltünnek; Aprilis végétől pedig Septemberig soha még felhőt sem láthatni; ezen holnapok között fekvő négy holnapokban a' föld egyedül a' bőven le eső harmat által nedvíttetik, de ez csak a' kevesebb nedvet kivánó növevényeknek elegendő, innét minden más plánta ha az vagy patak vagy emberi szorgalom által nem öntöztetik, elszárad egészen, a' zöld rétek sárgába öltöznek, a' források 's patakok kiszáradnak, és a' föld felrepedez, mind ezeket hathatósan elömozdítja a' forró keleti szél, melly a' kútforrásoknak, veteményes földeknek, szőllőtőkéknek, 's a' középtengerben fekvő hajóknak igen ártalmas. Estvénként kellemes frissítő szellő lengedez, mellyet e' tart. lakói a' nap szelének nevezik. September közepe után egynehány essős napok következnek; ez által az egész természet felélesztetik, a' levegő mérsékeltetik, és az egész földszíne bájoló zöldséggel boríttatik be.

A' negyedik esztendő rész vagy is a' vetés ideje, October közepétől December közepéig tart, és a' vetésre szükséges koránvaló vagy is őszi essővel kezdődik. Eleinte meleg sőt hév napok uralkodnak, innét az utazások éjjel történnek, mivel már ezek elég hívesek. November felé hidegebb lesz az idő, de nem hibáznak mindazáltal ekkor is meleg, sőt forró napjai; utolsó hetében elvesztik a' fák leveleiket, és a' kényeztetve neveltt személyek kezdik a' füttést, midőn mások minden füttés nélkül telelnek. Az idő változó, felhős 's ködös; Ezen esztendő résznek fogytában már havazni is kezd, kivált a' hegyekben. De a'

Digitized by Google

patakok árkai még most is szárazak, a' tavak 's fók csekélyek. Az ötödik esztendő rész, melly December közepétől Februariusz közepéig tart, állítja tulajdonképen a' telet. Ebben már bővebben esik a' hó, de a' hegyeket kivévén ritkán marad tovább egynapnál fekve; a' jég még az árnyékos helyekben is alig bírja az embert, és alig tünik fel a' láthatáron a' nap, azonnal elolvad. A' legkeményebb hideg, ha ugyan e' nevet viselheti, mint egy 40 napig tart, 12 dik Decm.től 20 dik Januáriusig; zordon ez időtájban az ész. szél, és a' hóval fedezett hegyekben veszedelmes is; ha a' szelek elmaradnak, és a' felhőkön álthatt a' nap, azonnal levegője meleg kivált a' völgyekben 's a' rónaságokon, holott sokszor valóban forró is, innét vagyon hogy ez időtájban égdörgések, 's jégessők tapasztaltatnak. Az útak síkosak, rosszak, 's kivált a' hegyek köztt veszedelmesek. A' patakok ismét vizet kapnak; dagadnak a' fók 's tavak; és a' mezők külömbféle virágokkal ékeskednek. Februarius első heteiben már minden zöldül, virítnak a' fák, és az említett holnap közepén virágzik a' mandolafa. Végső az ugy nevezettt hideg esztendő rész, ez Februarius közepétől Aprilis végéig tart, eleinte hideg, később gyengébb, és igen kellemetes. Nagyobbodik lassanként a' meleg, míg végre a' róna vidékekben terhes hévséggé változik. Az essős napok kevesebbednek, de annál számosabbak az égiháborúk, 's a' jégessős fergetegek, megszünnek mindazáltal ezen esztendő rész fogytával. Aprilis első felében tapasztaltatik az utolsó ősső, melly a' tavaszi vagy is gazdasági essőnek neveztetik, és a' szántóföldek bévetésére, az esztendő termékenységére felettébb szükséges. Az ősső általjában itt hideg, és nagyobb részint dühös szelek után következik.

Földe Palaestinának egészen hegyes, Syriából kinyúló két hegyláncz bérczesíti e'tart.t, melyek nagyobb 's kisebb völgyek 's róna tájékok által választatnak. Hegyei közül híresebbek: a' Libanus, Carmel, Thabor, Hermon vagy fehér hegy, Gerízim, Olajfák, és az igen magas Quarantania hegye, vagy is a' hajdani Rimmon, mellyen a' 600 Benjamiták találák fel menedék helyeket. Bírák R. 20, 45. A' magas Silo bércze, Sichemtől délnek 2 német mfd. A' Judai hegység sok barlangjaival, híresek ezek kivált Hebron vidékében a' felettébb iszonyú nagyságok miatt, igy többi között Adullam barlangjáról írják az útazók, hogy 30000 embernek alkalmas helyet adhat. A' meredék Engeddi hegye hajdan jó borokat 's drága balzsamot nyújtott. Jordán vizén túl nevezetes volt a' Gileadi hegység, Baschan vagy Batanaea, Abarim, Peor és Nebo hegyekkel, melly utolsónak Phisga nevű csúcsáról az egész Palaestinát meg lehet látni. Völgyei rónaságai között jegyzésre méltók: a' tengeri partok, 55 órányi hosz-

Digitized by Google

szú's különbféle szélességü róna vidék, az Egyiptusi pataktól egész Carmelhegyéig terjed; itt volt Gázától Joppeig a' zsidó alföld a' Philistaeusok híres 5 vsaikkal. Jeles völgy az Jisreel völgye; ez a' közép tengertől és a' Libanus bérczeitől egész a' Jordan vizéig, a' hol ez a' Genesareth-i tóból kiszakad, terjedki, hossza 5—6, szélessége pedig 2—3 német mfd. Itt történtek hajdan a' legnevezetesebb ütközetek; keleti része Scharon, és a' nyugoti Megiddo völgyének hívattatott. Említésre méltó völgy továbbá a' Jordán környéke is, melly a' Genesareth tavától egész a' Holt tengerig terjed, hossza 30 és szélessége 3 mfd foglal. Itt volt a' Jerikói hajdan gazdag termésü, most pedig a' mívelés héjánossága miatt terméketlen rónaság, 's a' t. Nevezetes fó vizei voltak: Jordán, Arnon, 's Kidron (Cedron) patak, mellyek a' Holt tengerbe folytak; Belus, Kischon, Chorseus és Kána, mellyek a' középtengerbe szakadtak. Hires tavai voltak; Genesaret, Samochinites, 's a' Holt tenger. Egéséges és termékeny földü vala régenten: a' hegyek és völgyek egymást felváltván, fó vizekkel és forrásokkal bővelkedvén; az éghajlati héség, a' közellévő tenger, és hegylánczok' széleiktől enyhítettvén; kivévén Jordán lapályát, mellyben a' nagy héség mindent kifonyasztá, és a' levegöt megrontá. Jordánon innenső része termékenyebb volt a' tulsónál azon okokból. Galilaea legmiveltebb és tele volt gyümölcsfákkal. Judaea is bővelkedett legeltetőkkel, szántóföldekkel, és gyümölcsökkel. Jerusálem környéke volt csupán 60 stadumnyira terméketlenebb, víznélkül szükölködvén, Strabo bizonysága szerént. Ezen termékenysége e' tartnak, a' sok hadi viszontagságok, mellyeken az Asszyriusoktól fogva a' 15 századig által mentt, a' mostani kemény Török iga, és vándorló Arabsok kegyetlen 's gyakor száguldozlásaik miatt, igen alászállott; mindazonáltal a' hol szorgalmassan míveltetik máiglan is gazdag termésü; bősége vagyon itt mái nap is a' legjobb almának, körtvének, nyári 's őszi baraczknak, szilvának, naszpolyának, fügének, balzsamnak, vadméznek, szirupnak, gránátalmának, czitromnak, narancsnak, olajfabogyóknak, szederjnek diónak 's szép nagy szőllőfürtöknek. A' veteményes földek gazdagon fizetik a' mívelést jó búzával, árpával, kölessel, babbal, borsóval, lencsével, ánis, kömény 's mustármaggal, lennel, pamuttal, és igen jeles görögdinnyével. Jó rétjein derék szarvasmarha, teve, szamár, ló, nagy sereg juhok 's kecskék legelnek. A' méhtartás nagy hasznot hajt. Vadak közül: özet, szarvast, gimeket vadszamarakat 's török rókákat v. is sakálokat, medvéket, oroszlányokat, 's m. ef. találni. Vizei hallal bővelkednek. Érczes hegyei sem hibáznak, de a' bányászásra restek mostani lakói. A' vándorsáskák, földindu-

Digitized by Google

lások, 's a' t. sokszor nagy károkat tesznek.

Palaestinának felosztása külömbféle időre nézve igen külömböző vala már régtől. A' zsidók előtt több kis Országokra részelve birták azt a' Canaániták, kik több apróbb nemzeteket formáltak, jelesebbek voltak a) a' Chetiták Syriában, Hebron 's Bethel tájjékiban. b) a' Jebuseusok Jebus vagy Jerusalem körül. c) Amorrheusok a' Holt tengernek nyugoti szélein fekvő Chazagon Thamar vidékében vagy is Engeddi bérczei körül és innen egész Hebronig 's a' szőllőfürtös völgyig. d) Gergesenusok a' Jordán innenső vidékeiben. e) Heviták a' Hermon hegynek töviben, Sichem és Gibeon tájékin. f) Canaaniták szorosabb értelemben 's a' Jordánnak nyugoti partjain foglalnak helyet. g) Phereseusok az Ephraim hegységen Sichem körül. és h) a' Philisteusok, kiktől e' tart.nak Palaestina neve ered, eleinte az Egyptomi Delta keleti részeiben, és a' keleti kősziklás Arabiában laktak, innét Czyprusban 's végtére Canaannak déli partjain telepedtenek le, Kijövén a' számos zsidóság Egyptomból 1450-dik évben K. U. születése előtt, Josue vezére alatt Palaestenát elfoglalta és 12 Nemzetségre vagy is szövetséges statusokra osztotta, Jordánon túl voltak: Ruben, Gád, 's Manasse Nemzetségnek fele, Jordánon innen a' Manassé nemzetségének más fele, Juda, Simeon, Dán, Benjamin, Ephraim, Issachar, Ascher, Zebulon, és Naphtali Nemzetségek foglaltak helyet (lásd ezek leírását) 1096 esztendőben K. U. előtt Saul ezen Kantonokat egy Kirs.ba kapcsolta; Dávid 1048-dik évtől K. U. előtt minnyája Nemzetségek Királya, diadalmai által kelet 's délfelé a' Kirs. határjait messze kiterjesztette, Jerusálemet építtette, és Királyi székül választotta, és az ország következő virágzásának alapkövét vetette. Eltűnt ez Salamon 40 esztendős országlása után Roboam alatt 975-ben K. U. előtt, két egyenetlen nagyságú országra oszolván Salamonnak nagy birodalma; ész. felé feküdt az Israël Kirs. ezt 10 Nemzetségek állíttották az északi adózó tartományokkal, és szinte Euphrát vizéig terjedett; délnek volt a' Juda Kirs. ez csak 2 Nemzetségből, Edom és a' Philisteusok tart.ból állott, és a' Salamon birodalmának alig foglalta egy negyed részét; Mind a' kettő 722-ben és 588-ban K. U. előtt elenyészet, és Palaestina Persiai tart. lett; vissza jövén 70 esztendő mulva a' Babyloniai fogságból a' zsidóság, ezen új felosztásnak, melly K. U. idejében is fen állott, vetette alapkövét, tudniillik: Jordanon innen 3 tart. nyok vagy is kerületek voltak: Galilaea, Samaria, és Judaea; Jordánon túl pedig 8 kerületek voltak: Peraea, Gilead, Decapolis, Gaulonitis, Batanaea, Auranitis, Trachonitis, és Abilene. 636-dik esztendőben K. U. után elfoglalták a' Saraczénusok, kiket 1099 dikben a' Keresztes vitézek kitóltak, és az egy századig fen állott Jerusalemi-

Digitized by Google

Kirs.got fundálták; sok szorongattatások után végtére 1291-ben ismét egészen elfoglalták azt a' Törökök, minekelőtte mint egy 80 esztendővel II. András Királyunk alatt vitéz őseink drága vérével is nedvíttetett volna a' szent föld. A' Jerusálemi Kirs.nak czimje, IV. Balduin unokafia' leányának Jolánthának II Fridrik Császárhoz való férhez menetele által, a' Német Császári vagy is a' mostani Fels. Austria Csász. házhoz jutott.

Most Palaestina a' Soristan (Syria) török tart.ban fekvő Damaskusi Basaságnak, a' mint fellebb említém, déli részét foglalja, és tulajdon Vezértől vagy is a' mint Törökök nevezik Agától kormányoztatik; elvagyon 3 ker.re osztva: Jaffa (Joppe(Gaza, és Ludd (Lydaos) ker.re. Lakosi Törökök, Arabsok, Keresztény Görögök, 's Örmények és Zsidók. A' katholikusoknak, Görögöknek és Örményeknek tulajdon klastromaik vagynak. Jövedelmét részint a' Szultánné Annya, részint pedig a' Kapudán Basa birja. Fő vsa Jerusalem.

Palafugel, hegyfok Spanyol orsz.ban Cataloniában, Palamostol 2 mfdre fekszik.

Palagatcherry, hely. Mysore tart.ban Decan orsz.ban Ostindiában. Paniani fó mellett, hegyek höztt. 1767 megerősíttetett, és erős szoros járás Malubár és Coromandel köztt.

Palais, vs és kikötő Belle Isle szigeten Morbihan Francz. oszt.ban 550 h. 2500 l. űz halászatot, vagyon sóaknája.

Palamban, vár Achem orsz. ban Sumatra szigetben; vidékében sok bors terem. A' Hollandusoké.

Palamos. (41° 51′ 10″ É. Sz. 20° 44′ 45″ K. H.) erős vs Cataloaia Spanyol tart.ban egy tenger öbölnél.

Palane, kis parti fó a' Makuaiak tart.ban Afrikának keleti partjain, melly a' Mozambiki öbölbe szakad.

Palánk, falu Hont Várm.ben Ipoly fó mellett, lakosi Magyarok 's Németek, kik főkép dohányt mívelnek; a' Palánki dohány ismérettessebb, mint hogy dícséretemet kívánná.

Palanka, l. új Palanka.

Palánka, (ó és új) mvs Bács Várm. az Alsó jár.ban. É. Sz. 45° 15′ és a' K. H. 36° 56′ 15″ alatt Ujvidékhez 6 mfd. Fekszik egyenes., alacson 's fekete földön a' Duna mellett Illoknak által ellenben. F. U. a' Kir. kamara. Lakosai Magyarok, Rácz ok 's Németek, 2736 kat. 2577 ó-hitű, 203 evang. és 127 Zsidó. Határa gazdagon termő, de a' vízárnak nagyon kivan tétetve, Vagyon selyem fambrikája és nagy élettárja.

Palanza, helys. Anghiera Gróf s.ban Lombardi Velenczei Kirs.ban Olasz orsz.ban fekszik a' Lago Maggiore délnyugoti partjain; vagyon egy Gymnasiumja.

Palaói v. *Pelewi szigetek*, (8° É. Sz.) Asiához, némelyektől Ausztraliához tartozni állítatott csoport szigetek napkeletre, általjába véve mind csekélyek, de gazdagok fekete Indiai drága fában (Ebenfa) Pálma diókokus, czitrom, narancs, betel, merges manschinellfában 's más külömbféle dé-

Digitized by Google

li drága gyümölcsben, 's jó halakban. Lak. békeség szeretők, tulajdon Fejedelmeiktől kormányoztattnak. Nevezetesebbek e' szigetek közül a' Kururara, és az Orlong.

Palaznak, kis mvs Szala Várm. Lovas szomszédságában. F. U. többek. Lak. Magyarok részint kat. részint pedig protest, öszveséggel csak 200 van szép jóhatára 's vásárjai.

Paletina Tovn, helység Hiberniában a' Carlow Grófs. ban mellyet a' nem rég múlt zavaros időkben hazájokat elhagyó Palatinatusiak építettek fel.

Palatschia, l. Milet.

Palavan, l. Paragua.

Palazzuolo, (45° 26′ 54″ É. Sz. 28° 29′ 33″ K. H.) vs Lombardi-Velenczei Kirs. ban Olasz orsz. ban a' Bresciai környékben, számlál 3030 lak.

Palazzuolo, vs Sicziliában Val di Noto tart. ban 6000 lak.

Paldu, vs Katmandu tart. ban, Nepal orsz. ban, Asiában.

Paleacate, Palliakate, tulajdonképen Valiakada (tészen nagy hegyet, v. nagy általmenetelt) szépen kimívelt, 's nagyon népes, azelőtt a' Hollandoké, most az Angoloktól elfoglalt tengeri vs Coromandel partjain, keleti Indiában, a' Palier folyó torka mellett. Van egy Geldria nevet viselő erőssége, alkalmas kikötő torokkal. Készít igen jó pamut, kivált Gingán nevű portékákat, és szép csíkos selyem zseb-kendőket. Vidékihen közel a' vshoz fekszik egy 3 mfd. kiterjedő tó.

Palembang, ország a' keleti Indiai Szumatra szigetb. azelőtt a' Hollandok oltalma, már most az Angol hatalom alatt. Királya e' szigetnek egy részén, és a' czinnel gazdag Bankai szigeten uralkodik, és kimondhatatlan nagy kincsnek birtokossa lennie mondattatik. Birtokossa ő egyszersmind a' Passunahi Tart. nyok is, mellynek 4 egymástól független Pandscheránjai vagy fejedelmei vannak. Az erősített fő vsa:

Palembang, itt birtak a' Francziák kereskedő helyet, mellyből, borssal, aranyal, gyémántal, 's czinnel kereskedtek.

Pal en Chalençon, vs Fr. orsz. felső Loire ószt. ban 2850 l.

Paleneia, vidék Spany. Leon fő tart. ban 112510 lak. Fő vsa:

Palencia, helyesen épült vs Carrion fó mellett, 9500 l. Van egy Püspöksége, ékes Káptalan temploma, 2 betegek házai, 's nem megvetni való gyapjú gyarató, flanel és kalap fabr.

Palenzi völgy, Bollenz, Valle di Blegno v. Bregno, egyik az Olasz országi, de hajdan Helvetiához tartozó 7 Tisztartóságok közül hason nevű kis vsal, és egynehány falukkal Olasz ország szélein, ész. ról a' felsőbb Graubündeni szövetséggel környékezik; a' 3 Erdő vsoktól függött.

Palenzuela, vs Spanyol orsz. nak Leon főbb, és Palencia nevű kissebb tart. ban 2000 lak.

Paleocastro, vs és erősség jó révparttal Candia Török szig. nek napkeleti partjain.

Palerm, Panormus, (38° 6′ 44″ É. Sz. 31′ 32″ K. H.) régi, gazdag 's pompás fő vsa Siczilia szig. nek Val di Mazzara nevű tart. ban fekszik éjszaki partjain szép kis ö-

Digitized by Google

bőlnek szuglyában Pallegrino és Capo Saffarano fokok között, körében 6 olasz mfd. et foglal. Nem rég lakhelye volt a' Siciliai Kirnak és a' Kórmányszéknek; most' széke egy Érseknek, ki egyszersmind Siciliának Primássa ; jeles Universitásnak, melly egy gazdag pénz gyüjteményes szobával, és helyessen elrendelt csillagvizsgáló toronnyal kérkedik. Száma lakosinak 140000 nevekedik ; vannak 10 pléb. és számos filialis templ. 3 Jesuiták Collégiumjai ; 8. Apátsága; több mint 70 külömbféle Szerzetesek, Klastromai; 3 beteg és 3 árva házai. A' vs szép rendben, jó ízlettel, és pompásan vagyon épitve kerék formában, kőfallal 's sánczokkal erősítetik, két nagy és kis révpartjait ugyan annyi erősség (citadelle) óltalmazza ; 4 fő és 11 mellékes Kapui. Két fő útszái, melyek éjszakról délnek, 's kel.ről nyugotnak tartó egyenes irányzásban 4 közel egy forma részekre osztják a' vst, középben öszvejövén nagy szép két oszlopokkal, és ugró forrásokkal ékesített nyolczszegű piáczot formálnak. Ezen kívül ékességeihez tartoznak : a' királyi pompás nagy palota, ezután ismét az Al-királynak széke, a' régi la Zisa még hajdan a' Szaraczénoktól épitetett palota, az Érseki templom, a' köz könyvtár, a' kellemetes la Marina nevet viselő sétálóhely a' tenger partjain a' szózang és muzsika szöngösdi épület, melly az egéséges sétáló helyet gyönyörüséggel kellemíti ; a' Flora kertje 's t. m. Kereskedése virágzik, révpartjait eszt.ként közel 500 hajó látogatja, tárgyai ennek a' föld termése; u. m. gabona, bor, olaj, déli drága gyümölcs, és kiváltképen a' selyem fabr.ban készült portékák. Különös jelessége e' vsnak a' Sz. Ferencz Szerzetesseinek egyik klastromában találtató krīpta. Fekszik az említett Szerzetesek klastroma közel a' Zisai palotához, és kívül kellemetes árnyékos fákkal kerítetik. Bémenvén a' klastromban egy gyönyörű kerten által, melynek narancs, cziprus, és juharfái legédesebb illatot terjesztenek, az ember a' holt tetemes boltozathoz érkezik, melybe egy sötétes 40 grádicsból álló lépcső vezet le, itt hosszú folyosók vágják keresztül egymást, és semmit sem látni egyebet, mint az emberi dolgoknak végét a' mulandóságra emlékeztető hathatós tárgyakat. Mind a' két oldalról számtalan vak ablakokban holt tetemek, nyakok a' falhoz lévén kötve, harna Kapuczinus csuklyákban öltözve, foglalnak helyet; ezen kiszáraztott testek, vagy sokan közülök csak felruházott csontvázok, az ezek között találtató sokféleség, a' halál emésztésének ritkább példái, a' tudósítások, mellyeket illy alkalommal a' kalauz külömbféle tetemek felől tesz, oly gondolatokat, 's érzéseket támasztanak a' jövevényben, a' millyenekre czélozott az élet kellemeinek komor megvetője, a' ki t. i. a' magános barát életet feltalálta. Fenn állanak a' kisdedek száraz tetemeik, kik felettébb korán elköl-

Digitized by Google

töztek. Ezek felett helyheztettek azoknak a' testeknek koponyájok, mellyek vagy már a' boltozatban helyet nem kaptak, vagy a' rothadás által öszve omlottak. Véget szül az utolsó óra minden ámításnak! — itt nyújt mindenik egy czédulát, nevének 's kiköltözö esztendejének feljegyzésével, hathatósan emlékeztetvén a' sóhajtó halandóságot arra az egyenlőségre, melly az utolsó leheletteI kezdődik. Jelesebb holttestek közül valók: a' Túnisi Fejedelemnek (Bei) a' ki éltében a' Keresztény Religiót felvette, holtteteme, melly most a' többi között királyi koronával ékesítve itt áll, elegendőképen hirdetvén a' koronának semmiségét; egy Szerzetesé, mellyről a' rege azt hirleli, hogy félszázad alatt mindenkor kiterjeszté karjait a' barátságos elfogadásra, valahányszor Szerzetes társai közül valaki e' nyugóvó helyekben leszállott. — Környékében a' vsnak fekszik:

Palagonia, esztelen czifraságai végett felettébb járatos mezei mulatóház. (Olvasd erről Barthel utazónak III-k könyv. 718 lap.

Palestrina, keskeny sziget Velencze vssa mellett, ész.ról a' Malamoccai révparttól, délről pedig egész a' Chioggiai révpartig tellyes kertekkel, 's mulató kastélokkal; vagyon nékie egy hasonnevü fója, és 6000 lak.

Palestrina, hajdan Praeneste, vs az úgy nevezett Campagna di Roma tart.ban, az Egyházi Birtokokban, széke egy Püspöknek; némely szép régiségeket mutogat.

Palet, helys. Franc. orsz.ban, az alsó Loire oszt.ban Serre fó mellett 600 lak.kal; születéshelye Abaillard Péternek.

Pálfalva, Pálwocze, Tót falu Liptó Várm.ben, számlál 190 kat. és 180 luth. lak. kat; van egy serfőző 's pálinka égető háza. Lakosi leginkább szekerezésből élődnek, Pozsony körül ismeretessek a' Liptói szekeresek, ők hordják nagyobb részint a' kereskedői portékákat az orsz.nak minden részei felé.

Pali, a' Birmannók szent nyelve.

Paliacate, l. Paleacate.

Paliamkotta, nagy és jól megerősített vs Travancoreben, keleti Indiának Malabar partjain, vannak pamut szövő székei. Tinevelli vstól csak egy folyó által választatik.

Paliano, l Pagliano.

Palikat, v. Palikats-heri, nagy, jeles, és felettébb erős vs az Angolok Mysore tart.b. Mádrászi Helyts.ban, fekszik Paniani fónak két karjai között.

Palank, sánczkaró 8—9 láb hosszú, hegyes és gömböjü vastag, várakban, táborozásokban főkép használtatnak.

Pálinyelv, a' Tudósok nyelve Indiának nagy részében, u. m. Ceylan, Ava, Pegu, Arakan és Siamban. Illyen a' Hindustaniak Sanscritje; és ha merem hasonlítani Hazánkban a' deák nyelv. Holt nyelvek közül való, és csak a' Tudósok élnek véle.

Palisse, (la) kis vs 's ker.béli vs Francz. orsz.nak Allier oszt.ban 140 h és 3000 lak. kik timárkodnak, vásznot szövnek, és gabonával, len-

Digitized by Google

nel, vászonnal, marhával, 's bőrökkel kereskednek.

Palics tava, Szabadka vsa mellett Bács Várm.ben; körében foglal közel 3 mfd. és némely helyet 5—6 öl mélységgel bir, feneke szék sótól fejérlik, innen vize sós lévén, némelyeknek ásványos ferdő gyanánt szolgál.

Palk-átja, tenger szorúlat az innensö Indiának délkeleti csúcsa, más részről pedig Czeilan szigetje között.

Pallant, vs, kastély 's urod. a' Juliacumi(Jülich) Herczs. ben; familiaháza hason nevű Vesztfáliai és Belgiomi Zászlós úrnak.

Palliakate, l. Paleacate.

Pallisi szigetek, (15° 36′ D.Sz.) 129° N. H.) csoport szigetek Australiában az alacson v. is Veszedelmes szigetektől észak nyugotra.

Palma, vs Portugallia orsz. Estremadura tart.ban Cadraon folyó mellett.

Palma, (37°40′ É. Sz. 110 21′ K. H.) vs és kastély Spanyol orsz.ban Cordova tart.ban Xenil fó mellett, gránát almával bövelkedő vidékben.

Palma, vs Spanyol orsz. Sevilla tart.ban 6000 lak.

Palma, megerősített fő vsa Mallorka szigetnek, fekszik egy öböl mellett délnyugoti partjain alkalmas kis révparttal, és 30000 lak. Széke a' Baleari és Pythiusi szigetek fő Helytartójának, egy Püspöknek, 's egy Universitásnak. Házai csupa kő; 's diszes söt pompás épületeknek is lehet állitani, de útszái keskenyek 's setétek. Jelessebb épületei: a' Helytartó háza, a' szép gothusi fő templom, a' püspöki palota szép kertjével, a' pompás Kalmárság Haza (Börse) a' tanács ház, és a' Játék szín. Többi között van egy a' mezei gazdaságra üggyelő társasága, e' czim alatt: a' mezőnek baráti. Számos könyvtárjai, 3 könyvnyomtató müvei; selyem és gyapjú fabrikái. Kereskedése is nem megvetnivaló.

Palma, szig. a' Nápoly országi Terra di Lavoro tart. keblébe, 6340 lak.

Palma, vs a' Lomb. Vel. Kirs. Navisone fó mellett, 2000 lak.'s erőséggel.

Palma, vs és kikötő hely Sziziliában Val di Mazzara tart.ban kereskedésből él.

Palma, egyik a' Canari szigetek közül az Atlantikumi tengerben (28° 30′ É. Sz.) hossza 5, szélessége 4, az egész térsége pedig 120 □ mfd tészen; tamadt a' föld alatt való tüz által, van egy magos 's meredek hegye, mellynek csúcsa üsthez hasonló formát képez; az egész szigetnek ebben az egy hegyben találtatik egy kút forrása. Levegője, a' partokon forró, a' hegyeken hives és télen elég hideg. Termeszt híres borokat Palmensekt névvel, nádmézet, déli drága's más külömbféle gyümölcsöket, fákat's a't Száma lak.nak 20100 nevekedett. Fő vsa St. Cruz de la Palma.

Palmajola, kis sziget, Corsikához tartozandó, csak egyedül halászok lakják.

Palmanuova, Palmanova, (45° 49′ 15″ É. Sz. 30° 35′ 15″ K. H.) vs és erős határvár 9 bástyákkal és 4420 lak. fekszik Natisone folyó mellett, a' hajdani Velenczei Friaulban, most Lombardi-Velenczei Kirs.ban.

Palmara, Palmaria, kis sziget a' Genuai tengernek keleti partjain, fekszik a' Spezziai öbölnek bémenetelén, Porto Venere mellett, mellytől egy igen keskeny tenger szo-

Digitized by Google

rulás által valasztatik, szép legelői jó marhákkal tellyessek.

Palmarola, egyik a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.hoz tartozó Ponti szigetek közül igen meredek a' föld alatt való tüz által eredett, senki sem lakja, Ponza szigettől 1 mfd. esik. A' halászoktól, kik mindenekért ott északat nem töltenének, és a' község hitele szerént, mint nálunk Sz. Gellert hegye, borzonkányok 's gonosz lelkek lakhelyöknek tartatik.

Palmas, határ folyó Ó- és Új-Mexikó között Amerikában, a' Mexikói öbölbe szakad.

Palmas, Cindad de las Palmas, fő vs Canaria szig.ben Nyugoti Afrika mellett egy öbölnek partjain, van helyes kikötö helye. és 9440 lak. lakhelye a' Spanyol Helyt.nak, egy Érseknek, számos templ. okkal 's klastromokkal. Birják a' Spanyolok; ez az előtt Canariának hivattott.

Palmela, vs Portugallia Kirs. ban Estremadura tart.ban van egy hegyen épült vára.

Pálmafa sziget, egyik a' Mahé vagy Seichellesi szigetek közül az Indiai tengerben, egészlen erdösséggel fedeztetik, és föképen böven találni itt az ugy nevezett tengeri kokusz diófát, mellynek hazája nem rég találtatott fel, és gyümölcse nem más mint a' Maldiviai dió, melly az előtt az Indiai tenger partokon a' vizből szedettetett fel, és hajdan igen nagyra becsültetett, mivel ennek héjja a' régieknél igen hathatós orvoságnak tartatott a' méreg, a' nyavalatörés, és a' vérhas ellen. — Birtoka e' szinget, egy független Mahomedánus fejedelemek.

Pálmafok (Cabo des Palmas) 4° 50' É. Sz.) fok a' Bors-partokon felsö Guineában, nevét a' sok Pálma fáktól, mellyek a' két dombokat a' foknak ugyan annyi fö részeit boritják, kölcsönözte vala.

Palmerstoni szigetek, (18° 4 D. Sz.) csoport szigetek Australiában; számláltatnak öszveséggel 10, mellyek egymással Kláris zátony által kapcsoltatnak, sürü kókusz erdök fedezik, bövelkedik külömbféle tollas állatokkal, tengeri rákokkal, hallakkal; kár hogy illy jó föld még eddig lakatlan.

Palmosa, l. Pathmos.

Palmyra, régenten hires város Syriában, Palmyrene tart. ban, termékeny és vizes környékben, mezö homok puszták között, Syria partjaitól 203, Damaskustól 176 mfdnyire. Plinius (V. 21.) idejében rövid idöig jeles köztársaságot képzelt; az Ész. Szél. 34° 10' alatt fekszik a' Syriai pusztában. Az előtt Thamar v. Thadmor nevet viselt, melly Pálma vst jelent. Eredete a' leghomályosabb régiségbe esik. Hathatós véd fala vólt Palaestinának az Euphráti és Arabs ragádozók ellen, és egyszersmind leräkodó helyek a' keleti és nyugoti Asia videkeiből jövö kereskedöknek; virágzó kereskedése, kivált Trajan Császár alatt, a' ki a' vst tart.ával eggyütt a' Romai birod hoz kapcsolta, hiressé lön és gazdaggá. A' legfényessebb épületek és paloták ékesitették a' vst, mellynek mohos omladékai, ámbár két izben dúlatott légyen fel, álmélkodást okoznak. Elöször

Aure-

Digitized by Google

Aurelian Császártól forgattatott fel, a' ki a' hires Zenobia Fejedelemnét, kinek tanitója 's tanácsosa vólt Looginus Phil. nagy dicsőséggel a' vsnak megadására kénszeritette. Nem sokára ismét vissza nyeré előbbi díszét és virágzását, miglen K. U. után 744 évben a' pusztitó Saraczenektől végső csapását fogadta vólna el. A' múlt Századnak közepe felé némelly Angolok feltalálák már egészen feledékenységbe temetett jeles düledékeit, mellyek között a' legszebb márvány oszlopok, templomok és tornyok, görög, deák 's palmyrai nyelven találtató felülirásokkal, nevezetesek. A' legrégibb omladék K. U. születése után a' 3 századból való. Palmira neve már Királyok 3 könyv. 9 18 jő elő Salomon idejében. Most fényes düledékei között nyomorúlt Thadmor nevű falu fekszik szegény lakosokkal.

Palo, vs az innenső Nápolyi Herczs. ben Nápoly ország. ban 2390 lak.

Palocsa, tót mvs Sáros Várm. ben, Tiszán innen Poprád mellett. Birja Palocsai Horváth Zászlós úr, kinek itt diszes kastélja és gyümölcsös kertje tekintetre méltó; 760 kath. lak.

Palomas, a' zöld sziget, Spanyol ország. Sevilla tart. ban, Ossuna nevű erősségel.

Palomera, kis vs a' közép tengerben fekvő Mallonka szigetnek észak nyugoti partjain.

Palongala, egy Schaggai Herczegnek széke Matamba királyságban Alsó-Guineában.

Palos de Moguer, vs a' Spanyol Sevillai tart. ban nem messze Tinto fónak torkától 500 lak. és egy kikötő helyel, ebből indúlt el 1492 Kolumbus Kristóf az új világ', szerencsés kimenetellel koronáztatott keresésére.

Palota, (47° 5′ Ész. Sz. (Magyar mvs Veszprém Várm. ben; fekszik az ország útban Börhegye alatt, Veszprémhez 2 1/2 Fejérvárhoz pedig 2 mfdre napkeletnek gyönyörüséges vidékben. Lak. kath. refor. evang. és a' mindenüt tenyésző zsidók; összeséges számok 5000 re nevekedik. Földes Urai a' Vasonkői Zichy Grófok, a' kiknek egyszersmind régi várával, és új fényes kastélyával ékesitetik. E' jeles épületeken kivül szép szentegyházzal is diszesitették a' vst földes uraságai. Vagyon pósta háza. Határja két szakaszokra osztatik, és bator földe nem kevesé kövecses, meg termi mind az által mind az őszi, mind a' tavaszi veteményt, tiszta buzája különös erős tésztáju. Erdeje vadakkal bővelkedik; szőllő hegyei jó bort termők; két kallója is van. Itt találni ama hires feneketlennek tartatott Kikiri tóra is, mellynek vize régi időkben nagy faragott kövekből rakott gáttal fenntartattván, igen nagy halas és madaras tava szolgáltatott, most már az leeresztve léven, csak a' folyása vagyon meg, melly több malmokat hajt. Innen veszi a' Sárrétje maga eredetét. Hajdani várát, melly külömbféle szomorú viszontagságokon ment által, Ujlaky Miklós kezdé épiteni. Palota környéke egyszersmind hajdani dicső Mátyás királyunknak ked-

Digitized by Google

ves mulató helye volt.

Palotás, magyar falu Nógrád Várm.ben, Eszterházy Herczeg birtoka. Van egy kath. templ. Mivel szőllő hegyeket, jó dinye földet.

Palotta, mvs a' Horváth katonai Vidékek szélein 670 h. és 4690 lak.

Palten, kis folyó vagy inkább patak Felső Stajer orsz.ban a' Judenburgi ker.ben ered a'Rothenmannertaurn mellett, Geishorni tavat csinálja ,sRothenmann mellett elfolyván az Ensz fóba ömlik.

Palude, megerősített Török vs Örmény orsz.ban Euphrat keleti karja, vagy a' mostani Morad-Siai folyó mellett, gubacsal kereskedik.

Palus Maeotis, hajdani neve a' mostani Asovi tengernek.

Palvan, l. Paragua.

Pamaron, fó Francziai Guiánában déli Amerikában.

Pambukalessi, (a' hajdani Hierapolis) kis Asiában nem messze Koloszótól, egy szép 150 láb. hosszú Oszlop sorral, melly a' díszes nagy részént kő sziklába ásatott játék szinben végződik.

Pamele, eggyik a' 14 legöregebb Bárságok közül a' hajdani Austriai Flandriában most Belgiom Kirs.ban nem messze Ninovetól.

Pamiers, Apamia, (43° 6′ 44″ É. Sz. 19° 16′ 21″ K. H.) nagy és diszes vs és ker.béli hely déli Fr. orsz. az előtt Foit Grófs.most Arriege oszt. Arriege fó partján, számlál 1000 h. és 6170 lak. fábrikái, mellyekben kalapok, süvegek, 's vászon készül, nem külömben kereskedése is virágzik, mellynek főbb tárgyai gabona, bor, gyümölcs, marha, sajt 's a' t. Van egy ásványos forrása is.

Pampa, l. Bamba.

Pampangue, tart. Luzon szigetben, melly egyik a' Filipi szigetek közül való, 125000 lak. kiknek szokásaik 's erkölcseik a' Tagaliakéhoz hasonlit, de külön nyelvet beszélnek; gazdag a' tart. nádmézben, 's dohányban, hegyei ha ásatnának, aranyat is adnának, számos főktól nedvítetik.

Pamparato, vs Sardinia Kirs. nak Genuai Herczs.ben 2530 lak.

Pampas, egy Indiai nemzetség Spanyol déli Amerikában.

Pampatár, kikötö hely Margit Spanyol szigetben Napnyugoti Indiában.

Pampelona, Pamplona, Pompejopolis, régi, megerősített és egy öt szegü erősségtől oltalmaztatott vsSpanyol országi Navarrai tart. nak főhelye, a'Pyrenaei hegyenek töviben épült Arga folyó partján 1634 ház. és 14050 lak. Széke egy Püspökségnek, 14 ispotályokat, és egy csekély Universitást találni benne. Vannak posztó, hamis porczollán (fajence) fabrikái. Eddig az Alkirálynak itt vólt lakhelye. 1813 Mindenszentek napjánCapitulatio által a'Franczia kezeiből kiragattatott.

Pamphylia, ország hajdan kis Asiában, ny.ra Lycia, kel. re Cilicia, ész.ra. Taurus hegy és Pisidia, délre közép tenger között. Folyó vizei voltak. Cataractes, Cestrus, Eurymedon; tava: Capria; hegye: Taurus. Jeles vsi: a' tenger parton: Attalea (Apost. csel. 15, 25.) Side, fő vs Minerva templ.

Digitized by Google

ával. Benne: Cestrus vizének nyugoti partján, második fő vs (Apost. csel. 13, 13. 14, 25.) Minerva templomával; 's a' t.

Pamphlét, Angliában repülő irmányt jelent, melly főképen az esztendő v. nap tárgyait veszi rostára.

Pampus, ezen nevezetet az Y vizének a' Zuidi tengerben való bé folyása viseli déli Hollandia tart.ban Belgiom orsz.b. mellyen az Amsterdamból Texelbe menőhajóknak kell ált' eveztetni, bár ez igen terhes légyen a' nagy hajóknak a' vizuek csekélysége miatt.

Panama, vagy is a' Dariai bürü tartom. a' Spanyol Uj-Granadai Alkirálságyban, déli Amerikában a' két Panama és Dariai öblök köztt; partjai berczessek 's sürü erdőkkel fedeztetnek, belsei termékény szép völgyeket foglalnak. Ezen bürü v. földnyak csak 12 mfd szél. és alapját a' tömött Cordillerási bérczeknek kő sziklái állitják, melyek által mind eddig az Atlantikumi tengernek a' nállánál 20 lábbal alább fekvő déli, vagy közép tengerbe ált szakadása gátoltatott. — A' régi lakosi e' bürünek csak 1785 ismérték meg a' Spanyol uradalmat. Fő vsa:

Panama, (9° É. Sz. 81° 48′ 10″ K. H.) erős vs hason nevü folyónak torkánál a' Panamai öbölben, terjedt külső vsokkal, számlál 6000 lak. fekvése egészségtelennek állítattik. Lakhelye egy Püspöknek, és felső Törvényszéknek; igen alkalmas rév partnak, mellyet a' gyöngy szig.k formálnak birtokossa.

Panani, Panami, népes erősített vs Calicut, v. Samorin orsz.ban Ostindiában, Cochin Kirs.ban a' tengertől mintegy 30 mfdnyire. Királyi mulató hellyel.

Panari, egyik a' Lipari szigetek közül Siczilia partjain, kietlen, és igen csekély mineműséggel bir.

Panarmau, Panaruean, Franczia'k vsa Java szigetnek keleti partjain a' Palmahuani tenger szorulat mellett egy tűz okado hegynek körében; van jó kikötő torka; riskásával, borssal, kavéval, 's külömbféle szött materiával, és az előtt rabszolgákkal is kereskedett.

Panaro, fó, a' Modenai Herczs. ben ered az Apennini bérczekből, és a' Frignanói völgyben Scultena nevet visel, innen alább Panarónak neveztetik, és Modena vsnak déli kapuja előtt elfolyván Buendeno mellett Pó folyónak egyik karjába szakad. Jeles csata történt itt az 1815 esztendőnek Sz. György havában a' Nápolybéliekkel Murat Kir. alatt.

Panaruean, l. Panarman.

Panay, termékeny, de egészségtelen sziget a' Filepi szigetek közül, mellynek lakosi külömbféle szép materiát készitenek. Fő hely benne Antigue.

Pancalieri, kis vs Piemontban a' Sardiniai Kirs.ban, Pó fó bal partján 2490 lak.

Pancanara, kis vs a' Lombardi-Velenczei Kir.ság, Pavese tart.ban Olasz orsz.ban, Pó fó jobb partján.

Pancras, falu Anglia ország Middlesex Grófs.ban nem messze Londontól; van egy ásványos forrása; marha orvos iskolája, és más orvosi intézetei.

Pancsova, Pantschova, (44° 43′ 16″ E. Sz. 37° 30′ K. H.) vs

Digitized by Google

és erősség a' Temesi Német katona vidékben, nem messze a' Temes vizének a' Dunában keveredésétől; kies, szép pamut és szederfa növevényekkel béültetett térségen, számlál 819 ház. és több mint 9000 lak. kat. Van egy kath. és egy nem egyesült Görögök temploma, 1 Királyi kaszárnyája; diszes fő Strázsa piacza; alkalmas vendég fogadója; Contumácz háza; posta hivatalja; jól elrendelt nemzeti iskolája; sóhivatala; de útszái nem léven kirakattva, sárosak. Lak. Oláhok, Ráczok, Czinczárok, v. új Görögök és Németek. Kereskedésre, a' Törökkel való szomszédság véget, igen eleven és nagy hasznot hajt.

Panderen, falu felső Isala tart. ban Belgyiom ors.ban 570 lak. a' hol az új mesterséges folyó (Pandersgat) kezdődik, mellyen a' Rajna vize áltfolyik, és igy a' Vaal vizétől választatik.

Pandimala, l. Madura.

Pandorf, Horváth falu Mosony Várm.ben fekszik a' Pozsonyi országúton, melly Sopronba vezet, van egy salétrom főző háza. F. U. Gróf Harnach. Számlál 1750 kat. lak. tulajdon pléb.

Pandur, falu Pest Vrm.' Sólti Jár. Innen kölcsönözé a' Serbiai v. is Rácz gyalogság, Pandur nevét. Eleinten ezt a' tájékot foglalták, és részint hegyekben 's erdősségekben, részint a' nékiek mutatott helységekben laktak; kapitánnyok Haram-Basának neveztetett; az Austriai örökségi juss felett támadott veszélyes haborúban, mellyben Őseink ollyhathatossan mutaták hűségeket 's szeretetteket koronás fejedelmekhez 's hazájokhoz, a' Pandúrok sem voltak utolsók, Báro Trenktől vezéreltettvén, remüléssel tölték az ellenség rendeit 's földeit; halhatattlan lész emlékek a' Bajoroknál. Öltözetek térdig érő feketé szür, bövebb veres vagy kék nadrág, és veres sapka fedezi fejeket, az említett haborúban veres köpenyegekkel ruháztattak; fegyverek egy hosszú csőjű puskából, egy pár pistolyokból, mellyeket derekon viselni szokott széles övben dugnak, egy görbe kardból, és 2 török késekből áll. Most már 1750 eszt. ólta rendesebb lábra helyheztettek, és a' határ őrző katonasághoz számláltatnak.

Paneas, mvs Hermon hegye alatt, a' Damaskusi Basaságban. Itt volt egykor Caesaraea Philippi, mellyben I. Heródesnek ifjabbik fia Augustus Császárnak pompás templomot építtetett.

Pangaeus, nagy bérczek Europ. Török birod.nak Rum-Ili tart.ban mellyek a' Haemusi hegyeknek mint mellékes ágai e' tart.ok szélein dél felé alá terjednek.

Pangarajung, fő vsa Sumatra szigetben fekvő Menangcabo tart.nak, mellyben az Angoloktól igen becsben tartatott török púskák, 's más filigrán munkák készítettnek.

Pangasinan, tart. Luzon szigetében, melly egyik a' Filep szigetek közül; lakosi erősek 's vitézek, termetekre nézve alacsonok, cselekedeteikben igen akaratossak, de mind ezek mellett eleven 's vidám egy nemzet; abrázat 's nyelv-

Digitized by Google

béli kifejzésekben különbféle szép tulajdonságokkal birnak.

Pangatteran, egyik a' Suluh-szigetek közül keleti Indiában, Spanyolok birtoka.

Pangau, vidék Bajor orsz. Szalzach ker.ben marhában, 's bányákban gazdag.

Pango, tart. Kongo Kirs.ban Alsó Guineában, Sundi és Batta tart.k között; csaknem egészen ismeretlen, kivévén hason nevü fő vsát Zaire fó mellett.

Panhapel, kis vs Malabarban, Gangesen innenső fél szigetben, Ostindiában. Fő helye egy kis tartom.nak, mellynek tulajdon Királlya van.

Panicolo, vs Nápoly orsz.ban hason nevü tart.ban 2180 lak.

Pani-Pul, v. Pani-Ful, tó Senegambiában, Senegaltól délnek, melegebb részeiben az esztendőnek nagy részint ki szárad, és akkor bé plántáltatik.

Panissiere, vs Franczia orsz.nak Loire oszt.ban 3200 lak.

Paniza, fóviz; ered Rum-Ili tart.ban Török birod.ban és nem messze Rosikótól a' fekete tengerbe végződik.

Panke, kis fó a' Brandenburgi közép Markban; forrási Bernau körében találtatnak, de később máshóva tekerítetett folyása, 's most Berlin mellett a' Spree vizébe végződik.

Pannela, l. Pannala.

Pannonia, néha Peaonia is, hosszú térségen ny.ra Noricum, északra Duna, keletre fel. Moesia, délre Dalmatia között terjedett el; 's igy magába foglalá Austriának Bécsi Erdőn alól lévő részét, Magyar orsz.nak Dunán tulsó részét, Slavoniát Száva befolytáig, és Bosnia, Croatia, és Carniolia részeit. A' Rómaiaktól Rába vize mentére nézve, felső, nyugati és első; alsó, keleti és második részekre osztatott. Az alsóban a' Száva és Dráva között lévő része Interamnia, 's a' két Száva partjain lévő riparensis névvel külömböztetett; a' felsőben új tartományt szerzett Galerius Maximianus, 's felsége nevéről Galeria névvel jegyezte; a' Duna melléki része ripensis, a' belső mediterranea nevet is viselt. A' Cetius hegynek jobb felénél, felső és alsó Pannonia között feküdt tájjék Bojorum deserta nevet kapott, az Italiából kiüzetett Bojusoknak szállásától. Folyó vizei jelesebbek voltak: Duna, Dráva, Száva, Rába (Arabo) Walpo (Valdasus); szigetei Száva mentében: Segestia, és Metubarris; tava: Fertő (Peyso) Hegyei: Cetius (Kalenberg) nyugatról délre; Claudius, a' keleti részen; Ocra és Albius az Alpeseknek részei Carnioliában; Pannonia lakosi közönségesen Pannonok voltak, meglehet, hogy Celtáki vadéki; különösen jelesebbek voltak: a' Lolapianus (Kulpa vizénél,) Latovicus (Száva befolyásánál) Scordiscus (Claudius hegynél.) Tauriscus (Noricum határánál) Vencianus és Jassius népek (Tauriscusokon alól.) Többnyire számosak voltak meghódoltatások utánn a' Rómaiak is külömbféle lakhelyeikben. Fel. Pannonia nevezetes vsi voltak: Vindobona, most Bécs; úgy tétszik, hogy Vindus, v. Vendus eredetű; Carnuntum, v. Pannonica hi-

Digitized by Google

berna, hol most Hainburg, v. Schönwiszner szerént Petronella; Gerulata Castra, most Jahrendorf; Quadrata Castra, holmost Ótevény; Raditanum, holmost Rachelsberg; Petovio, most Petau, Aemona, most Laybach, Siscia most Sisszek, 's Segesta, és Nauportum, 's a' t. Az alsóban: jelesebbek: Bregetio, hol most Esztergom; Aquincum, hol most ó Buda; Crumerum, hol most Nyerges ujfalú; Vetussalina, hol most Adony; Lussunium hol most Földvár; Ad Statuas, Bátaszék és Szekszárd között; Teutiburgum, hol most Wukowár; Cornacum, most Opatovácz. Acimincum, hol Pétervárad. Rittium, hol Szalankemén, Mursa, hol most Esszék; Sirmium fő vs hol most Sireimv. Szerém; Singidunum, hol Zemlin, Taurunum, hol Belgrád. E' tartomány nagy embereknek szülőfölde volt: mint Stridon S. Jeronimusé, Sopianae Máximinus Cs.ré; Cibalae Valentinian és Valens Cs.ké; Budalia Decius Császáré; Sabaria, most Szombathely, a' közönséges vélemény szerént; ezen vsnak historiáját l. Schönvisnernél. Pannonia Appianus és Plinius tanúsági szerént erdős bükkös, Solinus szerént róna és termékeny is azonban: Probus Cs. plántáltatott szőlőt benne Almus hegyén Sirmiumnál; ugyan az itt egy mocsárt kiszáríttatott. A' régi Pannonok az Irók szerént Feroces, fortes, armigeri voltak, Augustus Császárig meg nem hódoltathattak. Aelianus szerént az Asszonyaik bátrak és munkásak voltak. Tibullus szerént a' Pannonok álnokok voltak, az irásban és Római nyelvben jártosok; Vegetius szerént börgucsmát viseltenek.

Panon' hegye, l. Sz. Márton.

Panoasan, l. Sz. Tamás.

Panopolis, l. Achmim.

Panormo, kis vs Natoliában a' Marmorai tenger partjain, kissebb hajóknak szolgáló ki kötő helyel, mellyből gabona, gyümölcs és bor hordatik Konstanczináipolyba.

Panormus, 1) jeles vs Siciliában, most Palermo. 2) hires rév Achájában, Drepanon fok csúcscsánál; 3) vs Creta szigetben, 4) vs és rév Aáioson tulsó Macedoniában, 5) hely Libicus Nomusban.

Panpal, l. Lahor.

Panschal, l. Lahor.

Pantalaria, Pantaleria, Cosura Ovidnal, (36° 45′ 40″ É. Sz. 30° 6′ 10″ K. H.) hegyes sziget Sicilia és Afrika között, bővelkedik marhával, fügével, malozsa 's apró szőlővel, 's olajfákkal Számlál 3500 l. Birja mint Siciliai jószágot Herczegi czimmel a' Spanyol Requeseni familia. A' megerősített főhelye Oppidolo.

Pantalen, a' Baleári szigeteknek egyike a' közép tengeren; itt szállott ki Jakab Aragoniai Király a' Baleari szigeteket elfoglalván.

Pantheon, templom Romában. Hajdan a' pogány Romaiak alatt mindenféle Isteneknek temploma; később IV-dik Benedek Pápa által minden szentek tiszteletére és emlékezetére szenteltetett, és most Maria Rotunda név alatt ismeretes. Spanyol ors.ban

Digitized by Google

az Eskuriali templomban az a' kápolna viseli e' nevet, mellyben a' királyok és királynék temettetnek. Ujjabb időkben Párizsban is támadott egy Pantheon a' hajdani Sz. Genovévai Egyházban, mellyben a' híressebb férfiak hamvai rakattak; most az ország Marsaljainak, Senetorainak 's a' t. temető helye.

Panticapaj, fóvíz Esz. Sarmatiában, most Samara.

Pantschova, l. Páncsova.

Panuco, l. Gvasteca.

Panur, k. vs Malabar szigetben. k. tart. fő vsa, a' Calicuti Király oltalma alatt.

Panyasus, fó Maced. Illyricumb.

Panzakola, l. Pensacola.

Paogan, erős vs Pe-Tcheli tart.ban Chinában.

Paola, l. Paula.

Paolo, ezüst pénz az előbbi Hetruriában, most Toskaniai N. Herczs.ben, értéke 8 Crazie, vagy is a' mi mostani pénzünkben Bécsi érték szerint 12 7/8 krajszár. A' Pápa birtokaiban értéke 10 Bajocchi, mi pénzünkben 12 1/5 Krajczár.

Paoking, vs Hou-Kouang tart. Chináb. egy II. és 4. III. rangú vsok vannak vidékében.

Pao-ning, vs Kialing vizénél Ste-thuen tart.ban Chinában. Környékében 10 vsok vannak, közülök kettő második rangú.

Pao-ting-fou, vs a' Chinai Petsche-li tart.ban lakhelye e' tart. Alkirályának, egy szép szürke márványból épült híddal. Alatta 3 vsok a' másod, és 17 városok: a' 3-dik rangból állanak.

Pápa, (É. Sz. 47° 10' 20'' alatt) Magyar és szép szabadságokkal bíró csinos mvs Veszprém Vrm. 4 mfdre Veszprémtől, Somlyó hegyével általellenben, kies 's termékeny térségen; számlál 1200 h. és több mint 10000 l. kik közül 6800 kat. a' többi ref. evang. 's zsidók; részének földes Ura Eszterházy Gróf, részét pedig nemes Urak birják; az Uraságnak díszes kastélya, és e' mellett lévő kies kert igen ékesítik. Utszái egyenesek és nagy részint kövel rakottak. Tündöklik benne az említett kastélyon kivül a' pompás nagy pléb. szentegyház, mellyben a' müszerek gazdagon vannak. Négy deák iskolának nagy elömenetellel és fáradozó iparkodással nem nagy idő előtt a' Remete Sz. Pál szerzetesi, most pedig a' Sz. Benedek szerzetbéli Atyák tanítói. A' Miserikordiánusok ügye fogyott betegeket ápolgatnak; a' Sz. Ferencz szerzetesi pedig szokott lelki hivatalokat végzik. Nevezetes az itt lévő szép kalvaria, melly ékességére nézve a' híres kis Mártonival vetélkedik. A' számos Reformatusok is birnak egy templomot, kiknek Superintendensek itt tartja lakását, fő iskolájok virágzik a' tisztességes tudományokkal, mellyben a' haza és emberiség javára számos tanúló ifiuság neveltetik.

A' Lutheranoknak is vagyon templomjok; valamint a' szélyelszórt tenyésző zsidóknak. Keresztül folyja a' vst kis Tapolcza fóvize, hajt sok malmokat. Földe termékeny; kertjeiben különös nagyságú sárgarépát, szőllőhegyeiben pedig igen jó izű baraczkot termeszt. Hajdan Pápának derék erőssége vala, mellynek ostromlásában nem egy Török hagyta

Digitized by Google

itt fogát. Hazája ez híres Pápai Páriz Ferencznek.

Papapagey-szigetek, egyik a' Bidschugai szigetek közül, Alsó Szenegambia környékében.

Papalaapan, Alvarado, legjelessebb fójó a' Mexikói Gvaxaca tart.ban Amerikában; a' Mexikói öbölbe szakad.

Papanodisia, Papas-Adassi, Prinkipos, legnagyobb a' Princz szigetek közül a'Marmorai tengerben; föld alatt való tűz által látszatik támadott lenni; termékenysége meglehetős. Minden hegyeiben számossan találni vad olaj fákat. Fő helysége Prinkipos.

Paparas, egyik a' Tolvaj szigetek közül.

Paparra, l. Bolabola.

Papas Adassi, l. Papanodisia.

Papa-Stronsa, kis termékeny szigetke az Orkádi Stronsay sziget mellett.

Papa-Westrai, (59° 20′ 10″ É. Sz.) sziget, az Orkádi Westray szigettől ész. keletnek két mfdnyire, hossza 4 szélessége 1 mfd. foglal; földe termékeny, és minden Orkádi szigetek közül mind legelőnek, mind veteménynek legalkalmassabb. Maga e' sziget évként 280 tonna Kelp nevű égetményt ád.

Pápeleh, Neger, nemzet Alsó Szenegambiában Afrikában; lakja a' szárazhoz közellévö nagy Bissao szigetet, alsó Szenegambiának egy részét, melly Kachaótól délnek fekszik, és egynehány más szomszéd sziszigeteket. A' nemzet pallérozatlan és had szerető; élet módjok eggyügyű. Egymásközt jelekből állónyelven is beszéllenek, melly éles elméjeket mutatja. Az egész környékben ők a' legjobb evezők és halászok. Fetisch imádók.

Papenburg, (53° 4′ 35″ É. Sz. 25° 4′ 55″ K. H.) Landsberg-Veeleni Uradalom 's szálitvány felső Yssel (Isala) tart.ban, Belgyiom Kirs.ban, egynehány az Emsz fóba huzattatott mesterséges fók mellett, 400 h. és 2110 l. ásnak gyeptözeget, építtnek hajókat, 's kereskednek.

Papoto, pénz Romában ér 25 k. 1 dt.

Pappen vize, így neveztetik a' Dammschi tó, és az Odera fó fris Haffba fójása.

Paphea, kerületje Czyprus szigetnek Baffo nevű faluval.

Paphlagonia, tart. k. Asiában Parthenius vizétől Halys vizéig terjedett kel.re; fó vizei: Aeginetes, Sinope, Amnias, Zulichus, Halys; hegyei: Olgussys, Cytorus; teng. foka: Carambis, Zephyrium; vsai tenger mellett: Amastris, Erythini, Sinope; benn: Gangra, fő vs; Antoniopolis, Pompejopolis, Gennanicopolis, Honorias nevezetesebbek.

Paphos, ó és új két hely, Cyprus szigetében, a' pantokon, Venus tiszteletével.

Paplica, falu a' Solmi Baruth Uradalomban Szász orsz. ban, most a' Burkus orsz. tartozó Vittenbergai ker. ben; vasrúd hámorral, bádog 's drót készítőkkel.

Papous, l. uj Guinea.

Pappenheim, Grófs. a' Bajori Sváb orsz.ban, felső Dunai ker.ben a' Hahnenkammi környékben; nagysága 3 1/2 □ mfd 7500 l. foglal. A' Pappenheimi Grófok orsz. Marsalok, és jobbágyaikkal együt lutheránok; min-

Digitized by Google

denkor e' háznak legöregebbike viseli e' hivatalt, kinek egyszersmind egy Altisztje vagyon, a' ki az ország kvártély mesterének neveztetik. Fő vsa:

Pappenheim, (48° 55′ 30° É. Sz. 28° 39′ 15″ K. H.) fekszik Altmühl mellett, van egy kastélya 180 h. 1800 l. és egy latán iskolája.

Papócz, mvs Vas Várm.ben. Sz. Miklóshoz nem messze, Sz. Péterhez közel. F. U. a' Szombathelyi káptalan lak. Magy. Nemesek többnyire. kat. 780 mindöszve, tul. pléb. és vásárokkal. Rába vize mellett.

Papuiak, l. uj-Gvinea.

Para, pénz Török orsz.ban ban 1 k. 2 d.

Para, Helyts. Brasziliában déli Amerikáb. fekszik Toskantin és Marannon fó köztt; áll a' Guana, Sz. János, Pava, és az ugy nevezett Amazonok tart.ból. Ezek közül Para tart. fekszik, a' tenger partjain, földe termékeny, kavét riskását, csokoladé babot, és dohányt böven nyújt. Lakosi 4000 fejérekből, 9000 szerecsenekből, és 35000 honn születésűekből, kik a' Portugallok számos váraik által némű némű függésben tartatnak, elosztott hitbéli prédikátorjaiktól vezéreltettvén az erdökben és a' folyó vízek mentében, csokoladebabot, vaniliát, Copaiv olajt, 's tekenős békákat szedegetnek, melly portékák azután a' fő vsba küldettnek, mellynek Para v. Belem a' neve.

Parabuty, népes helység Bács Várm. alsó járásb. az É. Sz. 45° 27′ alatt bő terméssü tájékban, Zombortól és Ujvidéktől mintegy 6 mtfd. F. U. a' Kir. Kamara. 1620 lak. 820 ó-hitü rácz, 8 evang. és 33 zsidó lakos. tulajdon pléb. és templ. Lakói részint Magyarok, és Németek, részint pedig Ráczok, szorgalmatos földmivelök, 's mesteremberek. Határját a' föld alól kijövő vízár sokszor károsítja. Piacza Baján 's Kulán.

Paracelsen, csoport szigetek az Anan'i Császárságnak partjaitól nem messze déli Asiában; itt a' fecske fészkek bé szedettetnek.

Parád, falu Heves Várm.ben felső Magyar orsz.ban Mátra bérczeknek töviben, vannak jó meleg ásványos ferdöi, savanyú forrásai, timsó és salétrom fözőházai és 2 üveg hutái.

Paradicsom, tulajdonképen a' Biblia szerént az első emberi párnak kezdeti tartozkodó helyek; nem tulajdonképen pedig jelent igen kellemetes helyet, kertet v. mezöséget. Ennek tartatik az, melly Mesopotániában Arménia felé esik; és így Eufrát és Tigris köztt Armeniai hegyekig terjed.

Paradicsom, (Prussziai) azon termékeny félsziget keleti Prusziában, mellyen Pillau fekszik.

Paradicsom és Pokol, két egybe kapcsolt diófa erdősségek Cáp vs környékében a' Jó Reménység fokán.

Paragua, Palvan, Manila után legnagyobb a' Filepi szigetek közül, hossza 50 szélessége 9 mfd tészen; főbb termesztései: csokoládébab, viasz, Spanyolnád, ében fa; számos vadak, és Indiai madarak fészkei találtatnak. Déli részét en-

Digitized by Google

nek a' szigetnek birja a' Szuluhi Sultán: a' többit pedig a' Spanyolok.

Paraguay, nagy fóvíz déli Amerikában, a' Spanyol Rio de la Plata nevű Alkirálys.ban. Ered a' déli szélességnek 13° 10' alatt Sierra del Paraguay nevű tart.ban, és a' 16 gradicstól fogva Goellett nevű hajókkal egész a' tengerig járatos, felveszi Pilcomallo, Vermejo, és Saladó fókat, Parana vizének léjesttől fogva, melly Corrientesnél történik, ennek nevét viseli alább a' D. Sz. 34° alatt az Urucnay fónak befogadásától fogva, melly nem messze Buenos Ayreshez találtatik, egész az Atlanticumi tengerbe lévő kifolyásáig Rio de la Plata vagy is Ezüst fónak hívattatik; itt már 20 mfd a' szélessége, de a' köszirteknek, víz zuhanatoknak, és az egymást keresztül hasító folyásoknak sokasága miatt a' hajóknak felettébb veszedelmes. Nagyobb és részint változó fövény torlásai közül, mellyek több mfdkre terjednek, jelessebbek: az ugy nevezett Angol porond és az Ortiz'i fövénytorlás. A' tenger áradása 's apadása, kivált ha déli szelek fúvnak, 100 tengeri (vagy 20 geom, mfd be felé a' fóba nyúlámlanak, mindazonáltal vize 60 mfd a' torkolatjától édes és iható marad.

Paraguay, 40000 □ mfd nagysággal bíró tart. déli Amerikában, Plata fónak partjain, Brasiliától, az, Æthiopiai Oceántól, Peru, Patagonia és Tucuman tart. tól környékeztettve. Folyói közül jelessebbek: a' Parana, Pilcomayo, Vermejo v. Bermejo, Salado 's a' t. Bővelkedik tükör gipszel, nádmézzel, déli drága gyümölcsökkel, Sz. János kenyerével (melly itt Algarava nevet visel) nádmézzel, török buzával, Copaivai balzsammal, Paragveyi theával, tömény rabarbara, és Vanilia fűszerszámokkal, dohány 's pamut plántákkál, palma és czédrus fákkal, mézzel, viasszal, szarvas marhákkal 's lovakkal, jávor szarvassokkal, majmokkal, hangyász medvékkel, vízi disznókkal, krokodilokkal, Strucz 's pellikán madarakkal, 's t. ef. Keleti részét Paragvaynak birja a' Brasiliai vagy is Portugalliai Kir. és ez a' Rio Janiero Brasiliai tart. nyal kapcsoltatik; többi részei a' Spanyolok Paragvayi birtokait állítják, mellyek két tart.nyokra osztattak fel, ugymint Chaco, 268310 l. és Buenos Ayres're. Paragvay nevezetes lett a' Jesuitáktól fel állított osztályok által, mellyek közül mind eggyike 2—3000 Indusokat foglalt, és 1767-ben illy osztályoknak már 40—50 nevekedett számok, mellyek nagyobb részint Uraguay fónak mentében helyheztettve valának. Kezdették ők ezen intézeteiket a' 17-dik századnak közepe felé, midőn ők a' keresztény Relligyiónak gyarapítása színe alatt a' Spanyol Kir.tól egy különös a' Spanyoli ott lévő Helytartók alá nem vettetett kerületet tellyes szabadsággal 's függetlenséggel magoknak ki nyertek. Midőn 1640 Portugallia Spanyol orsz.tól elszakadt, ezen pa-

Digitized by Google

lást alatt, tüzellő fegyvereket is kértek ki a' Jesuiták szállítmányaiknak. Fáradhatattlanúl tartották ők, rendben, munkálkodásban és minden határnélkül való engedelmességben Indiának természeti fiait Gyakoroltatták őket fegyverben, építettek fegyver tárakat, magazinumokat, és némű némű sáncokat is, mellyeket ők tanító helyeknek neveztek. Ezen intézeteknek valódi állapotját, és nevekedő hatalmát igen titkon tartották, mig 1753 ban bizonyos egyesülés által Spanyol orsz. a' Paragvayi Jesuita osztályokat Portugalliának áltengedte volna. Meghallván ezt a' Jesuiták azonnal e' történetet mindenféle képen megakadályoztatni igyekeztek, 's népeikkel fegyvertfogattattak. Egynehányszor a' Spanyolok 's Francziák szerencsétlenül verekedtek, és a' Jesuiták 20 ezer fegyvereseket számláltak. Sokáig tarthattak volna még e' czivakodások, ha az 1767-ben történt Jesuiták számkivettetések Spanyol Monarkiának minden tartnyaiból közben nem járult volna, melly a' Paragvay Jesuitai Státusnak véget vetett. Tanították ők az Indiaiakat minden némű művekre 's mesterségekre, és 2 osztályokra részelték: a' Guaránok mint ostoba emberek egyedűl a' községnek dolgozni kénszerítettek és minden tulajdon birtok nélkül voltak: a' Chiquitok, kik alkalmassabb 's értelmessebb embereknek rajzoltattnak le, a' közönség számára ki szabott végzendő munkák kivűl magoknak is dolgozhattak, és tulajdon gazdaságot is tarthattak. A' Chiquitók az az: a' kicsinek, így neveztettek felettébb kis ház ajtajaik végett.

Paraiba, vs hasonnevű Helyts.ban Brasiliában déli Amerikában. Fekszik a' tengertől 3 mfd. számlál 200 nagy részint Europai izlés szerént épült házakat, és egy nagy révpartot. Környéke la Capitania de Paraiba nevet visel.

Parajd, *Salzberg*, *Szaro*, mvs Erdélyben a' Székelyi Udvarhely Székben a' kis Küküllő mellett, híressek kősó aknái; van egy kath. és egy ref. plébja, Királyi só hivatala, Székelyek és Oláhok lakják.

Parakin, Barakin, falu Szerbia Török tart.ban. Morava fónak tulsó partjaitól 2 óra járásra a' Szemendriai Sandagságban. Ezen falutól 2 órával alább 1719-ben a' Passarovicziai egyesülés által rendeltettek el Magyar és Törög országnak határai, a' fel állított 3 kő határ oszlopokkal, melly egyesülés az említett évnek Junius hónap 19-ben véghez is vitettetett.

Paramaribo, fő helye és egyetlen egy vsa a' volt Hollandiai Szurinám szállítványnak déli Amerikában, Szurinám fó mellett, ennek torkától 2 mfd, nem messze Seelandia erősséghez, mellyben lakhelye volt a' Helyt.nak. Fekvése a' vsnak egy hosszas négyszeget képez, 1400 h. 's ezekben 5000 fejér, 75000 barna és fekete lakosokat számlál; útszáit a' legkellemetessebb szünteleń virágokkal, 's gyümölcsökkel tellyes czit-

Digitized by Google

rom narancs, pompel dio, 's tamariskus fák rendeivel díszesítik; vagyon kalmárság háza, katonák ispitálya, refor. és luth. temploma. Kereskedése jeles, de ez nagyobb részint papíros pénzben 5 ángol Schillingtől fogva, egész 50 F. Sterl. történik, mivel arany 's ezüst pénzei igen ritkák.

Paramatta, l. Kosehill.

Parame, vs ész. Francz. orsz. Bretagne tart.ban, Isle vagy Ille és Vilaine oszt.ban 2570 lak.

Paramithia, Török vs Albania tart.ban 15000 török lakossokkal.

Parana, fő fó melly Rio de la Plata Spanyol Al-Kirs. ban, déli Amerikában a' nagy Plata fó vizet formálja, ered Brasiliának mind eddig ismeretlen maradt Havasiban, a' déli széleségnek 17° 30′ egész 18° 30′ alatt, innen ész. nyug.nak irányzott folyásban szaladván Quayra mellett szembetünő víz zuhanatja vagyon, melly il Salto grande nevet visel. Víz zuhanatainak hossza 12 mfd, és az ez által okozott zaj 4 mfd. terjedni mondattatik. Ezen fó mentében formál 's enyészt szigeteket, kivált midön December és Junius hónapjaiban kiárad. Corientes mellett Paragvay fóval egyesülvén, ennek nevét eltörli, 's ezután már csak Paranának hivattatik.

Parapet, a' várerősítés mívben igy neveztetik a' sánczknak fala.

Paraphernalia, neveztettnek azon jószágok, mellyeket az Asszonyok férjeikhez, nem mint moringot, hanem egyébbként a' házi társaság folytában visznek, és erről magok rendelhetnek tetszések szerént.

Parasanga, Farsang, 1 Perzsiai mfd, mely 30 stadiumot foglal, és közel egy német mfd tészen.

Paray le Maniak, Paredum moniale, (46° 27′ É Sz. 21° 47′ K. H.) vs a' Fran. orsz. nak Saone és Loire oszt.ban 2850 l.

Parcé, vs Fran. orsz.nak Sarthe oszt.ban 400 h. és 2160 lak.

Parcellas, fó Madagaskar szigetben.

Parchen, l. Parchim.

Parchia, l. Paros.

Parchim, Parchen, vs a' Meklenburg-Schwerini N. Herczegségben, Meklenburgi kerületben, Elbe vize mellett 538 h. és 4000 l. vagyon egy Gymnasiumja külömbféle fabrikái, ugymint: flanér, bojhos darócz, fejér keményítő, szalámia, csuda só, Brunzvigi zöldfesték, pántlika fabr. portékákat nyújtanak.

Parchvitz, kis vs, urad, 's kastély Kaczbach mellett a' Silesiai Liegnitz Her.ben van egy luth. temploma, és iskolája, posztó csinálásból, földmívelésből 's marha tartásból. 1760 évben kis-Asszony havának 15 napján a' Burkusok Királya II. Fridrik itt egy ütközetet nyert az Austriaiak ellen Laudon vezérlése alatt.

Parczenczev, vs a' mostani Lengyel Kirságban 760 l.

Parczov, kir. vs Lengyel Kirs. Lublin oszt.ban 270 h.

Párdány, Magyar, Rácz Pardány, mvs Torontál Várm. ben, Tömösvártól 4 óra. F. U. G. Buttler. Lak. Magy. és Ráczok, kat. egyes. és

Digitized by Google

ó-hitüek, vásárokkal.

Pardo, királyi kastély Madridtól 2 Spanyol mfd igen szép képek gyüjteményével, és vadász környékkel.

Pardoz, igy neveztetnek a' Spanyolok Amerikai birtokaiban minden színes lakosok.

Pardubitz, (Pardubitze) Kir. kameralis vs Cseh orsz.nak Chrudimi ker.benChrudimka fónak az Elbe vizében való keveredésénél 560 h. 3900 l. 's egy kastélyal, szép Esperesti templommal kérkedik.

Parades di Nava, mvs termékeny lapályon Valencia tart.ban Leon orsz.ban Spanyol Kir.ban; négy pléb. templ. 1 klastrommal, egy Grófs.nak fő helye.

Parenzo, a' régi Parentium, kis, de 3000 l.kal népesített vs közép Austriában, hasonló nevü tart.ban, az Adriai tenger partjain felemelkedő köszriklán egy alkalmas és bátorságos rév part mellett épült. Széke egy Püspökségnek, mellynek káptalan temploma igen régi a' bent lévő kápolnában találtató czifrázatok's festett munkák(Mosáque) és oszlop rendek miatt felettébb nevezetes. Találni itt külömbféle régiségeket is. Lakosi, kik főképen hajó épitéssel 's kereskedéssel foglalatoskodnak, nagyobb részint a' Candia szigetnek hajdani lakóitól származtak, kik ide szaladtak, midőn az említett sziget a' Törököknek kezeiben került. Közönségesen az itt tartózkodás egészségtelennek állíttatik.

Paresellás, fó Madagaskár szigetnek nyugoti partjain.

Pare-rotto, egyyike a' Lipári szigeteknek.

Parey, nemes vs Brandenburgi közép Márkban Elbe vize mellett, mellyből a' Planiai mesterséges fó a' Havelbe vezettetett; 940 l.

Parez, falu Brandenburgi közép Márkban Potsdám mellett egy királyi kastéljal.

Parga, Pirgo, kis tart. Paxótól kelet ész.kel.nek, Albaniának napnyugoti partjain Török orsz.ban, hossza 2, szélessége 1/2 mfd foglal, végződik nagy bérczekben, mellyek némely helyekben erdős dombok által választatnak el. Levegője igen egészséges; földe bort, gabonát, olajt, vad szárnyas állatokat 's a' t, böven terem 's táplál, lakosi kiknek száma mint egy 4000 mehet, pallérozatlanok, büszkék 's had szeretők. Hasonló nevü fő vsa épült kőszriklán lépcsönként felemelkedő formában, ugy hogy házaik egymásból látszatnak nőni. A' kőszriklának végső tetején áll egy kis kápolna B. Szüz tiszteletére emelve, egy magas toronnyal, melly egyszersmind világító torony gyanánt szolgál. Bir két alkalmas kikötő helyel, és nem csekély kereskedést üz.

Parghelia, kereskedő falu tulsó Kalabriában Nápoly orsz. ban.

Paria, I. Orenoco és új-Andalusia.

Páriah, Pléjak vagy is Tsondólák, legalább való oszt. ja a' Hindustani lakosoknak, kik egyik rendhez sem tartoznak, és tisztátalan, rosz, alá való, nemtelen, sőt utálatra méltó emberi oszt.nak tartatnak, Hindusoknak minden tár-

Digitized by Google

saságaik, 's áhétatos gyülekezeteik közül ki vannak rekesztve; kéntelenítettnek a' Hindusoknak lakhelyeiktől messze tartózkodni, netalántán tisztálannak tartatott gőzelgéseiket a' szél oda fúvja; végzik a' legundokabb's útálatossabb munkákat; nem szabad nékiek a' nemessebb rendek kutjaiból vizet húzni, hanem tulajdon kútakat kell magoknak ásni, és azokat álat csonttal megjegyezni, hogy minden más vigyázhasson magára, és abból vizet húzni meg ne felejtkezzen. Ha valamely Parinak dolga volna a' Hindusnak házánál, nem szabad nékie a' közönséges ajtón bemenni, hanem különös ajtó törettetik önékie. Ha méltóztatik egy nemessebb Hindus annyira le ereszkedni, hogy valakivel a' Pariak közül beszéljen, kéntelen ez száját kézével be fogni, ne hogy tisztátalannak tartott lélekzete aztat be mocskolja. Ezen embereknek osztája felettébb számos; laknak nyomorúlt kis falukban, mellyek Paretscheriknek hívatnak, szegény gunyhókban. Élnek mindenféle étkekkel; és a' tüzes italokban igen mértéktelenek. Az Europaiak hasonlóképen a' Pariak osztályában számláltatnak a' Hindusoktól.

Parian, helys. a' Filepi Manilla szigeten; lakják Chinabéliek.

Parichia, l. Paros.

Paridis, vs Francz. orsz. ész. tájék (Côtes du Nord) oszt. ban Bretagne tart. ban 2340 lak.

Parigne' l' Eveque, vs Francz. orsz. nak Sarthe oszt. ban 420 h. és 2640 lakos.

Parima, nagy vs új Granadában déli Amerikában.

Paris, Parisii, Lutetia Par. Francz. orsz. nak régi fő vsa, eggyik a' legnagyobb, népesebb, díszesebb, gazdagabb, 's' nevezetesebb vsi közül Europának; fekszik Seine fónak két partjain, 's nehány szigeteiben, nagy, ki terjedt, valami kevesé dombos verő fényen Szeine oszt. ban, a' K. H. 20 gradicsa alatt Ferrótól (a' Parisi égész tornyon huzván az első déli lineát az O° alatt) és az É. Sz. 48° 50′ 15″ alatt; Madridtól 250, Londontól 95, Stokholmintól 380, Sz. Pétervárától 500, Moskvától 600, Berlintől 216, Bécstől 252, Budától 280, Konstantinapolytól 500, Nápolytól 300, Romától 270, Mailandtól 180, és Baseltől 100 órányira, mind egyenes liniában számlálva, fekszik.

Ezen nevezetes fő vs, mely Fr. orsz. nak mind szerencsés mind szerencsétlen sorsában 's változásiban, mindenkor leginkább részesült; melly mint a' tapasztalás bizonyítja a' jó 's nevetséges íznek közép pontja, és a' mindennap változó módinak kútfeje csak nem egész Europára nézve; már a' legrégiebb történet íróinktól feljegyzett időkben kisded helys. volt, mellynek eredetét setét homály fedezi és némelyektől K. U. előtt lévő 774 évbe helyheztettetik. Midőn a' Romaiak Galliát elfoglalták, Páris jeles helység volt ama nagy szigeten, mellyen most az ó-vs (Cité) fekszik; e' körül nevekedett osztán szakaszonként a' mái fő vs;

Digitized by Google

már akkor fő helye volt ama Galluszi népeknek, kik Parisiaknak hívattattak, és a' hely Luteznek (vagy deákúl Lutetia Parisiorum) neveztetett. Legrégibb nyomdokit találjuk Julius Caesar Commentarjaiban, a' ki azt tudatja vélünk, hogy már az ő idejében a' Gallusz nép' gyülekezetének helye lett volna, 's a' Romaiaknak hathatósan állott ellen, és noha utóbb megvétetett, saját lakosi felperzselték; felépítették mindazáltal a' Rómaiak, kiktől sok szép épülettel díszesítettve, Gallia ezen részeinek Helytartója lakhelyévé választatott; ezek alatt csak hamar felvirágzott 's alkalmas fekvése végett jeles kereskedő vs lön. De midőn a' nyugoti Római bir. öszve omlana, és az ész. költöző nép' seregeik az egész nyugotot feldúlnák, Páris is a' köz nyomorúságtól szorongattattva a' Franczoknak meghódolt, kiknek uralkodóik itt letelepedvén először e' vidék Fr. czia ország nevét ez idő tájban kezdé viselni. Nagy Károlynak tehetetlen maradéki alatt Grófs.ra szállott alá, mellynek erőtlen birtokosi nem védelmezhetvén a' Normannok bétüléseik ellen, Paris vsa ismét régi határai közzé a' nagy szigetre szoríttatott vissza; míglen Hugo Capet Parisi Gróf 's Fran. orsz. Herczege a' koronát magáévá tévén, Parist ismét fő vsá, és a' Királyi thronnak állandó székévé változtatta volna. VII. Károly alatt elfoglaltatott az Angoloktól, melly időtől fogva nem láttak falai több ellenséget egész az 1814's1815 eszt.kig, midőn a' Fel. Szövetségeseknek két ízben meghódolt.

Illy régiséggel 's tapasztalt viszontagságokkal jeleskedő vs, most külső vsival 5 geogr. mfdet foglal körében, térsége 8850 fran. holdföldnyi, általmérője 1 1/5 georg. mfd. Száma lakosinak, ki hagyván a' katonaságot, és a' jövevényeket, több mint 600000 mégyen, Voltaire idejében 700000 is meghalladott. Keríttetik kőfallal, 56 sorompókkal erősített kimenetelei, és 9 kapui vannak. A' belső vs 26000, külső vsival pedig kerek számban 32000 épületet számlál, melyek közül több mint 550 paloták, 45 plébnia templomok, 27 ispitályok 18 játékszín épületek, 17 fogház (nevezetesebb az Apátság, a' Tempel, 's Conciergerie, St. Lazare, a' nagy fenyíték ház, 's a' t.) 1106 nagy és kis utszák, 121 szoros fedeles utak, 75 közönséges piaczok, 29 kirakott parti sétáló helyek, és utak, 45 vásárhelyek, 65 közönséges ugró kutak, 2 tűz és göz machinák 41 tüzet óltó intézetek, 12 közferdő helyek, 2 úszni oktató iskolák 's t. m. találtatnak. Éjjel a' vs 4210 fényt visza verő lámpástól, mellyek az utsza közepin kötélen vagy dróton függnek, és 9480 fogós lámpásoktól világosíttatik.

Magában Páris vsa három fő részből áll, ugymint: az ugy nevezett: vsból (la Ville) melly ész. részét; az Universitásból, melly délnek fekvő tájját; és az ó-

Digitized by Google

vsból (la Cité) melly a' Seine vizétől formált Boldog Asszony vagy is Notre-Dame nagy szigetét foglalja; ide járúl: Sz. Lajos szigetje; Sz. Antal; Sz. Lőrincz; Sz. Márton; Sz. Dénes; Sz. Lázár; a' Tempel; a' Montmartre; Richelieu; Sz. Honorie, és Roule külső vsok. Mostani polgári felosztása szerént az egész vs 12 birói ker.re (Arrondissemens municipaux) részeltetik, mellynek ismét mind eggyike 4 szakaszra oszlik. Egyházi elrendelésére nézve az Érseki káptalanon kivűl 15 kat. fő plébániát, és 30 helybéli káplánságot birnak a' katholikusok, három consistorialis ekklésiát pedig a' Protestánsok, kiknek száma 30000 nevelkedik. Paris vsát általjában véve sem díszesen sem rendesen épűltnek lehet állítani; némely utszái görbék, szűkek's sárosak, nagyobb része házainak, kivált a' belső vsban, felettébb magos lévén, homályos komor tekintetbe öltözteti útszáit; a' külső vsoknak pedig egy része valóban szegény és nyomorult tekintetet mutat, de mindazáltal vannak eggyes részei, külömbféle útszái, piaczai, kirakott partjai, számos palotái és ékes épületei, mellyek különös díszeséggel fénylenek, és a' vst méltán a' legszebb 's legékesebb vsok közé emelik.

Kapui között tündöklenek kiváltképen a' Sz. Dénes, és Sz. Márton külső vsokra szolgáló kapuk. Az első hason nevű útszának végen pompás szivárvány módjára épült diadalom kapu, szélessége és magassága 72 lábnyi, maga a' közép kapu 24 lábot foglal, XIV-dik Lajos Király' győzedelmeinek emlékére állítatott fel. Ugyan ezen Király' tiszteletére, és fényes diadalmainak emlékére építetett a' Sz. Mártoni külső vsba vezető kapu is 1674 évben, mellynek három kapu nyiladékai, és szép érkélyei vannak. — Hídjai közül, mellyek a' szigeten fekvő közép részét a' többi részekkel kapcsolják, kiváltképen jelesek: a' Pont-neuf, (az Uj-hid) legnagyobb, legszebb, és legjáratosabb a' vsnak 18 hidjai közül, és a' vs közepén a' nagy szigetnek eggyik csúcsán épült palóta mellett vezet által Seine fóvizén. Ezen pompás köhid, melynek 12 bolthájtásai 1020 láb hossza, 's 72 lábnyi szélessége, III-dik Henrik Király alatt 1578-ban kezdődött épülni, de csak IV. Henrik Kir. uralkodása alatt végeztetett el 1603-ban; közepe a' szekereknek, két fellebb emelt széle a' gyalogoknak szolgál; ezeken kívül mind a' két részről fél holdat képező függő folyosók láttatnak, mellyeken nem régen 20 köbólt emeltetett; közepét a' lerontott IV. Henrik emlék oszlopa helyett fényes kávéház foglalja el. A' Szamaritánusné kisded épület, és lakúl szolgál a' vízgépely gondviselőjének, melly a' szomszéd kutaknak 's kerteknek elegendő vizet nyújt: tetejét számos csengetők díszesítik; nevét a' víz szivárvány mellett álló ónból öntött Szamariai asszonytól kölcsönözi, melly amaz Evangyeliomi történetet a' Jákób kútjánál

Digitized by Google

kútjánál mutatja. Nevezetes e' híd az 1789-ben itt kezdődött zenebonáskodó pezsdülésekről. — A' Pont Royal vagy is Királyi híd, (nem rég Nemzeti hídnak neveztetett) XIV. Lajos Kir. alatt épült a' Tuilleriai palota mellett, innen Tuilleria hídjának is hivatik; az egész híd köből vagyon, és 5 bolthajtáson nyugszik, tartó oszlopainak eggyikén metszett grádicsok jelentik a' víz állapotját. — A' XVI. Lajos Kir. hídja (nem rég Pont de la Concorde, vagy is az eggyesség hídja) a' törvényhozó palotának ellenében; mesterséges 's igen erőss 5 bolthajtásból áll, és a' nevezetes: S. Hilaire, Espagne, Lasalle, Lapisse, Cervoni, Colbert, Lacour, és Henro Generalisok szobraikkal díszesíttetik. — A' Neuilly-hid, 5 tágas bólthajtásokon, mellynek mind eggyike tágosságában 120, magosságában pedig 30 láb. foglal, a' felsőbb boltozatnak féláltalmérője 150 lábnyi. — A' Pont de la Cité, vagy is az ó-vs hídja, kőoszlopokkal 's fa boltozatokkal, az ó-vst kapcsolja Sz. Lajos szigetén fekvő vs részével, 1803-ban készült el. — A' Pont de Arts vagy is a' mesterségek hídja, máskép virág hídjának is neveztetik, 1804-ben végeztetett, bolthajtásai vasból vannak, és csak gyalogoknak, és sétállóknak vagyon rendelve, azért is narancs 's czitromfákkal, és virágokkal ékesíttetik. Hasonló ehez a' nagy füvészkert hídja, melly 1802. kezdett építettni. — Ujonnan a' letétetett kormány alatt épültek a' vsnak két végén két nagy hídak, mellyek a' nyert két nagy győzedelmekről, Jenai és Austerliczi hidaknak neveztettek.

Közönséges piaczai közül legszebbek 's legnevezetesebbek: a' XV. Lajos Kir. piacza, (nem rég az eggyesség piaczának neveztetett), a' vsnak minden piaczai közül legnagyobb és a' legkellemetesebb két sétáló hely, úgy mint a' Tuilleriai kertek, és az Elysaeumi mezők között fekvő; hossza 130, szélessége 105 ölnyi, és közerányú négyszeget (parallelogrammum) képez, széles árokkal, és kőkorlátokkal keríttetik. Ennek közepén állott XV. Lajos Kir. képoszlopa a' híres Bouchardon művésznek remek munkája. XVI. Lajos Király, Antonia Hitvesse, és ennek testvére Erzsébet, később az Orleani Herczeg, és ezután Roberspierre, 's ennek czimborássai itt végeztettek ki az élők számából. A' királyi piacz, (nem rég a' Wasgaui piacz) IV. Henrik Királytól formáltatott, rendes négyszeget képez, és 172 ölnyi nagysága, fekszik Sz. Antal útszája, és a' Maraisi negyed között, széleit köröskörül 39 négyszegű csúcsfedélben öszveszaladó épületkék (pavillon) díszesítik. — A' XIV. Lajos Kir. piacza, (a' revolutió ólta a' Király vissza térséig Vendome piacza), IV. Henrik Király természetes Vendomme fijának palotája helyébe XIV. Lajos Kir. rendeltetett, hossza 75, szélessége 70 ölnyi, rendes nyolcz szeget formál, és szép épületekkel keríttetik. Közepén állott XIV. Lajos Kir. lovas

Bayerische Staatsbibliothek München

szobra, melly 1792. öszverontatott. Itt áll az Auszterliczi győzedelmet emlékeztető jeles oszlop, melynek magassága 133 lábnyi, általmérője 12 lábnyi, oldalai 276 vékony bádog czímekkel ékesítetnek; tetején állott Napoleonnak 10 lábnyi magas, és 4000 font nehéz öntött réz kép oszlopa. — A' Dauphiné (nem rég a' Desaixi piacz) 42 öles háromszeg, a' Pontneuf és kalmárház között; közepét az érdemes Desaix Generalis szobra ékesíti. — A' lovagló játékpiacza (Carousel) mivel itt a' Tuilleria palota előtt XIV. Lajos ifjuságában lovagvivásokat tartott. — A' Diadalom piacza (Place de Victoires) tojás formájú, és 40 öl általmérőjű piacz, Kleber Generál emlék oszlopával. — A Grevei piaczon, holott a' Párisi Tanácsház áll, történnek a' közönséges örvendezések, és a' gonosztévők elvesztésök. — Ide lehet függeszteni a' revolutio történeteiben sokszor előforduló Mars mezejét, ez 480 öl hosszú, és 130 öl szélességű, árkokkal körülvett szabad hely a' vsnak napnyugoti részében közel Seine fóhoz, közönséges ünnepi pompáknak 's katonai gyakorlásoknak szolgál.

Jelesebb palotáinak, közönséges épületeinek 's díszes templomainak, mellyek az építés mesterségnek mind annyi remek szülemányei, felettébb nagy a' száma. — Palotái közül nevezetesebbek e' hat Királyi paloták: a' Tuilleria palota, nem rég Császári most Kir. lakház (residentia) Európának eggyik a' legnagyobb 's legfényesebb palotái közül; alapköve 1564-ben tétetett Medicaei Katalin Királynétól, XIV. Lajos Kir alatt elvégeztetett, de tökélletességére, mellyel most tündöklik, csak a' nem rég számkivettetett uralkodója alatt juthatott. Fő épülete, melly a' Caroussel piaczot tekinti, szárnyain kívül, egyenes lineában 178 1/2 ölet hosszában, szélességében pedig 18 ölet foglal, és öt tornyosodott csúcs emeletekkel (pavilon) ékesíttetik. Négyszegű szép udvarában nem rég a' Velenczei négy ércz lovak voltak felállítva, mellyek most ismét visszavitettek honnyokba. — Egy folyosó által, mellyben a' Kir. Museum, kapcsoltatik a' Tuilleria a' Louvre nevű palotával: ezen roppant épület Seine folyó 's a' Sz. Honoriai útsza között fekszik a' vsnak la Ville részében, legrégibb a' Királyi paloták között; két részre a' régi, és új Louvre palotákra oszlik, az elsőt I. Ferencz Kir. 1528-ban, a' másikat pedig később XIV Lajos Kir. építtette fel. Az újnak 687 ölnyi hosszú a' homloka, és fényes oszloprendtől tündöklik. Külső formája tökéletes négyszeg, és várhoz inkább, mint palotához hasonló. Számos boltjai, 's mulatságra szolgáló szálái, nagy részint a' szép míveknek 's tudományoknak vagynak szentelve. Itt volt a' tíz esztendőkig tartó Francz. Birodalom alatt az egész világon legjelesebb remek munkák gyüjteményes kamara, melly azonban most már elenyészett. A' Kouvre piacz mellett fénylő

Digitized by Google

palotára(pavillon)emeltetett Telegráf, Franczia Ország minden részeivel közösül. — A' Palais royal, vagy is a' királyi palota, a' revolutio alatt Egyenlőség 's nem rég a' Törvényszék palotája, Richelieu Kardináltól emeltetett nevezetes épület, középben díszes kertet foglal, márvánnyal kirakott tornácz folyosóktól, és 180 kalmárbolttól vétetik körül, mellyekben mindent, a' mit csak a' hívalkodás, és a' Párisi finom ízlés gondolhat, bővséggel találni; a' boltok alatt pinczék, ser és bor korcsmák 's kávéházak váltanak helyet. Két játékszin is vagyon benne. — A' Bourboni palota, a' revol. a' Törvényhozó test palotája, 1722ben Bourbon Kir. Herczeg Asszonytól építtetett rég római ízlésben, valóban pompás egy épület, mellynek kivált belső elrendelése 's ékessége mindeneket bámulásra indit. A' S. Germain'i külső vsban Seine fő partján fekszik. — A' Luxemburgi palota, a' revol. alatt: Palais au Sénat conservateur, a' Vaugirard útszában. Ezt IV. Henrik Kir. özvegye Medicaei Maria 1615-ben a' Florentiai híres Pitti (most N. Herczegi) palotának formájára, hat esztendő alatt építtette fel özvegy lakására; Louvre után Párisnak legnagyobb palotája. Itt lakott hajdan RákóczyGyörgy hazájából lett kiköltözése, és Párisban való tartózkodása alkalmával. Revolutiói üdőben eleinten fogház, később a' Directoriumnak széke vala. Nevezetes benne a' képes tornácz, kivált ama híres Rubensnek 20 képírási, mellyekben Medicaei Maria Királyné élete titkosan adatik elő. — A' XVI. Lajos Palotája, a' revolutiók alatt: Palais de la Justice, Desaix'i piaczon az ó-vsban, Párisnak legrégibb épületei közül való, már Sz. Lajos Kirnak lakúl szolgált; tüz által két izben elpusztíttatott, végtére XVI. Lajostól 1787. ismét régi díszébe visszaállíttatott. Revolutio alatt széke volt a' Párisi Parlamentnek. — Ezeket követik más jeles közönséges épületek, illyen: a' Tempel, nevét régi birtokosaitól a' Templariusoktól kölcsönözé, 1200 évben épült, magas kőfallal 's tornyokkal keríttetik, és erős egy kastélyt képez. Az említett rend eltöröltetése után egy ideig a' Máltai lovasok laktak benne, később fogházzá változtatott, mellyben XVI. Lajos Király familiájával eggyütt fogva tartatott. — A' vsháza (Hotel de Ville) régi Gothusi épület a' Greve piaczon, 1553 kezdetett és 1605-ben végeztetett, szép kis udvara és órája nevezetes. Most széke a' Policey-Praefectusnak. — A' Pénzverőház, hat udvaros, nagy 's szép épület, magassága 13, és homlokának hossza 60 ölnyi, fekszik Pontneufnek ellenében, a' pénzverő tiszteknek 's müveknek lakások is itt van, szép pénz és ásvány gyüjteménnyel. — Az Ügyefogyott katonaság épülete (Hotel des Invalides) 1671-ben XIV. Lajos Kir. által az öreg 's kiszolgált katonaság számára építtetett. Erkélye 210 ölet foglal, adhat 5000 embernek lakást, elől lévő udvarát árkok 's

Digitized by Google

ágyúk védelmezik. Öt udvara, 300 lábnyi magosságú tornyos pompás temploma nevezetes a' híres Turenne hadi vezér tetemeivel. A' fegyverház, eggyik csúcsán a' vsnak, Mail nevű parti útszában fekszik, a' hol t. i. Seine vize a' vs közé ereszkedik, roppant nagy épület, és a' nem rég múlt időkből nevezetes. — Jeles továbbá a' Seborvosok iskolája is, könyvtárjával, testbonczoló szobáival 's a't.

Egyházbéli épületei közül említést kívánnak: A' Notre-Dame vagy is az Érseki fő templom, Párisnak Szentegyházai közül legrégibb; fekszik az ó vsban, (Cité) 's hajdan Sz. Dénes templomának neveztetett, de korán, már a' 6-dik Században I. Childebert uralkodása alatt újonnan felépittetvén, a' Boldogs. Szűz tiszteletére szenteltetett fel. Roppant nagy 's fényes gothusi épület; 45 kápolnával, és sok írott képpel tündöklik, hossza 400, szélessége 70 lábnyi, belső boltozatját 128 ékes oszlop tartja. Fő erkélye gothusi ízlésben emeltetett 's mesterséges képfaragói munkákkal ékesítteték, három ajtói, és mind a' két oldalán egy egy 204. lábnyi magos tornyai, ezeknek teteje lapos 's korláttal vagyon körülfogva. Rólok az egész vsra való kilátás felettébb gyönyörűséges; a' tornyok szép folyosók által kapcsoltatnak öszve. 1793-dik évbéli zenebonás időkben ezen Szentegyház az Okosság templomának szenteltetett volt. Mellette vagyon a' régenten püspöki, és csak 1622. eszt.től fogva Érseki nagy palota, szép könyvtárjával. — A' Sz. Genoveva (St. Geneviéve) temploma, melly később a' Római Pantheonnak neveztetett, a' múlt Századnak közepe felé épült, és két egymás felett lévő kerek templomokból áll, mellyek közül a' felső isteni szolgálatra, az alsó pedig az ország főbb rendeinek temetés helyül vagyon rendelve. Nevezetes ezen épület a' revolutió történetiben. Itt láthatni Clodovig Király 's Cartés Bölcselkedő jeles sírjait. — A' Sz. Rókusi plébánia Szentegyház három szép kápolnával, fényesek benne a' Corinthusi és Dorusi oszloprendek, P. Corneilles emlék oszlopával. — A' St. Germain l' Auxerroisi pléb. templom az új Louvrenek ellenében. A' Directoriumi kormány alatt Theophilantropok tartottak benne isteni a' tisztelettjeket. — A' mezei S. Miklós temploma hires V. Bude, P. Gassendi, és Valois'i Adrián emlékoszlopaikkal. — Ezeken kívül a' St. Gervais, St. Sulpice, St. Eustach, és több más ékes templomokkal tündöklik Paris vsa; öszveséggel 52 számlál.

Páris széke a' tudományoknak 's szép műveknek; nevezetes az újjonnan formált Királyi fő Egyetem, négy tökélletes Akademiákra részelve, mellyek között első a' Kir.i francz. Akademia, második a' Kir. felülírások és szép tudományok Academiája, ezt követi a' kir. Tudományok, 's végre a' kir. szép müvek Academiája. Ide tartoznak még 4 más Lyceumok, 46 másod osztálybéli iskolák, és 20 külön tanító intézetek;

Digitized by Google

a' képíró 's képfaragó, rajzoló, muzsika, rézmetsző iskolák; 17 tudós társaságok; 10 közönséges könyvtárak, mellyek között a' királyi könyvtár a' legújjabb változások előtt 340000 válogatott nyomtatványokkal, és 60000 kézírással kérkedett. A' Pantheoni könyvtár 80000 darab nyomtatványból, és 2000 darab kézírásból áll; jeles még az úgy nevezett négy Nemzetek könyvtárja is a' város könyvtárjával. Ezeken kívül számlál közel 500 könyvárost, 250 könyvnyomtató művet, mellyek közül egynek 131 nyelvbéli betüi vannak, az olvasásra ajánlott könyvesházaknak pedig sokasága számlálhatatlan. Ide járúlnak 13 Museumok, ezek között nem rég kiváltképen tündöklött a' volt Császári, most Királyi Museum, melly azonban most nagy részint 20 évek alatt öszvehordott ritkaságaitól megfosztatott; jeles az égésztornya mély pinczéivel; füvész kertjei, 's ezek között a' vsnak keleti részén fekvő gazdag növevényes kert, Európának egyik a' leggazdagabb 's nevezetesebb füvész kertjei közül, a' híres Büffon gondviselése alatt tökéletesedett. — Nevezetesebb Ujságlevél íróinak száma 15, ezek közt ismeretesebb: a' Moniteur, a' Journal de Debat, (nem rég Journal de l' Empereur) a' Gazette de France, a' Journal general de France, a' Quotidienne 's a' t.

De nem egyedül a' szép művek és tudományok telepedtek itt meg, hanem főképen az ügyefogyott emberiségről gondolkozó irgalmasság angyala terjesztette itt ki szárnyait 27 ispitályban, és több más kegyes intézetekben; illyen a' Hospice de l'Humanité, 5 épületből áll, 's némely években 30000 betegeket is gyámolít; a' Hotel de Dieu, eszt.ként 5000 beteget gyógyít; a' Qvinze vingt vagy is a' vakokháza Sz. Lajos Királytól 1260 eszt.ben fundáltatott, 300 öreg és 120 ifiú vakot táplál, kik egyszer'smind külömbféle művekben foglalatoskodnak; a' Sz. Lélek ispitálya, talált gyermekek nevelésére szolgál; a' Hospital de Petits Maison és Salpetriere; az 70 esztendős szegény házastársaknak nyittatott; ez pedig 300 bolondot táplál; a' Szülőház, mellybe esztendőt által 3—4000 terhes asszonyok vétetnek fel, és 200 bábák formáltatnak; a' szeretet (Charité) ispitálya az ifiú orvosok oktatására szolgál 's a' t. Szükséges valóban illy sok kegyes intézet e' vsban, midőn csak úton álló koldúsai 87000. számláltatnak.

Fabrikái is számosak, híresek a' Gobelin szőnyeg fabr. arany, ezüst, selyem, pamut, kristálüveg, óra, csipke, fátyol, kalap, bőr, drága kő, gyöngy, és kiváltképen tükör fabrikái, mellyekben a' legszebb, 's legnagyobb tükrök 100—102 hüvelknyi nagysággal készíttetnek, és 5—6000 frankért árúltatnak. Vannak ezen kivül Egyiptomi zárt, és a' legjobb fegyvert készítő fabr. ágyút és betüket öntő művei 's a' t. Ezen portékáival, jó fekvésétől, 's belső intézeteitől segíttetven, igen kiterjedt keres-

Digitized by Google

kedést úz, ennek legnagyobb segédje a' Nemzeti Bank. A' vsnak (értem az eggyes nemes 's polgár familiákat) esztendőt által 800 millio frank. számláltatik jövedelme. — Belső közösülését a' vsnak 3000 állongó béres kocsik, és 2000 két kerekű könnyű csézák, és gyalog hintók könnyebbítik; az ismeretesekkel való levelezés a' vsi kisposta által történik.

A' mi Párisnak természeti állapotját illeti; levegője valamint a' körül fekvő tájnak is mérséklett 's kellemes; a' csikorgó hideg igen ritka. Ez jobbára az ors.nak csak. ész. hegyes vidékeit zaklatja. Hó 's jégesső is ritkán tapasztaltatik 's hamar olvad. Nyári hévségét, melly déli tart, nyaiban gyakran tikkasztó. 's kiálhatatlan, csak vidám meleg napoknak lehet nevezni. Szelei sokkal gyengébbek, mint tengeri partjain; égiháború és forgószelek ritkán dühösködnek; fellegei sűrűen bocsátják az esőt. Esztendőt által tett észrevételek szerént a' legnagyobb hévség Párisban o+27 grád. Reaumur mégyen; a' közép +9; a' hideg o—7 grádnál ritkán szál alább. Essö közép rendű esztendőkben 20 hüvelyk 2—4 linia esik; öszveséggel 164 essős napjai számláltattnak. Uralkodó szelei a' délnyugoti és ész.keleti. Földe Páris vsának és a' környéknek homokos, kövecses és nem igen termékeny; a' mesterség azonban 's szorgalom bőven termeszt mindent; nagy része a' vsnak kőbányák miatt alávan ásva, innen a' Parisi híres Katakumbák. — Ital vize elég rosz; nagyobb része a' vsnak az iszapos Marne' tól zavarossá lett Seine fóra szorúlnak, mellynek vizét (mint a' Szegediek a' Marostól zavarossá lett Tisza vizével cselekesznek) vagy tovább álni hagyják, vagy lombikon le vonni kénszerítettnek, minekelőtte élnének véle. Csak csekélyebb része ihat jó forrás vizet, és az Ourcq kis fó vizét, melly nem rég Lisytől Meaux'n által huzott csatornába téríttetett Párisba.

Páris vsa már magában felettébb népes lévén, ha még hozzá tesszük a' kormány 's törvényszékekhez közelíttők számát, a' katonaságnak 's idegeneknek sokaságát, könnyen lehet képzelni, melly nagy légyen itt az eleségbéli emésztés; érthetőleg magyarázza ezt rövid évbeli következő foglalatja: 210 millio font kenyér, 150000 darab vágo marha, 109000 borjú, 200000 ürü; 1550000 sertés; tengeri halból közel 100000 mázsa; irósvajból 9000 mázsa; gyümölcsbor 120000 akó; ser 300000 akó; bor, pálinka, 's eczet 36500000 frank árrú. Az egész emésztése 300 milio frank. becsültetik. Népességét 600 000 felül haladni említettem; ebből 1815-ben megholt 19992, született 22612, és a' házasságra lépett pároknak száma 5579 ment; 1814-ben pedig 27815 holt meg, született 10814 férfiú és 10433 lánygyermek, és a' házasulópárok száma alig ment 4180-ra.

Lakói tehetős 's szorgalmas emberek. A' jó szívüség, udvariság, finomtón,

Digitized by Google

a' szolgalni készség megkülömbözteti őket az orsz. egyébb vsainak lakositól, — és a' mi különös: a' szépnemből számos tudós könyv szerzők is léptek ki, illyennek lehet nevezni: Bernier-Briquet, 's Dupiery Asszonyságokat, 's Legroiny la Maisonneuve, Lussan, 's más több tudós kis-asszonyokat; de egyszersmind nevetségessé teszi a' Parisiakat a' mímelés, újság 's módi kivánás, és a' minden csekélységen kapkodás. Különös jegyzésre méltó szörnyü hevességek, és kimondhatatlan álhatatlanságok; általjában egészen csak a' szempillantatnak élnek, és az időnek játékbábjai. Hihető hogy ez a' climának szüleménye. Természeti külsejekre nézve: termetek szép, ábrázati színek barnás fejér, szemek szemöldökjek, 's hajok nagy részint gesztenye színü. A' Porság között nevezetessé lettek a' revolutió történetíben a' halászasszonyok (Poissandes). A' mi erkölcsét illetti e' nagy vsnak hiteles tudósítások szerént a' múlt nagy zenebonák után inkább jobbúltnak mint feslettebbnek szabad állítani, alábbhagyott a' fényüzésben és hívalkodásban, nem külömben a' gyáva férfiak mellett módiba jött asszonyok uradalma 's az uralkodásra felettébb nagy vágyódások, a' férfiak szívében újjonnan felgerjesztetett függetlenség lelke általhathatósan megtántoríttatott. Hogy örömleányi nagy számúak (50000 fellebb) ezt ama feslett 's siralmas példának kell tulajdonítanunk, mellynek mirígye közös minden népesebb vssal. Ez, mint egy el kerülhetetlen nyavalája a' nagy világot játszó vsoknak, valamint ezt Velencze már hajdan érzette és tapasztalta. A' Franc. nemzet dicsőségére légyen mondva: az örömleányok, több szemesebb utazók jegyzések szerint, kivált a' revolutzio előtt ama híres Párisi Porcheronban többnyire külföldiek, 's főkép német-születésüek voltak.

Illy csinos 's gazdag vsban, mellynek lakosi már természetektől hajlandók a' társaságra 's mulatságokra, felettébb számosaknak 's fényeseknek kell lenni a' Játékszineknek, 's mulató épületeknek, kerteknek és sétáló helyeknek. A' játékszínek közül nevezetessebbek: az ugy nevezett Franczia Játékszin (Theatre Français) 174 játszó, képíró, muzsikus 's más eféle személyekkel, 2000 nézőnek adhat helyet. A' nagy énekes Játékszín 1793-ban épült szép ízlésben, 3000 nézőt foglalhat, a' szemnek, elrendelése 's fényessége miatt, Paradicsom. A' nemzeti Játékszín; az Olasz játékszín vagy is az úgy nevezet Opera buffa több mint 2000 nézőkre; a' Feydau, Vaudeville, Montansier 's a' t. összeséggel 18. Ékesebb közönséges kertjei: a' növevényes kert (Jardin des Plantes) mellyről már felyebb is emlékeztem nem rég megnagyobbíttatott, ritka vadakkal, csatornákkal, külföldi fákkal 's növevényekkel kiékesítetett, 's közönséges sétáló helynek nyittatott; eredeti növevényeinek szá-

Digitized by Google

ma 7000 ; valóságos dísze a' vsnak. Tuilleriai kert, ez egy hosszas négyszeget képez, szélessége 170, hossza 300 ölnyi, keleti és nyugoti oldala szép pázsitos emelettel keríttetik 's a' XV-Lajos piaczába végződik, pompás csatornái, ékes oszlopai, gyönyörű farendjei több mint 8000 narancsfákkal kirakott utszái, legkellemesebb sétáló hellyé változtatják. Az Elyseumi mezők (Cahmps Elissées) a' XV Lajos piacczán túl, melly a' Tuilleriai kerttől választja, szép kávés 's táncsházai, és kellemes árnyas fái végett igen látogattatott mulató hely; ezt, a' XV Lajos piaczát, és a' Tuilleria kertet középben hasítja egy széles és egyenes út, mellyen a' Tuilleria Palotából Neuilly helységig gyönyörű kilátás szolgál. A' Tivoli vagy is Boutin, Frascati, Hebe kertek díszes tánczszálákkal, kávéházakkal 's a' t. Sétáló helyei közül jeles a' két, északi és déli vs részeit kerítő három sor fás sétálóhelyek (Boulevards) az első 2400 öl hosszú, még 1536 ban plántáltatott; itt a' szép kertek, ékes épületek, 's mulatságos játék színek egymást váltják; a' második, melly délfelé nyúlik, 3683 öl hosszú, 1761-ben végeztetett, tiszta levegője, 's kies mezei izlésü rendeltetése felettébb kecsegtető sétáló helyet nyujt. Emlékezetre méltók még a' Boulogne'i és Vincennes'i mulató erdőcskék, a' vstól mintegy félórányira, nagyon látogattatni szokot mulató helyek; és ezekben találja a' csinosabb Pári mulatságát. Köznépé a' madarak nyillal való vadázatja, a' felállított 's nyerendő jutalommal ékesített magas árboczfára való mászás 's a' t. Nevezetes még a' Boulogne erdőcskén túl lévő Longchamps helységbe való kocsizás, melly részint ájtatosság, részint pedig kivált a' gazdagabbaktól mulatság véget tétetik; itt vetélkednek egymással Páris gazdagjainak ékes válogatott hintói, pompás lovai, tündöklő szerszámjai, fényes öltözetü szolgáji 's a't. Környéke a' vsnak hat mfdre díszes helységekkel, palotákkal, mulatóházakkal, kies kertekkel, 's jól kimívelt szántó földekkel tellyes, illyen a' Sz. Denis, Sceaut, Charenton, Passy, Issy, Vincennes kis vsok, Malmaison, St. Cloud, Ermenonville paloták kertjeikkel.

Szerencsétlenségei közül két izben történt égései u. m. 585-dik és 1034-dik esztendőkben nevezetesek, mellyek Páris nagy részét hamu 's kő halommá változtatták; nem csekélyebb vólt az 1206-diki vizár, melly közel az egész vst elboritotta 's temérdek károkat okozott. De felül haladják e' vsnak minden szerencsétlenségeit az 1814 's 1815-diki vérengző két évnek iszonyú viszontagságai. A' Franczia Nemzet, 's különösen Páris vsa a' fénynek 's dicsőségnek azon polczáról hanyatlott le, mellyre, Európának minden nemzeti közül, ugy szolván csak ő hagott vala fel. A' Franczia Nemzet kevélysége megaláztatott. Ama Hadivezér, Consul, 's Császár kinek büsz-

Digitized by Google

kesége kényére osztotta Európának a' Királyokat 's törvényeket, hogy járma alatt nyögjön az emberiség, a' messzi tenger sziklás szigetén van, és Paris, mellynek keble századok ólta nem látott ellenséget, siralmasan hódolt meg azoknak, kiken azelőtt győzedelmeskedett. A' Fels. győz.mes szövetség megrendité Páris falait, és vissza adta a' megtévedt nemzetnek törvényes uralkodóját, a' Bourbon Herczeget. — A' külföldnek diadalmas vitézei előbb Sz. György Havának 1-sö napján 1814-ben, utóbb Sz. Jakab havának 6-kán 1815-ben tapodták Paris' földjét, 's meg pihentek rajta munkás és dicsőséges csatájik után. Vajha Páris kisóhajtsa kegyes Királya alatt fajdalmas inségeinek emlékezetét, 's kóstolja Europa a' szövetséges győzedelem arany gyümölcsét, boldog békét!!

Páris, kies fekvésü helység északi Amerika szab. Virginia tartom.ban 150 ház. számlál.

Párkány, mvs Esztergom Várm.ben, Esztergomtól 1/4 óra Duna partján F. U Esztergomi Érsekség, lak. Magyarok kat.számok 1070 mégyen tulajd. pléb. és templ., mal; hires káposzta vásárral.

Parma, folyóvíz felsö Olasz orsz.ban ered az Apennini hegyekből, 's Parma vsa mellett elfolyván, Pó vizébe szakad.

Parma, Parmesano, Parmegiano tart. felsö Olasz orsz. ban napnyugotról Piemonttal, északról Lombardi-Velenczei orsz.gal, keletről a' Modenai Herczs.gel, délről pedig az Apennini hegyekkel, mellyek a' mostani Genuai Herczs.től választják, határos. Ezen tartományt, a' véle eggyesült Piacenza és Guastallai birtokokkal, mint Herczséget már 16-dik században birta a' Farnesiai ház, ettől az utólsó Farnesiai Erzsébet által 1748 ban a' Spanyol Fejedelem háznak birtokába jutott, későbben Franczia ház birta ezen három tartom.okat eggyesült Parmai Hercz. nevezett alatt, miglen 1800-ban Napoleon Császár által elválasztattván három Herczs.ségekké alkottattak vólna; Guastalla ezek közül az eltörlött Olasz Kirs.gal öszvekapcsoltatott, Parmát pedig és Piacenzát Cambaceres 1808-tól fogva mind jutalom jószágokat birta Herczegi czimmel; most ezen három Herczs.ek ismét egyesítettvén a' Bécsi Congressusnak 99-dik Artic. ereje szerint Maria Ludovica Császárnénak engedtettek. Nagysága 1626 olasz □ mfd; mintegy 400000 lak. kal, igy tehát egy négyszegü mérdn általjába véve 4666 lélek lakik, melly valóban már nagy népesség. Földje, nagyobb részint róna, igen termékény, csekélyebb munkát is bőven fizeti, terem gabonát, jó bort, drága gyümölcsöt, olajt; rétjei, kivált déli tájjiban, kövér marhát, 's finom gyapjus juhokat nevelnek. Erdei csekélyek. Ásványai: vas, réz, kristál, gipsz, só 's a't. Két ásványos forrási is találtatnak. Levegője meleg 's igen kellemetes. Számos folyói között a' Taro, Lenza, Nura, és Trebia nevezetessebbek. Tovak nélkül

Digitized by Google

szükölködik. Lakosi, csak nem mindent önként nyújtó földeik mellett egy kevesé restek a' nehezebb munkákra; de a' mellett becsületes, jámbor emberek, vendégkedvelők, hogy hirtelen haragjok késedelem nélküli tőeöz, gyilkol, azeddig vólt kormánynak legföképen lehet tulajdonitani. Relligyiójok a' Romai katholika. Parmai Herczs.nek fő vsa:

Parma, (44° 48′ 1″ É. Sz. 28° 0′ 19″ K. H.) fekszik kellemetes 's igen termékény ronaságban Parma folyokának partjain, melly a' vst két eggyenetlen részekre osztja. Mailandtól 18 Páristól 144 (geogr.) mfd távozik; diszes, nagy, 's helyessen épült népes vs 35000 lak.kal, 's 5 kapukkal. Lakhelye a' mostani Igazgatónak, Püspöknek, 's Universitásnak, melly még 1412 esztendőben állittatott, és a' régi Jesuiták pompás nagy épületét foglalja. Jelessebb épületjei közül valók: az új roppant nagy Palota, mellynek körében diszes könyvtár képes tornáczal, és egy nagy Játékszin, találtatnak. Ezen Játékszin, melly nagyságára nézve nem csak Olasz orsz. ban, hanem még egész Európában is a' legnagyobb Játékszinnek tartatik, 1618-ban Római Amphiteatrom formajára épült, 300 nyom. széleséggel, és 380 nyom. hosszúsággal bir, mind azon által még is jól hallani benne a' játszókat, a' legtavulabb való szegletben is. Elfér benne 14000 személy, mindent láthat és halhat 's kényére ülhet. — Nevezetes még a' püspöki templom, mellynek boltját Korregyio irta ki, szemlélhetni ezen festés között a' Jó Erkölcsöket leányi képekben le ábrázolva. A' templ. mellett áll a' Batisterio vagy is keresztelő ház. Ezen kerekded régi nagy épület kivülről egészen márványal vagyon ki rakva, 's akármenyi gyermek a' vsban vagy a' városon kivül két mfdnyire születik, mind itt keresztelteik meg — Oltalmazó kis erőssége Parma fóka jobb partján fekszik napkeletnek, éppen nem szembetünő. Ezeken kivül vagyon 500 nemes ifiakat nevelő háza, és egy híres könyvnyomtató müve, (hol nem ismeretes a' Bodoni?) több mint 200 nyelvekre szolgáló betükkel. Porczollán 's selyem fabrikáiban készitett portékaival kereskedik. A' Pármai sajtok Lodi vsnak környékiben készülnek, de innen is nagy számmal kihordattatnak.

Parna, nagy 's népes vs Bundelkund nevű orsz.ban innensö Indiában Oane folyó partján, hires gyémántásással.

Parnala, v. Pannella erősitett vs 's jeles csatázó hely a' napnyugoti Marattok tartományaiban Asiában, Visapur vidékiben, a' Punghan nevű hegyen épült kastéllyal.

Parnasszus hegye, nevezetes, 's hajdani Görög orsz.nak legmagassabb hegyei közül való, fekszik az Europ. Török birtokóknak Livadia tart.ban. Hajdan a' Muzsáknak 's Apollónak vólt szentelve, Kastáliai forrásának, mely csúcsából csergedez, oly erö tulajdonitatott, hogy itala által a' vers szerzöket külömbféle találmányokra

Digitized by Google

alkalmatosá tenné. Nagyobb részint az esztendőnek hóval borittatik. Ennek kiálló kettes csúcsai a' Helikon, 's Citheron; ezektől 's a' Boeotiai berczek Cynocephalus hegyétől vétetik körül ama hires Platea nevű rónaság, mellyen a' halhatatlan Epaminondas a' Leuctrai ütközetben a' Spartánokat meg verte.

Parnitz, Odera fónak eggyik karja igy neveztetik.

Paro, fő kereskedő hely a' Butani Daëb-Raja orsz.ban a' hol érczből bálványok 's fegyverek készitetnek.

Páros, sziget Europai Török birod.hoz tartozandó, az Archipelagban, Antiparos szigetkétől csak egy keskeny csatorna választja. Böven termeszt pamutot, 's bort; szép fejér márványa nagy hírben áll, mellynek bányái nagyobb részint betemettettve vannak. A' hajdan nevezetes Páros vsa a' szigetnek napnyugoti szélein Antiparosnak ellenébe állott! a' hol még most is régi virágzására emlékeztettő omladéki fenn állanak. Lakóinak száma alig mégyen 2000. Fő hely benne Parchia v. Parichia nyomorúlt helység, melly izetlenül épitésre forditott Paros régiségeivel ennek emléket fenn tartja. A' szigetnek több révpartjai közül: Naussa, Drio vagy Treo érdemelnek említést. Az itt talált márvány tábla görög felülirással 264 eszt. K. U. születése elött készitetett, 's 1300 eszt.kre kiterjedő időközt foglal, az Oxfordi Universitás könyvtárjában tartatik. A' nevezetes Peloponésusi haborúban, mellyet az Oroszok a' Törökök ellen viseltek, ezen sziget vólt az elsőknek lerakadohelyek 's hadi operatiojoknak közép pontjok.

Parovcze, Parnicza, tót falu Árva Várm.ben 60 kath. 1175 luth. 4 zsidó lak.kal. Vagyon szüntelen meleg vize, melly soha sem fagy bé; jó marha tartása, egy deszka vágó malma; erdeji számos medvéket foglalnak.

Parrèt, folyóviz Angol orsz.nak Sommerset Grófs.ban melly a' Hiberniai tengerbe ömlik.

Parrington, vs Uj-Brunszvigiában, északi Amerikának Uj-Hollandia tart.ban az Angolok birtokában, alkalmas egy kikötő helyel.

Parsberg, mvs Bajor orsz.ban Regen ker.ben 508 lak. egy kastélya, és egy törvény széke vagyon.

Parsek, l. Geberek.

Parsohore, vs Angol Worcester Grófs.ban Avon fó mellett, mellyen egy hid vezet által.

Partabghar, vs keleti Indiában, az Angolok birtokaihoz tartozó Auhd tart.ban sós puszta környékében sok konyha só szedettetik.

Partenay, Parthenay, (46° 11′ É. Sz. 17° 27′ 30″ H. H.) vs és ker.béli főhely a' két Sevres oszt.ban Tonet folyó mellett 3210 lak. kik bőrőket 's szőr materia portékákat keszítenek 's gabonával, marhával kereskednek.

Partenkirchen, (a' régi Parthanum) mvs Bajor orsz. Inn ker.ben Loisach fó mellett; itt nevezetes Római régiségek ásattatnak.

Parthia, Parthusok, orsz.ga Asiában; Persák uralkodásokor, és ez utánn is egy ideig Hircaniához tartozott,

Digitized by Google

csekély tart. volt; Kir. h. utánn a' virágzásnak sora reá jövén Euphratestől, Oxusig, a' Caspiumi tengertől egész Indiáig terjedett hatalmas, Romával sokáig birkozott Királyság volt. A' szoros értelemben vett Parthus ország északra Hircania, kel.re Aria, délre Caramania, ny.ra Media közt feküdtt, Coronus, Masdoranus, 's a' t. hegyekkel körül vétetve; fő vsa Hecatompylos, közepett, királyi lakás, a' Cassiumi kapuktól 133 mfdnyire; 's Comisene, Senima 's a' t.

Paru, fó keleti Indiában, a' tengerbe szakad.

Paru, fó Brasiliában, Maranhon folyóba ömlik.

Parvichio, (Bervich, v. Bocca di Segnanak is neveztetik lakositól,) sziget a' Guarneroi tenger öbölben; vagyon kis kikötöhelye délnyugoti részén, de ennek is szük, és veszedelmes a' bémenetele.

Parvitsch, kis északi Dalmacziai sziget, felettébb népes 's termékény, bort, olajt, gyümölcsöt böven nyújt.

Pasarovitz, Passarowitz, falu Serbia tart. Török orsz. Morava fó mellékiben a' Szemendriai Districtusban, nevezetes az 1718 eszt. Junius havának 21-dik napján itt köttetett 24 esztendös békesség által, mellyben Nándor-Fejérvár szomszéd vidékeivel a' mi birtokunkban maradt.

Pasatos, Depasata, kis tartom. Portugall orsz.ban, nevét a' Depasata fótól kölcsönözi, fekvése az Atlanticumi tengertől Spichel foktól, 's Téjo fótól környékeztetik; a' Pasati borok hireltetnek.

Pascataqua, Piscataqua, hajózható fő fó északi Amerikának szabad New-Hampshire tart.ban torkolatja alkalmas révpartot formál.

Pasco, vs a' Spanyol Peru al-Kirs.ban, déli Amerikában, Tarma tart.ban, bő ezüst bányákkal.

Pasewalk, Passewalk, vs a' Burkusi innenső Pomeraniáb. Randowi kerületben az itt hajózható Ücker és Randow folyók mellett, mellyek által a' portekák Haffban, 's innen a' tengerbe vitetnek; vagyon Vallón szálitványa, 522 h. 's 3270 lak. kik posztót, böröket készítenek, pálinkát égetnek 's kereskednek.

Pasga, Neger helys. közép Afrikai Alsó-Senegambiának Feluppok tart.ban, ennek északi szélein hason nevü fó mellett, mely jö a' Schak nevü tóból, 's egyesülve a' Sanschedegu fóval, melly hasonlóképen azon tóból ered a' Bintrami mellékes fót csinálja, a' Gambiába szakad; evel, valamint Kasamansa és San-Domingo folyókkal is kapcsoltatik.

Pasitano, vs Napolyi Kirs.ban az innenső hasonló nevü Herczs.ben 7830 lak. kik némü némü kereskedést üznek.

Paskau, Paslow, mvs Morva orsz.ban a' Preráui ker.ben Osztrovicza fó mellett, vagyon egy plebániája, sós- és határvámszedö hivatala, egy kastélja 71 h. 440 lak.

Pasman, jól mivelt sziget az Adriai tengerben, a' Zárai csatornában, földe hegyes, de mégis termékény kivált borral 's olajjal bövelkedik. Számlál 7 falukat.

Pasquino, megcsonkitott képoszlop Romában az Orsiniai Palotának egyik szegletén, a' Navonai piaczon, Róma-

Digitized by Google

nak Pavione nevű fertályában. Beszéllik, hogy e' környékben régen egy szabó lakott légyen, kit számos henyélők tréfás beszédjei véget, mellyekkel őket tudta mulatatni, látogatták vala. Hólta után, midőn háza helyén új épület emeltetnék, egy megcsonkitott képoszlopot találtak, melly közel ide fellállittatván, Pasquinónak neveztetett. A' tréfás gúnyoló szabónak emléke alkalmat nyújtot ezen kép oszlopra külömbféle esetekben tréfás szatyrákat, csúfolodó 's gúnyolo irásokat függeszteni, mellyek nagyobb részint rövidek 's csupa kérdésekből szoktak állani. A' Pasqinó oszlopok áltellenébe, vagyon egy más Marforiónak hivattatott kép oszlop, mellyre ismét a' Pasquinón találtató kérdésekre, iteletekre szólló feleletek ragasztatnak. E' dolognak olly tekintete látszik lenni mint ha két tréfás vig római polgárok újságokkal mulatgatnák magokat. Hogy az illy tréfálodások sokszor vastagon fólynak, 's a' mértéket álthágják, könyen gondolhatni: azért most már az említett oszloptól, minden más gúnyoló 's rágalmazó irások, Pasquinadoknak, v. Pasquilloknak neveztettnek; melly sértegető irásókkal azonban már lassan lassan alább hagynak.

Pasz, Paszberg, Poszberg, mvs 's kastély Istriában a' Mitterburgi urad.hoz tartozandó, fekszik egy magos hegyen. A' környék jó bort, pamutot, 's gyümölcsö terem.

Passage, v. Passaye, (43° 20' 30'' É. Sz. 15° 45' 45'' K. H.) helys. Spanyol országnak Guipuzcoa tart.ban Biskájában; egy váracskától oltalmaztatott révpartal, melly eggyik a' legnagyob 's legbátorságossabb Europai révpartok közül.

Passage, állo helyek a' levél hordó követeknek Waterfordtól Milfordhauen felé a' Hibérniai Waterfordi Grófságban.

Passage, eggyik a' Napnyugot Indiai szüzek szigetjei közül, a' Spanyolok birtokában; nagysága 7 3/4 □ mfd. 3000 lak.kal.

Passail, mvs Stajer orsz.ban a' Graeci ker.ben nem messze Rába forrásitól. Számlál 90 házat, és egy ón bányaja vagyon. E' vidéknek különös szép szarvas marhája vagynak.

Passais, vs Franczia orsz.ban az Orne oszt.ban 2230 lak.

Passaka, l. Buxadewar.

Passarge, Passarin, kis folyó keleti Prussziában, ered Geislinen falunál, bir ladikokat, és Passarge falunál Braunsberg megett az új Haffba szakad.

Passaro, Capo Passaro, Pachinum Promontorium, nevezetes fok Siciliának végsö dél keleti partjain Val di Noto tart.ban. Tulajdonképen egy kis terméketlen sziget csekély erösséggel a' tengeri tolvajok ellen. Ezen fok és Avula helység közt a' tengeren, Syracusa vsától 14 mfd. 11-dik August. 1718-dikban Bing Angol Admirál által a' Spanyol hajó sereg tökéletessen megverettetett 's semmivé tétetett.

Passarowan, kereskedő vs kelet Indiai Java szigeten, 30000 lak.kal.

Passarovitz, l. Pasarovitz.

Digitized by Google

Passzat szél, így neveztetik a bizonyos vizeken vagy mindég, vagy bizonyos időkig fuvó szél. Illy egyenlőfelé fuvó szelek vannak az Indiai és csendes tengereken. Az Atlantikum tengeren Oktobertől fogva Januariusig egyre északkeleti szél jár. A' hajósok ennek elmulta utánn szoknak azon tengerre bocsátkozni.

Passau, hajdan Püspökség most Bajor orsz.hoz tartozandó Herczs. Alsó Dunai ker.ben Nagysága 17 □ mfd 44000 lak. Levegője igen kellemetes, ész. fekvő kevesé magas hegyei miatt hidegebb; földje termékény; itt találni ama hires hó fejérségü porczelan agyagat; 's plajbászt, mellyből igen jó olvasztó tégelyek készítetnek. Fejér népe különös szépséggel ruházva lennie híreltetik. Fő vsa:

Passau, Passavia, Patava Castra, (40° 30′ É. Sz. 31° 1′ K. H.) a' Bajor orsz. alsó-Dunai ker.ben fekszik, a' Dunának déli partján, melly itt az Inn és Ilz fókat, az ellőt ugyan délről a' másodikat pedig északról magába fogadja, kellemetes egy környékben. Számlál 812 h. és 6170 lak. Ezen régi, még a' Romaiaktól származó vst 4 részek állitják: az eggyik Passau magában, a' Duna és Inn folyóktól formált fél szigetet foglalja; itt vólt hajdan a' Romaiaknak állandó fő taborok az ugy nevezett Castra Patava. Napkeletre az Inn folyó jobb partján fekszik Passaunak második része az Inn-város, melly az említettel egy hid által kapcsoltatik, vannak jeles porczelán 's dohány fabrikái, derék hajó épitő mesterei; itt vólt a' Romaiak Bojodurum vsa 's vára. Ezen vs felett való hegyen egy szentegyház találtátik, melly is ama csodáktól régtől fogva hires Mariahilf nevü 's búcsút adó templom. Ezen itt találkozó képnek a' Mássát Bécsbe vitték vala a' Barnábiták, melly alkalmat nyujtott a' Mariahilf Hostátnak felépülésére. A' Passaui eredeti kép még most is évként sok ily búcsú jároktól meglátogattatik. Az harmadik része Passautól, északra túl a' Dunán fekszik és az Ilz vsának hivattatik, lakják nagyobb részint hajósok, halászok 's nap számosók Passauval hasonlóképen egy hid által közösül; ettől napnyugotnak a' Duna és Ilz folyóktól formáltatott fél szigetben épült az ugy nevezett Felső Ház (Oberhaus) egy 400 lab. magosságú hegy csúcson, melly 1809 esztendői haborúban új erősségekkel nagyobbittatott, — ezek közt jelessebbek a' Napoleon, Maximilián 's Sándor erősségek, ugyan az alkalmatossággal minden szomszéd hegyek is sánczokkal bekerítettek. Az egész vs kerületében 3/4 mfd foglal. Széke a' hadi fő Commissariatusnak, az ide való Püspöknek, 's Törvény széknek. Van egy gymnasiuma, a' Püspökségi nevendék-Papok épülete; lakosi füszerszámmal, 's selyemmel kereskednek; az Inn fó homokjából aranyat mosnak, 's a' t. Útszái szép rendben állanak merő kő házakkal ékesittve, jeles benne a' kaptalanbéli templom, a' Jesuiták vólt monostora 's

Digitized by Google

a' t. Nevezetes az 1552 eszt. ben itt tartatott Egyezés, mellyben a' Protestánsok először kaptak szabad vallásbéli gyakorlást.

Passaraquada, fóviz az északi Amerikai szabad szövetséges tart.okban.

Passberg, Pass, vs magas de termékeny hegyen Austriai Istriában egy kastéllyal és 3 templ.mokkal.

Passechendaele, erösített vs Flandriában Belgyiom orsz. ban 2260 lak.

Passendorf, falu a' Szász Merseburgi kerül. Saale folyó mellett kéztyü fabrik. és apróbb kalmárságot üz.

Passenheim, helys. kastély, és az előtt szabad uradalom a' Treviri Püspökségben Coblencztől 1 1/2 mfd Valdpoten-Passenheim Gróf birtoka.

Passenheim, lengyelül: Passim vs keleti Prussziában a' Neidenburgi ker.ben, a' két eggyesített Kolben és Lelesch tavak köztt 170 h. 880 lak. répái hireltetnek.

Passeriano, (45° 56′ 18″ E. Sz. 30° 41′ 13″ K. H.) szép mezei palota, a' hajdani Velenczei Friaulban, most Lombardi-Velenczei Kirs. ban Udine környékében, az utolsó Velenczei Vezérhez (Doge) volt tartozandó; itt tartozkodott a' Campo Formioi békesség köttetése alatt a' győzedelmes Napoleon.

Passeyr, kastély 's uradalom Tyrolisban nem messze Meránt6l, mellyhez közel a' kis Passer v. Passeyr folyó csergedez.

Passim, l. Passenheim.

Passir, öböl a' Borneo szigetnek délkeleti partjain a' Macassari tenger szorulatban, kereskedés végett az Europaiaktól számossan látogottatik.

Passo, l. Paxo.

Passuna, l. Palembang.

Passy, szép falu Francz. orsz. ban Seine osztályban nem messze Paristól 150 h. 3100 lak. vagyon egy ásványos forrása.

Passy, l. Pacy.

Pasztrovichi, Pastrovitschiak, Parasztinok, annyit tészen mint: régi Pásztorok. Nemzet Dalmatiában, lakja Buduától egész Antivarig az Adriai tenger partokat, jó harczoló nép, hajdan hazánknak ellenségei ellen nem csekély érdemmel harczoltak, innen már eleinten sokan közülök, későbben pedig Zsigmond Király alatt minyájan nemességgel ajándékoztattak meg. Fő helység benne Pastrovichio.

Pasvig, l. Pács.

Pásztó, Pasztoha, mvs Heves Várm.ben Zagyva vizénél, Mátra hegye alatt, Gyöngyöstöl 3 óra. F. U. Almási fam. Pásztoi Ciszercita Apáturság, 's több nemes fam. Lak. Magyarok néhány tótok kath. számok 3560 mégyen. Uri épületekkel, 's kertekkel. Hasznosi patak keresztül folya, sok málmokat hajt. Jó határral és vasárral.

Passtó, Ipoly Paszto, tót falu Hont Várm.ben Ipoly vize mellett Esztergomtól 3 óra, termeszt gabonát, bort, dohányt, dinyét; vannak jó rétjei, egy fa hídja 's egy luth. temploma. F. U. H. Eszterházy. Lak. kath. 340 luth. 60, és 7 zsidó.

Pata, l. Paté.

Pata, Gyöngyös Pata, mvs Heves Várm.ben, Mátra hegye mellett, Gyöngyös-

Digitized by Google

től 1 1/2 óra. F. U. G. Forgács, és B. Brudern, lak. Magy. 1934 kat. tul. pleb. val középszerü határral.

Patacca, ezüst pénz Nápol orsz.ban 48 kr. 3 d.

Patacina, vs Arragonia tart. ban Spanyol orsz.ban születés helye Molinos Mihály Quietisták szerzőjének (21 Decb. 1640).

Patagon, szegletes Spanyol ezüst pénz, a' keresztes tallérral egy értékü, de már nem forog. Mastrich 's Lüttich vsokban és közel 1 forint 53 1/2 kr. a' mostani váltó pénzben.

Patagónia, v. Magellan földe (Magellonia) nagy fél sziget déli Amerikában; északról határozza a'Rio de la PlataSpany.Vice Kirs.kel.ről az Aethiopiai tenger; délről a' Magellani szorúlat, és napnyugotról a' déli tenger 's napnyugoti Chili ország; elterjed a' 41° 20′ egész 55° a' D. Sz. 's térsége 22, 348 1/2 □ mértfd foglal. Földét több magos hegységek hasitják, mellyek közül a' fö törzsököt állitják a' Cordilleriai hegyek, ezek közül némelyek tüz okádók is, 's némellyek hóval borítatnak. Keleti partjain nagy darab száraz homok földek találtatnak, belső tájja a' természet ajándékit böven megtermené, ha kimiveltetnék, de mocsárok boritják kövér földét. Levegője hideg, és mennél délnek tovább érkezik az ember, annál keményebb telet, 's több jeget, havat talál; igen ritkán tiszta az ég, partjai nagyobb részint ködděl fedeztetnek, sokszor rettentő szélveszek dühösködnek. Ismeretessebb folyóvizei: a' Huequo, Colorado, Rio Negro, Camarones, Gallego, több más pusztákat nedvítő folyokkal 's tavakkal. Vannak több öblei. Legnevezetessebb itt a' délnek fekvő Magelláni út vagy a' Magelláni tenger szorulat, melly sok szigetek, szirtok, 's örvények köztt 100 mfd. hosszaságra elterjedvén, a' déli világtengerbe vezet, és az esztendőnek nagyobb részin iszonyú szélvész 's fergeteg alá vagyon vettettve. Bövelkedik szelid 's vad lovakkal, szarvas marhával; találtatnak strucz madarak, méhek, de fa' szükit szenved. Eredeti lakosai a' Puelcherek, Peguencherek, Thuelcherek, (vagy is Tehuelhenek v. Patagónok, kiknek nem magossabb termetek, mint más jól kinőtt személyeknek, ambár első utazóink óriási magosságot tulajdonitottak vala néhiek) Sanguelchek, Muluchek, 's Arauconok. A' Patagoniak erős emberek, szinek veres réz, hajok hosszú 's fekete öltözetek öszve aggatott vadak böreik.

Pataj, magyar mvs Pest Várm. ben nem messze a' Dunától Kalotsa és Solt köztt; számlál 422 kath. 2 görög. és 3200 refor. Vagyon a' kat. egy plebániás templomok, nem külömben a' reform. is. Lakosi föld mivelésből élnek.

Patak, (*Nagy*) l. Sáros Patak.

Pataka, fekete Pataka, falu Gömör Várm.ben Radzin hegy tövében, egy reform. templ. Van vas bányája.

Patan, Nepal orsz.nak egyik tart.nya, azon nevü vsal, mellyben egy kat. Kapucinus szállás volt.

Patana, (7° 56′ É. Sz.) erősített

Digitized by Google

tett kereskedő vs hason nevű Kirs.ban a' Malaccai fél szigetben, lakhelye a' Királynak; vagyon jó kikötő helye.

Patanok, l. Afganok.

Patapsco, fó északi Amerika szabad Maryland tart.ban, ebben 3 mfd torkától a' tenger bényomúlván a' Chesapeakhi öblöt formálja, és így a' fónak 18 öl. mélységet csinál. Itt fekszik Baltimore.

Patavium, Artenoitól építtetett gazdag vs Venetusok' földén, egy kis fó víz mellett, Római colonia, Livius történetíró hazája, Aponus héviz forrással és oraculummal; most Padua.

Pate, Patea, Pata, kis sziget a' Zangvebári partokon, napkeleti Afrikában, igen keskeny tengerszorúlat által választatik a' száraztól, földe csudálatos termékenységgel vagyon megáldva. Lakosi, kik az Arabsok maradéki 's Mahometánok, szembetűnő kereskedést űztek, kivált rabszolgákkal, 's elefánt csonttal.

Patera, Patara, egykor nevezetes vs a'közép tenger'partján Lyciában, Natoliában, kis Asiában.

Paterno, helység Herc. czímmel ékesítve a' Val di Daemona tart. Siciliában.

Paternoster szigetjei, keleti Indiában Celebes szigettől dél felé, nevét a' rendben körülötte fekvő köszikláktól, mellyek az olvasónak szemeihez hasonlítnak, kölcsönözte volt.

Pathmos, Patmo, v. Palmosa, kis kőszirtos sziget, Samos szigettől dél felé kis Asia mellett, ker.ben 8—10 óra járást foglal, földje száraz és terméketlen, mindazáltal levegője igen egésséges. Terem kevés búzát 's árpát; de tengeri nyulakkal, foglyokkal, fürjekkel 's gerliczékkel bővelkedik. Lakói csupa Görögök, kik hajózásból 's hajó építésből élődnek. Van egy jó révpartja. Fő hely benne:

Pathmos, kis vs, áll mintegy 700 házakból, 's nagyobb részint hegyen fekszik, ennek tetején épült Sz. János klastroma, melyben a' mostani napkel.nek legjobb 's legvirágzóbb iskolája vagyon, taníttatik itt a' Görög nyelv, a' Theologia, Philosophia, és a' Phisika. Ebben a' szig.ben volt számkivettetett Sz. János Evang. Domitián Császár alatt, és itt írá titkos jelenésű könyvét, még most is mutogattatik Sz. János remete lakhelye, mellyben az említett munkáját készítette volt légyen. Van itt egy Apácza monostor is,

Patierno, vs Nápoly orsz.ban a' Terra di Lavoro tart.ban 2620 lak.

Patigor, l. Paetigor.

Patmus, Sporades szigeteknek eggyike, Icariától ny.ra, kerülete 30 mfd. hol a' János jelenése irattatott.

Patna, határfolyó Moldva és Oláh országok köztt, a' Dunába végződik.

Patna, (26° 20' É. Sz. 103° 5' K. H.) fő vs a' Bengaliai Behar tart.nak Ganges fó mellett, mely itt 3 karokra oszlik, számlál 150000 lak. Utszái, kivévén egyenes szép fő útszáját, melly a' vson keresztül hosszában közel egy mfdre terjed, nagyobb részint szűkek 's tisztátlanok; nem külömben épületjeit is, kivévén az Angolokét, kiknek e' tart.

Digitized by Google

's vs birtokokban vagyon, 's más Europaiakét, nyomorúlt gunyhóknak lehet nevezni. Vagyon egy erősége. Az itt találtató szőnyeg 's pamut kéz müvekben készített portékái, valamint is külömbféle ezüst, vas, 's fa készítményei, rósa 's más virágokból készített olaj nedvei, nem külömben opium, salétrom 's pézsma bőrei nem megvetni való tárgyakat szolgálnak a' virágzásra iparkodó eleven kereskedésnek.

Patowmak, nagy hallal bővelkedő folyó északi Amerikában, ered két forrásokban, szabad szövetséges Virginia tart.nak kék hegyeiből, észak kel.re Washington vsától eggyesül, 's így délkel.nek fordúlt irányzásban, Maryland tart.nyon keresztül a' Chesapeaki öbölnek folyik. Midőn a' tenger áradása beléhat, torkolatjánál egy mtfd. fellyebb fél mfd szélességű, és a' nagyobb 's terhessebb hajók hordozására szükséges mélységgel bir. Egy mesterséges folyó által, torkától 20 mfd találtató vizzuhanatok megkörülvétetnek.

Patrasso, Patras, Patrae, (39° 45′ 15″ K. H.) vs Europai Török orsz.nak Morea tart. ban a' Chiarenzai ker.ben fekszik egy hegyen hason nevű tengeröböl mellett a' kis Dardanellák bémenetelén, számlál 1400 ház. 6000 lak. és egy kis erősséget körében. Széke egy Görög Érseknek. Gyapjúval, selyemmel, dohánnyal, czitrommal, apró szőlővel, borral, mézzel, olajjal 's bőrökkel való kereskedése szembetünő.

Patrimonium Petri, Sz. Péter' örökségo, egy része az Egyházi birtoknak Olasz. orsz. ban, melly napnyugotról a' Castroi Hercs.től, északnak a' Spoletói Hercs.től 's az Orvietói tart.tól, kel.nek a' Campagna di Róma és a' Sabina tart.któl, délről pedig a' Toskanai tengertől környékeztetik. A' 12-dik Század elején támadt a' híres Mathildis Grófné ajándéka által.

Patrington, helys. Angol orsz. ban York Grófs.nak East-Riding vagy is keleti részében; már a' Rómaiak napjaiban ismeretes volt.

Patschkau, vs Sileziában a' Neisze Herczs.ben Neisze fó mellett, 364 ház. és 2210 lak. kik posztó szövők, serfőzők, viasz és vászon fejérítők.

Patschlavitz, mvs Morva orsz. ban a' Hradischi, az előtt Ollmüczi ker.ben 54 h. 's 400 lak. Vagyon szép uradalmi kastélja, majorsága, 's lakhelye egy helybéli káplánnak.

Pattan, fő vsa egy hasonló nevű tart.ban Nápoly orsz. ban.

Pattay, kis vs Orleans' környékében. Itt 1429-ben az Angolok megverettettek.

Patte, fő vs azon nevű orsz. ban Formosa öbölben, Zanguebar északi partján. A' Portugallusoké.

Pattensen, Pattenhausen, vs a' Calenbergi Hrczs.b. Dniester és Leine fóvizek között, 165 ház. félselyem fabr.ból élődik.

Patterson, fabr. vs éjsz. Amerika szabad szövetségesNew-Jersey tartom.ban Bergeni Grófs.ban.

Patti, Pactae, vs Siciliának Val di Daemona tart.ban hason nevű öböl mellett 2300 lak. széke a' Püspök-

Digitized by Google

ségnek. Jó cserép edényeket készít.

Patuchet, fő új Angliában ész. Amerikában ered az Ó-Plymouth tart.ban 's Massachuseti öbölbe szakad, máskép Blackstone név alatt is ismértetik.

Patuxent, folyó ész. Amerika szab. szövets. Maryland tart.ban; rohan a' Chesapeaki öbölbe; ezen fó, midőn a' tenger árja beléhat, torkától 8 mfd egész Nottinghamig tengeri hajókat bir.

Páty, helys. Vas Várm.ben, Mindszent mellett. F. U. G. Festetics Imre, lak. Magy. kat. Az Uraságnak finom juh tartása által esmeretes.

Patso, Paczcza, mvs Somogy Várm.ben, Zselits kisfalud mellett, Szigetvárhoz 6 óra, hegyek és erdők közt. Lak. Magyarok 530 kat. és számos ref. vásárokkal.

Patzau, Paczow, vs Cseh orsz. ban a' Tabori kerben 335 h. és 2260 lak. kik posztót készítenek, vagyon 3 malma, mellyek közül eggyik posztót kallóz, egy kath. pléb. temploma, 's más 2 kápolnái. Lakosi cseh 's német nyelven beszélnek, 's posztóval nagy kereskedést űznek.

Pau, Palum, Bavium, (43° 19' 6'' É.-Sz. 17° 12' K. H.) fő vssa az alsó Pyraeneusi osztnak, hajdan Bearn kis tart.nak Franc. orsz.ban, régi 's nagy vs, fekszik egy igen kellemetes vidékben, a' Paui Gave folyó mellett, mellyen egy régi 's nevezetes 7 holthajtásu híd vezet által, Páristól délkelet felé 177 fran. mtfd. Számlál 8000 helyesen épült ház. 's 9000 lak. Széke volt hajdan a' Navarrai Királyoknak, az itt lévő régi kastélyban született IV. Henrik Király 1553-ban. Piaczai közül a' vásár piacz, és a' Király vagy nem rég a' szabadság piacza érdemel említést, az elsőben egy szép hat cséves ugrókút; a' másodikban pedig nem rég elrontatott XIV. Lajos oszlopa állott. Vannak nékie fő oskolái, posztó, vászon, kalap, zsebkendő fabr. Szőlő művelés is nem kevés haszonnal üzettetik. Az itt készültt disznó sódorok Bayonnén által szélyel hordattatnak.

Pavillac, vs Fr. orsz.nak Gironde oszt.ban a' hajdani Guienne tart. 350 h. és 2860 lak.kal.

Paula, Paola, jól épült kis vs Calabria citra tart.ban, Nápoly orsz.ban, közel a' tengerhez Sz Ferencznek, Minoriták Szerzőjének születése helye. Sok klastromokkal; a' Minoritáké a' vson kívül van szép templ. mal, és Francavilla H. kastéllyával.

Paulicz, Paulis, Ó-Paulis, oláh falu Arad Várm.b. van egy görög nem eggyesült temploma, kőbányája, 's jó szénás rétjei.

Paulin, vs Fran. orsz. Tarn oszt.ban, az előtt Langvedoc tart.ban 190 h. és 2970 lak.

Paulinzella, egy iszonyú nagy régi Monostornak omladéki, mellyek még elegendőképen jelességét ezen épületnek bizonyítják, fekszik a' Schwarzburg Rudolfstadti Herczs.ben Rothenbach fő mellett, az úgy nevezett királyi tó 's Ilm között egy erdőségben.

Paulis, l. Paulicz.

Paulo, l. Paola.

Pavlovsk, díszes, szép ízletben épült mulató palota Sz:

Digitized by Google

Pétervára környékiben, tágas 's pompásan kiékesített szobákkal, 's egy gyönyörüséges ángol kerttel. Közel ide fekszik az ékes Mária völgy nevü mulató kastély, és a' szép, ámbár fából épitetett vs Paulowsk.

Paurewicz, kerítetlen kis vs Silesiában Jägerndorfi Herc. Burkushoz tartozandó részében, Ratibor és Leobschütz között, a' Ratibori Apáczákhoz tartozandó.

Pausa, kis vs Szása orsz.ban, a' Voigtlandi ker.ben, 258 ház. 1530 lak. harizsnya 's patyolat fabr.

Pauschi, szab. Indiai nép Brasiliában déli Amerikában.

Pausilippo, Posilippo, nevezetes barlang Nápoly vsa mellett, készült emberi kéz által közel a' tengerhez, a' vsnak napnyugoti vidékiben Posilippo kösziklás hegyen keresztül, úgy hogy Nápolynak Chiaja külső vsából az országút Pozzuoloba ezen vezet által. Hihető hogy rég valaha kőbánya volt. Hossza 363 öl, széles. 24 söt 30 lábakat is felülhalad, két bémeneteleinek 800 egész 960 láb. magosságok. Közepén épitetett díszes kis kápolnácska Bold. Szüz tiszteletére. A' boltozatján vágatott két nagy szellőző lyukak némü némüképen oszlatják a' setétséget. Jósef Napoleon volt Nápolyi Király bévakoltatta, kifejérítette, 's lámpásokkal kivilágítatta. Felette a' hegyen jó bor terem, itt ott klastromok is állottak. Ezen barlang mellett mutogattatik egy sír, mely közönségesen Virgil híres Római Versszerző sírjának mondatik lenni. A' bémenetelén épült B. Szüz kápolnájában szokott eszt.ként a' visszatért Királyi Ház 9-ik Sept. fényes búcsújárást tartani, a' mint ez a' múlt esztendőben 10 évek folyta után ismét történt.

Pausram, mvs Morva orsz. Brüni ker.ben a' Nikolsburgi Urod.hoz tartozandó Schwarza fónak bal partján 150 h. 810 lak. egy pléb.val, egy omladékos kastéllyal, majorsággal 's egy malommal.

Pautzke, Putzig, lengy. Putzkr, (54° 35' É. Sz. 35° 56' 45'' K. H.) vs nyug. Prussziában, Dirschaui ker.ben 111 h. és 1000 lak.

Pautzker-Viek, hallal bövelkedő tengeröböl, mellyet a' kéleti tenger Pautzke és Dantzig között, Hela félsziget által formál; hossza 4, szél. 7 mfdet tészen.

Pauxis, vár Brasiliában, Para Helyt. Marahnon fó mellett, a' tengertől 200 mfd; némellyek állításaik szerént e' folyóba beható tenger ár 's apadása még itt szembetünhetőnek lenni mondattatik.

Pavana, páva táncz, Spanyoloknál szokásban lévő komoly mozgású táncz.

Pavaosan, parti fó felső Guineában Afrikában.

Pavesano, Pavese, hajdan Mailandi tart.melynek nagyobb része Pavese d' oltre Pó nak hivattatott, és Pó fónak déli partjain feküdt; kel. ről Piacenza Herczs.től, délnek a' Liguriai v. is Genuai Respublikától a' mostani Genuai Herczs től, napny.nak Tortenese, északról pedig Mailand tart.któl környéketve; birtoka volt a' Sardiniai Kir.nak, de 1801 eszt. kénszerítetett azt az akkori Olasz Republikának áltengedni, nem rég egészi-

Digitized by Google

tő része volt az Olasz Kirs. nak, és Olonna osztálynak eggyik kerületét állította; most a' Ticino vizen tulsó része a' Sardiniai, az innenső pedig Lombard Welenczei orsz.hoz tartozik.

Pavia, Ticinum, Papia, (45° 10′ 47″ É. Sz. 26° 49′ 33″ K. H.) régi nagy vs hajdan fő vsa Pavesano tart.nak, most a' Lombard Velenczei Királyság' határ vsa, fekszik egy kellemetes dombon Tessino (Ticinus) folyó napkeleti partján, Mailandtól délfelé 3 1/2 mfd hosszában 850 ölet foglal, 's régi falakkal kerítetik. Száma lakosinak 25000 mégyen. Széke egy Püspöknek és egy régi Universitásnak. Épületei közül tündöklenek: az ujonnan felépült káptalan templom, ez előtt lévő piaczon áll a' Regisolo értzképoszlop, melly közönségesen jámbor Antoninus Római Császár oszlopának mondatik lennie; nevezetes az Augustinianusok temploma Sz. Ágoston pompás márványból felállított koporsóköve végett. Kastélya igen régi. Palotái közül kiváltképen a' Mezza-Barba, Botta, és Bellosini fénylenek. Ezeken kivül figyelmet nem méltatlanúl kívánnak felettébb régi tornyai, föld alatt vezetett víz csatornái, és a' Tessino folyón álló fedeles márvány hídja. Híres Universitássa még Nagy Károly Császártól fundáltatott, a' hozzá tartozó füvész kert különös figyelmet érdemel. A' város némű némű kereskedést is űz selyemmel, borral, 's riskásával. Környéke igen gyönyörü 's termékeny, a' híres Parmai sajtok itt is készíttetnek. — 1 mfd Pavia vsától fekszik Certosa, hajdan nevezetes 's fényes, Karthuzianusok monostora, ennek nagy vadas kertjében I-sö Ferencz Francziák Királya V-dik Károlytól az itt tartatott csatában elfogattatott. Szardiniai Király birtokai egész a' vs kapukig terjedtek 1801 előtt.

Pavian hegye, Hottentottok tart.ban déli Afrikának végső csúcsán, Saldanha öböl déli szélein.

Pavian öbla, l. Saldanha öblét.

Pavilly, helys. Fr. orsz.ban, alsó Seine oszt.ban 230 h. és 2240 lak. kik lennel, vászonnal, 's tollas baromfival kereskednek.

Pavoasan, fő vs Sz. Tamás szigetében nyug. Afrikában, négy bástyás kastélyal, mellynek neve Sz. Sebestyén. A' Portugallus Helytartónak, és kat. Püspöknek széke 3 templ.kal.

Pavonara, 2 kis sziget a' Konstantinápolyi csatornában, a' fekete tengernek bémenetelén.

Pavdinskoe-Kamen, magos hegy a' Verchoturiai hegységek közül Orosz bir.ban a' Kaspiai tenger tükrét 6397 láb. felülhaladja.

Pavlograd, ker.béli vs Orosz bir.ban Ekaterinoslav Helyt. Waltscha fó mellett, melly a' Samara fóba, és evvel eggyütt a' Dneprben ömlik.

Pavlow, nemes vs az új Lengyel Kirs. Lublin oszt.ban 86 ház.

Pavlovo-Selo, falu Orosz bir. Nischnei Nowgorod Helyt. Ocka fó mellett 6000 lak. kik finomabb vas 's aczél portékákat, késeket, külömbféle zárokat, szerszámokat, fegyvereket, nagy számmal készitenek.

Digitized by Google

Pawlowsk, ker. béli vs 's vár Orosz bir. Woronesch oszt. ban a' hol az Userda fó a' Don vizével eggyesül, 2500 lak. kik kiváltképen szorgalmas kertmívelők; a' határos Doniai Kozáksággal; némü némü kereskedést üz.

Pawlowsk, l. Paulowsk.

Pawolocz, vs Orosz bir. Podolia Helyt. 396 h. 's 2380 lak.

Paxo v. *Passo*, Pacsu, hajdan Ericusa, eggyik a' 7 szigetek közül Joniai tengerben, Corfu szigettől délkeletnek 2 mfd. kerületében 6 olasz mfdet foglal, melyen 800—1000 lak. számláltatnak, kik nagyobb részint Görögök, 's erős szép tekintetü emberek, de büszkék 's bosszú állásra vágyók, csekélyebb cziwakodásaik is sokszor vér ontással végzödnek; hihető, hogy a' Nápolyiaktól 's Velenczeiektől, kik alatt sokáig nyögtek, szívták légyen e' bosszúálló indúlatot. Levegője mérséklett, földe általjába véve hegyes, terem kevés gabonát, bort 's főzelékeket, hanem olajjal bövelkedik, ebből áll lakosainak minden gazdagságok. A' vadászat, nem külömben a' parti halászat is felettéhb csekély; innen belyebb a' tengerbe járnak halászni Állatok közül csak kecskéket találni itt. Lakhelyeik a' szigetieknek szélyel vannak szórva az egész szig. ben, és sehol sem találni annyi házat eggyütt, hogy falunak lehetne nevezni. Van egy révpartja, mely Gai nak hívattatik, erről már Sz. Pál Apostol leveleiben látszik emlékezni; e' révpart körül egynehány házak, 's boltok találtatnak, mellyek nagyobb részint csak eleségeket árulnak. Viszontagságai a' többi 6. Joniai szigetekkel egyenlők voltak; 1809-ben az Angoloktól elfoglaltatott, most eggyik a' szabad 7 Jóniai szigetek közül. Dél felé ettől 1 mfd fekszik Antipaxo szigetke, Patótól egy mély csatorna által választatik, kerületében 1 mfdet foglal, sokáig míveletlenül állott, most a' Paxoiták részint veteményes földeknek, részint pedig legelőknek fordították.

Payaguas, Indiai nép a' Spanyolokhoz tartozó déli Amerikában.

Payerne, Peterlingen, vs Helvetiában a' Freyburgi kant. ban Broye fó mellett, 4500 lak.

Pay-ho, parti fó Chinától éjszaknak, magában fogadván Yan-ho't, a' Peckingi tengeröbölbe szakad.

Payzac, vs Fran. orsz. ban Perigord tart. a' mostani Dordogne oszt. ban 170 ház. és 4400 lak.

Pais de Montagne, l. Bergland.

Pais de Vaud, l. Waadland.

Paz (la) tart. Peru orsz. ban déli Amerikában, a' Cordillleriai köszíklák között egyenetlen földön; aranynyal, gabonával, égetésre való fával, koka nevü fanyar plántával, mellyet az Indiabéli mésszel egyvelítvén, rágni szokott, fahéjjal, llamas, vicunas, guanacos, 's más efféle növevényekkel bövelkedik. Fő vsa

Paz (la) fekszik nem messze Titicaca tó déli partjaitól, számlál 20000 lak. széke egy Püspökségnek, kereskedik Koka nevü növevénnyel.

Pardicz, Pazdissowcze, Rusnyákos tóth falu Zemplin Várm. Van itt a' Szirmay Uraságnak egy kastélyja,

Digitized by Google

a' luth. egy templomok, zsidóknak egy iskolájok, környékit szép tölgyfa erdők fedezik. Jó cserép agyag á-sattatik.

Pazenzo, kis vs Histria v. Istria tart.ban egy kikötő hellyel.

Pazzano, kir. vs Nápoly orsz. tulsó Kalabriában, 950 lak.

Peaale, vs Franc. orsz.k Morbihan oszt.ban 2240 lak.

Peak, hegység Angol orsz.ban melly Cumberland keleti részeiben kezdődik, és York Grófs.nak nyugoti részeit, Lancasternek pedig keleti széleit hasítván, Derby Grófs.ban eltűnik. Legmagosabb pont ezen hegységben az Ingleborough, mely 3987 láb. a' tenger színét felülhaladja. Bőven találtatnak ebben a' természet csudálatos munkáinak szüleményei; a' rendetlen fekvése, a' fellegekkel tusakodó magos kősziklái, az irtóztató mélységü barlangjai 's örvényei kiváltképen a' Derby Grófs.ban méltán Peák csudája nevezettel ruháztattak fel. Itt vannak Peaknak legkietlenebb vidékei 3 barlangokkal; az eggyik Castleton mellett, melly borzasztó ösvényen 2250 láb mélységbe a' föld alá vezet; a' másik az Eldeni barlang, még eddig meg mérhetetlen víztorokkal; a' harmadik a' Pooles barlangja Buxton mellett, mellyben csöppök által külömbféle szép köoszlopok formáltatnak.

Peccais, helység Fr. orsz.nak Gard oszt.ban a' tengerparton 's Rhone napnyugoti torkolatjánál, egy kis várral, 's sóaknákkal.

Pecetto, vs Piemontban, Sardinia Kirs.ban, Chieri tart. ban 2100 lak.

Pechhofen, falu Bajor orsz.k Main ker.ben vagyon egy vashámora, melly esztendőként 3000 mázsa vasat kikészít.

Pechlarn, (nagy) Arlape, kis vs Austriában Ens alatt lévő tart.Bécsi erdőn felül fekvő negyedjében Erlaf fónak a' Dunába való szakadásánál, van egy kastélya, 90 ház. egy pléb. és törvényszéke.

Peckau, mvs alsó Stájer orsz. ban Gräczi ker.ben 50 ház. és egy posta váltóházzal.

Pechelsheim, kis vs a' Paderborni Herczs. 180 ház. és 1060 lak. kik közzt 130 zsidók.

Pecq, Peek (le) helység Fran. orsz.nak Seine és Oise oszt. bőr 's posztó fabr. só lerakó helye halak hésózása végett.

Pécs, Quinque Ecclesiae, Fünfkirchen, (É. Sz. 45° 55′ K. H. 35° 55′ alatt) az előtt püspöki, most hosszas törekedése után szabad királyi vs Baranya Várm. ben; fekszik igen kellemetes helyen, Mecsek hegye alatt, Szigetvárhoz és Mohácshoz 4 1/2 Sikloshoz pedig 4 mfdnyire. Lak. Magy. Ném. Bosnyákok, és öszveséggel, kivévén mint egy 80 evangelikusokat 's zsidókat, mind kath. számok 10500. A' régi Magyaroknak is kedves helyek vala; innen származott a' Magyarok között e' közmondás: Magyarnak Pécs, Németnek Bécs; és nem méltatlanúl: mert gyönyörű fekvése, egésséges levegője, bőgyümölcsfás 's jó bort termő szőlőhegyei, szép rétjei 's szántóföldei, tölgyes erdői, vízforrásai, legkellemetesebb lakóhelyet adnak az életet kedvelő em-

Digitized by Google

bernek. Régi eredete homályos időkben vész el, első nevezetesebb és bizonyossabb jóltévője vala. Sz. István kir. a' ki benne Püspökséget állított fel; ezt követte (hogy Salamont, ki itt 1064-b. magát megkoronáztatta, Geizát, Lászlót 's a' t. elhalgassam) boldog emlékezetű I. Lajos dicső nagy Kir. ki Magyar ország.nak első fő iskoláját, ide helyheztettvén, a' vsnak is egyszersmind virágzását hathatósan elömozdította. Eltünt a' Mohácsi szerencsétlenség után boldog állapotja, és a' Törökök által hazánkra hárított nyomorúságok özönében 150 esztendőkig bőven részesült. Most, mentt lélévén a' Ráczok híres kegyetlenségeiktől fogva, minden tetemesebb szerencsétlenségektől, napról napra gyarapodik, épül és csinosíttatik. Diszesebb útszái: a' nagy útsza, a' Maria, a' Barátok, az Akademiai útszák, a' várallya 's a' t. általjába kővel jól ki rakattak. Jelessebb épületei közül való: a' roppant 's pompás Püspöki Szentegyház, mellynek párját a' Magyar hazában mind régiségére, mind nagyságára, mind pedig külső ékességére nézve hijában keresed; első kő alapját vetette Sz. István Kir. öregbítette Péter, kinek nevéről is Sz. Péter Apostolnak tiszteletére szenteltetett; foglal magában öt külön kápolnát, három orgonát, és pompás tágassága megszenvedi, hogy ugyan azon órában három külömböző nyelven készített szent beszédek mondassanak el a' nélkül, hogy a' Prédikállók egymást megzavarnák foglalatosságokban; külső délre fekvő oldalát szép oszloprend, két homlok szélét pedig 's a' gömbölyű Sanctuarium két oldalát négy római ízlésre épült tompa torony ékesíti; kincse nagy, és több faluból álló tulajdon uradalma nevezetes. Ennek kőfalas körében, vagy is az ugy nevezett várban áll jobb részről a' püspöki Rezidentzia, melly kegyes Püspökjei által fényesen építtetett, és 11000 darabból álló gazdag könyvtárral, ritka pénzek 's ásványok gyüjteményével, csillagvizsgáló toronnyal, 's könyvnyomtató mívvel, herczegi módon ékesítetett; az említett szentegyháznak balján áll a' díszes két emeletű fő plébánia, mind a' kettő között pedig látni a' II. Ulászló Kir. idejéből fen maradt ör álló tornyot 71 mázsás nagy harangjával. Nevezetes szentegyház továbbá a' Budai kapunál épült, volt Rem. Sz. Pál szerzeteseinek két tornyos Szentegyházok, és csinos magas klastromjok, de ez most külömbféle végekre fordíttattván pusztulásának indul.

A' vsinak, vagy is most már Zirczieк Szentegyháza, melly hajdan Török mecset vala, kerek nagy épület oszlop nélkül, itt végzi a' Gymnasiumbéli ifiúság is ájtatosságait. Ennek ellenében a' Siklósi kapunak fekszik a' Miserikordiánusok szentegyházok és klastromjok, díszes kertjekkel. A' Szigeti kapunál a' Sz. Ferencz Szerzetbéli Atyák templomjok; a' vas kapunál a'

Digitized by Google

Megye nevendék Papság díszes három szegésü épülete; a' négy szegü ékes Várm. ház; az ujonan felépítetett kalvariai kerekded kápolna, nem kevés fényt vetnek a' vsra. Nemkülömben szembetünö képen díszesítik a' vst a' káptalanbéli Urak jeles lakó épületeik; a' fö utszában és piarczon épült számos szép házak; a' Kir. Gymnasium (mert hajdani nevezetes Akademiáját 1802 évben elvesztette) a' Zirczi Ciszterciták gondviselése alatt; a' Sz. Háromság képe; víz forrásai 'st. ef. Kétkülsö vsaiban is több jeles épületeket látni: illyen a' Budai kapun kivül álló Sz. Agoston temploma pléb.val; a' hegyen a' Bold. szüznek; a' patak mellett a' Minden szentek emlékezetekre épült régi Szentegyház; és e' fejett a' Püspöki papírosmalom. A' Szigetvári kapun alól lévö külsö vsban ellenben Nep. Sz. János kápolnája 's ispitálya magas szük kerekded tanyával; Xav. Sz. Ferencz kápolnája; a' káptalan 's kis Papság csürjei; a' korona vendégfogadó 's kévéház, és több más csinos épületek találtatnak. Emlékezetre méltók még Pécs vsának földalatt lévö számos víz csatornái, omladék köfala, melly régenten a' vst kerítette; itt tartják a' Pécsiek, valamint Sz. Gellert hegyén a' Budaiak, az ugy nevezett vs erdejében az Ujvidékiek, Husvét hétfői Emausz mulattságaikat. Nem megvetni való mulató helye az Üszögi kis erdöcske is Battyányi kastéllyával, melly az utazónak gyönyörü nézést szolgáltat. Vagyon ferdöháza is a' puskaporos torony felett. Széke a' Provincialis, és fö Hadi Comissariusoknak, particularis posta és só hivatalnak, 's a't. Lakosai kereskedésböl, mesterségekböl és kivált szöllö hegyeikböl élnek, készítenek jó pokróczokat, Portája 8. Pécs vsa 1780-ban váltotta ki magát az ide való Pöspök és káptalan hatalma alól 62888 forint. lefizetésével, de a' Törvény-könyvben még máiglan sem iktattatott be mint Sz. Kir. vs.

A' Pécsi Püspöki Megye, mellynek viszontagságait F. T. Koller úr maga becses munkájában a' Pécsi Püsps.röl böven és tudósan elöadja, Baranya és Tolna Várm.ket egészlen, Somogy pediglen és Verötcze Várm.nek csak némely szomszéd részeit foglalja keblében, el vagyon 23 Esperestségekre részelve, számlál 14 Apátságot, 3 Prepostságot, 156 plébániát 96 káplánsággal, és ezekben 258400 híveket; Világi Papjainak száma 260—280 találni összveségel 8 Szerz. klastromokat, mellyek közül egy a' Zirczieké, egy a' Miserikord és 6 a' Sz. Ferencz Szerzetbelieké; Káptalanbéli urainak száma 10, Mélt. Püspökje Érseki palástal ékesittetik.

Pécska, Magyar Pécska, mvs Tiszán túl lévö Arad Várm. ben, földes Ura a' Kir. Kamara, számlál 5500 kath. lakosokat, vagyon pléb.ja és díszes Szentegyháza. Határos Rácz-Pécska mvsal, ennek is F. U. a' Kir. kamara, lakosai ó-hitüek; mind a' kettö fekszik Ma-

Digitized by Google

ros vizének szomszédjában, határjok termékeny, piaczok Aradon, mellytől két órára távoznak.

Pécsvárad, mvs Baranya Várm. a' Mohácsi jár.ban Pécstől 2 óra. Hajdan a' Benedictinusoknak számokra Sz. István Kir. által fundált gazdag Apátság vala, most a' Pesti Kir. Universitáshoz tartozik. Lak. Magy. Ném. 's Ráczok, nagyobb részint kath. 's ref. azoknak száma 1600, ezeknek pedig 750 nevekedik, ezeken kívül találtatnak mint egy 60 óhitű Ráczok, *és* egynehány Zsidók is. Régi várát, mellyben hajdan vak Béla neveltetett, Gróf. Czinzendorf Apát 1723-ban újra fell építtette, és magas erős kőfallal vétette körül, most a' Praefectus lakása, az Urodalom levéltárja 's a' t. vagyon. Mellette a' B. Szűznek tiszteletére épült jeles szépségű és nagyságú Szentegyház fekszik pléb.val. Fekvése egyenetlen, Zöngő most Magas nevet viselő hegy töviben, mindazáltal szép házakkal díszesítetik. Bir a' vs jó mész, köszén, és építésre való kő és márvány bányákat; bora és külömbféle jó ízű gyümölcse bőségben terem, vagyon egy papíros malma, számos patak malmai sok lisztet szolgáltatnak a' Pécsi piaczra, fája elegendő. Vidék hegyeinek tetőjiben több régi váraknak vagy is kastélyoknak, szemlélni düledékeit mellyeket rég a' Nyáradiak építtettek: illyen a' vs felett lévő Zongovára; az Egregyi határban a' Mária vára, és a' Hetényiben a' Kosza vára. Más kripták 's régiségek is találtatnak itt, de homály fedi őket. A' szomszéd helységekben vannak remete lakásoknak omladékai.

Peczka, mvs Cseh orsz.ban. Bidschowi ker.ben 152 h. egy hegyen épült kastélyal, 's Esperes temp.mal.

Pedena, l. Biben.

Pedeo, fó víz Czyprus szigetben melly az Olympusi hegyből eredvén Famagusta mellett a' tengerbe szakad.

Pederneira, vs Portugallia orsz.nak Estremadura tart. ban Alcoa fónak torkánál, 1400 l. 's jó kikötő helyel.

Pedernes, vs Francz. orsz.nak ész.ki tájéki oszt.b. 2000 l.

Pedragan, Pedragon, vs Portugallia orsz.nak Beira tart. ban Zezere fó mellett.

Pedrazza della Sierra, jeles helys. Australiában, Segoviától 6 mfd.

Pedreforte, falu Francz. orsz. nak napkeleti Pyreneus oszt. ban a' Pyrenaeusi hegyek köztt, vagyon ezüst bányája.

Peebles v. *Tweeddale*, Grófs. D. Skocziában ész.ról Edinburg, kel.ről evvel 's Selkirk, délről Dumfries, nyugotról Lanerk Grófs.gokkal határos; nagysága 204 ang. □ mfd foglal, mellyben 8760 l. találtatnak. Fekvése e' vidéknk felettébb kellemetes, zöld pázsitos völgyek vetekednek erdős dombokkal, 's csergedöző patakok itatják számos marha csordáikat; föld mívelése csekély, de annál nagyobb marha 's kivált juh tenyészeti, de gyapjok ezeknek igen vastag. Ásvány országa palakövet nyújt. Jelesebbb folyói: a' Tweed, és az Innerleithing, tava Westwater, mind ezek

Digitized by Google

hallal bővelkednek. Fő vs benne:

Peebles, Tweed fó partján 2000 l. kik vásznat 's kartont szővnek 's marhákat tartanak.

Peek le, l. Pecq.

Peel, vs Man szigetben Angol orsz.ban egy püspökiek templomával, erős kis várral, 1400 l. 's egy rosz kikötő helyel.

Peel, nagy 's mocsáros környék Brabanczia 's Geldria tart.nyok között. Ezen táj Peeland hívattatik, és Helmont, Eindhoven, Roda, Mirloo, Asten 's Zebenoven helyeket foglalja magában.

Peeno, fó vízPommeraniában; ered a' Mecklenburgi N. Herczségben Svédi Pomeraniát választja a' Burkus Pommeraniától, Demin mellett hajókat kezd birni, áltfutja az új Hafft, és Peenemünde falu mellett, a' keleti tengerbe ömlik. Közel ide fekszik a' Peenemünde sáncz.

Peer, (51° 8′ 5″ É. Sz. 23° 23° 7′ 9″ K. H.) vs egyes. Belgyiom Kirs.ban Lüttich tart.ban a' Looti Grófs.ban 1000 l.

Peetchen, Petjes, Chinai pénz neme Bataviában, öntetik sárga rézből 's középben egy négy szegű lyuka vagyon; bizonyos számmal fonalra füzettetnek, és igy füzetben, nem pedig egyenként szokot történni a' vele való fizetés.

Pegau, vs Szász Kirs.ban Lipcsei ker.ben Elster fó mellett 384 h. 2190 l. a templ. és iskolával.

Pegliza, Austriai Dalmatiának egy kerülete, melynek lakosi Magyar szállók; mindenik falu ezztendönként Grófot, és ezek fő grófot szoktanak magoknak választani.

Pegna Cerrada, vs Spanyol orsz.nak Alava tart.ban Bernado szoros út és Tolanoi Sierra mellett, erős egy kastélyal.

Pegnitz, Pegnesus, fó Bajor orsz.ban ered Main ker.ben hasonló nevű vs felett Fichtelberg töviben, Fürth mellett Regnitz fóval eggyesül, és Bamberg alatt Hallstadt melékibenRegnitz név alatt a'Main fóba keveredik.

Pegnitz, vs Bajor orsz.nak Main ker.ben 66 h. 's 860 l. vannak gazdag vas bányái.

Pego, (38° 59′ É. Sz. 16° 46′ K. H.) vs Spanyol orsz.nak Valenczia tart.ban 5000 l.

Pegon, kis sziget Caya fóban Portugallia 's Spanyol orsz. Estremadura tart. között, a' melly szigetkétől az említett fó egy mfdnyire Guadiana fóval eggyesül; ismeretessé tétetett e' szigetke az 1729 történt Portugallia 's Spanyol Királyok összve jövetelek által, midőn itt V-dik János 's V Filep, Királyi magzatjainak kettős házasságokat végre hajtották vólna.

Pegu v. *Lukian*, fó Birmannia oszt.ban, tulsó Indiában, ered a' Chinay tóból, és a' Bengaliai tenger öblébe ömöl.

Pegu, tart. ugyan ott, Pegu vagy Lukian és Tennasserim fók köztt; drága kövekkel, arannyal, ezüstel, vassal, kő olajjal bővelkedik; termeszt riskását, építésre, tüzzeletre való jó fát. Allatjai közül külömbfélék házi állatjai számosak, elefántok, tigrisek 's más vadak bővségben találtatnak. Lakosi hasonlítnak a' Malá-

Digitized by Google

yokhoz, szép kevessé hosszas az alakjok, szelíd, rendes, 's eleven vonásokkal. Fő vs benne.

Pegu, (új) hasonló nevü fó mellett 7000 l. kiknek nagy része papságból, és szegény emberekből áll, jeles benne a' Schomadu vagy is az arany Istennek temploma, melly 2300 esztendösnek lenni mondatik, selyem és gyapjú fabr. vannak.

Peguenschek, szabad Indiai nép D. Amerikában Chili orsz. nak déli részeiben Kordilleriai bérczek között.

Pejende, Paejaene, nevezetes tó Orosz bir. Finnland Helyt. hosszában több mint 20 mfd foglal, 's több tavakkal kapcsoltatik, vizét Kymene (Kjumen) fó által a' Finniai öbölbe ereszti.

Peila, kis fó Silesiában, ered a' Schveidniczi Herczs.ben Oberpeila környékében, 's Reichenbach vs falait mosogatván, Wilkáu falu mellett a' Weisztriez fóval egyesül.

Peilau, nemes vs Silesiában, Reichenbachi ker. 1700 l. kik karton fabrikákban dolgoznak. Ennek közepén vagyon a' Hernhutiak Gnadenfrey nevü szálítványok.

Peilenstein, mvs Alsó Stajer orsz.ban Cilly ker.ben számlál 70 h. 's vagyon Esperestsége. Környékében látszik egy hasonló nevü régi kastély a' hozzá tartozandó uradalommal.

Peina, Peine Castrum Boynum, (52° 19′ 34″ É. Sz. 27° 51′ 36″ K. H.) vs a' Hildesheimi Herczs.ben egy mocsáros vidéknek szomszédságában, számlál 631 h 's 3630 l. Vann egy kath. temploma 's a' Kapuczinusoknak egy monostorok. Mívelik a' földet, tartanak marhákat, 's más polgári mesterségeket üznek. Két esztendőbéli vásárokat tart, fonallal kereskedik.

Peipus-tó, vagy Indiai tenger hallal bővelkedő tó Orosz bir. Liefland Helyt 12 hosszú, és 7 mfd szélességü, a' Wirczi tóval Em fó által közösül, és Norawa fó által a' Finniai öbölbe szakad. Körében 3 lakott szigeteket foglal.

Peirols, l. Perault.

Peisa, mocsár Posony Varm. nagy részint már kivan szárasztva, szép egerfák fedezik.

Peischwa, igy neveztetik a' Marattok fejedelmeiknél az első Minister vagy is Status Tanácsnok, kinek sokszor nagyobb a' hatalma, mint Fejedelmének.

Peisern, vs új Lengyel Kirs. Kalisch oszt.ban, Warta fó mellett. Itt XII. Károly Svédek Királya, lova hátra hanyatlván, véle együtt a' vízbe bukott.

Peiskretscham, vs Silésiában Toster ker.ben 282 h. 's 1900 l. kik közt számos vargák, szűcsök, posztó 's vászon fabr.

Peiso, tó, Bojorum deserta mellett feküdt; Galerius Cs. által Dunába csapoltatott Aurelius victor szerént, most Fertő.

Peiszenberg, nagyon látogattatott hegy Bajor orsz.nak Isar ker.ben; jól elrendelt csillag vizsgáló toronnyal.

Peitz, vs Alsó Luzatiában Cottbusi ker.ben Spree fónak eggyik csatornája mellett 980 h. vannak posztó 's fonál fabrikái, és egy vashámorja.

Pekelsen, l. Peckelsheim.

Peking, Pechinum, (Schung-

Digitized by Google

tieng-fu) 39° 55′ É. Sz. alatt. China bir.nak fő vsa 's lakhelye a' Császárnak, Pe-tsche-li tart.ban. Fekszik a' nagy kő faltól mint egy 12 német mfdre termékeny's ki terjett nagy rónaságban, kerülete egyedül a' vsnak, kirekesztvén 15 külső vsait, 6 német mfdre tétetik 's több mint 2 millio. lakosokat számlál. 1646 esz.től fogva a' Mantschu'i Dynastia birja. Neve, betű szerint véve, északi valamint Nankin déli Székes vst jelent. Formál egy hosszas négy szeget 's tulajdonképen két főbb részekre oszlik, ész. részét, melly a' jelessebb, lakják nagyobb részint a' Mantschu-ok, 's az Europaiaktól közönségesen a' Tatárok vsának, (ámbár helytelenül), nevezfetik itt van a' Császárnak roppant Palótája is, mellyről alább bővebben; másik fő részét, melly fekvésétől déli résznek is hívattatik, foglalják a' tulajdon Chinaiak, Mongolokkal 's más nemzetekkel egyveledve, és ezt a' Chinaiak vsának nevezni szokták; lakosainál ez Lao-Tsching, amaz Kíng-Tsching nevet visel. Kerítetik e' roppant vs kőfallal, mellynek magossága a' legfőbb épületeket is felülhaladja, és azoknak kívülről való látását fedezi; ezen kőfal merő téglákból vagyon emelve 's négyszegű kövekkel borítatik, körül folják három kis vizek, mellyek a' vsnak külömbféle piaczaira vezettetnek, 's a' Paye-ho fóba szakadnak; 9 kapuk eresztik ki és bé a' járokat, mind eggyiken ezek felett erős vigyázó tornyok emeltetnek. Utszái közel 100 lábnyi szélességüek, 's egyenes hosszaságban egy óra járásra is kinyúlnak, de általjába mind rakattattlanok, innen nyári száraz napokban felettébb alkalmatlan a' por, mellyet némű némű képen öntözés által szállítani szoktak, éjjel a' szegleteken cserényel zárattnak, nappal pedig kezeikben ostort tartó katonáktól őriztettnek. Jelessebb épületei közül, legnevezetessebb a' császári palota nem annyira fényességére, mint inkább ki mondhatattlan nagyságára nézve, mellynek külsőbb kerítése a' veres vsnak, a' belsőbb pedig fekete vsnak hívattatik, ezeknek köreiben nem csak a' Császári familia, hanem a' törvény székek, udvarnokok, tisztek, 's számtalan sok művészek, kik fizetéseket a' Császártól kapják, foglalnak helyet. Maga a' palota több mint fél mfdet foglalal ker.ben, 's erkélye díszes oszlopokkal, képekkel, 's aranyzásokkal tündöklik; belső hajlékaiban az Asiai pompa uralkodik, mindent a' mit csak szépet 's ritkát China, India 's Europa mutathat, egész álmélkodásig itt feltalálni. Kiváltképen gyönyörű a' kertjeinek tekintete, számos utazóknak megegyező állításaik szerint felettébb bájoló. Látni itt 20 egész 60 láb. magosságra emelkedő mesterséges dombokat, mellyeket az alacson virágos völgyekről susogó patakok választnak. Ezen vizek tavakban eggyesülnek, mellyeknek fénylő színét, a' legékessebb ladikok part-

Digitized by Google

jait válogatott épületek borítják, mellyek közt hijjában keresni két egyenlőt, Minden tágassabb völgyben egy mulató ház találtatik olly téréssséggel építve, hogy a' Császárnak számos késéretjével elég alkalmas szálást adhatna, és ezen kies házak mind eggyig czédrus fából, melyPekingtől 300 mfd távozó tart.kból hozatik, nagy mesterséggel vannak készítve. Közepin egy tónak látni kis kösziklás magossan felemelkedő szigetet, ennek pázsitos domborodásán minden kigondolható ékességgel felruházott kastély emelkedik négy tájt tekintő fényes erkélyekkel, 's több mint szász kisebb 's nagyobb szobákkal. A' szomszéd mesterséges hegyek 's dombok legkellemetessebb illatot terjesztő növevényekkel fedeztentek. A' patakok partjain kösziklás szép barlangok készítettek, mellyek a' természet csudálatos munkáival vetekednek. Egy szóval, az egész kert a' leggyönyörüebb tündérek lakhelyéhez hasonlít. A' császári palotának jelességeihez a' gazdag patika, könyvnyomtató müv., 's számos bálvány templomok tartoznak, mellyek közt a' Lámai vallásbelieké legdrágább ékességekkel fénylik.

Bátor felettébb nagy légyen Pekingnek népessége, mindazáltal nem egésségtelen hely, oka lehet, a' Chinabéliek tapasztalt nagy kedve a' szabad levegőben való tartózkodásra, 's ruházatjokban az idő járthához szorgalmas magok alkalmaztatása; ezen kivül levegője száraz 's hives, életmodjok igen mértékletes. Sokat tesz a' jórendtartás is, minden tizedik házi gazda bizonyos időre gondot visel kilencz szomszédjainak magok viseletekre, 's ha kérdésre kerül rólok számot adni kénszerítetik; ide járulnak a vsbéli örök, kiknek száma 66000 tételik, 656 ágyúkkal. A' köz bujasság áldozati is csak a'külső vsokban szenvedtetnek, 's azok is csekély számmal. Mind összeséggel számlál 10000 palotákat, ezek közt jeles az OroszKövetség épülete, mellyben szállítaltnak minden jövő Oroszok, 's a' hol egy Orosz templom is vagyon; 33 bálvány templomokat 4 Római kath. 2 Orosz Sz. Egyházakat, 's 4 mecseteket. Nevezetes a' Császár palotájához közel találtató nagy harang, melyhez képest a' hires Erfurti nagy harang csak nagyobb csengetyünek látszatik, nehézsége 1200 mázsát nyomnyi mondatik, függ egy erős épületben, öntetett teke formában 's kivülről fakalapácsokkal verettetik, hangja olly álthatónak lennie mondatik, hogy e' noppant vs nagyobb része' hallására ki terjedjen. Vagyon egy csillagvizsgáló tornya is, de ebben jobb szerszámok kíyántatnak. Egy talált gyermekek háza. Tudománybeli fő Iskolája. Orvosi társasága. Az előbbi Császárok 6 pompás temetőhelyei. Egy újság v. is inkább kormánybéli dolgokat tudósító udvari levelezője. Himlőt béoltó társasága, 's a't.

Peklenicsa, falu Szala Várm. ben Mura folytában. Lakjó kőszént ásnak, 's kő-o-

Digitized by Google

lajt készítenek.

Pelandschy, fő víz Mindanao Filepi szigetben, olly nagyságú mint a' Themse London mellett, jő a' szigetnek belseiből, és délnyugoti környékében a' szigetnek, két karokra szakadra szakadván az Iljanoi öbölbe ki folyik.

Pelagnisi, Pelagisi, hajdan Halonesus, kis sziget Archipelagusban, közel az Európai partokhoz.

Pelagosa, kis, de köszirtjei miatt veszedelmes sziget, közel a' Velenczei öbölnek közepén, Raguzától napnyugotnak, ugy látszik, hogy szüleménye egy elaludt tűz okádó hegynek.

Pelasgiotis tart. Graeciában, Thessaliában; k.re az Aegeum tenger, ész.ra Macedonia, nyug.ra Hestiaeotis, délre Thessaliotis, és Phthiotis között; fói: Altax, Hestiaeotis határán, Eurotas, Pamisof, Apidanos, és Onchestos; tava Boebeis; tenger fokai: Æantion, Sepias, Magnesia, Meliboka, 's a' t. hegyei: Olympus, Pitaros, Ossa, Pelion, 's a' t. Fő vsai Pherae, Pagasae, Demerias, Jolkos, Larissa, 's a' t.

Pelekani-birtokok, független kis környék Lesghistan tart. ban Kaukáziában, mellynek lakosi tulajdonképen nem Lesghiaiak, hanem csak azoknak tartatnak.

Pelew-szigetek, l. Palaos szigetek.

Pelim, Pelymsk, vs Asiai Orosz bir. Tobolszk Helyt. hasonló nevű tó mellett, nem messze a' Tobol vizének a' Towdába való ki folyásánál, 60 fa házakkal, és egy fából épített erősségel. Ez eggyik a' kedvényebb számkivetésre szolgáló helyek közül, a' hova a' jelesebbek küldetni szoktak. Lakosi vadászattal, bunda bőr kereskedéssel foglalatoskodnak.

Pelion, l. Sagari.

Pelissane, helys. Franc. orsz.nak Rhone torkolat, oszt. ban 2560 l. kik olaj 's selyem mívelést üznek.

Pella, Pelus, kis török sziget az Archipelagban nem messze Scio szigettől.

Pella, k. vs volt Judacaban, Asiában, hol megmenekedtek a' Jerusalemből kiköltözött keresztények Titus ostromlása előtt.

Pellerin, vs Francz. orsz.nak Alsó Loire oszt.ban 2100 l.

Pello, magos hegység Lapponiában fenyő fákkal borítatik, és több mint 10 mfd ki terjed.

Pellworm, sziget a' keleti tengerben Schleszvigi birtokokban, maradéka a' tengertől 1634-ben elnyelettetett nagy Nordstrand szigetnek. Tartozik a' Huzumi tisztséghez, van 2 temploma, 's elválasztott begátolt földei v. töltései.

Peloponesus, először Ægialea, Apia, Pelasgia, 's a' t. Graecianak legnagyobb, legjelesebb kel.re, délre és nyugra közép tengertől, ész.ra, Achaja, Boeotia, és Attica tart.tól kerített része volt; a' Trójai háborúkor hat szabad statusokból állott; 1) Argos 2) Mikenae, 3) Lakedaemon, 4) Pylos, 5) Arcadia, 6) Elis; utóbb Plinius idejében állott: Achaja, Argolis, Lakonika, Messenia, Elis és Arkadia statusokból; l. Graecia különkülön.

Pelsötz, Pleschnitz, Pleisnitz, mvs Gömör Várm.ban Tor-

Digitized by Google

nallyától 2 1/2 Rosnyótól 3 óra Sajo partján F. U. Nemes Ragályi fam. és a' K. kamara; lak. Magy. A' Vármegye házával, egy kastélyal, kat. és ref. templommal. Lak. vas és márvány bányákat mívelnek.

Pelusium, Nilus fó torkolatjának nap keleti karja, a' hol hajdan nevezetes hasonló nevű vs állott, most a' hely Teneh vagy is Sárvsnak hívattatik. E' Nilus kar 's a' régi Damiáta köztt fekszik a' Menzale vagy Tennis tava, melly az Europaiaktól közönségesen a' holt tengernek neveztetik.

Pelussin, falu Francz. orsz. ban Loire oszt.ban 3290 l. vannak selemmalmai.

Pelymsk, l. Pelim.

Pemba, tart. Kongo Kirs.ban Alsó-Guineában Afrikában, nem nagy ugyan, de számos vizektől nedvesítettvén felettébb termékeny, vizei közül a' Lelunda, Kai, Ambrise 's m. fók nevezetessebbek. A' mesterségeket is 's a' kereskedést az Udvarnak 's a' fő vsnak szomszédsága nem kevessé eleveníti. Fő vs benne.

Pemba, második Székes vsa a' Kir.nak Lose fó mellet, számlál 10000 nagyobb részint keresztény lakosokat, 's állandó lakhelye a' Helytartónak.

Pemba, termékeny sziget Zangvebar partjain napkeleti Afrikában, czukornáddal bövelkedik, lakják Arabsok maradéki.

Pembridge, helys. Angol orsz. nak Hereford Grófságban nagy benne a' posztó kereskedés.

Pembroke, Angol Grófs. déli Walesben, határos ész. kel. röl Tywy fóval, melly Cardigan Grófs.tól választja, kel.röl Caermartheni Grófs.gal, többi vidékeit a' tenger környékezi; nagysága 25 □ mfd, mellyen 9 nagyobb 's kissebb vsok, 45 Ekklesiák 12267 h. 's 56280 l. számláltatnak; földe nagyobb részint róna 's szántásnak, legelőnek igen alkalmas. Hegyes vidékei jó marhát 's juhokat tartanak. Déli részeiben gazdag kőszén bányák mívéltetnek; partjain pedig vas bányákat találni. Lak. halászattal, 's ökör, sertés, só, írosvaj, sajt kereskedéssel foglalatoskodnak. Nagyobb fói közül valók a' Tywy, Dougledye 's Cledbeu. Fő vsa:

Pembroke, (51° 43′ É. Sz. 12° 45′ K. H.) Milfordi öbölnek egyik részénél gyönyörü környékben, a' hegynek fel felé, számlál 4000 jó birtokos lakosokat, kik 200 nagyobb 's kissebb tulajdon hajókkal Bristol 's Hiberniával eleven kereskedést üznek.

Pemsey, Pevensea, kikötő Sussex tart.ban, East-Bourne és Hastings között Angliában. Itt szállott ki Wilhelm Conquaestor 1066-ban.

Penafiel, vs Portugallia orsz. ban, Entre Duero e Minho tart.ban Sousa fó mellett 802 házakkal 's 3 szabad vásárokkal.

Penamaçor, város Portugallia orsz. Beira tart.ban 686 h. 's 2320 lak.

Penautier, vs Franczia orsz. ban Ande oszt. Fresquel fó mellett, gyapjú fabrikával.

Pence, Penny, legkissebb Angol ezüst pénz, áll 2 fél pennyből; 's teszen a' mi pénzünkben 2 krajcz. 's 1 filért a' Bécsi pénz becs szerént.

Pencz,

Digitized by Google

Pencz, magyar 's tót falu Nográd Várm. nagy szöllő hegyei jó bort teremnek leginkább a' bánya városokba hordatik.

Pendle-Hill, hegy Angol orsz. ban 3411 láb. felül halad ja a' tenger szinét.

Pene, l. Peene.

Penella, vs Portugallia orsz. ban Beira tart.ban Douça fó partján 2600 lak.

Penes, falu Franczia orsz.ban a' Rhone torkolat oszt. nem messze a' tenger partoktól, szép márvány bányái nevezetessek.

Peneus, l. Salandria.

Penia, v. Portendik, tulajdonképen Porto d' Addi a' jeles Maurusz Addi Fejedelemnek nevéről neveztetik így, fekszik az É. Sz. 18° 25′ és a' keleti H. 18° 31′ alatt, hajdan a' Hollandok által meg erősített kereskedő hely vólt, de később en a' Franczia któl öszverontattatott, most egyedül csak az Angoloktól látogattatik gummi véget.

Peniche, erősített vs Portugallia orsz.ban Estremadura tart.ban az Atlanticumi tenger partjain 900 ház. 2820 lak. kik halaszátot üznek; vagyon jó révje 's egy oltalmazó erössége.

Penig, Penigk, Schönburgi Gróf vsa Szász orsz.ban az Erzgebirgi ker.ben Mulde fó mellett 450 h. 2150 l. vagyon egy kastélya, karton 's kamelott fabrikái, 's számos fazekassai.

Penigent, 3930 láb. magossagú hegy Angol orsz. York Grófs.ban.

Penisa, vs Spanyol orsz. Valencia tart.ban 3200 lak.

Penisari, sziget a' Finniai tenger öbölben, csak némelly Finniai halászok lakják.

Peniscola, (40° 22′ 40″ É. Sz. 18° 9′ 15″ K. H.) Vár Spanyol orsz.ban Valencia tart.nak tengeri szélén egy fokban, melly Cap Forbatnak hivattik, 's három részről vizzel kerittetik, számlál 2250 lak.

Penkridge, mvs Stafforschireben jó ló vásárral, és hires nyereg készittéssel.

Penkun, Hakeschi Gróf város Burkusi innenső Pomeraniában, Randow mellett 3 tavak köztt 248 h. és 1060 lak. kik halászattal 's szalma kalap készitéssel foglalatoskodnak.

Penladi, 3009 lábnyi magos hegy N. Britannia kirs.ban.

Penmark, tengerbe kinyúló hegy csúcs vagy is fok Franczia orsz. napnyugoti tenger partjain.

Penna di Billi, kis vs az Urbinoi Márkságban most ismét az Egyházi birtokokban Olasz orsz.ban.

Penna di Francia, vs egy kastéllyal Spanyol orsz.ban Leon tart.ban Alva de Bormes, és Cinidad Rodrigo köztt hol egy csudalatos B. Szűz képe találtatik.

Penna de S. Roman, vs gyönyörű 's termékény rónaságban Spanyol orsz.ban Leon tart.ban 11 mfd. Leon várostól.

Pennafiel, Pegnafiel, vs Spanyol orsz.ban Valladolid tart.ban Duraton fó mellett fekszik egy hegyen, mellynek tetéjén, egy erös kastély épitetett.

Pennamacor, város Portugallia orsz.ban Beira, tart.ban egy hegyen épült erős kastéllyal, Grandától 8 mfd távozik.

Pennaranda, Pennaronda, vs Spanyol orsz.ban Salamanca tart.ban egyszersmind

Digitized by Google

fő vs egy hasonló nevü Grófságban. — Pennaranda Grófság Estremadura tart. ban is találtatik, mellyet az említettől különböztetni kell.

Penne, vs Franczia orsz.ban Lot és Garonne oszt.ban 5050 lak.

Penne, vs Franczia orsz. Tarn oszt. 2000 lak.

Pennes, helys. Francz. orsz. Rhone torkolat oszt. 1010 lak. kik olajfák mivelésből élnek.

Penniniai Alpesek, l. Alpesek.

Penny, l. Pence.

Penny-pósta, alkalmas pósta London vsában, melly által 1 pennyért v. 7 filérért levelet v. egy fontnál könyebb paketot nem csak eggyik végiről a' vsnak a' másikra, hanem ki is a' vsból 12 mfdnyi környékre küldhetni. E' végre egy fő tisztnek gondviselése alatt a' vsnak minden részeiben, bizonyos posta házak vannak elrendelve, mellyek minden időbe befogadják a' küldendő leveleket, 's paketeket. Az tehát, a' kiküldi a' levelet fizet egy Pennyt, ha pedig ki mén a' vsból akkor az is ki meg kapja a' levelet, fizet egy Pennyt. Illy pósta 1760-ban Párisban, 1771 Bécsben, később en u.m. 1796-ban Graeczben is állítatott fel.

Pennsylvania, eggyik az északi Amerikai szab. szövetséges tart.ok közül; nagysága 2148 □ mfd; észak keletről Jersey, délről Maryland tart.okkal határos, nyug ra pedig az Apalachi berczektől, északnak az öt nemzetek tartományaitól kerittetik, és ezen a' kék, és végetlen, magas, Allegany hegységtől hasittatik. Levegője általjába véve nagyon változó, 's egységtelen, innen a' számos sárga hideglelések 's a' t. Télen sokszor olly kemény hidegek uralkodnak, hogy a' légnagyobb fóvizek is álló jéggel boritatnak, a' tavaszi ideje nagyon változó, nyara pedig kivált Septemberben türhetetlen meleg. Földe igen termékény, hegyes ugyan és darabos, de még it a' természetnek sok szép ajándékival kérkedik. Feltalálni itt a' fáknak minden nemeit, de ezek mind eggyik, még a' tölgy 's bükfákat sem vévén ki, külömböznek a' mi Európai fáinktól. Böven vannak itt a' legszebb alma 's körtvély fák, külömbféle szöllő tőkék, a' gabonának, főzelékeknek, 's más növevényeknek minden nemei. Szelid 's vad állatok nélkül sem szükölködik, kiváltképen talál itt az ember nagy szarvas marha, 's juh seregek, re; ásatik itt márványveres réz, vas; találni itt jó ásványos forrásokra is, egy szóval Pennsylvania mind a' 17 többi szövetséges tart.okat élelembéli dolgoknak böségével felülhaladja. Jelessebb folyói: a' Delaware, Susquehanna, Schulkill, Ohio, Lehigh, Juniata, Conewago, Swatawra, Allegany, Monongahela 's a' t. Az egész tart. 24 Grófs.okra osztatik, mellyek e' következendők: Philadelphia, Delaware, Montgomery, Bucks vagy Buckingham schire, Chester, Lancaster, Berks v. Berkschire, York, Northampton, Luzerne, Northumberland, Dauphin, Cumberland, Franklin, Bedford, Somerset, Hunding-

Digitized by Google

ton, Mifflin, Fayette, Westmoreland, Washington, Greene, Lycoming, Alleghány. Fő vs benne Philadelphia. Száma lakosinak (1801) 602, 365 találtatott, ezek valamint nemzetségekre ugy vallássokra nézve is igen külömbfélék, de egymással a' legnagyobb egyességben élnek, 's nagy kereskedést üznek, legnagyobb részint, vallásokat tekintvén, Qvakkerek, mind eggyiknek tökéletes vallásbéli szabadsága vagyon. IIdik Károly Angolok Királya ezen tartományt Penn hires Admirálisnak mint jeles véghez vitt szolgálatinak jutulmául igérte vala; meg halálozván azonban Penn Admirális, ennek fia a' megfeletkezett Királyt az Atyának tett igéretére megemlékeztette; a' Király, mivel a' nélkül is nagy summa pénzekkel tartozott a' meghólt Penn Admiralisnak 1680-ban a' tartományt 's ez iránt szólló Királyi levelet Penn Admiralis fiának áltnyújtotta; ehez kapta még azután Uj-Yorknak is egy részét és igy Penn birtokosától Pennsylvaniának neveztetett. Mivel pedig Penn vallására nézve Qvakker vólt; üldöztett vallásbéli társai közül sokakat, ugy szintén nem csekély számu Anababtistákat, Presbyterianokat, 's más efféléket könnyen rea beszéllett hogy vele telepednének meg, nem rég nyert új tartományában, a' hová is valoban 1680 eszt.ben 2000 lelekkel elútazott. Szerencsésen ide erkezvén, minekutánna törvényessen Jones William által a' nékie ki szabott tar.ba bevezettetett vólna, áltvette a' kormányt, de előbb az Indusokat, mint addig valoságos birtokosit e' tart.nak illendőképen kielégitette. Kegyes kormányzása, valamint is a' tökéletes vallásbéli szabadság, mellyet kivétel nélkül mindeniknek engedett, nagy számát az Indusoknak is tartományába térítette, és igy Penn William már éltében Pennsylvaniát jól meg népesítette.

Penobscot, vs északi Amerikai szab. szövetséges Massachusett Státusában Main v. Maine tart.ban Hancock Grófs.ban, a' hajozható Penobscot fó mellett, melly itt több yizzuhannásokat 's szigetek formál és a' ki folyásánál hasonló nevü öblbe terjed; van egy révpartja; kereskedése is nem csekély.

Penon de Velez, (35° 15′ É. Sz.) erős vár Fez Királyságban Rif tart.ban Afrikában; fekszik egy kis szigeten a' közép tengeren, Spanyolokhoz tartozandó.

Penpoul, Sz. Pol vs, révpartja Francz. orsz. Finisterre ószt. nagyobb részint hajósok lakják.

Penrieth, vs 4000 lak. Angol orsz. Cumberland Grófs.ban a' Londonból Glazgowba vezetö járatos orsz. út mellett, vannak pamut fabrikái, népes 's eleven vásárjai, 's számos timárságai.

Penryn, helys. Angol orsz.ban Cornwall Grófságban nem messze a' Falmouthi révpartól, kereskedik lisztel, vannak némelly szött materia fabrikai is.

Pensa, Helyt. Orosz birod közönségessen Asiához számláltatik, bátor egészlen a'

Digitized by Google

tudos Pallástól felvett Europa határ szélein innen feküdjék; rég a' Chazani Chánsághoz tartozott; 777 3/4 mfd, és 641000 lak. kat foglal, fekszik Volga fóviz mellett; Nischegorod, Simbirsk, Saratoro, és Tambow Helyt. között; levegője mérseklett; földe kevessé dombos, nagyobb részint róna, három nagy folyóktól Sura, Moksa, és Waronától és 323 patakoktól nedvitetik, innen termékénysége felettébb nagy; bővelkedik gabonával, gyümölcsel, fával, lennel; nagy marha tenyészetekkel; 's jó vas bányákkal. Lakosi nagyobb részint Oroszok, Mordvinek 's Tatárok, csekély számmal Tserkassziak, Kalmukok, 's Baschkirek, kiknek főbb foglalatosságáik föld mivelés, 's kivált marha tartás. Fő városa

Pensa, (53° 30′ É. Sz.) Sz. Pétervárától 200 mfd, és 1666-ban épitetett; fekszik a' Pensa és Sura vizeknek öszve folyásánál, helyessen épült egy vs, számlál 1900 h. 5600 lak. kik közül sokan Nemesek, 11 templ. okat, 2 klastromokat, egy fő-népiskolát, 5 timár, és 7 szappanyt főző házakat, és gabonával valamint is más portékákkal a' Volga vizén nem csekély kereskedést üz.

Pensacola, Pansacola, fő vsa napnyug. Floridának (melly 1810-ben magát függetlennek kiáltotta ki) északi Amerikában Rosa szigetben hasonló nevű öböl mellett, fejér homokos tenger parton, alkalmas kikötő torokkal, felettébb termékény 's kellemetes egy vidékben, mesterség 's termésbéli portekáival kereskedik.

Pensance, kereskedő vs Angol orsz. Cornwall Grófságban 3400 lak.

Penschinski öböl, nagy tengeri öböl Kamtshatka és az Asiai száraz föld között.

Pensford, helys. Angol orsz. Sommerset Grófs.ban Chew fó mellett, kalap 's posztó fabrikákkal.

Pentalaria, sziget közép tengeren, Afrikához északra; Siciliához tartozik.

Pentapolis, l. Cyrenaica.

Pentele, vagy is Duna Pajvöle Pantalia magyar mvs székes Fejér Várm. a' Duna partján egy kath. és egy nem eggyesült görögök templ. okkal, nagyobb részint nemesek lakják. Itt és Urinda között találtatik Sárviznek eggyik csatornája.

Penthland-Firth, tenger szorulat Skotzia és az Orkádi szigetek között.

Penthlund Skerzy, Orkadi szigetet Skótzia mellett, a' rég nagyon fél elmes Penthlandi-útban, mellyen hajdan esztendönként 3300 hajok mentek által; csak egyedül a' világositó torony gondviselője maga-házi népével lakja.

Ponthievre, hajdan Herczs. al. Bretagnéban Francz. orsz. ban Tonlouse Grófóké volt. Fő vsa Guingamp.

Penzanie, vs az Angol déli Walesben Cornvall Grófs. 3400 lak. Mounti öböl mellett, nagy kirakodó helyel, egéséges levegője végett nagyon látogattatik, veres rézzel 's czinnel kereskedik.

Penzing, falu Austriában az Ensz alatt, a' Bécsi erdő alsó Negyedjben, Bécs és Schönbrunhoz közel egy kath. Pleb. val, és egy látást erdemlő selyempántli-

Digitized by Google

ka kézmüvvel, számmál 125 ház.

Penzlin, vs a' Meklenburg-Schverini N. Herczs.ben 327 ház. és 1720 l. Vagyon egy viasz fejéritő 's viasz portékákat keszitő fabrikája.

Peprotzán, falu a' Silesiai Plesz uraságban egy vashutával.

Pepys szigetek, l. Malouini szigetek.

Pequigny, Piquigny, vs Franczia orsz. Somme oszt. Somme fó mellett 1250 lak. kik közül sok a' takács.

Pera, Konstanczinápolyi külső vs, északi tájján a' vs révpartjának, lakják az elöbb való Görögök, Örmények, Zsidók, Törökök és a' napnyugoti keresztények. Lakhelyek a' keresztény Követeknek, kik részszerint házaikban tartják Isteni szolgálatjokat; nem külömben itt laknak közel minden némü külföldi kereskedök is; kivévén egyedül a' Francziákat, kik nagyobb részint Galatában laknak. A' kath· itt 5 templomok, egynéhány klastromok, és Érsekjek vagyon. Van itt egy iskola is, mellyben az ifiu németek 's francziák a' tolmácságra készitetnek.

Pera, orsz. Malaccaban tulsó Indiában.

Peraea, tágos értelemben egész Jordánon tulsó tartom. igy neveztetett IV. Mós. 32, 32. Mát. 4, 25. Mark. 3, 7. szoros értelemben Peraea volt az ész.ról Pella, nyug. ról Jordán vize, délre Moabiták földe, kel.re Philadelphia és Arabia közzé szorult kerület. Résznyire Aegyptussal is határos és Philadelphiától Jordánig 45 mfd széles volt; fő vsai: Pella, Esbus, Medaba, Cariathain, Machaerus, 's a' t. Paerea nevet viselt, Cariának egy kerülete is, Rhodus szigetált ellenében. Phoenix vstól Daedaláig a' közép tenger parton.

Peralada, (42° 24′ É. Sz. 19° 40′ K. H.) vs Spanyol orsz. ban Katalonia tart.ban 2240 lak.

Peralta, helys. Spanyol orsz. nak Navarra tart.ban Arga mellett, lakosi jó takácsok 's szorgalmas szőllő mivelők.

Perasto, mvs a' Cattarói tengeröböl partján Sz. Ferencz Barát klastrommal, templ. mal, és 2800 lak. kik hajózásból, halászatból 's kalmárságból élnek.

Perault, Peirols, falu Montpelier mellett Francz. orsz. nak déli részében, jó ferdökkel.

Perche, tartomány Franczia orsz.ban, rég több részekre, u. m. Nagy- és Felső-Perche, Perche-Gouet, vagy Alsó Perche, a' Franczia Földek, és az elszakasztott földekre, vólt felosztva. A' két útolsó részek késöbben Isle de France, Perche-Gouet pedig Orleans tartományokhoz csappattatott és igy Maine tartománnyal csak a' Nagy vagy Felső-Perche maradt eggyesülve, mellyel a' Revolutio előtt egy katonai Fő-Helyts.got tett. Ezen része a' Perche tart.nak Mainétől fekszik napkeletnek, 's ész.ról Normandiával vólt határos; földje nagy részint erdökkel fedeztetik, mind az által kövér, gabonát böven terem, rétjei is igen jók 's nagy marha tenyészetet tart; számossak vas bányái is; találni ször matéria, vászon, fonál, bör, 's külömbféle vas portekákat ké-

Digitized by Google

szitö fabrikákat, ezekkel, valamint kivált földi terméseivel eleven kereskedést üz. Fö vsa volt hajdan Mortaigne.

Perche-Gouet, alsóbb része a' hajdani Perche tart.nak, a' tulajdon Orleanoistól északnyugotnak; rona 's termékény kis tart., gabonával, gyümölcsel, lennel, fával, bövelkedik, ennek-fö helye vólt Montmirail.

Percy, helys. Francz. orsz.ban Saone és Loire oszt. Qvadrache mellett 800 lak. 's vas bányával.

Percy, vs Francz. orsz. Auvergne tart.ban Cantal oszt. 550 h. és 2950 lak.

Perdou, keletIndiai ezüst pénz, mellynek az Angolok birtokaib. 46 2/3 kr. értéke, a Fr.birtokaib.pedig 1 for.'s 10 kr. a' Bécsi pénz becs szerint.

Perejaslaw, Preslaw, vs Török birod. Bulgar Ily tart.ban a' Duna mellett.

Perejaslawl, nagy, régi, 's megerösített ker.béli vs Orosz birod. Poltawa Helyt. Trubesch fó mellett 6000 lak.

Pereira de Susao, vs Portugallia orsz.ban Beira tart.ban 2350 lak.

Perekop, törökül Orkapi, erös város Orosz birod. Tauria Helyt. a' keskeny föld szorulaton, melly Krimeát a' szárazzal kapcsolja, több sós tavak szomszédságában, 900 lak.

Peremyschl, ker.béli vs Orosz birod. Kaluga Helyt. Ocka mellett 235 fa házakkal és 1390 lak. vitorla vászon fabrikákal.

Pereskawl-Raesan, l. Raesan.

Pereslawl-Saleskoy, azaz: erdö megett (55° 15′ 30″ É. Sz. 55° 17′ 30″ K. H.) régi ker. béli vs Orosz birod. Wladimir Helyt. a' Trubesch fónak Plestschejewowi tóban való szakadásánál 787 faházakkal 71 boltokkal, 6 temp. 8 klastr. és 3000 lak. Vagyon itt egy jeles vászonkézmiv 312 szövö székekkel, 2 posztó kéz miv 17 szövö szék, 4 timár és 2 szappan fözök. Kereskedik gabonával, lovakkal 's más apróbb portekákkal Ukraine 's Sziberia felé.

Perevos, város Orosz birod. Nischnei-Nowgorod Helyt. Piana fó mellett 97 ház.

Perg, l. Berg.

Pergamo, vs Asiai török birod. Anatolia tart.ban Caicus fó mellett; fekszik szép rónaságban két magas 's meredek hegyek töviben, 2000 nagyobb részint Török, 's csak kevés Görög lak.kal. A' tengertöl 7 francz. mfd. távozik, hol egy jó révpartja vagyon. Krisztus U. születése elött egynehány szász esztendökkel széke vólt némelly Kir.oknak, kik között Eumenes aval tette hiressé emléket, hogy az ott lévö könyves házat 200000 darabokra emelte szorgalmas gyüjteményeivel. Itt találtatott fel, midön az Aegyptombéliek tiltanák a' papiros kivitelt, a' Pergamen börnek készitése.

Pergamus, 1). Fö vs és Kir. lakhely N. Mysiában, Eumenes Kir.tól felékesittetett, 's egy könyvházzal meggazdagittatott; Galenus orvos, sok más derék férfiakkal itt született. 2.) Kastély Axioson tulsó Macedoniában, Pergamum hely. volt közép Thraciában.

Pergen, Pergino, vs Tyrolisban 7000 lak. 's selyem kézmüvekkel.

Pergola, vs az Egyházi birtokokban az Urbinoi Herczs.

Digitized by Google

ben Cesano fó mellett 6000 lak; ször materiát 's bört kikészitö müvekkel.

Periak, Peyrac, falu Francz. orsz. Aude oszt. Langvedoc tart.ban 1170 lak. vannak só aknái hasonló nevü tó mellett nem messze a' tenger partoktól.

Periakulam, kereskedő vs az Angolok birtokában lévő Madura tart.ban Innensö Indiában.

Perieres, la, vs Francz. orsz. ban Auvergne tart.ban Cantal oszt. 2560 lak.

Perignac, vs Francz. orsz. alsó Charente oszt.b.320h. 2150l.

Perigord, Regio Petricoriensis, hajdan Grófs. Francz. orsz. a' katonai nagy Guienne, és Gascogne Fő Helyt.ban; elvólt két részekre: u. m. a' Felső v. is Fejér és az Alsó v.is Fekete Perigordra osztva; levegője tiszta 's egészséges, kevessé még is hideg; jelessebb fóvizei: a' Dordogne, Vezere, és az Ille. A' hegyek mellyek e' tartományt keresztül járják a' nagy Sevenni hegységnek ki nyúlott ágai; igy tehát földje nagyobb részint hegyes, és csak a' vizek folytában róna, 's kevessé völgyes, általjába véve száraz sovány 's kövecses, terem rozsot, zabot, hajdinát, és csak délnyugoti részében kevés búzát. Hanem böségben van itt a' gesztenye és dio, melly nagy részint a' gabona szükséget pótolja. Termései közül különös becsben állanak szarvas gombái. Marha tartása nagy; kiváltképen derék sertéseket hizlal; házi baromfiai valamint külömbféle vadjai közül a' veres foglyok igen számossak. Ásványai közül vas, olom, és festö ércz találtatik, ásványos forrásokban sem szenved szükséget. Lakosi szorgalmas 's munkás emberek, mivelnek külömbféle fabrikákat 's kéz müveket; kereskedések sem csekély, ki vitel portekái: gesztenye, pálinka, tollas baromfi, hizlalt sertések, 's szarvas marhák, gomba, vas, fa, hamis porczelán, papiros 's a' t. Perigord tart.ból formáltatott a' mostani Dordogne osztály.

Perigueux, Petricorium, (45° 11' 8'' É. Sz. 18° 23' 19'' K. H.) fő vsa Dordogne oszt. hajdan Perigord tartom.nak Francz. orsz.ban Ille fónak jobb partján, mellynek vizein itt szép köhid vezet által, régi 's nagy vs 1000 h. és 6110 lak. Páristól 108 mfd; lakhelye az oszt. Elöljáróinak 's egy kereskedöi törvény széknek, és az elött egy Püspöknek is. Fabrikáiban jó fegyverek, zsebkendök, pamut materiák, festet papiros 's más éfélék készitetnek. Az ide való fogolypastétonok, pókák, 's szarvas gombák hireltetnek; ezekkel, valamint is gesztenyével, disznókkal, vassal, festet fonallal kereskednek. Fenn állanak itt még egy Római Amphitheatrumnak mohos omladéki. A' vs kő fallal keritetik. Most a' 20-dik katona oszt. fő stábjának széke.

Perihelium, a' Napnak a' bujdosó csillaghoz való közelitése.

Perim, Babelmandeb.

Perinaldo, (43° 52' 6'' É. Sz. 25° 22' 45'' K. H.) helység Nizza Grófs.ban Franczia orsz. szélén 1280 lak. születés helye ama hires tudós csillag vizsgálónak Cassini Domokos Jánosnak és Maraldi Filep Jakab unokájá-

Digitized by Google

nak, az 1625-ben, ez pedig 1665 évben született itt.

Perimanuhr, vs Cochin orsz. ban az Angol Bombay Helytart. innensö Indiában.

Perinrapar, eggyik a' Lakedidiai szigetek közül keleti Indiában.

Perioeci, a' föld leirásban azok nevezettnek, kik ugyan azon déli linea alatt, de egymásnak ellenkezöképen a' föld körül laknak. Évbéli idejek egyenlö ugyan de nappali órájok ellenkezö.

Periscii, pedig azok, kik árnyékjokat a' világ mind a' négy tajjékira vetik körös körül, ugy hogy bizonyos időkben ész.nak, máskor délnek, valamint is minden napreggel nyug.nak, estve keletnek essen árnyékok.

Perkata, N. Perkata, nagy 's népes helység székes Fejér Várm.ben Adonyhoz 1/2 mfd tagos rónaságban közel a' Dunához, két nagy pusztákkal és a' legjobb jú tenyészetekkel. Van egy kat. temploma 's szöllö mivelése.

Perlacz, tót falu Gömör Várm. ben több mint 300 ház. egy kath. és egy luther. templomokkal; Kohári Gróf birtoka. Számos itt a' fazekas, kik sok pipákat égetnek.

Perlak, Prelok, Horváth mvs Szala Várm. számlál 1730 kath. és 7 ref. lak. egy kat. templ. 's plébán. Van tulajdon tanácsa, egy sóhivatala 's szép szederjfa plántálásai. Gr. Festetits György birtoka.

Perlana, fóviz Lombardi-Velencze Kirs.ban ered Lugano 's Como tavak között és rövid folyása után Comasina szigetnek ellenébe a' Cómoi tóba szakad.

Perleberg, fö vsa Priegnitznek a' Brandenburgi Márkban Stepenitz fó mellett, melly itt Perle fóval egyesül innen a' vs neve Perleberg. Népes 's helyessen épült vs kies egy vidékben 476 ház. és 2510 lak. Széke az egyházi dolgokra üggyelö tisztségnek. Lakosi lennel való kereskedésböl, földmivelésböl, posztó szövésböl 's más mesterségekböl keresik élelmeket.

Perlen-Inseln, Göngy szigetek, l. Pacheco és Sz. Pál szigetek.

Perm, Permia, Helyt. Asiai Orosz birod. Ural hegységnek, melly északra Werchoturi hegynek nevezetik, mind a' két részeiben Tobolsk, Wologda, Wjaetka, és Orenburg Helyt. között; Permia (melly része a' régi 's híres Biarmia tart.) és Katharinenburg tart.okból állítatik öszve; nagysága ezeknek 5996 □ mfdet foglal, mellyen 940220 lak. számláltatik. Levegöje hideg, kivált északi hegyes vidékiben, délfelé mérsékelettebb; földje váltólag dombos, hegyes, mocsáros 's erdös; termékenysége általjába középszerü; folyói közül a' Kama, Soswa, Tawda, Tura, Pischma és Iset; tavai közül pedig, mellyek nagy részint sósvizüek, Irtaesch v. Irtusk, Kaspinsloe 's a' t. érdemelnek említést. Magos hegyei az Ural bérczeknek ágai, 's ásványokkal igen gazdagok: aranyból 's veres rézböl eszt. ként 125000 Pud (bizonyos orosz mérték neme, tesz 40 font.) vasból 7 mill. pud, sóból 5 mill. pud jövedelme ezen kívül találni külömbféle színü márványt, granátot, porfirt, jaspist, topázt, kigyó követ, kristált, ázbesztet,

Digitized by Google

's más drága köveket. Ezen Helyt. esztendönként kivisz 9,552248 rubelt érő jószágot, mellyből csak egyedül a' só, veres réz, vas, 's márvány 8,955498 rubelt tészen, ellenben kiád gabonáért, posztóért, pamut's selyem portékákért, cserép edényért eszten.ként 6,519726 rubelt. Lakosi nagy részint Oroszok, Permiaiak, megkeresztelt Tscheremisek, Sirjaenek, Mahomedanok, Tatárok, Baskirok, csekély számmal pogány Tseremissek, Wotjaekok, Wogulek, és Europai Német müvészek. Főbb foglalatosságaik ezeknek a' földmivelés; a' marhatartás a' hosszú 's kemény telek miatt igen bajos, azért is szarvas marhákat, juhokat, kecskéket 's sertéseket csak tulajdon szükségek pótolására tartanak, hanem a' ló tenyészet már terjedtebb; a' halászat is kivált a' hallal bövelkedő Kama folyóba szorgalmassan üzettetik. A' vadászat csak mellékes foglalatosságok. Az említett gazdag bányáin, 's ezekhez tartozó 88 huták kívül, nagy erdőségiben még számos üveg bányákat is találni. El vagyon 12. ker.kre osztva, Fő vsa

Perm, (57° 40′ É. Sz. 73° 50′ K. H.) Kama fó mellett, nem messze Jagoschischa kifolyásától 738 nyomorúlt házakkal 's gunyhókkal, és mintegy 4000 lak. széke a' Helytartónak; a' városnak, bátor felettébb kedvező légyen fekvése, még is igen csekély mind a' kereskedése, mind pedig mesterség üzettetése. Közel ide van egy a' koronához tartozó veresréz huta.

Permiaiak, hajdan Biarmiak, oroszúl Permjaeki, Finniai nemzet Orosz bir.ban Perm Helyt. híres azokban a' környékekben, hogy a' Permiai Nemzet közép időkorban a' Finniai Népségek közül egyik a' legszámosabb 's hatalmasabb lett volna; most felettébb öszve olvadott számok, 's tulajdon nyelveken kívül igen kevés nemzeti különségeket tartottak fenn, az említett Helytart. kívül Vjaetkát és Ob folyó környékit lakják.

Permeso, kis fó Livadiában, Europ. Török orsz.ban ered a' Helicon hegyből, és rövid folyta utan a' Livadiai tengerbe szakad.

Pernalla, tengeri vs napnyugoti Marattok tart.ban a' Ghattiai félszigeten az új-Missoriori orsz.ban.

Pernambuco, l. Fernambuco.

Pernau, fóvíz Orosz bir.ban a' Rigai tengeröbölbe végződik.

Pernau, Pernasia, (58° 18′ 30″ É. Sz. 41° 16′ 30″ K. H.) ker. béli vs Orosz bir. Liefland Helyt. hasonló nevü fónak torkolatjánál, van egy kis révpartja, erős kastélyja, 507 ház. 12 csürjei, 2 Gör. 's két Luth. templ. és 2180. nagy részint német lakosi, kik azelőtt mind tengeren, mind szárazon nagy kereskedést üztek, úgy hogy a' ki 's bévitel sokszor 1 mill. Rubelt ért, most 1808 évtől fogva ezen kereskedői szorgalom nagyon alászállott.

Pernes, Pernae, vs déli részében Franc. orsz.nak a' hajdani Avignon 's Venaissin Pápa birtokiban, most Vaucluse oszt. 820 ház. és 3620 lak.

Perninger, mvs Saatzi ker.ben Cseh orsz.ban, Badeni N. Herczeg brtoka.

Digitized by Google

Perno, csekély helység a' Finniai Tavastehus Kapitánys. ban a' Finniai tengeröböl' partján, kis kereskedésének tárgyát száraz halak állítják.

Pernskrätschen, falu Cseh orsz. Leutmericzi ker.ben Elbe folyó mellett, a' Szász orsz. ba eresztett szálfák kirakó helyek.

Pernstein, igen régi, nevezetes 's nagyobb részint fejér márványból épített hegy kastély Morva orsz. Iglaui ker.ben.

Peröcsöny, magyar falu Hont Várm. kövér szántóföldei, jó veres bora, erdőségiben nagy sereg sertés hizlalásai jelessek. Vadakat is bőven találni. Főznek sok hamuzsírt is. A' lovasságnak itt egy kaszárnyája is vagyon.

Peronne, (49° 55′ 30″ É. Sz. 20° 35′ 40″ K. H.) erős vs Franc. orsz.ban a' rég Pikardia tart. most Somme oszt. Somme fó mellett 1200 ház. és 3700 lak. fekszik merő mocsárok köztt, van egy ásványos forrása.

Perouge, vs Fr. orsz. Bourgogne tart. Ain oszt. 4000 lak.

Perouse, eggyik a' Waldensesek völgyei közül Piemontban, melly a' Perouse vártól harmadfél mfd Pignerolig kiterjed, azelőtt Savoyához tartozott. Ebben a' völgyben vagyon 4 különös Eklé'siájok a' Waldenseknek, ú. m. Sz. Germain'i Villara, Pramel, Pinache's Chapelle, melly utolsóhoz még a' Pomareti és Meari községek is számláltatnak. Ezen 4. helységek a' Sz. Mártoni völgynek 3 községeivel egy osztályba tartoznak, mely deákúl v. latán nyelven: Classis vallis Perosae et S. Martini neveztetnek. Fekszik itt

Perouse, vs Cluson fó mellett kis oltalmazó erőséggel. és 2310 lak.

Perouseni át, Tschóka v. Seghalia szigetét a' Tsika, vagy Jessói szigettől választja Asiában.

Perperengerde, vs Kalikut tart. ban keleti Indiában.

Perpignan, Perpinianum, (42° 41′ 59″ É. Sz. 20° 33′ 35″ K. H.) fővsa Franc. orsz. keleti Pyraeneusi oszt.ban hajdan Roussilon Grófs. fekszik Tet fó mellett lassan felemelkedő dombon a' közép tengertől egy órára, Páristól 192 fr. mfd. jól megerősített vs 2000 ház. és 10000 lak. kik csipke; harizsnya, 's szőr materia fabrikákat mívelnek, és jó szappanyt 's erős italokat főznek, külömbféle böröket készítenek. Környéke termékeny, jó borral, gabonával, gyümölcsel, faolajjal, finom gyapjuval 's selyemmel bővelkedik. Öntetnek benne ágyúk is. Termésivel 's készített portékáival kereskedése nem csekély előmenetelére szolgál. Széke az osztály Elöljáróinak, egy kereskedő törvényszéknek, és pénzverő háznak.

Perreux, vs Fr. orsz. Loire oszt. 185 ház. 's 1480 lak.

Perriere (la) vs Fr. orsz. Orne oszt. 800 lak.

Perriers, falu Franc. orsz. Auvergne tart. Puy de Dome oszt. egy természetes hegyes kőoszloppal, 's egy régi Marifolet torony mohos omladékival.

Persante v. *Psante*, hajókázható 's hallal gazdag fó tulsó Pommeraniában, ered nem messze Uj-Stettintől a' Paguset nevü tóból, és Kolberg mellett a' keleti ten-

Digitized by Google

gerbe foj, a' hol egyszersmind egy révpartot formál, mellyből 2000 mázsás terh hajók indulhatnak.

Perse v. **Prese**, kis folyó Orosz bir. Liefland Helyt. melly Kockenhausen mellett a' Düne vizébe keveredik.

Persepolis, fő- és Kir. vs Persisben, Araxes vizétől kel. re 20 stadium; pompás királyi palotával, mellyet N. Sándor meggyújtatott. Düledékiben is jeles.

Persia v. **Iran**, nagy ország déli Asiában, a' keleti hosz. 61 és 92, a' déli széleségnek pedig 25 és 43 grádicsai között fekszik. Ész.ról a' Kaukazusi és Orosz vidékek, a' Kaspiumi tenger és Bucharia; kel.ről Hindostania és Tatárság; délről az Indus tenger, és az évvel az Ormusi szorulat által egybe kapcsoltPerzsiai öböl; nyug. ról a' Perzsiai öböl Török, Kaukaziai, 's Georgiai tart. nyok állítják határit. Ezen geographiai határozás szerént Persiának hossza nyugottól kel.nek tekintve több mint 300, legnagyobb szélessége északtól délnek 200 geogr. mfdet foglal; az egész térsége pedig közönségesen 53000 □ mfd tétetik. Földje nagy részint hegyes, itt emelkednek fel: Zagros, Orontes, most Elvind, Demavind 's Sanamis, mellyeknek tetejit állandó hó borítja, Soliman, Taurus az Anti- és Hypetaurussal, a' közel 12000 lábnyi magos Ararat vagy Masisnak ágai, ezek köztt számossak a' tüzet 's meleg iszapos forrásokat okádók; általjába Persia ország földje, kivévén déli partjait's délkeleti részeit, igen magos; innen vagyon, hogy bátor már elég meleg környékben feküdjön, mindazáltal kemény hidegek uralkodnak benne, a' tél már Decemberben hó 's érzékeny faggyal béköszönt, és többnyire csak Februariusban végződik. De valamint teleit fanyar hidegek, úgy ellenkezőképen nyarait, a' mi különös, a'forró melegségek, kivévén északi vidékit, csak nem kiálhatatlanná teszik, úgy hogy Reaumur melegmérője több holnapokig 27 egész 28, sőt némelykor 32 's 33 grádicsokra is emelkedik. Ezen természeti különségnek okát (hévségére nézve) feltalálhatni felettébb száraz levegőjében, melly a' Ghilan 's Mafanderan hegységektől egész a' Persiai tengeröbölig, és Van 's Urmia tavak környékitől egész Kaschmir tart.nyig oly nagy, hogy egész nyár által legkevesebb harmat sem hull, a' legmagosabb hegyek tetei minden ködtől, a' levegő minden legkissebb felhőktől, sőt észrevehető gőzöktől is egészlen mentt. Az ég olly tiszta 's fényes, hogy éjjel, csupán a' csillagok világánál, valamivel öregebb irást is lehet olvasni. E' levegőnek közel hihetetlen szárazsága a' folyóvizeknek 's patakoknak, az erdős környékeknek, 's a' földmivelésnek héjjánosságán épült. Illy nagy orsz.ban mintPersia, alig találni valamire való nagyobb fóvizet; ezek között jelessebbek: a' Kur (Cyrus) és az Aras (Araxes), Ilment, Sind (Indus) és egynehány parti folyók, a' patakok 's források is igen ritkák, ámbár olly számosak a' havasok; e' nagy vi szükihez járúlván a' nagy

Digitized by Google

héség, nem csuda, ha sem az erdőségek, sem pedig más vetemények lábra nem kaphatnak; innen számossak külömbféle részeiben a' homok 's sós puszták, illyenek a' Kom, Kerman, Sidsistan, és Khorassan tájjékai, mellyek télen víz alatt lévén, só részetskékkel megtelnek, 's nyáron tüzes forró kopár homok pusztákká változnak; de mind ezek mellett találni, kivált a' fóvizek környékiben, igen bő terméső vidékeket is, bátor ezeknek öszvességgel vett térségek alig foglalja egy huszad részét egész Persia orszának. Ebben terem a' növevények országából: búzát, árpát, héjjas veteményt, riskását, fűszerszámot, festőfüveket, dohányt, pamutot, háromféle jó borokat; olaj 's czitromfákat 's más déli drága gyümölcsöket, pálmafákat, tömény bokrokat 's más külömbféle fákat bővségben találni itten. Az állatok közül: szép termetű 's tűzes természetű lovakat, mellyeket a' híres Arabs lovak csak serénységgel 's tartósággal haladnak felül; két külön nemüek, eggyik sokkal kissebb 's csak könnyű járkálásokra használtatik, a' másik nagyobb, 's ez az említett nemes faj; itt a' herélés nints szokásban. Két féle szamarai: az eggyik kicsiny, rest, és ocsmán, a' másik, melly Arabiából ered, vidám, deli termetű 's könnyű lábú, kedves a' lovaglásra. Tevéi általjában egy púpúak. Juhak a' kövérfarkúak közűl nagy számmal tartatnak, vadászni való állatok erdeinek héjánossága miatt kevés számmal találtatnak, az erdősebb részekben szarvasokat, özeket, vad kecskéket, vad disznókat; nyúlakat pedig közel az egész országnak róna tájjiban. Ragadozó állatjai közül: oroszlányokat, tigriseket, párduczokat, török rókákat, v. is sakálokat, hiéna ebeket, 's ritkábban medvéket az erdőkkel fedezett hegységekben északi vidékiben. Tollas baromfi 's madarak köztt, kivévén a' könnyen fecsegni tanuló nurát, semmi különösség. Bogarái közül a' selyem bogarak nagyon kiterjedt tenyészetjek érdemel említést. Illy hegyes orszának sok érczeket remélhetne az ember, de igen csekély szorgalommal viseltetnek lakosi a' bányászás iránt, nagy akadályt tészen a' fa szüke is; ásatik azomban Hyrkaniában sok vas, réz, márvány, porczellán föld, aranyból, ezüstből, 's ólomból csak igen kevés találtatott; Kaspiai tenger partjain nevezetessek a' szurkos gyanta (naphta) forrási, és a' Kerman 's Khorassan tartban talált drága köolaj, melly ott Mum'nak hívattatik, 's kösziklából csepeg.

Lakosai a' valóságos Persák vagy is az úgy nevezett Uj-Persák, ezek az Arabsok maradékival öszvekeveredtek, kiktől móstani betűjöket 's sok szavaikat kölcsönözték, ezeknek a' nyelvek állítja a' főnyelvet, 's több útazók bizonyításaik szerént; szembetünő hasonlatossága 's rokonsága mondatik lennie a' Német nyelvvel, több dialektusokra oszlik. Az Ó-Persák vagy is Párse k 's Geberek tisztán

Digitized by Google

megmaradt régi Persák maradéki, ősi nyelveket felettébb csonkítva beszéllik. Ezeken kívül lakják Persia' földjét: Afghanek v. Afgvanek, Georgiai eredetüek ősi megtartott nyelvekkel élnek. Törökök, kiknek nyelveket az Udvar 's a' Jelessebbek beszélik. Örmények, Arabsok, kik a' dél-nyugoti partokat foglalják, nyelvek a' tudósoknál 's a' vallásbéli dolgokban kelendő, a' Korán ezen vagyon írva. Ide lehet számlálni a' kevés Oroszokat, Kurdeket, Turkmannokat, 's a' szélyelszórt Zsidókat 's Czigányokat. Az egész népesség közönségesen 18 millióra becsültetik. Ezek közül

A' fő nemzetet játszák az Uj-Persák, vagy most közönségesen úgy nevezett Persák, kiknek rövid rajzolatjok itten helyet érdemel: a' Persák testi alkotásokra nézve, általjában véve középszerű nagyságú, deli termetű emberek, soványok inkább mint kövérek, de a' mellett erős 's inas, tartós 's egéséges testel, 's helyessen formált tagokkal birnak. Színek kevesé barnás, de még is inkább fejér. Nagy részint sasorrúak, és közönségesen szép orczavonásokkal kérkednek. De ezt csak az Uj, nem pedig az Ó-Persákról (Parsek, Geberek), kell érteni, mert ezek nagy szorgalommal minden más Nemzetekkel való közösödést kerülvén, durva 's otromba testalkotúak; midőn azonban a' mostani Persák párosodván a' Georgiai és Tserkassziai híres deliségekkel, nem kevessé megszépítették nemeket. Valóban a' Persiai fejér nép köztt nem ritkák a' tökéletes szépségek. Hajok általjában fekete, 's ez a' kedves szín, a' szőkét még eltűrik ugyan, hanem már a' veres hajat utálják, azért festéssel változtatják feketévé.

A' mi az erkölcsi karakterjeket illeti: a' Persák bátor pallérozatlan, 's nagy részint durva 's vad nemzetektől kerítetnek, és a' szüntelen belső 's külső hadak, a' vallás és ebben szorossan beszövetett kényen uralkodó hatalom nagy gátokat vetettek; mind ezek mellett még is olly magos lépcsőkre emelték erkölcsi simulásokat, hogy napkelet legcsinosulttabb nemzetének nem méltatlanúl lehessen őket állítani. A' Persa nagy lélekkel tellyes, és kiváltképen szelíd 's jámbor emberiséggel, nyájassággal, 's szívességgel tündöklik. Kedvelli a' műveket 's tudományokat, és tudja azokat belső érdeme szerént becsülni; nem gyülöli 's veti meg, mint Török szomszédja, a' külső Nemzeteket, sőt kész ezektől tanítást is fogadni. Babonás hitű ugyan, de még is nem eszelős-buzgó. Nyitva áll az ő mecsetje mindeniknek; jó indulattal halgatja a' vallást illető beszédeket, 's bátor Prófétáját érdekelje az ember, még is nem egy könnyen háborodik fel; az ilyen vakmerőt a' Török halállal büntetné, midőn azonban a' pallérozottabb Persa szánakozván ellenkező felén, a' beszédet másra fordítja, és még is barátja marad. A' Persa tüzes, éleven 's bátor természetű, vitéz, de az ütközet-

Digitized by Google

ben kegyetlen 's engesztelhetetlen, azután még is könnyen engedő, nyájas 's ember szerető; a' mint letévé fegyverét, úgy minden gyülölségből is kivetközött. De mind ezek mellett egyszersmind csélcsap 's telhetetlen a' Persa, melynek lelkétől gerjesztetvén, könnyen hamisságokra 's csalásokra vetemedik; mestere a' mászó hízelkedésnek 's képmutatásnak; kedvelli a' ravaszságot 's áskálódásokat, szava kevés hitelt érdemel, és a' hol valamit nyerhet, ott nincs lelkiismérete. A' megvesztegetés közönséges. Ezt még is inkább csak a' köznépről kell érteni, mellynek erkölcse a' sokáig tartó véres belső czivakodások által nagy csorbúlást szenvedett.

Uralkodó vallás a' Mahumedánus 's pedig az Alí, v. is Schiiták felekezetéből, kik nagyobb részint főbb czikkelyeikben megeggyeznek a' Szunnitákkal. Főpapjok, kit a' Törökök Muftinak hívnak, önálok Sedernek neveztetik, régen csak egy volt, de hatalma felettébb megnevekedvén, úgy hogy már a' Királynak is félelmes kezdene lenni, e' nagy hatalom kettő közt felosztatott. Ezeket követik: a' Kasi a' vallás béli ügyeknek első megítélő bírója, a' Mullah 's Imam, tanítói 's prédikátorai a' vallásbéli tudománynak; és a' Dervischek, Mahomet Szerzetessei, kik babonás szemfényvesztés 's csalárd alakosság által a' tudatlan köznép adományaiból élődnek. Eltűretnek a' Parsek, vagy is az Ó-Persák tiszta maradéki, mivel Őseik vallásokat híven megtartják, melly rokona mondatik a' Birmannok vallásának, hisznek egy Istent, kit ők mint láthatatlant a' látható nap vagy tűz képében imádnak, innen Gebereknek vagy is tűzimádóknak neveztetnek. Ezek kívül Örmények 's Görögök mint Keresztények, Banjánek 's Zsidók.

Vannak számos iskoláik, mellyekben az ifiúság közel minden költség nélkül az olvasás 's írásra, a' török, és arabs nyelvekre, törvényre, ékessen szóllásra, vers költésre, és a' bölcselkedésre taníttatik. A' kábaságot tenyésztő csillagokból jövendölő mesterség igen nagy becsben tartatik, majd minden gazdagabb személy tart csillagvizsgálót. A' müvek 's mesterségek nagy részint a' hosszú nyughatatlanságok miatt még most is első zsengéjekben hevernek; készítenek mindazáltal finom porczellán, bőr, réz, fa, selyem, és szép kecskeszőr portékákat; legnagyobb becsben vagyon a' kés csináló mesterség, mellynek müvészi mindenkor szabadon látogathatják a' Királyt.

Kereskedése is a' sok hadak által nagyon alászállott, most közel egyedül az Örmények 's Banjanok kezekben vagyon, és a' Káspiumi 's India tengeren az Oroszokkal 's más Europabéliekkel, a' szárazon pedig nagy csoport utazó kereskedők (Karavana) által a' szomszéd tartományokkal üzettetik; kivitel portékák: selyemből, pamutból, teve 's kecske szőrből, lovakból, szőnyegekből, drága kövekből, déli

Digitized by Google

édes gyümölcsökből-, rézből 's más e'félékből állanak.

Persia a' mult századnak közepétől (1747) két egymástól független országokra vagyon osztva, tudniillik a' Napnyugoti vagy is tulajdonképen való Persia Kirs. ra, és a' Napkeleti vagy is Afghanistan'sKandaharnak nevezett orsz.ra; mind a' kettő kényjén uralkodókat ismér.

Napnyugoti Persiának uralkodó Fejedelme Fath-Ali-Schach vagy Kir. megvilágosodott bölcs 's tudományokat felettébb szerető Fejedelem, kinek férfi ága mellett örökös a' Korona, de nem az első szülötti jus szerint, hanem kit a' Kir. tetszése szerint több fiai közül választ. Első helytartója a' Nagy Vezir, ezt követik 5 más Ministerek és a' tart.nyoknak helytartói, kik Chan nevet viselnek, ezek után a' Darogá'k vagy is helységek Elöljáróik, és a' Birák. Napnyugoti Persiának nagysága 20000 □ mfd; lakosinak száma több mint 10 millió Jövedelme az orsz.nak 18 millio tallérokra becsültetik, 's az adóból, vámokból 's büntetés pénzekből nagyobb részint folynak. Hadi ereje szükségben 12000 lovasságra, 's 60000 gyalogságra kitelhet; állandó katonák kevés számmal tartatnak; közönséges fegyverek a' kézív, lánzsa, burogány, 's hosszú keskeny görbe kardok; nem rég puskás seregek is formáltattak, de ezeknek számok, valamint a' pattantyusságnak is igen csekély 's és nagyobb részint gyakorolatlan. A' lovasságnak kardján 's lándzsáján kivül, még egy pár pistolai, és némellyeknek karabinjaik is, mellyeket csak egyszer szokták ki süttni, szaporítják fegyverét; ezek többnyire pánczélban 's sisakban szoktak öltözni. Tengeri ereje éppen a' nyughatatlanságok idejében elenyészet. A' királyi udvar igen pompás 's fényes. Az érdemes hazafiak a' mostani Kir.tól felállított Nap és Oroszlány rendekkel jutalmaztatnak. Napnyugoti Persia 10 tart.nyokat foglal magában, a' mint következnek: Iran vagy Erivan, Aderbidschan, Schirwan, Gilan, Masanderan, v. Thabrestan, Irak Adschemi v. is a' régi Media, Chusistan vagy is a' régi Susiana, Farsistan vagy Fars tulajdonképen Persis, Laristan, és Kerman vagy Karamania. Fővsa e' Kirs.nak Ispahan és Teheran.

A' Napkeleti Persia, vagy is tulajdonképen az Afghanistan vagy Kandahar'i királys. a' keleti hosszúságnak 75 és 95 grádicsai között Ferrótól számlálva, az. ész. szélességnek pedig 25 és 35 grádicsai között fekszik; térsége valamivel nagyobb mint a' napnyugoti Persia országé, de népessége csekélyebb. Ennek levegője melegebb, sőt forró, némelly helyekben itt már a' fagy 's a' hó ismeretlen vagy is igen ritka tünemény; mindazonáltal levegője általjában egésséges. Földe részint róna, részint hegyes; havasi közül a' Mustag és Parapomisus nevezetessebbek. Főbb fója, melly az országot keresztül

Digitized by Google

futtná, nem találtatik ugyan, de parti fói számossabbak mint napnyugoti Persiának; itt folynak Dschihun vagy is Oxus, Iskrim, Suringkus, Sind vagy Indus, melly a' keleti határit nedvíti, 's a' t. Innen földe termékeny 's bőven fizető ámbár míveltetése csekély.

Az uralkodó nemzetet, bátor nem legszámossabbak, állitják az Afghanok, kiknek nyelvek rokona lenni mondatik a' régi Chaldaeabéli nyelvnek. Ezen nemzet ered a' Kaukazusi vidékekből, és már régi időktől mint jeles rablók hírleltettek, sokáig alkalmatlankodtak 's nem csekély pusztításokat tettek ők Persia orsz.ban, miglen ezektől meggyőzettetvén büntetésül a' ki terjett nagy hegységek közé, mellyek Persia és India között feküsznek számkivettettek volna; de itt sem voltak ők nyugodalomban, hanem szüntelen határaik terjesztésén iparkodtak, míg a' múlt században támadt Persiai nyughatattlanságok alkalmat nyujtottak volna nékiek az ország nagyobb részének elfoglalására, melly most az említett Afghanistan vagy Kandahar Kirsgot teszi. Ennek Fejedelme nincs ugyan törvényekhez szabva, de még is felettébb kegyes 's szelíd, mind a' nemzetnek szabadságra vágyó természete, mind pedig az Elökelőknek hatalmok miatt. Az orsz. jövedelme 15—20 millio forin. Hadi ereje nagy részint jól fel készült lovasságból áll, háború idején 100000 embert ki állíthát a' csata piaczra; békességben csak 30000 tartatik. Napkeleti Persiához vagy is Kandahari Kirs.hoz e' következő tart.nyok számláltanak: Daghestan v. Dahe, Dsordsan, vagy Schorzan, Chorasan vagy is fő vsától Herat, Schedschestan, Arrochadsch és Mekran. Ide járúlnak a' Hindostáni és Buchariai birtokok: Kandahar, Ghaur, Balch-Tochatestan, Kabul vagy Kabulistan, Ghisni vagy Ghasna, Pischauer v. Pischavir, Kascehmir és Sindi. A' mult századnak vége felé (1792) uralkodott itt egy ideig Zeman-Schach, de ezt ravaszúl országától, és szemeitől megfosztá Mahmud, ki is elég bölcsen 1804-k évig Schach Mahmud név alatt uralkodott; ez idő alatt észre vévén a' büszke Afghanek, hogy Mahmud Királyok a' Kisilbascheknek vagy is iga alá hajtott Persáknak felettébb kedvezne, Schehahel Mulk vezérlése alatt, ki testvére a' Zeman szemeitől megfosztott fogoly Kir.nak, Mahmud-Schach ellen pártot ütöttek, 's őtet hasonlóképen szemeitől 's országától megfosztván, fogságra vetették; ki szabadúlván igy vak Zeman-Schach előbbi fejedelem testvérével Mulkal, Kabúlban kezdett ismét uralkodni. Ezeket halván Mahmud-Schach fia Zade Kamron, Kandahar tart.nak helytartója, sietett ugyan Atyjának segédül lenni, de midőn látná igyekezetinek sikeretlenségét, vissza menvén Kandahar tart.ban független Fejedelemnek magát ki kiáltatta, és mind eddig azon függetlenségét fenn is tartotta; példáját követé testvére Zade-Firuz-Lod-

Dien

Digitized by Google

Dien Khorassan vagy is Herat tart.nak helyt.ja. Igy tehát most keleti Persiának három fejedelmei volnának: a' Kabuli, Kámdahari, és Herati; mi kimenetele lett ezen belső szakadásoknak 's zürzavaroknak, tudósításaink semmit nem említnek.

Mindezekhez külső csapások is járultak; az 1813 évben Orosz bir.mal kötött békesség ereje szerint, következő tart.nyokat vesztett mind a' két Persia ország, egész Daghestánt, SchirwánHelyt.nagy részeit, ugymint: Derbent, Kuba, Baku, Schikin, és ezek kívül még Karaban 's Ganschin Chánságokat. Le mondott Persia minden jussairól Gruzia, Schuragel, Imirete, Guria, Mingrélia és Abchásia tart.nyokra nézve, és ezeket tökéletessen az Orosz bir.nak általengedte.

Persiai tenger öböl, nagy tenger Persia és Arabia között Schat-el-Arab torkától egész a' 10 mfd. szélességü Babel-el-Mandebi tengerzúgig terjed ki; hossza 140 mfd, legnagyobb szélessége pedig 60 mfd; vannak tenger árjai 's apadásai, ámbár nem olly rendesek 's olly magossak mint a' nyilt tengerben. Számos szigeteit nagy részint a'körüskörül független Arabsok lakják, kik Mahumedanusok és pedig Szunniták, kereskedést, halászatot 's kivált a' Barbaria szigeteken gazdag gyöngy halászatot üznek; egymás közt szüntelen háborúban's egyenetlenségben vannak,a'kereskedő hajóknak is igen veszedelmes látogatói.

Persis, Persia, 1) tágas értelemben mint Persiai Királyokból századokig birt ország, nagy részét Asiának magában foglalá, mint ny. ra Susiana, ész.ra Média, kel.re Carmania tart.kat délre kiterjedt a' Persisi tenger öbölig. 2) Szoros értelemben: e' megnevezett határok közt elterjedt tartományt tette. Ennek tulajdon neve Pars; hossza délről ész.ra, az az a' Caspiumi kapukig 8000 stadium. Szélessége Acsától Persepolisig 4200 és innét a' Carmaniai határokig 1600 stadiumnyi. Fó vizei: Royonis, Sitacus, Cyrus, és Araxes. Hegye: Parachoatras, egész Média határáig nyúlik: Fő vsai Persepolis, Pasagarda, Királyoknak régi lakhelye Cyrus vizénél, Ecbatana Magorum. Dáriustól építtetett, Aspuda, most Ispahan, 's a' t.

Pertes, vs Perois tart. Campániában, Fran. orsz.ban, Attilától elpusztíttatott.

Perth, Grófs. közép Scotziában, határos ész.ról Invernesz és Aberdon; kel.ről Angus, Fife, Kinrosz; délről Clakmannak, Stirling és Dunbarton; napnyug.ról pedig Dunbarton és Argyle Grófs.gokkal. Nagysága 2374 □ ángol mfd; népessége 126370 lelkekre nevekedett. Hat ker.re, ugymint Athol, Breadalhane, Govrie, Monteith, Tormont, és Stratharn ra részeltetik. Földe a' tenger felé, merre tudniillik a' Tay fótól nedvíttetik, termékeny, jól ki mívelt, és Skótziának leggyönyörűebb tájéki közül való, Bőven nyújt gabonát, gyümölcsöt, 's kerti főzelékekeket, hegye-

Digitized by Google

sebb vidékeke szép szarvas marhát nevel, számos juh seregekkel. Grampián hegységeiben réz, ón, érczkő, 's palakő bányák míveltetnek. Kereskedése is nem csekély; ki vitel portékái: gabona, szarvas marhák, gyapju, vászon, halak, ón és börök. Behordatnak vas portékák, szén, mészkövek és építésre való fák. Perth Grófs. melly Scótziának legnagyobb Grófs.gai közül az eggyik, fó vizekkel 's tavakkal is bövölködik, ezekközül a' jó ízü halakkal gazdag Loch-Tay, Rannoch, Eriicht, Dochart, Erne, Catherine, 's Anstronmum jelessebbek; fói közül: a' Tay, Erne és Teath; az első lazaczal telyes. Fő vsa

Perth, gyönyörü környékben, a' hajózható Tay mellett, 18000 l. díszes épületei, rendes utszái Scotziának legszebb vsai rendébe helyheztetik. Vannak fő iskolái, mellyekben deák nyelv is tanítatik, több ékes templomomai, és a' Tay fón egy ékes hídja, melly 32000 font sterlingbe került, kereskedő iskolája; lakhelye egy tudós társaságnak, melly leginkább a' régiségekkel foglalatoskodik, találni itt nagy közönséges könyvtárt, könyvnyomtató művet; vászon és pamut fabrikái múlt eszt.ben 220000 font sterling értékü portékákat, bőr művei: 6000 tehén, 7000 bornyú, és 30000 juh böröket készítettek. Ezekkel, valamint is gabonával, 's marhával, kivált pedig lazacz hallal eleven kereskedést üznek. A' Perthi kesztyük, papíros, lábbeli, és kivált a' börök Londonban is nagy becsben vannak. Ez a' vs volt hajdan a' Skotziai királyoknak kedves mulató helyek, kik innen egy mfdre fekvő Scone vsban koronáztattak.

Perth-Amboy, tengeri vs ész. Amerika szabad szövetséges New-Jersey tart.ban Middlesex Grófs.ban Rariton fónak hasonló nevü öblébe való szakadásánál, mellyben 6000 mázsás hajók a' tenger ár segédjével egész a' vsig érkezhetnek, számlál 150 h. 's 800 l. kik nagy részint tengeri kereskedésből élnek. Van szabad révpartja.

Pérts, Pirts, Vámos Pérts, Hajdú vs Szabolcs Várm. Selindtől 2 óra. van egy ref. temploma, és egy vámot szedő hívatala, magyar ref. lakosokkal.

Pertuis, (43° 44′ É. Sz. 23° 15′ K. H.) vs Fran. orsz. déli részeiben Vaucluse oszt. Durance fónak jobb partján 500 h. és 4000 l. kellemetes környéke, egéséges levegője, bő termékeny földe paradicsomot képeznek.

Pertuis, le Col de Pertuis, a' Pyrenaeusi hegységeken által vezető szoros út Fran. orsz. és Catalonia között.

Péru, eddig való Spanyoli Vice-kirs. déli Amerikában; a' déli szélességnek 2 egész 45 grádicsáig, közel 600 mfd kiterjed. Ész.ról határos Quitó tart.nyal; kel.ről Brassiliával, de la Plata Vice Kirs.gal, és az Indus szabad földekkel; délről de la Platai fokkal, és napnyug.ról a' déli tengerrel; az egész térsége 68447 1/3 □ mfd foglal. Földe a' tenger partok felé alacson 's homokos, de még is általjában termékeny, részint

Digitized by Google

hegyes, bérczei, mellyek a' partok hosszában ezektől mint egy 20 mfd belyebb kelet felé ki terjedjednek, lassanként a' magos Andes hegyeire emelkednek. Közönségessek itt a' tüzokádó hegyek, mellyeknek számok 14, és az ezekkel nagy függésben lévő földindulások, rettenetes volt az 1797-dik évbéli északi, széleit a'nagy Atacamai kietlen puszta környékezi. Ismeretesebb fokjai: a' Cap Tumbez, Blanco, Aguja v. Abuja, Malabrig 's a't. Partjai felé a' levegő igen meleg, mellyet némű néműképen a' magos Andes hegyeiből fúvó szelek, és a' minden éjszaka hulló harmat mérsékel; Perúnak némelly vidékiben mint p. o. Puira körül, sokszor 10 évekig sem esik eső, de ha bé következnek, az esős idők, annál bővebbek, 's hosszabban tartanak. Sokkal hidegebb a' levegő a' hegységek között, de egyszersmind egéségessebb is. Tengeröblei következendők: a' Gvayaquil, Salinas, Chonosgolf 's a't. Tavai közül nevezetesebbek: a' Titita-ca, mellynek környéke 80 órányi, és mélysége 600 láb. és a' Lauricocha. Fói: a' Maranhon, Mapocho, Yavari 's a't. Fö termései: arany, ezüst és platina. Peru természetes Kamarája ezen nemes becsű érczeknek. 1791 eszt.ben. Peruban 69 arany, 787 ezüst, 4 kényeső; 4 réz és 12 ón bányák míveltettek; ezeken kívül van vasa, mágnes köve, czínje 's a't. Találni benne: Smaragd, amét v. viola 's más drága köveket, márványt, jó malom 's építésre való köveket, tengeri 's kő-sót, timsót, salétromot, köszenet, ásványos vizeket 's a't. Növevények országából: Chinafa, olajfa, vanili, kokuszfa, czukornád, dohány, kender, fahéj, bors, kávé; Cacao, perui balsam, gabona, jó bor, riskása, török búza, festő füvek; de tüzelló fanélkül szükölködik. Számossak itt az Europai házi 's vad álatok, ezeken kivül a' Lakma tevék (Spany. Carnerő de la Tierra) Vikugna (Vicunna) és vad tevék, serénytelen oroszlányok, tigrisek, medvék 's a't. ósztriga, gyöngyházak, bársony csigák, 10 fontos rákok, tengeri borjuk, oroszlány fókák, tekenős békák, delfinek, Kochenilla, mellyel festet szín minden veres színeket meghalad; szép. Pelikánok, gémek, hattyúk, ludak, tyúkok, ékes publikán madarak, nagy strucczok, harkályok, és más illyenek. Száma lakosinak, kik Spanyolok, barna, Creolek, Afrikai Negerek, Mulattok, setét réz színű Indusok, és Mesztizek, 1730000 tétetik, ennek egy negyed részét a' Spanyolok és Creolek teszik, kik egyszersmind a' leghatalmassabbak; az Indusok részint pogányok, 's ezek nem ismérik meg a' Spanyol uradalmat. Relligyió a' kath. Számos itt mind a' papság, mind a' monostorokban lakozó Szerzetesség. Az uralkodás eddig a' Vice királyok kezében volt, kik többnyire 3 esztendőkig kormányozták a' tartományt és éppen olly nagy hatalmat és méltóságot mutattak, mint maga a' Spa-

Digitized by Google

nyol Kir. széke volt Lima vsa ; a' mostani felkelésnek, mi vége lészen csak az idő határozza meg. Az egész tart. két itélő székekre osztatik fel, ugymint: Lima és Chili vagy is Audencia de Lima, és Audiencia de Chili; számlál 11 Érsekségeket's Püspökségeket, kik között fő a' Limai Érsek, és 64 Corregimenteket vagy tart. ítélő székeket.

Perugia, Perousia, (43° 6′ 46″ É. Sz. 30° 1′ 58″ K. H.) fő vsa Perugino megyének az Egyházi birtokokban, nem messze Tiberis fótól egy meredek hegyen épült, számlál 16000 l. 45 templomokat 's kápolnákat egy Püspökséggel; lakhelye két tudós társaságnak, 's virágzó fő iskoláknak; van egy oltalmazó váracskája, szőllőmívelése, 's selyem fabrikái, marha vásári nevezetessek. Innen Arezzó vsba vezető úton, fekszik a' Perugiai vagy is Trazimeniai tó, melynél Hannibal a' Római Flaminius Consult véres ütközet után meggyőzte.

Perugino, Egyházi birtokokhoz tartozó Megye vagy is tart. mellyet nyug.ról Toskána, délről Orvietano, keletről a' Spoletói és Urbinói Herczs.gek, és ész.ról a' Citta Castellanai Grófs. határoz.

Perussich, falu Horváth orsz. ban az Ottocsáni Katon. vidéki ker.ben, számlál 43 h. van tulajdon pléb.ja és Kula régi kastélynak omladékai; közel ide találtatik egy 280 láb. hosszú barlang, mellyben külömbféle kővé vált testek láttatnak, Zengtől 8 óra.

Pernvelz, vs Fran. orsz. Jemappes oszt. 5300 l.

Perzagno, helys. Dalmatiában a' Cattarói öbölnél 1500 l. hajózásból 's kereskedésből élnek.

Pesaro, Pisaurum, (43° 55′ 1″ É. Sz. 30′ 21″ K. H.) jól megerősített vs, egy alkalmas révparttal igen kellemetes környékben Egyházi bir. Foglia fó torkánál, melly az Adriai tengerbe szakad. Vannak 12 szép templomai, 8 klastromai 's palotái, egy ékes piacza, melly szép ugrókuttal, és VIII. Orbán Pápa márvány kép oszlopával díszesítetik. Az Urbinói hajdani Herczegek jeles Palotája, v. Poggio Imperiale a' vstól egy mfd. a' tenger partján fekszik, ki látása felettébb gyönyörü. A' nyári levegő jobbítása véget mocsári kiszárasztattak. 1774 évben itt egy kristál fabr. állítatott. Számos régiségei, 's fügéi nevezetessek; lakósi seljem 's szőllő mívelésből és csekély kereskedésből élődnek. Hires az itt történt Májusi ütközet 1815-ben, mellyben Murat volt Nápolyi Kir. egész hadi ereje, vitézeink által tenkre verettetett.

Pescabara, megerősített szorosút Ocsova sziget mellett Serbia orsz.ban mellynél a' Duna olly keskeny határok közé szoríttatik, hogy bé lehet gátolni.

Pescaja, (Castigione della) népes helys. Sienai környékben Toscana, F. Her. ben. Közel a' tengerhez; itt sót főzni a' tenger vízből.

Pescara, kis vs Nápoly orsz. ban innensö Abruzzo tart. ban hasonló nevü fő (Alernus) mellett, melly az Ap-

Digitized by Google

penini hegyekből eredvén az Adriai tengerbe ömlik, jó formán meg van erősítve, 's a' tenger felől jó kastély által védelmeztetik.

Pescaria, l. Maravar.

Pescarola, kis vs Lombardi-Velenczei Kirs.ban Crémonese tart.ban Oglio és Delmona fóvizek között.

Pescheboune, l. Siam.

Pescheré, csekély számú vídám, nyájas, de magáról sokat tartó 's tudatlan nemzet a' Tűz földén déli Amerikában, alig áll 2000 lélekből. Termetek kicsin 's ocsmán, apró, ostobaságot jelentő szemeik, fekete rendetlenül a' fő körül függő, és zsirtól fénylő hajok, ritka szakállok, széles mejjek 's vállaik, erős csontjaik, görbe lábszáraik, sovány 's vékony setét sárgás barna testek, melyet némelyik fejér 's veres sujtásokkal kifest. Nagy részint fóka husból tengődnek; kigözölgések elszenvedhetetlen szagot terjeszt. Ostobaságok már közmondássá vált Fegyvereik: kézív, nyilak, 's lándzsák.

Peschawer, l. Pischaur.

Peschiera, Arilica, (45° 26′ 4″ É. Sz. 28° 21′ 57′ K. H.) kis vár Lombardi-Velenczei Kir.ban a' Mincio fónak Garda tóból való kiszakadásánál, Veronától napnyug.nak 3 mfd van; nagy fegyvertárja a' tó védelmére.

Pescia, vs hasonló nevű fó mellett a' Toskánai N. Herczs.ben Olasz orsz.ban. Szép vs kerítetik kő falakkal, a' kis fó két részekre osztja, mellyek egymással két hídak által közösülnek. Széke egy Püspöknek.

Pescina, vs innenső Abruzzó tart.ban lakhelye egy Püspöknek.

Pesco constonzo, vs tulsó Abruzzo tart. Nápoly orsz.ban 2490 l.

Peseguero, kis sziget közel az Alemtéjo tart. partjaihoz Portugal orsz.ban.

Pesenick, Posneek, vs Gamsz fó mellett Altenburgi Herczs.ben 3400 l. kik posztó 's bör portékák, 's cserép edények készítéséből élnek. Birja a' Saalfeldi Hercz.

Pesey, helység Savoyában, van egy bányászatot tanító iskolája.

Pescadore-szigetek, Asiától napkelnek a' Karolinai szigetek mellett, Spanyolok birtokában, földét igen csekély számú ember lakja.

Pesnitz, fó viz Stajer orsz.ban melly a' felső 's alsó Pesnicz fókra oszlik. A' felső ered Leutschach mellett, innen kelnek vett irányzásban folyván Sz. Leonard alatt alsó Pesnitznek kezd neveztetni, és Friedau mellett a' Drávával eggyesül.

Pesquera, fó víz Spanyol orsz. melly Valladolid mellett Duero fóban keveredik.

Pestere, oláh falu Bihar Várm. egy Görög eggyesült pléb. val. Környékiben egy nagy barlang vagyon, mellyből nagy sebességgel egy forrás szakad.

Pest, *Pilis és Sólt*, hajdan kűlülön, most 1659-dik (Artic: 76) esztendőtől fogva eggyesült Várm. Magyar orsz.nak Dunán innen lévő ker.ben. Fekszik az É. Sz. 46° 5′ és 47° 51′ a' K. H. pedig 36° 22′ és 37° 21′ alatt; ész.ről Nógrád és Heves; kel.ről Jázsággal és Heves Várm.vel határos; délnek kis Kunságtól és Bácstól; nyug.nak Tolna, Fejér, és

Digitized by Google

Esztergom Várm.ktől környékeztetik; kebelében foglalván nagyobb részint a' kis Kunságot. Hossza 21, szélesége 10, az egész térsége pedig 191 □ mfd tészen; ebben két Királyi fő vst, egy Érseki és egy Püspöki vst, 21 Mvst, 165 falut, és 154 pusztát számlál, 375000 lak.kal. Felosztatik 5 járásra, ugymint a' Pesti, Pilisi, Váczi, Kecskeméti és 'Sólti járásokra. Földe részint róna 's homokos, részint hegyes; nevezetesebb hegyei, a) Naszály hegye Vácz felett, ki terjed mintegy fél mfdnyire, legmagassabb tetejéről csak nem az egész Várm. láthatni, Pest Vármegyét Nográd Várm.től választja, erdőkkel 's szőllőkkel boríttatik. b) a' Pilisi hegyek, Esztergomtól Visegrád felé egész Sz. Endréig terjednek. c) Sz. Gellért hegye (m. Gerardi) tetejét a' díszes Kir. Égész torony, oldalait jóborokat termő szőllők, alját pedig meleg ferdői híresítik. d) a' Váradi hegy vagy is Abrahám hegye, ezen teremnek a' Bogdányi és Tóth falusi asztal borok, fával 's vadakkal bővelkedik. Fó vizei közül nevezetesebbek a) a' Duna, melly széles öblében számos kies szigeteket formál. b) a' Tisza melly nap keletfelé e' Várm.nek csak kis részét nedvesíti, holott egyszersmind ezt Heves Vártól választja. c) a' Zagyva, Tapio, Galga, és Rákos több kissebb patakokkal. Erdői téresek; térsége igen jól termő, kivévén némely homokos vidékit, gabonája, bora; szép marhája, vadállatja, hala böségben. Portája 244. Tartoznak ezen eggyesült Várm.k az Esztergomi és Kalocsai Érseki, és a' Váczi 's Fejérvári Püspöki Megyékhez. Itten vagyon:

Pest, Pestinum, hajdan német neve Ofen, szab. Kir. fő vs, Magyar ors.nak legrégibb, legnépesebb, és legvirágzóbb vsi közül egy; fekszik az É. Sz. 47° 29′ 44″ és a' K. H. 36° 42′ 20″ alatt; Buda vsának által ellenében, mellyel alkalmas híddal közösül; Bécshez 36, Zágrábhoz 50, Zemlinhez 51, Temesvárhoz 38, Kolosvárhoz 62, Kassához 34 pósta mfdre, lapályos és térséges helyen a' Dunának balPartján.

Eredetét a' régiségnek nem kevés homálya borítja. Ugy látszik azoknak van igazok, kik azt tartják, hogy dícső Eleink Zsólt vezér alatt vetették meg e' fényes vsnak talpkövét; mivel már ezen időben hozta magával a' szokás, hogy a' haza Vármegyékre osztatnék, mellyekben faluk 's várak építtettek. Ekkor állott fel Pest is a' hajdani Magyar rév helyén. Annál hihetőbb ez mennél bizonyosabb, hogy Taksony Vezér éltében a' vár már fen állott. (Lásd Béla király névtelen Jegyzőjének munkáját az 57 Fejezetben) A' Pogány század' elmultával, Sz. István a' királyi vsok közé számlálta, 's Pest a' Tárnokmester igazgatásától függött. Szépen virágzott osztán 4-dik Béla Kir. idejéig, ki alatt be üttvén a' hazánkba a' Tatárok 1241-ben, a' dúlás 's rablás áldozatjává lett. Az utóbbi kor kiemelte siralmas álla-

Digitized by Google

potjából, 's mind addig nevekedett ékessége, míg Szolimánt a' czivakodás angyala Hazánkba nem vezérlette. Szolimán meghódítván csalárdsággal Buda várát, szemmel tartotta a' járom alatt nyögő nemzetet, és a' Duna túlsó partján fekvő Pest, piacza lett a' Törökök' gyakor kegyetlenkedésöknek. Elfolyt a' szerencsétlen század, oroszlányi bátorsággal harczoltak ostromló Őseink Buda vára alatt, és kivíván a' fényes győzedelmet I. Leopold Császár és Kir. idejében 1703-ban a' Nemzetnek szabadságot, Pest vsának boldog jövendöt szereztek. Visza nyerte tudniillik elvesztett szabadságait, 's helyt foglalt ismét a' szabad Kir. vsok lajstromában, Utóbbi virágzását 's szerencsés felemelkedését a' kebelében 1724-ben felállítatott fő törvény székek ugymint a' Királyi és a' Septemviralisi tábla, gyarapították. Ezek számos uraságot, ügyészeket 's pereseket vontak magok után, kik a' vs népességét 's elevenedését hathatóssan mozdították elő.

Jeles Pest városára az 1784-diki év is, mellyben az annyiszor alkalmas helyet ohajtó Magyar Universitás benne találta fel legjobb székét. De kiváltképen gyarapította virágzó kereskedese, mellynek valamint régen, ugy most is, szapora nagyságát, népességét és tehetöségét köszöni. Igy emelkedett Pest vsa mostani gyönyörködtető ékességére, melly ezen utolsó két tizedben olly anyira öregbítetett, hogy a' csinoságra ügyelő Magyar, tökéletesedésnek fő pontját benne méltán találhatja fel.

Hajdan magos és erös kőfal kerítette, mellyen 4 kapu nyilt, de az idő érczfoga ezt is elemészté; 's maradványit a' mi korunk köz haszonra fordította. A' kapuk' neveit azonban fentartotta maiglan. Számlál 3350 h. 13 templomokat, 3 szerzetes klastrommal, 12 Királyi, 4 Universitás, 1 Vármegyebéli és 23 vsi épületeket, 138 útszákat és 10 jelesebb piaczokat, mellyekről éjszakának idején 900 lámpás oszlatja a' vastag setétséget; népessége 43000 nevekedik, lakosai közöttt kerek száma a' kath. 36000, az evang.nak 2390, a' ref. nak 1000, a' Görögök és Rácz ok, Oláhok és Czinczárok 1400, a' tenyésző Zsidóságnak pedig száma 2300 mégyen. Eloszlik Pest vsa: a' belső vsra, és 4 külső, tudniillik: Leopold, Terezia, Józef, és Ferencz vsokra; mind ezek 4 kath. 1 Görög Oláh, és 1 Rácz pléb.ban, 1 evang. és 1 refor. Eklésiában, és egy zsinagógában kapcsoltatnak; nem külömben mindegyiknek különös törvényszéke vagyon, melly a' belső vsban a' Bíróból, Polgármesterből vs Kapitányából és 12 Tanácsnokokból; a' külső vsokban pedig Bíróból 6—8 esküdt tagokból áll. Portája 40. — Utszái között kiváltképen a' Híd utsza, a' Váczi utsza 's a' t.; piaczai közül a' téres négyszegű új-piacz, a' vsház piaczja, a' nagy Játékszín piaczja, 's több mások emlékezetre méltók. Szentelt épületei között legnevezetesebbek: a' Boldogs. Szűz tiszteletére épült vsi fő

Digitized by Google

pléb. Szentegyház, régi és hajdan igen nevezetes épület, mert több Magyar Királyok építették, ékesítésére pedig majd mindnyájan adakoztak; mint egy húsz esztendő előtt a' költségén megújjíttatott 's jelenlévő kettős rézzel fedett aranyos tornyaival fel díszesítetett. 2-dik Szentegyház az Angol nevet viselő Apáczáké, ez is igen régi épület, mert még 1233 évben épült, Sz. Mihály tiszteletére vagyon szentelve, és most az említett Apátzák birtokában, kik a' mellékes díszes klastromot lakván 1770-tól fogva, a' mikor M. Terezia Kir. által ide szállíttattak, számos kis asszonykákat nevelnek, és a' vsi lánykákat, három osztályokra részelve, külömbféle munkákban szorgalmasan tanítják. 3-dik nevezetes szentegyház a' Kir. Egyetemé, melly rég a' Sz. Pál Szerzetén lévő Atyáké volt, Pest vsának Szentegyházai között legdíszesebb, belseje márvány szinre ki vagyon festve és símítva, boltozatja is külömbféle szép képirásokkal ékesítetik, kivülről pedig megaranyozott két pompás tornyai ragyognak nem kevés fényére a' vsnak. 4-dik Szentegyház a' Sz. Ferencz. Szerzetbéli Atyaké, a' Kir. Tábla épületének általellenben; az Alkantarai Sz. Péternek tiszteletére vagyon szentelve. A' mellékes klastromot 10 szerzetes Atyák lakják, kik egyszersmind a' plébániai foglalatosságokat végzik. Épületjek egyik részében a' Kir. Universitas könyvtárja tartatik. 5-dik a' Piaristáké a' vsház piaczán, minyája Szentegyházak között legegésségesebb, mint hogy nincsenek kriptái; ebben az épületben taníttatik egyszersmind az említett Szerzetes Atyák által a' Kir. Gymnasiumbéli ifijúság is, mellynek száma közönségesen 500-t felülhalad. 6-dik Szentegyház, a' Szervitáké, a' nagy kaszárnyának szomszédságában, Sz. Anna tiszteletére vagyon szentelve, szép kertes klastromát 11 Szerzetesek lakják. Ezeken kivül birnak a' Ráczok is egy Szentegyházat, az Universitás templomához közel a' Rácz útszában, holott nékiek iskolájok is vagyon. Hasonlóképen birnak eggyet a' nem egyes. Görögök és Oláhok a' Duna partján, ez két tornyos csinos épület, és a' vsnak Buda felé néző részét különösen ékesíti A' Lutherán.nak díszes templomjok a' nagy kaszárnyának hátulsó szegleténél; a' Reformatusoké pedig a' széna piaczon épült szép ízlésben. A' Zsidóság zsinagógáját B. Orczy Uraság roppant épületében találni.

De sokkal számosabb nagy és csinos világi épületek gyönyörködtetik minden felől a' nézőt: első ezek között nagyságára nézve a' VI. Károly Császártól, és az ő Fel. Anyjától Eleonorától, több bő adakozó Érsekek és Püspökök segítsége által 1728 épitetett Kaszárnya; ezen roppant épület, mely 500000 for. került, a' vsnak legmagasabb helyén fekszik, a' Szervitáknak és Várm. ház szomszédságában, hossza 100, szélessége 81, az egész kerüle-

Digitized by Google

pedig 370 ölnyi, utszára szolgál, a' földön lévő szegésén fejül még három emelettel bir és 4 udvarral, homloka szép órás toronnyal, Csász. és Kir. czímerrel, felülírással, 's mythologiabéli szobrokkal ékeskedik. Ezt követi a' félig elkészült nagy Játékszín, a' Duna partján. Jelesek a' Kir. Universitásnak épületei is, az eggyik 3, a' más kettő pediglen két két emeletekre; az elsőt a' Filosofia 's Törvénybéli tudományoknak, a' másikat 1805-dik évtől fogva a' Nevendék Papság és a' Theologiabéli tudományok, a' harmadikat az Orvosi kar foglalja; ez utolsóban, melly hajdan Jesuiták monostora volt és a' Hatvani kapunál fekszik, minden e' tárgyhoz tartozó drága készületeket egész megelégedésig feltalálni; a' vs épületei közül a' négy szegű vsház sem utolsó magas vígyázó tornyával. A' fényesebb privát épületei pedig most már olly annyira meg sokasodtak, hogy azoknak egyenként való felszámlálása unalmat okozna.

Új ékesítéssel elevenîti Pest vsát: a' két Magyar Hazának eggyetlen egy Universitása, ez négy tökéletes Facultásból áll, 45 Tanítókat, és több mint 340000 for. esztenbéli jövedelmet, közönségesen 800 ifjakat számlál, a' Nemzeti Musaeum a' Kecskeméti kapun kivül; az Universitás 700000 válogatott darabból álló gazdag könyvtárja; a' ritka pénzek 's régiségek drága gyüjteménye az Universitás épületében; a' szép füvész kert, melly most alkalmatos helyét a' Hatvani kapun kivül az országút mellett találta fel, számlál 6500 eredeti, és öszveséggel több mint 40000 füveket; a' rég ohajtott és most már nem sokára felépítendő Nemzeti Játékszín. Ezeken kivül Pest vsa válogatott privat könyvtárak nélkül sem szükölködik: illyen Birod. Gróf Teleky több mint 8000 darabból álló könyvtárja a' Szerviták piaczán, illyenek a' Kulcsár, Horváth István, Müller könyvtárjaik. — A' Könyvnyomtató mívek között: Trattner Typographiája, melynek 9 sajtói alól nem csak számos magyar, német, tóth, deák, hanem görög és zsidó könyvek is jönnek ki; ezután a' Paczkó typografiája a' Duna partján, és a' Landereré kiván említést. Könyvárosai öszveségel 6 vagynak, kik között Hartleben, Egenberger, Kilian és Müller válogatottabb munkákkal szolgálnak. Pest vsának kávé, táncz, és vendégfogadó házai felettébb számosak, ezek között mind díszességekre, mind alkalmas elrendelésekre nézve nevezetesebbek: e' 7 Választó Fejedl. a' Váczi utszában; a' Magy. Kir. nál a' nagy Játék szín mellett, ezen épületnek, és abban találtató rendnek bővebb ismérete minden Hazafinak figyelmét érdemli; a' fejér Hajónál; a' Zöldfánál; az Arany sasnál 's a't. Öszveséggel 21 kávé házakat, 24 tánez szálákat, 30 vendégfogadókat, és 630 korcsmákat számlál. Az emberiség nyomorúságát enyhítő nemes intézetei közé tartozik a' polgári ispotály Sz. Ró-

Digitized by Google

kus fényes kapolnájával; az Univ. Orvosikar ispitálya a' Hatvani kapun belöl; a' katona ispitály a' kaszárnyában; a' zsidók ispitálya a' Terezia vsban. — Két árvákháza; és külön egy az Oláhok és egy a' Ráczok számára. — A' polgár-katonaságnak lovassága 150, gyalogsága pedigien 3600 mégyen. — A' belsö közösülést 130 vsi hintók, és 135 tereh hordó szekerek könyebittik.

Külsö vsai közül legnevezetesebb 1) Leopold vsa, mind rendes útszái mind pedig diszes 's roppant épületjei végett: itt gyönyörködteti a' Nézőt a' nagy 's fényes játék szin, mellynek párját mind belsö, mind külsö ékességére, térességére 's elrendelésére nézve ritkán találni; ennek balját a' Kemniczer csinos épülete, és ez előtt a' fákkal beültetett kies sétaló hely, jobbját a' jeles vendég fogadó és kávéház a' Magyar Kir.hoz, környékezi. Itt van ama nevezetes 's roppant várt képező új épület; és a' téres négy szegü Új-piacz, mellyen eszt.dönként négy gazdag és népes országos vásárok tartatnak, egy illy vásárnak alkalmával az adásban és vevésben forgó pénzek sommája két millió forintra becsültetik; a' körül lévő szép épületek különös diszére vannak. Itt találni a' Kir. Harmincza-dót is a' só házzal.

Leopold külsö vst követi a' népes Terezia vsa, ezt sok szép épületek és nyári mulató kertek ékesitik: az elsök közé tartozik a' Plébaniai Szentegyház, a' B. Orczy roppant épülete, és e' mellett az ujjonan feltornyosodott Gyertyánfi háza, melly a' földön lévő szegés kivül meg négy emeletet számlál, magoságával mindnyája épületeket felülhaladja, és a' szép egyenes Hid utszának a' Dunától tekintve mintegy kapuja. Mulatságos helyei közül említésre méltók: a' Hakker csinos táncz szálája és kertje, a' Körtvély kávéház és kert, a' Remete's a' t. Mind ezeket kiésségével elboritja a' vs kis erdeje, mellyhez gyönyörü szöllők között négy rendü vadgesztenye és nyárfáktól árnyekoztatott út vezet, itt a' kellemes kert, tüzi müvek 's t. ef. édes örömmel töltik a' mulatót. A' zsidóságnak leginkább ebben a' külsö vsban vagyon fészke.

3) Külsö vs a' Jósef vsa, jeles benne a' két tornyos pleb. Szentegyház, a' Kalvária hegy, és B. Orczy uraság nevezetes kertje, a' vsnak legkellemetesebb mulató helye, itt a' szép rendben plántált erdöséget a' kies mezöség, 's szöllö hegyek, a' tekervényes tavat a' felemelkedö zöld dombok, és sétáló útak bájoló gyönyörüséggel váltják, ritka növevényes üvegháza, ugró kutja's a' t. tekintetre méltók.

4) Külsö vsa Pestnek a' Ferencz vsa, a' Kecskeméti Kápun kivül a' Duna mellékében, ez is napról napra szemlatomást nevekedik, épül.

Pest vsnak ki terjedt kereskedése, mellyet alkalmas fekvésének leginkább köszön, mindenféle nemzetbélieket gyüjtött benne össze. Lakják Pestet Magya-

Digitized by Google

rok, Tótok, Németek, Görögök, Ráczok, Czinczárok és Zsid.; részszerént tudomány által, kereskedésből's mesterségekből, részszerént pedig gazdáskodásból, korcsma tartásból, szöllő mivelésből élnek. A' kereskedés 15 nagy és 90 kis társaságban álló kereskedők között vagyon felosztva; a' kereskedő társaságban pedig bénem szövetkeztetteknek száma 900 is felül halad. A' müveknek és mesterségeknek virágzó állapotját nyilván jelentik számos müvészi, és mesteremberei: lakja tudniillik Pest vsát, 12 réz, 30 arany- és ezüst mives, 20 óracsinaló, 80 asztalos, 40 lakatos, 2 rézmetsző, 32 pék, 80 csizmadia, 140 czipellős, 20 szappanyos, 35 mészáros, 160 szabó, és több más mivesek és mesteremberek, mint esztergálos, kesztyüs, kalapos, timár, szücs, szürszabó, bádogos, bodnár, kovács, festő, fésü csinaló, kép faragó, kömives, posztó simitó, zongora hegedü flóta és más mivesek és mesteremberek. Határja ambár homokos; lakosai szorgalmas kimivelése által még is jól terem; nevezetes a' kö bányai szöllökben termett bora, 's a' t.

Megemészt Pest vsa esztendönként több mint 22500 ökröt, 's tehenet, 17900 juhat, 3850 borjút, 4500 sertést csak a' mészárszékből; 27000 mázsa lisztet, számba nem foglalván a' piaczra hordatni szokott kenyerek nagy sokaságát; fából éléget esztendö által 54020 ölet. 's a' t.

Pesttöl ész. keletnek mint egy jó fél arányira találni ama Magyar orsz. történeteiben felettébb nevezetes Rákos mezejét, holott hajdan Öseink sátoros országgyüléseiket tartották; ezek közül az első, mellyben tudni illik I. Károly választatott Királyá, virágzást és boldogulást, az utolsó pedig siralmas szrencsétlenségeket, és másfél százados vas igát háritott Magyar országra!!

Pesti, vs innensö Nápol Hercz. Nagoly orsz.ban rég. Paestum vagy is Posidonia nevet viselt, nem messze Capaccio vstól, Salernótól dél keletnek 5 mfd, mellynek igen nevezetes régiségi csak 1755-ben találtattak fel. Lakhelye egy Püspöknek. Ezen híres 's népes vs 9-dik században a' Szaraczenoktól feldulattatott, és késöbben egéssegtelen levegöje miatt közel egészen lakositól megfosztatott ugy hogy most csak csekély helységhez inkább mint vshoz hasonlít.

Petapa, nagy helys. Guatimala tart.ban ó Mexikóban, észak Amerikában, hires vásárral, melly esztnként mindenünnen meglátogattatik.

Petapoli, kis vs Coromandel partján Golconda orsz.határán Ostindiában, Masulipatnam vstól 3 mfd. Lak. Indusok és Hollandusok. Golcondai királyé. Hollandusok kereskednek benne.

Petau, l. Pettau.

Peterborough, vs Angol orsz. Huntingdon Grófs.ban Neu fó mellett régi, de diszessen épült, gyönyörü egy tájékban. A' Püspöki templ. régisége nevezetes.

Peterborough, kis vs Angolt Northampton Grófs. Neane folyó mellett 3500 lak. egy

Digitized by Google

Püspökséggel, régi fő templommal, vannak harisnya 's vászon fabrikái, gabona, darakása, szén 's épitésre való fa kereskedés tárgyai.

Peterculter, ekklezsia, papiros malmokkal közép Skocziában, Aberdon Grófs.ban.

Peterhead, Buchanesz, város közép Skotziában Aberdon Grófs. Ugie fónak torkolatjánál 4000 lak. van egy révpartja, melly a' kinyúló Keith-Juch föld csúcs által az északi 's déli részekre osztatik, gránit kőből boritatnak partjai 's feneke igen tiszta. Lakosi nagy részint halászok és matrozok. Pamut, fonal, 's ször matéria fabrikái, 's ásványos forrása említést érdemelnek.

Peterlingen, l. Payerne.

Petermännchen, a' hajdani Trieri Püspökség világi birtokiban 16 fillérekből álló váltó pénz, Sz. Péter képét felhök köztt, kezében két kúlcsokat tartván, mutatja, a' honnan is nevét vette. Voltak kétfélék, ugymint némellyek 5 fillérekből, mások 5 krajcz. állottak.

Péter 's Pál révje, l. Avatscha.

Petersberg, l. Maestricht.

Petersberg, l. Erfurt.

Petersberg, kastély hasonló nevü hegyen Magdeburgi Hercz. Saal kerül. Halletöl két mfd.

Petersborough, vs ész Amerik. szabad eggyesült Virginai tart.ban Appamatox fó mellett, melly Jamesnek mellékes fója 300 ház. és 3000 lak. dohányal nagy kereskedést üz.

Petersburg, l. Sz. Pétervárát.

Petersdorf, Petrowicze, vagy is Hraneczne, falu Morva orsz.ban Ollmüczi kerül. 54 h. 350 lak. 's egy ásványos forrással, Sternbergi urod. hoz tartozangó.

Petersdorf, l. Bertholsdorf.

Petersdorf, Schafgottschi Gróf faluja alsó-Silesiában, Hirsbergi ker.ben az ide tartozó Kiesewád és Hartenberg helységekkel 1740 lak. kik galicz aknát, 's papiros malmokat tartanak, fátyol szövő székjei, vászon fejéritő müvei 's a' t. is vannak.

Petersfield, vska Hamptschire Grófs. Angol orsz. Londontól 55 mfd.

Petersgründ, falu Bajor orsz. Rezát ker.ben Rezát fó mellett, vannak jó papiros malmai.

Petershagen, (55° 22′ 58″ É. Sz. 26° 36′ 36″ K. H.) város Minden Hercz. Veser folyó partján 260 ház. 1070 lak. 1 templ. 's 1 iskol. van egy révje, vászon szövésből 's halászatból él.

Petershof; Peterhof, császári mulató kastély, Sz. Pétervárától 4 mfd. a' Cronstadti tengeröből mellett, fekszik magos 's kies vidékben, az épület pompás 's megaranyzott czifraságokkal tündöklik, ezt környékezik jeles kertek, és ezekben ugró kutak, mesterséges barlangok, vizzuhannások, mulató erdök 's a' t. Hasonló vevü vsban közel a' kastélyhoz van egy kőköszörülö müv, mellyben a' Császár számára kristalból, porphirből, topázból, granátból külömb féle kigondolható dolgok készítetnek.

Petersinsel, Péterszigete, gyönyörüséges sziget Helvetiában a' Bieli tóban.

Petersthal, savanyúvíz források Freyersbach falu mellett Badeni N. Hercz. Kin-

Digitized by Google

zig kerül. Reuch fó mellett.

Petersundshafen, l. Avatscha.

Peterswald, falu Cseh ország Leutmericzi kerül. a' Szász Kirs. szélein 280 ház: van csatot készitö fabrik. Csász. 's Kir. vámszedö haza, pósta hivatala, és 1 kath. templ.

Peterswaldau, Stolberg-Wernigerodi Gróf faluja alsó Silesiában, Reichenbachi kerül. ben 403 ház. és 3000 l. kik közt számos Hernhuterek vannak, egy kastélya, és gyapjú fabrik.

Pétervarad, Pétervardein, Rácz. Varadin, (45° 15′ 10″ É. Sz. 37° 34′ 15″ K. H.) nagy erösség Tót orsz. Duna mellett, Ujvidék szab. Kir. vsnak áltellenébe, mellyel egy diszes hajó-híd által kapcsoltatik 930 h. és 4800 lak. vagyon két külsö vsa, az egyik Rókus vsnak, a' a' másik pedig Majornak (Mayerhof) neveztetik 2 plebánia templ.mal, 's kies mulató kertekkel. A' vár két részekböl áll, az alsó 's felsö várból; az alsó a' széles Duna 's ennek szélein egy, az Ujvidéki kaputól kettö, és tovább három rendü kövel ki rakott magas bastyákkal 's mély sanczokkal erösittetik, itt van egy plebánia templ. Diakovári Püspök szép kis palotája, a' három Tóth regimentek 's a' Tsaikások osztálya fö Vezérének széke, egy katonai vidék tanácsának lakhelye, roppant nagy fegyverház, posta hivatalal, katonai ispitályal 's a't. Az alsó várnak délnyugoti részében emelkedik fel több mint 100 ölnyi magos meredek kö szikla, mellynek tetején áll a' felsö vár felettébb gyönyörüséges kilátással, Bács Várm.nek téres rónasága felé; ezen részét a' várnak merö kaszárnyák, több mint 4—5 emeletüek foglalják, 's nyugoti valamint is déli széleit hármas irtoztató mélységü sánczok a' hegyen keresztül ásva, erösitik, ezeket követik a közel 1000 ölnyire ki terjedö minák 's a't. Jelessebb vár kapuk: az Ujvidéki, az Ujvárosi, és a' Belgrádi. — Innen délkeletre a' Duna partján találtatik az a' csatapiacz, mellyen a' Törökök 1717 évnek August. Háv. 5-dik napján Eugénius vezértöl 30000 vesztességgel megverettettek.

Péterváradi Határ örzö Regement vidéke, Districtus Legionis Limitaneae Petrovaradiensis; az Esz. Szél. 44° 38′tól 45° 18′ig, és a' Kel. Hosz. 36° 40′tól 37° 39′ terjed. Keletröl a' Tsajkások kerül. és a' Német-Banáti Reg.tel, délröl Serviával és Bosniával, nyug.ról a' Bródi kat. vidékkel, és ész. Szerem és Bács Várm. határos. Fekszik a' Száva és Duna folyók hosszában, annak bal, ennek pedig jobb partján, nagy részint róna 's dombos, és csak Péterváradtól Szlankamenig hegyes, holott a' hires Károloviczi (Carlovicz. l.) veres borok teremnek. Gabonája, de kivált jó gyümölcse 's szép erdösége böségben vagyon, mert csak nem felét tölgy, 's bükfa erdök boritják. Folyói: Duna, Száva, Bossúth 's más apróbb patakok. Nagysága 56 □ mfd. ebben 1 erös vár, 3 mvsok, 70 faluk, és 3 puszták számláltatnak; 75400 lak. ezek közül kath. csak 15200, ó-hitü 59000, evang. 810, és 380 zsidó találtatik. A' Dia-

Digitized by Google

kovári Püsp. Megyéhez tartozik. Főhelye Pétervárad.

Pétervárár, mvs Heves Várm. ben, Egertől 2 mfd. Bolya és Ivád mellett. F. U. G. Keglevics, lak. Magyarok, 1370 kath. uraság kastéllyával, 's majorságával, tul. pléb.val.

Peterweil, helység és kastély Weterauban, nem messze Rodheimtól, birják a' Hasszíai Nagy Herczeg és a' Solm-Rödelsheimi Grófok.

Petigliano, Pitigliano, vs Toskana N. Herczs.ben Sienai környékben 2000 lak. kik szorgalmas kereskedők.

Petit Cul de Sac (*le*) vs a' napnyugoti Indiai Gvadeloupe szigetben, hasonlónevű tengeröböl mellett, batorságos kikötö torokkal.

Petite-Pietre, l. Lützelstein.

Petkum, helység, kastély 's uradalom keleti Friziában, az Emdeni urad.ban, Emse folyó partján, egy luth. templ.mal.

Petorka, helys. Perúban déli Amerikában Chili Audienciának Guillota tart.ban a' szomszéd aranybányák végett nagyobb részint csak bányászokból állanak lak.

Petra, zsidóúl Selah, Rehem, utóbb Araceme, arabsúl Errakim, fö vs köves Arabiában, Idumaeában, Nabathakusok földén, 2 mfdnyi meredek köszikláktól kerített völgyben, sok vizforrásokkal, Jerichótól 3—4. utijárás. Petra volt Sogdiana tart.b. is egy köszikán, N. Sándortól megvétetett; és Macedoniában is kettö; egyik sé jeles.

Petras, hegy, rég Ossa nevet viselt fekszik Török orsz. Janjah tart.ban.

Petrella, vs Nápol orsz.ban, hasonló nevü innensö Herczs.ben 2910 lak.

Petrianecz, mvs, Kroátiában, Warasdi Vármegyében, Warasdtól 1 óra. vásárral tulajdon pléb.val és nemes Curiával.

Petrievcze, mvs Slavoniában, Veröcze Várm.ben, Karassicza vizének Drávaba folyásánál, Eszéktöl 2 1/2 óra. A' Valpói urasághoz tartozik tulajdon pléb.val, 1811 kath. és 10 ó-hitü Illyrus lak.

Petrikau, lengy. Pitrkow, (51° 23′ É. Sz. 37° 22′ K. H.) vs Lengyel Kirs. Kalisch oszt. 365 ház. 2340 lak. 's egy Piaristák Collegyiumával.

Petrikáu, nemes vs a' Burkusi Posen N. Herczs. 310 lak.

Petrikow, vs Orosz birod. Minsk Helyt. Prypetz fó mellett 1650 lak.

Petrinia, (45° 26′ 30″ É. Sz. 34° 1′ 40″ K. H.) vs Horváth orsz. a' második Bánsági kat. ker.nek főhelye, Kulpa fónak jobb partján, 698 h. 's 3640 lak. van egy kath. temploma, öszve omlott vára, 's egy gyermekek iskolája; széke a' Bansági Brigádának, 's a' Regiment stábjának.

Petriostrow, kis sziget Sz. Pétervára mellett Orosz birod. ékes 2 Császári mulató házakkal.

Petripaulsk, vár Orosz birod. Irkutsk Helyt. a' Chinai portékák le rakodó helyek, mellyek innen szál fákon Orosz birod.ban küldettetnek.

Petris, Petrisch, mvs Arad Várm.ben Erdély határánál Aradtól 15 óra. F. U. Szalpek fam. lak. Oláhok, Ó-hitüek; vásárokkal.

Petronell, mezövs Austriában Ensz alatt fekvö tart.ban a' Bécsi Erdö alatt lévö ne-

Digitized by Google

gyedben a' Pozsonyi ország út mellett, egy a' Duna partján fekvő kastéllyal, törvény székkel, 363 ház. 's egy pléb.val.

Petropawlowszkoi, l. Avatscha.

Petropawlowszkaja-Krepost, legjelessebb az Issimi lineán fekvő 11 várak közül Asiai Orosz birod. Tobolszk Helyt. fő-fegyveri hely egy sánczal 's bástyával erősítetik.

Petrovaszelo, falu Temes Vármegy. Lak. Oláhok 's a' t.

Petrowicz, allodialisi urodal. Cseh orsz. Rakoniczi ker. ben, Wallis Gróf birtoka. Földe középszerü termékény, lak. Csehek. Főhely benne Petrowice falu egy régi kastéllyal; kis kápolnával, 39 ház. egéséges ferdői és kies fáczán kertjei nevezetessek.

Petrozawodsk, (61° 47′ 4″ É. Sz. 52° 3′ 30″ K. H.) fő vs Olonez Helyt. Orosz birod. Onega tónak eggyik öblénél Sz. Pétervárától 65 mértfd. számlál 375 nagyobb részint faházakat 2 templ. 1 iskolát 's 3300 lak. 3 timárságain, 2 fürészlő malmain kivül nevezetes kiváltképen benne a' Sándor Császári ágyúöntő mühely, mellyben 470 emberek dolgoznak, van egy réz hámorja is, bádog hutája, és egy kis aczél portékákat készitető fabrik.

Petrowsk, ker.béli vs Saratow Helyt. Orosz birod. Medvedicza fó mellett.

Petrowsk, vs Orosz birod. Jaroslawl Petsegda fónak a'Surával való eggyesülésénél, 154 h. 's 920 lak.

Petschau, vs Cseh orsz. Ellnbogi ker.ben Töpel fó mellékibe 1290 lak. 1 kath. plebania templ. 's egy kalap fábrik. A' hegyen egy régi kastélynak omladéki látatnak. Kaunicz-Rittbergi Hercz. allodialis uradalma.

Pe-tsche-li, tart. Chiná birodalennek ész. keleti vidékében Pe-tsche-li tenger öböl mellett, a' nagy kőfaltól délnek; levegője már elég hideg, termékénysége is, a' többi tart.okhoz hasonlittva, csak közép szerü; földe számos hegységektől hasittatik, mellyekben kő szenet, kristál 's agát köveket találni; több tavaktól, folyóktól, 's csatornáktól nedvittetik. Fővsa Peking.

Petschora, hajót biró fóvíz Orosz birod. ered a'Werchoturiai hegyekben, és a' Jeges tengerbe szakad. A' napnyugoti homokos 's mocsáros lapályok Petschorai pusztáknak neveztetnek. Szomszéd vidékit Szamojedek lakják.

Petschora, vs Orosz Pleskow Helyt. egy hires monostorral.

Petschu, nagy fó Tibet orsz. ban, béfolyik Chinába, a' hol Jamsekian nevet visel, 's ki szakad a' Chinai tengerbe.

Pettau, Vandal: Ptuja, Petovium, (46° 26′ 21″ É. Sz. 33° 39′ 11″ K. H.) vs Stajer orsz. ban Marburgi ker.ben felettébb kies, 's ritka növenyékkel gazdag vidékben Dráva folyó mellett 200 h. 1 öreg katonákat gyámolitó házzal, 1 Minoriták klastr. 's posta hivatallal. Kereskedése Horváth országgal eleven.

Petteler, vár közel Herczogenbuschhoz ész. Brabanczia tart.ban Belgyiom orsz.ban

Pettinengo, vs Piemontban Sardinia Kirs.ban 2230 lak.

Pettorano, nemes vs Nápoly orsz.ban innensö Abruzzo tart.ban Pescara fó mellett.

Petword, (50° 54′ 12″ É. Sz. 17°

Digitized by Google

4′ 36″ K. H.) helys. Angol Sussex Grófság Egremont Gróf palotáját ékesíti, rég lakhelye vólt a' kihalt híres Percy familiának.

Pétzel, magy. falu Pest Várm. ref. templ. G. Rádai szép kastélyjával, melyben jeles könyvtár van: több F.U. birják, 'Sidók is lakják.

Petzenstein, l. Betzenstein.

Peuce, l. Pécs.

Peucetia, tartom. Apuliában, régi Italiában hol most Capitanáta, fő vsi: Barium (Bari) Forentum (Barenza) Acherontia(Acerenza); 's a't.

Peucini, p. 1) régi Germaniáb. lakott népség, 2) Peuce szigetének, Ister torkolattyánál, lakosi al. Moesiában.

Peurbach, Strattman Gróf városa Austriábaa Ensz felett levő tart., Lincztől 6 mfd.

Peurvilly, kis vs Francz. orsz. Indre és Loire oszt.

Pevás, szabad Indiai nemzet déli Amerikában.

Peveragno, város Piemontban Sardinia Kirs.ban 4050 l.

Pevendi tó, Finnlandiában, mellyből a' Kymene folyó származik.

Pexonne, helys. Francz. orsz. Meurthe oszt. félporczellán fabrik.

Peyrehourade, vs Francz. orsz. Landes oszt. Adour és Gave folyók eggyesüléseknél 2000 lak.

Peyriac, Peyrac, l. Periák.

Peyrois, Peyrolle, helys. Franczia orsz. Rhone torkolat oszt. Durance folyó mellett 1750 lak. kik szölö hegyeket mivelnek.

Peyrusse, Petrucia, vs Franczia orsz. Aveiron oszt. hegyen épült, mellynek Diege folyó mosogatja 900 lak.

Peysern, lengy. Pyzdry, vs a' Burkusi Posen N. Herczs. 329 ház. 's 2270 lak. Varthe fó mellett, van egy iskola, bőr fabrik 's kereskedése.

Pezenas, Piscinæ, (43° 28′ É. Sz. 21° 6′ K. H.) vs Francz. orsz. Herault oszt. Peyer fó meljékiben 1600 h. és 6900 lak. kik fátyol, karton, selyem, kalap, bör, 's krispán fabrikákat mivelnek, és gabonával, borral, olajjal, 's selyemmel, egy évbéli vásár által elömozdítatott, szembetünö kereskedést üznek.

Pezo da Regua, helys. Portugallia orsz. Entre Minho e' Duero 315 h. és 1440 lakos. Duero fó mellett, szöllö hegyei a' hires Portugalliai bort nyujtják.

Pezza, ezüst pénz Toscanában ér 2 ft. 2 dt.

Pfaffengasze, igy neveztettek némelykor a' Rajna folytában fekvö tart.ok számos Püspökségek miatt, ezek között a' Churi Püspökség hivattatott a'legfelsöbbiknek, mivel a' Rajna erdetinél fekszik, legvígabbnak a' Baseli, legnemessbbbek a' Straszburgi, legajtatossabbnak a' Speyeri, legszegényebbnek a' Wormsi, legméltóságosabbnak a' Mainczi, legrégibbnek a' Trieri, és leggazdagabbnak a'Cölni.

Pfaffenhofen, (48° 48′ 15″ É. Sz. 25° 13′ K. H.) vs Francz. orsz. Alsó-Rajna oszt. Moter fó mellett.

Pfaffenhofen, vs Bajor orsz. Isar kerül. Ilm fó partján, 275 h. 's 1450 lak. kik földmivelésből, posztó 's börök kikészitéséből élödnek; van egy pósta hivatala, 's lakhelye egy törvény széknek.

Pfaffenhofen, mvs Bajor orsz. Regen kerül. Vils fó mellett egy kastéllyal 's egy számadó hivatallal.

Pfaffensprung, v. máskép Ördög hidja, igen bátorságos épült hid Reusz folyón által

Digitized by Google

Uri kant. Helvetiában.

P*faid*, Faido, Livinenthal nevü kerül. fő helye Tessini kant.ban Helvetiában, nagy 's helyessen épitetett helység Tessin fó partján, egy törvény székkel, és eleven kereskedéssel.

P*falz*, Nassau-Ussingi Hercz. kastélya Bacharachtól fél orányi földre, Caub vsnak általellenébe, a' Leyeni köszikián, csekély, nyomorék katonákból álló örizettel. Egygyik tornyán minden hajóknak a' Rajnán le vagy fel menetelek harang szó által szokott jelentetni.

P*falz*, Palatinatus, tart. vólt Német Országban melly a' Felső és Alsó Palat. részeltetett, és középben a' vólt Frankoniai kerület által egymástól választatott. A' felső Pfalz egy része a' régi Nordgaunak (Noricum) 's határos ész.ról a' Culmbachi Márkgrófsággal, keletről Cseh orsz. délről Neuburggal 's a' régi Bavariának széleivel, napnyug.ról pedig Nürnberg vidékitől környékeztetik. Nagysága 130 mfd. foglalt, mellyben 40 törvényszékek, 17 vsok, 1619 faluk, 28654 házak és 100000 lak. számlaltattak. Jövedelme 332935 for.ra becsültetett. Ennek szerencsétlen választó Herczege V. Fridrik, midőn a' Prágai elvesztett ütközet után 1620 számkivettetett vólna, az egész felső Palatinatus a' Bajori Valasztó Fejedelem házra szállott, mellynek birtokában a' Westphaliai békesség által meg is erősítetett, de aval a' feltétellel: hogy ha a' Bajori Valasztó Fejedelem háznak férfiú ága kihalna, a' felső Palatinatus ismét régi Urához visszatérne; a' melly is valóban 1777 eszt.ben Maximilián Jósef Bajori Valasztó Fejedelem halálával meg is történt. — Az alsó Palatinátus v. is a' Rajnai Palatinatus, mellynek nagysága 75 □ mfdnyi, és eszt. béli jövedelme 1,550000 for. vólt, ész.ról 's keleről a' Mogunczia Érsekséggel 's a' Darmstadti Landgrófsággal, délről Würtemberg, Baden, és Elzász tart.okkal, és napnyug.ról Lotharingiával 's a' Trieri birtokokkal függött öszve. Öt főbb részei e' következendők: 1) a' Simmerni Herczs. 2) Zweybrücki Herczs. 3) a' Sponheimi Grófs. 4) a' Veldenzi Grófs. Lauterecki Herczegséggel; és 5 az ugy nevezett Pfalz vagy is Palatinatus Ide tartoztak még több apróbb szomszéd Grófságok és Uradalmak, u. m. a' Rheingrafenstein, Leiningen, 's Falkensteini Grófságok; a' Reipolzkirch, Worms, 's Speyeri Uradalmak. A' vólt Valasztó Fejedelmi Palatinatusnak földe, Német orsz. legterméketyebb vidéki közül való; kövér rétjeik, böv szantó földeik 's jó bort termő szőllő hegyeik nevezetessek. A' Franczia zenebónák előtt birtoka vólt a' Bajori Valasztó Fejedelemnek, 's régtől fogva 14 tisztségekből állott, mellyeknek neveiki Heidelberg, Mosbach, Bretten, Boxberg, Ozberg, Neustadt, Germersheim, Lautern, Alzey, Oppenheim, Bacharach, Ladenburg, Lindenfels, és Umstadt, mellyek ismét több apróbb tisztségekre osztattak. Lak. kath. luth. és reform. Felső Palatinatuson 's Bava-

Digitized by Google

rián kivül még a' Választó Fejedelmi birtokokhoz tartoztak: az alsó Pfalz vagy is Palatinatus, a' tulajdon Rajnai Választó Fejedelmi tart. a' Neuburgi Hercz ség (melly hajdan az új v. is ifju Palatinatusnak hívattatott, l. Pfalzneuburg) Sulzbach, Jülichi's Bergi Herczs. gek. Ennek nagy része a' Lünevillei békesség ereje szerént 1801-ben Fr. országhoz csapatott, többi részei pedig más Fejedelmek között felosztattak. Most részint a' Bajor, részint pedig Burkus Kir. birja.

Pfalzburg, erős vs Lotharingiában (43° 46′ É. Sz. 34° 56′ 17″ K. H.) hegyen épült 215 h. és 2030 lak. Külömbféle italokat (liqueur) készítő fabr.

Pfalzburg, kis vs Fr. orsz. alsó Rajna oszt.

Pfalzell, erős vs Saar vizének a' Moselben való befolyásánál 860 lak.

Pfalzneuburg, kis tart. Duna és Nab folyók között, mely a' gazdag György Herczeg Landshutban történt halála után a' Bajori örökséget illető háborúban a' 16-dik Századnak kezdetén Ruprecht Palatinatusi Gróf 3 kisded fiainak l. Maximilian Cs. tól tulajdonítatott. Ezekről a' három kisded Herczegekről egy ideig ifju Palatinatusnak hivatott, miglen Neuburgnak neveztetett volna. L. Neuburg.

Pfannberg, nagy uradalom Stajer orsz. Graeczi ker. ben egy hegyen épült öszverongált kastéllyal. Tégláknak igen jó agyagja találtatik.

Pfannenberg, hegyen épült kastély Bajor orsz. Illi kerül. A' hegy, mellyen fekszik, 1806-ban kétfelé hasadt.

Pfarrkirchen, szép mvs Bajor orsz. alsó Dunai ker. Inn fó partján 254 h. és 1300 lak. lakhelye egy törvényszéknek 's egy számtatóságnak.

Pfatter, mvs Bajor orsz. Regen ker. ben 700 lak. nagy serfözőházzal, 's egy számtartósággal.

Pfaueninsel, Pávák szigete, Potsdam mellett, közép Markban, Burkus orsz. ban, Havel fó 's a' Wanneni tó által formáltatik, díszes királyi épületekkel 's kertekkel.

Pfedelbach, vs Würtemberg orsz. a' Jaxti Országbiróságban egy díszes kastéllyal, 's 1010 lak. Hohenlohe-Waldenburg-Bartenstein Hercz. birtoka.

Pfedersheim, vs a' volt Alsó-Palatinatusban, Primm fó mellett 1360 lak.

Pfefferküste, Borspartok, l. Malabár és Körnerküsten.

Pfeffers, Fabarium, helység Tamini völgyben, Sz. Galleni kant. Helvetiában, egy gazdag Sz. Benedek Szerz. Apátsággal, mellynek téres épülete hegyen fekszik, Rajnától nem messze, most ebben nevelőintézet és iskolai mesterek formáltatására ügyelő társaság állíttatott fel, egy híres 's igen nevezetes férdővel a' Tamin mellett, melly Pfeffer vagy is Borsferdőjének hívattatik, ennek vize October elein rend szerint eltünik, 's ismét Majus elein meg szokott jelenni.

Pfeffikon, tó Helvetiában a' Zürichi kant.

Pfeffikon (felső és alsó) két falu k Helvetiában, Zürich kant. Zürichi tó partjain, 2320 lak. kik nagyobb részint mesteremberek.

Pfennig, hajdan mindenféle

Digitized by Google

pénznek neve, most a' legkissebb váltópénznek neme, mellynek külömbféle tart. nyokban külömbféle az értéke; minálunk a' krajczárnak egy negyedje, az az: 1 fillér. A' nehézségekben 1 köntingnek v. is 1 lat negyedjének negyed része. — Tovább bizonyos neme a' próbamértéknek, 156-tod része t. i. egy Marknak.

Pferde insel, l. Delft.

Pfeter, mvs Bajor orsz. Regen ker.ben hasonló nevü fónak a' Dunában való héfolyásánál 700 lak. kik nagyon mívelik a' répát.

Pfingstinsel, Österninseln, eggyik az Új-Hebridi szigetek közül Ausztráliában. Ezen kivül még egy van e' név alatt Ausztráliának alacson vagy is veszedelmes szigetei között.

Pfinz, fóviz Badeni N. Hercs. ben, mely Russenheim mellett a' Rajnába szakad. Ettől kölcsönözik Pfinz és Enz kerül. neveiket. Fő vsa Carlsruhe.

Pfitt, l. Ferrette.

Pföringen, Epona, kerített vs München' környékében felső Bavariában, Kels vizének Dunába folyásánál.

Pforte, Schulpforta, 1 kir. Szász Hercz. iskola Naumburgtól 1 órányi földre Thüringi kerül.ben, mellyben 150 tanúló ifjak élést, szállást, 's oktatást kölcségtelenül kapnak.

Pförten, Portas, kis vs alsó Lusátziában Gubeni ker.ben 130 h. és 840 lak. Vólt szép templ. külömbféle jó fabr. 's jól elrendelt könyvnyomtató műhelye. l. Forsta.

Pfortheim, Pforcemum, (48° 55′ 15″ É. Sz. 26° 18″ K. H.) vs Badeni N. Hercs.ben Pfinz és Enz ker.ben Würm 's Nagold vizeknek Enz fóval való eggyesüléseknél, 481 h. és 6000 lak. van egy nevelő intézete, és 1812 eszt. fogva egy jó elrendelt kath. iskolája, aczél 's pompa portékákat, órákat, posztót, harisnyát készítő fabr. vas és olvasztó hutái; kereskedése is fával, gabonával, és borral nem csekély. Születés helye Reuchlin Jánosnak.

Pfreimdt, Preimda, vs Bajor orsz. Regen ker. Pfreimt fónak a' Nábbal való eggyesülésénél 215 ház. és 1150 lak. van kis tükröket köszörülő műve.

Pfuhl, falu Bajor orsz.nak felső Dunai ker.ben 600 lak. kik között sok a' takács.

Pfullendorf, Bragedurum, kis, hajdan szabad vs a' Simaringi és Heiligenbergi Grófs. gok köztt Száb kerül.ben, most Würtenberg Kirs.ban; kath. lak. egy pléb. templ. és ispotállyal.

Pfullingen, vs Würtenberg orsz. Alp országbíróságban, a' durva Alp hegyeknek tövében 3120 lak. kik jó gyümölcsöt 's szőlőket mívelnek. Közel ide fekszik a' Pfullingi völgy, mellyben találtatnak az Echatz forrási, és a' nevezetes Nebelloch barlang. A' környéknek nagy almássi híresek.

Pfund, Font, nehézség mérték, nemei többfélék: úgy p. o. a' nehéz vagy is hajó font közönségesen 3 mázsából áll. — A' közönséges, vagy is boltbeli font 32 latból. — Bizonyos mód, arany és ezüst pénzt is felszámlálni általa, 's így képzeltt pénz neme p. o. Font Sterling. — Pfund Flämmisch Hollandiában = 4 fl. 55 kr. Brabantiában és Flandriá-

Digitized by Google

ban 4 ft. 12 kr. Pfund Sterling; l. Livre. — Némelykor térségi mérték p. o. Stajer orsz.ban oly nagy darab föld, melytől a' birtokos 10 for. 's 45 xr. adót fizet.

Pfünz, mulató kastély Eichstädt mellett Bajor orsz.nak felső-Dunai ker.ben, a' hol sok Római régiségek találtatnak.

Pfungstadt, falu Hassziai Starkenburg Herczs.ben Moldau fó mellett 2030 lak. külömbféle malmokkal.

Pghitér, l. Titizighe.

Phanuel, Fanuel, hely Jabokhoz ész.ra (I. Mós. 32, 24—31.) Galaaditis ker.ben, Palaestinai Arabiában.

Pharillon, l. Alexandria.

Pharsalia, Tschatabtcha, vs Török orsz.ban Janjah tart. ban Enipeo mellett, 5000 lak. széke egy Görög Érseknek, pamut miyelésből 's török fonal festésből él. Környékiben terjednek ki ama híres Pharsaliai mezők, mellyben Caesartól Pompejus, véres ütközet által megverettetett.

Pharsalus, nevezetes vs egész Thessaliában, Phthiotisban; ennek mezein viaskodtak a' Római Vezérek egymás között; ennek Kynoskephalae nevű dombján győzettetett meg Philippus a' Rómaiaktól.

Phasaelis, vs Judaeában Acrabatene ker.ben, Jerichótól nem messze, N. Herodestől építtetett.

Phaselis, nagy vs Lycia határán, minekutánna a' tengeri rablókkal közösködött. P. Serviliustól megvétetett; k. Asiában.

Phasis, l. Fasch.

Phegor, Peor, IV. Mós. 23, 28. hegy Moábiták földén.

Phiala, tó Palaestinában, melyből Jordán vizének forrási erednek.

Philadelphia, l. Alla-Scheir.

Philadelphia, Grófs. északi Amerika szabad szövetséges Pensylvania tart.ban 6 □ mfd nagyságú, 101871 lak. Fő vs benne:

Philadelphia, nem messze Schuylkill 's Delaware fók eggyesülésétől, melly után már a' vsnál az említett vizek szélessége 1 angol mfd, és 6—7 ölnyi mélységek, kirakott számos partjaik bátorságos menedék 's nyugvó helyet nyújtanak hajóiknak. Philadelphia a' szab. Társaságban legnagyobb, legnépessebb, és a' kereskedére nézve első vs, útszái egyenesek 's szélesek 13000 ház. 80000 lak. számláltatnak benne, mely népessége azonban évként kissebbedni látszatik, mivel nyári nagy hévségei, napnyugoti Indiával való szüntelen közösülése, és a' belső politiának vigyázatlansága miatt a' pusztító sárga hideglelés könnyen béhat. Számlál 30 templ.kat, ezek közt 3 anglus püspöki templ. 4. presbyterianus, 2 német luth. 2 Svéd luth. 4 Qvakker templ. 1 reform. és 5 Róm. kath. Sz. Egyházak, nem külömben 2 Néger temp. 1 synagogát, és az Anabaptisták, Methodisták, Universalisták 's a't. isteni tiszteletre rendelt gyülekező házaikat. Ezenkívül több munkás árva's fenyítő házakat, ispitálokat, több hasznos intézeteket, fő iskolákat, számos társaságokat, mellyek közül, egy a' Negerrel kereskedés eltorlésére ügyel, egy a' tűz v. víz veszedelmekben forgóknak siet segédül, egy a' bévándorló

Digitized by Google

külföldieket gyámolítja, egy Amerikai tudós Társaság, a' hasznos tudományoknak elömozdításán 's gyarapításán fáradoz, egy gazdaság, egy orvos, 's külföldi Nemzetekből itt öszve állott Ángol, Hibernus, Scótus, Franczia, 's Német Társaságok, mellyek a' szegény gyermekeket tanítják, a' Nemzeti jövevényeknek kalauzzaik 's t. m. Bir két könyvtárokkal, jeles müvek 's ritkaságok gyüjteményeikkel. Fabrikáiban papirost, kalapot, kartont, dohányt, nádmézet, 's egyébb portékákat készít; van egy betü öntö és 4i könyvnyomtató mühelye, mellyekből öt Újság levelek jelennek meg, pénzverőháza, hajóépítései 's a' t. Virágzó kereskedését 3 bankok, egy jó révpart, 's egy bátorságos kikötö torok mozdítják elő, ennek fő tárgyát a' liszt állítja, melyből esztend.ként több mint 40000 hordókkal kivisznek. Jó víz nélkül szükölködik, 's vidékiben találtató mocsárok nem kevessé egészségtelenítik levegőjét.

Philae, kösziklás szigetke Nilus fó között felsö Ægyptusban, régiségnek jeles omladékaival.

Philippe, vs Patagoniában Sz. Fileppi fókon a' Magellaniai tengerszorulat mellékiben.

Philippe ville, (50° 11′ 19″ É. Sz. 22° 12′ 19″ K. H.) megerősített vs Franc. orsz. Ardennes oszt. 1200 lak. 's vas bányákkal; most a' Párisi békeségkötésben az egy. Belgyiomi Királysághoz csatoltatott.

Philippi, l. Filiba.

Philippine, kis megerősített vs Belgyiom Kirs. Flandria tart.ban tengerkar partján, melly a' Terraneufe szigetet a' száraztól választja.

Philippini, l. Manilai szigetek.

Philipponek, Lippovenek, Görög vallásbéli felekezet Bukovinában, mellynek tagjai halottjaikat megégetni szokták.

Philippopoli, l. Filibe.

Philippsburg, hajdan Udenheim, (49° 14′ 1″ É. Sz. 26° 6′ 34″ K. H.) vs Badeni N. Herczs. Nekar ker. Salza v. Salzbach fónak a' Rajnába való szakadásánál, az 1799-dik évbéli szerencsétlen lövöldöztetés előtt 192, most csak 77 h. és 790 lak.

Philippseich, rezidentiás helye az Isenburg-Bernstein Grófi meljékes hasonló nevü ágnak, Frankfurttól 3 órányi földre.

Philippshalle, falu nem messze Vormatiatól, vannak só aknái.

Philppsland, sziget eggy. Belgyiom Kirs. Schelde kifolyása vidékiben 1 faluval, és 380 lak.

Philippsruhe, ékes mulató kastély Hanautól fél óra járásra Main fó partjain.

Philippsstadt, bánya vs napnyugoti Gothlandia tart. Svéd orsz.ban, hegyek 's tavak között, vas bányákból 's kereskedésből él. Innen 5 mfd az ásványos forrás Locka.

Philippsthal, (45° 2′ 44″ É. Sz. 27° 12′ 17″ K. H.) mvs alsó Hassiában Hersfeldi Hercs. ben egy kastélyal, melly lakhelyek a' Hessen-Philippsthali Landgrófoknak 80 h. 's 560 lak.

Philippi v. *királyi*, *Dickthallér*, ezüst pénz, melly II-dik Filep Spanyol Királytól Belgyiom számára verettetett, 1 Rtallér, és 15 kr. értékü.

Digitized by Google

Philippstown, főhely Kingis Grófs.ban Hiberniában.

Philistaeusok, l. Jászok.

Phlegraei campi, Campaniában, régi Italiában, Puteoli vstól Bajae vsig terjedt mezőség, kénköves 's tűzokádó részeitől neveztetett így, Latiumi nyelven Leborias nevet viselt; fő vsi Puteoli (Puzzolo), Herculanum, Pompeji 's a' t.

Phocis, egyik szabad tart. Hellásban, Graeciában; déli kel.re a' tengerrel, kel.re Boeotiával, 's Lokris részével, délre Korinthusi öbölel, ész.ra Thessaliával vólt határos; idővel a' tenger' déli partjaitól elvágattatott. Fó vizei: Kephissos, Pleistos, és Herakleios. Híres forrása vólt a' Kastaliai, Delphinél Parnassus hegyén, ezen volt ama nevezetes Koriki barlang és berek is. Más jeles hegyei voltak Oeta, és Kirphis; tenger fokai a' Krissai részbyire; révei Michos, és Antikirra. Híresebb vsi Delphi, Krisa, Elateia, Abae, Phokokon, 's a' t. Lakosi a' Delphii templom' kirablása után 10. esztendeig tartott, szent nevű harczba keveredtek; végre meggyőzettetvén, minden vsaikból kipusztíttattak, és csupa falukban lakni kénteleníttettek, mellyekben 50 házaknál többek nem lehettek; az Amphiktionok gyüléséből is kirekesztettek; csak azután foglaltak ismét helyt, minekutánna a' Delphi i templomot a' Gallusok ellen vitézül védelmezték.

Phoenice, Phoenicia, nyug.ra a' közép tenger, kel.re Libanus hegy, Gallilaea, és Samaria, délre Palaestina, ész. Eleutherus fó, és Siria között; a' közép tenger partjain; hossza 30 német mfd, és nagysága mintegy 250 □ mtfd. Gatterer szerént. Jeles fó vizei; Eleutherus, most Nahrkibir; Adonis, most Nahr Ebraham; Lycus, Tamyrus, most Damur, Leontes 's a' t. Hegyei: Libanus és Antilibanus. Nevezetes vsai: Tripolis, Berytus, Sidon (most Said) Sarepta, Tyrus, Ptolemais (Acco, Acra), Hepha, Dora. Ide vonatkoztak a' Kanán földe lakosi, és igen híresek voltak kereskedések által.

Phrygia, tart. kis Asiában, ész.ra Galatia, kel.re Cappadocia, délre Lycaonia, Pisidia, és Mygdonia, ny.ra Trojás ország köztt. N. és K. Phrygiára; hozzá járult Epictetus, vagy az elfoglaltatott; a' N. Phrygia Pisidia körül (Mydas országa), a' ki Hellespont és Olymp hegy közül; Epictetus Bythinián alól utóbb Phrygia Pacatiána és Salutaris részekre is osztatott. Catakecaumene kerülete, (annyi mint kiégett) föld gyúladásitól neveztetett így 's Mysia körül hosszában 500, szélességében 400 stadiumokra terjedt. Fó vizei voltak: Lycus, Asopus, 's a' t. tava: Tatta, Sóstó; hegye Temnos. Vsi Epictetus tart.ban: Arani, Ryndacus vizénél; Nacolea, hól Procopius Valens Csász.tól megverettetett, Dorylaeum 's a' t. N. és K. Phrygiában: Synnada fövs, márványbányával, Laodicaea, Lycus vizénél, Colossae ugyan ott, Hierapolis Laodicaea általellenében meleg ferdőkkel, és Plutonium barlanggal. Cibyra, Apamea, Antio-

Digitized by Google

chia ad Pisidiam, Lycaonia, Iconium, Listra, és Derbe; Laodicaea Combusta, 's á' t.

Phthiotis, Thessaliának Graeciában egyik része: délre Oeta hegye, Phokis és Lokris felé; ny.ra Enipeus vize, Thessaliotis felül, ész. ra Anauros és Onchestos vize Pelasgiotis felöl, kel. re a' tenger között. Partjai kezdödtek Thermopylaenél, és Possidion, v. Aphetaeig terjedtek, honnét az Argonauták indúlának ki. Közel hozzá esett a' Myonnesos, v. Egér sziget, fokai körül estek Deukalion és Pyrrha, kis szigetek. Fó vizei voltak: Phönix, Asopus, Melas, Dyras, Spercheios, mellyek a' Malionsi tengeröbölbe folytanak. Amphrysos és Onchestos a' Pegasetibe szakadtak. Hegyei híresek: Oeta, hol Hercules megégettetett; 's ennek részei Kallidromos, Akrusion, v. Galate, 's a' t. Jeles vsi: Heraklea, v. Trachis, Hercules lakhelye, Malea, Malisi tengeröbölnél, Lamia Acheloosnál; Theben v. Philippopolis; Pteleon és Pharsalus 's a' t.

Phuley, I. Fula.

Piacenza, il Piacentino, Placentia, Hers. felsö Olasz orsz. határos kel. röl Parma Herczs.; délröl az Apennini hovasokkal; napnyug. ról a' Sardiniai Király birtokival; és éjszakról a' Lombardi-Velenczei Kirs. gal. Bir derék sós forrásokat, 's vas bányákat; földe gabonával, olajfákkal, gesztenyével 's derék szarvas marhával bövelkedik. Régi időktöl fogva Piacenza Parma Herczs. öszve volt kapcsolva, sorsa többnyire egy kereken forgott, azért l. Parmát. Jeles itt

Piacenza, Placentia, (45° 2′ 44″ É. Sz. 27° 22′ 17″ K. H.) nagy és csinos vs, hasonló nevü Herczs. fövsa, fekszik gyönyörü termékeny rónaságban, Pó fónak déli partján, a' hol ebbe a' Trebia vize keveredik, Parma 's Mailand vsok között, mindeniktöl 9 mtfd. Szép 's jól megerösített vs, útszái szélessek 's tiszták; a' palota elött fekvö téres piaczot két lovas érczkép oszlopok ékesítik; a' Püspöki templom nevezetes gothusi régi épület, a' Herczegi palota pompás, mellyel a' szép Játékszín függ öszve; számlál 12 pléb. templ. kat, 8 Szerzetes férfi klastr. 6 Apáczák épület. és 15000 lak. Van egy Universitása is, selyem kézmüvei, szép Casinója, 's egy oltalmazó kastélya. — Kedves nevét Placentia vsa már régi idökben felettébb gyönyörüséges fekvésétöl, 's egéséges levegöjétöl kölcsönözte; így Plinius a' maga Termész. Hist. bizonyítja, hogy az ö idejében történt számlálás szerént Placentiában 6 személyek 110, egy 120, és egy 140 esztendös találtattak légyen. — Nevezetes a' vs környékében fekvö csatapiacz, melly most Campremolde, (Campo morto) nevet visel, itt verte meg Hannibal ama' büszke Rómaiakat, Róma vs felépít. 525 eszt. ben — Ezen vs mellett kezdödik ama' híres Római út, Via Æmilia, 's egész az Adriai tenger partjáig, Riminiig viszen. — Nem messze ide láthatni am a régi Római vsnak Vellé jának düledékeit, melly a' szomszéd hegynek

Digitized by Google

leszakadása által N. Konstantin ideje után lett oda; és most a' Cs. Herczegné kölcségével kiásattatik.

Pian, Erdély orsz. falu Szász-Sebesi Székben, arany bányákkal.

Pianella, vs Nápolyi Kirs.ban tulsó Abruzzó tart.ban 3120 lak.

Pianezzo, vs Piemontban Sardinia Kirs. 2000 lak.

Piano, vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart.ban 6690 lak.

Pianoza, Planosia, sziget a' Toskaniai tengerben, nem messze Elba szigettől 3—4 mfd kerületteł, 's igen termékeny földdel, de a' Barbáriai tengeri tolvajoktól egészlen elnépetlenitetett; most csak némely halászok lakják.

Piaseczno, vs Lengyel Kirs. Varsó oszt. 590 lak.

Piaski, vs Lengyel Kirs. Lublin oszt. 140 h.

Piaster, Piastra, Escudo de plata, Spanyol pénz, foglal magában 20 Reales de Vellon, és ér 2 for. 4 kr. a' Bécsi pénzbecs szerént. — A' Török Piastra ezüst pénz, 20 para, v. is 120 Asper Corr. áll, és 45 kr. és 1 den. az értéke a' Bécsi pénzbecs szerént. — A' Toskánai Piastra 2 for. 28 kr. — Piastrino Toskánában = 27 kr.

Piatek, Piontek, vs Lengyel Kirs. Varsói oszt. Bsura fó mellett 950 lak.

Piatek, vs Orosz bir.ban Wilno Helyt.

Piatha, vs Orosz Volhynia Helyts.ban.

Piatralo Rosa, (47° 7′ É. Sz. 42° 51′ K. H.) hegy Erdély, Moldavia 's Bukovina országok határain.

Piave, Plavis, fóvíz Lombardi-Velenczei Kirs.ban, ered a' Tyrolisi határos Havasokból, és Belluno, Feltre, Trevigio vsok falait mosogatván, a' Velenczei tengeröbölbe szakad, folytában 38 folyókat 's patakokat vészen magába; csak szálfákon járattatik. Ebből vonattatott egy csatorna, melly Piavesellának neveztetik, és Trevigio tartomány helységinek nagy könnyebbségekre 's előmenetelekre szolgál.

Piben, Biben, Pedena, mvs német Istriában egy hegyen épült; van egy kath. pléb. környéke igen kies, és déli drága gyümölcsökben gazdag.

Piazza, vs Siciliában Val di Noto tart.ban 2424 ház. és 13500 lak.

Pic, Pico, így neveztetnek a' Franciáktól 's Spanyoloktól minden magos 's csúcsos hegyek, a' franczia Pic szótól, melly kővágó hegyes csákányt jelent, mivel ehez látszatnak az oly hegyek hasonlítani. Ily csúcsos hegyek e' következendők ismeretessek:

Pic d' Adam, Adam-Picje, Ádám csúccsa Ceylon szigetben.

Pic de Gabisos, 1255 ölnyi magos hegy a' Fr. orsz. részében eső Pyrenaeusok közt.

Pic de Teyde v. *Terreira*, Pikó, a' Kanariai Teneriffa szig.b. 12420 (13278) lábnyi magosságú, rég tüzokádó hegy vólt, de már 1704. évben megszünt tüzet okádni, mellynek nyiladékjai mindazonáltal még most füstölgenek. Csúcsa Novembertől Aprilis végéig szüntelen hóval 's jéggel boríttatik.

Pic d' Orizaba, l. Citlaltepetl.

Pic du Midi, Francz. ország részében fekvő pyrenaeusi hegy 9036 láb. magos.

Pic Égmont, Új-Seelandiában

Digitized by Google

Austráliában, 10000 lábn. magos.

Pic long, Francz. orsz. Pyreneus hegy 1668 ölnyi magos.

Pic Derby, l. Peakof Derbyschire.

Pic de Fraido, Új Spanyol orsz. 2364 láb magosságú.

Picardia, hajdani tart. Fran. orsz. északi vidékiben, két különös tart.kból állott, t. i. a' tulajdon Picardiából, mellynek egy része Isle de France tart.hoz csapatott, és az Artoisi Grófságból. A' tulajdoni Piccardia, melyről itt a' szó, környékeztetik a' Brittusi csatornától, Artois Grófs.tól, Hennegau, Champagne, Isle de France.és Normandia tart.któl; nagysága 198 □ mfd 620000 lak. Eloszlott 2 fő részekre, az éjszakiból állott a' Piccardiai katona Helyt.ság, a' déli pedig Isle de France kat. Helyt. kapcsoltatott. Az éjszaki része ismét több részekre, ú. m. az alsó 's felső Piccardiára osztatott fel; ennek Amienois, Santerre, Bermandois, és Thierrache; amannak pedig Calesis vagy is Pays réconquis, Boulonnais, Ponthiou, és Viemen kis tart.nyok vóltak állító részeik. A' déli rész Beauvaisis, Valois, Soissonnais kis tart.kat foglalta magában. Itt csak az északi része írattatik le Piccardiának, déli része pedig Isle de France leírásához vagyon kapcsolva. Földe tehát éjszaki Picardiának nagyobb részint róna 's lapály, és egyformán mindenütt bő termékenységű, ámbár nem mindenütt egyenlő szorgalommal míveltetik. Szőlőtőkéket ugyan már a' levegő nem szenved, de böségben nyújt gabonát, külömbféle gyümölcsöket, lent, jó rétjei, nagy marha csordákat táplálnak, méh tenyészetjei sem csekélyek; tengeri hallal kedveskedik, 's csak egyedül tüzi fában érez szükséget. A' föld gyomra köszenet, vasat, timsót 's márványt ád. Találni itt szurkos földet is. Lakosi Picardiának jámbor, együgyü, becsületes, 's víg embereknek mondatnak, de egyszersmind babonás, álmók, 's ravasz emberek is, mihelyest természeti körökből kiléptek. Mind ezek mellett szorgalmas 's munkás földmívelők; a' mesterségek 's mivek is virágoznak, mutatják ezt külömbféle selyem, pamut 's szőr portékákat készítő fabr. papiros malmai, szép vásznat, patyolatot szövő székei, üveghútái, cserép 's kőedényeket nyujtó fabr. Kereskedése is szembetünő, ennek a' tenger szomszédsága, a' számos fővizek 's csatornák hathatós előmozditói; nevezetes ezek közül a' Somme és Schelde fókat egybekapcsoló csatorna. Most felső 's alsó Picardia tart. a' Somme osztályt egészlen, és a' Calaisi tengerzug oszt. egy részét állítják.

Picciano, vs Nápoly orsz. tulsó Abruzzo tart. 3740 l.

Picentinusok, földe: Plinius szerént a' közép tenger partyain, Minorca fokától Silarus vizéig; befelé Hirpinusok földéig terjedt el; Campaniához tartoztak. Fővsaik: Picentia fel gyujtatott, hol most Evoli; Salezaum (Salerno) Marcina a' tenger mellett Juno Argiva templomával.

Picenum, Ager Piceans, ész.

Digitized by Google

ra Adriai v. Superum tenger, Aternus torkolattyától Aesis kifolytáig; ny.ra Aesis víz, délre Apenninus hegyek, kel.re Aternus viz között, hol most az Anconai Marchioság. Fó vizei Treuentus (Trontó) Aternus (Pescara) vsai: Ancona, Numana, Potentia (Potenza) Firmum (Fermo) Cupra, Fruentum, Hadria (Atri) Auxinum (Osmo) Cingulum (Cingolo) Tollentium (Tolentino) 's a' t.

Pichincha, 15000 láb. magas 's öröké hóval 's jéggel be fedezett tűz okádó hegy új Granada orsz. déli Amerikában, melly ámbár több esztendőktől fogva már tüzet nem hányt mindazonáltal hasadékiba beszorúlt szelek bőgése nagy irtozásban hozza sokszor szomszéd lakosit.

Picighettóne, Pizzighetone, erős vs Lombardi-Velenczei Kir. a' Cremonai vidékben 3010 l. Adda fó mellett.

Pickern, falu Stajer orsz. Marburgi ker. Bora e' Herczs. ben termő legjobb borai közül való.

Pico, l. Pic.

Pico, eggyik Azori szigetek közül, hossza 16, szélessége több mint 5 mfdnyi, jeles benne a' Sz. Györgyi Pic, és a' Villa das Lagunas főhely.

Pico, Sierrade, hegység Spanyol déli Amerikaban.

Picoimayo, la Plata, Fluvius Argenteus déli Amerikában, Potosi vsnál De los Charcas tart.ban ered, Paruguay vizébe szakad, melly azért Rio dela Plata nevet kap.

Picti, igy neveztettek idővel minden déli Brittannia lakosi.

Pictones, Santonokon felyül, Liger vize mellett Occánig. Nannetesek' szomszédságában; fő vsok Limacum, v. Pictavi. Galliában, Garuman túl.

Piecho, Pihow, tóth falu Trentsin Várm. jó szántó földei, fában való bövsége, jó agyagja, melly sok fazekasoknak kenyeret ád, marha tartása, és egy uras. serfőző háza említésre valók.

Pie' de Luco, helys. hasonló nevű tó mellett az Egyházi birtokokban Sabina tart. ban.

Pié di Monte, helys. Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart. ban 4500 l. és egy Püspökséggel.

Pielberg, magas hegy Szász orsz. Erzgebirgi ker. ben Annaberg vidékiben.

Piemont, Pedemontium Herczs. felső Olasz orsz. Sardiniai Kirs. ban, fekszik Lombardi-Velenczei Kirs. Helvetia, Savoja, Francz. orsz. és a' volt Liguriai Társaság vagy is a' mostani Genuai Herczs. között, ész. ról és nyugotról a' Havasoktól, délről pedig az Apenni hegységektől környékeztetik. Nagysága 400 □ mfd, mellyen közel 2 millio lak. számláltatik; nagyrészint hegyes 's azért is egy kevessé hideg tart. Nevezetessebb fói: Pó, Vraita, Maira, Stura, Tanaro, a' nagy és kis Doria, Orca, Sesia, Scrivia, Curone, 's a' t. Földe bátor nagyobb részint dombos 's kövecses, mindazáltal számosak itt a' bő termő völgyek, kivált az említett fók környékiben; főbb termési: gabona riskása, bor, drága gyümölcsök, gesztenye, olaj 's szederfák, szarvas gomba; kövér rétjei

Digitized by Google

szép marhát, erdői külömbféle vadakat táplálnak; a' selyembogár tenyésztetés is nagyon el terjedt. Asványok közül: aranyat, ezüstöt, vasat, 's kivált szép márványt találni. Lakosi, kik Olaszok 's R. kath. igen szorgalmatos 's dolgos emberek, a' katonai élethez különös hajlandóságok tapasztaltatott. A' kereskedés is nem csekély. Ezen tart. hajdan legnagyobb része volt a' Sardiniai Monarkhiának, 1802 évben a' Franciáktól elfoglaltatott, és 5 osztályokra ugymint Pó, Doria, Marengo, Sesia 's Stura részeltetett és Francz. bir.hoz kapcsoltatott; most a' Bécsi Congress. 83 Artic: szerént egész Piemonti Herczs. ismét Sardiniai Kir. régi ura birtokába jutott. Fő vs benne Turin.

Pienza, Pientia, vs Toskanai N. Herczs. Sienai vidékben; széke egy Püspökségnek; itt született ama Hazánk történeteiben ismeretes Kardinál Aeneas Sylvius, ki későbben Pápának választattván II. Pius nevet viselt.

Pierii, p. Macedoniában lakott népség.

Pierius, Pieria, m. hegy Siriában a' tengernél, Amanussal egyesült.

Pierre Ancise, hegyen épült vár Rhone oszt. Francz. orsz.

Pierre Buffiere, vs Francz. orsz. Felső Vienne oszt. 810 lak.

Pierre Fonds, vs Francz. Oise oszt. 1000 l.

Pierre Latte, vs Francz. Drome oszt. 2540 l. Berre fó mellett, egy köszikián épült kastélyal.

Pierre les Melisey, vs Francz. orsz. Saone oszt. porphír fa h. nevezetes.

Pierreport, Pierre-pertuis, Petra pertusa, Jura hegyeken keresztül vágott szoros út Francz. orsz. felső Rajna oszt. vagy nyilván Helvetiában, még a' rég Romaiak munkájok.

Pierzchnica, vs Lengyel Kirs. Radom oszt. 75 h.

Pieszacz, vs Bughoz nem messze ugyan ott. Lublin oszt.

Piesting, fó Austriai Ens alatt lévő tart.ban, ered a' Gutensteini hegys.ből, folyik Loibersdorf felé, és Salenau mvsnál két karokra oszlik, eggyike ezeknek nyug. ész.nak irányzott futásában Kaltengang nevet nyervén, Himberg mellett Triestinggel, Schvaechatnal pedig hasonló nevü fóval eggyesül; a' másik kar napkel.nek fordúlván Grammetneusiedel mellett Fischa fóba keveredik.

Piesting, (Alsó és Felső) falu Austriában Ens alatt, a' Bécsi erdő alsó fertályában hason nevü fó mellett, bádog és vas edény fabr.

Pieterbok, legmagassabb hegy napkeleti Afrikai Francz. orsz. nevü szigetben 2520 láb. magosságú.

Pietola, (hajdan Andes) falu Mantua vstól egyóra járásra Lombardi-Velenczei Kir. ságban a' halhatatlan Római Verskőltőnek Virgilnek születés helye, ki is első költeményit itt készítette, és a' kinek emléke a' környék lakosinál még most sem alutt el, mellynek szüntelen fen tartására a' Mantuai kapu, melly Andesnek nyílik, Virgil kapujának, a' Poëta képével ki ékesíttve, neveztetett,

Digitized by Google

nemkülömben a' volt Mantuai Herczegek vadaskertjek is Pietola mellett, Virgyil kertjének hívattatott, mivel vélik, hogy e' szép vidékben sokszor mulatott légyen a' költő. Itten Mincio, vize folytában Buonaparte vezér a' mult századnak végső esztendeiben a' Római Versköltők királyát, diszes emlék oszloppal, melly egy kertben épitetett templ.ból 's pyramisból állott, tisztelte meg; a' pyramis 4 oldalit e' következendő versek ékesítették:

Natali. P. Virgilii. Mar. Sacrum. Anno VI. Reipub. Franc.

Primus. Ego. In. Patriam. Mecum. Modo. Vita. Supersit. Aonio. Rediens. Deducam. Vertice. Musas.

Primus. Idumaeas. Referam. Tibi. Mantua. Palmas. Et. Viridi. In. Campo. Templum. De. Marmore. Ponam.

Propter. Aquam. Tardis. Ingens. Ubi. Fletibus. Errat. Mincius. Et. Tenera. Praeterit. Arundine. Rippas.

Pietra, Petra, kis vs Genuai Herczs.ben Sardinia Kirs. ban tenger partján.

Pietra, vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart.ban 2645 l.

Pietra Mala, helys. Toskánai N. Hercz. a' Bolognába vezető országút mellett, nevezetes mellette a' Radicosa hegy, melly némellykor füstölögni 's égni szokott.

Pietra pilosa, kis vs egy kősziklán Istriában.

Pietra santa, vs Toskanai N. Hercz. Vallechia hegy töviben, mocsáros kevéssé egészségtelen vidékben, egy kőszíklán épült vár által oltalmaztatik, szép egyenes, és széles utszákkal, mellyek közül a' Szerzetesek és a' Sz. Agoston templomai nevezetessek.

Pietrkowa, vs a' Burkusi Posen h. Herczs. 310 l.

Pietrkowicze, vs Lengyel Kir. Krakau. oszt.

Pieve, közönségesen pléb.át jelent, különös értelemben igy neveztettek a' 68 kerületek, mellyekre Corsika volt fel osztva, és mellyek ismét 10 törvényszékekben 4 túl és 6 innen a' hegyeken, foglalva valának.

Pieve, falu Tyrolisban Etsch környékiben képekkel szerteszét járnak lakosi Német, Magyar, Orosz, Svéd országokba.

Pieve del Cairo, kis Lombardi-Velenczei Kir.sban Lomellina tart.ban.

Pieve Trezonigi, kis vs Lomb. Velenczei Kir. Cremona vidékiben.

Pignaus, vs Fran. orsz. Var oszt. 2240 l.

Pigne, vs Piemontban Nizzai Grófs. 275 h. és 2280 l.

Pignerol, Pinerolo, Pinarolo, vs Piemontb. a' Sardiniai Kirs.ban Perousi völgynek bé menetelén Cluson fó mellett, gabonával, borral, 's szarvas marhával gazdag vidékben, 11000 l. egy várral; vagyon sejem, posztó, papiros 's más fabr. ezekben készült portékákal 's termésivel eleven kereskedést üz.

Pigney, l. Piney.

Piketberg, környék Stellenboschi ker. Kap orsz. hol derék dohány terem.

Pila, tóth falu Pozsony Várm. Gidra fojóka mellett, melyben pisztrángok fogattatnak 2 deszkavágó, egy papíros, 1 kallózó 's őrlő mal-

Digitized by Google

mokat, meg egy réz hamor erömívet hajt.

Pilatus hegye, vagy is *Fracmont*, kő sziklás hegy Luzernai tónak napnyugoti szélein Luzerna kant. Helvetiában, az említett tavat 5760 láb. a' tenger színét pedig 7080 láb. felülhaladja. Az út ezen hegyre erdősége's azEggen völgyén mégynfel,melynek folytában számos ásványos forrásokat találni, ezek közül a' nevezett Kaltweber kútja leghathatossabb. Neve deák eredetü, 's jő a' mons pileatus szavakból, mivel tetejét szüntelenül felhők, mint valamelly kalap, fedezik. Egyik részében ezen hegynek, melly a' Bründli havasnak (Bründler Alp) neveztetik, és a' meddig télen, nyáron lakosokat találni, itt fekszik a' fenyőfáktól kerittetett Pilatus tava mellynek hossza 154, szélessége 78 láb. mélysége pedig még eddig meg nem mérethetett, ezen vízről rég a' vélekedésben voltak hogy az abban fekvő Pilatus teste, mihelyest egy kő reá hajítatnék, az egész szomszéd tart.ra szélvészt 's fergeteget vonna; azonban valósága e' regének az, hogy némelykor e' tóból kis köd emelkedik, melly segítettvén más környülállásoktól szélvészt okoz, vagy is ennek következését elöjellel szokta mutatni. Találtatik itt még egy nevezetes, de egészlen be nem járható barlang, mellynek bémenetelén egy különös kép oszlop látszatik.

Pilgram, Cseh orsz. Kir. vs Tábori ker. 350 l. és egy pléb.val. Van itt egy posztó fabr. posztótkallózó malom, örölő malmok, só lerakó ház. Lakosi német nyelvet beszélik, 's szántásvetésből, kivált pedig len 's kender mivelésből élődnek.

Pilica, határ fó Galliczia között, ered Pilica mellett Silesiában, és Weichsel fóba szakad.

Pilica, vs Lengyel Kirs. Kalisch oszt. 954 l. kik között 398 zsidók.

Pilis, nagy tóth falu Pest Várm Alberti és Üllő között, Beleznay uradalma, 2 díszes kastélyokkal,mellyben egy válogatott könyvtár, és egy luther templ. mal tündöklik, számlál 35 kat, 1630 protest és 11 zsidó l. a' katholikusok az Irsai pléb. tartoznak.

Pilis, Várm. Pest és Zsólt Várm. eggyesíttve vagyon. Magánossan véve hossza 6 szélessége nagy részint 3 mfdnyi ész ról Esztergom Várm kel.röl a' Dunával; délről Tolna, és napnyug. ról Székes Fejér Várm.kel határos. Földe ész. részeiben hegyes 's dombos szép erdőkkel, és jó bort termő szőllőhegyekkel, déli részei ronák's termékenyek szántó földei. Bővelkedik borral, gabonával, gyümölcsel, fával, dinnyével, 's hallal, 's a't. L. Pest Várm.

Pilis-Csaba, l. Csaba.

Pilkallen, (54° 45′ 19″ É. Sz. 40° 10′ 12″ K. H.) vs keleti Prussziában, Insterburgi ker.ben 103 h. és 1280 l. pamutkesztyű fabr. és serfőző házakkal.

Pill, helys. Angol Somerset Grófs. Avon fó torkánál a' Bristoli csatornára gyönyörű ki látással.

Pillau, Pillavia, (54° 38′ 18″ É. Sz. 33° 36′ K. H.) vs ke-

Digitized by Google

leti Prussziában Schakkeni ker.ben egy földnyakon, mellyet a' mindenfelé téres kellemes ki látás végett PrusszusParadicsomnak neveznek lakosi, a' 12 lábnyi mély Tief vagy Gatt nevű tenger szorúlaton, a' fris Haff és a' keleti tenger között 126 h. és 2100 l. igen megvan erösíttve; van egyrévpartja, lak. hajókat építnek halikrát v. kaviárt készítenek, halászatot 's tengeri kereskedést üznek. Ide nem messze fekszik Ó-Pillau melly két falukból áll Wogramból 's O Pillanból, ennél látszik egy hegyen az ugy nevezett Vámház, most a' hajósoknak jelül szolgál, melly szerint a' révtől lévő távól lételeket szokták megítélni.

Pilnikau, Pelingau, Pilnikow, 115 h. álló vs Cseh orsz. Bidschowi ker.ben egy kat. templ.mal.

Pilnitz, (51° 0′ 27″ É. Sz. 31° 27′ 30″ K. H.) Királyi mulató kastély Szász orsz. 1 mfd Drezdától, Elbe fó mellett díszes épületekkel 's kertekkel Bors hegynek töviben, mellette vagyon a' 30 h. álló Franz falu. Nevezetes lett e' kastély azon öszvejövetel által, melly itt II-dik Leopold Császártól II-dik Fridrik Wilhelm Burkus Kir.tól 1791 évnek August 24 napján tartatott vala.

Pilsen, ker. Cseh orsz. határos a' felső Palatinatussal, és Beraun, Bratawa 's több más apróbb fóktól nedvíttetik. Lakosi juh tenyészeteikből, 's kender mívelésből élnek. Fabrikái 's kézmívei is virágzásban vannak. Számlál 135500 l. 11 vsokat, 24 helys.ket, 56 uradalmakat 's jószágokat. Itten vagyon

Pilsen, Pilsena, (új) (49° 44′ 38″ É. Sz. 31° 4′ K. H.) fő helye az említett ker.nek, 3 szabad kir. vs Beraun fó mellett 460 h. 's 4900 l. Van egy díszes Esperest temploma, posta hivatala, 's számos posztó csinálói. Széke a' ker.béli tisztségnek. Kereskedése belső termésivel szembetünő. Ide nem messze Pilsnicz mellett találtatik az ugy nevezett sas kő. A' vs községéhez 32 faluk tartoznak.

Pilszling, mvs Bajor orsz. alsó Duna ker. 90 h. és 490 lak. kik földmívelésből 's marha tartásból élnek.

Pilsno, kis eleséges vs Galitziában a' Tarnowi ker. Wisloka fó mellett, kath. lak.kal, egy kath. pléb.val, Sz. Agoston Szerzetessei monostorjával, 's vámházzal és 1 pósta hivatallal.

Pilstard, v. *Sola*, eggyik a' Barátságos szigetek közül Australiában lakatlan.

Pilten, vs Orosz bir. Curland Helyt. Vindau mellett, Sacken Hercz. birtoka, van egy tulajdon törvény széki Collegiuma.

Pimplia, hely. Macedoniában, Axioson innen; itt tartózkodott Orpheus.

Pina, kis vs Spanyol orsz. Aragonia tart. Ebro fó mellett.

Pinang, l. Prinz Wales-sziget.

Pinarolo, l. Pignerol.

Pinates, só aknák Carthagenától 3 mfd Spanyol orsz. Murcia tart.

Pinchbech, kis helys. Angol orsz. Lincoln Grófs. itt mondattatik a' Tomback (Pinchbeck) feltaláltatás helye

Digitized by Google

lennie.

Pinczehely, mvs Tolna Várm. 1824 kath. 12 luth. és 6 zsidó lak. a' kath. van itt egy pléb.jok, jó bortermö, rákász és teknyös békás hely.

Pinczow, Pintschow, nemes vs Lengyel Kirs. Radomi oszt. Nidor fó mellett 616 h. 's 2000 l. van egy Gymnasiuma.

Pindus, l. Mezzovo.

Pineda, (41° 37' É. Sz. 19° 14' K. H.) vs Spanyol orsz. Catalonia tart.ban 2400 l. kik kereskedést üznek.

Pinega, vs Orosz bir. Archangel Helyt. hasonló nevü fó mellett, melly itt a' Dwinába szakad; veres fenyövel bövelkedik.

Pinel, privilegiált mvs Cataloniában Spanyol orsz.ban; minden csötörtök nap szabad vásárral.

Pinerolo, l. Pignerol.

Piney, Pigney, vs Francz. Aube oszt. 1460 l.

Ping leang, vs Chen-si tart.ban Chinában, 3 II-dik, és 7 III-dik rangú vsok vannak környékében.

Ping-lo, hegyek közt fekvő vs Konang-si tart.ban, Chinában, nyólcz vsok vannak alatta.

Ping-ngan, vs a' Korea félszigetben, hasonló nevü tart. ban Tatong fó mellett, Asiában.

Pinguente, fó helys. ész. Istriában. Raspo birtokban, gabonával, borral, 's olajjal termékeny vidékben fekszik, van egy régi hegyen épült kastélya.

Pinhel, vs Portugallia orsz. Beira tart.ban 5000 l.

Pinilla, Spanyol falu 's só akna Alcarazhoz közel la Mancha tart.ban.

Pinkafeld, német mvs Vas Várm. a' Köszegi jár.ban Pinka fóka mellett. Számlál 1345 kat. 451 prot. és 17 zsidó lak. Van egy uradalmi mulató kastélya, savanyú forrása, szöllö hegye, pléb.ja 's harmincados háza. Számos kereskedök 's mesteremberek lakják. Posztó kézmivében fejér flanel készíttetik. Birja Battyányi Grófi familia. Köszegtól 5 1/4 óra.

Pinna, l. Civita di Penna.

Pinne, nemes vs Burkusi Posen N. Herczs.ben 1050 lak. kal.

Pinneberg, urad. Holstein Herczeg birtokiban, nagysága 9 □ mfd mellyen 30000 l. Számláltatnak, van tulajdon kormányrendjek. Fö vs benne Altona.

Pinneberg, helys. hasonló nevü urad.ban 60 h. Pinnau fó mellett, melly által a' Pinnau nevü 50 házas falutól választatik.

Pinos, Pins, sziget, Cuba szigetének nyug. részén közép Amerikában, 22 anglus mfd hosszú és 4 széles; nyug.ra egy jó rév van benne.

Pinosa, kis fö vsa Majó Zöldfoki szigetnek, nyug. Afrikában.

Pinsk, ker.béli vs Orosz bir. Minsk Helyt. Pina fó mellett, nagy mocsáros környékkel, számlál 4500 l. kik között számossak a' zsidók; széke egy Görög eggyesült Püspöknek, Jesuiták Collegiumának; sok itt a' bagaria timár.

Pintak Péntek, Pintach, Pintyik szab. Szász falu Erdély Fejedl. Beszterczei vidékén. egy luht. Ekkésiával. Só forrási jegyzésre méltók.

Pint, közönségessen 2 ittzét tévő nedvek mértéke.

Digitized by Google

Pinto, kis vs új-Kastiliában Spanyol orsz. Madridtól 3 mfd.

Pintogalo, , Pinto-Gallo szép, erösített vs Ceylon szig.ben, nyug.ra, Ostindiában, egy köszálas révvel.

Pin-yang, vs Chan-si tart.ban Chinában, 4000 lépés kerülete, nagy a' porczellánnal kereskedése. 6 II-dik, és 18. III-dik rangú vsok vannak alatta.

Pintschow, l. Pinczow.

Pinzgau, ker. a' hegységek között Bajor orsz. Salzach ker, Salzach fó keresztül futja 21400 lak. kik sok lóherét vetnek, és szép lovakat, juhokat, 's kecskéket tartanak. Nagy erdői számos disznó seregeket hizlalnak.

Piobesi, vs Piemontban 2030 lak.

Piomba, kis fó Nápoly orsz. tulsó Abruzzó tart.ban az Adriai tengerbe szakad.

Piombino, Plumbinum kis Fejedls. Olasz orsz. Toskanai N. Herczs. határi között, a' tenger partján vagy is a' Piombinoi csatorna mellett, melly Elba szigetét a' száraztól választja; nagysága 10 □ mfd 15000 l. foglal. Egy részét a' Maremma vagy is lapály mocsár vidékek veszik bé. Különbféle viszontagságok után most a' Bécsi Congress. 100 dik Artic. ereje szerint a' Toskanai N. Hercz. háznak engedtetett örökössen. Fő vsa:

Piombino, (42° 55′ 27″ É. Sz. 28° 10′ 47″ K. H.) vár magas köszíklán épült a' tengerre nyúló földcsúcson; egy fejedelmi palotával, 4000 l. és egy jó révparttal

Pioman, vs Fran. orsz. Creuse oszt. 265 h. és 2280 l.

Piokowo, vs Burkus Posen N. Herczs. 500 l.

Piosasco, vs Piemontban Sardinia Kirs.ban 3180 l.

Piotrkowice, nemes vs Lengyel Kirs. Radom oszt. 31 ház.

Pipe, egy eredeti Spanyol boros v. olajos edény, melly közönségessen 5 akót vagy is 200 pintet foglal.

Piperi, Peparethus, Archipelagusi szigeteknek egyike, Európa partyain. Hires olajjal, és tartós borral.

Piperno, Privernum, Campagna di Roma tart. Egyházi bir.ban. E' vs mellett van egy jókora, dugó v. parafa kérgü cserfa erdő, mellyből a' dugó kérgek hasítatnak.

Pipli, vs és fő hely azon nevü tart.ban, Siam orsz.ban Ostindiában, riskásával, gyolcsal, kattunnal kereskedik, és szép kertjei vannak.

Pipriac, vs Fr-n. orsz. Ille és Vilaine oszt. 3150 l.

Piquigny, l. Pequiny.

Pirano, (49° 29′ 22″ É. Sz. 31° 14′ 19″ K.. H.) kis vs hasonló nevü tart. ész. Istriában, fekszik egy az Adriai tengerbe nyúló földcsúcson díszes révparttal, melly Porto glorioso nevet visel. Számlál 6000 l. kik sóval kereskednek és jó hajósok. Környéke a' kedves Ribolai borokat nyújtja. 1810 évben Januar: 21-kén az Angolok hajó seregiből lövöldöztettvén nagyobb részint kő halommá változtatott.

Pirawart, falu Austriai Ens alatt lévő tart.ban Manharts Berg alsó fert.ban Weidenbach mellett 165 h. egy pléb.val, kőszén bányával, 's felettébb látogattatott ferdők-

Digitized by Google

ferdökkel.

Pireo, Portus Piraeeus, révpart Athenas mellett.

Pirglitz, Krsiwoklad, vár Rakownitzi ker.ben, Cseh or. bán. Itt hajdan a' Királyi kincsek, és foglyok őriztettek, most H. Fürstenbergé.

Piri, róna, termékeny 's népes tart. Loango Kirs. Alsó-Guineáb. Afrikáb. marhával, tollas baromfival, 's fával bövelkedik. Lakosi jóféle embereknek tartatnak.

Pirietin, ker.béli vs Orosz bir. Peltawa oszt.

Pirkfeld, l. Birkfeld.

Pirkstein, falu Cseh orsz. Saaczi ker. viaszkosvászon és szönyeg fabr. Kinszky Gróf Urad.

Pirmasens, Pirmensens, vs Hessen-Darmstädti Hercz. Hanau-Lichtenberg urad. ban 4050 l. 's egy kastélyal. Van egy katonai gyakorlásra épített háza, mellyben találtató szála 12 lábnyi hosszú, 's 70 szélességű minden oszlopok nélkül 16 kemenczékel, 's 40 ablakokkal. Jeles a' győzedelem, mellyet itt 1793-ban Decem. 14-kén a'Francziákon nyertvala a' Vitéz Braunschweigi Hercz.

Pirn, falu felső Stajer orsz. a' Judenburgi ker. Ennek határain találtatik a' Pirnklauseni szoros út, hasonló nevű hegynek töviben, melly mindazáltal már jobban az Austriai határokra hajol.

Pirná, vs Szász orsz. Meiszni ker. Elbe vize mellett, 451 h. és 4400 l. karton, kalap, harizsnya 's bőr fab. rik. és nem csekély kereskedéssel Közel ide a' Burkusoktól 1758 évben elrontatott hegyvár Sonnenstein a' mellette mivelt homokos és mészkő bányákkal.

Pirnitz, vs Morva orsz. Iglaui ker. Briniczka fó mellett 288 ház.kal egy régi szép kastélyal, pléb.val 3 Sz. Egyházzakkal, 1 synagógával; számlál 2290 l. kik közül 315 zsidó, van 2 örlő 1 puskaporos, 's egy posztókalló malma, szép kertjei rétjei. Tartozik a' Pirnitzi Urasághoz, két mvsokkal.

Piros, Romatiana, vs Bulgariában.

Pirot, vs és vár Nissawa fó mellett Servia orsz. 1737-dik, évbéli háborúban bevétetett ugyan vitézeinktől de ismét elhagyattatott.

Pirsenstein, Pirschenstein, Pirstein, Pürstenstein, falu Cseh orsz. Saatzi ker. egy omladékos kastélyal, szép Sz. Jósef kápolnájával, olvasztó kemenczével, vashámorral, drót, örlő, deszka vágó 's papíros malmokkal.

Pirun-Dubrawa, főhelye a' Poglizza szabad társaságnak.

Pisa, Pisae Colonia Julia, (43° 43′ 7″ É. Sz. 28° 3′ 15″ K. H.) régi, nagy 's helyesen épült vs Toskanai N. Herczs. főhelye hasonló nevű vidéknek Arno vize partjain, melly a' vst keresztül folyja; napnyug.ra Florencziától 10, a' tengertől pedig kel.re csak egy mfdnyi járó földre. Pisa vsnak, mellynek régen 150000 lakosi voltak, népessége újjabb időkben felettébb alá szállott, ugy hogy most alig lakja 16000 lélek, innen útzái népetlenek, sőt némelyikét fü 's gaz borítja. Számlál közel 80 Sz. Egyházakat. Jelességei közül érdemelnek említést a' fe-

Digitized by Google

jedelmi nagy palota; a' gothusi izlésben épült téres püspöki templom, melynek boltozatja 70 nagy oszlopokon nyugszik; itten láttatik VII Henrik Császár ékes koporsó köve; a' templom előtt lévő piaczon áll a' 188 lábnyi magos függő torony, melly olly görbén vagyon építve, hogy a' tetejéről lebocsájtott ónnehézék a' toronynak tövitől 15 lábnyira távozik; a' keresztelő kápolna (il Baptisterio) csupa fejér márványból, jeles echoval; a' közönséges temető hely (Campo Santo) különös tulajdonságával, melly abban áll, hogy minden holt testet legfelyebb 48 óra alatt megemészt, ezen különös földje 12-dik század vége felé a' Pisai hadi hajósereg által Palaestinából hozattatott, melly tudniillik I. Fridrik Császárnak a' keresztes háborúban segédül vala; itt találtatik többi között ama pompás koporsókő, mellyet N. Fridrik Burkusok királya itten megholt kedves Algarotti komornyikjának emeltetett. Többi templomai között kiváltképen tündöklik a' Sz. István' vitézzi temploma, ékes oszlopjai, képjei, 's mesterséges nagy orgonája által. Látásra méltó a' 3 betegeket gyámoló nagy ispotály is, Széke egy Universitásnak, melynek 4 Colegomai jól elrendelt csillagvizsgáló tornya, füvész kertje nevezetessek. Jelességeihez tartoznak még a' nagy fegyver tár; a' börzse; az Italianak vagy is Sacchetiana Academia; a' vásárpiaczon felállított Bőség isten asszony képoszlopa, és a' három díszes kőhídak, mellyek közül az eggyik csupa márványból épült. Kézmívei közül tehetősebbek: az aczél 's arany művészi, olvasztó műhelyei, bársony, tafota, czicz fabr. 's számos órái. Italra szolgáló vizét csatornája nyujtja. A' portékák könyebb általvitelekre Pisától Livornoig egy mesterséges fó vonattatott; mellyben a' hajók evezők helyet mesterséges kerekek által hajtatnak. Másfél mfdnyire a' vstól találtatnak a' Pisai hires meleg ferdők, mellyek 1742 az ispitály kölcségin újonnan felépíttettek; jövedelme az említett ispitályé.

Pisania, kereskedő hely az Angolok bir.ban közép Senegambiában Afrikáb. felső Jani Kirs. Gambia fó mellett, ennek torkától 40 mfd a' hol még a' tenger ár szembetűnő.

Pisano, vidék a' Toskanai N. Herczs.ben a' tenger partjain, róna 's mocsáros, de általjában termékeny kövér földel. Fő vs benne Pisa.

Pisatello, kis fó Romagna tart. ban az Egyházi birtokokban, melly nem messze a' tengertől Savignano fóval eggyesül. Az előtt Rubico nevet viselt, és a' tulajdon Orosz orsz. Cisalpinai Galliától választá.

Piscataqua, l. Pascataqua.

Pisch, fó víz Lengyel Kir. Plock pszt. ered a' Spirdingi tóból és Nowgorod mellett a' Narew vizébe szakad, bővelkedik angolnával, és ladikokat bír.

Pischatz, falu alsó Stajer orsz. Cilley ker. egy közel lévő hasonló nevű erőséggel. Nem messze ettől találtatik egy bő vizű 's rákkal

Digitized by Google

tellyes patak, mellynek vize télen 's nyáron egyenlő mértékű, hanem nyáron tiszta fejér 's hideg, télen pedig kékes 's lanyhos szokott lenni, forrásitól kezdve 40 malmokat hajt, és tovább még 11, mellyek egész esztendő által örölhetnek.

Pischaur, Peshauer, Peschawer, tart. keleti Persiában, Kabul vagy Kamel fónak mind a' két részein, melly itt az Attock később Indus vizébe szakad. Földe termékeny gabonának minden nemeivel; levegője meleg 's egészséges. Fő vs benne:

Pischaur, (34° 25″ É. Sz.) Kabul fő mellett, nagy, régi 's népes gazdag kereskedő vs India, Persia és a' Tatárság köztt virágzó kereskedésnek lerakodó helye. A' KereskedőkHindusok 's gazdagok; zsidók, kik jól birják magokat, a' köz védelem alatt vannak.

Pischelsdorf, mvs Stajer orsz. Graeczi ker. 70 h. és egy Esperest plébán.val. 1762-ben nagy károkat szenvedett a' tűz által.

Pischely, Pisseli, mvs Cseh orsz. Kaurzimi ker. 76 h. egy kastélyal, 's kath. pléb. val, Fekvése dombos, azért száraz nyarakban viz nélkül szükölködik.

Pisciota, vs Nápoly Kirs. hasonló nevü innensö Herczs. 2640 l.

Piscowice, l. Peiskretscham.

Pisek, Piseca, szabad Kir. ker. béli vs Prachini ker. Cseh orsz. Watawa fó mellett 319 h. 's 3000 l. Van egy kath. Gymnasiumja, vászon 's pamut fézmívei, földmívelése, és egy Esperest temploma. A' vsi községhez meg egynehány faluk tartoznak.

Pisidia, tart. k. Asiában, délre Pamphilia, ny.ra Caria ész.ra Phrygia, kel.re Isauria között. Hegye Taurus; Lakosi hajdan Solymusok: vsai: Oroanda, Sagalassus, Termessus, Selga, 's a' t.

Pisino, l. Mitterburg.

Piskolt, mvs Bihar Várm.ben, Körtvélyestől 13/4 óra, F. U. Rhédey fam. Lak. Magy. Oláhok, kat. ref. vásárakkal.

Pisogne, helys. Lombardi-Velenczei Kirs. Bresciano tart. Iseo tót ól ész. kel.nek 2000 l. egy révparttal, vasbányával és kereskedéssel.

Pissa, l. Pregel.

Pissevache, szép víz zuhanás, Sz. Mauricztól délnek közel Rhone fóhoz Simplon oszt. Francz. orsz. Itt Salanche patak 270 lábnyi magos hegyről nagy zugással lerohan, és szép ködfelhőket okoz, mellyben a' napsugári gyönyörű szivárványokat formálnak.

Pistoja, Pistorium, (43° 47′ É. Sz. 28° 17′ 54″ K. H.) régi vs Toskanai N. Herczs. ben Florenczi vidékben Stella fó mellett 11000 l. egy várral, egy Püspökséggel, és drót fabr.

Pistole, a) Spanyol arany pénz, 80 Reales de Vellonból áll, és 8 forint. 's 16 xr. tészen a' Bécsi pénzbecs szerént. b) Genevai aranypénz, foglal 10 Livr. Corr. B. pénzbecs szerint 6 forint 55 krajcz. c) Piemonti aranypénz 24 Lire, B. pénzbecs szerint 11 forint 2 krajcz. Német Pistole pénzek alatt értetetnek Augustd'or, Carl d'or, Christiand'or, Fridrikd'or, Georgd'or, 's a' t. arany pénzek. Törvény szerint 8 for. 4 xr értékűeknek kel-

Digitized by Google

lene lenni, de általjában csak 7 f. 54 krajcz érnek.

Pistyn, mvs Gallicziában Stanislawi ker. só főzésekkel.

Pisuerga, Pisoraca, fó Spanyol orsz. ered az ó Castiliai hegységekből, és nem messze Valladólidtól a' Dueroba szakad.

Pitcairni szigetek, Davis foktól nem messze feküsznek ész. Amerikában. Charteret Filep nevezé igy öket az 1766—69-dik évbéli útazásában Pitkairn fő kapitány fia nevéről, ki ezen szigeteket elöször látá meg.

Pitcairi sziget, (20° 2′ D. Sz. 116 N. H.) lakos nélkül látszó sziget Australiában, környéke 5 teng. mfd tétetik.

Pitchincha, 14862 lábnyi magos tűz okádó hegy Quito tart. déli Amerikában egyik az eddig ismeretes legmagossabb hegyek közül.

Piteä, fó víz Svécziában, melly eredetit vévén a' Norvegiai hegyekből a' Bottniai tenger öbölbe ürül.

Piteä Lappmárk, tart. Svéczia Lappmárkban Luleä Lappmark és Umeä Lappmark tart. között.

Piteå, Pitovia, tengeri vs Svédi Westbottn tart.ban hasonló nevü fó torkolatja mellett, mellyen keresztül itt egy köhíd vezet. Lak. száma 810 mégy, kik hajó épitésből 's vitorla vászon készitésből élnek, van egy révpartja. Hajdan bellyebb feküdt a' szárazban, de az 1666-dék évbéli porrá égés után a' tenger partjaira helyheztetett. O-Piteä most egy nagy falu szép rónaságban.

Piteşt, kis vs Oláh orsz. mellynek vidékiben jó borok teremnek.

Pithiviers, (48° 10′ 26″ É. Sz. 19° 55′ 9″ K. H.) kis vs és ker. béli főhely Fran. Loiret oszt. Oeuf patak mellett 710 h. és 3100 l. gabona's sáfrány termesztése, valamint is pástétommal való kereskedése nevezetesek.

Pithynzi, l. Pitynsi.

Pitigliano, l. P. Petigliano.

Pitino, fó Siciliában, Val di Daemona tart.ban melly a' Tyrhenumi tengerbe ömlik.

Pitrkow, l. Petrikau.

Pitschen, Bicina, kis vs Brieg Herczs. Alsó Szileziaban 267 h. 's 123 l. kik sok vásznat szövnek. Hajdan széke volt egy Püspökségnek, melly innen 1752-ben Breslauban által tétetett.

Pitschiai, l. Siam.

Pitten, mvs Austriai Ens alatt lévő tart.ban, Bécsi erdő felső Negyedben közel Trasen fóhoz egy kastélyal. 48 h. és pléb.val.

Pittenwen, helys. révparttal (56° 12′ É. Sz. 5° 9′ K. H.) a' Fife Grófs. közép-Skócziában, jó halászatal, 's kőszén bányákkal.

Pittsburg, egykor Du Quesne, fő vsa Alleghany Grófság. Szabad eggyesült Pensylvania tart. ész. Amerikában. Alleghany és Monongahela fók egyveledéseknél, mellyek ezután Ohio nevet viselnek, 500 h. 3560 l. 2 nyomtató műhelyel, egy üveghutával, és egy vasat öntő fabr. Itt van a' Philadelphia, Baltimore, és Alexandria vsokból jövő portékáknak lerakodó helyak, mellyek az Ohio és Kentuky tart.nyok, valamint is a' Natcheei Missisipi mellett Louisianában fekvő szállítvány szükségi-

Digitized by Google

nek kipótolására kivántatnak; nem különben lerakódó helyek az Alleghany és Monongahela folyók környekiben találtató számos szálitványok termésinek, mellyek az Ohió és Missisippi folyók által a' Floridai tengeröbölbe vítetnek. A' vissza vitel bér nagyobb részint börökből áll. Pittsburgban és Ohio környekiben nagy hajók épitetnek, mellyek tulajdon föld termésivel Új Orleanba, és onnan a' világ tengeren nagyobb útazásokat teznek.

Pitt sziget, Brittaniai sziget Nutkasundban ész. Amerikában.

Pitt útja, Australiában, Új-Gvineat Gilolotól választja.

Pityusi, Pithyusi szigeteknek neveztetnek a' csekély népességel biró Yvica, Formentera és más némelly szigetek, mellyek a' közép tengerben Spanyol ország partjai felé feküsznek, egy részit a' Majorcai birtokoknak állitják, 's a' Spanyolokhoz tartoznak. Neveket közönségessen a' Görög πιτυς szótól származtatják, melly szó fenyö fát tészen, mivel nagy részint fenyö erdöséggel fedeztetnek az említett Pityusi szigetek.

Piura, fö vsa hasonló nevü tart.ok déli Amerikában, kereskedése tárgyát Cascarille, pamut, 's öszvérek teszik.

Pizzighetone, Picelo, l. Picighetone.

Pizzo, Pitium, vs tulsó Calabriában Nápoly ors. melly az 1783 eszt.béli rettenetes föld indulás által nagy károkat szenvedett, de most ismét felemelkedett, 's szép épületekkel ki ékesítetett. Itten Joákim Murat vólt Nápolyi Kir. 1815 eszt.nek Octob. 13-kán, igyekezvén a' népet törvényes Fejedelme ellen fell lázitani, megfogattattván halálra itéltetett 's agyon lövettetett. Ez alkalmatossággal Pizzo vsnak Kir.ához mutatott hivsége, fényesen jutalmaztatottmeg u. m. jövendöben Pizzo vsa. leghívebb vsnak nevével fog kérkedni; minden mostani 's jövendöbéli elöljárói hivataljaik végzetéig arany emlék pénzekkel fognak ékesitetni. A' vs minden élelemtöl adattni szokot vámtól felszabadittatik. A' szükséges só eszt.nként ingyen fog a' vsnak adatni. A' tenger partján diszes emlék oszlop fog emeltetni, melly a' késöbbi világnak e' vs ragyogó privilegyiumjait, és ezeknek okát hirdetni fogja.

Pizzo di Gotto, vs Sziciliában Val di Daemona tart. 630 h. és 2520 lak.

Plabennec, vs Francz. ors. Bretagne tart.ban Finisterre oszt. 3250 lak.

Placentia, l. Piacenza.

Placentia, (Plaisance) fö vs Neufoundlandi Helyt. ész. Amerikáb. az Angolok birtokában, Cap Racetól napnyugotnak hasonló nevü öböl mellett, melly itt 16 tengeri mfdnyi szélességü, 's 20 lab mélységü; enged jó révpartot, széke a' helytartónak 's egy kanczellariusnak.

Plaeswicz, falu Silesiáb. Striegaui kerül. egy öszve omlott kath. templ. mal, mellyben 100 eszt.nél régibb ép koporsók 's testek találtatnak.

Plaffeyen, helység Helvetiai Freyburgi kant.ban Sense fó mellett.

Digitized by Google

Plaine, folyó Lotharingiában melly Raon mellett Meurthe folyóba szakad.

Plaisance, vs Franczia orsz. Gers oszt. Adour mellett, 1260 lak.

Plaisance, város Franczia Lot oszt. 600 lak.

Plaisance, kis erdőségei 's vizi mesterségei miatt gyönyörüséges mulató hely, Páristól 2 óra járásra Franczia orsz.

Plaisance, l. Placentia.

Plan, Plana, helyessen épült vs Cseh orsz. (49° 52′ 55″ É. Sz. 30° 20′ 38″ K. H.) Pilsni kerül. 430 ház. egy régi kastéllyal, pósta hivatallal, kath. pléb val, posztó fabr. galicz és timsó aknákkal.

Plancy, vs Francz. Aube oszt. 600 lak. Aube fó mellett.

Planian Planiany Planiasyna ad Lindama, mvs és majorság Kaurzimi ker. ben Cseh orsz. 77 ház. Cs. Kir. postával, 's kath. pléb. val. Nevezetes lett az 1757 eszt. ben itt történt csata végett, melly is közönségessen a' Kollini csatának neveztetik.

Planina, mvs Kraínban fekszik hegyek között. Lakosi nagyobb részint az erre áltjáro Triesti portékák fuvarából élödnek.

Planina, (Alben) szélyel fekvő falu Krainban a' Laibachi ker. felső Szava vize mellett, ércz bányával.

Planitta, rég Inachus folyóvíz Moreában.

Planitz, falu Szász orsz. Voigtlandi kerül. Zwickautól egy órányira, egy már több eszt. döktől égő köterülettel, melly ugy meg melegiti a' földet, hogy a' le ésett hó ritkán marad fekve a' földén

Planiza, fó Sacaniában Moreában, melly a' Nápolyi öbölbe szakad.

Plantani szigetek, 3 lapályos 's homokos szigetek Sierra-Leonai partokon felső Guineában.

Plaquemine, erösség Louisianiában, Új-Orleans alatt 60 mfd téglából vagyon emelve; és 12 ágyús batteriákkal erösíttetik.

Plasencia, (39° 52′ É. Sz. 12° 30′ K. H.) vs Spanyol orsz. Estremadura tart. ban Xente folyó mellett 4600 lak. egy Püspökséggel, és vizárkolással.

Plasencia, város Spanyol orsz. Guipuzcoa tart. ban Deva fó mellett 1300 l. kik fegyver, kés 's olló portekákat készitnek.

Plask, Plonsk, város Lengyel Kirs. Plock oszt. 1700 lak.

Plaski, falu Horváth orsz. Károlyvári vidékben, egy szép kath. és Görög nem eggyesült pleb. templ. mal, egy kastéllyal. Széke a' Károlyvári Görög Püspöknek.

Plasz, eltörlött hires Cziszterczita Monostor és falu Cseh orsz. Rakoniczi ker. ben Strela fó mellett 28 h. számlál; földe közép szerü termékenységü. Lakosi Cseh nyelvet beszélnek.

Plassenburg, hegyen épült vár Bajor orsz. Maín kerül. közel Kulmbachhoz, egy orsz. archivumjával.

Plata, l. Rio de la Plata.

Plata, sziget, del Zur tengeren, Quito tart. déli Amerikában, 4 mfd hosszú és 1 1/2 széles.

Plataeae, v. Platea, régi, már Homerustól említett vs Kythaeron vizénél Boeotiában, a' Marathoni ütközetre 100 ember segitséget küldött az Athenébélieknek; és a' Persiai, Mardonius alatt vólt seregnek veszedelmétől elhiresedett; nem akarván, hodolni a' Thebaiaknak, ezektől elpusztíttatott.

Digitized by Google

Platamona, fó 's vs Macedoniában a' néhai Görög orsz.ban Thessalia felé.

Plate, nemes vs tulsó Pomeraniában, Ostenschi ker. Rega mellett 122 h. és 650 l.

Platow, Plotho, Burkus vár 's tisztség Magdeburgi környékben, törtsök háza egy igen régi nemes hasonló nevü familiának, vannak pösztó szövö székei, 's fával kereskedik.

Platten, bánya vs Cseh orsz. Ellnbogi ker. 190 h. és 1970 lak. kik czin, ezüst és vas bányákat mivelnek, van egy kath. pleb. temploma 's kápolnája.

Plattenberg, palakö bánya Matt videkiben Helvetiában Glarus kant. mellyben szép asztal 's iró táblák hasitattnak.

Plattenburg, nemes jószág 's kastély hasonló nevü ker. ben Priegnicz mellett 2 1/4 □ mfd terségü 4130 lak.

Plattensee, l. Balaton tava.

Plattling, diszes helys. Bajor alsó-Dunai ker. 140 h. 945 l.

Plattshourgh, vs, 460 lak. szabad eggyesült New-York tart. ész. Amerikában Clinton Grófs.

Platsch, magos hegy gyönyörü kilásással Stajer orsz. Marburgi ker.ben Ehrenhausen 's Marburg között; ezen keresztül mén az országút; van benne szép fejér márvány bánya, és sok kövé vált csigateknök találtatnak.

Plau, Plauen, Hercz. Schwarzburg-Sonderhaus vs Turingiában Gera mellett, az Ehrenburg nevü hegyen épült kastéllyal.

Plau, Plaue, Plage, mvs a' Mecklenburg-Swerini N. Hercz. hasonló nevü tó mellett 380 h. és 2060 lak. kik posztót 's darakását készitenek.

Plaudrin, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 2010 lak.

Plaue, Plawe, Plauen, nemes mvs 152 ház. és 750 lak. a' Brandenburgi közép Márkban, Havel folyó, és egy nagy tó között, melly utolsó az 1745 évben elkészült Fridrik csatornája által az Elbe fóval öszvekapcsoltatott; ezen Plauení Fridrik csatorna 4 1/4 mfd. nyúlik, és fenekén 22, felyebb 26 lábnyi szélességü.

Plaue, l. Plau.

Plauen, fővárosa a' Voigtlandi ker. Szász orsz. Elster folyó mellett 555 h. és 6080 lak. van egy gymnasiuma, pamut, fátyol, 's katton fabr.

Plauen, falu Szász orsz. Meiszeni ker. b. Dresdához 1/2 óra, hol kezdödik a' hasonnevü tájék, mellyet öntöz a' Weszeritz; sok köszén találtatik földéb.

Plawi-tó, Mecklenburg Schverini Nagy Herczs.

Plawno, nemes vs Warschaui Kalisch oszt. Varte fó mellett 57 ház.

Pleaux, vs Francz. orsz. Cantal oszt. 2580 lak.

Pledrau, vs Francz. orsz. ész. partok oszt. 2500 lak.

Pleine Fougeres, vs Francz. Ille és Vilaine oszt. 2720 lak.

Pleinfeld, nagy mvs Bajor orsz. felső Dunai ker. Van benne egy törvény szék, 's környékiben találtatik a' búcsú járó hely Heiligenblut.

Pleiske, kis fó Neumark tart. ban Prussziában, Spiegelburgnál ered, és Aurithnál Odera vizébe szakad.

Pleisse, Plissa, kis fó Szász orsz. melly Steinplásze falu mellett Voigtlandi ker. ered, folyik Leipzig mellett, és Halle 's Merseburg vsok között Vermlicznél a' Saale vizébe keveredik.

Pleisvedl, Pleysvadl, mváros Cseh orsz. Leutmeritzi ker.

Digitized by Google

116 ház. és egy plébániával. Föld, len, és gyümölcs mivelésből élődnek.

Plelan, vs Francz. Ille és Vilaine oszt. 2920 lak.

Plelo, vs Francz. orsz északi partok oszt. 5040 lak.

Plemet, vs ugyanott 2330 lak.

Plemy, vs ugyanott 2600 lak.

Plencia, alkalmas révpart Spanyol orsz. Biscaya tart. ban.

Plenoglio, vs Török Horvát orsz. Széke egy görög Püspöknek.

Plesa, vs Orosz birodl. Kostroma Helyt. Wolga mellett.

Pleschen, nemes vs Warschaui Kalisch oszt. 1630 lak.

Pleskow, v. Pskow, Helyt. Orosz birodl. Peipus-tótól délkeletnek, Sz. Petérvár, Nowgorod, Twer, Smolensk, Polocsk, és Riga Helyt.tól környékeztetik, térsége 1045 □ mfd. tészen, mellyen 698000 lak. élnek. Levegője mérseklett, 's kevessé nedves, de altaljában elégséges. Földe lapályos kevessé dombos, 's némelly helyekben mocsáros. Föbb folyói: a' Duna, melly itt ered, a' Welikája, Lowat, Szelon, Toropes, Polista, 's a' t. Tavai közül: a' Pleskówi, melly a' Peipus tóval öszve nem kapcsolva, Podso Woiskoe nevezetessebbek. Termékénysége közép rendű nagyob szorgalom bő termő szantóföldekké valtoztathatná. Erdőségi számossak az abban tartozkodó vadakkal. Lak. nagyobb részint Oroszok, ezeken kivül Finnok, és Lettek is találtatnak; élnek a' földmivelésből 's termesztenek gabonát, lent 's kendert. Fabrikát itt hijjában keres valaki. A' kivitel portékák gabonából, lenből 's kenderből, fából, bagaria börből, viasz 's mézből, leginkább pedig halakból állanak, mellyekből évként közel 80000 Rubel. kihordattatik. A' Helyt. most 6 ker.ekre vagyon elosztva, u. m.: Pleskow, Ostrow, Opotchka, Porchow, Welikaja, Lukij, és Toropez. Itt vagyon:

Pleskow, v. Pskow, (57° 46' 15'' É. Sz. 46° 3' 45'' K. H.) régi megerősitett vs Welikája és Pskow folyók között, Pleskowi tótól 2 órányira, Sz. Pétervárától közel 50 mfd. számlál 1900 h. mellyek közül csak 100 van köből épittve, a' többi mind faház; 16 templ. ezek közül egy a' luth. és három görög klastromokat számlál, széke a' Görög Püspöknek, egy Pap oskolának, 's egy nemzeti iskolának. Lakosi, kiknek számok 8000 mégyen jó bagaria böröket készitenek; és szembetünő kereskedést, mellyet egy évbéli vásár előmozdit, üznek.

Plesovcze, Pelsöcz, mvs Zolyom Várm. az alsó járásban Bucsához 3 óra. Számlál 97 kath. és 1142 luth. lak. A' Dobronivai nrod.hoz tartozik, és Szász mvárosnak filiája.

Plesz, szabad rendbéli urod. Felső Sileziában Galiczia szélein, Anhalt-Köthen-Plesz Her. birt. b. Nagysága 25 □ mfd, mellyen 60990 l. számláltatnak. Nagyobb részint róna; gazdag vassal, kőszénnel, gyeptőzeggel, fával, vadakkal 's hallal, két folyóktól, u. m.: Weichsel, és Przemsza vizeitől nedvittetik. Fő város benne:

Plesz, vs Weichsel fó mellett

Digitized by Google

390 h. és 2270 l. van egy szép kastélya, kalap, bőr, viasz, és harisnya fabrikái; a' kath. szép plébánia Sz. Egyházok vagyon; a' luth. is egy könyörgő házok 's iskolájok.

Plesz, l. Josefstadt.

Plessala, vs Francz. orsz. ész. partok oszt. 3060 lak.

Plesse, régi omladékos kastély, és az előtt szab. urod. Leine mellett, Göttinga környékében, a' vstól fél mfdnyire. Birja az ide tartozó falukkal: Bovenden, Angerstein, Eddiggehausen, Riershausen, Holzerode 's a' t. Hasso-Kasseli Landgróf.

Plesse, vs Francz. orsz. Alsó Loire oszt. 3640 lak.

Plessier-Rosainvillier, falu Fr. Somme oszt. harisnya kézmivekkel.

Plessure, fóvíz Graubündeni kant. Helvet. a' Rajna vizébe szakad.

Plessow, kis vs Warschaui Kalisch oszt.

Pleternicza, mvs tót orsz. Posega Várm. F. U. Szvetits nemes uraság. Számlál 835 kath. 32 ó-hitű, és 15 zsidó lak. tulajdon pléb. és szentegyházzal, lovas kaszárnyával 's a't. feksik Orlyava fóka mellett Posega vsától 1 1/2 óra.

Pletscherklause, megerősített szoros út Flitsch mellett a' régi Friaulban.

Plettenberg, vs Márk Grófs. Else és Oester folyók között, hegyektől környékeztetik, 113 h. és 1080 lak. posztó fabrik. sarlót 's egyébb vas portékákat készit.

Plettenbergi-Bay, szép parti tart. Kaplandiában Schwellendami ker. Bay mellett, mellytől is nevét kölcsönözi, Kaiman folyótól és a' rengeteg Sizikammai erdöktől környékeztetik. Jó épitésre való fával bövelkedik, melly vizen Kap vsba vitettetik.

Pleurtuit, vs Francz. orsz. Ille és Vilaine oszt. 6600 lak.

Plewglie, fő vsa Török Herczegovina tart. Széke egy Görög Püspöknek.

Pleyben, vs Francz. orsz. Finisterre oszt. 3970 lak.

Plieningen, falu Würtemberg orsz. Rothenburgi ker. 1750 lak. kik nagyobb részint takácsok. Közel ide van a' Királyi mulató kastély Hohenheim pompás épületekkel 's ékes kertekkel.

Pliniana, l. Torno.

Plitvisa, puszta vidék Horváth orsz. déli részeiben Ototschánikat. ker. ben Zeng vstól tized fél óra járásra; találtatnak benne 8 tavak legjobb pisztrángokkal, 's szép vizzuhanásokkal.

Plochingen, falu Würtemberg orsz. Rothenburgi ker. Neckar fó mellett, a' hol ez a' Fils folyót magában fogadja; itt van egy szép nagy fa hid egy holthajtással, mellynek hosszassága 180 lábakat tészen; számlál 1800 lak.

Plock, (mond Ploczk) Lengyel Kirs. osztály neve, foglalt 350 □ mfd 316000 l. kik közül 22908 zsidók vóltak. Nagyobb részint róna, 's homokos; böverdökkel. Fő vsa:

Plock, Ploscum, (52° 33′ 3″ É. Sz. 37° 27′ K. H.) Weichsel mellett 389 h. 2600 lak. számlál, lakhelye egy Püspöknek; egy világipap iskolát, 5 klastromokat, egy Piaristák collegy. 's gymnasiumot találni. Kereskedik Danzig vsával.

Ploen, Plona, vs Wagriában

Digitized by Google

Holsteini Herczs. 1090 lak. egy Gothusi kastéllyal fekszik két tavak között: van egy tudósok iskolája, melly a' Breitenani fundálatnak hivattatik, gyümölcs fák iskolája 's böv ángolna halászatja.

Plöne, kis fó hátulsó Pomeraniában, a' Mark szélein eredvén a' Plöni tavat formálja, és Damm alatt Odera vizébe folyik.

Ploermel, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 4510 l. gabonával kereskedik.

Plötzky, plebaniás falu Magdeburgi vidékben, Elbe vize mellett, egy templ. 103 h. és 750 l. kik egy kőbányát mivelnek. Itt vólt rég egy Apácza klastrom.

Ploene, vs Francz. orsz. ész. partok oszt. 5070 lak.

Plöxmar, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 5550 lak.

Plombières, kis vs Lotharingiában a' hegységek között, 1200 lak. vas és drót mivekkel; meleg ferdöi hiresek. A' tojás egy minutum alatt meg fő bennek.

Plotho, l. Platow.

Plotscha, falu déli Horváth orszban a' Likani katon. ker. ben 86 ház. eggyesült Görög plébával, 2 Kir. gabona csürrekkel, 2 török régi kastélyok omladékival, és egy vásár piaczal.

Plouaret, vs Francz. ország északi Partok oszt. 2140 l.

Plouay, vs Francz. Finisterre oszt. 3515 lak.

Plouerdut, vs Francz. Morbihan oszt. 4510 lak.

Plougastel, vs Francz. Finisterre oszt. 4060 lak.

Plougerneau, vs ugyanott nem messze a' partoktól 6430 l.

Plouguenat, vs Franczia ész. partok oszt. 3010 lak.

Plouha, vs ugyanott 3200 l.

Plouzane, vs Francz. orsz. Finisterre oszt. 3050 lak.

Ployest, mvs Oláh orsz. Dymbow fó mellett, Konstanczinapolyal kereskedésben függ.

Pludenz, Grófs. Wallgauban, az előtt az Austriai ház birtokában lévő Vorarlbergi urad. hoz tartozott; 1805-ben Bajor orsz. jutott, most ismét visszatért az Austriai házhoz.

Pludenz, vs Bajor orsz. Illi ker. Ill fó mellett 800 lak. egy kastéllyal; nagy marha tartása 's évbeli vásári nevezetesek.

Plug, fó Brandenburgi Markságban, eggyesül Havel vizével és evvel az Elbe folyók szakad.

Plume, la, vs Franczia orsz. Lot és Garonne oszt. 2660 l.

Plungiany, város Orosz Wilno Helyt.

Plures, Pleurs, nagy kereskedő helység vólt a' Claeveni v. Chiavennai Grófs. ban most a' Lombardi-Velenczei Kirs. ban Claeven vstól 1 ora járásra 1500 l. Ezen helys. a' Ghitau nevű faluval, melly közel 1000 lak. számlált 1718 eszt. ben 18-dik Septemb. éjjel, beszakadván a' felettek alló magos Conto hegye, közel egészlen nyugvó lakosival eggyetemben bétemettettek.

Pluvigner, vs Francz. orsz. Morbihan oszt. 4480 lak.

Plymouth, Plimuthum, Tamarae ostium, (50° 22′ 24″ É. Sz. 13° 31′ 35″ K. H.) erösített kereskedő vs Angol orsz. Devon Grófs. Plym és Tamar fóvizek között, 45000 lak. számlál. Van egy tágos több erőségektől vedelmeztetett révpartja, mellyben bátorságossan 1000 hajók

Digitized by Google

fekhettnek, ez a' gyülekező helyek hadi időben a' hajó seregeknek. A' révpart mellett alkalmas helyek vannak a' hajó épitésre; élést tartó csürök, 's a' hajok fegyverkezésekre szükséges mühlyek is találtatnak. Plymuth vsán kivül, még ide tartoznak még mint külső városok Stouehouse, és Dock; az utolsó csak egy század koros, és már Plimuthot nagyságával felül haladja. Fabrikákból 's kézmivekből csak timárokat, kötelgyártókat, 's vitorla vászon szövő székeket kaphatni. Napnyugoti Indiával és Newfoundlandal kereskedik. Bémenetelén a' nagy tengér öbölnek fekszik a' magos Edystone kő szirt (50° 10′ 54″ É. Sz. 13° 21′ 58″ Ki H. alatt) mellyen egy nevezetes világító torony épitetett, közönségessen két öröktől fogva meztetik.

Plymouth, város ész. Amerika New Hampshire szab. eggyesült tart. ban Grafton Grófs. 625 lak. és egy törvényszékkel.

Plymouth, Grófs. Massachusett szabád eggyesült tart. ban ész. Amerikában, 31 □ mfd nagysága, 49000 lakosokat foglal. Fő vs benne.

Plymouth, 3000 lak. kik halaszatból 's kereskedésből élnek, van egy jó kikötő helye.

Plymouth, főhely az Angol Montferat sziget. nyugoti Indiában.

Plymton, vs Angol orsz. Devon Grófs. ban.

Priewnik, vs Warschau volt Siedlce oszt.

Po, Padus, Eridanus, Olasz orsz. nak legnagyobb fóvize, ered Lucerne falú vidékiben fekvő Viso hegyből, melly eggyik ága az Olasz orsz. Havaseknak Piemont; ban Sardiniai Kirs. ezen tartományt keresztül folyván, 's Pávia vsán alól magában fogadván Tessino vagy is Ticinus vizét, határ folyója lesz a' most felállitott Austriai Lombardi-Velenczei Kirs. nak felső Olasz orsz. ban, midőn tudniillik az említett Kirs. tól dél nyugotról a' Sardiniai Király birtokit, délről Piacenza, Parma, Modena, és Guastalla Herczs. geket, és délkeletről az Egyházi birtokokat választja; és igy Velenczétől délnek 4 mfdnyire hét ágakra szakatt torokkal az Adriai tengerbe ömlik. Jelesebbek a' fók közül, mellyeket magában fogad, e' következendők: még pedig északi részről: a' Sesio; Tessino, melly a' Lago-Maggiore hólyó; Adda, a' Cotói tóból; Oglio, az Iseó tóból; és Mincio, a' Gardai tóból; déli vagy jobb partjain ezek a' jelesebbek: Lenza, Parma, Crostolo, Secchia és a' Panáro; ezek kivül meg igen számos folyócskák, 's patakok ürülnek belé.

Poblet, Populetum, gazdag klastrom Cataloniában, Spanyol orsz. ban. Az Aragoniai Királyoknak temető helyök.

Pockfliesz, mvs Austriai Ens alatt lévő tartom. ban Alsó Manhartbergi kerül. egy erős kis várral.

Pócs, Mária Pócs, magyar falu Szabolcs Várm. Kálló 's Nyir Bátor között. Itt van az eggyesült Görögök Szent Bazil szerzetesseinek klastromjok 's ékes templomok, mellyhez felettébb nagy búcsú járások történnek.

Digitized by Google

Poeutia, kis vidék Galiczia orsz.ban Erdély és Moldva országok határain.

Poczatek, vs Cseh orsz. Tábori ker. 235 ház. 2 kath. templ. 1 posztó fabr. Kir. Csász. posta hivatallal, 's ásványos ferdőkkel.

Podborje, mvs Posega Várm. ben Slavoniában. Daruvár mellett, gyapjú fabr.val, 's meleg ferdőkkel. Darúvári urad.hoz tartozik.

Podensana, kis város Genuai Herczs. Sardinia Kirs.

Podersam, Podhorsam, kis vs Cseh orsz. Saatzi ker. 120 ház. Poderzami urod.hoz tartozik, van egy szép kath. templ. és Cs. Kir. postája.

Podgaicze, helység tót orsz. Veröcze Várm. Valpói járásban. F. U. Báro Prandau. Lak. Illyrusok, 's kath. számok 680. Vagyon tulajdon pléb. és Szentegyháza. Fekszik a' Dráva mellett termékeny rónaságban, Valpótól 2 Siklóstól pedig 3 mfd. — Hasonló nevű falut találni alább Slavoniában a' Bródi Regementben Vinkovczétől 8, és a' Szávától 1/2 óranyira, 45 h. és 484 kath. lak; a' Rajevoszellói pléb. tartozik, melytől csak 1/2 óra.

Podgoracz, mvs Tóth orsz. Veröcze Várm. egy kath. pléb. templ. mal, 's egy sós magazinummall, 877 kath. 11 ó-hitű, és 6 zsido lak. F. U. Gróf Pejacsevics. Eszéktől 3 mfd.

Podgorze, népes 's élelmes szabad vs a' Krakaui szabad vidékben, közel Krakau vshoz Weichsel folyó mellett. Számlál 4000 lak. egy kath. 's egy luth. templomokat, és egy katholika iskolát, Közel ide tüzkő 's kréta bányák miveltetnek. A' vst számos művészek és fabrikások lakják. Innen fél órányira fekszik Eisenbach köszörülő malma, mellyben minden nagyobb katonai ez közök 's fegyverek készítetnek és köszörültetnek, 107 személy munkálkodik benne.

Podgurze, vs a' Burkusi Posen N. Herczs. Weichsel fó mellett, 280 lak.

Podhorsam, l. Podersam.

Podhorze, kis fóvíz Galicziában; egy darabig Galicziát a' Warschaui birtokoktól választá napkeletről.

Podhred, mvs Cseh orsz. Budweisi ker. áll 62 házakból, Frauenbergi hegy várhoz közel, és a' Zamost nevü helységtől csak a' Moldva fó által választatik.

Podhragye, Várallya, tót falu Turocz Várm. vannak mész kemenczéi, és savanyú víz forrása.

Podiebrad, vs Cseh orsz. Bidschowi kerül. hasonló nevü urod.mal Elbe fó partján; a' vs 200 házok 2140 l. számlál. Hazája a' Podiebrád György Cseh Kir.nak, ki 1458 eszt.ben a' trónusra ült.

Podolipkani, török vs Moldva orsz. Prúth fó mellett, jó marha vásári esnek.

Podkamia, urod. 's vs Galicziában Zloczowi ker.ben laknak benne Sz. Domokos Szerzetesi, 's egy görög eggyesült templ. vagyon.

Podlachia, régi Lengyel orsz. nak egy vajdasága vólt, melly az 1793 évbéli osztás alkalommal Podoliával egygyütt Orosz Császár birtokába jutott.

Podlavicza, tót falu Zolyom Várm. Van salétrom főző háza, egy köszörülő malma, puskaporos, drót, 's fürészlő malmai. Pisztrang

Digitized by Google

's rák fogdozással.

Podluzakok, tót nemzet Morva orsz.ban.

Podmenz, falu Görczi Grófs. Bazza patak mellett, mely itt felettébb gyönyörű vízzuhanást képez.

Podol, ker.béli vs Orosz bir. Moskwa Helyt. 112 ház. és 860 lak. Van selyem fabr.

Podol, l. Kiew.

Podol, Gróf Sporki faluja Cseh orsz. Chrudimi ker. van egy ásványos forrása, ferdője, márvány 's gypsz bányákkal.

Podolia, a' hajdani Lengyel orsz.nak tart.nya, mely két részekre: Podol és Braclav v. is alsó és felső Podolia Vajdaságokra vólt osztva; 1793-ban mint Ukrainę része Orosz bir.hoz kapcsoltatott, és most hasonló nevű Helyts.got formál. Fekszik Orosz bir.nak déli részeiben, Galiczia és Moldova országok, és az Orosz Wolhinia, Kiew, és Chersoni Helyts. között. Térsége 694 1/2 □ mfdet foglal, mellyen a' legújjabb számlálás szerént 1,181155 lelkek találtatnak. Levegője igen mérséklett 's egészséges. Földe róna 's kevessé dombos, hegyek sehol sem láttatnak. Nagyobb folyói: a' Dniester, Bog, Dnieper, Smotricsa, Voltschik 's a' t. Tavai nem szembetűnők. Bőven terem gabonát, ebből kivált jó a' buzája 's lenje. Érdők nélkül sem szükölködik, fája azonban még sincs bőségben. Rétjei felettébb kövérek, a' fű bennek sokszor olly magosra nő, hogy a' béeresztett szarvasmarhát alig lehet benne látni. Szőlő tőkék is, nem külömben szederjfák, kerti főzelékek, 's külömbféle gyümölcsfák is jól tenyésznek itten. Marha és méhtartás szorgalmatosan üzettetik. Szüksége potolására elegendő hala és vadjai találtatnak. A' föld gyomra vasat, de keveset, több salétromot, gypszet, alabástromot, 's némely ásványos forrásokat nyújt. Lakosi részint Oroszok, részint Lengyelek, és felettébb számos Zsidók, ezeken kivűl tartózkodnak itt Németek 's más külföldiek. Mesterségek 's művek, valamint is a' kereskedés nem szembetűnő; ez utolsó nagyobb részint a' Zsidók kezekben vagyon, kik uzsorájokat, egyébb ismeretes mesterségeikkel itt is űzik. Kivitel portékák: szarvas marhából, lovakból, gabonából, viasz 's mézből, gyapjuból, lenből 's salétromból állanak. Ezen Helyt. ide foglalva Brazlavot, most 12 ker.kre osztatik: legjelesebb vs benne: Kaminiez-Podolski.

Podolin, l. Pudlein.

Podvin, Podvinye, Slavoniában, Pétervárad Generalisságban, Bródi határreg. hez tartozó hely, Garczin, és Oriovácz között, 62 ház. 1 pléb. és 2 templ. mal, selyem fabr. és posta váltással.

Podor, (4° K. H.) hajdani vár 's kereskedő hely közép Senegambiában, a' Fulierek orsz.ban Senegal mellett, birták a' Francziák. Fekszik a' hosszu Morsil v. Elefantcsont szig.ben. Kereskedés tárgyai vóltak a' rabszolgák, elefántcsont, gummi, és t. ef.

Podraza; folyó Spanyol orsz. Segovia tart.ban Duraton mellett, erős várral.

Podrecs, Podrecsány, falu Nó-

Digitized by Google

grád Várm. jó agyagjából finom pipák készíttetnek, és messze szélyel küldettetnek.

Podrosche, mvs felsőLuzatiában Muskai Rendbéli urod.hoz tartozik Neisze mellett, szurok égetésekkel.

Podseditze, falu Cseh orsz.Leutmericzi ker.ben, finom gránát köszörülő művei nevezetessek.

Pogang-hu, nagy tó Chinai birod. Kiang-si tart.nak kerületében 20 ném.mfd. mondatik foglalni, felvészen több fókat, de a' hajókázásra gyakortai szélvészi miatt veszedelmes.

Pogányvár, régi omladékos vár Tolna Várm. Dombovári járásban, közel Páryhoz magas köszíklán fekszik.

Pogetto, vs a' Nizzai Grófs. 2500 lak.

Pogghy szigetek, l. Nassau.

Poggiano a Cajano, Herc. mulató kastély Florentzia környékében, Toskana N. Her. ken, híres képírásiról nevezetes.

Poggiobonzi, kis vs Toskánai N. Herczs.ben; tobákja miatt nevezetes.

Poggio Fiorito, hely Pisai környékben, Toskánai N. Her. ben, porczelán fabr.val.

Poggio imperiale, vs Urbinói Herczs. Egyházi birtokokban, széke egy Püspöknek.

Poggio imperiale, ékes mulató kastély Florenczia vs környékiben.

Poggio Reale, kis vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart. nem messze Nápoly vsától.

Pogglizza, szab. társaság Dalmatiában, Xarnovicza és Cettina fók torkolatjoknál, nagysága. 9 □ mtfd. 20000 lak. foglal; földe nagyobb részint hegyes, azért gabonája kevés, hanem jó bora, külömbféle gyümölcse, és szarvas marhái bőségben. Lovakat is tart számosan; vannak nagy erdői. Város itt nincs, főhelyek benne Piru és Dubrava faluk.

Pogorzelle, nemes vs Varsói Posen oszt. 810 lak.

Pogost, falu Orosz bir. Nischney-Nowgorod Helyt. nem messze Oka fótól, van egy fegyver fabr.

Pograny, tót falu Nyitra Vrm. vannak ferdői, szőlei, 's lokalis pléb. Az Esztergomi Érsek 's Káptalan birja.

Pöhla, falu Szász orsz. Erzgebirgi ker.ben Schwarzenbergi tisztségben, vas és ón bányákkal.

Pohlanka (felső) falu Austriai Silesiában, Troppaui Herc. Teschini ker. a' Männichi Lárisch JánosGrófhoz tartoznadó, öszvekapcsoltatik alsó Pohlankával, feKszik az Odera vize mellett, számlál 187 ház. és 1110 lak. egy urod. szép kastélyt 3 majorságokkal, lakosi Silesiai-Morva nyelvet beszélnek, nem külömben az alsó Pohlankaiak is, kiknek számok 190-re mégyen 27 házakban.

Pohrlicz, kis vs Morva orsz. Brünni ker. 149 keresz. ház. 870 kereszt. lak. és 1 pléb. Zsidó ház. 26 számlál 453 zsidó lak.

Pojnik, mvs Zólyom Várm. Besztercze és Libethbánya vsok között délnek. Veres pecsétes agyagot, 's egy Kir. kamar. vas olvasztó művet találni környékiben. Egy luth. templ.mal, 's 919 tót lakos.

Pointe à Pietre, vs rév várral a' napnyugoti India Gvadeloupe szig.ben.

Point de Galle, három vsok Ceylan szigetben egy igen gyönyörűséges vidékben, jó

Digitized by Google

kikötő torokkal és révparttal. Számos lakosi hallal, olajjal, borssal, és pamuttal kereskednek.

Point Island, Kazegut, legnagyobbik a' lakos Bidschugai szigetek közül alsó Senegambiában.

Point S. Esprit, vs Fran. orsz. Langvedoc tart.ban a' mostani Gard oszt. Rhone fó mellett; nevezetes hiddal.

Poirino, vs Piemontban Sardinia Kirs. 5000 lak.

Poissine, helység Neufchateli Hercz. Reusz fónak eggyik karja, és tó között, karton fabr.

Poissy, Pissiacum, (48° 55′ 43″ É. Sz. 19° 4′ 20″ K. H.) vs Franc. orsz. Isle de Frane tart. Seine és Oise oszt. 415 ház. és 2440 lak. Seine fó' partján; marhával kereskedik.

Poitiers, Pictavium, (46° 34′ 50″ É. Sz. 18° 0′ 20″ K. H.) vs Franc. orsz. Orleans tart. a' mostani Vienne oszt. fő vsa; fekszik dombos környékben Vounevil vizének a' Clain fóval való eggyesülésénél, régi, nagy 's kőfallal kerített vs, számlál 4100 ház. 21000 lak. és hat kapukat. Vannak fő iskolái, szép Római régiségi; a' királyi nagy piaczon kivül, mellyet XIV-dik Lajos Kir. képoszlopa ékesített, több szép sétáló helyei. Nevezetesebb épületi közül valók a' számos templomok, revolutio előtt a' püspöki fő templomon kivül 22 pléb. 's monostori Sz. Egyházakat számlált, több más kápolnákat ide nem számlálván. Lakosi sapkákat, külömbféle szőr materiát, harisnyát, papirost, 's bőröket készítenek, ezekkel a' portékákkal, valamint termékeikkel eleven kereskedést űznek. Szék. az oszt. Elöljáróinak és egy kereskedői törvényszéknek. Poitiers vsa távozik Páristól 80 franc. mfd; és régen Poitou nagy tart.nak fő vsa vala.

Poitou, ager Pictaviensis, hajdan nagy tart. Fr. orsz. éjszakról Bretagne és Anjou; kel.ről Touraine és Marche, délről Angoumois, Santonge és Aunis régi tart.któl, napny.nak pedig az Oceánnal, v. is a' Gasconiai tengerrel határos. Nagysága 542 □ mfdnyi, mellyen revolutio előtt 1606000 lak. számláltattak. Szép és bőven termő tartomány, mérséklett, alsó részeiben kevessé hideg, a' partok felé pedig nedves levegővel; földe nagyobb részint róna 's dombos, termékeny, a' tenger felé kevessé mocsáros: nedvíttetik következendő jelesebb folyóktól: Vienne, Creuse, Gartempe, két Sevres, Vendée, nagy és kis Lay, Alize 's a' t. Főbb termési: gabona, gyümölcs, 's építésre, tüzellésre való fa, némely vidékiben bőségben. Bora csak keleti részeiben terem, 's az is csak közép rendű. Poitou legnagyobb gazdagsága marha tartásban áll, szarvas marhái, lovai, juhai 's kivált nagy öszvérei nevezetesek. Hallal 's vadakkal is bővelkedik. Az ásványok országa vasat, köszenet, márványt, 's építésre való köveket nyújt; a' tengert környékező mocsárokból só főzettetik. Lakosi vig 's józan emberek, törvényes Fejedelmekhez mutatott hívségek nevezetes, ki nem ismeri a' Vendéeieket? rég a'

Digitized by Google

felső és alsó Poitou tart.ra részesítetett, ezekhez tartoztak még közel a' partokhoz fekvő Bouin, Noirmoutier, és Dieu szigetek. Most felső Poitou Vienne oszt. az alsó Poitou pedig a' Vendéei oszt. foglalja magában.

Pokeso v. *Konnyostadt*, nagy 's helyesen épült Szerecsen v. is Neger helység Axim tart. ban az arany partokon, felső Guineában, Manfro v. Montfort hegy mellett.

Pokrivacs, falu Árva Várm. Kubini járásban, kiès határjában, nevezetes a' Pacsosnskai erdőség, az Árvai urod.hoz tartozik, alsó Kubintól 2 óra.

Pokrow, ker.héli vs Orosz bir. Vlodimir Helyts. Klasma mellett.

Pöl, Pöhlde, sziget a' Vismari kikötö hely előtt, Mecklenburg-Schwerini N. Herc. nagysága 1 □ mfd, melyen 14 apró falukszámláltatnak.

Pola, tart. déli Istriában, termékenysége nagy volna ugyan, de egészségtelen levegöje miatt kevés nép lakja, azért is mívelése igen csekély. Fő hely benne:

Pola, Pietas Julia, (44° 52′ 35″ É. Sz. 31° 44′ 51″ K. H.) régi tengeri vs, épült egy hegyen 's vastag kőfalakkal kerittetik, vannak 4 kapui, 4 bástyákkal erősített óltalmazó váracskája, és egy nagy révpartja, mely elég alkalmas volna a' legnagyobb hajóknak is, ha bémenetele nagyobb hajóknak kevessé szük, 's azért veszedelmes nem vólna, a' lakosok nagy tinhal vagy is kénkö színü tengeri hal fogdozást üznek benne. Az ide való püspöki fő templ. egy régi pogány templom alapján épült diszes Sz. Egyház. Ezen kívül még három klastromok találtatnak egy görög templommal. Száma lak. 7000 mégyen. Láttatnak itt szép régiségek, ezek között: a' nagy amphitheátrom, 's egy pogány templ. nak omladéki nevezetesebbek. Most kiásattak.

Polajewo, helys. Varsó Posen oszt. 92 ház. lakosi serfözésből, 's pálinka égetésből élnek.

Polangen, kis vs Orosz bir.ban Wilno Helyt. a' keleti tenger partjain, nagyobb részint Zsidók lakják; borostyánkö halászatból, és abból készített esztergálos portéka kereskedésből tengödnek.

Polanicz, vs Varsói Radom oszt. Visztula mellett.

Polankir, Mongoli pusztaságot áltfutó fóviz.

Polau, Polawa, falu Morva orsz. Brüni ker. Nikolsburgi urod.hoz tartozandó, 182 ház. 940 lak. és egy pléb. templ.mal. Az itt termő veres borok híresek.

Polaum, falu Cseh orsz. Bunzlaui ker. 200 ház. és sok takácsokkal.

Polcenigo, helység Livenza fó forrásinál Friaulban, 3000 lak. és egy régi kastéllyal.

Poltora, Poltura, fél garas, v. 1 1/2 kr.

Poledny, nagy hegy Tescheni Hercz. Austriai Sileziában, Weichsel és Oelsa folyók között.

Poleschowitz, mvs Morva orsz. Hradischi ker. pléb.val, 1 Urasági mezei házzal, itt terem a'legjobb Morvai bor, 286 ház. és 1440 lak. vagynak.

Polewsk, rézbánya az Ekaterinburgi Orosz Helyt. 7 mfd Ekaterinburgtól eszt.ként 25000 font kész rezet ád.

Polgár

Digitized by Google

Polgár, mvs Szabolcs Várm. ben, Tisza mellett; Nádudvarhoz 6 óra. F. U. az Egri Káptalan, mocsárok köztt, lak. Magy. ref. óhitűek, és kath. tul. pléb.val, jó termésü határral.

Polgár város, Keszthely Polgár város, és Sz. Grót Polgár város, Szala Várm.ben, említett városok mellett. G. Festetics, Fekete, Battyányi, és más Uraságoké. Lak. Magy. kath. határbéli földeik termékenyek.

Polgooth, helys. a' Cornwalli Angol Grófs.ban nem távol Austletől 50 tzinbányákkal.

Poli, l. Boli.

Policastro, regi, igen megcsökkent vs az innensö Herczs. Nápoly orsz. a' hason nevü öböl mellett, mintegy 400 lak. Lakhelye egy Püspöknek.

Policz, Politze, mvs Cseh orsz. a' Königgrätzi ker. Mettau fó mellett, bir 200 h. Benedictinus Prépostsággal, kath. pléb. templ.mal, és gyolcs fabr.

Pölicz, vs Burkus orsz. innensö Pommeraniában Larve folyó mellett 196 h. és 1170 lak. kik nagyobb részint halászok, hajósok, 's hajós ácsok.

Policza, hegyes és erdös tart. tart. nyug. Dalmatiában, Clissa és Duáre fók köztt, 9 □ mfdnyi nagy, 20000 lak. kik gabona termesztésböl és marha tenyésztésböl élnek, sok ideig szabad polgári kormány rendet birtak, 's azért majd minden lak. született katona. Ezen vidékben nincs város, hanem vagynak 20 faluk, fö helye Prun-Dubráva.

Policzka, kis vs Cseh orsz. Chrudimi ker. 440 ház. 3070 lak. len és gabona termesztéssel, gyolcs szövéssel, len és gyolcs kereskedéssel, egy fö templ. Falakkal körül van véve.

Polignano, Polymnianum, kis vs Terra di Bari nevü Nápolyi tart. egy Püspökséggel.

Poligny, Polemniacum, (46° 50′ 25″ É. Sz. 23° 22′ 28″ K. H.) vs a' Jurai Fr. oszt. 1150 ház. és 5390 lak. bir vasmív, tö, bör fabr. salétrom fözéssel, és fürész malommal.

Poliman, hegyláncz Persiában.

Polina, Pollona, Pirgo, folyó Albaniában, melly a' Velenczei öbölbe szakad.

Polizzi, vs Siczíliában, Val di Mazzarában, 1220 h. és 7000 lak.

Polkvitz, vs alsó Sileziában, Glogaui ker. 195 ház. 1360 lak. posztó és materia fabr.

Polla, vs a' Nápolyi innensö Herczs. 13540 lak.

Polla, Polle, mvs a' Calenbergi Herczs. Weser mellett, 120 ház. és mészkö bányákkal.

Pöllau, helyesen épült mvs Stajer orsz. Gräczi ker. Safenbach mellett 130 ház. 's egy esperesti templ.mal; vannak vastag posztót 's flanelt készítö fabr. Közel ide van egy hasonló nevü statusi urodalom. A' környékben vasgránát kövek találtatnak.

Pöllau, falu Stajer orsz. Judenburgi ker. van egy vas bányája, melyben azonban rosz vas ásatik.

Polleben, pléb. falu a' Mansfeldi Grófs Schlentze eredténél, 116 h. és 620 lak.

Pollenza, nagy mvs Majorca nevü Spanyol szigeten egy révvel. Az ide való bor hires.

Digitized by Google

Pollina, fó Val di Demonában Siciliában, melly a' Tyrrhenumi tengerbe szakad.

Polling, falu Bavariában Isár ker. Amper mellett, itt egynehány Helvéták, selyem pántlika, és pamut materia kézi mívekkel birnak.

Pollnow, Polnau, nemes vs a' hátulsó Pommeraniában, Schlaveschi ker. Grabow mellett, 118 h. 830 lak. posztó szövéssel, és fa kereskedéssel.

Pollonia, máskép *Apollonia*, vs Makdonia nevű Török tart.ban.

Polna, ör és Municipalis vs Cseh orsz. Czaslaui ker. 390 ház. 2970 lak. jeles posztó, és kalap fabr. urodal. majorral, pálinka égetéssel, és Dékán templom.

Polnisch-Lissa, l. Lissa.

Polnisch-Wartenberg, l. Wartenberg.

Polo, kis sziget Cagliari öbölnek bémenténél Sardiniában.

Polock, előbb egy a' Littauhoz tartozó Vajdaság az esméretes osztásban Orosz birod.hoz jött.

Polock, Polozk, (55° 29′ É. Sz. 46° 19′ K. H.) vs a' Vitepski Orosz Helyt. hol Polota a' Dünába folyik, 350 faház. és 3500 lak. kik közt 487 Zsidók. Lakja egy egyesült Görög Püspöknek, Jesuita Collegiumnak, bir 1 luth. Eklézsiával, kereskedik apró portékákkal, és földterméssel Riga felé.

Polonka, tót falu Gömör Vrm. egy kath. templ. A' lak. készítnek deszkát, és sindelyt, marha tenyésztéssel foglalatoskodnak, erős, egészséges emberek, ámbár többnyire zab kenyérrel és savóval élnek.

Polonna, vs a' Volhiniai Orosz Helyt. 479 h. és 2870 lak.

Pölöske, falu Baranya Várm. Hegyháti járásban, fekszik egy hegynek töviben Pörös patakja mellett. F. U. a' PécsiKáptalan templ. Számlál 300 kath. lak. Magyarszéktől, mellynek filiája, csak 3/4 óra. Közel ide látni némely omladékos templomot, mely közönségesen a' Templariusoknak tulajdonítatik. Vagyon más Pölöske Szala Várm. is a' Muraközi járásban. F. U. Gróf Szécsényi. A' régi nemes Ördög familiájának praedicatuma. Számlál 448 kath. lak. Sz. Mihály pléb. filiája. Látni itt némely régi várnak mohos omladékait.

Poloszka, falu Gömör Várm. egy köves tájjon, bir vasbányákkal.

Poloschka, falu a' Nowgorod-Severski Orosz Helyt. itt a' Moskvai és Pétervári fabrikák részire porczellán föld ásatik.

Pöls, kis fóviz Stajer orsz. Judenburgi ker ben, ered Rottenmannertauern mellett, folyik délnek vett irányban, és Judenburg, Anthal ellenébe a' Mura vizébe szakad.

Polsznitz, fó Sléziába, melly magát Rombergnél a' Breslaui Herczs.ben Wistritzel öszvekapcsolja.

Polsterau, mvs alsó Stiriában a' Marburgi ker. a' Horváth orsz. határoknál, egy kereskedő határ vámtisztséggel.

Polsteri hegy, felső Stiriában, Brucki ker. Eisenertz mellett, melyen barna és fekete szarvkő, hornbreccia, és veres, vastartó homokkő találtatik.

Poltawa, Pultawa Orosz Helyt. Desna és Dniepr mellett, a' Tsernigowi, Kiewi, Jeka-

Digitized by Google

terinosławi Hesyt.ságok, és a' Slobodi Ukraine közt, 851 □ mtfd nagy, 1350730 lak. A' klimája gyenge, a' földje hasonlíthatatlanúl termékeny, és gazdag mészszel, hamuzsirral, kenderrel, lennel, mézzel, és viasszal, a' jó marha tenyésztésre is igen haszonhajtó. A' kis és nagy Oroszokon kívül itt még Németek, is más Idegenek is telepedtek meg. Fabrikák tellyességgel hibáznak, 's a' kereskedés egyedűl a' föld termésére terjed ki. Ezen Helyt. 12 ker.kre van felosztva. Fő vsa:

Poltawa, Pultawa, (49° 33′ É. Sz. 52° 20′ K. H.) Poltawka és Worskla mellett fekszik, útszáji nincsenek kirakva, bir 1200 ház. és 8000 lak. kik között 1500 Kozákok. A' vs közepin van egy kis erősség, és szomszédságában sok gyümölcsös kertek. 1709-ben 27 Jun. esett meg itt azon ütközet, mellyet 12 Károly elvesztett; ennek örök emlékére, a' Kristus feltámadása temploma előtt egy oszlop emeltetett, mellynek alján a' csata plánumja ki van metszve; a' csata piatzon is egy pompás hegyes oszlop áll.

Poltenberg, mvs Morva orsz. Znaimi ker. 38 h. 250 lak. 's egy Prépostsággal.

Poltin, és *Polting*, Orosz pénz az első 13 gar. 6 fen. az utolsó 1 1/2 fen. tesz.

Polyana, (Rusz) nagy falu Marmaros Várm. Rusz fő mellett, egyesült Görög templ. az erdőkben sok szál hajófa terem, 's eladásra a' kir. sóhordó helyekre vitetik.

Polyana, (Kabala) falu ugyan ott, Szapun folyó mellett, egyesült Görög templ. vas, és ezüst bányával, és savanyu kúttal. E' kettőn kívül még 15 falukat találni e' név alatt, Horváth, 's Tóth országban, Sáros és Marmaros Várm.ben.

Polygaren, a' Herczegeknek v. az ő Jobbágyaiknak neve a' majd nem áthatatlan erdőkkel bénőtt Madrasi Ostindiai Előülőség hegyein, kik az Angoloknak eszt.ként adóznak, és háború idején gyakrán segéd seregeket is állítnak.

Polynesia, l. Australia.

Polyszila, máskép Abdera, vs Romaniában, Török országban.

Polzen, fó Cseh orsz. ered a' Bunzlaui ker.ben a' solyom hegy tövénél délnek Gabel és Niemes mellett alá folyj, azután északra fordítja folyását, Wesseln mellett a' Leitmeritzi ker.be lép, és Teschen mellett az Elbébe szakad.

Polzin, nemes vs a' hátulsó Pomeraniában, Belgradi kerül. Wupperbach mellett, 224 h. és 1600 lak. Találtatnak itt jó rázsa kézimüvek, és egy ferdő 's érczeskúttal.

Pomaré, falu az Arany dombi frantz. oszt. híres a' legjobb Burgundiai bor terméséről.

Pombal, vs Estremadura Portugalliai tart. 869 ház. 3730 lak. 1 várral és kalap fabr. Az I. József Portugalliai Király Ministere nyert 1770 1. Pombali Marquis czímet, kinek sírkövét a' fő templ. ban lehet látni.

Pomejoc, tengerparti vs Virginia tart.ban, észak Amerikai szövétséges Státusokban, Florida határán, azon nevű tenger mellett.

Pomeisel, Nepomissl, Nezamissl, 111 házból álló Helys.

Digitized by Google

Cseh orsz. a' Saatzi ker. 1 kath. pléb. templ. régi várral, és gazdag halastóval.

Pomerellen, kis Pommerania, tart. Vistula, Netze, keleti tenger és a' Brandenburgi Pommerania között, hajdan a' Lengy. Prusszusokhoz tartozott, és egy Vajdája volt 1773-tól fogva egy darabja nyugoti Borussiához adatott.

Pomfret, Pontefract, vs á' Jorky Angol Grófs.

Pomgard, vs Duna mellett Widdini Sandsakságban, Bulgáriában.

Pomiglione, vs Terra di Lavara nevü Nápolyi tart. ban 4740 lak.

Pommerania, Pommern, (52° 57′—54° 44′ É. Sz. 30° 9′—35° 42′ K. H.) Herczs. Német orsz. ban az Odera torkolatjánál, a' friss révnél és a' keleti tengernél, és Peene, Uker, Ihna, Rega, Persante, Wipper, Stólpe, 's a' t. fóknál. Bövelkedik borostyánkövel, sóval, gabonával, lennel, tobákkal, gyümölcsel, fával, juhokkal, sertvéssel, luddal, méhekkel, és hallal; a' lak. részint Németek, részint pedig Vandalus maradékok, és Protestánsok. Pommerania az Odera vize által elő és hátulsóra osztatik. Az elsönek egy részit a' Svecus, a' másik részit pedig hátulsó Pommeránival a' Porosz Király birta. Mostanában egészen a' Prusszus Királyé, a' Svéd részt, rész szerént Lauenburg Herczs.gen, rész szerént kész pénzen megvévén a' Dánus Királytól, kinek tulajdoníttatott 1814-diki 14. Jan. békesség által.

Pommeránia, (Prusszus) határos a' keleti tengerrel, Markal 's Meklenburggal; a' Svékus Pommeraniától Peene által választatik el, mintegy 442 1/2 mfd terjed ki; lak. száma 505000 megy, és felosztatik Elő Pommeraniára, balról az Odera, mellet Wollin és Uzedom szigetekkel, és hátulsó Pomerániára, melly az Odera' jobbján fekszik. A' föld lapályos, és általjában véve egész a' kis tetőkig róna, nagyobb részint homokos. A' fokok mellett termékeny, lapály, és zöld meg tő levelü fákból álló erdőségekkel fedett. Az éghajlat hives és nedves, az idö változó, gabona, hüvelyes vetemény, pohánka, kender, len, tobák, földi alma, komló, répa mag, gyümölcs, fa, vas, torfa, só, mész, borostyán kö, termései a' földnek. Bir még szarvas marhával, lovakkal, juhokkal, sertvéssel, hallal, sok luddal, mézzel, és viaszal. A' lak. föképen a' föld míveléssel, marha tenyésztéssel, halászattal, hajó csinálással, foglalatoskodnak; vannak többféle fabr. és a' kereskedése jeles; a' kormányrend még az orsz. rendeitöl függ; a' Státus jövedelme 3 mill. for. megy. — Elő Pommerania 5; hátulsó pedig 14 ker. kre oszlik; fövsa Stettin.

Pommerania (Svékus) magában foglalja elő Pomerániának ny. részit a' Peene fó mellett, Rügen nevü keleti tenger szigettel eggyütt. 66 □ mfdön 101600 lak. számlál. A' földe róna, részint homokos, részint termékeny, és terem gabonát böven, borsót, lent, dohányt, gyümölcsöt, a' marha tenyésztése gyenge, de hala, és sója sok van. Föld mivelése, kereskedése, hajókázása, ha-

Digitized by Google

lászatja, gyapjú és gyolcs fabr. főbb foglalatosságaik a' lak. a' kormány rend hasonló a' Svékuséhoz, a' jövedelem 400000 for. A' tart. száraz tartom. és a' Rügeni Herczs.re osztatik fel. Főv.a Stralsund.

Pommersfelden, Schönbrun-Wiesentheidi Gróf faluja Bajor ors.ban Main kerül. közel a' gazdag Ebrachhoz a' Weisensteini várral, melyben a' képgyűjtemény, a' márvány szála, és a' kert emlékezetre méltók.

Pomo, szig. a' Velenczei tenger öbölben.

Pomogy, Pamhacken, Pomhagen, német falu Mosony Várm. Mosontól 5 óra., a' Fertő mellett jeles gáttal a' Hanságon által. F. U. Herczeg Eszterházi. Van egy utiváma.

Pomona, l. Majland.

Pomorzany, vs Galitziában a' Brodi ker.

Pompa, bir. a' Schaggak' tart. déli Afrika belsejében.

Pompeji, régi vs a' Salernoi ut mellett Nápoly ors.ban, melly 79 eszt. Kr. U. születése után Vesuvnak kiütése által hamuval, és lávával egészen elboríttatott, és most ki ásatik.

Poncin, vs az Ain Fran. oszt. 268 h. és 2510 l.

Pondain, Pont d' Ain vs ugyanott Ain mellett 1690 lak.

Pondamala, Montgrand, hegy, Madras mellett keleti Indiában, erősségmívekkel, és egy művész kertel.

Pondichery, (É. Sz. 11° 51′ 41″ K. H. 97° 51′ 30″. Greenwichtől) Francz. tengeri vs Karnatikban, Koromandel partján, kel. Indiában, derék révvel, fő vsa a' Fran. biratoknak Ariancupan torkolatjánál, (1788 eszt.) 30000 Európai, Mahumedán és Hindus lak. jeles épületekkel, több kath. temp. egynehány részint jól elrendelt tanító intézetekkel, Európai Tanítókkal a' polgári tudományokban Mathematikában, Földleírásban 's t. ef. jeles pamut materia szövéssel, és egy 4 □ mfd nagyságú, riskásával, és pamuttal bővelkedő vidékkel, mellynek birtokosi az utazók könnyebbségekre az egyenes ország utakat, Alleeval, és hídakkal megrakták. A' vs kereskedést úz, és most birtokával együtt Angol kézben van.

Pondico, kis puszta sziget Archipelaguson, 1758-ban csak nem egészen elsüjjedt.

Ponevesch, vs a' Wilno Orosz Helyt.

Ponewiez, 2 vs a' Wilnoi Orosz Helyt. mellyeknek egyike Poniwig Nowynak egy Piarista Collegiummal, és a' másik pedig Poniewig Starynak is hívatik.

Ponferrada, vs a' Leoni Spanyol tart. Borral, gabonával, kenderrel és gyümölcsel bővelkedő völgyben, hegyek között, Sil fó mellett, 2200 l.

Pongardiva, kel. Indiai sziget nem távol Ceylandtól, Ásiában, mellynek ugyan köves a' földe, hanem sok marhával, vaddal és hallal bír.

Pongau, kel. része a' Saltzburgi hegyes tart. gazdag marhával és fával.

Pongeos, folyó Sierra-Leona partján, felső Guineában emlékezetes jeles kereskedés végett, melly itten üzetik.

Pong-hu, kis sziget Formosa és Emony Chinai sziget közt,

Digitized by Google

csak az őrizet lakja.

Pongo-szigetek, Gabon fónak Benini partján felső-Guineában, a' Gabon torkolatjánál tulajdon Királyok vagyon.

Pongyelok, tót falu a' Gömörrel egyesült kis Hont Várm. evang. templ. és Savanyú kuttal. Itt, valamint Holitschon is, szép Majolika edény készül. Rimaszombattól 3 óra.

Poniemon, nemes vs Lengyel kir. a' Lomzai orszt. Memel mellett 480 l.

Poniewig, l. Ponewiez.

Ponni, Szerecsen vs Ningo tart. az Arany parton, felső Guineában egy előbb Hollandus kastéllyal és egy Dánus kereskedő házzal.

Pons, Pontes, vs az alsó Charenti Francz. oszt. Seine fó mellett (É. Sz. 44° 34′ K. H. 17° 3′) 1051 h. és 3860 l. kereskedik gabonával és pálinkával.

Pons, Copons, vs Cataloniában Spanyol tart. Segre fó mellett kereskedést úz.

Pons Oeni, hol most AltÖttingen: Oenipons Inspruck.

Pons Trajani, Trájan Cs.tól Dunán építtetett kőhíd; 20 négyszegű oszlopokon állott, mellyek 150 lábnyi magasak, 60 szélesek voltak, 's 170 lábnyira bolthajtásokkal egyesítettek, hol azon víz legkeskenyebb, de egyszersmind legsebesebb. (Havas alföldön Várhelynél) Hadrián Cs. padlattyát leverettette, hogy rajta a' vad népek Moesiába ált ne jöhessenek szabadon, 's Apollodorus 's építtömesterét megölette; oszlopinak maradéki a' Dunavizében fen maradtak.

Pontac, vs Fr.orsz. az alsó Pyraeneusi oszt. Gourges Her. mellett 2300 l. jó veres bort termeszt.

Ponta dél Gada, fő vs a' S. Migueli Azori sziget. 1880 h. és 12000 l. bir. posztó fabr. és kereskedéssel.

Pontaffel v. *Ponteba*, Pantoffel, szoros járás és mvs Karinthiában Villachi ker. Pontafella fó mellett melly Karinthiát nyug. délről Olasz orsz.tól elválasztja. Ezen fón egy híd veretett. Itt van egy határ vámtisztség.

Pontaiband, vs a' Puy de Domi Francz. oszt. Sioule mellett egy bor izzú érczes forrással, és ezüst bányával.

Pont a Mousson, Musi Pontus, (48° 54′ 16″ É. Sz. 23° 42′ 12″ K. H.) vs Lotharingiában Mousson hegynél és Mosel fónál mellyen itt egy híd által vezet 915 h. és 6770 l. bir gyapjú materia és gyolcs fabr. Találtatnak itt Romai vízcsatornák. Innét Metzig a' Moselen való menetel igen kellemes.

Pontarlriel, (É. Sz. 46° 53′ 55″ K. H. 24° 1′ 50″) régi vs és ker. fő helye a' Doubsi Fr. oszt. Jura hegy mellett Doubs fónál 640 h. 3880 l. vas bányákkal, fegyver fabr. Timársággal és kereskedéssel. Itt van által járás Helvetziába, mellyet a' Jouxi hegyvár oltalmaz.

Pontassieve, helys. a' Toscani nagy Herczs, Sieve fó mellett itt egy híd vezett 150 h. és régi várral.

Pont-Audemer, 49° 22′ 25″ É. Sz. 18° 10′ K. H.) vs és ker. főhely az Eure nevű Fran. oszt. Risle mellett 1450 h. 5300 l. bir gyapju, gyolcs, fabr. és marhával kereskedik.

Pont a' Vesle v. *Veile*, vs az Aisnei Fran. oszt. Veslenek

Digitized by Google

a' Aisnebe (melly itt hajókázható) való befolyásánál 1430 l. Gabona és kender termesztéssel.

Pont-Beauvoisin, helys. Guyer fó mellett, mellyen egy rostéjozott köhíd vezet, nyugoti részre az Iserei Francz. oszt. tartozik 1480 l. keleti része Sabaudiához 1200 l. bir. gyolcs szövéssel, vasbánnyákkal és köszénbányákkal.

Pontcharra, vs az Iserei Fran. oszt. 2760 l.

Pont Chateau, vs az Alsó Loire Fran. oszt. Brive fó mellett 2570 l.

Pont d' Ain, l. Pondain.

Pont de Buis, helys. a' Finisterre Franc. oszt. Brest mellett, kir. Por malommal.

Pont de Camerez, vs Aveiron Francz. oszt. 1640 l. egy érczes vizzel, gyapju fabr. és juhtenyésztéssel.

Pont de Cé, vs Mayenne és Loire Francz. oszt. Loire mellett 610 h. 3020 l. bir gyolcs szövéssel és juhtenyésztéssel.

Pont de Chateau, *Pont sur Allier*, vs az alsó Loiri Fran. oszt. Allier mellett 630 h. 3030 l. kik apró vasportékákat készítnek és Lavátz fogást üznek.

Pont de l' Arche, (49° 18′ É. Sz. 18° 50′ 35″) vs Eure Fr. oszt. Seine fó mellett, melly a' szomszédságban Eure és Audele fót felveszi, és egy kis szigetet formál, mellyhez a hídon mehetni, bir 1460 l. és gyapju fabr.

Pont de Remy, vs Somme Fr. oszt. egy szigetben Somme mellett.

Pont de Baux, (46° 25° É. Sz. 22° 32′ K. H.) vs Ain Fran. oszt. Rezousse fó mellett 145 h. 2810 l.

Pont de Veille, l. Pont a' Vesle.

Pont du Gard, l. Gard.

Ponte, vs Piemontban 3600 lak.

Ponteba, l. Pontaffel.

Ponte Corone, vs Tortosa nevü Majlandi tart. Corone fó mellett.

Pontecorvo, Herczs. Olasz orsz. ban, Terra di Lavoro nevü Nápolyi tart. nem egész 5 mfd Gaetától, Garigliano fó mellett, ez Bernadotte Francz. Marschalnak a' mostani Svecus korona örökösnek mint Fran. birtok. általadatott 2 □ mfd 6000 l. számlál. Mintegy 40000 for. jövedelmet hoz. Fő vsa.

Pontecorvo, Garigliano mellett mint 5400 l. és 1 kastélyal.

Pontefract, l. Pomfret.

Ponte de Lima, vs az Entre Minho e Douro Portugalliai tart.ban, Lima mellyen 24 hajlatu köhíd vezet, mintegy 2000 l. egy fő templommal egy gazdaságos társasággal és kásztorkalap fabr.

Pont en Royam, vs az Isere Fr. oszt. Bourne fó mellett, 1080 l. gyolcs szövéssel és marha tenyésztéssel.

Ponte Mole, híd a' Tyberisen nem messze Rómától. A' N. Constantin Császárnak lett (a' mondás szerint) szent kereszt' meg jelenése miatt emlékezetes.

Pönterbrunn, savanyú víz forrás, melly Köln vsa környékében Andernachtól egy mfd találtatik.

Pontevedra, (42° 26′ 35″ É. Sz. 9° 4′ 30″ K. H.) vs Galitzia nevü Spanyol tart. Loritz és Vedra torkolatjánál egy tenger öbölben, 3000 l. bir szardelle fogással.

Ponte Vico, Cremonese nevü Majlandi tart. Oglio mel-

Digitized by Google

lett 4670 l. és egy kastéllyal, kereskedik borral, gabonával, és vassal.

Pont Gibaut, vs Puy de Donia Francz. oszt. 620.

Ponthiamas, egy Kiangse nevü Chinai kereskedö által a' 18 században szerzett birodalom hátulsó Indiában, hason nevü helyel hol ezen parton legderekabb rév van.

Ponthieu, máskép kis Grófs. Pikardiában, Artois Amienois és az Angol tenger között, Somme fó mellett fekszik és fö vsa volt Abbeville.

Pontia, Ponza, kis sziget a' Toscanai tengeren, a' Principato Citra partjainál Nápoly orsz. 970 l. Innét sok só jön, van itt egy derék kikötö is.

Ponticelló, vs a' Nápolyi tart. 4040 l.

Ponticoe-und, fó ész. Americában, ész. Carolinai szabad statusban a' tengerrel egybeköttetésben áll, és több fókat felvesz.

Pontin, vs az Ain Francz oszt. Ain mellett 1200 l.

Pontini v. *Pomtini posványok*, Róma környékén a' Nápolyi határoknál Nettunotól Terracináig 12—13 óra. hosszú és 1 1/2—3 széles, már a' régi idökben ismeretesek, 's gyakran sok Császárok, és Pápák fáradozásinak tárgyai voltak, kik ezeket kiszárítni szándékoztak, részint mivel igen egésségtelen gözt szülnek, részint pedig a' legtermékenyebb földnek nagy részit elfoglalják. De a' követ kezés sohasem volt nagyon fontos, vagy tartós. 6-dik Pius ezen munkát sokkal nagyobb foganattal kezdette mintsem akár mellyik az elöbbiek közül. A' csatornának, melly végig ásatott és melly 18 Olasz mfd kiterjed, már 1780-ban Tavaszkor fele kész volt. Ennek Rio Pianonak (Pius csatornájának) kellett volna hívatni, de a' pénz szüke miatt végre nem hajtathatott. Ha ezen feltétel szerencsésen végbe vitetnék, a' Status 250 millió négy szeglábnyi legszebb földet nyerne, és a' gabona szüke ellen örökre védve volna.

Ponti szigetek, a' Terra di Lavoro Nápolyi tart. hoz tartoznak, és a' Gaetai tenger öböl elött fekszenek. Legjelesebbek ezek: Pontza, Calvi, Palmarola, Zannone, Vendutena, és S. Stefann.

Pontiac, l. Napoleonville.

Pontjour, hid egy toronnyal, Dubnál a' Mümpelgardi Grófs. nevezetes szoros út Burgund felé.

Pont l' Eveque, (49° 9' 40'' É. Sz. 17° 55' K. H.) vs a' Calvadosi Francz. oszt. Tonque mellett 510 h. és 2500 l. bir csipke, kés és hör fabr. kereskedik gabonával és vágó marhával.

Pontoise, (49° 3' 7'' É. Sz. 19° 45' 37'' K. H.) vs és ker. föhely az Seine és Oise Fran. oszt. Oise mellett 910 h. és 5170 l. bir egy várral, ágyú öntéssel puska fabr. Timársággal kereskedik gabonával, borral, lisztel és borjukkal.

Pont Orsan, vs a' Canalisi Fr. oszt. Coesnon mellett, 1320 lak.

Pontonicole, l. Kutschuktschesme.

Pontremoli, kis vs a' Toskánai nagy. Herczs. Magra fó mellett 2500 l. egy kis várral. Püspöknek lakja.

Pont S. Esprit, (44° 17' É. Sz. 22° 21' K. H.) kis vs Garde

Digitized by Google

Francz. oszt. Rhone mellett, mellyen egy köhíd vezet, 19¼ nagy és 7 kicsiny hajlattal 420 ölnyi hosszu, és 2 ölnyi 5 lábnyi széles. A' kocsiknak csak szánpárnán szabad által menni, ne hogy megrázzák; a' vs bir. 610 h. és 4056 l. és selyem materia fabr.

Pont S. Maixence, 49° 18′ É. Sz. 20° 15′ K. H.). vs Oise Fran. oszt. 368 h. és 2568 l. kereskedik gabonával.

Pont sur Allier, l. Pont de Chatau.

Pont sur Seine, vs Aube Fran. oszt. Seine mellett 900 l.

Pont sur Yonne, vs a' Yonnei Francz. oszt. Yonne mellett, 1440 l.

Pontus, hajdan tart. kis Asiában, Bithynia és Paphlagonia között. Itt országlott Mitridates Rómaiaknak esküdt ellensége, a' méreg ellenvalónak feltalálója.

Pontus Euxinus, most fekete tenger, Bosphorustól, melly által a' közép tengerrel egyesül. Maeotis taváig 1438 stadiumnyi hosszú, legnagyobb szélessége 3300 stad. egész kerülete 25000 stad. Határ Europa és Asia között.

Pontypoll, falu a' Monmouthi Angol Grófs. hol régólta lákirozótt pléh portékák csináltattak, mellyek ugyan még most is ezen név alatt kedvesek, hanem már nem csak itt csináltatnak.

Ponza, l. Pontia.

Ponzone, vs a' Genuai bir. ban 2150 l.

Poole, (50° 42′ 50″ É. Sz. 15° 41′ 6″ K. H.) vs a' Dorseti Angol Grófs. 400 h. 4960 l. és igen jó révvel a'kis hajók. nak, egy öböllel körülvett félszigeten; igen jeles kereskedése vagyon főkép Americába. Newfoundland és a' déltengeri halászat foglalatoskodtatja egy nagy részét a' hajóknak. E' környék' ostreacsigái Exeterbe küldetnek, ott meghízlaltatnak 's onnét Londonba küldetnek. Ezen kivül kőszénnel, rozsal, pipa agyaggal, és Purbeck kövekkel hasznos kereskedés üzetik.

Poorundar, vs Paischtwa ország. ban, Marattok' földén Desán tartiban, Ostindiában.

Poote des Nik, vs Mayenni Fran. oszt. 2810 l.

Popayan, hegyes tart. az új Granadai Spanyol vice Kirs. ban, déli Americában a' Csendes tengeren la Plata és Vera fóknál. Itt ered az Amazoni fó. Találtatnak itt tüzokádók, mellyek gyakor föld indulást okoznak. A' tart. gazdag aránnyal szarvasmarhával, és juhokkal. Fő vsa.

Popayan, Purace és Sotara hóvalfedett tüzokádók' folyásoknál, 20000 l. kik között sokan Szerecsenek, kevesebben Indusok; lakja a' kormányzónak és Püspöknek.

Poperimgen; n. mvs egy Belgyiomban, Flandriában, Ypern mellett, 13 templ. és klastr. kal. jó gyapjú művekkel.

Popitz, falu Morva ország. Brünni ker. Helybéli káplánsággal, bir 180 h. 924 l. Az idevaló bor különös jóságú, és ezen falu kerteiben és szőlő hegyeiben igen sok édesfa termesztetik, mely egyedül a' lakosoknak esztendőnként egynehány ezer forintot béhoz kik is többnyire jó birtokosok.

Popo, kis ország. a' tulajdon Molucki sziget tenger közepin, Gilolo és Meisol kö-

Digitized by Google

zött, jóformán népes, áll Popo ésBo szig. darabokból; a' Raja független a' Hollandoktól, mindkettőnek fővasai

Popo, (Nagy) vagy Afla, posványos környyéken nem messze a' tengertől.

Popo, (kis) jeles Szerecsen vs Daniai és Hollandiai rakodó helyekkel.

Popocatepetl, Volcan grande de Mexico, tüzokádó hegy, régi Mexicoba 18° 35′ 47″ É.Sz. 100° 53′ 15″ K. H. Páristól; 16626 lábnyi magos.

Popokko, k. tart. Dalmatiában két hegyek között; hathatatlan fekvésü, 's termékeny határú, borral gabonával gyümölcsel bővelkedik, összel áradást szenved 1694-ben Velenczei tart. nyal eggyesült.

Popoli, vs innensö Abruzzoban a' Nápolyi Kirs. Pescara mellett.

Popowó, vs Török Dalmatiáb.

Poppart, Poper, hajókázható fó Galitziában, melly Carpatus hegyeiben sred, Dunawetzet felveszi, és Uyscienál a' Tarnówi ker. a' Wistulába szakad. Bort és fát visznek rajta Lengyel orsz.ba.

Poppelsdorf, helys. a' Cölni tart. a' Kereszt hegy tövénél 600 l. és posztó, flanér, és szappan fabr.

Poppenhausen, falu a' Fuldai Herczs. gyolcs szövéssel.

Popper, l. Poppard.

Popperingen, Poperinghe, vs Flandriában, a' hason nevü fó mellett, melly Iperbe ömöl, bir 600 h. és 8000 l. gyapju fabr. és kereskedéssel.

Poppi, Forum Pompilii, régi, kövel kerített vs Toscánában a' Casentini völgyben. Szölöt mível.

Poracs, falu Szepes Várm. bir 88 Rusznyák eggyesült Görög l. vs rézbányákkal. Itt találtatik az Esmárktól feltalált Igloit köneme is.

Porana, kis vs Pavasano nevü Majlandi tart.

Porca, Fran. vs a' Malabari Keletindiai parton délre Cochintól; riskását és Olasz borsot mível.

Porcelli, kis és pusata Lippari sziget.

Porchow, régi ker. vs a' Pleskowi Orosz Helyt. Szellon v. Schelone mellett melly az Ilmei tóba szakad, 1800 l. kender és len míveléssel, a' termésekkel vízen kereskedik Sz. Pétervába.

Porcuna, 37° 57′ É. Sz 12° 25′ K. H.) vs Jaen Spanyol tart. 4800 l.

Pordenone, Pontenau, Portus Naonis, vs Friaulba, a' hajókázható Roncello mellett, melly Livonzába szakad. Bort mível.

Porentruy, l. Bruntrut.

Poretsch, vagy Poretscha, Ponjeczie, uj ker. vs a' Smolenski Orosz Helyt. Kaspkia és Gobsa mellett, több mint 500 h. 3 templ. és 4620 l. Pristáni révvel a' fóban. Vásáros jussal a' Rigai kereskedésre, gyakor küldözéseket üz.

Pori, kis sziget Cerigo mellett Joniában.

Porka, Porakada, Angol vs Travankoreban a' Malabari kel. Indiai parton, igen népes mellyet sok Muhamedán, pogány és Keresztény kereskedök laknak, jeles bors kereskedést üz.

Porlok, helys. Sommerset Angol Grófs. a' Bristoli csatornának egyik öblénél egy révvel.

Poromuschke, egyik a' Kurili szigetek közül Asiában, 76 nemzetségtől lakatik.

Digitized by Google

Poros, kis bérczes sziget Morea ész. részin Hydra mellett, l. Görögök kik tengeri kereskedést üznek.

Porquerolles, eggyike a' Hyeri szigeteknek, a' Vari Fr. oszt. régi várral.

Porrakoda, l. Porka.

Porreux, kis Rhone Francz. oszt. Loire mellett.

Porschenstein, Porsenstein, szép hegyvár és Vitézi jószág az Szász értzhegyeknek Freybergi tisztségében. Lakja egy bányatisztségnek.

Porsoluk, l. Siam.

Portadown, kis vs a' Hiberniai Armagh Grófs. kellemes helyen Bann mellett gyolcs fabr.

Portaferry, helys. a' Downi Hiberniai Grófs. a' Strangfordi tónak ész. részin, nem távol Belfastól, halászatot és kereskedést üz, és ehhez 40 tulajdon hajóval bir.

Pontalegre, kőfallal kerített 's egy kastéllyal az Alemtejói Portugalliai tart. egy dombon 1127 h. 5590 l. és jeles posztó fabr. lakja egy Püspöknek, Corregidornak, Iniz de Foránek és katonaság kormányzójának.

Port a port, l. Oporto.

Portarlingtown, helys. Hiberniában Barrow mellett részint a' Kingi, részint a' Queeni-Countyhoz tartozik.

Portatore, fó Campagna di Romában, Pápa' birtokában, melly Terracinánál a' tengerbe ömöl.

Port au de mer, kis vs Eure Francz oszt.

Port au Prince, Puerto del Principe, Havanna után légderekabb vs Cuba nevü nyug. Indiai szigetben. S. Marie révvel és 30000 l. lakja a' Kir. Audientziának; üz marha tenyésztészt, és Havanna bört készít.

Port au Prince, most Port republicain, egy nem régen nagyobb részint elpusztult vs S. Domingo nyug. Indiai szigetben a' nyug. parton, öböl mellett, melly egy igen jeles kikötöt szolgáltat, birt 1790-ben 600 h. és 2750 fejér l. előbb a' Fr. kormányszék helye volt.

Porta Westfaltea, l. Weser bérczei.

Port Bourbon, l. Port Imperial.

Port Castries, Carenage, fő vsa Sz. Lucie nevü nyug. Indiai sziget, egy kis erősséggel és igen alkalmas révvel, hol 30 Línia hajók minden veszély ellen bátorságban állhatnak.

Port d' Addy, l. Portendik.

Port-de-la-Montagne, Port-Liberté hajdan Port Louis 20° 9′ 45″ D. Sz. 75° 8′ 15″ K. H.) fő vs ész. nyugoti részin az Isle de France nevü Francz. szigetben bir Port Napoleon nevü révvel, mellynek bejárása egy kevéssé veszedelmes és valami 1 órányi ki terjedésü; rendessen épitve, erősitve, és hajótárházakkal felékesitve. Találtatik itt egy Társaság d' Emulation, melly arra törekszik, hogy a' Nemzetek és a' keleti nyelvek esméretét a' Telepedésekben terjessze. Ide közelvan a' Monoplaisiri füvész kert, mellyben a' világ minden részeinek (Australiát kivévén) ritkább növevényi neveltetnek.

Port de Vendres, el homokosult rév Francz. orsz. a' keleti Pyraeneusok oszt. Collinre mellett, S. Helena nevü erősséggel; kereskedik borral és olajjal.

Port du sud, d' Entrecasteau-

Digitized by Google

xi csatornával a' Diemens tart. mellett Australiában sok fris vízzel.

Port Egmont, a' Falklandi szigeteken déli Amerikában mellyett 1774 az Angolok önként elhagytak.

Poteros, kis Hyaeri sziget, Var Francz. oszt. erősséggel, kevessé termékeny.

Pontele de Homer, hegyek Portugalliában.

Portendik, l. Penia.

Port Famine, Hungerhafen, rév déli America legkülsőbb partján a' Patagoni földön, a' Magellani tengerszorosnál, az ugy nevezett Tüz földön v. Terra Fuegonak ellenében.

Port Fratennité, l. Port Imperial.

Port Glasgow, helys. déli Scotiában a' Renfrewi Grófs. 4000 l. és jó révvel, erős kereskedést üz.

Porthoy, helység Scotiában Bamff Grófs. 800 l. egy révvel, tobák fabr. fonással.

Port Jaksonsbay, uj Hollandiában Australiában a' keleti parton, vagy uj déli Walesben 15 mfd terjed el az ország' belsejébe több ömlöket foglal magában ugymint a' Sydney öblöt és egyike a' legszebb kikötöknek; mellyben 1000 hajók bátorságban álhatnak.

Portici, helys. a' Nápolyi tartományban. A' tenger mellett és a' Vesuv tövénél, 5200 l. igen gyönyörüen ki ékesített Királyi lakvárral, mellynek nyolczszegletü udvara elején az országút megy, egy királyi kertel, mulató erdővel, és szép kastéllyal. Főképpen emlékezetes itt e' Herculanumi Museum, melly K. U. Sz. után 79 eszt. a' közel fekvő Vesuv hamvával eltemetett, és 1738 olta ujra kiásatott Herculanumi vs régi maradványival díszeskedett, de mellyeknek Java az utolsó Kir. futásával (1806) Siciliaba vitetett.

Port Imperial, (előbb Port Bourbon, azután Port Fraternité) eggyike az Isle de France sziget fő réveinek keleti Afrikánál.

Portiuncula, kis darab föld Assissinál a' Spoletoi Hercs.ben az egyházi Statusban, hol Sz. Ferencz egy kis öszvedőlt templomot mellyMaria nevét viselte, ismét fel épitett. A' nép számos öszvesereglése, és az áhétatosság végett, itt azután egy nagy templom épült; ezen említett templomnak felszentelése napját (Festum Poriunculae) a' Barátok esztendönként 2 Augustusban pompásan meg ünneplik.

Portlago, Sierra-Leona fónak egy ága a' Sierra-Leonai parton felső Guineában.

Portland, (Isleof) félsziget a' Dorseti Angol Grófs. 9 mfd hosszú földnyakon (Chesil Bank) a' szárazzal egybe kapcsolt, 4 1/2 mfd hosszu, és 2 széles, 7 kerületü, 2000 l. kik többnyire kőbányákkal foglalatoskodnak, igen gazdag a' legjobb épület-kő bányákkal (Portland-Stone) mellyek Angliában használtatnak, és Hiberniába, még Fran. ons.ba is kivitetnek. Az ezen partokon való járás gyakran igen veszedelmes, jól lehet már 2 világító tornyok (50° 31′ 22″ É. Sz. 15° 13′ 11″ K. H.) a' hajójárást bátorságossabbá teszik. Cavendish-Bentink Angol Lordnak ezen

Digitized by Google

félszigettől van Herczegi czime.

Portland, fő vs a' Cumberlandi Grófs. és Main tart. ész. Americában, Massachusetti szabad Statusban, egy tágas és bátorságos révnél; melly a' Cascói öbölnek legdélibb részét teszi, 3000 l. űz halászatot és erős kereskedést, még az Europai kikötőkig is.

Portland, hegy Australiában a' Diemens földön.

Portlandi-sziget, új Británniában. Australiában.

Port Liberté, Port libre, máskép Port Louis (47° 42′ 47″ É. Sz. 14° 18′ 46″ K. H.) erős vs a' Morbihani Fran. oszt. Blavet torkolatjánál, 2630 l. és egy jó révvel; kereskedik Szardellával, száraz Angolnával, mellyeket a' Grouaixi sziget mellett fognak.

Port Liberté, kis vs S. Domingo nyug. Indiai szigetben egy révvel.

Port Liberté, l. Port de la Montagne.

Port libre, l. Port Liberté.

Port Louis, l. Port de la Montagne.

Port Mahon, l. Mahon.

Port Napoleon, l. Port de la Montagne.

Porto, l. Oporto.

Porto, vs Sz. Péter' örökségében az egyházi státusban Tiberis mellett, Püspökséggel, és egy iszappal elboritott rév maradványival.

Porto, erős vs a' Veronai birtokban Etsch mellett.

Portobello, falu az Edinburgi, déli Scotiai Grófs. a' tenger parton, ferdő készülettel.

Porto bello, v. *Puerte de Velo*, tulajdon képpen S. Philippe de Puerto (9° 33′ 5″ É. Sz. 82° 10′ 20″ K. H.) vs déli Americában a' Terra firmában a'Panamai Földnyakon igen egésségtelen környéken 130 h. többnyire Szerecsenek és Mulattok lakják, bir egy erősséggel, és alkalmas révvel, egykor itt igen híres vásár tartatott.

Porto Bufaletto, vs a' Trevisi tart. Livenza fó mellett egy kastéllyal.

Porto Cavello, vs a' Caraccasi Spanyol. tart. déli Americaban, töltéseken, egy igen szép ki kötőhellyel, körös-körül a' tengerrel kerítve, erősségekkel, és külömbféle kis várakkal és valami 7500 l. kik többnyire a' nyugoti földcsúcson telepedtek meg épületekkel, rendes utszákkal, és közönséges árrú helyekkel. 1801-b. 100 hajók mentek innét ki, mellyek 954645 nehéz Piaster árru indigot, pamutot, cacaot, öszvért, bőrt, cavét 's t. ef. vittek el.

Porto Cesenatico, kis vs rév Romagna nevű Pápa tart. a' Velenczei tengernél.

Porto Constanza, tengeri hely Cyprus szigetben, kereskedik sóval.

Ponto Conte, rév Sardiniában

Porto v. *Castell de Catras*, kikötő Forteventura Canariai sziget ész. keleti partján, Lobos szigetben délről, egy öbölnél.

Porto de Mugen, kis vs Estraemadura Portugalliai tart. Tejo mellett.

Porto de Torres, kis vs rév, Granadai Spanyol Kir.ság Frionak a' közép tengerbe való folyásánál.

Porto di Brimaro, vs és rév a' Ferarai Herczs. a' hol Ponak il Po di Brimáno nevű Ága a' Velencaei öbölbe szakad.

Digitized by Google

Porto di Palo, kis vs és rév Val di Noto nevü Siciliai tart. a' Passaroi hegy fokon.

Porto di S. Stephano, vs degli Praesidii státusban egy erős várral, és révvel.

Porto Ercole, vs, és rév ugyanott egy várral.

Porto Farina, a' szomszéd sóbányákról Garel-Mailah, az az sóbányaiaknak nevezett lakosok vsa Tunisban Barbariában egy révvel mely igen bátorságos és hajdan nagy hajók is fértek belé, most pedig egyedül kicsinekre alkalmas; van itt még egy tengeri fegyverház is.

Porto Ferrajo, (42° 49′ 6″ É. Sz. 27° 59′ 20″ K. H.) erős fő vs Elba szigetben 3030 l. egy hegyen a' tenger mellett fekszik és bir egy jó révvel. Itt lakott Napoleon Cs. Most a' Toskáni Nagy Herczegé.

Porto Fino, Portus Delphini, vs a' Genuai birtokban a' Rapalloi tengeröbölnél egy kis várral és birtos révekkel.

Porto Gai, fő helye Paxo nevü Joniai szigetnek, és kikötőhely.

Porto Greco, kis vs Capitanata nevü Nápolyi tart. a' tenger mellett.

Porto Grado, jó rév a' Scarpanthói török szig.ben.

Porto Gruaro, v. Gruer, (45° 45′ 48″ É. Sz. 30° 30′ 46″ K. H.) kis város Lemone hajókázható fó mellett Friaulban 4000 l. jó kereskedést üz.

Porto Legnago, erős vs Etsch fónak mind a' két partján a' Veronai birtokban.

Porto Lione, (hajdan Pyraeus) még most is gyakran meglátogatott Athina vsnak egyik réve Livadiában.

Porto Longone, erős vs. Elba szig.nek keleti partján 1500 l. és egy révvel.

Porto Magno, város Iviza nevü Spanyol szigeten.

Porto Marin, kis vs Galicia nevü Spanyol tart. Minho mellett, melly ezt keresztül folyja, bir egy révvel és üz halászatot és kereskedést.

Porto-Mauritio, erős tengeri és kereskedő vs a' tenger mellett a' Genuai birtokban 3000 l. és egy kis révvel.

Porto novo, Angol kereskedő vs Coromandel kelet-Indiai parton 8 mfdnyire Trankebartól; pamut szövéssel.

Porto Pedro, Rév, Mytilene Török szigeten.

Porto, Praya, (Ész. Sz. 14° 56′) vs S. Jagoi zöld hegy fokszigeten 100 h. előbb lakja a' nyug. Afrikai zöld hegy fok, és az által ellenbe fekvő szigetek Portugallus kormányzójának, jeles révvel, és egy kis várral. A' kereskedése egy Lisaboni Társaság' kezeiben van.

Porto Ré, mvs a' Magyar Littoralén Horváth orsz.ban, a. VI. Károly Császár által nagy költséggel megjóbbított és egy tengeri fegyverházzal felkészített jó révvel, több egyébb jó hajóhelyekkel, 2. kastéllyal, egy jó hajó készitő hellyel, de a' mellynek kevés hasznát veszik. A' terméketlen vidék, az inni való víz, és a' szomszéd Magyar tart.nyokkal leendő egybeköttetésnek fogyatkozása ezen jeles tengeri hely boldogulásának szüntelen akadályt vetnek; az emberek selyem portékák készitésével, hajó csinalással, tin, hal skomber, és szardelle fogással foglalatoskodnak. Van itten egy Contumátzház is.

Digitized by Google

Porto (Puertó) *Real*, vs Sevilla Spanyol tart. Cadixnak által ellenében 10000 l. két kis vár által védelmezett révvel a' kissebb hajók számára, tengeri tárházakkal, só bánnyákkal és egy világos szürke kőbányával, millyenekből Cadix a' vsa épült.

Porto-Reos, gyakran megkeresett rév egy kastéllyal Lancerota nevű Canariai sziget keleti partján.

Porto Rico, v. S. Juan de Puerto Rico, Spanyol sziget nyug. Indiában (Ész. Sz. 18° K. H. 49—50°) 182 □ mfd. nagy, 100 Angol mfd hosszú, 40 széles; 90000 Spanyol, Mestriz, Múlatt, és Szerecsen l. Belsejében keletről, nyugottnak egy sorhegy nyúlik, Puente de Aquilar nevű hegy fokkal északra, és sok öblökkel a' Partokon. 23 folyók szakadnak ész.ról és délről a' tengerbe. A' forró climájátt tengeri szellő enyhitti. A' földe termékeny tzukorral, pamuttal, kavéval, riskával, kukoriczával dohánnyal, gyömbérrel, kassiával, mastiszkmézgáv., roucouval, gummival, mautzinell fákkal (ennek erős héjját a' féregek soha meg nem eszik, de gyümölcsiben valamint a' héjja alatt találtato téj forma nedviben is legerőssebb méreg van) jó hajófával, kokossal, pálmafákkal, narancsal, granát almával, citrommal, szilvával, fügével, jamaika borsal 's a' t. szelíd és vad szarvas marhával, lovakkal, öszvérekkel, kecskékkel, juhokkal, sertvészekkel vad szárnyas állatokkal, Europai baromfival, halakkal, 's a' t. ezüstel, arannyal, ónnal, kenesővel, sóval. Fő vsa

porto Rico, v. S. Juan de Puerto Rico (18° 29′ 10″ É. Sz. 68° 33′ 30″ K. H. Páristól.) egy félszigeten Puerte d' Aquilád nevű hegy fokon megerősített, jó révvel, lakja kormányzónak, és Püspöknek.

Porto santo, (33° 9′ É. Sz. 10° 10′ K. H.) kis Portugalliai sziget az Atlanti tengerben 10 mfd ész. keletfelé Maderától, 8 mfd nagy, 1200 l. közepiben egy igen meredek csúcsos hegy van; egyébaránt a' föld szörnyű termékeny gabonával, főképp buzával, sárkányvérfákkal, szarvas marhával, vad disznókkal, fogoly madarakkal, borral, igenjó, de nem sok viasszal és mézzel. A' jó halaknak nincs szüke: Fő helye

Porto Santo, helys. egy öböl mellett, jó kikötővel és 600 lak.

Porto, v. Puerto Seguro, azaz bátorságos rév vs Brasiliának Bahia nevű Helyts.ban, 700 h. és 3000 l. kik Szemling fogásból élnek.

Porto Sigro, rév, Metelino Török szigeten.

Porto Vecchio, 41° 35′ 29″ É. Sz. 26° 56′ 22″ K. H.) vs és rév, Corsica szigetén, egy egésségtelen környéken, só bányákkal.

Porto Venere, vs a' Genuai birtokban egy kis erősséggel, révvel és márvány bányával.

Portole, vs Istriában.

Port Patrik, 54° 49′ 35″ Ész. Sz. vs Vigton nevű Déli Scotiai Grófs. 1000 l. egy révvel, hajó csinálással és gyólcs kereskedéssel. Innét rendszerént 4 póstahajók mennek Domaghadeebe Hi-

Digitized by Google

berniába, mind a' két Statioján világító tornyok állnak. Hiberniából ide minden esztendőn 11000 darab szarvas marha és 2000 darab ló jön, mellyek ismét Angliában mennek.

Port Penn, rév, Delaware mellett, ész. Amerikában Delaware szab. Statusban a' Newcasteli Grófs.

Port Philipp, (40° D. Sz.) új Angol Telepedés uj-déli Walesben Australiában.

Port Republicain l. Portau-Prince.

Port Roseway, l. Schelburne.

Port Royal, vs Jamaika szig. nyug. Indiában egy föld nyak hegyénél, 200 h. királyi hajó tárházzal, és erő kis vár által védlett révvel.

Port Royal, sziget ész. Amerikában déli Carolinai szabad statusban.

Port Sadwich, l. Mallicollo.

Port S. Marie, vs Lot és Garonne Franczi oszt. Garonne mellett, 2810 l.

Portsmuth, Portus magnus, 50° 48′ 2″ Ész. Sz. 16° 34′ 2″ K. H.) erős kereskedő vs Hamp Angol Grófs. Portsey, v. Portsea fél szigeten 32400 l. első Hadiréve a' státusnak, mellyet 3 kis vár védelmez, és mellyben 1000 Liniahajok megtérnek, nagy hajó épitő helyekkel, tár és fegyverházokkal, és minden hajó épitő fábrikai készületekkel; ispitállyal a' hajósok számára 3000 emberre, és hajó oskolával. Háború idején ezen rév gyülekezet helye a' csatornai flottáknak, főképp a' Spitheadi kikötő, a' Száraz, és a' Wight nevű sziget közt.

Port Soledad, Spanyol helys. a' Falklandi szigeteken déli-Amerikánál.

Portsoy, vs közép Skotiában, Bamffi Grófs. a' tenger mellett 2000 l. és egy bátorságos révvel, mellyből hal fogás, és parti kereskedés üzetik. A' szomszédságban igen szép kigyó-(Portsoy Marble) és ritka gránit-kő találtatik.

Port Surville, sziget egy révvel, délre Louisiadétól és uj-Guineától, Australiában.

Port Tabacco, vs ész. Amerikában Marilandi szabad statusban a' Charlesi Grófs. 500 lak.

Portudal, mellyet a' Szerecsenek Salinak neveznek, szerecsen falu a' tenger mellett az Ualoffok földén, közép Senegambiában, Baol tartom. hol a' Franczoiáknak előbb egy rakodó helyek vólt.

Portugallia, Lusitania, (36° 55′—42° 13′ É. Sz. 8° 15′—11° 55′) Kirs. Europa nyugotti részin; ész. és kel. Spanyol országgal, délről és nyug. az Atlanti tengerrel határos; 1756□mfd. 3,352000 l. számlál. Az orsz. hegyei a' Pyräneusok ágai, mellyek Spanyol orsz.ból nyúlnak bé. p. o. Serra d' Estrella, Cintra, Serra da Arrabida, Monte junto, Serra da Marao, Serra Gerez, Serra de Lonzaa, Serra de Cerdeiro, Serra de Monchique 's a' t. A' legmagassabb hegy Pinhel 6000 láb. magas. A' hegy fokok közül emlékeztesek: Atalaya, Mondego, Carvociro, de Roca, Espichel, Sinnes, S. Vincent, S. Maria 's a' t. Fő folyóji: Duero, Tejo, és Guadiana; Parti folyók: Minho, Lima, Cavado, Mondego, és Caldao. A' klimája egésséges, a' rekkenő melegséget szellők hivesittik; a' tél inkább esős mintsem hideg; hó csak a' hegyeken esik

esik, kivált Serra de Estrella hegyén. A' földtermései közt említjük: ezüst, tzínn, ón és vas érczeket, rezet, márványt, kő szenet, tengeri savat; bort, olajt, Egyptomi szilvát, gyümölcsöt gesztenyét, áloet, gabonát, tölgy fákat enni való gyümölcsel, kermest, szarvas marhát juhokat, igen szép gyapjúval, szelid és vad kecskét, szamarat, öszvért, kevés lovat és vadakat, farkasokat, selyembogarakat, méhet, halat 's a' t. Lakosai igen zavart eredetűek, nyelvek hasonló a' Spanyolhoz leánya a' deák nyelvnek, több idegen szavakkal keverve. Az egyedül szabad religió kath. de találtatnak még is sok alattomos zsidók. Portug. eddig még mind a' két Ágra szálló Monarchia volt. A' Bragantzai ház birta egész 1807 Novemb. 27-kéig a' trónust, melly napon a' Regens egész familiájával, több tisztviselőkkel és a' Flották Javával a' Francziák által szorongattatott, kis országát elhagyta, és Brasiliába keresett és lelte Menedék helyét. Ezen időtől fogva Angol védelem alatt piheg, háborus környülállások között, és várva várja jövendő sorsát. 1810 August holnapjától fogva egy Junta kormányozza, Angol elölülés alatt. A' status jövedelme 12 mil. for. az adóssága pedig 150 millió forintokra ment. A' szárazan lévő ereje 15000 katonaságból áll. Tengeri erő nélkül most szükölködik.— Portugallia 2 Királyságokból áll: 1) Portugal, Entre Minho e Douro, Tratz os Montes, Beira, Estremadura, Alemtejo tart. okkal. 2) Algarve — Fő vsa: Lisabona

Portugalok, Portugiezeknek, neveztetnek keleti Indiában nem csak a' valóságos Portugallusok, kik Portugalliából jöttek, hanem mind azok, a' kik (jól lehet rosszúl) Portugallus nyelven beszélnek. Amazok fekete Malabárok, kik Portugallus nyelven beszélni tudnak, és Portugallus módra ruházkodnak, ezek ollyanok, kik Europai apáktól, és Portugallus nyelven romlottúl beszélni tudó fekete anyáktól származtak.

Portugalete, kis vs Biscáya nevű Spanyol tart. a' tenger mellett egy révvel, és vasbányákkal.

Portugos, falu Granada Spanyol Kirs. ban Alpujarras hegyen, egésséges kuttal.

Porus, Calabrea, kis sziget Archipelagusban, Morea mellett. Ide számkivettetett Demosthenes.

Porz, mvs a' Bergi nagy Herczs. ben, Rajna mellett papiros, tobák, olaj és kalló malmokkal.

Posechonje, Poszachonje, ker. vs a' Jaroslawi Orosz Helyt. Sogosha mellett 365 h. 77 deszkaboltokkal, 1658 férfi lak. bőr fabr. és kereskedéssel.

Poschiave, l. Pusklav.

Posega, Pöxega, (45° 29′ 30″ É. Sz. 35° 34′ K. H.) szab. kir. vs hasonló nevű Várm. és járásban, Eszéktől nyugotdélnek 10, Uj-Gradiskától észak keletnek 4 pósta mfd. Nevét hajdani várától kölcsönözi, melly a' vsnak közepén fekszik, és most az idő ércz fogainak

Digitized by Google

által engedtetetett szomor tekintetü omladék; eredete a' homályos régiségek közé tartozik, és csak azt tudjuk róla, hogy megverettetvén Szalán Bolgár Fejedelem Árpád alatt Öseinktől 898-dik eszt.ben Titelnél, Posega, Valpó 's t. más vidékei a' mostani Slavoniának az akkori Magyar orsz.hoz csapattattak. Később tudni illik 1263-dik eszt.ben Mária Királynénak IV. Béla hitvessének adatott ajándékúl. Itt tartatott egy ideig 1386-ben Erzsébet Királyné Mária leányával fogságban Horvát János által, a' ki egy esztendő múlva Gara Miklós elöl e' várba húzvan magát, attól kemény ostromot szenvedett. Zsigmond Kir. alatt 1414-ben Herczeg Hervoya birtoka vala. Későbbi sorsa nagy részint homályos 's ismeretlen. Posega vsát ész.ról, kel.ről 's délről nagyobb 's kissebb szöllő hegyek környékezik, nyugoti tajéka (a' nevezetes Campus Poseganus) kies rónaság számos népes 's virágzó helységekkel borítva, melly már a' Romaiak idejében Vallis aurea név alatt hires vólt. A' vs falait Orlyava kis folyó mossa. Piaccza és ezt környékező épületei csinosak; utszái nagy részint hol a' mesterség hol pedig a' természet által ki vagynak rakva. Számlál 3000 lak.kat, kik részint kath. részint pedig ó-hitüek, Illyrusok 's kevés Németek. A' Vármegye itt tartja gyüléseit, innen számos nemes uraságok is lakják. Vagyon gymnasiumja; Sz. Terezia tiszteletére emelt szép plébánia temploma, Capistranus Barátok klastroma, pósta háza 's a' t. Mulatságra szolgál két kavé háza, több szép kertjei, és a' vshoz közel lévő erdőcske Padess. Polgárjai szorgalmas művészek, mesteremberek, és föld 's szöllő mivelők. Országos és héti vásárjai meglehetössek. Környéke igen kellemetes; határja jól termő.

Posega Vármegye, Slavoniában 45 □mfd. ki terjedésü; lak. Illyrusok, és ama nevezetes Morlákok; számok 66118 kath. és harmad részént ó-hitü; É. és Kel. Verőcze Várm.vel, D. Száva hoszába fekvő katona határokkal, és Ny. Horvát orsz.gal határos. Ezen Várm igen hegyes; fő hegye Papuk. A' híres dohány egy a' fő termései közül, ebből eszt.nként 50000 mása vitetik ki. Marha tartása is jeles. 1 szab. Kir. vst, 6 mvst. 254 falút számlál. Portáji 57. Diakovári és Karlowitzi Püspökség alatt van.

Posen, Posna, előbb Vajvodaság Nagy Lengyel orszban, de 1793-ban keleti Prussziához, a' Tilsziti békekötés által pedig a' Warsói Herczs.hez kapcsoltatott, 's belölle azon nevü osztály lön, 408 1/2 □ mfd. nagysággal, 598310 Lengyel Német, és Zsidó lak.kal. Terem leginkább gabonát és lent; juh tartása is gazdag. Az 1814 Párisi békülésnél, és Bécsi egyesülésnél fogva, a' Prusszia országgal egyesittetett ujonnan N. Hercz.ségi titulussal, és tulajdon igazgatással. A' Powitzi, és Peyseri ker.teknek, részei tőle elszakasztatván, új Lengyel

Digitized by Google

orsz. birtokába hagyattattak. Thom vsa a' Culmi és Michelani kerületekkel, nyugati Prussziához ragasztattak; hozzá ragasztattak a' Kalischi Departmánt' Prosznán innen fekvő részei, Kalisch városát és vidékét kivévén ellenben pedig vele öszvekapcsoltattak: nyugoti Prusssiából a' Croni, Camini kerületek az egykori Netz kerület részei. Fő vsa

Posen, Posnania, 52° 22′ É. Sz. 34° 59′ 45″ K. H.) város Warte mellett 6 külső vsokkal, 1391 h. 15990 l. kik közül többen 3000 nál zsidók egy várral, 24 templ. 13 klast. Püspökséggel, gymnasiummal, Püsköki seminariummal, oskola tanító seminariummal, bába oskolával, és dohány, bőr posztó fabr. üz a' 3 esztendei vásárokon kivül jeles kereskedést, főkép Német orsz. gal.

Posidonia, Paestum, (Pesto) Lucaniában most Basilicata hires vs, Római lak. kal, és kétszer virágzó rózsákkal.

Posilippo, l. Pausilippo.

Positano, vs Nápoly orsz Innensö-Herczs. ben 3920 l.

Pösneck, vs Altenburgi Her. ben melly rész a' Coburgi Hercz. tartozik Kutschau vize mellett 371 ház. és 3000 l. külömbféle fabrikai között: a' festő, a' gyapjú materiákat, porczellán 's bőr portékákat készitő nevezetessebbek.

Pösnitz, (alsó) folyóvíz Stajer orsz. Marburgi ker. ered a' Vitscheini hegyekben, folyik délkeletnek vett irányban a' Vandalusi dombok között, és Friedau felett a' Drávába szakad.

Pösnitz, (felső) patak Stajer orsz. Marburgi kerben ered a' Vitscheini hegyekben közel az alsó Pösnitz forrásához, folyik észak felé, és a' Sulm vizébe keveredik.

Posony, Presburg, Prespurek, Posonium, (48° 9′ 20″ É. Sz. 34° 44′ K. H. alatt) nagy, hires nevezetes, fő vs Posony Várm. ben, Duna innenső partján, Bécshez 10 Györhöz 6 Budához 26 posta mfd. Eredete tudva nincsen, a' Pannoniával egyenlő sorson ment által: a' Metanásta Jászok, Quadusok és Marcomannusok, Hunnusok, Gothusok, Avarok kezében forgott N. Károly Császár idejéig. Ez alatt német őrizőitől Breslaburg, v. Brodburg nevet viselt. A' Marahanusoktól, v. Moravusoktól, és a' Németekből végre a' Magyarok hatalmába jutott. Az Austriaiktól kétszer vétetett meg, belső viszontagságait böven leírta Vályi András. Belső vsból, 's külső vsból (Blumenthal) és várból áll. A' város hajdan békerítetett volt és Universitással is bírt. Ide helykesztetett 1531-ben Budáról a' F. K. Kamara, és csak 1784-ben költözött vissza. Itt állíttatott fel először a' F. K. Helytartó tanács, melly 1784-ben Budára álttétetett F. II. Jósef Cs. által. Itt hiteltetett meg először a' K. Testörző nemes Magyar sereg. Itt őriztetett a' Magyar Királyi Korona is azon 1784-dikig, mikor Bécsbe elvítettetett. Itt koronáztattak többnyire I. Ferdinandtól fogva a' Magyar Királyok. Itt egykor pénz verő ház is volt. Mostanában diszeskedik egy Káptalannal kath. akademiával, evang. gymnásiummal, az Iskolai ke-

Digitized by Google

rületnek székével; Királyi vám, só, posta hivatallal, az országnak gyülésével, Várm.nek házával, tulajdon, részinyire kath. részinyire evang. tanáccsal, néhány pántlika, 's más selyem fabrikákkal, és egy számos gymnasiummal a' T. Benedictinusok alatt, 's kisded Seminariummal. — A' kerítésen belöl szentelt épületei között nevezetesek 1) Sz. Mártonyról neveztetett templom, annak Ermek, Dorner, híres míves által öntött 100 mázsánál nehezebb ón képével, szép részeivel, és drága készületivel eggyütt; itt szokott a' Királyi koronáztatás tartatni. 2) a' Sz. Ferencz Szerzetebéli Atyáknak Szentegyháza, ezen régi épületben neveztetnek ki a' Királytól az arany sarkantyús vitézek. 3-dik A' megváltóról neveztetett volt Jesuiták temploma, a' város háza mellett. 4-dik A' Klarissza Apáczaké volt templom, melly most a' K. Akademiájé. 5dik Az Ursulina Szerzetbéli Apáczáké kik leány nevelők. Három kápolnák is vannak még a' belső vsban: Sz. Katalin; Kristus teste, 's Sz. László nevezet alatt. Közös és magános épületi közül említtést érdemelnek: a' volt F. K. Helytartó tanács háza, a' volt F. Kamara épülete, az orsz. háza, a' Várm. és vs háza, a' régi pénz verő és ország gyülési ház; az Esztergomi Érsek palotája szép kápolnájával eggyütt, a' Pozsonyi Prépost lakhelye; B. Mednyánszky igen régi és magas épülete, Csáky és Eszterházi Grófok, Auer és Ormosdi urak házai, 's a' t. A' keritésen kivül ezen templomok nevezetesek, a' Miserikordianus Fratereké, volt Trinitariusoké, Kapucinus Atyáké, Sz. Erzsébet betegekkel bánó szüzeié, Notre Dame Leány nevelő Apáczáké, az árvák házabéli, ispitálybéli, vár alatt épült Sz. Miklós, és a' plebánia templ. Blumenthalban. Magános épületi: Dunához közel 1763-ban mintegy 170 ezerforintokba került kaszárnya, melly mellett van az 1775-ben épült csinos Király hegy, mellyre fellovagolván a' koronáztatott Király négy felé vág: a' régi Király hegyen pedig a' városon kivül most Kir. élés ház van) csak nem ált ellenében van a' hajós hid Dunán való ált menetelre. Az Arvákháza, melly hajdan Veselényieké volt; az Érsekségbéli kerti Palota, hol most az Archivum és könyvtár vagyon; az uj Várm. háza, H. Grassalkovich pompás palotája. G. Aspermont, G. Erdödi, G. Pálfi épületeik, szép kertekkel eggyütt; és. Wachtler, Landerer, és más polgár házak. Vannak 4 könyvnyomtató műhelyei, és 4 könyváros boltyai. Mulató helyei Posony vsának: a' halászok kapuján kivül épült Teátrom, és bálház, a' szép sétáló hely a' hoz nem messze, Dunántúl a' gyönyörü ligetben, és szomszéd helyeken; Dunán innen a' közellévő hegyeken 's völgyeken, a' malmoknál, a' számos szép kertekben. Határa jó, levegője egésséges, bora bő és híres, gyümölcse sok, kereskédése nevezetes. Lakosi legtöbbnyire Németek, számos Tótok

Digitized by Google

és Magyarok is, a' belső plebániában 21938 kat. 3317 evan. 15 ref. 1 ó-hitü, 2696 zsidó (a' Schlosbergben) a' Blumenthali plébániában 4662 kath. 1698 evang. 1 ref. A' vst koronázza egy 70 ölnyi magasságú hegy, királyi igen szép messze látást szolgáltató ellátással. Ennek eredete régi, erősségei több izben megujjíttattak, épületei 1635-ben az egész ország költségivel megnagyobbíttattak, 1762-ben több mintegy millió forintokba került megujjittatása. Kedves lakó helye volt F. K. F. H. A. Kristinának férjével együtt mintegy 15 esztendőkig, M. Thereziának pedig nyájos mulató helye. 1784-ben a' Magyar országi kis papságnak több mint hasonfelének nevelő háza (Seminarium Generale) lön. Itt szivott több mint 500 papi ifjúság 6 esztendőkig mejjébe szentebb religyiói érzést, tudomány és haza szeretetet, példa nélkül való vetélkedéssel, alkalmatos nevelők alatt. Közzülök már nevezetes férfiak válalkoztak mind egyházi, mind világi hivatalokra. Én is itt avatkoztam a' Literaturai szerbe hazánkban becstelen ügyben. Nevezetes, hogy Posony vsa hiresebb Geographusinknak. Bél Mátyás, Korabinszky Mátyás, Szászky Tomka János, Windisch uraknak születés vagy lakhelye vólt. Más derék férfiakkal is dicsekedhetik: illyenek Práy György, Kempelen Ádám, Veser Frid. Junker, Prixner, 's a' t. E' vár idővel katonai szállássá és ispotallyá lévén, leégett néhány esztendők előtt, 's siralmas romlásra jutott. A vs portáji 40.

Posony Vármegye, Comitatus Posoniensis, Preszburger Gespanschaft, Prespurszka Stolice. Magyar orsz.nak Dunán innenső kerül.ében. A4 Ész. Sz. 47° 51′ egész 48° 38′ 48″ig, és a' Kel. Hosz. 34° 29′től 35° 26′ig terjed. Nevezetét vette Posony várától. Nyugatra határos Al. Austriával, északra Nyitra, keletre Komárom, délre Györ és Mosony Vármegyékkel. Nagysága 82 □ mfd Hossza mintegy 12 szélessége 8 mfd. Fekvése nyugatra és északra hegyes, többnyire lapályos. Hegyei: a' Kárpát bérczeknek kezdeti, és néhány ágazati: ennek egyik része Posony városától kezdve Borostyánkő, Detzekő, Éleskő mellett Nyitra Várm. felé terjed; darabosabb része Stomfa, Récse, Sz. György, és Limpach, Bazin, Modor Vöröskő, felső Diós felé nyúlik. Erdei közöt legnevezetesebb a' fekete Erdő (Schwarzwald); barlangjai közül esméretesebb a' Stomfai, Szomolyai, és Bazini. Folyóji közt legnevetesebbek 1) a' Duna, melly al. Austriából Devénnél ömlik e' Várm. és ezt Austriától, 's Mosony Várm.étől elválaztja, Posony vsa alatt sebes árjával elfolyván, külömbféle ágokra szakadoz, és nevezetes szigeteket formál; jobbról a' Csallóközt és Csiliszközt, balról a' vizközt; Medvénél v. Komárom Vármegyébe jut. 2) Morva vize, melly Morva orsz.ban eredvén, Szakolcza videkén foly Magyar orsz.ba, és Posony Várm.ben Dévén vára alatt Dunába vegyül. 3) Vág vi-

Digitized by Google

ze: melly Liptó Várm.ben eredvén, és Turócz, Trencsén, Nyitra Várm.ket áltfutván, Posony Vármegyét is éri; Szerednél rakatnak ki szálfáji, mellyeket hord. Kissebb folyói: Dudvág, Tirna, Bláva, Párna, Gidra, a' Sz. Györgyi, és fekete víz 's a' t. Patakai is számosak: a' Stomfai, Rudavai, Detrekői, 's a' t. Levegője e' Várm.nek igen kies és egésséges. Terméseí: gabona, széna, a' sok gyümölcs, a' külömbféle jó borok; nevezetesebbek a' Sz. Györgyi, Récsei, Prácsai, Bazini, Posonyi, Diósi, Limpachi, Grinaviai, Modori, Szenkviczi, Vöröskői, Szuhai és több borok. Hallal is bővelkedik, kivált Vág vizében; vadakkal és fával számos erdeiben. Kék festő fű termesztetik Pereden; csepkő találtatik barlangjaiban. Sok papirosmalom van patakain. Csalló szigetének hossza 12 mfdnyinek tétetik, termékenységéért arany kertnek neveztetett el; de e' nevezet egész Várm.nek tulajdona. A' Csallóközben nevezetes még a' Wajka Szék (l. Wajka). Az egész Várm.ben 5 szab. kir. vsok, 23 mvsok, 292 faluk, 45 puszták számláltatnak. Lakosi 196648 nagyobb részént Magyarok és Tótok, Németek a' vsokban; többnyire kath. vagy reform. sokan Zsidók is. A' kathol. az Esztergomi Érsekséghez tartoznak. E' Vármegyének portáji 253.

Possberg, l. Pass.

Possdorf, l. Passdorf.

Possendorf, falu Saxoniában, Dresdától délre, készít sok szalma portékát, kalapokat, tányérokat, paplant, 's t. ef.

Possenheim, falu a' Naumburgi Szász tisztségben, komlóval és gyümölcsel bővelkedik.

Possidium, tengerfok az Arabiai öbölben.

Postava, vs Minski Orosz Helyt.

Postelberg, Schwarczenberg Herczegi vsa Cseh orsz.ban, Saatzi kerül. Eger mellett, kath. pléb. 142 h. 960 lak. és köszénbányákkal.

Pöstény, Péschtyán, mvs Nyitra Várm. Vág folyó nyugoti partján, meleg ferdői híressek. F. U. G. Erdödi, lak. tótok, 2825 kath. és 114 zsid. egy ispitállyal, és tágas vendégfogadóval.

Postiglioni, vs Nápoly orsz. az innenső Herczs.ben 1840 lak.

Postupitz, Gróf Rottenhaui vs Cseh orsz. Saatzi ker. pamut fabr.

Poszechenje, l. Potscheconje.

Potamo, nagy és népes helys. Corfu szigeten, bő jövedelmű sóbányákkal, kedveskedik gabonával, borral és olajjal.

Potenza, Potentia, fő vs Basilicata nevű Nápolyi tart. az Apenini hegyekben. Lakja egy Püspöknek. 1694-ben a' földindúlás által majd csak nem egészen eltörültetett.

Potes, főhelye a' Liebanai hegy ker. a' Burgosi Spanyol tart. Deva mellett.

Poti, Puti, vs, és erősség a' Török Georgiában, Fasch torkolatjánál, a' fekete tengeren kereskedést űz.

Potna, Dietrichstein Herczegi vsa Cseh orsz.ban, Czaslaui ker. 388 h. posztó és kalap fabr.

Potok, helys. a' Kiewi Orosz Helyt. kereskedik gabonā-

Digitized by Google

val, szarvas marhával, és bőrökkel.

Potoscham, vs Moldvában 400 ház.

Potosi, (D. Sz. 19°) vs la Platai Spanyol Al-Kirs ban, v. déli Peruban déli Americában, 18180 lak. híres az 5 mfd. kiterjedésű ezüst bányák miatt, mellyekkel eszt. ként 13000 ember foglalatoskodik, és mellyekből 600000 mark ezüstöt, és 2000 mark aranyat szállítnak; de most csak nem egészlen kiürültek. A' Király' jövedelme, ki ötöd részt kapott, 4 1/2 mill. piasterre ment.

Potowmak, l. Patowmak.

Potschappel, falu a' Dresdai Szász tisztségben, a' Plauen földi véginél 38 ház. kőszén, üveg és vitriol fabr.

Potschinki, új ker. vs Nischnei-Nowogorodi Oroszhelyt. Rudna mellett 808 ház. 22 templ. és 3980 lak. A' szomszédságában van egy kir. mének, a' kir. lovas testőrzők számára, és 2 nagy pálinka égető műhely.

Potsdam, (52° 24' 43" É. Sz. 30° 44' 46" K. H.) szépen épült vs a' Brandenburgi közép Markban, egy szigeten mellyet Havel, és több tavak kerítenek, 1740 h. és 20000 lak. második lakvárosa a' Prusszus Kir. nak igen szép várral, melly előtt nagy Római oszlopokkal ékesített piatz találtatik, hol az őrseregek naponként fegyverben gyakoroltatnak. A' vásár piaczon egy 75 lábnyi magas hegyes márvány oszlop áll, mellynek 4. részein Nagy Fridrik Wilhelm, és az utánna következő 3 Királyok márvány mejképei állnak. A' vártól nem távol lévő vs temploma igen gyönyörű épület. Az őrsereg temploma nagy; van szép 365 grádits magosságú tornya szép harangokkal. A' márvány Prédikálószék alatt van I. Fridrich Wilhelm, és II. Fridrich kriptája. E' város lakja a' Kurmarki kormánynak, és a' Marki gazdaságos Társaságnak, 1 Lyceummal, egy gazdagon kikészített árvaházzal, 690 katonagyermekek számára; selyem és pamut materia, gyolcs, tobák, gyápju, bőr, kalap, plajbász, és szép fegyver fabr. mellyben 143 dolgos ember foglalatoskodik. A' vs mellett vagynak a' Királyi mulató paloták Sans souci, az új vár, a' márvány palota, és a' szomszédságban a' Pávákszigete.

Pott, Német orsz. ban annyi mint 2 itze.

Potten, szabad független Státus Gusurate félszigeten keleti Indiában.

Pottenbrunn, falu egy várral, pléb. szalamia, és edényfabr. alsó Austriában, Trasen mellett 88 ház.

Pottendorf, mvs Austriában, Ens alatt, a' Bécsi erdő alatt lévő fertályban, pléb. uradalmi várral, 105 ház. és egy gyapju fonó fabr.

Pottenstein, mvs Austriában, Ens alatt a' Bécsi erdő alatt lévő fert. Triesting mellett, egy 1760-ban szerzett kard fabr. mely az egész országot kiállíthatja, pléb. val és 100 ház.

Pottenstein, Cseh mvs a' Königingrätzi ker. 90 ház. egy várral, karton, és asztalmateria kézimív. Gyolcs fejérítéssel, és kat. templ.

Pottenstein, vs Bavariában, Main ker. sziklán épült várral, 120 ház. 750 lak. helye egy Törvényszéknek.

Digitized by Google

Pottin, Orosz pénz, mely egy tallért ér.

Pottneusiedl, magyarúl Lajosfalva, Lajtha falu, szép mvs Moson Várm.ben, Lajtha mellett, Posonyhoz 3, Prukhoz 1 1/2 óra. F. U. G. Andrási. Lak. elegyes Horvátok, kath. egy várral, itt azelőtt igen sok Angolbőr készíttetett. Bir egy kastélyal, kat. templ. tobákfabr. és majorsággal.

Pouance, vs Maine, és Loire Fran. oszt. 1300 lak. és vas fabr.

Pouch, nemes vs Saxoniában, a' Wittembergi ker. Mulda mellett, gyapju fonással, és fazekassággal.

Pouget, vs a' Nizzai Grófs.ban 3000 lak.

Poughkeepsie, kereskedő vs észak Amerikai New-York szabad Státusban, Dutcheszi Grófs. Hudson mellett, 2530 lak.

Pougues, Helyt. a' Nievrei Fr. oszt. 970 lak. és érczes forrásokkal.

Pouillon, vs Francz. orsz. a' Puszták oszt. 2720 lakosokkal.

Pouilly, vs a' Nivrei Fr. oszt. közel Loirhoz, 360 h. 2650 lak. és szőlőmíveléssel.

Poulo, l. Pulo.

Poutroy, helys. a' felső Rajnai Fr. oszt. 2060 lak. szőlő míveléssel, és bánnyákkal.

Povos, vs az Estremadura Portugalliai tart. Tejo mellett.

Powenez, vs az Olonezi Orosz Helyt. Onega tó mellett 63 h. és lenmíveléssel.

Powiedz, l. Pöwitz.

Powlowa, falu a' Nischnei-Nowogorodi Orosz Helyt. Oka mellett 5000 lak. nagyobb részint kovácsokkal.

Powonszky, pompás, ritka, hasonlíthatatlan majorsága, és mulató helye H. Csartorinszkynak Varsó mellett új Lengyel orsz.ban.

Poza, falu a' Burgosi Spany. tart. sóbányákkal.

Poznau, l. Posen.

Pozoblanco, (38° 27′ É. Sz. 11° 53′ K. H.) vs Cordova nevű Spanyol tart. 4200 lak.

Pozovics, falu a' Temesvári katona járásban Nera mellett, lak. Oláhok, bir egy kaszárnyával, nem eggy. Görög templ. és kath. kápolnával, gyakorlóházzal, és mustra oskolával, Nera mellett fekszik. Lakosi kukoritza, és szilva termesztésből élnek, a' szilvából pálinkát égetnek. Laknak itten sok Czigányok, kik többnyire arany mosással foglalatoskodnak.

Pozzolengo, vs a' Mantuai Her. 2000 lak.

Pozzol Formigaro, vs a' Genuai vidékben, 2330 lak.

Pozzo Negro, rév, Forteventura nevű Canariai sziget keleti partján.

Pozzuolo, Puteoli, vs és ker. főhelye Terra di Lavoro nevű Nápoly tart. egy tenger öböl mellett, 9000 lak. és jó révvel; lakja egy püspöknek, kinek fő temploma Augustus Császárnak szentelt templom düledékein épült. Találtatnak itten egy Római Amphitheatromnak maradványi. Ezen vstól veszi nevét az úgy nevezett Pozzoláni föld, melly ezen környékben ásatik, és mely mésszel keverve, igen jeles porenyvet (Kitt) ád.

Pra S. Didier, kis vs Piemontban Doria Baltea fó mellett, azon környéken, mely egy hegytől, Brisanchai völgynek neveztetik.

Prachatitz, Cseh vs a' Prachini ker. 170 h. 2090 lak. egésséges kútakkal, ferdővel, pálinka égetéssel, és marha hizlalással. Falakkal kö-

Digitized by Google

rül van véve, és egy Dékán templomot bir. A' vsi közönséghez 3 faluk tartoznak.

Prachini kerület, Cseh orsz. a' Bajor határoknál, melyektől egy magas durva, majd nem egész esztendő által hóval fedett hegy által választatik. Itt ered Moldau, mely Watawát mellékfóival eggyütt felveszi; ezek közül némellyikben arany fövény is találtatik; vannak itten továbbá: granátok, len, csuka, lazatz, ponty, angolna, fa 's a' t. de e' mellett, medve, farkas, és hiuz is. 177000 lak. 18 vsokat, 29 helys. 940 falukat számlál. A' munkásság ezen ker.ben virágzó; vagynak itten gyolcsfehérítők, vashámorok, dróthhuzók, festések, üvegsimítók, tükör fabr. posztó kézmívek, hamuzsír égetések, kapcza kézimívek, gyolcs nyomtatások, fegyver kovácsok 's a' t. Fő vsa Piseck.

Pracsa, *Weinern*, falu Pozson Várm. Pozson sz. kir. vsnak szolgálni köteles; tul. pléb. híres a' jó fejér bor mívelés miatt.

Pradelles, vs felső Loire Fr. oszt. nem messze az Allier forrásától, 1200 lak.

Prades, kis vs és kerület fő helye Francz. orsz. a' keleti Pyraeneusok oszt. Tet mellett, szép hegyekkel körül vett térségen 385 h. és 2360 lak. bir réz, ólom, és timsó bányákkal.

Prades, kis vs Catalaonia nevű Spanyol tart.

Pradlisko, falu Morva orsz. Hradischi ker. 17 ház. 115 lak. és kénköves kuttal.

Prado, n. mvs Guadalaxara tart.ban, új Castiliában, borral bővelkedik.

Praeneste, Latinusok földén, Aequusok' határánál; nagy erősség, Sullától feldúlatott, és Fortuna templ.val és Orakulomával, most Palaestina.

Prag, Prága, Praha, fő vsa az egész Cseh orsz.nak (50° 5′ 23″ É. Sz. 32° 5′ K. H.) 7 hegyen, Moldau mind a' két partján, a' Petrini, és Schweini hegy tövénél, egy a' legnagyobb vsok közül Európában, 3 német mfdnyi nagy. Lakja a' Cseh orsz. legfőbb Burggrófnak, (Megyés Grófnak) a' királyi kormánynak, Érseknek 's a' t. bir 3137, és ezek közt szép, nagyobb részint kő, és 3 emeletű magas épületekkel, és 80000 lak. kik között mintegy 9000 Zsidók. A' fövs ezen 8. részekből áll. 1) Az ó-városból, 2) Az új vsból, 3) a' kis oldalból. 4) a' Hradschinból, (a' vár körülvételeivel eggyütt), 5) a' Zsidó vsból, 6) a' Wischeradból, 7) a' Schmichowból, és 8) a' Rózsák' völgyéből, (Rosenthal) Nevezetességei 1) az ó vsban a' pléb. templom, az itten 1608-ban meghalálozott Tycho de Brahe sírkövével, a' Teiner-Udvarban lévő külső portékák' tárháza, és a' vámtisztség, a' Kereszt temploma márvány oszlopokkal, a' hajdani Jesuita Collegium, a' Misericordiánusok klastroma, a' gyönyörű Sz. Salvator', és Sz. Kelemen temploma; a' régi Gothus Tanácsház, a' IVdik Károlytól 1348-ba szerzett Universitás, a' Clementinum Collegium könyvnyomtatással, patikával, szép, több mint 100000 kötetekből álló könyvtárral, nagy Mathematikus szobával, több, nézést érdemlő

Digitized by Google

eszközökkel, Csillagvizsgáló toronnyal, és játékszínházzal. 2) a' Zsidó vs bir 9 synagógával 3) a' megerősített magas Wischerad az 8 fegyverházával. 4) az új vsban a' szép, Ignátz templ. a' Károly udvarán fekvő szép templ. az új Tanácsház, az Ursulinák templ. 5) a' kis oldalon, Moldva völgyében a' Megváltó szép templ. tovább a' Sz. Miklósnak szép temploma a' Szászok háza gyönyörü kávéházzal. 6) Hradschinban az 1755-ben fundált Kisasszonyi szerzet, a' Helytartóság. A' vár-kerületeken a' fő templ. a' Sz. Vitushoz Királyi temetésekkel, és Nepomuki Sz. János ezüst sírjával, a' jeles Érseki palota, és a' Kanonokok' lakásaik. A' nagy 16. hajlatu, és 742 lépésnyi hosszú kőhid, mely a' Moldván általvezet, és az ó vst a' kis oldallal egybekapcsolja, mellyen 29. Szentek' szobrai állanak, ezek közül a' Nepomuki Sz. Jánosé legjelesebb, ezen híd a' Regensburgi, és Dresdaival, Német ország legnevezetesebb hidaihoz tartozik. Emlékezetre méltó még a' fejér hegy 1 órányira Prágától azon ütközetről, melyet 5 Fridrik Palatinátusi választó Fejedelem 29-dik Octob. 1620-ban az Austriaiak ellen elvesztett. Találtatik Prágában a' tudományokra és mesterségekre ügyelő társaság, Polytechnicus oskola, Hydrotechnicus, (vízi mesterség) privát társaság a' fóvíz hajózás előmozdítására, és hazai gazdaságos Társaság; 1810-től fogva a' Fő nemesek Társasága is ezen czím alatt: öszveszövetkezés a' muzsika mesterség előmozdítására Cseh ország.ban. Továbbá Prága bir 3 Gymnasiummal, egy Normális, és egy fő oskolával, betegházzal, Siketnéma intézettel, több ispitályokkal, és betegházokkal, árvaházzal 's a' t. Találtatnak itt több könyvkereskedések, és nyomtatások; két Cseh és 1 Német Ujság készül. Kézi mívei állanak, pamut, és juh gyapju, selyem, kesztyü, kenőcs, szappan, tobák, tükör, kalap, és drága kő fabr. takátságokból, 1 papiros malomból 's t. ef. Prága középpontja is az egész Cseh kereskedésnek. — II. Fridrik 1757-ben Prágánál az Austriaiak ellen győzedelem koszorút nyert.

Prága, vs a' Varsói volt oszt. Visztula mellett tulajdonképpen Varsónak csak külső vsa, 885 ház. és valami 3000 lak. 1794-ben 4-dik Novemb. az Oroszoktól ostrom által vétetett vala be. Most meg van erősítve.

Pragelas, egyik a' Waldensi völgyek közül, Martin, és Perouse völgyek között Piemontban, mely Clusonnak is neveztetik. Ennek protestáns lak. a' Savoyai Herc. től 1708-ban megint megnyerték vallások szabad gyakorlását, minekutánna azelőtt a' Hugonották üldözése alkalmával a' Franciák által, a' kath. vallásra kényszeríttettek volna.

Prahlitz, Prawlow, mvs Morva orsz. Brünni ker. 1 pléb. 96 h. és 500 lak.

Prairie des Chiens, Kutyarét éjszaki Amerikában, Mississippi keleti részen, hol az Uisconsint felveszi. Valami 300 familia vademberek telepedtek itt meg. Itten jön-

Digitized by Google

nek össze eszt.ként Május' végével minden szomszéd Nemzetségek, sőt még a' Mississippi legtávolabb részein lévők is, hogy bunda börejket a'kereskedőknek eladhassák. De még is a' Főktől függ, ha jobbnak vélik e a' portékákat Louisianiába, v. pedig Mischillimackinába vinni.

Pralboino; vs Olasz orsz. Brescia tart. 2500 lak.

Prasberg, mvs alsó Stiriában Cilli ker. Száva mellett, több mint 80 ház. és pléb. Ezen környékben a' méhtenyésztés főképen üzetik.

Praszka, nemes vs a' Kalischi oszt. Prosna mellett, 810 lak.

Prater, Csász. vadaskert Bétsben Leopold vsban, jó forma nagy, fákkal bénött sziget a' Duna között, tavasszal és nyáron a' sétálásra használtatik, melyet II. József jeles intézetei által megszépített, és közönségessé tett.

Pratica, Borghese familia jószága Campagna di Roma tart.ban, Egyházi birtokban. Régi Lavinium helyén épült.

Prato, megerősített vs 10000 lak. Toscanában Bisenzio fó mellett, 5 kapuval, régi kis erősséggel, 20 közönséges épületekkel, ezek között való a' szép fő templ. della Misericordia ispitállyal, a' kölcsönözőház 's a' t. A' szorgalmatos lak. mindenféle kézi munkákat üznek, és sok gyapju, és pamut posztókat, len materiát, kalapot, rézedényeket 's t. ef. készítenek.

Pratola, vs az innensö Abruzzoban Nápoly orsz. 3060 lak.

Pratolino, mulatóvár a' Florentiai birtokban 3 órányira Florentziától, derék kerttel, mellyben az Apennin Istennek szörnyü nagy szobra találtatik.

Prats de Molo, v. *Mouliou*, erős vs Franc. orsz. a' keleti pyraeneusok oszt. Tech fónál 210 h. 3190 lak. és egy rézbányával.

Prattelen, falu Basel mellett Helvetiában, emlékezetes az 1444. eszt.béli csata által.

Prausznitz, vs alsó Siléziában a' Trachenburgi Herczs. 212 h. 1770 lak. posztó, gyolcs, és parket szövésekkel.

Prava, Török helys. Makdoniában, közel a' tengerhez erős dohány mívelése van.

Praya, Kapitányság Terceira Azori szigeten, ezen sziget északi részit teszi; több falukkal együt találtatik itten.

Praya, mvs és főhely a' sziget északi csúcsán, egy a' szelek ellen bátorságos tengeröbölnél, egy pléb. templ. 4 klastr. szegényházzal, 2 ispitállyal, vámházzal, és egészlep jó kikötővel.

Prechthal, Eklezsia a' Badeni Nagy Herczs. Dunai kerül. magas hegyektől körülvéve, egy egy udvarokból álló, 1000 lak. kik marhatenyésztést, és fa kereskedést üznek, és fa órákat is készíttenek.

Precop, l. Perecop.

Predmér, tót mvs Trencsén Várm. egy térségen, a' Szulyovi szirthegynél a' Vág mellett, bír fürész malommal, kath. pléb. és templ. Itt fehér a' Mojolika edényre igen használható agyag föld ásatik.

Preenpail, vs a' Mayenni Fr. oszt. 2670 lak.

Preetz, vs a' Holsteini Danus Herczs. Schwentine mellett 500 ház. és 2000 lak. kik közül 100-nál többen var-

Digitized by Google

gák.

Pregel, folyó keleti Borussiában, mely Georgenburgnál az Inster és Angerrap egyesüléséből ered, Állét, és Deinét felveszi, és Königsbergnél, hol 200 lábnyi széles, és a' nagy hajókra elég mély, az új Révbe szakad. Bővelkedik lazatzal.

Preichauerhalt, tart. a' Wohlaui Herczs. Siléziában, a' Breslaui Püspökhöz tartozó. Külömbféle falukból áll, mellyek közt Preichau legjelesebb, hajdan lakja a' Breslaui Püspököknek.

Preignac, vs a' Girondi Fran. oszt.

Preluka, l. Castua.

Premeaux, kis hely Bourgogogne tart.ban, Dijon környékében, jó bora és ásványos vize miatt nevezetes.

Premeri, vs a' Nievrei Fr. oszt. Nievre mellett 1430 lak. bir vas bányákkal.

Premislau, l. Przemysl.

Prenn. vs Lomza nevű Varsói oszt. 171 h. 1220 lak.

Prenzlow (É. Sz. 53° 17′ 53″) fövs a' Brandenburgi Ukermarkban a' tenger, és hason nevű fó mellett, 885 h. és 8650 lak. kik közül sokan franczia Jövevények, jó oskolával, közönséges könyvtárral, gyapju, pamut, kalap, tobák, papiros, bör és gyolcs fabr. gabonával, marhával, 's t. ef. erös kereskedést üz.

Preobranschenskoy, mulatóvár, nem messze Moskautól Orosz birod. melytől a' testörzök közül egy Regement nevet visel.

Preobrantschenie, (60° É. Sz.) sziget csak nem a' keleti tenger közepén, az Ocholszky Orosz Helyt. mellett, Asiában.

Prepesinthus, kis sziget Archipelagusban, Siphanto, és Melos között.

Prerau, kerül. Morva orsz. a' Sileziai határoknál, nagyobb részint hegyes. Folyói: March, Hanna, Beczewa, az Odera forrási. A' Marchhoz ütköző része ezen ker.nek igen termékeny földel bir, az északi környékek közönséges földdel áldattak meg a' délkeleti hegyes rész pedig terméketlen. Foglal magában 226000 lak. 26 tanácsos vsokat, 6 helys. és 452 falukat, valamenyiben 31527 h. Föhelye:

Prerau, igen régi polgári vs Beczwa mellett egy régi várral, pléb. és egyszersmind Ország dékánysággal, synagógával, mellék só tisztséggel bir 374 ház. 2658 ker. és 230 zsidó lak.

Presa, folyó a' Majlandi tart. mely alig 1 mfdnyire az eredetétől, Lago di Comoba, nem messze Como vstól szakad.

Prescott, vs a' Worcesteri Angol Grófs. 6800 lak. egy kőszénnel gazdag környéken; itt jó reszelők, és eszközök az órások és más Mechanikusok számára, még egyes részei is az óránák, ú. m. kerekek, lánczok, 's a' t. készíttetnek, mellyek azután többnyire Liverpolban, és Londonban szerkeztetnek öszve; vagynak számos fazekasai.

Presek, mvs Bavariában Main ker. 150 h.

Preslaw, l. Perejaslaw.

Pressat, mvs Bavariában Main ker. 204 h. 1450 lak. és egy drága kő fabr.

Pressnitz, Cseh szabad bánya vs a' Saatzi ker. Roterell nevű patak mellett 368 ház. mellyek közül 314-en 1811-ben August. 1-sö napján a'

Digitized by Google

dühösködő lángok áldozatjai levének; ezüst, tzin, és vas bányákkal, s kat. templ. A' Pressnitzi Kamarai uradalomhoz tartozik, melynek lak. csekély földmívelésből, és csipke kötésből élnek.

Pressteign, helys. a' Radnori Angol Grófs. déli Walesben, Lug mellett, termékeny völgyben, kereskedik gabonával.

Prestholmi the Carlof Man, kis szig. Anglia és Hibernia között, melynek sok malomköve és rezes vize vagyon.

Presto, kis vs egy révvel, a' Seelandi Dánus szigeten.

Prestolatz, vs Török Dalmatiában egy erős várral.

Preston, vs a' Lancasteri Angol Grófs. Ribble fó mellett, igen szép környéken 12000 lak. bir pamut fabr. fonással, takátsággal, timsóbányával, és kereskedéssel.

Prestonpans, falu déli Scotiában, East-Lothian Grófs. a' tenger mellett 10000 lak. nagy sófőzéssel, mely esztenként 10000 Bushel tengeri sót szállít, erős ostrea csiga fogással, tégla égetéssel, fazekassággal, gálitz olaj főzéssel, és csuda só készítéssel.

Pretsch, kis vs Saxoniában, Wittembergi ker. Elbe mellett 700 lak. és egy szép várral.

Pretschistanskoi, jeles Orosz erősség Sakmara mellett, 8 mild Orenburgtól, 300 h. és egy 5 Compánia könnyü lovag, és 1 Compania gyalogságból álló őrsereggel.

Pretstein, puszta környék felső Stiriában, a' Judenburgi ker. egy tóval, és a' hason nevü faluval, bir ónbányával, és egy meszes hegygyel.

Prettin, vs Saxoniában Wittembergi ker. Elbe mellett, 180 h. 600 lak. és a' Lichtenburgi várral.

Preuilly, vs Indre és Loire Fr. oszt. Claisse mellett, 1680 lak. és vas bányákkal.

Preussen, l. Prusszia.

Prevésa, Prevenza erős vs Albaniában az Artai tenger öböl ész. partján, 7—8000 l. kik halászattal, vadászattal, olajfatenyésztéssel, hajó csinálással, és kereskedéssel foglalatoskodnak. A' levegő igen egésségtelen, a' lakosok többnyire bénnák, sárga és beteges színüek.

Prez en Pail, vs a' Mayenni Franc. oszt. 488 h. és 2830 lak.

Pribilina, tót falu Liptó Várm. ben Biala mellett bir 20 kath. és 900 evang. l. szép erdőséggel, mellyben sok medvék tartózkodnak, és savanyú kuttal. A' lak. zabkenyérrel élnek.

Pribitz, l. Prividza.

Prichsenstad, vs Bavariában, Rezat kerben 910 l.

Prédemost, falu Alsó Sileziában Glogaui ker. 170 h. 840 l. egy várral és jeles zöldség termesztéssel.

Priebom, erős falusi vár Glogau Sileziai Herczs.

Prieborn, falu a' Briegi Sileziai Herczs. 577 h. egy várral és egy márvány bányával.

Priebus, Prybus, vs Sagani Sileziai Herczs. Neisze mellett 140 h. 810 l. serfőzéssel, gyolcs, gyapju, pántlika, és pamut szövéssel.

Priegnitz, v. *Vormark*, része a' Brandenburgi Marknak, Elbe mellett; ész. Mecklenburgal, délről közép markkal, nyug.ról a' Lüneburgal, és kel. Uckermarkkal határos; foglal valami 60

Digitized by Google

□ mfdet és 79000 l. Termékeny gabonában, lenben, gyümölcsben, és komlóban 's t. ef. és 7 ker.re osztatik. Nevezetessen: a' Perlebergi, Pritzvalki, Kyritzi, Havelbergi, Lerzeni Wittocki, és Plattenburgi kerületekre. Fő vsa Perlebereg.

Priego, 37° 34' É. Sz. 12° 23' K. H.) nemes helys. Cordova Spanyol tart. 9900 l. Méhtenyésztéssel és selyem míveléssel.

Priel, felső Asturiában 1094 ölnyi magas hegy, fekszik Stiria felé. Magas és kissebb Prielre osztatik. Az első nyugra, a' másik jobban délre terjed. Ezen hegynek lak. ezt többnyire és közönségesen: Nagyhegynek (Grosszenberg Grösszteberg) nevezik.

Priestholm, sziget nem messze az Anglesey szigettől ész. Walesban Angliában, jó jövedelmű Puffing fogással és halászattal.

Priluki, vs a' Pultawai Orosz Helyt. Kropowna mellett 2600 l. kereskedik gabonával, vágómarhával, lóval, és selyem portékával.

Primmickau, Primkenau, vs Sileziában a' Glogaui Herczs. 135 h. és 360 l. 1804-ben elégett.

Primorje, az az tengeri vidék, hegyes tart. Dalmatiában, Cettina és Narenta fók között, az első fó által felsőre és alsóra osztatik, termékeny borral, olajjal fügével 's a't. 15000 l. számlál. Fő vsa Macaraska.

Prince Frederik, vs ész. Americában, Marylandi Szabadstatusban, a' Calverti Grófs.

Prince George, Grófs. Americában, Marylandi Szabadstatusban, 25 □ mfd nagy 21340 l. Tobákkal erősen kereskedik. Fő vsa Upper Marlborough.

Princetown, vs ész. Americában, a' New-Jersey Szabadstatusban Midlesexi Grófs. 18 h. fő oskolával melly Nassau-Collegiumnak hivatik.

Principato Citra, (innenső Herczség) vagy Salernoi Herczség, Nápoly tart. a' Tyrrhenumi v. közép tengernél, Montefusco vagy Principato oltra és Basilicata Nápolyi tart. nyok között; 111 □ mfd nagy, 444380 l. hegyes ugyan, de még is elég nedves, termékeny gabonával, borral, olajjal, sáfránnyal, selyemmel, savanyu vízzel. 's t. ef. bővelkedik, főképpen a' baromtenyésztésre alkalmatos. Ezen Her. 3 u. m. Bonati, Salernoi, és Salai ker.re osztatik. Fő vs Salerno.

Principato oltra, (Tulsó Herczség) előbb Montefusco, tart. Nápoly orsz. Basilicata, Apulia, Capitanata, Molise, Terra di Lavoro, és az Innenső Herczs. között; 89 □ mfd nagy 357330 l. az Apenninusok miatt hideg levegővel bír termékeny, gabonával, borral, gesztenyével, dióval 's t. ef. bővelkedik. Ezen 3 u. m. Appellico, Montefusco, és Ariano ker.kre részelve vagyon. Fő vsa Avellino.

Prinkenau, kis vsa a' hasonló nevű uradnak Sylesiában, Glogaui Herczs. melly jó vashámorokkal, és papíros malmokkal bir.

Prinkipo szigete, l. Papas-Adissi.

Prinzbach, falu a' Layeni Herczs ezüstbányával.

Prinzeneiland, Princeninsel, sziget a' Javai ész. parton,

Digitized by Google

4 mfdnyi kerületü, és termékeny riskásával, fával, majmokkal, kis őzekkel, sertvéssel, vaddal, baromfival, tekenyősbékával, halakkal. a' 's t. A' Javai l. egy Raja alatt állnak, ki Tisztviselője a' Bantami Sultánnak. Fő helye: Sambarang.

Prinzeninsel, Herczeg' szigete, Spanyol Guineai sziget a' Guineai tenger öbölben (1° 37' É. Sz. 25° 20' K. H.) mintegy 18 geogr mfd nagyságú 3—4000 l. kik többnyire Mulattok, szabad Szerecsenek, Szerecsen sklávok, és igen kevés fejérek. A' közepin fekszik egy jó forma nagyságú hegy, egy tóval a' tetőjén 's ebből erednek a' szigetnek minden patakjai. A' climája kellemetes és igen egészséges. Fő termései ezek: köles, kukoricza, riskása, patattok, Maniokgyökér, Yamsgyökerek bőven, nádméz 's a't. drága gyümölcsnemek, ananász bananász, narancs; citrom, kokosdió, füge 's t. ef. kicsiny de kövér marha, sertés, juh, kecske, sok baromfi és hal. Fő helye: S. Anton do Principe.

Prinzeninsel, l. Prinztenieiland.

Prinzeninsel, l. Papanadosia.

Prinzen-Kostell, mélly és nagy üreg a' Falschbay és Holtzbay közt fekvő kőhegyekben Caplandban déli Amerikában.

Prinzenland, igy neveztetik a' Generalitás tart.nyiban, egy bizonyos Steenberg és Wilhelmstadt között fekvő ker. azért, mivel az Oraniai Herczs.gekhez tartozik.

Princessin-Anne, vs ész. Amerikában a' Maryland. Szabad Statusban a' Sommerseti Grófs. 200 l. és Washington Académiájával, minden féle hitüek számára.

Prinz-Wales-Cap, (65° 46' É. Sz. 210° K. H.) ész. nyugoti foka, ész. Americának, az Asiában lévő keleti Capnak által ellenében.

Prinz.Wales-Insel, Pulo Penang, (5° É. Sz. 100° 20' 15'' K. H.) Angol sziget a' Malaccai félszigetnek nyug. részin hatulsó Indiában 16 Angol mfd hosszú, 6—8 széles, 30 mfd a' környéke igen egésséges levegővel, bővelkedik Olaszborsal, betellel, arekával, kokosdiófával, Indiai náddal, fával, riskásával, czukorral, sertvéssel, madárfészkekkel, halakkal, 2000 Europaiktól, és 14000 Malayoktól Sumatraiaktól, Chinaiktol 's a' t. lakatik. A' jó rév, és a' Cornwallisi erősség végett, jó kereskedő hely, Fő helye: GeorgeTown.

Prinz-Wales-Insel, Angol szig. uj Albionnál, ész. nyugotti. Americában a' Bucarelli szép révvel, (55° 24' É. Sz.) melly 7 tűzokádó hegyektől van körülvéve, mellyeknek örökös hóval fedett teteje tüzet és hamut vetki. E' sziget déli partja Isla de Ulloának hívatik.

Prinz-Wilhelm-szigeti, fövény torlásokkal, és köszirtekkel körülvett, az alacson és veszedelmes Australiai szigetekhez tartozó, 20 szigetekből álló sziget csoport.

Prinz Villiám öble, Tschugátzki tenger öböl ész. Americának, dél nyugoti partján; emellett vannak több Orosz rakodó helyek és 3. e-

Digitized by Google

rösségek.

Priala, helys. Piemontban, a' Cevai tart. mellynek környékén igen jó bor terem.

Pripecz, Pripice, Prizipiec, hajókázható fó Orosz orsz. mely a' Minszki Helyt. ész.ra Kiewtől a' Dneprbe ömöl. Pinsknál Jásioldát Pripecznek egy Mellék fóját öszveköti egy mesterséges fó Schtscharával Niemennek egy mellék fójával. 46 Orosz mfd hosszú, és 10 zsilippel bír; még is csak sima hajók járhatnak rajta, mellyek 3 lábnyinál méllyebben a' vizbe nem merülhetnek.

Prisen, Prissen vs Cseh orsz. ban a' Saatzi ker.ben 125 h. mellyek közt 76-an serfőző jussal bir.nak, és egy kath. pléb templ.mal

Prisrend, Török vs Serviában, Drin fó mellett 6000 l. és egy kath. Püspökséggel.

Pristina, mvs termékeny vidékben a' Nowibassari Sandsakságban, Serviában egy Püspök lakhelye.

Pristram, falu Syleziában a' Nimptschi ker, bir kőbányával, komlót és büzért termeszt.

Priszlop, falu Marmaros Vármegyében Nagyag patáknál a' Galitziai határoknál, kath, és Görög l. Fürész malommal és kir. Harmintzaddal.

Pritter, falu Pomerániában a' Wollini ker. kel. tengernél Angolna halászattal.

Pritzerbe, vs közép Brandenburgban Havel mellett 150 h. és 900 l.

Pritzwalk, igen szép, és kellemetes 's termékeny környéken fekvő vs Priegnitzben Dömnitz mellett melly 1/4 mfdnyire a' vstol Stepenitzbe szakad 358 h. és 1770 l. kik földmívelésből, posztó és gyolcs szövésből élnek.

Pival, félsziget Trave fóban, mellyben a' Mecklenburg-Schwerini Herczeg 1803-ban Lübeck vsához lévő jusáról egészen le mondott.

Privas, 44° 45″ É. Sz. 22′ 16″ K. H.) fő vs az Ardechei Frsncz. oszt. 3 patakok mellett 360 h. és 3000 l. egynehány gyapju fabr. timársággal, és jeles főképen kereskedéssel.

Privigye, Privicza, Prividia, Prinitz, tót mvs Nyitra Várm.ben Bajmóczhoz 1/2 mfd F. U. G. Pálfi egy Piarista klastrommal mellynek papjai, az itt lévő Gymnasiumot tanitják, egy helybéli pléb. val 2091 kath. l. sok posztó és czipő csinálókkal, a' vson kivül egy hegytetőn szép Mária templomával. Handlow patak kifolyásánál.

Privista, vs Makdonia nevü Török tart.

Prizzi, kis vs Siciliában, Val di Mazzarába.

Proava, mellék fója a' Dunának Oláh orsz.ban.

Probpach, falu savanyú kuttal a' Nassau-Dillenburgnak Mengerskircheni tisztségében.

Procita, a' föld alatt lévő tűz által eredt sziget a' Terra di Lavoro nevű Nápolyi tart. mellett, a' Minesi hegyfóknál; 6 Olasz mfdnyi kerületű, igen gazdag borra, és gyümölcsökre, fátzányokra, fogjokra, és halakra nézve. Valami 15000 l. kik jeles hajókázást, és Parti kereskedést űznek. Főhelye:

Procita, helys. szép templomokkal, melly 1791-től fogva vsi jussal bir.

Procupia, Arcopia, Törökül Urchup, vs Serviában a' Morava

Digitized by Google

Moreva mellett, Krakowi Sandsakságban.

Prodselten, vs az Aschaffenburgi Herczs. a' Main mellett, 1500 l. bort mível.

Proluswand, hegy felső Stiriában a' Brucki ker. mellyen egy elhagyott ezüstbánya találtatik.

Prome, ujjonnan épített fővsa egy tart. a' Birmanni birodalomban a' régi hasonnevű öszvedölt vs' omladéki mellett 40000 l. közel van ide azon hely, hol két igen nagy istálókban elefántok tanittatnak. A' Császár második fia viseli a' Promehi Hercz. czimet.

Prosecho, Prosecco, falu és vár, az Austriai Littoralében; itt terem a' Reinfallinak nevezett fekete veres bor.

Proserpini-tó, a' Siciliában.

Proskau, 38 h. álló helys. és a' mellette fekvő 48 h. álló falu, az Oppelni Herczs. Sylesiában egy várral és kertei; cserép edény fabr. val.

Proskurow, Proskuriow, vs a' Podoliai Orosz Helyt. közel a' Bug forrásához.

Proslavitza, Prostivitza Chiustange, jó kereskedő vs Bulgáriában a' Duna déli ágánál.

Prosna, Wartha mellék fója a' Warsói volt Her. ben.

Prosolzheim, Prosselsheim, helys. a' Würtzburgi nagy Herczs. 280 h. és jeles gabona kereskedéssel.

Prosperhouse, vs a' Kildarei Hiberniai Grófs. Leinsteri tart. bir jeles pamut kézi mivekkel.

Prostnitz, Prosznitz urad. és ugynevezett fő vsa a' termékeny Hannának Morva orsz. az Olmützi ker. Lichtenstein Herczeg védje alatt, 510 h. 6400 l. kik között sok zsidók vannak, pléb. jeles gabona kereskedéssel és lud tenyésztéssel.

Prosto, helys. Majlandi Herczs. Fő fabr. jok a' Lavetzköből faragot konyha edényeknek.

Prosgowice, vs a' Krakói ker. ben. 147 h.

Prota, egy a' Prinz szigetek közül az Archipelaguson, kevés l. egy falunak, és 2 klast. omladékival és bátorságos révvel.

Protopope, vs a' Magyar Katonai határokban egy jobbító házzal, és aranymosással.

Provence, Provincia, nagy, régi Francz. tart. a' középtengernél, hol egy 140 Fr. mfdnyi Parti tart.t formál, az előbbi Langvedoc, Dauphiné, Piemont, és Nizza tart. közt 140 □ mfd nagy és a' revolutio idején 800000 l. számlált. Osztatik északi v. Felső-Provencere, melly egy hosszu a' Durancetól kel.ről nyugot felé keresztül folyt völgy, több mellékvölgyekkel, és déli vagy Alsó-Provencera, melly a' Parti tart.t foglalja. Ezen tart. több hegyektől körül van véve; a' Climája közönségessen meleg, a' levegője tiszta, egésséges, és szüntelen tartó szelek által frissítetik, de az erős és kellemetlen délnyugoti szél fojtó meleget okoz és a' hideg ész. nyugoti szél, melly itt Mistrel nek hívatik, mérges és mindent álthatható hideget szül. Felső-Provence bir kövér legelőkkel és jeles marha tenyésztéssel, gabonával, almákkal, körtvéllyel, és szilvával, de kevés borral kedveskedik. Alsó-Provence

Digitized by Google

alig termi meg a' lak. élelmére szükséges gabonának felét, de ellenben gazdag, borra, olajra, fügékre, Sz. János kenyerére, narancsra, citromra, granátokra, és Egyptomi szilvára nézve. A' közép tart. ban találtatnak bőven gesztenye, dió, baratzk fák 's a' t. Még a' legterméketlenebb helyek is myrtussal, terpetinnal, tömjénnel, repkényel, rosmaringal és levendulával bé vannak nőve. Az erdőkben mindég zöld tölgyek, kermestölgyek, kosárfák, lotusfák, Afrikai ákátzok, babérfák, cyprusfák, és szederfák találtatnak. 's t. ef. A' magassabb hegyek bővelkednek értzel. Emlékezetesebb fóji: a' Rhodanus, Durance, Verdon, és a' Vár, mellyek közül csak a' Rhodanus hajókázható. Találtatnak több tavak és mocsárok is. Most ezen tart. ezen osztályokra részeltetik. A' Rhodanus torkolatjai, az alsó Alpesek és a' Vari oszt.

Prower-Wieck, tenger öböl Svecusi Pomerániában.

Providence, (uj) Bahamai sziget nyug. Indiában 8 □ mfd nagy, termékeny sóval, Brasiliai fával, ananással, narancsfákkal 's a' t. Fő helye: Fort Nassau.

Providence, Grófs. az ész. Americai Rhode-Island nevű szabad statusban, gazdag márvánnyal, magnessel, vassal, rézzel, fával, bir 25000 l. Fő vsa:

Procidence, fekszik Narroganset mellett és bír 850 h. 7000 l. udvarioskolával, váltó kasszával, nagy révvel, czukor főzéssel vitorla vászon, pamut materia és posztó kézi mívekkel, szegkovácsokkal, papíros malmokkal, hajócsinálással és más virágzó mívekkel; a' kereskedése jeles.

Providentziai út, l. Endeavour-révier.

Provins, Provinum, (48° 33′ É. Sz. 20° 57′ K. H.) vs a' Seine és Marne nevű Fran. oszt. a' hajókázható Vouzie mellett 5500 l. fél gyapju materia, és rózsa czukor fabr. és kénköves vízzel.

Prozan, falu Syleziában a' Frankensteini ker. találtatik itten opálkő, smaragd, és türkisz.

Pruck, mvs Baváriában Isár ker. 940 l. kik sok fejérittökkel birnak.

Prudnick, két ágú fó felső Syleziában, melly Kleinglogau mellett az Oderába szakad.

Prudnick, l. Neustadt.

Prüm, kis vs a' Trieri tart. az Anderni erdőben hasonnevű fónál, melly Wasserbillichnél a' Moselbe szakad.

Prurhein, darab föld a' Speyeri tart. Saltza fónál, melyből egy kis rész, a' Bretten nevű Pfaltzi (Palatinátus) főtisztséghez tartozott.

Prusa, l. Bursa.

Prussia, Preuszen, Borussia, Burkus Kirs. (52° 49′ — 55° 47′ az É. Sz. 33° 38′ — 41° 55′ K. H.) határos a' keleti tengerrel, Orosz bir. mal, uj Lengyel országgal és Pomerániával, foglal 1118 □ mfdet és mintegy másfél millio l. általjában véve sík, kevés dombokkal kelet felé, hol egynehány halmok, és a' Goldgarbe hegy találtatik. Nagyon nedvesítetik: a' Spirdingi, Maueri, Kaueni, Gneserichi, Draueni 's a' t. Tavai: Memel, Rust, Gilge Vistu-

Digitized by Google

la, Nogát, Passarge, Pregel 's a't. fói, és uj Gilge, a' nagy és kis Fridrik árka, és a' Johannesburgi mesterséges fók által. A' keleti tenger is 3 öblöt formál: a' Curi a' Frisch és a' Pautzki réveket. A' Climája durvább mint Német orsz.nak erős 6 holnapokig tartó téllel és 4 holnapnyi hosszu nyárral, mely néha rekkenő hévs.gel nyom A' partoknál az idő nagyon változó erős szelektől háborgattatik, Az ősz ködös. Főbb termései: gabona, pohánka, len, kender, vérköles, komló, dohány, buzér, izats, fai gyümölcs, főzelék; borostyánkő, vas, só, torfa, kőszén, agyagföld, timsó salétrom; szarvasmarha, ló, juh, sertés, vad, jávorszarvas, medve, hiuz, farkas; sok hal, igen sok lud és rigó, sok méz és viasz. A' lak. Burkusok, Németek, Lengyelek, Litvanusok, Zsidók, beszélnek Németül, Litvanusul, és Lengyelül és többnyire Lutheranusok. Ezek földmívelést, marhatenyésztést, vasfábr. üveg, papiros, rézportéka, gyapju materia, és gyolcs készítést és jeles kereskedést üznek. Prussia két főrészekre szakad: u. m: keleti és nyugotti Prussiára. Keleti Prussia v. a' tulajdonképpen való Burkus Kirs. keleti Prusszus, és a' Littaui kamara osztályokra vagyon felosztva, amaz bir. 8 ker. u. m: a' Schakeni Tapiaui, Brandenburgi, Rastenbergi, Braunsbergi, Heilsbergi, Morungi, és Neidenburgi ker. emez pedig 3 u. m: az Insterburgi, Oletzkoi, és Sehesteni ker. tekre. Ny.ti Prussia, melly Lengyel orsz.nak első felosztása alkalmával 1772-ben Lengyel - Prussiából, és a' Nagy Lengyel orsz.nak egyik darabjából állott és a' mellyhez az eddig szabadon maradt Danczig és Thorn vs is jött, nyug. Prusszus Kamarai oszt. és nyug. Prusszus Kamarai Követség osztályokra, a' Netz kerületi maradékjaival eggyütt részeltetett. Amaz 7 ker. foglal: a' Marienverdit, Marienburgit, Culmit, Michelauit, Dirschauit, Stargardit és a' Könitzit; emez nagyobb rész. Warsói Herczs.hez jött. Lengyel orsz. második felosztásakor. 1793 hozzá adattak déli Prussia név alatt: a' Poseni, Gneseni, Kalischi, Seradieni Vajdaságok, a' Czenstochaui vs és a' klast. a' Wieluni föld a' Leutschitzi Vajdaság, a' Cujaviai tart. a' Dobrzini föld és a' Rawai, és Plotzki Vajdaságok. A' harmadik osztály uj nagyobbulást nyert ezen orsz. 1795 uj keleti Prussia nevezet alatt, Nagy Lengyel orsz. nak hátra lévő részeiből, Masumenből, Litvaniának és kis Lengyel orsz.nak egy darabjából, és Netz tart. ból. De a' Tilsiti béke által (9 Jul. 1807) mind azon tart. mellyek mint egyes részei Lengyel orsz.nak 1772 Jan. 1 napjától fogva Prusszus hatalom alá jöttek vala, a' Warsói Herczegség czime alatt a' Szász Kir. nak által engedtettek.

Prusszus Királyság, (49° 10′ —56° 3′ É. Sz. 28° 28′—41° 55′ K. H.) ész. Mecklenburgal, Sveciával, a' keleti tengerrel és Russiával, kel. Russiával és Lengyel országgal, délre az Austriai

Digitized by Google

Császári statussal, a' Szász Kirs. és az Anhalti Herczs. nyug. Elbe fóval, vagy a' Westfaliai Kirs. Mecklenburggal, és a' Svecus Pomeraniával határos. Magában foglalja a'Prusszus Kirs. és a' Prusszus tart.(az előtti Német tart.kat) u. m: Brandenburgos, és a' Sileziai Herczs. és Pommeraniát. 2905 3/4 □ mfd nagy 5142000 l. Jövedelme mint egy 12 mill. tall.ra megy. a' Status adósságit nem lehet meghatározni. Hadi ereje 42000 emberre van szorítva. Fő vsa Berlin. A' Prusszus Statusnak keleti, nyug. déli, és uj keleti Prussiával együtt következő részei voltak: A' Német országi Franconiai ker.b. a' Beyreuthi, és Ansbachi Markgrófságok, egy része a' Limburg-Gaildorfi urad.nak, és a' Hauseni urad. a' Westfaliai ker. a' Clevei, Ostfrieslandi, Mindeni és Mörsi Hers. a' Marki, Ravensbergi, Tecklenburgi, Lingeni, és Sayn-Altkircheni Grófs; a' Burgundiai ker. ben a' felső Gelderni Her. ből egy darab az alsó-Szász ker.ben a'Magdeburgi Hers. a' Saali ker.tel és a' Halberstadi H.ben a' felső Szász ker. a' keleti első Pomerania, az egész hátulsó Pomerania, a' Brandenburgi Mark egy darab a' Mansfeldi, és Hohensteini Grófs.ból végre a' birodalmi ker. kivül: majd nem egész alsó Silezia felső Sileziának nagyobb része a' Glatzi Grófs. a' Kotbusi ker. alsó Lausitzból. Helvetziában: a' Naufchateli Herczs. és a' Vallangini Grófs. De a' revolutzios Fran. háborúban lett részvétele által, elvesztette Prussia, a' Fran. országgal 1795-en kötött egyedül valóságát valamint jövendőben is a' Lünevilli béke által: 1) a' Gelderni Herczs.get. 2) A' Gelderni Herczs. tulsó részit. 3) Mörsi Herczs. 4) a' Savernai, Huissi, és Malburgi birtokokat. 5) a' Rajna, és Maas vámait, mind együtt 46 mfd 122000 lak.kal 1,350000 for.eszt. jöv.ért. Ellenben kapta 1803-ban: a' Hochstiftet, és a'Hildesheimi és Paderborni Hers. az Erfurti és Untergleicheni birtokot, Eichsfeldet, a' Treffurti eddig Maintzhoz tartozó résszel, a' Herfordeni, Quedlinburgi, Elteni, Esseni, Werdeni, és Kappenbergi Apátságokat; a' Mühlhauseni, Nordhauseni, Goslari, birodalmi vsokat, és Münster vsát a'fel.Hochstift egész keleti részivel. És igy a' Porosz tart.nyok, a' Hannoveriaikkal egyetembe 6181 □ mfd és 10500000 lelket foglaltak magokban. Hanem az 1807-ben 22 Juniusban Prussia és Fr. orsz. között kötött Tilsiti béke által elvesztette amaz, több mint felét birodalmának; a' Francz. orsz. által kinevezendő kormányoknak (Regenseknek) által kellett vala engedni mind azon Her. ket, mellyeket a' Rajna, és Elbe között birt, a' Szász Kir.nak pedig a' Kotbusi ker.t alsó Lausitzban; le mondott a' Szász Kir.nak, és az Anhalti Herczegnek minden, az Elbe jobb partján lévő birtokiról, és mind azon tart.nyok birásáról, mellyek 1772-től fogva Lengyel orsz.tól elszaggattattak. Illy módon elvesztett Prussia mintegy 3257 □ mfdet, és valami 4843560 lakosokat. De a' legujjabb

Digitized by Google

1813's 14-ki történetek vissza helyheztették Prussiát az előbbi birtokokba.

A' Párisi kettős béke kötés, és Bécsi egyesülés által, Prusszia nem csak a'Tilsziti békéléssel elvesztett örökös tartományit szerzette vissza, hanem jeles 9—10 milliónyi lakos nagyobbodást is nyert. Nevezetesen következő tart.okat tulajdonított magának: 1) az egykori Lengyel (keleti Prusszus) tartományiból, és a' Warsó Herczs.ből, Posen nagy Herczs.et Neuhoftól keleti Prussziában elkezdvén, a' 1772-diktől fogva volt nyugoti Prusszia határiig, Leibisch falúig, melly új Lengyel orsz.nak maradt, Szczytnónál a' Wisztulán ált menvén a' Netz Departmánt egykori határáig, nagy Opoczkóig, innét Chlewiskán által (melly is Prusszusé) Powidz vsáig; tovább Slupcze városánál lévő Wartha és Proszna egybe folyásáig; ennek mentében felfelé Koscielnavics falúig, Kalisch vsához egy órányira, egész Gola falúig, Schlésia szélénél Pilschin vs áltellenében, kiterjed. Thorn, és Dánzig vsokat az ő vidékökkel a' Tilsziti el határozás szerént. 3) A' Saxoniai és Wesztpháliai Kir. ságokból és Bergi N. Herczs. ből a' Cottbusi kerületet, (alsó Lusatiát egészen felsőnek részét Görliczi ország útig) Altmarkot, Magdeburg Herczs.nék Elbe vizén tulsó részét Saal ker.lettel eggyütt; a' Halberstadti Fejedelemséget Derenberg, és Hasserrode uradalmakkal. Quedlinburg városát vidékével, Mansfeldi Grófs.nak egy részét, Hohenstein Grófságnak részét, Eichsfeldet, Nordhausen városát, vidékével, Mühlhausen városát vidékével, Treffurt ker.nek részét Dorla vssal. Erfurt vst és tartományát, Klein Brembach, és Berlstädtet kivévén (melly Sakszen Wajmáré lön), Untergleichen Grófs.hoz tartozó Wandersleben tisztséget, Paderborn Herczs.get, Schwalenberg, Oldenburg, Stoppelberg tisztségeknek, és Hagendorn, Oderhausen, birtokoknak részeit, mellyek Lippe tart.ban feküsznek. Mark Grófságot Lipstadt hozzá tartozó részével. Werden és Effen Grófs.okat egészen, Cleve Herczegs.nek Rajnán innensö partján fekvő részét Wesel várral és várossal; Elten secularizált Stiftet; Münster Püspökségnek egy részét (másikát Hannoverai Kir. nyerte el) Cappenberg secularisált Prépostságot, Techlenburg Grófságot, Lingen Grófs. nak részét (másik a' Hannoverai Királyé) Minden Herczs.et, Ravensberg Grófságot, Herford Grófságot, Neufchatel Herczs.et, Valengin Grófságnak vidékében fekvő részével; fő hatalommal birja Wernigerode, és Hohenlimburgi Grófs.okat is. 4) Rajnántúl a' N. Bergi Herczs.ből, és Francz. Departmántokból Prusszia birja Cleve, Jülich, Geldern Herczs.eket. Düsseldorffal eggyütt, a' Trieri és Cöllni Választó Érsek- Herczs.eket, Sarlonis várát kerületével eggyütt az egyesült Belgyiom határáig (mellyhez tartozik Lüttich, és Luxemburg Hercz.ség) a' Francz. orsz.nak 1792-diki széléig;

Digitized by Google

's a' Darmstadti Maincz Herczségig. Ezen birtokira nézve a' Prusszus Kir. magának tulajdonítá Posen N. Herczegi, Saxonia, Thuringia, mind a' két Lusatia, alsó Rajnai Fő Herczs. 's a' t. titulasait.

Prusszus orsz. Hannoverai Kirs.nak áltengedte azon Bécsi eggyezés erejével 1). Ost Frieszland és Hildesheim Herczs.eket, 2). Alsó Lingen Grófságot, Münster Herczs. nek szomszéd részével egygyütt. 3) Eichsfeldhez tartozó Lindau, Giboldhausen, és Duderstadt urodalmakat, Goszlár vssal eggyütt, 22000 lak.kal. A' Sachsen Wajmári Herczs.nek áltengedte: Blänkenhayn urodalmat, (Wanderleben tisztséget kivévén), alsó Kranichfeld urodalmat, a' Teutonicus rendnek Zwaezen, Lehester, és Liebstädt Komandójit, azokat, mellyek a' Wajmári Herczs.ben esnek, 's a' hoz tartoznak; Trautenburgi tisztséget, kivévén Droizen, Görschen, Wethaburg, Wetterscheid, és Möllschütz helységeket; az Erfurti tartományhoz tartozott, de Wajmári Herczs.ben feküdtt falúkal, és az Eisenachban fekvő Wajmári Bischofsroda és Probsteizella falúkat, mintegy 50 lasokkal. A' Hasziai Választó Herczs.nek áltengedte Fulda Püspökségnek hatalma alá jutott részét (egy része az Austriai Háztól Bajor orsz.nak adatott Szalczburgért, 's a' t. cserébe) a' körül lévő szabad nemes (Ritter) jószágokkal eggyütt: nevezetesen Dernbach, és Geyza kerületeket: vagy is: Neuhof, Weihers, Fulda vs, és vidék; Johannesberg, Groszenlüder; Burghaun, Hunefeld, Eiterfeld, Huselstein, és résznyire Biberstein birtokokat; tovább: Lengsfeld, Marenszbach, Bucherau, Wenigentaft, jószágokat. Ellenben a' Hessen Casseli Fejedelemtől vette: a' Katzenellenbogi Grófságot, Plesszei urodalmat, Neuengleichen, Wechte, Auberg, Freudenberg hivatalokat, és a' Göttingeni Prépostságot maga számára; Szaksen Wajmár számára pedig: a' Frauenfee, Wolckershausen, Vachat hivatalokat; a' Kreutzbergi és Friedewaldi tisztségek részeit. A' Svéd Pomerániát a' Dániai Kir.tól résznyire pénzen, résznyire Lauenburg Herczs.ségen vette. Eddig Prusszia orsz. e' tart.okból áll: 1). Nyugati Prusszia Königsberg és Gumbinne fő vsokkal. 2) Nyug. Prusszia; Danczig, és Marienwerder fő vsokkal. 3). Posen; Posen és Bromberg fő vsokkal. 4) Slésia; Breslau, Bunczlau, Reichenbach és Oppeln fő vsokkal. 5). Brandenburg; Berlin, Potsdam, és Frankfurt (Oderánál) fő vsokkal. 6) Pomeránia; Stettin, és Coeslin fő vsokkal. 7) Sakszonia; Magdeburg, Weissenfels, Merseburg, Erfurt, Görlicz fő vsokkal. 8) Münster (Monasterium); Münster, Bielefeld, Hamm, Arensberg fő vsokkal. 9) Alsó Rajnai N. Herczs. Köln, Koblencz, Trier, Aachen Poon fő vsokkal. 10). Cleves Berg; Düsseldorf, Cleve, Wesel, Steinfurt, 's a' t. fő vsokkal. Két tart. egy katonai divisiót állít 2 millio lak.kal, mindenik tart. több ker.etekre osztatik, a'

Digitized by Google

hányszor 400000 lak.ok találtatnak benne. Minden kerületek több részekre, 's ezek községekre osztatnak fel. Mindenik tart.nak első fő vsában van tulajdon fő Praesidense és Kormánnya; 's a' t. Azonban Prusszus orsz.nak birtoki mindeddig egészen elnem határoztattak, a' Frankfurti alkudozások még némű némű cserét vonhatnak magok után. Az ígért Constitutiójával is némelly változtatást szenvedhet osztállyában, és igazgatásában.

Prusszus-Eylau, 54° 22′ 50″ É. Sz. 38° 18′ 40″) vs keleti-Prussiában, Brandenburgi kerül. 189 h. 1620 l. egy várral és posztó szövéssel, emlékezetes az 1807 8. Februar csata miatt.

Prusszus-Friedland, l. Friedland.

Prusszus Hollandia, vs keleti Prussziában Mohrungi ker. Weeske helys. mellett 368 h. 2830 l. bör és gyapju fabrik. serfőzéssel, és gabona kereskedéssel.

Pruszka, tót falu Trencsin Várm. melly Gróf Königseckhez tartozik; vagyon kastélya, egy kath. templ. szürke barát klast. Az ide való mester emberek jól élnek.

Pruszana, Pruschana, kerül. vs a' Slonini Orosz Helyt.

Pruth, Porata, Pyretus, hajókázható fó Magyar orsz. és Galitziában ered Marmaros Várm. a' Karpatusok tövénél, Bukovinán és Moldávián keresztül foly és a' Dunába szakad. Ezen viznél, nem távól Falczintól kerítetett bé 1711-ben I. Péter Czár a' Törökök és Tatárok által, mellyre a' Török udvarral való béke következett, melly Pruthi békességnek neveztetik. — Ezen fó teszi a' Russia és Porta közt az 1813 ben kötött békesség olta Russia és Moldávia közi határt.

Prutz, falu Bavariában Inn ker. savanyú kúttal, és kénköves forrással.

Prybus, l. Priebus.

Przacznitz, vs az uj Lengyel orsz.ban a' Plocki oszt.ban, Wallbusch fó mellett 233 h. és 1500 l.

Przedec, vs a' Poseni Herczeg. 510 l.

Przedecz, vs ugyanott 350 l.

Przelaucz, vs Cseh orsz. a' Crudimi ker. Elbe mellett 200 ház.

Przemysl, Premislau, 49° 46′ 30″ É. Sz. 40° 36′ K. H.) ker. vs Galitzia Przemyslei ker.ében San folyó mellett, mellynek tulsó felén magas köszalon egy vár áll. Lakhelye egy Romai kath. és egyesült görög Püspöknek, és a' kerület tisztségnek, Van 5500 l. 14 klast. 1 kath. gymnasiuma fő oskolája, leányoskolája, könyvnyomtatója pósta váltása, és kereskedése.

Przemysli kerület, Galitziában melyet San vize keresztül hasít. Ezen ker.ben vagyon 2000 munkás takács széknél több. Sokan foglalatoskodnak hajófa készittéssel, hajó csinálással és a' hajók vezetésével a' Sanon és Vistulán Dantzig felé.

Przeroslen, vs Warsói volt Lomza oszt. 230 h. és 1160 l.

Przastitz, polgári vs Cseh orsz. a' hason nevü Religio fundus jószágán a' Pilseni ker.ben 1810 22 Oct. majd egészlen elégett.

Przeworsk, urod. és vs Galitziában Rzeszowi ker. 670 h. 2200 l. Apátza klast. pósta

Digitized by Google

változással, köz oskolával és hasznos gyolcs és drell szövéssel.

Przibislau, Herczeg Dietrichsteini vs Cseh orsz. Czaslaui ker. 193 h. és vasbányával.

Przibram, szab. bánya város Cseh orsz. Rakonitzi kerül. Litawka vize mellett 290 h. és Dékány templ. A' lak. erős bánya és földmivelést és vsi munkákat üznek. Vannak itten ezüst bányák és vashámorok.

Przichowitz, falu Cseh orsz. a' Bunzlaui ker. 177 h. len miveléssel és fonással.

Przipiec, l. Pripecz.

Przybiszewo, vs a' Warsói volt oszt. 620 lak.

Przyrow, vs a' Warsói volt Kalischi oszt. 790 lak.

Przysucha, vs a' Krakaui kerül. 179 h.

Przytyk, nemes vs a' Radomi volt Warsói oszt. 130 h.

Psehduch, egy ága a' Kubani Tscherkesseknek, kik föld mivelésből, marhatenyésztésből, kereskedésből és tolvajságból élnek.

Pszyna, l. Plesz.

Psiloriti, máskép Ida igen magos hegy Candia szig. az Europai Török orsz. az esméretes Labyrinthal, mellynek fő bemenetele 1200 Lépesnyi hosszú.

Psiol, hajókázható fó a' Poltawai Orosz Helyt. a' Dneprbe szakad, és Donnal öszve köttetik.

Pskow, l. Pleskow.

Pszczewo, l. Betsche.

Ptol, fó a' Charkowi Orosz Helyt. Russiában ered és Kirylownál a' Dneprbe szakad.

Ptolemais, l. Acre.

Puch, falu Bavariában Isar kerül. 7 orányira Monachiumtól, egy emlékjelével Lajosnak a' Bajor Császárnak, melly 40 láb magos hegyes oszlopból áll.

Puchacay, a' Spányolokhoz tartozó birtók a' Chili Audientiában, déli Americában Gualqui főhellyel.

Puchó, Puchow, jeles mvs Trencsin Várm. a' Vág mellett Aspremont Grófhoz tartozik, egy kath. templ. synagógával, harminczad tisztséggel, só tarházzal, sok posztó csinálokkal, posztó nyirőkkel és más mesteremberekkel. A' többi lak. földmivelésből és kereskedésből élnek, melly pontban nékiek a' Vág vize igen jó szolgálatot tészen. A' bora nem jó féle.

Pud, 40 fontból álló kereskedő mérték Russiában, melly 29. 21/100 Bécsi fontot nyom.

Pudoler, l. Padder.

Puderbach, Wied - Runkeli Herczegi falu a' Westfáliai ker. vasbányával.

Pudewitz, lengy. Podwiedzisk vs a' Poseni Hercz. 160 h. és 1185 l.

Pudlein, magyar. Podolin tótúl Podolinecz, kerített vs Szepes Várm.ben, a' 16 Szepesi vsoknak egyike; Poprád vize mellett, Löcsétől 6 3/4 óra. külső vssal; tulajdon tanácscsal, vs házával, kastéllyal, és uraság lakhelyével. A' K. Kamaráé. 2256 kath. l. kik kézimunkából, mezei gazdáskodásból és kereskedésből élnek; kath. gymnasiummal, mellyet a' Piaristák tanítnak 's mellyet még Galitziából is sokan meg látogatnak. Lak. Németek és Lengyelek. A' vson kivül lévő Sz. Anna kapolnájánál búcsuk tartatnak. Az ide való esztendei és héti vásárok sokat béhoznak. Van itt egy orvos kut is. Kerítése

Digitized by Google

mellett áll a' Podolinyvár, melly egykor H. Luboniwszkyé volt.

Pudmericz, tót falu Posony Várm. alsó Magyar orsz. Gidra pataknál, mely 6 malmot hajt, és télen be nem fagy. Itt sok jó cserépedény készül. Bir egy kath. temp. 3 halas tóval és szölö miveléssel. A' Pálfy familiához tartozik.

Puaoga, Pudoc, vs az Olonezi Orosz Helyt. Wodla fónál, melly az Onega tóba szakad.

Pudutscheri, l. Pondichery.

Puebla, Intendentia uj Spanyol orsz. 2669 □ mfdon 813300 lak.

Puebla, kis jól épült vs Aragoniában Gallego fó mellett, kastéllyal.

Puebla de los Angelos, l. Tlascala.

Puelches, Pampas, szab. népség Chili Spanyol tart. déli Amerikáb. Cordirellas bérczek' tövénél lak. a' szabad Araucosokkal egyesültek.

Puente d' Aquilar. szirtes hegy fok a' Porto Ricco Antilli szig.ten nyugoti Indiában.

Puente de Don Ganzalo, (37° 30′ É. Sz. 17° 53′ K. H.) vs Cordova Spanyol tart. 4800 lak.

Puente del Arcobispo, Helyt. a' Toledoi Spanyol tart. Tajo mellett 1200 l. és üveg fabr.

Puente Deume, kis vs Galitziai Spanyol tart. Eume mellett

Puente-Vedra, kis vs ugyanott Loris mellett.

Puers, vs Brabantiában 3620 lak.

Puerto de Cavallos, rév a' Hondurási tart. a' Guatimalai Audienciában uj Spanyol orsz. ész. Amerikában hol a' Spanyolok minden némü portékákra igen jó tárházokat ípítettek.

Puerto de Espanna, l. Spanisch Town.

Puerto de las aquilas, erösített rév Murciai Spanyol tart. kereskedést üz.

Puerto del Principe, l. Portau Prince.

Puerto de S. Francisco Drac, rév a' Califarniai félszigetnek nyugotti részen, északi Amerikában.

Puert de la Magdalena, rév a' Californiai fél szig.nek déli partján északi Amerikában.

Puerto de S. Juan, rév a' Nicaraguai tart. a' Desagvadero torkolatjánál, uj-Spanyol északi Amerikában.

Puerto de S. Maria, rendes vs Sevilla Spany. tart. Cadixnak által ellenében Guadalete torkolatjánál a' Cadixi tengeröbölben 25000 l. igen jó ivó vizzel, 3 ispitállyal, a' Sz. Katalin erössége által védelmezett derék révvel és nagy jövedelmü sóbányákkal; jeles kereskedést üz, melly okból sok Francz. Angol és Hollandus kereskedök lakják.

Puerto de Velo, l. Porto Béllo.

Puerto Formoso, v. Hermoso, rév a' S. Domingoi szig. déli részin ész. Amerikában.

Puerto Mahon, l. Mahon.

Puerto Real, l. Porto Real.

Puerto de San Lorenzo, l. Santa Crux de Nutka.

Puerto Santo, l. Porto Santo.

Puerto de San Mathias, l. Rio Negro.

Puerto Seguro, l. Porto Seguro.

Puerto Vejo, vs és rév a' csendes tengernél Peruban, Spanyol déli Amerikában.

Puget Theniers, város a' Nizza Grófs. Var fónál 910 l. üz marhatenyésztetést.

Puglia, l. Apulia.

Puglienza, kis vs egy révvel a' Mallorkai szigeten.

Puhl, l. Fula.

Digitized by Google

Pulcelsi, vs Tarn Fr. oszt.

Puicerda, Puigcerdan, (É. Sz. 42° 34′ K. H. 18° 32′) fővsa a' Cerdagnei Grófs. Catalonia Spanyol tart. Segre mellett 3800 lak. egy kastéllyal, és érczes forrásokkal.

Puiseaux, vs Loiret Fr. oszt. 1930 l.

Pukancz, Bugancz, magyarúl Bakabánya, tótul Pukanec, (É. Sz. 48° 21′ 20″) sz. kir. vs és egyik a' 7 bányavsok közül Hont Várm.ben 2 mfd Selmetzbányától, dél felé amaz arannyal és ezüsttel gazdag hegyláncz tövinél fekszik, melytől a' Pilisi hegyig 5—6 mfdnyi rónaság terjed el. Számlál 512 h. és 2450 kath. és evang. lak. kik Tótok és Németek, kik föld, bor, és kertmivelésből, és pálinka égetésből élnek. Ékesítik e' vst némely új épületek, és képek; vagyon kath. és evang. templ. pota hivatala, derék tanácsháza, és normális iskolája. Portáji 2 2/8. Nevezetes még az itt lévő vízcsatorna, és ugró kút is.

Pulawy, nemes vs a' volt Varsói Lublini oszt. Vistula mellett.

Pulchely, Pulhely, kis vs a' Caernarvoni Angol Grófs. déli Walesben egy révvel.

Pulismanuw, egy a' Sundi szigetek közül keleti Indiában.

Pulkòna, erős hely a' Tavastlandi Finnus tart. egy fó mellett 2 tó között 4 mfd Tavastlanstól.

Pulo-Ay, egy a' Hollandiai Banda szigetek közül a' Revengei erősséggel, és a' legjobb muskátdió fákkal, ivó vize nincsen.

Pulo Neyra, egy a' Hollandiai Molucki szigetek közül, Nassaui, és Belgiquei erősséggel, és jó kikötővel.

Pulo Penang, l. Prinz Wales szigete.

Pulo Rhun, Hollandiai Banda sziget, melyet kevés halászok laknak.

Pulo Ronde, Puloria, angol Banda sziget.

Pulo Roszingyn, Hollandiai Banda sziget a' gonosztévőknek számkivetés helyek.

Pulo Timon, sziget nem messze a' Malaccai partoktól, igen köszirtes, de még sem terméketlen, 's igen jó ivó vizé van, mellyből Bataviából Siámba menő hajók itt bévesznek.

Pulsgau, fó a' Stiriai Herczs. mely Windisch-Feistritznél Bacher mellett ered, és a' Marburgi ker.b. Sz. Borbála alatt a' Drávába szakad.

Pulsgau, (felső és alsó) két falu Stiriában a' Cilli ker. a' hason nevű fó mellett, mindenik egy egy pléb.val. Az elsőnél jó borok teremnek, találtatik azon környékben tűznek ellentálló homok is, melly olvasztó edényekre használtatik.

Pulsnitz, kis fó felső Lausitzban, mely a' Königsbrücki urod.ban Ohorn falunál ered, és Elsterwerdánál a' fekete Elsterbe szakad.

Pulsnitz, vska felső Lausitzban Bautzeni ker. a' hason nevű fó mellett 250 ház. és 1260 l. bir pántlika, gyolcs, és füszerszám fabr. E' mellett fekszik a' magas Keulenberg, mely egy nyereghez hasonlít, és Lusatziát Meiszentől elválasztja.

Pultawa, l. Poltawa.

Pultusk, Pultowsk, (É. Sz. 52° 42′ 10″) ker. vs a' volt Varsói Plock oszt. Narew fónál, mely onnét 2 mfdnyire a' Wistulába szakad, 239 h. és 1500 lak. Gymnásiummal; lakja a' Plocki püspöknek. Ezen hely emlékezetes az 1703-ki, és az 1806-ki 26 Dec. csaták által.

Digitized by Google

Puna, szig. a' Guajaguili tengeröbölben, a' Quitoi partnál, déli Amerikában azon nevű helységgel egyetlen egy, vitéz halászokkól és hajósokból álló nép lakja. Még most is jeles drágaságok találtatnak, melyeket a' Peruiak itt elástak.

Punah, (18° 13′ É. Sz. 91° 30′ K. H.) fő vs a' nyugoti Marattok tart. a' Ghati félszigeten, elő Indiában Ghate hegy tövénél, és Meta Sinoddi fó mellett. Lakja a' Paischwahnak, nagy de rosszúl épült, tulajdonképen több falukból áll, kiknek egy közönséges vásárpiatzok van, mely egy egész útszát elfog, és ez a' vson keresztül vezet. Találtatnak itten pamut szövök.

Pundschab, l. Lahor.

Punheta, kis vs Estremadura Portugalliai tart. hol Zezara a' Tejóba foly.

Punitz, kis vs a' Poseni Herc. 254 nagyobb részint fa ház. és 1440 lak. kik takácsságot üznek.

Punsk, vs a' volt Varsói Lomzai oszt. 580 lak.

Punta de Europa, (Hercules oszlopa) hegyfok Spanyol orsz. a' Gibraltári szoros tengernél.

Punta de Gale, l. Point de Gale.

Punta-Delgada, a' S. Migueli Azori szigetnek egyetlen egy és megerősített fő vsa, róna környéken, ugyan annak déli partján 1880 h. 12000 lak. 3 pléb. templ. 7 klastr. egy szegény, tanács, és vámházzal a' kormányozónak kastélyával, a' déli szelek fuvása alkalmával, igen veszedelmes, de sántz által védelmezett révvel, posztó, kalap, gyapju, és selyem fáb. Lakja egy Juiz da Foránek.

Punta grossa, jó szabad rév a' Sz. Katalin nevű Brasiliai szigeten, a' Rio Janeiról tart.nál.

Puntiana, francz. rakodóhely Borneo nevű Ostindiai szignek nyugoti partján, kereskedik jeles kámforral.

Punto de Palmeirinho, Portugalliai erősség az Angola Királys. alsó Guineában.

Purbeck, (Isle of) félsziget a' Dorseti Angol Grófs. a' tenger és folyó által elmetszve; előbb erdős, most sivatag puszta, híres a' kőbányai által, mellyek közül a' Swanwikiak legesméretessebbek. A' pipa agyag Corfe-Castleből cserépedénynek Staffordba igen bőven kivitetik.

Purchena, (É. Sz. 36° 52′ K. H.) vs a' Granadai Spanyol tart. Almanzor fó mellett, 3800 lak.

Purfleeth, falu az Essexi Angol Grófs. Themse mellett, kréta bányával, és nagy puskapor tárházzal.

Purmerend, (É. Sz. 52° 30′ 41″ K. H. 22° 36′ 36″) vs északi Hollandiában 600 h. és 2400 lak. a' Beemsteren hajókázva kereskedik zsírral.

Purpurtenger, Mare Vermejo, v. Californiai öböl, egy öble a' csendes tengernek, California és új Navarra között Spanyol északi Amerikában, mely 300 mfdnyire a' szárazba béhat.

Purundar, nagy erős hegyvár a' nyugoti Marattok Státusában, hová háború idején a' Státus Archivuma, és más drágaságok küldetnek.

Puschwitz, Puschowitz, 106 ház. álló mvs Cseh orsz. Saatzi ker. kath. pléb. templ. és régi erős vár omladékival. A' lakosi Németek.

Pusciano, Pussiano, vs a' Co-

Digitized by Google

mo nevű Majlandi tart. a' hason nevű tó mellett.

Pusio, Topiro, kis Török vs Rum-Iliben egy Püspökséggel.

Pusklav, Poschiave, Postclavium, nagy, jól épült népes helys. Helvetiában a' Graubündeni kant.ban, a' Gotteshausi szövetségben, nem távol a' Puskiavi tótól, azon nevű völgyben a' keresztülmenő portékák miatt nagy kereskedéssel bir.

Pusliák, egy a' Sindowi szigetek közül keleti tengeren az Azsiai Russiában.

Püspöki, Bischdorf, Püschdorf, magyar mvs Csallóközi szigetben Pozson Vrm. ben Posonytól 1 1/4 óra, az Esztergomi Érseké, szép mulató erdővel, és tul. pléb.

Püspöki, mvs Bihar Vrm.ben N. Váradhoz 1 óra. lak. kat. és ref. sok jó bora terem. F. U. a' N. Váradi Káptalan.

Pusterthal, előbb egy része a' Tiroli Grófs. mely ész. a' Cilli völgyel, északkeletről Windisch-matreyal a' Salzburgi birtokban, kel. Carinthiával, dél. Velenczével, és az Etsch völgyel, délnyug.ról az Eisacki fertályal, nyug. a' Wipi völgyel, és nyugotészakról az alsó In völgyel határos. Igen termékeny földe van, és nem régiben Olasz ország, Illyricum, és Bavaria között felosztatott, most ismét Austriához tért.

Pustoserskoi, körül palánkolt helys. az Archangeli Orosz helyt. Pustosero tó mellett, bőrrel jeles kereskedést üz.

Puszták' osztálya, l. Heiden.

Putala, l. Lahassa.

Putallom, falu a' Ceylani szig. derék sóbányákkal, és 60 Malayokból álló őrsereggel.

Putbus, derék vár és Grófság a' Rügeni Dánus szigeten.

Putelange, l. Püttlingen.

Puti, l. Poti.

Putignano, vs a' Bari Nápolyi tart. 8020 lak.

Putiwl, (É. Sz. 51° 22′ K. H. 52°) jeles ker. vs a' Kurski Orosz Helyt. Sem fó mellett 53 kereskedő, és 2123 fa házakkal, 34 kereskedő bolttal, 19 templ. 1 klastr. és 8000 lak. kik részint mesterséget, portéka, és termés kereskedést, részint falusi gazdaságot üznek. E' mellett van egy gálitzkő fabr. is.

Putnok, magyar mvs Gömör Várm.ben, Tornallyától 4 óra, Sajó mellett; lakosi Magyarok, kath. ref. és evang. templ. a' környékében sok fajdtyúk, és más vad lövetik. F. U. G. Szörényi, és más fam. Határja igen jó.

Putten, kis sziget Maas fóban déli Hollandiában, Maas tart.ban.

Putten, falu a' felső Ysseli Hollandiai tart. 2260 lak.

Püttlingen, Putelange, Löwenstein-Wertheimi urod. Lotharingiában túl a' Sááron Saarbrück és Fenestrage között, 5 □ mfd nagy, 9000 lak. és 90000 for. jövedelemmel.

Puttlitz v. *Putlitz*, vs a' Priegnitzi Brandenburgi birtokban Stepenitz mellett 143 ház. és 930 lak. kik közül sokan vargák.

Putumayo, fó az új Granadai Spanyol Al Kirs.ban, déli Amerikában.

Putzenberg, hegy felső Stiriában Judenburgi ker. Putzenthal mellett, köszén fabr.

Putzig, Putzkr, l. Pautzke.

Putziger, Heisternest, falu Danzig vsa birtokában a' Helai félszigeten 31 ház.

Puy, le puy Nortre Dame, Podium, (É. Sz. 45° 2′ 41′ K. H. 21° 32′ 46″) fő vs felső

Digitized by Google

Loire Fr. oszt. az Auis nevü hegyen Borne fó mellett, 3000 h. és 12070 lak készít muselint, csipkét, selyem matériát, paplant, tüző-tőt, öntött portékát, vas főzőedényt, csengetyűt, 's t. ef. 's ezen mesterség míveivel, azután lovakkal, öszvérekkel, és bőrrel jeles kereskedést üz. Itt van az osztály főhatalmának, és kereskedő Törvényszéknek lakja.

Puy de Dome, 4960 lábnyi magas hegy csúcsa Fr. orsz. az úgy nevezet Auvergnei hegynek, mely 4 ór. hosszú hegy sor, tele kiégett tűzokádókkal. Ettől vette nevét a'

Puy de Dome nevű Fran. oszt. fekszik az Allier, Dore, Sioule, és Morge fók mellett, foglalja az előbbi Auvergnenek nagyobb részit, és 131 □ mídön 542830 lak. A' climája gyenge, és enyhült. Termései: gabona, gyümölcs, kender, bor, szarvas marha, juh, ló, öszvér, ezüst, ón, érczforrások. Ezen oszt. 5 ker.kre u. m. Chermont, Riom, Thiers, Ambert, és Issoirera osztatik, mellyek 438 községeket 50 kant.ban foglalnak: fővsa Chermont

Puy la Roque, vs a' Loti Fran. oszt.

Puy l' Aurens, (É. Sz. 43° 34' K. H. 19° 42') vs Tarn Fr. oszt. 595 ház. és 5650 lak. bir gyapju szövéssel.

Puy l' Eveque, vs a' Gersi Fr. oszt. Lot fó mellett, 1300 h. és 2080 lak.

Puy nürol, vs Lot és Garonne Fr. oszt. 1260 lak.

Puy S. Martin, vs Nievre Fr. oszt.

Puy S. Reparade, a' Rhodanus torkolati oszt. Fran. orsz. 1480 lak. szőlőmíveléssel.

Puzol, (É. Sz. 39° 39' K. H. 16° 33') vs a' Valenciai Spanyol tart. 3000 lak.

Puzzuolo, l. Pozzuoli.

Pyjols, vs Lot és Garonne Fr. oszt. 2100 lak.

Pyramisek, közép Ægyptusban, v. Heptanomisban, Busiris (Abusir) mellett vannak a' három legnagyobbak, Memphis és Delta között, délre 100 lábnyi magas, Libiai hegyekhez tartozó kőszálon. Memphistől 8. Nilus vizétől 3 Róm. mfdre. A' legnagyobbik, mellyen 36 ezer ember 20 eszt. kig dolgozott, 16—18000 talentomokba került, Cheopa, vagy Armeustól építtetett; mindenik oldala 7—8000 lábnyi széles, és öszvecsúcsosodó teteje is szint annyi. A' másik, mely Kephren, Chabryis, v. Amasis általépíttetett, alól mindenünnen 6—700 lábnyi, szint annyi magas. A' harmadik magasabban fekszik a' két elsőknél, de magában kissebb, 300 lábnyi lévén szélessége és magassága; legdrágább, fekete kemény mozsárkőből Mykecin, v. Inaros, v. Rhodope által építtetett. Ezen Pyramisek közül apró kövecs terült el. Az utolsó előtt egy kőből vágott, 's felényire már eltemetődött Sphynx láttatik, melynek feje hossza 62, kerülete 102 egész teste 143 lábnyi. E' Pyramisok Ægyptusi Királyok' temetőjinek tartatnak lenni; egy nyiláson feljuthatni. közepekre, hol egy kőnek kivitelével koporsó helyek szemléltetnek. Memphistől délre Sakara mellett fenn vannak maiglan más több kissebb Pyramisok is, mellyek a' Memphi-

Digitized by Google

siek temető helyeinek tartatnak. Építtetéseken, és jegyeztetéseken eleget törték a' Tudósok fejeket, bizonyosságra nem hozhatták.

Pyrbaum, mvs Bavariában a' felső Dunai kerül.ben 610 többnyire evang. lak. kath. templ. hegyvárral. Itt sok bordacsinálók vagynak.

Pyrenäusok, magas meredek, hideg határhegyek Franczia és Spanyol ország között, mellyek Sz. Sebestyéntől a' Biscáyai tengeren, PortVendregig a' közép tengeren 50 mfdnyi hosszúságra, és 24. mfdnyi szélességre kiterjednek; nagyobb részint gránit csúcsokból, és eredeti mészkövekből állanak, csak egy része lakatik, és itt amott mívelt, gazdag érczekkel, fával, és orvos füvekkel, sok vadakkal, főképpen farkasokkal és medvékkel rakva, mellyek a' környéket gyakran háborgatják. Az ő majd az egekig nyuló tetőji kopaszok, 's az ezekből Spanyol orsz.ba bényúló 5 hegylánczok, ezen országot közönségesen véve hegyes tartománnyá tészik. As első ezen hegysorok közül északi Spanyol orsz.ba majd nem egy lineába terjed be. Az ide tartozó Biscáyi Asturiai, és Galitziai hegyek érczt.tók, és a' legmagossabb tetőkön hóval fedettek. A' második alacsonyabb hegyen, a' Tájo északi partján, Portugalliába nyúl. A' harmadik ismét kevésbbé magas, a' Tajónak déli részéről déli Portugalliába nyúlik. A' negyedik Guadiana fó vidéknek határát teszi, magába foglalja Sierra Morena, hajdan rettentő pusztát, mely most szép termékeny tart.nyá változott. Az ötödik végre jó forma magas és meredek hegysor Spanyolnak déli partja hosszába nyúl, és a' Gibráltári hegyfoknál végződik. Ezek közé tartoznak Sierra Nevada, (havasok) Alpujarrás, és Sierra de Ronda. Ezen hegysorban több nyomdokira találni a' kiégett tüzokádóknak. A' Pyrenaeusok nyujtanak több alacsonyabb hegyágakat a' körüllévő Francz. tart.kba is. A' legmagosabb, örökös hóval fedett hegytetők ezek: Montperdu 10578, Maladetta 10500, Vignemale 10332, a' Marhoréi Cylinder 10260, Port de la Pez 1151, Pielong 10008, Canigu 8640 lábnyi magos. Valami 100 szoros útak számláltatnak közöttök, melyek közül 28-an lóval, kocsival, és ágyúkkal könnyen lehet járni. Ezen hegységtől veszik ezen következő 3 Francz. osztályok neveiket:

Pyrenaeusok, (a' felső Pyrenaeusi oszt.) a' Spanyol határokon Adour, és több hegy és erdei folyóknál (Gaves) magában foglalja a' hajdani Bigorre tart. 84 3/5 □ mfdön 200000 lak. gazdag rozssal, árpával, kölessel, borral, kenderrel, szarvas marhával, juhokkal, öszvérekkel, vassal, ónnal, márvánnyal, foszlókővel, érczes forrásokkal. Ezen osztály 3 közönség ker.kre, ú. m. Tarbes, Bagneres, és Argelezre osztatik, mellyek eggyütt 501 községeket 26. kant.ban foglalnak. Fővsa Tarbes.

Pyrenaeusok (keleti oszt.) Tet, Tech, Gly, Cansarana, Reart, és t. fók mellett, mel-

Digitized by Google

lyek kiáradásaik által gyakran sok károkat szülnek, foglalja a' hajdani Russiloni Grófs. 76 1/3 □ mfdön mintegy 126630 lak. Találtatnak itten Leucate és S. Nazaire nevű tavak, és a' Salcési és Caneti nagy mocsárok. Az éghajlat, jóllehet sok, egész eszt.deig hóval fedett hegyei vagynak (Montperdu, Maladetta, Maubré, Caniglen, Massane 's a' t.) inkább meleg mint mérsékelt. Termései: gabona, len, bor, olaj, déligyümölcsök, juhok, halak, tengeri só 's a' t. Ezen osztály a' Perpignani, Cereti, és Pradesi közönség ker.kre osztatik, és bir 249 községeket 17 kantonokban. Fővsa Perpignan.

Pyrenaeusok, (az Alsó oszt.) Adour Rixe, Bidouze, Bidassao 's a' t. Fók mellett, foglalja a' hajdani alsó Navarrai Bearn, Basque Français tart. és egy kis részit Chalossenak; hegyes tart. 140 mfdön 383500 l. A' Pyrenaeusok mellett és között fekszik Spanyol orsz. a' Biscayi tenger, és a' Puszták' Gers és felső Pyrenaeusok' osztályi között. Gazdag ezüstel, rézzel, vassal, márvánnyal, palakövel, értzforrásokkal, tengeri sóval, gabonával, kukoritzával, lennel, borral, fával, lovakkal 's a' t. Ezen oszt. 5 u. m: Paui, Bayonni, Oleroni, Mauleoni és Orthetzi közönség ker. osztatik mellyek együtt 660 községeket, 40 kantonban foglalnak.

Pyritz, Piriscum, régi és jól épült vs hátulsó Pommeraniában 411 h. és 2640 l. bir posztó és materia szövéssel, és kereskedik az itt termett jeles buzával. Ettől veszi egy ker. a' nevét melly 27 □ mfdre terjed, és 32640 l. számlál.

Pyrmont, Grófs. a' Westfaliai ker. Waldecki Herczs. Lippe Detmold és a' Calenbergi Herczs. között Emmer mellett 2 □ mfdön 4200 l. egy kellemes, hegyes és völgyes tart. gazdag sóval és értz forrásokkal 75000 tallérnyi jövedelmet ád. Fő helye

Pyrmont, (Neustadt) (51° 59′ 28″ É.Sz.) vs vsi szabadsággal szép várral, 2000 l. és szép készületekkel a' vendégek elfogadására, A' fődolog az érczes források mellyek mind italra mind pedig feredésre hasznosok, 's mellyekből igen sok víz küldetik el szerteszét, honnét a' Herczegnek esztendönként 30000 Jövedelme kerül. A'szomszédságban van gőzölgő üreg és sófőzőmühely.

Pysch, Pisch, fó Borussiában, melly Johannesburgnál a' Spirdingi tóból ered.

Pithiusi szigetek, az az: *Fenyves szigetek*, a' Mallorcai Spanyol Kirs. Legnevezetessebbek: Jviça, Formentera, Espalmador, Mago, Cunillera.

Pyzdry, l. Peysern.

Q.

Quabi. Manoek, Szerecseny népség a' Bors parton.

Quackenbruck, (52° 40′ 53′ É. Sz. 25° 35′ 40″ K. H.) vs az

Digitized by Google

Osnabrücki Herczs. a' Westfaliai ker. Hase mellett mely a'ker.tet 7 ágakban keresztülfolyja 1 luth. és 1 kat. templ. egy Kanonok' Collegiummal, 218 h. és 1800 l. erős kereskedést üz répaolajjal, répa maggal, szarvasmarhával, czérnával, gyolcsal, harisnyákkal. 's t. eff.

Quacuragua, Cordilleras Ága Brasilia belsejében.

Quada, kis fő vsa egy hason nevű Kirs.nak Malacca félszigetén.

Quadras szigete, l. Vancouver szigete.

Quadrupel, Spanyol arany pénz, 4 pistol, az az: 33 for. és 9. kr. Bécsi érték szerént.

Quadusok, déli Germaniában lakott népségeknek egyike; először laktanak a' Duna mellett Clune vizének Dunába befolytától (Greim mellett fel. Austriában egész Morawa (Marus) vizéig; Tacitus tanusága szerént; délre a' Herelni erdők által választattak el a' Marcomanoktól; kel.re, és ész.ra a' Morawa (Marus) vize által a' Burinsoktól Sarmatáktól, és Dacusoktól; nyug.ra a' Bojusokkal voltak határosok. Idővel tovább terjedtek Cusus (Queis vizéig; M. Aurelius Cs. idejében a' Granua (Granus) vizén, Hercini hegyeken túl is, Osusok és Gothinusok földén is uralkodtak, Vannius által leginkább elhiresedtek; a' Rómaiakkal vitézül harczoltak. Jelessebb vsaik voltak: Med vs lianum, némellyek szerént most Znaym, mások szerént Meiszan, Duna mellett; Clemantia, most Kalmincz, vagy Brauman Morva orsz.ban; Eburum, most Olmütz, és Robodunum, most Brünn.

Quanamora, népes vs felső Guineában, Sierra Leona nevű birtokban, a' Silmi tart.

Quan nan, vs Yunnan tart. ban Chinában, terméketlen határral, és garázda lakosokkal.

Quan-ping, n. vs Pe tche li tart. ban Chinában, 9 vsok vannak alatta, hallal bővelkedik.

Quan-si, tart. Chinában, síkságon; igen termékeny, a' hegyek közt míveletlen, a' hegyköziek gazdagok értzel, még arannyal és ezüstel is. Azt mondják hogy az ideváló fahéjnak erössebb és kellemetessebb szaga legyen mint sem a' Ceylaninak. Fő vsa: Queiling-fu.

Quan ton, tart. Chinában különösen termékeny, mert itten nagy mesterség és szorgalom uralkodik, és a' kereskedés igen jeles. Fő vsa: Quan-tschu fu vagy Canton l. Canton.

Quaquarok, hihető képen a' fő Szerecsen népség a' Fogparton felsö Guineában; tartoznak az ugy nevezett Jó Emberekhez és ezen nevet a' Portugallusoktól nyerték, mivel ezen szót: Quaqua, kétségkívül mint köszöntésnek és udvariságnak nemét, igen gyakran hangoztatják. Ők még bárdolatlanok; de még is jó maga viseletüek, társalkodók, kellemetessek, szolgálatra készek, igen együgyüek, és mértékletessen élnek, minden részegeseket gyülölnek. A' ruházatjok is igen együgyü 's a' köznépnél csak egy testlepelyben, az Elökelöknél 's gazdagoknál pedig egy nemében a' köpönyegnek áll; de e mellett még is ked-

Digitized by Google

is kedvellik a' csinosságnak külömbféle nemeit, így p. o. ki reszelik a' fogaikat hegyesre, körmeiket meghagyják nagyra és hosszura nőni 's hajok ékesítésére sok szorgalmat fordítnak. Üznek ők némelly kézi munkákat, és Mechanikai mesterségeket, de bárdolatlanul: a' többi között készitik, az ugy nevezett Quaquaposztót, szép kék és fejér stráfos Pamut materiát, melly 3/4 röfnyi hosszú mellyel ők jeles kereskedést üznek. Közönségesen nagy kedvellői a' kereskedésnek. Azt mondják hogy nyelvök igen érthetetlen légyen, mivel igen hamar beszélnek. Vallások: a' bálványok tisztelete.

Quaquapartok, l. Fog partok.

Quarantania, nagy magoshegy a' Jerichoi pusztán Palaestinában hol Krisztus negyven nap és és éjjel böjtölt, innét a' hegy, ezen Olasz szótól Quaranta az az 40, ezen nevét kapta.

Quarantola, középszerű vs a' Mirandolai Herczs. Olasz orsz.

Quaregnon, vs Hennegauban 2100 l.

Quaritz, nemes Helys. alsó Syleziában Glogau i ker. 264 h. 1170 l. egy várral és len míveléssel.

Quarneroi tenger öböl, az Adriai tengeren Dalmatiában. Ugyan abban fekszenek. Ezen szigetek; Cherso, Osero, Levrera, Galiola, Onie, kis és nagy Canidole, Sansego, Veglia, Plavnitsch, Cormato, Galian, Ikolitsch, Parvichio, Sok, Ciutim, Terstenitz, Palazol, Lagagn, Arbe, Golli, S. Gregorio, Dolicunia, Oriale S. Piero de Nembi, Onida, Scherda, Selve, Ulbo, Pago.

Quarrées les Tombes, vs Yonne Francz. oszt. 2000 l.

Quanta, 66 h. álló falu Horvát orsz. Károlyvári Generalátba, az öszvedölt Schitari várral. Itt sok Római régiségek találtatnak.

Quarti, Quarto, vs Montferratba, Casale tart. közel Ponte Sturához.

Quassitz Kwassitz, mvs Morva orsz. Hradischi kerül. March mellett, pléb. jeles várral, nagy és szép pléb. templ. 116 h. és 950 l.

Quas, l. Quaas.

Quatrino, Olasz rézpénz mint egy 1 denári.

Quatro Castelli, 4 a' híres Mathildis Grófnétól épített várak mellyek igen közel egymáshoz 4 tetőken fekszenek a' Modenai tart. nevezetessen: Castel Vetro, Bolianello, Monte, Lucio és Monte Zani.

Quebek, (46° 47' 10'' É. Sz.) fő vs Alsó Canadában ész. Amerikában Sz. Lőrintz fó mellett, mellynek téres völgye mindjárt a' vs mellett, Medentzének neveztetik és olly téres: hogy 100 Linia hajót foghat és mellyben a' tenger járás éppen olly észre vehető, mint a' parton. Quebek áll az alsó és felső vsból; amaz fekszik egy mészkőszirten melly a' fóból emelkedik fel igen erős, rosz házakkal meg rakott, de még is kellemetessebb mint sem az alsó vs, melly a' kőszirt tövénél fekszik, mellynek ugyan magos házai vagynak, de szük és tisztátalan. Közönségesen 2000 h. és mintegy 14000 l. számlál. A' felső vs várában, lakik a' Kormányozó és az orsz. Colle-

Digitized by Google

giuma. Quabek lakja még egy Püspöknek is. Van 3 Apátza klast. fegyver haza 10000 csinosan és fontosan rendelt fegyverkészületekkel. Derék kereskedést üz.

Quebella, l. Kebella.

Queckbrunn, híres kert Bunzlaunál Sileziában, igen tiszta, nyáron hideg, téken pedig meleg.

Queda, kis Kirs. Malacca félfélszigetnek nyugoti Partján hátulsó Indiában gazdag czinnel, elefántcsontal, olasz borsal 's a'.t. Fő vsa:

Queda, bir egy révvel, melly az Europaiaktól gyakran meg látogattatik. Főképen hord a' föld népe Suratéból egy czin nemet, melly ollyan fejér mint az Angliai, de nem ollyan erős és Calinnak hívatik.

Quedlinburg, hajdan birodalmi Asszony intézet a' Lutheránusok számára, mellyet I. Henrik Császár szerzett; 1802-ben, az ugy nevezett Deputationsrecess által, mint potlás Prussiához jött, és a' Tilsiti béke által a' Westfaliai Kirs. részévé leve; számlált 1802-ben 1 15/22 □ mfdön 1 vst 1 mvst 5 fal. és udvart, és 13290 l. és 60000 jöved. Ezen birtok tevé a' Saali Westfaliai oszt. egy részét. Ebben vagyon:

Quedlinburg, 51° 47′ 58″ É. Só. 28° 47′ 24″ K. H.) vs Bode mellett, melly által az ó és uj vsra osztatik, bir 1561 h. és 10450 l. egy várral egy szép temp. melyben I. Henrik Császárnak sírköve van, és a' 8000 kötetekből álló könyvtárral. Vannak itt még más 7 templ. is 1 Gymnasium, 2 nagy és 4 kissebb oskolák, 6 ispitályok, egy szegény és dolgozó ház, és egy ferdő intézet. A' lak. földmívelésből marhatenyésztésből, serfőzésből, kereskedésből, és gyapju kézimívekből (mellyek által Flanelt, Darócot, Sergét és Golgáset készítenek) Pálinka égetésből és hasznos sertés hizlalásból élnek. Vagyon itt még egy pecsétviasz fabrika is.

Queen-Anne, Grófs. ész. Amerikában a' Marylandi Szabadstatusban a' Chesapeaki öbölnek keleti részinél 18 □ mfdön 15460 l. Fő helye: Centreville.

Queenborough, vs a' Kenti Angol Grófs. a' Scheppyei szigeten 3800 l.

Queensferry, vska Forth mellett, nyug. Lothian nevű déli Scotiai Grófs. egy kompal, csak 2 Angol mfdnyi széles fojón, igen termékeny környéken, melly a' kereskedéssel és halászattal egyetembe a' lakosoknak élelmet nyujt.

Queens-County, Grófs. a' Leinsteri Hiberniai tart. ész. Kings-Countyval, kel. Kildárral és Carlowal, dél. Kilkennyvel, nyug. King's Countyval, és Tipperaryval határos; foglal 38 1/2 □ mfdön 3 vst 51 Eklesiát, 15000 h. és 69680 l. hegyes, és mocsáros; köszént, homok követ, és vas értzet szolgáltat, de ezek többnyire használatlan maradnak. A' l. üznek gyolcs és gyapju fabr. A' kis és nagy Barrow nedvesíti egész vidéket. Fő vsa: Queens-Town.

Queens-County, Grófs. ész. Amerikában. New Jorki Szabad statusban a' Long-Islandi szigeten South-Hemp-

Digitized by Google

stead nevű fő vsal.

Queens-Town, l. Marybo-rough.

Queich, fó alsó Pfaltzban, ered, és Germensheimnál a' Rajnába szakad. Belőlevezettetett egész Londonig egy mesterséges fó, melly Queichi-csatornának hivatik.

Quei-ling-fu, fő vsa Quan-si nevű Chinai tart. Quei fó mellett, szállít, sok selyem materiát, mellybe a' legszebb madaraktollai bé vannak szőve és készítti a' leg jobb festékeket.

Queirac, vs a' Girondi Fran. oszt. 388 h. és 2000 l.

Queiras, vs a' hason nevű völgyben a' felső Alpesi Fran. oszt.

Queis, Quissus, határ fó Lausitz és Silezia között Gieren nevű falunál, a' Janeri Herczs. ered, és Machennál, 1/2 mfdnyire Sagan felett a' Boberba szakad. Sok hala és gyöngy héja van. Tőle veszi felső Lausitznak délkeleti Sarka nevét melly Queis ker.nek hivatik, és melly 2 1/2 □ mfdön 12000 l. számlál.

Quei-tchuin fou, kereskedő vs Kiangnan nevű Chinai tart.

Quellen Mosis, (Mózes forrási) igy neveztetik nem messze Sueztól a' Veres tenger másik részin köves. Arabiában fekvő és csupa fövénnyel fedett környék. Itt akár hol ha egy luk csinálтatik víz jön ki belőle, melly ha felemelkedik egy nemét a' Mocsárnak csinálja. Sok szor veszedelem nélkül nem lehet közelíteni, mivel már sokszor tevék is elsüjedtek.

Quoelpaert, a' Szerecseneknél Muse a' Chinaiknál Fungma a' Japonoknál Sutsima, egy sziget a' víz utnak bémenetelénél, melly Koreát, a' Japoniai szigetektől el választja, 13 mfdnyi kiterjedése, 's barátságtalan l. vagynak. A' hajóknak nagyon veszedelmes. Fő helye: Moggan.

Quelus, falu Estremadura Portugalliai tart. 2 mfd Lissabonától egy Királyi várral.

Quent, patikai mérték = 3 Skrupulus.

Querbach, falu alsó Silesiában Lövenberg-Buntzlaui ker. a' Queis eredeténél 940 l. bir Kobalt és kékfesték mívvel. Fa nevelő oskolákkal, fából dolgozókkal és séndely csinálókkal.

Quercola, helys. Olasz orsz. a' Modénai Herczs. bir egy Borostyánkő bányával és köolajt szolgáltat.

Quercy, hajdan tart. Francz. orsz. a' Guiennei osztályban, Limosin, Rourgone, felső Langvedoc Agenos és Perigord között 23 Francz. mfd hosszú, és 16 széles, hegyes, elegyes Climával, és igen egészséges levegővel, hideg, köves, de még is a' Lot hosszába szép termékeny földel, és zsiros völgyekkel, a' Lot fó által felső és alsó Quercyre osztatik. Nevezetessebb termései: a' gabona, bor, kender, sáfrány, gyümölcs, főkép szilva, alma, és dió. Szarvas gomba. A' selyem termesztése jeles, a' marha, főkép sertvés tenyésztés derék; baromfi, hal, és vad bőven; az értzekből leginkább vas, köszén és értzforrások találtatnak. Vitéz 's hartzra termett l. némelly mesterségeket, és kereskedést üznek. Ezen tart. most a' Loti osztályt tészi.

Digitized by Google

Queretaro, vs a' Mexicoi Törvényszék ker. Spanyol ész. ki Amerikában 1940 hajós legényekkel 35000 l. kik között 600 Indusok. Bir posztó fabr.

Querfurt, Szász Kir. Herczs. 8 1/4 □ mfdön 22469 l. Eddig tulajdon kormány rende, adója, és ország gyülései voltak. Fő vsa:

Querfurt, Querne fó mellett, bír 456 h. 2500 l. egy várral, karton nyomással, 2 salétrom főzéssel, és kőbányákkal. Husvét után való Szerdán az ugy nevezett Szamárréten a' vs előtt esztendönként jeles vásár tartatik.

Querimba, Kirimba, Portugalliai szigetek a' Mozambiqui déli Afrikai parton, a' Quirimba parti fő torkolatjától, egész a' Delgadoi fokig, csekély mélységben, közel a' szárazhoz, mellytől ök csak igen keskeny és nem mélly csatornák által választatnak, és egésséges Climával, sok édes víz forrásokkal, és igen termékeny földel, melly minden nemét az eleségnek a' növevények országából, főkép kerti veteményeket, drága gyümölcsöt, nemes déli gyümölcsöket szőlőt 's a't. terem. Szelid állatok, szelíd és vad szárnyas állatok, hal 's a' t. böven találtatnak. A' száma ezen többnyire az Arabsoktól lakott szigeteknek nagy, de nagyobb részint kicsinyek és nem nevezetessek. A' nagyobbak: Quirimba, Oibo, Kecske sziget, Fumbo, Mateno, Makolve, Changa, Melinde, Delgado.

Querimba, a' Quirimbai szigetek' legnagyobbika a' hason nevü fó torkolatja elött a' Portugallusok lakják egy kápolnával, és bíró lakjával.

Querunde, l. Jnhambane.

Quesada, 50° 14' 47'' É. Sz. 21° 18' 7'' K. H.) vs a' Jaeni Spanyol tart. 2800 l.

Quesnoy le, Quercetum, (50° 14' 47'' É. Sz. 21° 18' 7'' K. H.) kicsiny, megerősített vs, Hennegauban Ronelle mellett 495 h. és 2960 l. bir. félselyem materia fabr. kereskedik fával, főképp tölgyel, lennel, gyolcsal, 's a' t.

Quesnoy sur Deule, az ész. Fr. oszt. 575 h. és 4000 l.

Quessant, l. Onessant.

Questembert, vs a' Morbihani Francz. osz. 3470 l.

Questenberg, falu a' Stollbergi Grófs. vashutákkal. E' mellett van a' Questenbergi üreg vagy a' hideg lyuk, tulajdonképen 2 üreg egy meszes hegyben Nasse patak mellett, nyárban szerfelett hidegek.

Quetreville, a' Canali Francz. oszt. 298 h. és 2000 l.

Quettehon, helys. ugyanott, 1290 l. gabonával, lennel, és gyümölcs termesztéssel.

Quiano, szép vs erős várral Niphon szig. ben Japon bir. ban.

Quiba, Caboja, sziget a' Panamai öbölben, a' Csendes tengeren déli Amerikában, 7 mfd hosszú 3 széles, jó vizesok vada, fája, nagy kigyóji vannak.

Quiberon, keskeny és hosszu félsziget a' Morbiháni Fr. oszt. a' Morbihani Lagunát formálja, mely a' Bannesi révvel öszveköttetésben áll; bir 2 kis nem mélly, ágyukkal megrakott révvel. Fő helye:

Quiberon. vs 1920 l.

Quicuno, közép szerű sziget

Digitized by Google

a' csendes tengeren, déli Amerikában.

Quickne, vs Norvegiai Christiania nevü megyében egy rézbányával.

Quieto, Quaetus, fó Istriában, melly nem messze Citta novától a' Venetiai tenger öbölbe szakad.

Quiforo v. *Dschuffor*, tart. az Arany part belsejében felsö Guineában.

Quillfo, igen kicsiny, csak a' nevéről és helyéről esméretes tart. hason nevü parti fó torkolatjánál a' Zanguebari parton, keleti Afrikában.

Quilimanzi, fó a' Száraz tart. keleti Afrikában melly Melindenél (3° D. Sz.) kifoly Ez több Földleirók véleménye szerént a' Zébei fó, melly a' Hassiniai határoknál ered, és innét valami 200 geog. mfd hosszu folyást végezvén a' fö fókhoz tartozik.

Quillon, vs Aude Francz. oszt. Aude fónál 1570 l. terem sok füget, bort és selymet.

Quillebeuf, vs Eure Francz. oszt. nem messze a' Seine torkolatjától 1200 l. hajó oskolával, révvel; üz csipkecsinálást és halászatot.

Quilliga, Kirs. a' Bors part belsejében felsö Guineában a' Quoschai Kirs. függö. Ettöl ész.ra laknak a' Karadabo-Monuk.

Quillota, tart. a' Spanyol Chili Audienciában Valparaiso fö vsal.

Quilmanci, vs Ajan partyán azon nevü fó torkolattyánál, Zanguebári tenger mellett.

Quilon, Kirs. a' Zangvebari parton keleti Afrikában, kicsiny de szép; rizskásával, kukoritzával, déli gyümölcsel, vadakkal gazdag tart. a' Koavo fó északi partján, hol a' Quiloi öböl emlékezetes. A' lak. Arabsok, jövevények, Mahomed hitnek, kik között sokan fejérek; ök egy kis Kir. alatt állnak, ki bizonyos, részröl a' Portugallusok Tisztviselöje; és erös parti kereskedést üznek. Fö vsa:

Quiloa, a' kis, de igen szép hason nevü szigeten a' Quiloai öbölben, a' Koavo torkolatjánál Portugalliai kastéllyal; igen jeles kereskedést üz Arabiába és Sofalába.

Quiloa, (Régi) nem jeles vs, lakja ugyan ott a' Kir. nak kereskedik arannyal, elefántcsontal és Sklávokkal.

Quiloa, felette kellemetes völgy a' Perui Vice Kirs. Arequippa tart. melly csak egy szomszéd tüzokádó által gyakran háborgattatik.

Quimper, Quimper-Corentin, Cornuaille Montagne Sur Odet, Corisopitum, (47° 58′ 29″ E. Sz. 13° 34′ K. H.) fö vsa a' Finisterri Francz. oszt. 3 óranyira a' tengertöl az Oder torkolatjánál, ez itt a' révet képezi, mellybe nagy hajók a' tengerjáráskor jönnek. Van 6640 l. kik kö és cserépedényt készitenek, erös halászat is, de egy kevessé jelesebb kereskedés üzetik a' föld és a' munkásság' szüleményivel. A' vs lakja az osztály felsöségeinek és egy kereskedö törvényszéknek.

Quimperlay, Quimperlé, (47° 51′ 53″ É. Sz. 15° 11′ 50″ K. H.) vs és ker. föhely ugyanott Isotte és Laita mellett 800 h. és 5620 l. a' tengerárjával a' nagy bárkák egész a' vsig mehetnek; ez elömozdítja a' kereskedést.

Quingey, 47° 6′ É. Sz. 23° 33′ 20″ K. H.) vs a' Doubsi Fr.

Digitized by Google

oszt. Louve mellett, 1080 l. vas és atzél fábr. találtatnak itt stalactites üregek.

Quinque Ecclesiæ, l. Pécs.

Quintin, l. Lorges.

Quinto, vs az Aragoniai Spanyol tart. Ebro mellett, erös kastéllyal és a' Velillai nagy harangal.

Quintzano, vs a' Bresanoi Velenczei tart. 3000 lak.

Quirieu, város Isere Francz. oszt. Rhodanus mellett 900 lak.

Quisna, fó az Indiai félszigetben a' Gangesen túl, melly Masulipatannál a' Bengalai Golfóba szakad.

Quiso, fó Georgiában melly a' fekete tengerbe szakad.

Quisrac, Helyt. a' Gardi Fr. oszt. 1310 lak.

Quistello, Helyt. a' Modenai Hrczs. Sechia mellett, melly nem messze innét a' Poba szakad.

Quitava, orsz. és vs Kafferek keleti határán, Zanguebar és Sofala orsz.ok köztt Afrikában.

Quito, tart. az uj-Granadai Spanyol Vice Kirs. déli Amerikában (6° Dél. Sz. 1° 30′ É. Sz.) a' nagy Oceánnál a' leg magasabb völgye a' földnek 7256 láb. a' tenger felett a' Cordilleák belsejében, majd 6 mfd széles, 1500 □ mfd. nagy 600000 l. a' patakoktól mindenfelöl keresztül metszve, mellyek egy folyóba egyesülnek. A' tartom. csak nem mfdnyi magosságu hegyekkel van körülvéve, mellyek közül némellyek u. m. a' Pinchincha, Antisana, Sangai, Cotopaxi, a' tetöjökből tüzet és gözt okádnak, de ezen hegy közt legnagyobbik a' Chimborasso. A' folyók közül Maranhon, Japura 's a' t. nevezetessek. A' clima a' Partokon igen meleg, de a' völgyekben örökös tavasz uralkodik; a' fa mindég leveledzik, bimbódzik, virágzik és terem; ugyan azon napon lát az ember szántani és aratni. De ezen szép tart. gyakor földindulásoknak van alá vetve, a' legrettenetesebb volt 1797-ben mintegy 30 mfdnyi hosszuságban és 20 mfd. szélességben A' nevezetesebb termései: arany, ezüst, cacao, vanilia, rizskása, indigo, festékfa, patikai portékák, dohány, gummielasticum, chinakéreg, épület fa, Europai gyümölcs százféle Europai buza, házi állatok, Vicunna 's a' t. — A' Cordillerák elosztják ezen tart. a' nyugoti részre, vagy a' tulajdon Quitora és a' keleti részre vagy a' Maynasi tart. Az elsöben van:

Quito, vagy S. Francisco de Quito majd nem egészlen az Egyenlittö alatt (Ny. H. 81° 54″ Paristól) fö vs egy szép völgyben a' Pitchincha tövénél 8772 láb. a' tenger felett, tehát a' legmagassabb vs a' földön 60000 l. hosszu és széles, közben közben egyenetlen útszákkal, mellyek közül a' legelöbb valók ki vannak rakva nagy vásár piatzal, alkalmas tágas h. 2 fö oskolával sok kl. és templ. egy Audientziával, több alább való Törvényszékekkel egy ütt, káptalannal, püspökkel, külömbféle kézimivekkel, és fabr. Sokan a' l. közül föképpen a' Mestitzek kereskedéssel foglalatoskodnak.

Quitonga, kis Portugalliai erösség a' hason nevü szi-

Digitized by Google

geten Koanzába az Angolai Kirs. Alsó Guineában.

Quitta, v. Koto, kis tartom. a' Skláv parton felsö Guineában mellynek l. só főzésből és halás-atból élnek, sklávokkal is kereskednek, mellyeket ök belölről lopnak. Fő helye:

Quitta, a' Prinzensteini Danus kastéllyal.

Quivira, tartom. északi Amerikában uj-Mexico és Florida között, melly nagyobbára homok és pusztaság, ezért azt még semmi Európaiak nem lakják.

Quixos, tart. déli Amerikában Popayan, Quito, és Pacamores között a' Quittoi Audienciához tartozandó. Itt a' Spanyoloknak némelly szállitásaik vagynak, mellyek között, Bacca, Archidonia, Avila és Sevilla dell oro a' legnevezetessebbek; mellyek' lakosi a' szabad Indusok miatt, kiktől körül vagynak véve, magokra mindég vigyázni kéntelenitetnek.

Quizamá, kis tart. Alsó-Guineában Bamba és Angola között, melly az Aristokratiai Köztársoságnak egy nemével él, és Kongotól függ.

Quoinos, vs a' Dromei Francz. oszt. 2440 lak.

Quoixona, l. Kischmisch.

Quoscha, Kirs. a' Bors part belsejében, felsö Guineában ész.ra a' Montei hegy fokától, egy jeles tart. egy meghatározott hatalmu Királya van, kinek a' nép legbölcsebbei és nemessebbei a' részről állnak, ez több körül lévő nemzeteken uralkodik, de maga még is a' Folschaerok királyának adózik. — Maguiba, Mafa, Plizoge, és Menoh v. Aquada. Folyók nedvesitik ezen tart. lak. igen jó viseletü, emberséges, csendes, baráts-ágos, társoságos, adakozó, éppen nem durva 's kegyetlen szerecsen nemzet, de igen érzékeny és fájtalan, és pálinka szeretö. Ö közöttek a' sok feleség tartás bé van hozva. Ök nem bánnak másképp a' feleségeikkel mint a' szolgalókkal csak az első bir közöttek némelly jelessességekkel, és innét Makilmáhnak az az Udvar mesternének hivatik. A' Quoschaok üznek föld, de föképp rizskása mivelést. A' mezei gazdasággal egyetembe foglalatoskodnak vadászattal, halászattal és az épitéssel. Az ö nyelvek egy fő nyelv ezen környékekben, de külömbféle beszédmódokban beszélik. Az ö Religiójok a' Bálványok tisztelete.

R.

Raab, Arabo, fó Stiriában Grätzi kerül. Rehbergnél Fladnitz mellett Passail megett ered, elöször délkeletre az utánn észak keletre föly, innét mint egy 14 mfdnyi folyás utánn Hochenbrucknál, hol még hajokázhatlan, Stayert elhagyja, és Magy. orsz.ba béfojván, Györ vsnál a' Dunába szakad.

Raab, l. Györ.

Raabs, Raps mvs Austriában

Ens alatt lévő Mannhart hegye felett fekvő negyedben a' Theya keleti partján pléb. és Dekánsággal, és 75 ház.

Raas, vs Brabantiában 5060 lak.

Raase, bányás falu az Austriai Sileziában Jägerndorfi Herczs. a' Troppaui kerül. Mohra mellett. Bir 299 h. 1790 német l. savanyú kuttal köbányával 3 örlő malommal, egy kath. templ. legnevezetessebb élelemágai a' l. Len ez fonál kereskedés, földmivelés és baromtenyésztés.

Raasen, falu a' Szász Hennebergi részben 21 h. és 140 l. kiknek nagyobb része szeg kovácsok. Találtatik itt egy fejér bádog hámor, és hamuzsir főzés.

Rábaköz, l. Rabau.

Rabasteins, 43° 36' É. Sz. 19° 22' K. H.) egy kereskedő vs, Tarn Francz. oszt. 6380 l. bora hires.

Rabat, vagy Uj-Salee részint öszvedőlt kereskedő város Siedma nevű Maroccoi tart. Afrikában egy révvel, a' tenger mellett Saleenak által ellenében; jeles kereskedést üz és lakja több Európai Consuloknak. Itt sok olaj nyomatik. A' vizvezetés a' vs mellett 2000 lépésnyinél hosszabb.

Rabau, sziget mellyet a' 2 ágakra oszlott Rába az ő torkolatja előtt kerít.

Rabba; Rabbathamana, Rabbath Bene, Amonitisban, Palaestinai Arabiában fő vs. V. Mós. 3, 11. Jaboktól 4, Jordántól 45 mfd. Ptolomaeus Philadelphustól Philadelphiának neveztetett.

Rabbath, Moab. v. Areopolis, vs azon Arabiában.

Rabenstein; vár, és hiteles biztosság, urodalma a' Dietrichstein Grófoknak, Alsó-Stiriában Gretzi kerül. a' Mura mellett, mellyet itt egy hid vezet egy hason nevű régi szirtón omladékival és ezüst bányával.

Rabenstein, urodalmi vs falakkal körül véve 77 h. Cseh orsz. Ellenbogeni ker. Strzela fő jobb partján, tartozik a' hason nev. Allodialis urod.hoz, van egy vára, és kath. pleb. templ. A' polgárok földmivelésből és vsi munkákból élnek.

Rabenstein, mvs Austriában Ens alatt a' Bécsi erdőn felül lévő negyedben, Bielach keleti partjánál pléb. régi köszirti várral, és törvény székkel.

Rabl, falu Karinthiában, Villachi ker. egy vám tisztséggel, a' nyug.ra fekvő ón és galmey bányákért esméretes.

Raby, mvs egy kath. templ. és 74 h. Cseh orsz. Prachini kér. A' mindjárt mellette lévő hegyen vannak a' Raby hegy várnak maradványi.

Racanello, fő Nápoly orsz. az Innensö Herczs. melly a' Tarenti öbölbe ömöl.

Racconigi, város a' Carignani Herczs.ben Piemontb. Grana és Maira folyók között 10500 l. egy várral bir selyem és fonal fabr. és gabonával kereskedik.

Rack, sziget keleti Persiában Asiában tul. Schech alatt.

Racore, Herczs. Golcondai Dekán orsz.ban Ostindiában. 1785 eszt. olta a' Dekán országgal egyesült.

Rácz-keve, priv. mvs és urod. Csepel szig.ben, Pest Várm. benLaczházától 1/2 óraPerregnek által ellenében, Becséhez 1/4 óra. F.U. Teschéni H.Albert.Lak.Magy.Rácz ok,

Digitized by Google

kevés Németek, 2263 kath. 1187 ref. 324 óhitűek. Nevezetes benne az Eugeniustól építtetett kastély, szép kat. pléb. templom, a' selyem tenyésztetés; homok dombjai fával béültettek, kevésföldei vannak a' Dunán innen, többnyire túl az Angyei és Balványosi pusztákan; három szigetei vannak: az Angyali, Bécsei, és Somlói, mellyekben gyümölcsöt termesztnek, 's fát vágnak. A' Ráczkevi kenyér igen hires a' Pesti piaczon.

Rácz Kozár, nagy mvs Baranya Várm. az Eszterházy Herecz. bir evang. és Illyr. l. és evang. és görög templ.

Radacs, Radacow, tót falu Sáros Várm. 2 kastéllyal, egy kath. templ. egy savanyú kuttal.

Radajse, völgy Horvát ors. Plotscha, Medák, és Mogoritsch között, olly erős Szeleknek van kitéve, hogy 1462 hold föld használatlan parlagban hever, mivel nékik sem a' szantó föld sem az emberi lakások ellant nem állhatnak.

Radaun, falu Austriában Ens alatt a' Bécsi erdön felül lévő tart. várral helybéli káplánsággal és egésséges ferdövel. Az ide való hegyen szép márvány találtatik.

Radaune, fó melly Danzignál a' Vistulába szakad.

Radautz; Radauz, mvs Galiczióban Czernovitzi kerül. Sutzawa mellett lakja egy görög Püspöknek. Bir 2 pléb. Ezen környékben igen derék sajt készittetik, van itt Királyi Ménes is.

Radbuza, Baldwasser, folyó Cseh országnak legkülsöbb határainál Bavaria felé Weyer falu alatt ered, Podhayt és Watont felveszi és végre Dandlebecznél a' Bradawkába szakad.

Radeberg, kis vs Saxoniában a' Meiszeni ker. Röder mellett 268 h. és 1530 l. bir pántlika, gyolcs, gyapju, és kaptza fabr. és vasasferdövel, 1/2 órányira innét van az Augustbrunni egésséges ferdö.

Radeburg, kis vs Saxoniában Meiszeni ker. 128 h. és 1000 l. kik erős marha tenyésztést üznek és jó cserép edényt készitnek.

Radel, falu Karinthiában a' Villachi kerül. a' hason nevü Patak mellett, atzél hamorral.

Rademacherz, maskép Badeni Markgróf' uradalma a' Luxemburgi birtokban.

Raden, l. Rhaden.

Rade az erdö előtt, mvs a' Bergi birt. Rajnai eszt. 449 ház. 2430 l. egy kereskedő oskolával, gyapju, és pamut materia fabr. és vas portékákkal.

Radhost, Radosu, nagy és hires hegy Morva ors. Preraui ker. Frankstadt és Roznau között, mellyen az Pogányság idején Radegast nevü hamis Isten imádtatott.

Radicofani, kis vs egy hegyen Toskánában a' Sienai birtokban, kis erősséggel.

Radkersburg, (É. Sz. 46° 41′ 8″ É. Sz. 33° 39′ 15″) Herczegi jólépült vs alsó Stiriában egy szigeten, mellyet a' Stainez a' Murával, mellyen itt egy hid vezet, formál, 215 h. és 2000 l. kik jeles vas és bor kereskedést üznek. Rendes erősség mivei vagynak, de ezek már hanyatlanak. Van itt egy privil. Törvényszék, Herczegi Dekánság, Bankó In-

Digitized by Google

spectoratus. A' környék termékeny rozsal, és szép kendert, és derék bort terem, mellyek között a' Murbergi, Johannesbergi, Kapelleni és Kerschbaeki magokat legjobban kimutatják.

Radmannsdorf, Rathmannsdorf, vs Karnioliában a' Laybachi ker. egy kis hegyen Száva mellett, pléb. A' l. jeles kereskedést üznek valami Mesland nevű, felénnyire gyapju, felénnyire pedig gyolcs materiával egész és félszőtt, keskeny paraszt posztóval, fél és egész rásával, és musolin materiákkal.

Radmar, v. Radmee, hegyes környék felső Stiriában Brucki kerül. egy gazdag vas, és rézbányával.

Radna, mvs Arad Várm. ben Maros vize mellett, Lippával áltellenben, Aradtól 4 óra. A' K. kamara birtoka, L. Németek Bolgárok és Oláhok, kath. és óhitűek. Vann itt a' Kapistránusoknak egy klastroma csudálatos képpel, II-dik Józefnek emlék oszlopa. Marha tartása és vásárjai nevezetesek.

Radnitz, vs Cseh orsz. a' Pilseni ker. 180 h. egy várral, jeles marha és ló vásárokkal egy kath. pléb. templ. A' víz csévék által vezettetik a' vsba. A' hasonnevű Allodialis uradhoz tartozandó. A' Radnitzi környék nagyobbrészint hegyből áll, melly közönségesen homokot, agyagat, és turfát szolgáltat a' Darowai környék agyagnemü palaköből áll, követsel, vasértzel, quartz nemü homok kövel agyagczémentel, vassal. A' juh tenyésztés itt jó lábon áll a' marha tenyésztés az istálloi étetés által mindég javittatik.

Radnor, Angol Grófs. déli Walesben ész. Montgomeryvel, kel. Shrop és Herefordal, dél. és dél nyug.ról Brecknockal és észak nyug. Cardigánnal határos 19 □ mfdön 4 vst 52 eklésiát 3887 h. és 19050 l. foglal. A' keleti, és déli tájék gabonát terem, a' többiek vadon hegy tartok, szarvas marha és juh legelővel. Az ész. nyugotti rész járatlan puszták. Legnevezetessebb folyóji: Wye, Temd, és Ithon. Fő vsa:

Radnor, a' Domergiel forrásánál fekszik legelővel gazdag környéken.

Radnoth, Radnau, Jernot, mvs Erdélyben, Küküllő Várm. ben, Dévától 1 mfd. F. U. G. Bethlen, lak. Magyarok, ref. vásárokkal.

Radolfshausen, Hannover. tisztség a' Grubenhageni Herczs. jeles köbányákkal a' környékben.

Radolfzell, vs az Alsó v. Zellertónál, melly egy része a' Bodeni tónak Felső Neckár nevű Würtembergi orsz. birósságban 880 l.

Radolin, nemes város a' volt Warsói Brombergi oszt. 56 ház.

Radolna, fó Carnioliában forrása a' Trojani hegy tövében vagyon és Feistritzal öszvefoly.

Radom, ker. vs a' Warsói volt hasonló nevű oszt. Mliczna mellett 252 h. 1206 l. Piarista Collegiummal, 2 pléb. Bernhard és Benedictinus-Apátza klast. posta váltással. A' hason nevű kerül. 305000 l. számlál.

Radomysl, mvs Galitziának Tarnovi kerül. Vistula, Dunajetz, és Wisloka folyók

Digitized by Google

között, tulajdon pléb.

Radonitz, (Radenicze) 130 h. álló vs Cseh ország Saatzi ker. Aubach mellett, Dékány templ.

Rados, Radlen, Radosch, falu Erdélyben Felső Segesvári székben, mellyet 186, Szász, Oláh, és Czigány nemzetségek laknak, luth. templ. Itt igen jó saja csináltatik.

Radoskowice, vs a' Minski Orosz Helyt.

Radosocz, Radossowce, tót mvs és tót falu Nyitra Vrm. Mind a' kettő szőllőt mivel.

Radostin, mvs Morva orsz. Iglaui kerül. a' Nagy-Meseritschi urod. hoz tartozik. Van 490 l. és pléb.

Radosto, (50° 58′ 34″ É. Sz. 45° 5′ 16″) vs a' Rum Ili Török tart. 6000 l.

Radscha, ker. az Imireti Herczs. Kaukasiában Dschedscha mellett 3600 familiákkal.

Radschamundri, Parti tart. a' Madrasi Angol Elöülöségben, keleti Indiában.

Radschamal, v. Akbarnagor, régi nagy vs Bengalába sok omladékokkal, mellyek az ő régi fénnyére mútatnak.

Radstadt, vs Bavariában, Salzachi ker.ben (47° 27′ 14″ É. Sz.) az Ens forrásánál, fallal körül van véve; 108 h. mintegy 810 l. kik barom tenyésztésből, föld mivelésből, fa és vas kereskedésből élnek. Itt van lakja a' Törvényszéknek és számtartóságnak, bir egy tanácsházzal, és Vicarialis templ.mal.

Radstadti Tauern, nevezetes 4745 lábnyira a' tenger felett felemelkedett hegy Bavariában, Salczachi ker. egy derék viz rohanással. Ezen megy az ut Pangauból Langauba és Karinthiába.

Radván, Radvány, priv. mvs Zólyom Várm. Besztercze bánnya, és a' pisztrángal gazdag Garam vize mellett kath. és evang. templ. 8 nagy puskapor malommal, 3 köszörülö 's egy kallómalommal, a' Radvánszky familiához tartozó 2 szép kastéllyal. A' lak. nagyobb részint mesteremberek, 1234 evang. 's 236 kath.

Radymno, vs Galitziában Przemiszlei ker. jeles hálókötéssel, és egy postaváltással Sanfó mellett.

Radziechow, urod. és vska Galicziában Zloczowi kerül. kath. és egyesült görög templ.

Rae, Helyt. Schonen tart. hol 1719-ben a' Dánusok az ő Flottájokkal kikötöttek.

Raescht, v. Husum, (37° 28′ É. Sz. 68° 25′ K. H.) keritetlen fő vsa a' Ghilan nevü nyug. Persiai tart. 2 orányira a' Caspiumi tengertől, Siarutbar Patak mellett, most nagyobbrészint kivágott erdőben; lakja, egy Khánnak mintegy 2000 h. bir selyem fabr. kereskedik selyemmel, riskásával, és más Persiai termésekkel.

Rafulinnafiall, tüzokadó Dánus Islandiai szigeten.

Ragatz, derék helys. (az elöbbi Sargans orsz. biróságban) Helvetiában a' S. Galleni kantonb. Tamin mellett, küldöző kereskedést üz.

Ragione, l. Firma.

Ragun, kicsiny, a' Muldától egészlen körülvett vs az Anhalt Dessaui Herczs.

Ragusa, kis köztársaság Dalmatiában, a' Venetiai tengeröbölnek hoszában, az Adriai tengertől és a' Bosniai tart. körülvéve, melly Ra-

Digitized by Google

gusán kivül Stagno vsát, két vagy 3 falut és Agosta, Meleda szigeteket és Sabioncello félszigetét foglalja. — A' kormányzás ugy volt elrendelve mint a' Velenczei; de még is minden holnapban uj kormányzó (kit Rectornak hivtak,) választatott. A' tanács 60 személyekből állott, kik közül a' Törvényes napon legalább egy harmad résznek jelen kellett lenni. Legfőbb hatalommal a' nemességből álló nagy Tanács birt, melly magából a' Pregadi Tanácsost választá, mely a' Status dolgait igazgatta, és a' mely mellett egy holnaponként sors által választatott Rector volt. Ezen köztársaság Török védelem alatt volt, és adót fizetett. A' közönséges nyelv a' tót, de még is mindnyájan olaszúl is beszélnek. A' vallás kath. de az Örmények, és Mahomedánok is türettetnek. A' egész nép száma 56000 megy 30 □mfdön A' l. munkássága a' terméketlen földtől gabonát, bort, olajt és fa gyümölcsöt nyer. Selyembogár és marha tenyésztésből, jeles halászatból, selyemmateria készittésből, hajó csinálásból, hajókázásból, és gyapjúval, börrel, selyemmel, és fával, Olasz és Török országra kiterjedt kereskedésből élnek. Ezen Respublica 1807-ben 13 August. Olasz orsz. gal öszvekapcsoltatott, de 1809 a' Bécsi békesség által ismét elválasztatott és az Illyricumi tart, egybe ragasztatott. Ragusa most ismét Austriai kézben van. Fő városa:

Ragusa, tótúl Dubrávnik, (42° 36′ 30″ É. Sz. 35° 51′ 40″ K.H.) nem de jeles, megerősített kereskedő vs, két hegy között a' tengernél, egy kis révvel a' kis hajók számára, és egy kastéllyal, mint egy 8000 l. vannak; lakja egy Római kath. Érseknek; selyem szövéssel, és hajó csinálással foglalatoskodik. A' szabadságáról ezelőtt olyannyira gondoskodott, hogy a' nemeseknek kardot viselni, sőt a' Tanáts engedelme nélkül házaikan kivül hálni sem volt szabad; az idegenek főkép a' Törökök lakásaikba eleinte bézárattak, és a' vs kapuji nem tovább mint 3—4 oráig hagyattak nyitva. 1814-ben 29 Januar. a' kastély és Ragusa vsa az Austriaiaknak Capitulatio által oda engedtetett. Ezen vstól vette Marmont Franc. Marschall a' Ragusai Herczeg nevét.

Rahden, (52° 26′ 17″ É. Sz. 26° 15′ 15″ K. H.) mvs a' Mindeni Herczs. Westfaliában 1 templ. és 1310 l. Itten fa tanyérok vajas kanták, és más esztergálos munkák készittetnek.

Rahmanieh, helys. Bahire tart. Alsó-Ægyptusban a' Nilus nyugoti részén a' Francziák által Hartz mezzejévé és tábor helyé tétetett.

Rahna, nagy folyó Sveciában melly a' Sveciai-Lapplandban ered és Rahna nevü kis helységnél a' Bothni tengerőbölbe ömlik.

Rahnis, vs Saxoniában Neustadti ker. bir gyapju fabr.

Rajapour, n. vs Visipour orsz. ban, Malabár partján, Goa vsától 20 mfd, Francziákhoz tartozik, kik innét salétromot és borsot hordanak ki.

Raibel, falu Karinthiában Villachi kerül. a' Görtzi

Digitized by Google

Grófs. határainál, hol sok és jó Galmey esztendönként 8000 mázsa, és ón esztendönként 10000 mázs. ásatik.

Rajecz, Rajez, (paradicsomka) szép tót mvs Trencsén Várm.ben, Zilinka vizéhez közel. Zolnához 2, Lietavához 1 mfd. F. U. Pongrácz és több uraságok. Fekvése és épületi szépek, piacza négyszegletü, itt van a' vsháza, plébániás Szentegyházához szenteltetett az Apátfalvi Apáturság, (B. M. V. 5 fontium). Lak. Tótok, kath evang. és zsidók, szattyán készitö timárok, lent termesztenek, méheket tenyésztetnek; marhát tartanak leginkább. Egy órányira esik nevezetes hévize, (Rajeczke teplicze), hol fördöje háromféle, papiros malma is van közel.

Rajka, Ragendorf, mvs Mosony Várm.ben, Orosz 3/4 óra. F. U. Albert H., és több uraság; lak. Németek, kat. evang. és számos zsidók, posta hivatallal, gyümölcsel bövelkedik.

Rajna, Rhenus, Rhein, Európának egyik a'legnagyobb 's nevezetesebb folyói közül, eredetét Graubünden kant.ban Helvetziában 3 fő forrásból veszi, mellyek az innenső, középső 's tulsó Rajna forrásinak neveztetnek. Az innenső Rajna, részint a' Crispalt nevü hegyből, mely keleti ága a' magas Gotthard bérczeinek, részint a' Jammer völgyből, részint pedig Urseren völgyének kis tavaiból bugyogyog, több patak által nagyobbodik, és Dissentis mellett a' közép Rajnával egygyesül, mely Calderin (az az Rajna fő) környékében Medeltói völgyben Lukmanier nevü hegyből ered, és eleinten Frodának neveztetik. A' tulsó Rajna a' tágas Rheinwaldi jeges hegységből kölcsönözi forrásit, Rheinwald völgyének hátulsó környékében; a' fő forrás szép tekintetet képező jeges barlangból kiszakadván, azonnal 13 patakoktól öblösittetik, és igy megdagadván a' fekete Muschelhornnak nevezett magas fésü forma köszikláról lezuhhan; a' tulsó Rajna még egynehány forrásokat fogadván keblében, minekutánna szoros nyilások között az ellentálló köszikla darabokat meghaladta, és lerohant vólna, Rechenau környékében a' már eggyesült közép és innenső Rajna forrásival szövetkezik, és ezen három eggyesült patakok formálják a' szép Rajna folyót. Ezen fó északnak vett irányban Graubünden kant. áltfutja, elhagyván eredeti kantonát, Helvetia és Tyrolis között határjel gyanánt szolgál, bészakad a' Bodeni tóba, ezt áltfolja, Costnicznél kijövén Unter és Zeller tavakat általfutja, és ezeket a' Bodeni tóval kapcsolja; innen nyugotnak veszi futását, Schaffhausen alatt ama világszerte híres vízzuhanatot formálja, innen Baselig Helvetiát a' Német Szövetségnek tartományitól választja, Baselnél pedig már mint nagy hajókázható fó Helvetiának vidékit egészlen elhagyja, északnak fordúl, Franczia Alsatia' (vagy is a' felsö és alsó Rajna oszt.) és a' Badeni N. Herczs.nek széleit mossa, Rheinzabern környékében elhagyja Fran-

Digitized by Google

szia országot; Speyer, Vorms, Mainz, és Cöln Német vsok vidékit nedvítvén, következő fóktól: Neckar, Enz, Murg, Elz, Treisam, Alb, Mayn, Mosel, és Saar, Wipper, Sieg, Lippe, Ruhr folyóktól öblösíttetik, 's így Schenkenschanzen várnál az eggy. Belgyiom Kirs.ba ömlik, holott két ágra szakad, a' déli Waal nevet visel, 's minekutána a' Maas vizét Ruhr fóval eggyesülve bévette vólna, Merwenek hivattatik; az északi ág ismét két ágra oszlik, melynek eggyike a' régi, a' másik pedig a' Geldriai Ysselnek neveztetik, és a' Zuyderi tengerbe szakad; az első megtartván Rajna nevét, minekutána a' Maas fótól öblösített Lech, és Wecht fó vizeket árkából kibocsátotta, Waal vizével a' Pandeti öböl által kapcsoltatik, és lassan elcsekélyesedvén vize a' tenger parti homok torlásokban elvész. Rajna vize külömbféle jó ízű halakkal bővelkedik; arany fövény 's hasznos kristálkövecsek is találtatnak benne. Az egész folyása által egyenes lineában véve 160 mtfdet nedvít. Rajna vizétől Franországnak 2 oszt. kölcsönözi maga nevét:

Rajna oszt. (az alsó) hajdani Alsatia tart.nak alsó részét, némely részét Rajnai Palatinatusi, és Zweybrücki birtokoknak, és e' kis három vólt német urodalmakat, ú. m. Saarwerden, Diemeringen, és Aszweilert foglalja körében, de most a' nem rég kötött utóbbi Párisi alku által e' birtokokból némely vidékek a' Burkus Kir. hatalmába kerültek; nagysága 97 □ mfd, népessége pedig 495000 mégyen. Mejjékét Rajna, Ill, Breusch, Sorr, Selz, Lauter, Queich 's m. t. folyók nedvítik, gabonát, bort, dohányt, lent, gyümölcsöt, vasat, 's más ásványokat böven terem. Elosztatik 4 kerületre, t. i. a' Straszburgi, Barri, Weiszenburgi, és Zaberni kerületekre, e' két utólsó ker.nek némely kantoni választattak el Francz. ors.tól, ezelőtt öszveségesen 37 kantont, és 616 helységet számlált. Fővsa Straszburg.

Rajna oszt. (a' felső) következő tart.nyok állítják: a' hajdani felső Alsatia, az oda tartozandó Sundgauval, a' vólt Baseli Püspökségnek birtokai, a' Mömpelgardi Grófs.nak nagyobb része, és a' hajdan Helvetiához tartozott Mühlhausen vsa környékével; térsége 100 □ mfd, mellyen 404000 lak. számláltatnak. Vajban, kőszénben, turfában, ásványos forrásokban, borban, fában, marhában, kiváltképen gazdag. Jelesebb folyói: a' határozó Rajna, Ill, Birs, Larg, Vecht, Tolder, Alaine 's a' t. Kerületében vagyon: Colmar, Altkirch, Befort, Deisperg és Bruntrut; 39 kant. és 703 helységgel. Fő vsa Colmár

Rajna és Mosel oszt. a' francz. revolutio ólta formáltatott a' Trieri és Cölni Egyházi birtokokból, és a' Rajnai Palatinatusból, most egészlen Burkus ors.hoz tartozik, és az alsó Rajnai N. Herczs.get nagyobb részint állítja. Fő vsa vala Coblenz.

Rajnai (alsó) v. Chur kerület, Német ors.nak 10 kerületi közül egyik, az első nevét

Digitized by Google

fekvésétől vészi, mivel Rajna vizének mind a' két partján fekszik, Mainz alatt; Chur ker.nek pedig 4 Chur-(választó)Herczs.ktől: u. m. Mainz, Trier, Cöln, és Pfalztól neveztetik. Rajnán kívül még Neckár, Main, Lahn, és Mosel folyók is ezen kerülethez tartoznak. Nagysága 460 □ mfdre, népessége pedig 1185000 lelk. megy, ezek közt Mainz, Trier, és Cöln Chur-Hercz. Lakosi kath. a' Pfalzbéliek pedig luth. és reform. Ezen ker.ben terem a' valódi Rajnai és Moseli bor, nagyobb része bővelkedik gabonával, gyümölcsel, derék rétekkel, hasznos savanyú vizekkel, és drága ásványokkal, ellenben némely részei hegyesek, és erdősek, következésképen terméketlenek. Az egész kerület 2 részre volt osztva, t. i. délire és ész.ra; a' délkeleti részt Mainz Chur Her. Érsekség, és Pfalz Chur-Herczs. avagy is a' Rajnai Pfaltz Grófság formálták, az észak nyugoti pedig: Trier és Cöln Chur-Herczs. böl és Érseks.ból, Arenburg Herczs.ból, Coblenz, Tisztségből és Rheineck Burg-Grófs.ból állott. A' kerület Naggyai gyülésekben ily rendben határozták meg ezen kerület részeit: Mainz, Trier, Cöln, Pfalz, Arenberg; a' Thurni és Taxisi Herczs. Ném - Balley Coblentz, Beilstein, alsó Ysenburg, Rheineck.

Rajnai Grófok, l. Wild és Rajnai Grófok.

Rajnai Palatinatus, Rhein Pfalz, vólt eggyik az elmúlt Német birod.nak legkiesebb tart.nyai közül; 1803-ban az akkori Bajor Választó Fejedelemtől részint Francz. orsz.nak, (a' Rajna tulsó partján lévő tart.kat, 48 □ mfd 172480 lak. és egy millió forint jövedelemmel) részint pedig a' Badeni, Hasszo-Darmstadti, Leiningeni 's más Fejedelmeknek engedtetett által. Az egész nagysága Simmern, Lautern, 's a' t. hozzá foglalt vólt tart.kal 75 □ mfd, népessége 320000 lak. és évbéli jövedelme 1700000 forintra ment vala. Jelesebb vsai vóltak: Mannheim, Heidelberg, és Frankenthal.

Rajna torkolat oszt. neveztetett az eltörlött téres Fr. birodalom alatt a' mostani egy. Begyiom orsz. Brabantia tartománya. Fő vsa vala Herzogenbusch.

Rajna vízzuhanata, három helyeken történik, az 1) Laufen és Schaffhausen között Helvetiában, a' hol igen öszveszorúlván Rajna vize a' legcsekélyebb víz alkalmával 50—60, máskor pedig 70—80 lábnyi magasságról nagy zajjal és zuhanással rohan le nagy köszikláshegyről, és egyszersmind a' leggyönyörködtetőbb látást képezi, itt semmiféle, légyen az terhes, v. üres hajó, nem ereszkedhet le, hanem a' portékákat szekereken Schaffhausen vsán keresztül kell vinni, és a' vson alól ismét új hajókra rakni. 2.) Laufenburgnál történik, de ez sem oly nagy, sem oly veszedelmes, mint az első, a' hajók itt üressen köteleken, v. életekre keveset hajtó merész emberek által bocsájtatnak le. A' 3) pedig Rheinfeld alatt Gewild nevű vidékben történik, itt a' töb-

Digitized by Google

bi csörtetések között Rajna vize két köszikla között keskeny útat 's elegendő mélységet vájt, úgy hogy tudós hajósok által szükség idejében terhes hajók is lebocsátathatnak.

Rain, Rhain, vs Bavariában Salzachi ker. Acha mellett, (É. Sz. 48° 41′ 33″ K. H. 28° 35′ 16″) 1130 lak.

Raitenbach, falu Bavariában, felső Dunai ker. Rezat mellett, lakja az ország Törvényszéknek; közel ide van egy vaskő bánya, és a' Hallochi földsüllyedés, melly egy szerfelett való mélységben nagy köszirt barlangokhoz vezet.

Raitho, l. Tor.

Rátzok, Raitzen, Rätzen, jobban Rasciusok, tót Nemzet, melyBelgrád körül majdnem egész Magy.orsz.imittamott és Slavonián keresztül lakik, és Görög valláson van. Eszéken egy Metropolitájok és egy Érsekjek van, ki az ő Hitbéli dolgaikra és szokásaikra ügyell. Nagyobb részint Tót nyelvet beszélnek, jeles kereskedést üznek, és jó katonákat adnak, kik az őrerősségekbe tétetnek.

Raitzenstadt, l. Griechischweiszenburg, és Temesvár.

Rajuhn, vs a' Dessaui Herczs. a' Muldának egy szigetén, 166 h. és 1200 lak. kik közül sokan posztószövők és fazékasok.

Rakacza, tót falu Borsod Vármegy. nem eggyes. Görög templ. Itt jó mész égettetik.

Rakendorf, Rajka, nagy német mvs Moson Várm. közel a' Dunához. Áll 252 h. mellyekben 454 kereszt. és zsidó familiák, mindöszve 2265 lelkek találtatnak; több nemes Familiáknak vagyon itt lakása. Bir egy szép Vármegyeházzal, egy kath. és evang. templ. Synagógával, postaváltással, és az Altenburgi uradalomhoz tartozik.

Rakicsán, mvs Vas Várm.ben, Muraj Szombathoz nem messze, Stájer orsz. határán. F. U. G. Battyányi, lak. Vendusok, kat. és másfélék. tul. templ. egy kastéllyal, 's jó bor termesztéssel.

Rakka, l. Orsa.

Rakonitzi kerület, Cseh orsz. Moldva fó mellett, nagyobb részint termékeny, és gazdag fával. 6 mfdnyi hosszú, és 6 mfd széles. Kel: a' Kaurzimi, és Bunzlaui, délr. a' Berauni, nyug. a' Saatzi, és ész. a' Leutmeritzi ker. határos. 7 vst, 9 helys.ket, mintegy 60 urod. 655 fal. 34 öszveomlott várokat, és 113000 lak. foglal. A' ker. béli vs

Rakonitz, (É. Sz. 50° 6′ 36″) van 230 ház. és 1600 lak. egy kellemes völgyben fekszik Gelden és Rakonitz folyók mellett. A' lak. többnyire földmívelésből, és jó barna téli serből élnek. Van 4 kath. templ.

Rákos, Kroiszbach, mvs Sopronyhoz 7/8 óra, Fertő tó mellett. F. U. Győri Püspöks. Lak. ném. kat. az Uraságnak szép kastélyával, díszes kertjével, a' vs kerítetett, és bora nevezetes.

Rákos mezeje, nagy térség Pest mellett, Rákos patak mellett, hol a' Magyarok a' 16 Századig sátorok alatt az országgyüléseiket tarták, és Királyaikat választák.

Rakovácz, Pernyavor, helys. Slavoniában, Szerem Várm. ben, hegyek és erdők között, Bere-

Digitized by Google

Berevicstől 1/2 óra. Lak. Illyr. ó hitüek. F. U. az itt lévő Kalugyer klastrom.

Rakow, egykor népes vs Sandomiri Vajdaságban, Lengyel orsz.ban; itt telepedtek meg a' Socinianusok, vagy is Arianusok, egy Gymnasiumok 's könyvnyomtató műhelyek volt itten. Itt nyomtattatott a' Katechismusok is. De 1643-ban innen elűzettettek.

Rák' szigete, l. Kraben insel.

Raleigh, vs ész. Amerik. észak-Carolinai szabad Státusba Neusz mellett. Lakja a' kormánynak.

Ram, Török vs és erős vár Serbiában a' Duna mellett, Uj Palánkának általellenében.

Rama, vs Nephtali és Ascher földén Judaeában, Jos. 19, 29. 36. Rama vólt Judaeában, Gofnai ker.ben is Judaeában, Jerusalemtől ész. ra 6 mfd Gabaa mellett, (Bir. 19, 15.).

Rama, fő Bosniában, melly a' Narentába szakad.

Ramalose, folyó a' Galiciai Spanyol tart. melly nem messze Bayonnától az Atlanticumi tengerbe szakad.

Ramanada, Ramanapurain, régi fővs és lakja a' Madurai Királynak, a' Nagy-Marawari tart. Wajarra torkolatjánál; az Angoloktól függő Poligár itt lakik, protestáns küldő intézettel, és oskolával.

Ramas, l. Adamsbrücke.

Ramasse, ház a' Cenis hegyén, mellyen az út Savoyából Piemontba megy. Télen ezen háztól Laneburgig szánon 7—8 minutáig mennek le, melly aller à ramasse, v. se faire ramassernak hivatik.

Rambang, vs a' Javai keleti parton 11000 lak. kereskedik fával, és riskásával, és hajó épitést üz.

Rambervillers, (É. Sz. 48° 20′ K. H. 24° 18′) munkás vs Lotharingiában 4920 lak.

Rambla, (27° 43′ É. Sz. 11° 53′ K. H.) vs a' Cordovai Spanyol tart. 4840 lak.

Rambouillet, helys. a' Seine, Oise Fr. oszt. 2590 lak. egy régi várral, és vadaskerttel, Spany. juh nyáj tartatik, mely igen jól fizet.

Rame, hegyfok Angliában a' Plymouthi tenngeröbölben, a' Brittusi tengerbe nyúlik.

Ramellies, falu Ingoignenál Brabantiában, hol a' Marlboroughi Herc. és a' Hollandiai General-Feldmarschal, a' Max. Emanuel Bajor Választó Fejedelem, és Villeroy Fr. Marschall ellen a' Spanyol Successionalis hadban fényes győzedelemmel harczoltak.

Ramenadoporum, Ramanatpur, fő vs és lakhelye a' Marvasi uralkodónak Carnatic tart. ban Ostindiában, csekély erősséggel.

Rametta, vs Siciliában Val di Demonában 500 h. és 2000 lak.

Ramisserom, kis vs nagy Maravanban nyug. Indiában, a' hason nevü szigeten 300 Bramin nemzetség lakja, igen gyakran meglátogatott Pagodával.

Ramlah, Ramah, nagy népes, kerítetlen kereskedő vs Palaestinában, azon út mellett, melly Jaffából Jerusalembe vezet, többnyire Törökök és Arabsok, kiknek 5 fő mecsetjek vagyon, bizonyos számú Zsidók, és csak igen kevés Keresztények lakják, kiknek itt egy kath. klastromjok vagyon, mely Sion házának

Digitized by Google

hivatik.

Ramlosa, nevezetes egészséges kút Helsingborgnál a' déli Gothlandi Svécus tartom. ban.

Rammelsberg, egy darabja a' Harz hegyének, nem messze Goslártól, gazdag értzeiről esméretes. És ezek voltak az elsők, mellyek az alsó Szász bányák között feltaláltattak. Oly erössek, hogy sujokkal és vassal fel nem verethetnek, hanem tüz által szagattatnak öszve. A' bányákban találtatik ón, réz, ezüst, mint egy 4000 mark, kevés arany, és gálitzkő. Ezen hegy közönségesen a' Braunschweigi Választó Fejedelmi házhoz tartozik. A' Goszlári Tisztviselő tanács csak 4 bányákat bir, és az ezekből jövő értzeket darabossan általadja a' koronának egy bizonyos árron. Találtatnak itten 2 gálitzolaj főzések is.

Ramnagor, vs és erösség Beuares tart. nyug, Indiában a' Ganges jobb partján, egy jeles kastélyával a' Rájának.

Ramonchamp, vs Lotharingiában 2380 lak.

Ramoth, Gilead tart.ban Jordánon túl Palaest. Arabiában (V. Mós. 4, 43.) Philadelphiától ny.ra 15 mfd.

Ramsau, falu Bavariában Salzachi ker. minden felöl magas hegytől, tavaktól és erdőségektől körülvéve. A' lak. legnagyobb gazdagsága az erdőségekben áll. A' marha tenyésztés is a' közellévő havasok végett nem kevessé jeles, de a' földmives fáradtságát a' sovány föld kevessé jutalmazza. Ezen környék nagy malomköveket ád.

Ramsey, vs Mani Angol szigeten, egy erösséggel 's egy révvel a' kis hajók számára.

Ramsgate, helys. Thanet szigetén, a' Kenti Angol Grófs. mesterséges révvel, kereskedést üz Russiába, és bir sokaktól meglátogatott fördökkel. Nem messze fekszenek inmét a' veszedelmes Goodwinsi fövénytorlások.

Ran, Hercz. vs alsó Stiriában, Cilli ker. a' Száva egy meredek partjánál 120 h. pléb. és tartományi orvosi hivatallal. A' szomszédságában van szép Gróf. Attems'i vár egy hasonnevü urodalom egy ménessel. A' környék gazdag szép buzával, és jó világosbarna borral bövelkedik, mellyel a' lak. jeles kereskedést üznek.

Rana, folyó Austriában Ens felett lévő részben, melly a' Passaui birtokban ered, Osterwasser nevü folyót felvészi, és az Ensnek felső részén a' Dunába ömlik.

Ranals, így hívatnak két Orkadi szigetek, nevezetesen Nordranals és Southranals, mind a' kettő igen kicsiny.

Randah, l. Kahira (ó).

Randasso, nagy, egy kevessé megerösített vs Siciliában, Valdi Demonában, Cantara fó mellett.

Randeck, falu Saxoniában, Érczhegyi ker. hol sok harisnya, hegedü, és fa-óra készül.

Randers, Randrusia, (É. Sz. 56° 27′ 48″ K. H. 27° 43′ 27″) vs Daniában az Aárhusi megyébn Guden partifónál 500 h. 4000 lak. deák oskolával, czukorfőzéssel, kesztyüfabr. erös fazékassággal, fenyö korom égetéssel, lazatz fogással; van jó keres-

Digitized by Google

kedése mind ezen termésekkel és gabonával.

Randesacker, Randsacker, falu a' Würzburgi N. Herczs. Main mellett, jó szőlőmíveléssel, és kőbányákkal.

Randeterra, lakhelye egy Maurus Hernek. Cananor orsz. ban, Ganges innensö szig. ben Ostindiában; vele a' Lakedivi szigetek is eggyesültek.

Randowi kerület, a' Prusszus elő Pomeraniában, az Uckerbe szakadó Randow mellett 31 1/2 □ mfd nagy, 56685 lak. Fő vsa Stettin.

Randsacker, l. Randesacker.

Randshofen, Prépostság egy dombon Austriának az Ens felett lévő részében.

Rauft, falu közép Markban, felső Barnimi ker. itt sok kallóföld találtatik.

Ranguhn, mostani új fő vs Peguban hátulsó Indiában Syrian mellett, a' közönséges vízáradások miatt egészlen karókra építtetett, és egy részint palánk erősséggel körülvétetett, van 5000 h. nagyobb részint kirakott, és fedett gyalog útakkal díszeszkedő útszáji, és 30000 lak. vannak, kik között több Jövevények a' szomszéd tart. kból, és a' kereskedés végett Portugallusok, Franciák, és Angolok találtatnak Az Angolok eszt. ként itten 135000 font sterlingnyi posztót, üveget, és ércz portékákat tesznek le.

Raninburg, l. Oranienburg.

Rank, tót falu Abauj Várm. egy evang. templ. mal, jó savanyú kutbal, és ferdővel.

Ranka, l. Herlein.

Ransern, falu Sileziában Breslaui Herczs. hol 1614 a' földben sok pogány kaponyák találtattak és hamuvedrek, mellyek még hamuval, csontokkal, és minden nemű értz maradványokkal, fövénnyel és földel meg töltve voltak.

Ransey, k. sziget Roszshireben ész. Scotiában; hossza 15 szélessége 2 Angol mfd baromfival, és szarvas marhával bővelkedik.

Rantké, falu Syleziában Falkenbergi ker. kőbányákkal.

Ranuzzo, vs Siciliában Val di Demonában 14000 l.

Ranzau, l. Barmstädt.

Raolcanda, vs Golconda orsz. ban, a' fél szigetben, Golconda vstól 5 napi járás Ostindiában; hegyek köztt sok gyémántokkal.

Raon l'Etape, vs Lotharingiában a' Vogesi hegyen Etapenak torkolatjánál a' Meurte mentébe 2530 l.

Raoul, l. Kermandec.

Rapallo, helys. a' Genuai birtokban a' hason nevő tenger öböl mellett a' Portofinói szép révvel.

Raphia, vs a' tengernél Gaza és Coelesyria határán.

Raphoe, Rapoa, helys a' Donegali Hiberniai Grófs. lakja egy Püspöknek.

Rapolla, kis vs Basilicata Nápoly tart. egy Püspökséggel.

Rapphanok, fő ész. Amerikában a' kék hegyeken ered, legfeljebb egy órányi széles és a' Chesapeaki öbölbe szakad.

Rapperschwyl, Rupperti villa, Rappersweil, (47° 13′ 12″ É. Sz. 26° 27′ 36″ K. H.) csekély vs a' S. Galleni kantonban Helvetiában előbb a' Zürichi, Bernai, és Glarusi kantonok védje és fő uraság alatt volt; birtoka 3 közönségekből állott mellyek Udvaroknak hívattat-

Digitized by Google

nak. A' vs fekszik az alsó és legkeskenyebb részinél a' Zürichi tónak, mellyen itt egy fahídvan; bir egy körül falazott révvel, Tanácsházzal, régi várral, pléb. temp. Kapucinus klastrommal, és mint egy 3000 l. de igen kevés Munkássággal.

Rappolzweiler, Rappolti villa, vs a' felső Rajnai Francz. oszt. 5720 l. hegyek mellett bir egy várral, karton fabr. és jeles szőlőmívelésel.

Raps, l. Raabs.

Raren, helys. a' volt Simploni Fran. oszt. egy köszíklán.

Rarich, erősség az uj Mysorei bir. ban keleti Indiában a' hasonló nevü fó mellett.

Rasay, egy a' Hebridi szigetek közül Scotiában 12 mfd hosszu, és 2—5 széles bir gazdag fövénykő bányákkal, malomkövekkel; szarvasmarhát és vad madarakat szolgáltat.

Ras-Azintur, hegyfok az Algieri Státusban Barbáriában.

Rasbuttok, az az Herczeg gyermekei, neve egy számos Nemzetségnek melly a' Marattoknak adózik és Udipur Oschudpur és Dschojnagur tart. nyokat bir, mellyek is innét Rasbuttok földjének hívatnak. Ezekhez tartoznak a' Baghelok, Bathok, v. Battierok, Bundelek a' rabló Gohandsok v. Tschochanok 's t. m.

Rascamuzar, fok Barbariában, Tunis orsz. ban, Sardinia szigetének áltellenében.

Raschan, l. Rassaga.

Raschid, l. Rosette.

Räscht, l. Raescht.

Rascia, igy neveztetik tulajdonképen Serbiának északi része még pedig a' Rasca fó mellett, jól lehet ollykor az egész Királyság is ezen nevet viseli. Ezen tart. Honnya, majdnem az egész Magyar országon elszélledt Rátzoknak, kik nagyobb részint Óhitüek.

Raseborg, kis vs egy révvel Finnlandiában nem messze Eckenästől, mely előbb egy kis Kamara jószág volt és erős várral birt.

Ras-el-Fihl, l. Mazaga.

Ras el Hamrah, (az az a' veres hegyfok) az Algieri Statusban Barbariában.

Ras-Hunneine, v. *Cap Hone*, ugyanott.

Rasnes, vs Orne Fr. oszt. 2230 lak.

Raspontes, Banjan nemzetségnek rokoni: azt hiszik, hogy a' lélek költözködik; a' madarakat nem bántyák, mivel azt tartyák, hogy beléjek száll a' lélek. Az Aszszonyok férjeikkel megégettetnek. Raspontes annyi mint vitézek, mivel harcz szeretők, és ijeszthetetlenek.

Rasshgu, Raschau egy a' Kuráli szigetek közül Azsiában.

Ras-Sem, v. *Rassitu*, környék a' Barcal köztársaságban Barbariában 3 napi járásnyira nyugotról Augilától, híres, azon Arabs rege miatt, melly ezt kövé vált tartsnak állitja, mely onnét eredt, hogy különössen formált köszirtek, és megkövesült fa is találtattak.

Rassoi-Bé, nagy tó Madagascar szigetén 11 órányi kiterjedésü és 20 ölnyi mély sok hallal és krokodilokkal.

Rast v. *Mariarast*, falu alsó Stiriában Marburgi ker. Dráva mellett, pléb. temp.

Digitized by Google

és köbányával a' szomszédságban tart esztendő vásárokat. Ezen környék borai kiváltképen jók. Csekély távolságra innét, magassan a' Bacher mellett egy igen vadon, 's majd nem egész esztendő által hóval fedett környékben vagyon egy üveghuta.

Rastadt, (48° 50′ 5″ É. Sz. 25° 48′ 20″ K. H.) vs közép-Rajnai Badeni tart. Murg mellett 568 h. egy gyönyörű kastéllyal 4000 l. Lyceummal, posztó kézimívekkel, vas, és aczél fabr. Itt iratott alá 1814-ben a' Német Cs. és Francz. orsz. között kötött béke, itt tartatott ismét 1797 és 1798-ban egy sikeretlen béke tanácskozás a' Német bir. és az akkori Francz. Respublica között.

Rastenberg, vs a' Weimari Herczs.ben 1000 l. sok lent mível.

Rastenburg, (54° 4′ 28″ É. Sz. 39° 2′ 22″ K. H.) kerületi vs kel. Prussiában Guber mellett 346 h. és 2200 l. erős gyolcs kereskedést űz. 2 mfdnyire innét vagyon a' szent hársfa, hová búcsúsok járnak egy csudálatos képhez.

Rastenfeld, mvs Austriában az Ens alatt lévő részben egy pléb. Ide közel fekszik a' régi hasonló nevű vár.

Raswald, ezüst tartó ónbánya alsó Stiriában Cilli ker.

Rathangan, derék Helyt. Hiberniában a' Kildari Grófs. a' nagy mesterséges fónál.

Rathdrum, helys. Hiberniában a' Wilkowi Grófs. jeles vásár kereskedéssel.

Rathenau, Ratenoria, vs közép Brandenburgban Havel fó mellett, mellyen egy köhíd van, 597 h. és 4100 l. bir. posztó, pamut, és gyolcs fabr. opticus kereset intézettel, és erős kereskedést űz. Itt díszeskedik nagy Fridrik Wilhelmnek Oriás nagyságu emlékoszlopa, ki a' Svecusokat 1675-ben a' szomszédságban Fehrbellinnél megverte.

Rathhausberg, egy 8126 láb. magas hegy Bavariában Salszachi ker. hol a' Kirs. nak leg jobb arany bányáji vannak.

Rathlin, sziget az Antrimi Hiberniai Grófs.ban 55° 20′ É. Sz. 6 mfd hosszu 1 mfd széles a' the Church Bay nevű birtos öböllel a' déli részen.

Ratibor, Herczs. Odera mellett felső Schleziában mely kel. a' Plessei urad.mal, ny. a' Troppaui Herczs.gel, dél. Tesehennel, és ész. Oppelnnal határos. Nagysága 19 □ mfd 1 ker.tet, 3 vst 1 mvst 143 falut és 50610 l. foglal; bővelkedik fával, kenderrel 's a t. Fő vsa:

Ratibor, (50° 1′ 45″ É. Sz. 35° 49′ 22″ K. H.) fekszik az itt hajókázhatóvá lett Odera mellett mellyen egy híd van 441 h. 3500 l. gyolcs, és posztó fabr. harisnya kötéssel, tímársággal és kender vásárokkal. Itt többnyire lengyelül beszélnek.

Ratiborzitz, bánya vs Csehorsz.ban a' Tábori ker. 139 h. egy kath. templ. és hasznos ezüstbányákkal.

Ratingen, vs a' Bergi Herczs. a' Westfal. ker. 245 h. 2840 l. selyemposztó, és kalap fabr. köbányákkal és pamut fonással.

Ratkó, Ratkova, nagy tót mvs Gömör Várm. evang. templ. és dohány termesztéssel. A' l. jeles kereskedést űznek veres bőrrel.

Digitized by Google

Ratkow, falu nem messze Lübecktől, nevezetes a' Blücher Prusszus Generális Capitulatiójáról 7. Novemb. 1806-ban.

Ratonneau, Marseille vsnak áltellenében fekvő 3 szigeteknek egyike Fran. orsz. ban, k. erősséggel.

Ratscha, erősség a' Slavoniai Katona határokban egy szigeten hol Dvina a' Sávába szakad.

Ratschach, Radatshe, mvs Karinthiában a' Neustadti ker. mellynél a' Száva egy ingóványos helyből ered, várral és pléb.

Ratschdorf, l. Ratzersdorf.

Rattelsdorf, mvs Bavariában Main ker. Illnek a' Mainba való folyásánál, 130 h. egy várral helye egy Számtartóságnak.

Ratten, szomorú hegyes környék alsó Stiriában Grätzi ker. réz és ónbányával, vashámorral és kasza csinálással. Ugyanabban van tisztség hasonló nevű plébánia.

Rattenberg, kis vs Tyrolban Inusbruck és Kufstein között Inn mellett 600 l. Posta tisztséggel, törvényszékkel, ezüst és réz bányákkal.

Rattmansdorf, l. Radmannsdorf.

Ratzeburg, Herczs. a' Mecklenburg-Strelitzi Herczs. a' keleti és a' Ratzeburgi tó között 6 1/2 □ mfd nagy 10000 l. Magában foglalja a' Ratzeburgi Schönbergi, Mechaui, Stovei, és a' Schlagi és Rupenstorfi Tisztartóságokat. Fő vsa;

Ratzeburg, 121 h. fekszik részint az előbbi Sachsen-Lauenburgi Herczs. a' Ratzeburgi tónak egy szigetén oskolával, réz és sárgaréz malmokkal. Itt főzetik a' Rumeldeys nevű egészéges ser is. A' vs kereskedést űz. Ennek csak egy része tartozik Mecklenburg-Strelitzhez, a' többi Mecklenburg Schwerinhez.

Ratzeburg, kis vs a' hátulsó-Pomeraniában az uj Stettini ker. a' Zahn v. Czarne fónál, melly Laudecknél a' Küddába szakad, 140 h. és 2150 lak. bir. posztó fabr. kal.

Ratzeburgi tó, a' Ratzeburgi Herczs. mellyen által valamint a' Wackenitz által Lübeck és Ratzeburg között majdnem naponként hajójárás tartatik.

Ratzersdorf, Ratschdorf, Récse, nagy tót mvs Pozsony Várm.ben, Posonyhoz 1 óra, Gróf Pálfié bir egy kath. templ. és igen jó bor termesztéssel.

Rauche-Sauve, vár nem messze Chaumerac helys. az Ardéchi Francz oszt. hol sok félig elszennyesült vagy félig megkövesült levél formák találtatnak, mellyeknek zöld eredeti képeik már többé talán a' földön nem is találtatnak.

Rauchowan, Rochowan, mvs Morva orsz. Znaymi ker. a' Kromani urad.hoz tartozandó Jaromirzka mellett, bir 141 h. 800 l. pléb. és közönséges serházzal.

Raucour, falu közel Lüttichhez hol 1746-ban Saxoniai Móritz Gróf's. az Austriaiakat, 's az ő szövetségeseiket meggyőzte.

Rauden, Ruda, vs Schleziában Steinaui ker. 222 h. luth. templ. és oskolával 1130 l. és posztó fabr.

Raudnitz, Hercz. Lobkowitzi vs Cseh orsz. Rakonitzi ker. 250 h. egy szép várral, kath.

Digitized by Google

pléb. templommal. A' vsi közönséghez 3 faluk tartoznak. A' hason nevű Majorát urad.hoz tartozik, melly 2 mfd hosszu, és 1 1/3 mfd széles.

Raudten, helys. felső Siléziában, Ratibori Herczs. 800 h. egy Cistercita Apátsággal, egy jó oskolával, és dróthutával.

Rauenstein, falu a' Meiningeni Herczs. 52 h. 354 l. porczellán fabr. és, márvány malmokkal.

Rauhe Alp, durva Alp erdős hegy a' Würtenbergi Kirs. a' Duna bal partján. Innét vette egy orsz. bíróság a' nevét.

Raumo, kis tengeri vs Finnlandiában 1500 l. és egy révvel a' Bottni öbölnél, csipkét csinál, és jó kereskedést űz.

Rauraci, Raurici, p. Gallia Belg.ban lakott népség, a' Germanusoktól Rajna vize, Helvetiusoktól Jura és Vocetius, a' Sequanusoktól Vogesus hegy által választattak el. Számos erős nemzet a' Helvetiusokkal tartottak a' Romaiak ellen; fő vsok Rauracum, v. Augusta Rauracorum, most csekély hely Augsi; Argentuaria, most Arburg; itt verettettek meg Gratianus Cs.tól a' Germanusok; Basilia, most Basel.

Rauris, völgy Bavariában Salzachi ker. 4 mfd hosszu, hason nevű mvsal és régi idők olta használt arany bányával.

Rauschenbach, Rusbach, Ruszbach, 2 falu Szepes Várm. ben felső és alsó Rauschenbach. Az első bir 630 kath. l. a' másik 908 kath. és 9 zsidókkal. kath. templ. felső Rauschenbachnál van meszes ferdő és kénkövez savanyú kút. Találtatnak itt sok Stalectitek, főkép szép léplyuk formák mint egy darázsfészek. Vagyon ugyan ott egy víz is, melly télen meleg, nyárban pedig hideg és megkövesítő erővel bír.

Rauschenbach, falu 43 h. Cseh orsz. Pilseni ker. jeles kigyó kövei vagynak.

Rauschenberg, vs felső Hassiában 1 luth. és 1 ref. temp. 200 h. és mint egy 1200 l. kik gyolccsal és gyapju fabr. foglalatoskodnak, és igen jó sert főznek. Ezen környékben sok foghagyma terem.

Rauschenburg, szép hely és vár alsó Rajnai Fran. oszt. Motter mellett.

Rava, kis termékeny ész. Dalmatiai sziget, keletről a' Sinan partól Grossáig szépen épült.

Ravello, vs Nápoly orsz. az innenső Herczs.ben Püspök' lakhelye.

Ravenna, 44° 25′ 5″ É. Sz. 29° 50′ 36″ K. H.) fővsa Romaniának, az egyházi Statusban, régi nagy és híres vs ingoványos környéken, közel a' Montone torkolatjához, egy kis távolságra az Adriai tengertől; a' Historiában mint fő vsa az Exarchatusnak emlékezetes, nagy ugyan, de még is csak mint egy 14000 l. vannak. Ez előtt igen téres révvel birt, de most több mint egy mfdnyire esik a' tengertől. Lakja egy Érseknek, és még sok szép Római régiségek maradványai vagynak. Emlékezetessek: a' szép ujra, épített Káptalan temp. az ő függő tornyaival; a' szép vásárpiatz, a' nevezetes S. Vitalia tem-

Digitized by Google

ploma, az ehhez tartozó klastrom udvarában volt ez előtt a' Placidia Emlékoszlopa, de melly vigyáztalanság által öszvedöntetett, ezen klastromnak Patikája is látásra érdemes. Főképpen jegyzésre méltó a' Maria temploma v. Rotonda, melly kivül a' vson de közel a' vs falaihoz áll; a' Theodorik' Mausoleuma, mellyet leanya, Amalasunda építtetett; végre emlékezetre méltó ezen vsban a' Dante Alighieri hires költőnek sírköve, ki 1321-ben a' Honnyából lett kiüzettátése után itt megholt; ez áll egy kis templomból, melly tárva van, és az uttól csak egy rostély által választatik el. Ezen vs 1799 az akkori Olasz Respublicához jött. A' lak. igen munkások; találtatnak selyemszövők is. A' kereskedés ugyan csüggedt, de nem tellyességgel gyenge.

Ravensberg, Grófs. Vestfaliai ker. Münster és Osnabrük, a' Mindeni Herczs. a' Schauenburgi Lippei, Rietbergi és Tecklenburgi Grófságok között, a' Brandenburgi házhoz tartozik, mellytől a' Tilsiti béke által elszakasztatott és a' Vestfaliai Kirs.hoz kapcsoltatott. Kiterjedése: 16 1/2. 1802-ben 89938 l. 10 vst 1 mvst 235 Ekl. siát 38 nemes kurját és 13903 házhelyet számlált. Jövedelme 400000-re tétetett. l. szorgalmas czérna fonók és gyolcs szövők.

Ravensbergi hegyek, hegysor ugyanott mellyből egy rész Blotho felett a' Lippi birtokba vonódik, de a' fő sor a' Lippi birtokból Orlinghausennál Bielelfeld, Wertlett húzódik és Iburgnál a' Német ész. fövénytorlásiban elvész. Némellyek ezen hegyek közül jó forma magassak, de még is 2000 lábnyi magosságra egyik sem nyul; de mindnyája sürü erdőséggel bé van nyölve.

Ravensburg, (47° 55' É. Sz. 27° 17' K. H.) fő tiszti vs Bodensee nevü Würtembergi országbiróságban, Schussen fó mellett 850 h. 9 temp. egy ispitállyal, egy büntető 's dolgozó házzal, és 3230 l. kik közül sokan takácsok, esztergások, szépfestők, börtimárok, és papíroscsinálók, kik az ő terméseikkel is jeles kereskedést üznek. Vagyon itt 2 ferdő. Az Oeschelvangi külső vsban vagyon egy vízszoba, mellyből a' vsba 140 kut vezettetik.

Ravenstein, választó Palatinatusi uradalom Hollandiai Brabantiában 60000 for, jövedelemmel, és 8500 l. a' hasonló nevü vsal és fő hellyel a' Maas mellett.

Ravica, megerősített vs Török Dalmatiában.

Ravna, falu Arad Várm. l. Oláhok; vasbányákkal és nem egyesült Görög helybéli pléb.val.

Rawa, vs azon nevü fónál Lengyel orsz.ban, egy köszíklán épült várral; hajdan gyülés hely, kincstár, és fogház volt.

Rawitsch, vs a' Poseni Hercz. a' Syleziai határoknál, 1049 h. 9000 l. többnyire német l. de még is nem kevés zsidókkal, egy Gymnasiummal számos posztó kézimívekkel, mellyek esztendőnként 14000 darabot szállítnak.

Raygern, helys. Morva orsz. Brünni ker. Benedictinus

Digitized by Google

Prépostsággal pléb. Synagógával, 80 keresztény, és 45 zsidó h. 735 keresztény és 902 zsidó l.

Rayn-Rum, helys. a' Suffolki Angol Grófs. Themse mellett egy öbölle és jeles kereskedéssel.

Raz Blanchard v. *Cap de la Hogue* és *Raz de Comarton*, 2 hegy ész. Frantz. orsz.ban

Reale, de Plula Mexicano Spanyol pénz = 15 kr. Reale provincial = 12. kr. Realde Vallon = 6 kr.

Ré Isle de Ré, Radis, sziget a' Gasconi tengeren alsó Charenti Fran. oszt. partjánál. Fran. orsz.hoz tartozik. Vagyon sava és bora, melly utólsóból a' l. Fran. pálinkát csinálnak. Ezen fekszik S. Mártin nevü kis vs erös várral, ehhez hasonló a' de la Preei erösség, melly Pertuis Bretonni az által menetelt védli; egyszersmind találtatik ott egy vigyázó torony, ne hogy az ott fekvő szirtekre akadjanak a' hajók. 1712-ben a' víz által le-írhatatlan károkat szenvedett.

Re, l. Porto Ré.

Reading, fő vs Berki Angol Grófs. Kennet fónál 10000 l. Vitorla, zsák vászon, paszománt és tő fabr. kereskedik sóval, darával, gyapju fonállal, lisztel, és gabonával, kiváltképen Londonba, 's innét a' környék részire portékát hoz.

Reading, föhelye Berk Grófs. ész. Amerikában Pennsylvania szabad statusba 2300 l. és akademiával.

Realejo, l. Nicaragua.

Reale de Plata, Mexicano Spanyol pénz, = 15 krajcz. Reale provincial ott = 12 kr. Reale de Wallon, ott = 6 kr.

Realmont, vs Tarn Francz. oszt. 2250 l.

Real Ville, kis vs Aveiron Francz. oszt. Aveiron mellett.

Reate, kies, szederfákkal gazdag vs Sabinusok földén, Italia relíquiában most Rieti.

Rebecco, kis vs a' Modenai Herczs.ben.

Recamlio, l. Ricamlio.

Recanati, Recinetum, (43° 25′ 40″ É. Sz. 31° 12′ 53″ K. H.) vs az Anconai Markban az egyházi statusban egy hegyen 4000 lak. eszt.nként öszszel nagy 14 napig tartó vásárja vagyon.

Rechenberg, mvs és kastély Sakszonia orsz.ban, Cseh orsz. szélin; hires serrel.

Recherche, (Archipel de la) uj-Hollandiánál, foglal, az egyes kösziklákon kivül mintegy 40 szigetet, mellyek közül nagyobban délre hajlik az Observatorium szigete D. Sz. 33° 55′ 27″ K. H. 119° 37′ 15″ Paristól, nyugotra a' Remény' öblébe való bémenetelnél.

Rechnitz, Rohoutz, nagy német mvs Vas Várm.ben sok zsidó és keresztény kereskedők lakják. A' l. kereskedéseken kivül, szölö mivelésből 's mesterségekből veszik élelmeket. Ennek közebén áll a' Gróf Battyányi palotája melly 220 szobánál többet foglal, 's a' pintzéjében 40000 akó bora elfér. Van egy kath. és evang. templ. synagogája és szölö mivelése.

Reciffe, vs tenger partján Fernanbuci Kap.ban, Brasiliában. Portugallus déli Amerikában, jó révvel és volt Jesuita collegiummal, és azon nevü fokkal.

Reckenitz, fó Svéd Pomerani-

Digitized by Google

ában, a' Mecklenburgi birtokban ered.

Recklinghausen, Grófs. melly előbb Kölnhez, az utánn az Arembergi Herczs.hez tartozott, végre a' Bergi nagy Herczs.hez a' Rajnai oszt. hoz foglaltatott. Ez igen termékeny föld, a' Lippe jobb partján 15 □ mfd nagy 18000 lak. kik sok gyolcsot szállítnak. Fekszenek benne 2 vskák, 2 mvsok, 17 faluk. A' fő vsa

Recklinghausen, (51° 37′ 25″ É. Sz. 24° 50′ 12″ K. H.) a' Lippe fó mellett fekszik, erős várral világi leány szerzettel.

Récse, l. Rattsenszdorf.

Reculer, egy a' Jurta legmagasabb hegy csúcsai közül Franczia ország 885 ölnyi magas.

Reddow, kis fó a' Brandenburgi uj Markba hol Landeck falu fekszik, melly előbb felényire Lengyel. és felénnyire Brandenburgi általjárás volt.

Redern, kis vs és vár Reder folyónal Meiszenben nem messze Groszenhayntól.

Redine, kis vs Török Dalmatiában 5 mfdnyire Velenczei öböltől.

Reding, l. Reading.

Redinha, vs Estremadura Portugalliai tart.ban 420 h. és 200 l.

Rednitz, kis fó Bavariában, melly Roth felett a' 2 Frankoniai és Sváb Rezat kis folyók egyesülésékből ered, 's ezen név alatt egész Fürthig megy, hol Pegnitzet felveszi, 's Regnitz nevet kap.

Redoldesco, Rondondesco, kis város a' Mantuai Herczs. mellynek lak. posztóval kereskednek, melly ugyanott készül.

Redon, (47° 39′ É. Sz. 15° 54′ K. H.) szép vs és kerület főhelye, Ille és Vilaine Fran. oszt. 3780 l. révvel, hajó csinálással és kereskedéssel.

Redondo, vs az Alemtejo Portugall tart. 605 h. és 2700 l.

Redruth, élelmes helys. a' Cornwalli Angol Grófs. igen kellemes bánya környéken.

Redschangok, nemzetség a' Sumatra nevü kelet Indiai szigeten, élnek az ő igen meghatározott fejek alatt, kiket Pandscheranoknak neveznek.

Redschistan, nagy homokpuszta a' Seikek földének déli részin keleti Indiában.

Redwitz, mvs 100 h. Cseh orsz. Egeri kerül. a' Radewitzi jószághoz tártozó, nagy jövedelmü evang. pléb. prebendával és egy kath. Sz. Thrézsia templ. A' lak. materia szövésből, a' közel lévő réz hámorból és a' kőbánnyából, (mellyből szép négy szegü kövek vágatnak ki,) élnek.

Reepham, helys. a' Norfolki Angol Grófs. Eyne mellett dara kereskedést üz.

Rees, Resa, (51° 45′ 54″ É. Sz. 24° 2′ 19″ K. H.) vs a' Clevei Herczs. Rajna mellett, termékeny környéken 2310 l. és Collegiat templ. mal.

Rees, Portugallus pénz = 1/2 den.

Rees, l. Reuse.

Reetz, vs a' Brandenburgi uj Markban Arenswaldi ker. Ihne mellett 220 h. 1360 l. és posztó fábr.

Rega, hajókázható fó, melly uj Markban Ritzke, nevü falúnál egy tóból ered, és nem messze Treptowtól hátulsó Pommeraniában a' keleti tengerbe ömöl.

Regelitz, igy neveztetik az

Digitized by Google

esméretes Oderának keleti Ága, melly Pomeraniai és a' Brandenburgi birtokot keresztül folyja és nagy és kicsiny Regelitzre osztatik fel.

Regen, Reginus, fó Bavariában melly 3 vizekből áll, a' fejér melly nem messze a' nagy Aberbergi erdőtől, a' fekete melly Eisensteinnál, és a' kis Regenből melly Zwieselauból a' Cseh határoknál jön, magát elsőbb a' feketével, és azutánn Kötzlingnél a' fejérrel egyesítti, honnét a' nagy Regen ered, melly az ő tőle ugy nevezett és azutánn az Alsó-Dunai ker.nek egy részét is végig fojja, Campot felveszi, és Hof vsnál a' Dunába szakad.

Regen, Regna, mvs Bavariában Alsó Dunai kerül. 128 h. és 1000 l. helye a' törvényszéknek, jeles marha vásárokat tart.

Regeni kerület, Bavariában a' Bajor Herczs. és Felső Palatinat részeiből, a' Sulzbachi, és a' Regensburgi Herczs.ből és vsből állatott; ny. a' Felső Dunai és a' Rezat, dél az Isar és Alsó-Dunai ker. kel. Cseh orsz. gal, és ész. a' Maini kerül. határos. 120□ mfd és 215040 l. foglal; mivel mindennémű gabonát bir. terés rétséggel, 's innét jó marha tenyésztéssel. A' hegyekből ásnak vasat, rezet, kénkövet, tzint, ónat, meszet, márványt jó lapos köveket, fövény és puskakövet agyagot, akátot, 's a' t. Ezen kerület gazdag: folyókkal, patakokkal, és halastavakkal, fő fója a' Duna. Fő vsa Regensburg.

Regensberg, vska Helvetiában a' Zürichi kant. egy régi várral, és az előbb hasonló nevű Gróf lakjával.

Regensburg, előbbi Érsekség, azutánn Herczs.re emeltetett és a' Rajnai szövetség kezdetével a' birodalmi fő Kantzellariusnak tulajdonáva tétetett, 1810-ben Bavariához jött 4 □ mfdön 32000 l. Most egy része a' Bavariai Regeni kerül. Ebben van:

Regensburg, Ratisbona, (48° 59′ 47″ É. Sz. 29° 43′ 8″ K. H.) fő vs hajdan szabad birod. vs Regennek a' Dunába való ömlésénél mellyen egy 600 esztendős és 1100 láb. hosszú, négyszegletes kövekből 15 bolthajtáson épült híd van, egy halmos kellemes környéken régiessen épitve 130 görbe, szük, de tiszta utszákkal több mint 2500 h. 22000 l. luth. gymnasiummal, és rajzoló oskolával. Találtatik itt Kepplernek amahires csillagvisgálónak sirköve, ki a' Würtembergi birt. banWeilban született 1571-b. és Regensburgban 1630-ben 5. Novemb. megholt. A' vs ritkaságai közé tartozik a' Haid piatz, hol valaha lovagrivások tartattak, 's hol Albrecht Bajor Hercz. 1436-ban az ő Bernauer Agnesséért fegyvert vont. Az épületek közül kimutatják magokat: a' régi nagy tanácsház az ő könyvtárával, a' katedrális, a' Péter, és a' S. Emmerani hajdani birodalmi apátság templomai, Alsó és Felső Münster, a' Thurn és Taxis Hercz. palotája, a' szinjátszóház. A' vs bir hajócsinálással, és hajókázással a' Dunán; kereskedik gabonával, fával, sóval, élelmekkel 's a' t. Emlékezetessé tette ezen vst

Digitized by Google

az utolsó Austriai Franczia háboru, mert ezen környékben egy 5 nap csata 19—23 Aprilis 1809-ben Tannál Abensbergnél Eckmühlnél Rohrnál Eglofesteinnál 's a' t. tartatott, melly alkalommal a' lövöldözéssel 23 April. nagy tüz támadt, melly 134 h. hamuvá tett, mellyekből 1810-ben 1. Januar. még csak 20 épült fel egészen; ez által és a' kirablás által történt kár 1,445593 for. 39 kr. és 1 kispénzre megy. Ezen vs volt Németorsz.ban az orsz. gyülésnek helye 1654-tól—1806-ig.— Az Aschaffenburgi káptalan 1809 ben a' Regensburgi Érseki T. Metropolita kaptalanjává tetétett hová egy Romai Bulla szerént a' Moguntiai Érsek' széke álaltétetett.

Regenstauf, mvs Bavariában Regeni ker. Regensburgnál 1150 l. és a' mindjárt mellette fekvő magas hegyen épült, az Ehrenfelsi birodalmi urod.hoz tartozó várral, mellyet régenten a' Stanf Grófok birtak; helye a' Törvényszéknek.

Regenstein, hegy a' Halberstadti Herczs. 1/2 mfd Blankenburgtól, sok szikla üregekkel; ez adott egy kis Prusszus Grófs.nak nevet.

Regenwalde, nemes vs hatulsó Pomeraniában Boreki ker. közel Regához 183 h. és 1100 l. kik közül sokan rázsa szövők.

Regenwalde, kis vs hatulsó Pommeraniáb Rega mellett.

Regete, Ruszka, mvs Abauj Várm.ben Kassától 3 óra, hegyek közt F. U. G. Forgács, lak. Magy. kat. ref. határja jó, vásárokkal.

Reggio, Herczs. Olasz orsz.ban Modenához tartozó 1796-ben az akkori, ó Cisalpini Respublicához jött: fövsa:

Reggio, Tessonenál, Regium Lepidi, kevessé megerösített, nem nagy hanem szép és kellemes mint egy 15000 l. kik igen szorgalmassak, és főkép selyem fabr. és selyem kereskedéssel üznek; az ide való Majusi vásár hires. A' vs utszáji Arkádokkal vannak kiékesítve a' Madonna della Ghiarra templ. jeles épület, a' játékszin nagy és alkalmatos, de különössen épült. Van itt egy vár is. Ez a' születése helye Ariostónak ama hires Olasz költönek. A' körül lévő környék igen kecse.

Reggio, vagy az 1783-ki Pusztulás utánn S. Agatha della Galine (38° 6′ É. Sz. 33° 38′ K. H.) jeles tengeri vs, és kerület főhelye tulsó Calabriában Nápoly orsz. a' hason nevü szoros tengernél 16000 l. és Érsekséggel; bir selyem fabr. egy révvel és jeles kereskedést üz, főkép selyemmel. Oudinot Francz. Marschall innét viselt Herczegi czimet.

Regino, vs Corsica szigetén 3910 l.

Regmetz, Redmetz, alsó felső, két hely. Abaújvárm.ben, Ujhelyhez 1/2 mfd. Alsónak F. U. Kazinczy Ferencz, érdemes Magyar Literator, kinek diszes kastéllyával ékeskedik. A' felsőnek több F. U. vannak, lak. Magyar. Tótok kath. ref. 's kevés óhitüek jó határral.

Regni, p. Brittannia Romanában lakott nép. Cantiusok mellett balra Tamesis viaét ől a' tengerig; hol most Suth Rie: fő vsok, Noviomagus, v. Noeomagus, csak omladéki vannak fenn egy dombon.

Digitized by Google

Regnitz, l. Rednitz.

Rehau, mvs Bavariában Mæin kerül. nem messze Saaltól Grüne patak mellett, hol gyöngyöket halásznak 1200 l. számlál.

Rehberg, hegy Alsó Stiriában Grätzi ker. mellynek tövénél a' Rába ered, ugyan azon hegyben van egy ezüst tartó ónbánya is.

Rehburg, (52° 27′ 37″ É. Sz. 26° 52′ 38″ K. H.) vs a' Calenbergi Herczs. Weser mellett 171 h. és egy orvos kuttal.

Rehetobl, Helytart. az Appentzelli kanton. Helvetiában gyolcs és pamut fabr.

Rehkogel, hegy felső Stiriában Brucki ker. bucsús templ. és helybéli káplansággal.

Rehkuhl, hegy Pomeraniában 280 l. magas.

Rehme, Ekklezsia Westfal. a' Ravensbergi Grófs. a' Werra és Weser torkolatjánál templ. és oskolával egy sóbányával melly mint egy 1300 darab sót ád.

Rehmi, Remi p. Bel. Galliában lakott nép. Axona és Matrona vizek köztt; Caesár kedvesi. Fő vsok, Durocortorum, most Reims. Durocatalaunum most Chalons, Bibrax, 's a't.

Rehna, város Mecklenburg Schwerini Herczs. 181 h. és 1290 l. Radegast fó mellett.

Rehoboth, vs Massachusetsbay tart.ban, a' szövetséges északi státusban. Itt szakadtak külön 1630-ban az Anabaptisták a' keresztény községektől.

Reibersdorf, (50° 52′ 30″ É. Sz.) mvs Felső Lausitzban Seidenbergi urod. szép várral és serfőzéssel.

Reibnitz, falu Alsó Silesiában Hirschbergi ker. 1400 l. és patyolat szövéssel.

Rejangs, népség Sumatra szigetén kicsiny, de jól formált, testel, a' börök sárga fogaik feketék, és az órrok lapos mely a' gyermekeknél idején korán benyomatik) 's a' fülök hosszu, Malayi származatuak.

Reichelsheim, jeles helys. a' Nassau Weilburgi Herczs. Hertof fó mellett.

Reichenau, Richnow, Cseh vs és urod. a' Königingrätzi kerül. 440 h. 2730 l. igen szép várral, könyvtárral, és képespalotával posztó és gyolcs kézimivekkel, ferdővel, és kath. pléb. templ.

Reichenau, falu Cseh ország Bunzlaui ker. Mohelka fó mellett 230 h. és egy kath. templ. A' lak. németül beszélnek, és kömetszésből és fonál kereskedésből élnek.

Reichenau, mvs Austriáb. felső Enszi ker. b. egy várral, pléb. val, és üveg hutával.

Reichenau, vár Helvetiában a' Graubündeni kant. nevelőintézettel és hason nevü urodalommal.

Reichenau, falu felső Lausitzban Görlitzi kerül. 700 h. 3200 l. és külömbféle fabr.

Reichenau, kicsiny, igen szép sziget a' Bodeni tóban a' Badeni tó kerülethez tartozik.

Reichenbach, 50° 39′ 15″ É. Sz. 34° 16′ 22″ K. H.) kerületi vs alsó Sileziában Peile mellett 442 h. 3240 l. kemínyitő és gyapju kézimivekkel, egy Maltai Commendával, kath. pléb. templ. és luth. eklezsiával. Nevezetessé leve ezen Vs az 1790-ben ott tartatott Austria és Prussia között lévő Tractatusról vagy az úgy nevezett Reichenbachi Conventió által, mellyben 2 Leopold

Digitized by Google

Császár, magát arra e' kötelezte, hogy az 1788-tól fogva viselt háborút a' törökkel elvégzi, 's az elfoglaltakat ugyan annak visszaadja. A' hason nevü kerület 6 1/2 □ mfdön 32960 lak. számlál.

Reichenbach, vs Saxoniában Voigtlandi ker. 619 h. és 3260 l. bir posztó és pamut kézi mívekkel, 's ezzel kereskedik; van itt egy szép festés is fökép Scharlachkal. Lakja a' Szász Tiszt viselönek.

Reichenbach, vs felső Lausitzba, Görlitzi ker. 150 h. és posztó szövéssel.

Reichenberg, Liberk, jeles fabrikás vs Cseh orsz. Buntzlaui kerül. Neisze mellett Prága után legjelesebb vsa ezen tartom. 1113 h. 10500 lak. kik közül 800 fellyül posztó csinálók, 's 300 fellyül kaptzások. Van 1 Dékány és még 2 más kath. temploma. Ez egyszersmind vám és határ város. Találni itt drága és féldrága köveket. A' 4 posztó kézimivek Reichenbergába szállitnak esztnként 6000 vég posztót és a' többi 750 posztócsinálók 30000 darabot. Ezen vs a' háború alkalmával a' Francziák által nagyon nyomatott.

Reichenburg, mvs alsó Stiriában Cilli ker. a' Száva mellett 80 h. egy pléb. várral és hasonnevü urod.

Reichenfels, Ország fejedelmi mvs a' Carinthiai Herczs. Klagenfurti ker. a' Lavanthal völgyben egy várral, magos hegyen. Itt jó marhatenyésztés van.

Reichenhall, (47° 44′ 25″ É. Sz. 30° 33′ 30″ K. H.) város Bavariában Saltzachi ker. Saltza mellett 331 h. 2400 l. pósta váltással, és sóbányával, melly esztnként, 40000 mázsa sót szállit. E' mellett van egy híres 7 órányi hosszú só ér, melly a' fa szüksége miatt Reichenhallba, a' só darabokat egész Rosenheineig és Trauensteinig vezeti. Itt vagyon helye a' Törvényszéknek.

Reichensee, nagy helys. Helvetiában az Aargaui kant. a' Heidecki v. Reicheni tónál.

Reichenstein, szabad bánya vs Sileziában a' Briegi Herczs. egy magos hegy tövénél 250 h. 1250 l. egy egér kő bányával melly esztendönként 1800 mázsa egér követ szállit, viasz fejéritéssel és keminyitő fabr.

Reichenstein, Nesselrode-Reichenstein Grófnak urod. és Palotája a' Wesztfal. kerül. 3000 l. és egy réz bányával.

Reichenthal, város Sileziában Namslaui ker. a' Breszlaui Püspökséghez tartozik.

Reichenwaldau, szab. urod. és falu Austriai Sileziában Tesseni ker. Oster patak mellett. Ezen falu bir egy régi urodal. palotával, kath. pléb. templ. és qskolával, 121 h. 740 l. kik kevert lengyel nyelvet beszélnek.

Reichenweiler, Reichenweyer, urod. vs és vár, a' Felső-Rajnai Francz. oszt. ezen környék jó bort, és gipszet szolgáltat.

Reichmannsdorf, falu Bavariában Main ker. ben portzellán fabr.

Reichstadt, város Cseh orsz. Bunzlaui ker. 234 ház. egy pompás kastéllyal, 's esperestes szentegyházzal; Herczeg Waldeck birtokában.

Reichstein, l. Reichenstein.

Reichthal, l. Reichenthal.

Reichwald, Heiligenwald, nagy

Digitized by Google

erdőség Cleve Herczs. melly a' Bergenthal nevű vártól egész Nimegenig terjed.

Reichwalde, Minderi urodal. Austriai Silesiában.

Reiderland, Reidera, kövér 's termékeny vidék kel. Frisiában, e' három, u. m. Bingumer, Wehner, 's Bunder helységekből áll, és kétszeri nagy tengerár által 1277-ben 25 Decemb. és 1727, 24 Decemb. nagy része elmosattatott.

Reif, Riva, Ripa, kis város Trienti Püspök vidékben Tyrolisban fekszik Gardató partján igen kellemetes környékben, 3400 lak. egy doromb müvvel, és erős várral, kereskedése hasznos. Környékét szép czitrom narancs és olajfák viditják.

Reifenstein, mvs felső Stajer orsz. Judenburgi ker. F. U. Hercz. Schwarzenberg; kastélyához kösziklában vajt derék pincze tartozik.

Reifenscheid, Grófs. kis vs és vár Eifel videkeiben, Salm és Reifenscheid Grófok birtokában.

Reifling, falu felső Stajer orsz. Brucki kerül. a' már itt hajokázható Ens fó mellett, mellyen fa hid vezet által, postaházzal.

Reifnitz, Ribniza, mvs Karnioliában Neustädtleri kerül. Feistricz fó partján; kastélya mellett a' nevezett fó a' föld alá ömlik. Lak. külömbféle konyha edényt és szalma portékat készitenek.

Reiftraeger, 3696 láb. magos hegy Silesiai Jaueri Her.ben csúcsa öszve omlott.

Reikemaes, kereskedő hely Dániai Island szig.ben, nevezetes só aknája vagyon, melly eszt.ként 3000 mázsa sót nyújt.

Reikevig, fő helye Dániai Island szig.nek 300 l. Vagyon gyapjú fabr. szabad kikötője és deák iskolája.

Rein, régi Cisterczita monostor, alsó Stajer orsz. Gräczi kerül. kies magánoságban; Apátja infulás, és szép temploma, mellyben a' Stajer országi Márkgróf Leopold és Ernest Hercz. hamvaik nyugosznak. A' klastrom 1128 esztendő ólta áll.

Reineberg, magas hegyen épült vár Minden Fejedels. ben Westphaliában.

Reinech, várbeli Grófs. Alsó Rajnai Burkus Herczs. Jülich és Cölni birtokok között. Hasonlónevű Rajna partján fekvő vskával Gróf Zinzendorf birja.

Reinerz, cseh: Durnick, vs Glaczi Grófs. Weistricz fónál 324 ház. és 1560 l. Vannak posztó, vászon, 's papiros fabrikái, és jó savanyúvíz forrása.

Reinerzau, falu Würtembergi Kirs. felső Neckari ker. 271 h. és 312 lak. kik ezüst bányákat mivelnek.

Reinhardsbrunn, (50° 53′ 9″ É. Sz. 28° 12′ 30″ K. H.) Gothai Hercz. nyári palotája és angol kertje, jeles hangzó eszközök fabrikajával.

Reihard erdeje, eggyik a' legnagyobb erdeji közül Hassiának, hossza és szélessége 4 mfdnyi, makkoltatásban és vadakban gazdag.

Renikirnrik, máskép Skalholt fő helye Island szigetnek egy Püspökséggel.

Reipoltskirchen, urod. és hegyen épült vár Alsó-Palatinatusban Hundsruck videkiben Alzey mellett, nagysága 2 □ mfd. 4000 népességgel.

Reipzig, kis vs Brandenburgi

Uj Márkban, Odera fó keleti partjához közel.

Reisbach, mvs Bajor orsz. Alsó-Dunai ker. Vils fónál 116 h. és 980 l. A' 1799-dik ezt. ben itt tartatott egyházi sinat által nevezetesittetett.

Reiszen, lengy. Rydzyna, vs Poseni N. Herczs. 1600 lak. kal, kik között 270 zsidó; a' Piaristák itt gymnasiumbéli ifiuságot tanítanak.

Raiting, magas hegy fekszik Stajer orsz. Brucki ker. nem rég cinobriom érez darabokat találtak rajta, tetejét barcsfü boritja.

Reitneristó, kis tó felső Stajer orsz. Judenburgi ker. mellyből a' Strechan patak ered.

Reitte, mvs Bajor orsz. Iller ker. Lech fónál, 150 ház. széke a' kerületi törvényszéknek, és számtartó hivatalnak, szomszédjában van az ugy nevezett Kniepasz, megerősített szoros út, messze terjedő sánczaival.

Reitz, Ráitz, falu Morva orsz. Brünni ker. 100 h. és 660 lak. pompásan és szép izlésben épült kastéllyal és majorsággal.

Rekahn, falu Brandenburgi közép Márkban Zauchi ker. 48 h. és 250 l. Rochow remekpeldás iskolabéli intézetei végett hires.

Rekenitz, fó Mecklenburgi N. Herczs. Ribnicz mellett a' keleti tengernek öblébe szakad.

Relling, falu Pinnebergi Grófs. mellytől a' Rellingi puszta ága nevét kölcsönözi.

Rema, l. Scylla.

Rema, kis vs Aosta Herczs. ben Piemontban hasonló nevü kies völgyben.

Rembang, vs keleti Indiai Java szigeten fekszik alkalmas révt nyujtó tenger öbölnél; számlál 11000 l. kik fával 's riskásával hasznos kereskedést üznek.

Remda, kis vs Weimari N. Herczs. 700 l. és egyvárral, a' Jenai fő iskolák birtoka.

Remete, német mvs Szepes Várm. F. U. Gróf Csáky. fekszik Gölnicz vize mellett, lak. kath. és evang. kiilömbfélé hasznos bányákat mivelnek, vagyon harminczadja, meglehetős, ámbár néhol hegyes határja.

Remich, vs Luxembergi Herczs. eggy. Belgyiom orsz.

Remiremont, vs Lotharingiában Francz. orsz. a' Vogesi hegység között Mosel vize partján 3950 l. kik karton fabr. gyapottfonással. és kereskedéssel foglalatoskodnak. Nevezetes volt hajdan nemes Apátza monostora.

Remissan, Remse, fő hely Schönburgi urad. Szász Kirs. a' Schneeberg'i Mulde fónál 90 h. és várral.

Remlingen, mvs Bajor orsz. Rezat ker. Gróf Castell-Remlingen uradalmának fő helye, egy várral.

Remois, Rheims vs vidéke neveztetik igy Fran. orsz. jó borairól hires.

Remoulins, helys. Fran. Gard oszt. 900 l. jeles a' rómaiaktól épitett kőhidja és vizárkolása.

Rems, fő Würtembergi Kirs. Henbach vska mellett ered, és rövid folyása után Neckar vizével eggyesül; ezen fótól kölcsönözi Rems kerülete és a' borral hövelkedő Remsvölgye maga nevét, mellyben e' négy tisztségek: Gmünd, Göppingen, Lorch Geislingen foglaltatnak.

Remse, l. Remissan.

Renaix,

Digitized by Google

Renaix, vs Francz. Schelde oszt. 9500 l. vannak kalap fabr. és más müvei és hasznos kereskedése.

Rencben, vs Badeni N. Herczs. Pfinz és Ens ker. 469 h. és 2690 l.

Rendsburg, (54° 18′ 40″ É. Sz. 27° 21′ K. H.) jól megerősített vs Holsteini Herczs. fekszik mocsáros környékben Eyder fótól formált szigeten 600 h. és 3600 l. A' vs három részre oszlik az: ó vsra, a' Schleuszkuhle, és Neuenwerk nevü vsokra; széke a' Kir. hadi Casszának, és egy katonai iskolának. Vagyon fehér agyag cserép edény fabr. arany és ezüst paszamánt müve, serfőző háza és fával kiváltképen hasznos kereskedése.

Renfrew, Grófs. déli Scotiában, délről Air, kel.ről Lanark Grófs. nyugról, Clyde fóval, és ész.ról Dumbarton Grófs. határos. 246 angol □ mfd a' nagysága, mellyen alig számlál 78060 l. földe nagyrészint hegyes, de termékeny vidékei sem hibáznak kivált Clyde fó partjának hosszában. Lakosi főkép fabr. és ezután szántás vetéssel is foglalatoskodnak. Köszene, és fája bőségben vagyon. Főbb fói: a' Clyde, és a' gyönggyel gazdag Cart fó. Fő vsa:

Renfrew, 1600 l. fonál, szappan és gyertya fabr. és egyszersmind segédje a' Glasgowi és Paisley'i nagy fabrikáknak.

Rengersdorf, nagy falu Glatz'i Grófs. 1000 l. kik a' szomszéd kőbányákban jó köszörü követ fejtenek.

Rennersdorf, falu felső Lusatiában Görliczi ker. Pliesnitz fónal, vannak gránát kőbányái.

Renues, Rhedones, (48° 6′ 50″ É. Sz. 15° 58″ K. H.) fő vsa Francz. Ille és Vilaine oszt. fekszik Ille és Vilaine fók öszvefolyásánál, melly utóbbikon több hidak vezetnek által, és az ezen túl dombos fekvésü vst az alsó vsal kapcsolják; az Ille vizén is két híd áll; számosak és szépek épületei; népessége 28000 mégyen. Széke egy Püspöknek, az oszt. főbb tisztségeinek, és egy kereskedő törvényszéknek. Jelessek: a' főiskolái, pattantyús 's katonai iskolái; képírások gyüjteménye, vászon, posztó, pamut materia, gyapjú szövetek, fonál, bőr, kalap, papíros, félporczelán, vas 's más portékát nyujtó fabr. Ágyú öntő mühelye is jeles kereskedése földe és mestersége panuctumaival messze terjedő és nagy hasznú.

Reunsteig, Reinsteig, nevezetes hosszú út, mely Thuringiai nagyerdőkön keresztül legmagossabb hegyen által a' Cseh országi erdőkig több mint 40 mfd terjed, a' nélkül hogy valahol vst, vagy csak falut is láthatna az útas. Szomszéd földes uraságok vígyáznak épségére, mind a' két oldalán számos forrásokat 's patakokat találni.

Reno, fó Olasz orsz.ban, ered a' Toskánai N. Herczs. és Ferrára környékében Pó vizével egyesül. Mivel nagyrészet a' Papai Bologna tart. nak áltfutja az eltörlött Olasz Kirs.ban volt Reno oszt. töle kölcsönözé magá nevét, mellyben Bolognatart. egészlen, Romagnának egyrészével foglaltatott volt; fő vsa vala Bologna.

Digitized by Google

Rense v. *Rens*, vs a' hajdani Cöln'i Érsekségben, most Burkus Kirhoz tartozó alsó Rajna Herczs. Rajna fó partján. Közel e' helyhez a' fó partján látni a' Német bir. történetiben hires Königsstuhl nevü épületet, mellyben hajdan a' német Királyok 's Császárok választattak, kikiáltattak, felemeltettek, és a' 7 választó Fejedelmi gyülések tartattak. Az egész épület egy négyszegü kövekből emelt boltozatból áll, melly 9 oszlopon nyugszik, 28 grádicsos léptsö vezet felfelé és két erös ajtói vannak. Benne csak 7 székek vannak, ugyan anyi volt választó fejedelmek számára. Itt választatott VII Henrik 1308-b. Fejedelemmé, nemkülömben 1338.b. történt választó Fejedelmek legelsö szövetségének ezen épület szolgáltatott helyet I Maximilian Császár volt az utolsó, a' ki ide vezettetett a' Csász. czeremoniák végett. Rense vsnak polgári ezen szép régiségnek maradványait épségben fentartani tulajdon költségeken a' régiség tiszteletéből köteleztetnek.

Renszelaen, Grófs. ész. Amerika New York szabadstatusban, Lonsingburg föhelyével.

Reole, la, Regula, (44° 35′ É. Sz. 17° 25′ K. H.) vs és kerbéli föhelly Fran. Gironde oszt. Garonne fónak jobb partján 3900 l. kik kés fabr. gabona, bor, pálinka 's t. efélék kereskedésével foglalatoskodnak.

Repistye, Tóth falu Bars Várm. igen jó répatermö földje van.

Repitsch, helys. Török-Horvát orsz. Unna fónál, van egy határ örzö vára.

Reppen, vs Brandenburgi új Markban, Sternbergi ker. Eolang fónál 330 h. és 2250 l. kik között számos posztó 's czipö csinálók találtatnak.

Repszi szék, l. Köhalomi szék.

Repulei öböl, tengeröböl Australiában, uj Hollandiától keletfelé.

Reschitza, mvs Krassó Várm. Tiszántúl lévö ker. Lakosi részint kath. részint nem egy. görökök, azok száma 550 megyen. F. U. a' Kir. kamara. Van kath. pléb. és templ. Bánya hivatalnak széke, vasbányája és öntö müve jeles.

Rerone, Rero, Eretaenus, kis fó Lomb. Velenczei Kir. Bachiglione fóba szakad.

Resina, vs Nápoly orsz. hasonló nevü Herczs. 7750 l.

Resolutio szigete, sziget Eskimói tengerben Grönlandiától délfelé.

Resolutio szigetei, l. Washington szigetei.

Ressouze, vagy Reyssouze, fó Francz. orsz. eredetét Ain oszt. veszi, és Bourg környékit nedvítvén, rövid folyása után Port-de Vaux mellett Saone vizével egyesül.

Resow, Rzeszow, (50° 0′ 55″ É. Sz. 39° 42′ K. H.) ker. béli vs Galiciában, Wyslock fónál, 3500 l. kik között sok takács, és póstaházzal. Hasonló nevü ker. 22810 lélek népesíti.

Retford, kis vs Angol Nottingham Grófs. Trent mesterséges fónál, darával és komlóval kereskedik.

Rethel, Registete, Reistete, (49° 35′ É. Sz. 22° 5′ K. H.) vs és kerbéli fö hely Fran. Andennes oszt. Aisne fó partján 800 h. és 4800 l. Vannak gyapjú szövetek, fátyol, vászon, karton fabr. és ezekkel egyszersmind hasznos kereskedése. Vidéke le

Digitized by Google

Rételois nevet visel.

Rethem, vs Celli Fejedl. Aller fónál bő termésű vidékben.

Retiers, vs Fran. Ille és Vilaine oszt. 2900 l.

Retorbio, kis vs Lomb. Velenczei Kirs. Paria, tart. kies dombon.

Retteg, mvs Erdélyben belső Szolnok Várm. Szamos vizénél, egy ref. és egy nem eggy. görög Eklésiával és parokhiával. F. U. G. Bethlen Farkas.

Rettimo, Rethymna, tengeri vs Candia Török szigetben ennek északi partjain, nem nagy ugyan, de helyesen épült 6000 l. kik közt 3000 törökök. Van kis erőssége homokos és csak ladikokkal járható kikötője. Széke egy görög Püspöknek.

Retz, kis, de helyes vs Austriában Ens alatt Manhardt hegy alatt lévő negyedben, jó bort termő szőllői, és egy kastélya vagyon.

Reuland, vs Francz. Ourthe oszt. 2200 l.

Reunion szigete, l. Isle de Bonaparte.

Reus, meglehetős nagyságú tengeri vs (41° 13′ É. Sz. 17° 44′ K. H.) Spanyol orsz. Catalonia tart. a' tengerrel egy csatorna által közösül, melly egyszersmind Caho Salon mellett egy kis révpartot képez, 20000 lak. számlál. Vannak selyem, vászon, gyapjú szöveteg, papíros és több eféle fabr. Borral, pálinkával, mandolával, magyaróval's más gyümölcs nemekkel hasznos kereskedést űz.

Reuse, fó Neufchateli Fejeds. melly S. Snlpice falu felett Travers völgynek nyugoti végénél eredvén, a' Neuenburgi tóba szakad.

Reuszmarkt, l. Szerdahely.

Reusz, fejedelmi és grófi tartományok Német orsz. fekszenek Szász orsz.nak Voigtland és Neustadt kerületei, Bayreuth, és a' Bajor országi Main ker. között, kivévén némely északi részét, mely Altenburg felé kinyúlik. Nagysága 25 1/2 □ mfd mellyen 82000 legnagyobb részint evang. lak. Számláltatnak. Földe általjában hegyes, mindazáltal szorgalmas miveltetése után gazdag termésű, terem gabonát ámbár népességére nézve nem elegendőt, de tűzre, 's épitesre fával bővelkedik, szelíd és vad állatjai is böségben vagynak. Ásványok közül vasat, timsót, galiczkövet és porczelán agyagot találni. Fói közül: a' Saale, a' fehér Elster, és a' Gera nevezetessebbek. Ezen fejedelmi Ház két fő Lineára oszlik, ugymint: az öregebb és fiatalabb Greitzi familiákra. A' fiatalabb Greitzi familia két ágra: a' Schleitz'i és a' Lobensteinira oszlik, és ez utolsó ismét a' Lobensteini és Ebersdorfi Házakra részeltetik. Az öregebb Greitz'i háznak, melly magánosan vagyon, tulajdon kormánya vagyon Greitzben; a' fiatalabb ellenben maga ágaival közönséges kormányszéket tart Gerában. Minyája birtokoknak évbéli jövedelme 420000 for. mégyen. A' tart.nyok pedig igy vannak felosztva: 1) Reusz-Greitz'i Fejeds. ennek nagysága 7 □ mfd 26000 l. és 130000 f. jövedelme. — 2) Reusz-Lobenstein'i Fejeds. 6 1/2 □ mfd 20000 l. és 110000 f. jövedelemmel; állító részei a' Lobensteini Grófs. és a' Gera'i urad.nak

Digitized by Google

egy része. 3) Reusz-Schleitz'i Gsófs. 6 □ mfd nagysága, 18000 l. és 100000 fr. jövedelemmel, ennek a' Schleitz'i urad. és a' Gera'i urad.nak egyrésze az állító részei. 4) Reusz-Ebersdorf'i Grófs. nagysága 6 □ mfd, lakosi 18000 és 80000 for. jövedelme; az Ebersdorfi urad.ból és a' Gera'i urad. egyrészéből áll. Erről a' fejedelmi és grófi házról az nevezetes: hogy a' 11 századtól minden férfiui tagja ezen familiának Henrik nevet visel, a' nélkül hogy más név hallatott volna közöttök, valóságos okára nem lehet reá akadni. Eleintén külömbféle vezeték nevek által külömböztettek egymástól p. o. a' veres, a' gazdag Henrik 's a' t. későbben megeggyeztek abban: hogy az említett vezeték nevek helyett számmal külömböztetnék egymást, és pedig külön az öregebb és külön a' fiatalabb fő Linia; nevezetesen: a' fiatalabb fő Lineának ágai nem számlálják külön fiu gyermekeiket, hanem eggyüt az ifiabbik törzsök házzal, azon rendben melyel egymásután születtettek. 1700-ban reá állottak, hogy a' számmal való jegyzésben 100-nál feljebb ne mennének, mindaddig míg ezt választatni késő maradéki hasznosabbnak nem ítélnék.

Reusz, fó Helvetiában, ered S. Gothard hegy tövében, áltfutja a' Vierwaldstadti és Lucernai tavakat és ezután Arola vizébe szakad.

Reuszen, l. Russia.

Reuting, helység Helvetiai Bern kant. ló vásárjai nevezstessek.

Reutlingen, (48° 20′ 15″ É. Sz. 26° 48′ 20″ K. H.) fő tiszt-ségbéli vs Würtembergi Kirs. Alp ker. Echatz fónál 1200 h. és 82900 l. fabrikái kivált vászon, gyapju és pamut materia, kalap, csipke, papíros és kések készítésében jelesek. Vagyon egy szép ispitálya, helyesen elintézett árvák háza, iskolája, és egy jól épült tanácsháza, mellyben a' régi Romaiaknál szokásban volt Aries hadi machina, 74 karikáival mutogattatik; kereskedése virágzó. Környékében jó borok teremnek.

Reval, Revel, Esthiai nyelven: Tat Cin, (59° 26′ 29″ É. Sz. 42° 25′ 30″ K. H.) régi és még 1118 évben épült vs Orosz bir. Esthland vagy is Reval Helyt. fő vsa, a' keleti tengernek egyik öblénél fekszik, és igen alkalmatos révpartja vagyon. 1703 h. 163 boltott, 7 görög és 8 luther. templomot számlál 11800 l. kik nagyobb részint Németek, szorgalmas művészek, mesteremberek, és kereskedők. Jeleségei közé: a' Gymnasium, a' káptalanbéli iskola, a' Kotzebue úrtól fundált szép játékszínház, tengeri, és száraz ispitály, rézhámorja, harang és ágyú öntő műve, karton, kalap, harisnya, bör, fél porczelán, varró tő, tükör 's más eféle fabr. tartoznak. Tengeri és szárazon folytatott kereskedése virágzó álapotban vagyon, a' ki és behozott portékák értéke eszténdönként 2—3 millio rubelre megyen.

Revekuhl, 280 láb. magas domb tulsó Pomerániában.

Revel, Rebellum, (43° 30′ É. Sz. 19° 41′ K. H.) vs Fran.

Digitized by Google

felső Garonne oszt. 3740 l.

Revel, l. Reval.

Revello, vs Saluzzo tart. Piemontban 5000 l. és egy hegyen épült várral.

Revero, kis erős vs Lomb. Velenczei Kir. Mantua vidékében Pó fóval, Mailandtól délnek 5 mfd.

Rewa, eggyik a' kel. Indiai 5 fő fők közül.

Rewah, l. Rua.

Réwfalu, elegyes falu Győr Várm. a' szigetközi járásban a' Duna vize mellett Győr vsával általellenben. F. U. a' Győri Püspökség, vagyon pléb. és kat. szentegyháza. Lakosi részint kat. részint protestansok 's többnyire mesteremberek 's halászok, a' kath. számok 1120, a' protest. 220. Selyem fabrikája nevezetes. Van egy Réw falu Somogy Várm. a' Szigetvári járásban, és egy Trencsén Várm. ben.

Reygate, vs Angol Surrey Grófs.ban.

Reynosa, vs Spanyol orsz. Leon tart. 1/2 órányira Ebro fó eredetétől 1500 l.

Rez, vs Francz. Orne fónál 4500 l.

Rezat, l. Rednitz.

Rezat kerülete, Bajor orsz. ész. ről határos Main ker. délről kel.ről Regen'i és felső Dunai ker. nyug.ról pedig Würtemberg Kirs. a' Würzburg tart. környékeztetik; az É. Sz. 48° 58'tól 49° 40' ig, és a' K. H. 27° 44'tól 29° 46' ig terjed. Fói között fő a' Rezat vize. Ló, juh, és szarvasmarha tartása derék; vadakkal, hallal, 's más tollas állatokkal is bővelkedik. Terem elegendő gabonája, héjjas veteménye, lenje és kendere, dohánya, 's a' t. A' gyümölcsfák 's kertek mívelése nagy divatban vagyon; fában is gazdag. Hegyeiből: vasértz, márvány, cserépagyag, alabástrom, salétrom, büdöskő, timsó, köszén, gipsz, gáliczkő, malom, tűz- és köszörű kő és más kővé vált testek ásatnak. Ezen kerület következő tart.nyokból áll: Ansbach, Bayreuth 's Bamberg'i volt Fejedségek némely részeiből Schlüsselfeld Würtzburg'i tisztségből, Oettingen, Hohenlohe'i Schillingsfürst, és Kirchberg Fejed.mi uradalmak némely részeiből, Schönborg, Kastell Grófok némely birtokaiból, Rechterni Grófs.ból, ezekhez még négy volt.német birodalmi, szabad vsok:ugymint,Nürnberg, Rothenburg, Windsheim, és Dünkelsbühl csapattak vidékeikkel eggyütt. Fő vsa Ansbach.

Rézbánya, Oláh falu Bihar Várm. Belényesi jár.ban F. U. a' N. Váradi Püspökség. Van egy nem eggy. görög pléb. és templ. és egy kat. Szentegyháza és derék veres réz bányáji. N. Váradtól 14 órányira.

Rezi, magyar helység Szala Várm. Szantói jár.ban F. U. Gróf Festetits. Számlál 860 kat. lak. Van tulajdon pléb. és Szentegyháza. Szép szőllőhegyei, és Kis faludy úr által nevezetessé lett hajdani várának mohos omladékai jelessek. Keszthelyhez mint egy 3/4 órányira fekszik.

Rezzato, vs Lomb. Velenczei Kir. Bressano tart. 2000 l.

Rhade, urad. Mark Grófs. Westphaliában, Gróf Nesselrode birtokában.

Rhades, kis régi vs Tunis'i

Digitized by Google

statusban Afrikában a' Tunis'i tónak keleti partján közel a' tengerhez. Innen egy órányira fekszik az a' különös orvos erejü Hamman-Lihf'nek nevezet ferdő, melly egyszersmind igen gyakran látogattatik.

Rhaetia, a' ny.ra ész.ra és kel.re Vindelicia, Noricumi Alpesek délre Italia között. Először Rhaetia propria, utóbb Rhaetia prima nevet viselt, Rhaetia secunda Vindelicia neveztetett, idővel Rhaetia Noricumhoz tartozott. Hol most Granbunden (Grisonias, és a' Tyrolis 's Tridentumi Püspökség része. Fó vizei: Rhenus (Rajna), Ænus (Inn), Ticinus (Tessin) Addua (Adda) Ollius (Oglio) Mintius, Athesis (Adige, Etsch) tavai: Lacus Verbánus (Lago Maggiore) és Lacus Larius (Lago di Como) Hegyei: a' Rhaetiai Alpesek; 's ennek része Adula. A' Rhaetiai lak. Tuscusok maradéki voltak; és Lepontius, Focunates, Sarnenetes, Vennones, Euganei, Brixentes, Tridentini, Feltrini, Genauni, Stoni, Brenni részekből állottak. Fő vsaik voltak: Curia (Chur) Clavenna (Cleven, Chiavenna) Tridentum (Trient) Bellunum (Belluno), Tessana (Tessino) Bauzunum (Bozen Bolzano) Veldidena (Wilten) Oenipons (Insprucks, 's a' t.

Rhaetia, (a' magas) l. Graubünden.

Rhaetiai Alpesek, nagy hegység Helvetiában, Sz. Gotthardt hegyétől Adulaberg, Lucmajer, Splügen, Septimer és Julier'i hegyeken által, Inn fónak északi partján Abula, Scalettenberg és Eisenbergnek nevezett hegyeket hasíttván, Tyrolisnak határihoz közelít, a' honnét Ortles'en keresztül szinte a' Rhone fó eredetiig Olasz orsz.ban terjed, holott Leponti bérczek neve alatt ismértetik.

Rhain, kis vs Bajor orsz. fels Dunai ker. Acha fónál 1150 l. kik jó komlót termesztenek. Széke a' tart. béli törvényszéknek.

Rhaundal, falu Island szigeten, esztendő által tart 1 országos vásárt, mellyben a' tart.nak belsőbb részeiben lakozó népségek szükségeik ki pótlására szoktak jelenni.

Rhe', sziget Francz. Alsó Charente oszt. a' tengerben egy világito toronyal, fekszik az É. Sz. 46° 14' 49'' és a' K. H. 16° 6' 20'' alatt.

Rheburg, Reburg, kis vs Calenbergi Fejedl. Weser fonál, fával, gyeptőzeggel, 's kőszénnel bővelkedik, Vagyon jó egésséges forrása, és alkalmas vendég fogadó épületei.

Rheda, Gróf Bentheim-Tecklenburg urad.ma kis vsal és várral, Westphaliában Münster, Osznabrück, és Revensbergi tart.nyok között, nagysága 3 □ mfd, 7000 l.

Rheden, vs uj Lengyel Kirs. a' vólt Brombergi oszt.

Rhedones, Redones, Gallia Celticában lakott nép, Rennes körül, fő vsok Condate, P. Crassustól meghódítattak.

Rheeden, vs eggy. Belgyiom orsz. felső Yssel tart. 3380 lak.

Rheims, Reims, Remi, (49° 15' 16'' É. Sz. 21° 41' 48'' K. H.) vs és kerül.béli főhely Charne oszt. Fr. orsz. kies

Digitized by Google

hegyekkel kerített vidékben, Vesle fónál, 4200 ház. és 30000 lak. nagy, szép, és régi vs a' revolutió előtt jeles Érseksége vala, melynek régi Gothusi ízlésben épült templ.ban hajdan Fr. orsz. Királyai felkenettettek, és koronáztattak. Leg nagyobb kincse volt az aranytáblás.'s drága kövekkel gazdagon kirakott Evangyéliomos könyv, mely felett esküdtek vala hajdan a' Királyok. Az eltörlött Benedictinusok Sz. Remigius Apátságában tartatott ama híres olaj üvegecske, mellyről mondatik, hogy 490 évben, midőn I. Clodevig Királyt Remigius Püspök keresztelné, galamb által az Egekből hozatott légyen; innen történt, hogy azólta mindeggyik Király felkenettetésén az említett üvegecskéből valami kevés olaj kivétetett, és a' közönséges keneti olajjal egyvíttetett. Vagyon e' vsban egy Lyceum, és egyszersmint a' tudományok Academiájának széke. Fábrikái selyem, gyapott, gyapjú materiát 's szöveteget, posztót, flanelt, szép vásznat, kalapokat, harisnyát, fátyolt, 's más efféléket készítnek. Gabonával és borral való kereskedése jeles. Különös említésre való vízarkolása az egész vst jó vízzel tartja. Környéke szép Római régiségekkel gazdag, találni sok kövé vált csigákat is.

R*hein fluss*, Rhenus, l. Rajna.

R*heina*, (52° 17′ 7″ É. Sz. 25° 4′ 42″ K. H.) vs Rheina-Wolbeck Fejedels. Westphaliában a' hajókázható Ens fónál 2080 lak. és sóforrással. Széke a' Fejedelemnek. A' Fejedelemség 12 □ mfd térségén 16000 lak. foglal.

R*heinau*, szép fekvésű vs Zürich Helvetiai kant. Rajna fónál, mely itt nagy tekervényen folyik, Benediktinusok gazdag Apátsága jeles.

R*heinau*, kis hely Franc. alsó Rajna oszt. Iscber fónak a' Rajnába való szakadásánál 340 lak.

R*heinbergen*, (51° 33′ 17″ É. Sz. 24° 14′ 41″ K. H.) vs Cöln vidékében Burkusi alsó Rajna Herczs.ben. Rajna vize az előtt a' vs falait mosta, de a' 17. Század vége felé megváltoztatta öblét olly annyira, hogy most a' vstól egy órányira esik.

R*heinock*, hajdan főhelye a' Helvetiai Rheinthal tart. kis de munkás protestans lakosú vs Rajna fónál, fél órányira ennek a' Bodeni tóba való szakadásától, Sz. Galleni kant. vannak egynehány jeles épületei, vászon pamut, patyolat fabr. festő, fehérítő művei, timárjai 's más mesteremberei. Kereskedése is nem csekély hasznú.

R*heineck*, l. Rieneck és Reineck.

R*heinfelden*, eggyik az úgy nevezett Erdei vsok közül Aargau kant. Helvetiában, Rajna vizének bal partján fekszik, az országút mellett, csekély hely, hajdan sokkal nevezetesebb vala, most még 1200 lak. számlál, erőssége is öszveomlott.

R*heinfelden*, kis vs Würtembergi Királys. felső Rajnai ker.ben.

R*heinsfels*, magas kősziklán épült vár Rajna viz köztt, az alsó Katzenellenbogeni Grófs. Coblentz és Bacharach között, F. U. vala a' Hessen-

Digitized by Google

Rheinfelsi ház, melyhez az alsó Katzenellenbogeni Grófság a' Hessen-Cassel birtokában lévő Braubachot kivévén, ezen alsó Hasiában lévő vsok, tisztségek és urodalmak Rothenburg, Wanfried, Eschwege, és Sontra tartoztanak.

Rheingau, 6 mtfd nagyságú tart. a' Mainzi Helyt. Rajna fó mind a' két partján, Katzenellenbogen, Dietz, Wetterau, Mainz, és Bingen között, a' Rajnai borok által lett ismeretessé és híressé. Bora különös minéműségekkel bir, és a' Jánoshegyi, Rüdesheimi, és Bacharachi borokkal egész Német orsz.ban legnevezetesebb. 1803. évben Nassau-Ussingen birtokába juta.

Rheingrafenstein, Gróf a' vólt alsó Palatinátusban, Nahe fónál Stein Rajnai Grófok birtokában.

Rheinheim, vs Hassiai Starkenburg Fejeds. 259 ház. és 1580 lak.

Rhenisberg, Rhinsberg, kis vs Brandenburgi közép Markban, Havelländi ker. Rhin fó, és Grinerick tó mellett, 192 ház. és 1500 lak. vagyon fényes kir. kastélya és kertje, fél porczellán fabr. és üveghutája.

Rheinthal, Rhinthal, vidék Rajna fó mellett, Helvetiai S. Galli kant. nagysága 2 □ mfd 22000 lak. Werdenberg Grófs.tól egész a' Constanczi tóig terjed, gabonával, borral, lennel, gyümölcsel, marhával, turfával, kőbányákkal, 's más efélékkel bővelkedik. Fő vsa Rheineck.

Rheinthal, tartom. Breisgauban, melly Rheinfelden környékében kezdődik, és Rajna vizétől, a' fekete erdőtől (Schwarzwald) és a' Badeni felső Markgrófs.tól környékeztetik, hajdan a' F. Austria Ház birtoka vala.

Rheinwald, vidék Helvetiai Graubünden kant. melly az úgy nevezett Vogelsbergtől egész Schamig terjed.

Rheinzabern, Tabernae Rhenanae, kis vs a' Burkus alsó Rajnai Herczs. Erlebach fó mellett, hajdan a' Speyeri Püspöknek széke vala és birtoka, most a' sok háborúk, tűz, és idő mostohasága miatt nagyon elhanyatlott.

Rhena, kis vs Radegast fónál a' Mecklenburg-Schwerini N. Herczs.

Rhenen, vs egy. Belgyiom kir. Utrecht tart. nem messze Rajna fótól, 1630 lak. kik szorgalmas dohánytermesztők. Körében találni Heimenherget, az úgy nevezett királyi tábával, és az ott lévő gyönyörüséges kilátással.

Rhenus, folyó, 1) most Rajna, 2) most Rheno, Bononia mellett.

Rheyd, urodalom Jülich tart. Nierse fónál, egy kastélyal és hasonló nevű fő hellyel, egy kat. és ref. templ. kereskedése kivált finom vászonnal jeles.

Rhinow, nemes vs Brandenburgi közép Markban, Havelländi ker. 52 ház. és 460 lak. fekszik nem messze a' Dosse vizével eggyesített Rhin fónál, melly eggyik mellék ága Elbe vizének, talphajóikkal nagy haszonnal kereskednek.

Rho, kies helység Olonna fónál Lomb. Vel. Kirs.ban, nem messze Mailand vsától, az úgy nevezett della Madonna miraculosa Szentegyháza különös ékessége

Digitized by Google

miatt nevezetes.

Rhodanus, l. Rone.

Rhode-Island, észak Amerikai szabad Státus, kiterjed az É. Sz. 41° 20′-tól egész 42° 2′-ig; nagysága 80 □ mfd. 69120 lak. kik között 1000 rabszolga, és egynehány szász Indus találtatik, ész. ról és kel.ről Massachusett tart. nyug.ról Connectituttal, és délről az Atlantikumi tengerrel határos; találni benne jó ásványos forrásokat, vasérczet, mészkövet, szép márványt, fával pedig, jó legelőkkel, bundabőrös állatokkal, halakkal 's m. ef. bővelkedik. Foglal magában 5 Grófs.kat, t. i. Newpert, Providence, Washington, Bristol, és Kent Grófs. Fő vsa Providence.

Rhode-Island, sziget hasonló nevü szab. Statusban, nagysága 2 □ mfd 9000 lak. kik részint Quakkerek, részint pedig Anababtisták, Zsidók, és más keresztény felekezetbéliek, jeles marha tartása, 's ló kereskedése vagyon. Készit szép porczelánt, tartós posztót, és teveszőr szöveteget, melly portékáikért a' vad nemzetektől a' legjobb bunda bőröket cserélnek bé. Levegője igen egésséges, 's kellemes, mellyért is számos beteges külföldiektől látogattatik. Fővsa Newport.

Rhoden, vs Waldech Fejedelemségben.

Rhodez, (44° 20′ 59″ É. Sz. 20° 14′ 17″ K. H.) fő vsa Fran. Aveiron oszt. 6550 lak. fekszik kies hegyen, melly alatt az Aveiron vize folyik. Széke az oszt. fő tisztségeinek, és a' kereskedői törvényszéknek. Nevezetes benne az eltörlött Püspökség fő temploma magas tornyával. Vannak külömbféle fabr. mint posztó, harisnya, vászon, kalap, papiros, 's a' t. környékében a' selyembogár, és öszvér tenyésztetés nagy divatban vagyon. Természeti 's fabr. portékaival hasznos kereskedést üz.

Rhódis, hajdan Rhodus sziget közép tengerben, kis Ásiának déli partjától 2 mtfd. Candia és Czyprus szigetek között. Már régenten egészséges levegője, és kellemes vidékei végett nevezetes vala. Midőn a' Johanniták vitéz rende Palaestinából a' Saracenektől kikergettetnék, e' szigetre vették magokat, innen a' Rhodusi vitézeknek neveztettek; de itt se vólt állandó helyek, mivel 1522-ben Soliman Török Császártól kiüzettettek; V. Károly Csász.tól felvétettetvén, Malta szigetében telepedtek meg, innen a' Maltai vitézek, miglen végtére 1798-ban a' Francziák által innen is kiszoríttattak vólna. Rhodus szigetét maiglan is a' Törökök birják, igazgattatik a' Capudan Basától, a' ki egyszersmind a' fehér tenger szigeteinek kormányozója. Kerülete 40 francz. mfd, belső térsége pedig 20 □ mfd. Népessége 36500 mégyen, ezek közül 11000 görög, és mintegy 600 zsidó, a' többi török. A' szigetnek eszt.béli jövedelme 90000 piastert vet, mellyből az igazgatónak 's tisztjeinek fizetésül, a' kikötők és mecsetek fenntartásaul 55000 a' Helytartónak kezében marad. Fő vsa

Rhodis, fekszik e' vs részint dombon, részint pedig ki-

Digitized by Google

és térben a' tenger partján; nagy, helyesen épült, 's vártól védelmeztetett vs, külső vsaival kerülete 3 olasz mfd. Kikötője bátorságos, alkalmas, és bemenetelének mind a' két oldaláról kőszikláktól, és az e' felett épített tornyoktól keríttetik. Itt állott hajdan ama'hires Colossus Rhodius. Ezen kívül még egy révpart vagyon, melyben csak a' gályák nyugosznak. A' vsnak kő bástyái is sánczai is vannak. Belsejét csak Törökök és Zsidók lakják. A' Görög kereszténveknek csak a' külső vsokban szabad tartózkodni, és nappal boltjaikat nyitni. A' hajdani vitéz rend utszában maiglan is látni még azoknak épületjeit, és czímereit kivált a' kapuk felett. A' vsnak nagyobb része el vagyon hagyva és kietlen, ily sorsa nagy részint a' szig. nek is a' Törökök kiálhatatlan nyomorgatásaik miatt.

Rhodope, v. *Despoto*, magas hegység Rum-Ili tart.tól nyug.nak a' híres Nessus, v. is moštani Carasu Mesto forrással.

Rhodus, sziget közép tengeren, Creta, és Cyprus szigetek közt Alexandria ellenében, nevezetes hegye Atabyrius, honnét Créta láttatik, Jupiter templomával, fő vsa Rhodus keletre, nagy, három vsokból álló révvel, kő falaival, utszáival, és más ékességekkel jeles volt. A' napnak 70 lábnyi magas Colossusa még Strabó idejében ledőlt, VII. Században a' Saracenusoktól feldaraboltatott, és eladatott.

Rhöngebirge, magas hegység északi Bajor ors. és Würzburg Herczs.ben, Szász-Wejmar tart.ból nyúlik ide által, hossza 3, és 2 mtfd a' szélessége. Legmagossabb csúcsa Kreuzberg nevet visel, 's 4227 lábnyi magosságú.

Rhónaszék, Kostnyi, v. Gostonyi, nevezetes helység Marmaros Várm. Szigethi járásban, fekszik hegyek között kies völgyben, Szigethez 2 órányira. F. U. a' kir. Kamara. Jeles sóháza és külömbféle só bányái vannak, mellyekben naponként 400 emberek dolgoznak, és esztendőt által 4—500000 mázsa sókövet nyújtanak. Lakosai kath. és eggy. Görögök, Magyarok, Tótok, Oláhok 's Németek, két pléb. és Szentegyházzal.

Rhone, Rhodanus, eggyik a' Francz. ors. fő folyói közül; eredetét Helvetiában Furka hegynek töviből veszi Wallisi kant.ban, 2 órányira Rajna fó forrásitól, nyugot felé erányzott folyásában Elen patáktól öblösítetvén, áltfutja Wallis kantont, melyben egyszersmind számos forrásoktól 's nagyobb kissebb patakoktól nagyobbítatván, Ville neuve körében a' Genfi (Genevai) tóba szakad, ezt keresztül futván Genf vsánál, mellyet kétfelé részel, kiszakad az említett tóból, Savoya vidékit nedviti, ettől a' Fr. Ain osztályt elválasztván, Lyonnál délfelé fordúl, ezen erányzásban egy részről Rhone, Ardeche, és Gard osztályok, mellyek nyugoti partjain feküsznek, más részről pedig Isere, Drome, 's Vaucluse, és Rhone torkolati osztályok között, mellyek keleti partjain foglalnak

Digitized by Google

helyet, folyik el, és következő fókat, Arve, Ain, Saone, Isere, Drome, Ardeche, Durance, Gard 's m. t. fogad keblében, Genf, Lyon, Vienne, Valence, Avignon, Tarascon, és Arles vsok falait mosogatja, ez utolsótól délnek alá mintegy 9. órányira 90 mfdnyi futása után igen ragadósan három ágra szakadván, a' közép tengerbe omol. Folyása általjában sebes 's ragadós, vize homokos, öblét gyakran változtatja, mely által a' rajta folytatni szokott virágzó hajókázás nem kevessé veszedelmessé tétetik. Két osztály kölcsönözi tőle maga nevét:

R*hone oszt.* Franc. orsz. a' hajdani Lyonnais, és Beaujolais tart.ból formáltatott, nagysága 48 □ mfd, népessége 340980, földét Rhone, Saone, Azergue, Brevenne, Giers folyók öntözik, terem bort, földi almát, répát, lent, 's a' t. marha tarása meglehetős, fája is elegendő, de kiváltképen rézzel, ónnal, és köszénnel gazdag. Két ker.re oszlik, u. m. a' Lyoni és Ville franche'i kerül. 25 kant. és 261 helységgel. Fő vsa Lyon.

R*hone torkolat osztálya*, Franorsz.nak déli részében fekszik Rhone kifolyásánál, a' középtenger partjain, alsó Provence tart.nak nyugoti részéből formáltatott. 107. □ mtfdnyi térségén csak 293235 lak. számlál. Hegyei közül: a' St. Victoire és az úgy nevezett Alpinek bérczei nevezetesebbek; folyói: a' Rhone, Durance, Arc, és Touloubre. Nagy postványságai sem hibáznak, mellyeket a' Craponei és Alpini csatornák által igyekeznek kiszáraztani. Földe száraz, és csak vizesebb vidékiben termékeny. Nevezetes a' Grau térsége: köyeccsel, és békasóval boríttátik, de ez is már lassan lassan míveltetni kezd. Termése borból 's sóból áll, juh tartása is szemhetünő, hajdan faolaja böven termett, de az 1789-diki kemény tél által olajfái nagy részint elfagytak. Marseille, Aix, és Tarascon kerül. tekre, 27 kantonra, és 108 helységre részeltetik. Fővsa Marseille.

R*honitz*, l. Ronitz.

R*hos-fair*, vs Cardigan Angol Grófs. déli Walesben Tywy fónál, nagy juh és szarvas marha vásárokkal.

R*hüden*, vs Hassiai Westphalia Herczs. 430 ház. és 2500 lak.

R*hume*, folyó Grubenhageni Fejedls. Herzberg vsnál Ochsenpfuhl tóból ered, és Nord heim alatt Leine vizével eggyesül.

R*hyn*, Rhin, kis fó Brandenburgi közép Markban, ered a' Meklenburg-Strelitz N. Herczs. határin, Ruppin 's Fehrbellin környékit mossa, és Rhynownál a' Havel vizébe szakad.

R*hynow*, l. Rhinow.

R*hynsburg*, helység déli Hollandia tart. eggy. Belgyiom orsz. a' régi Rajna fó mellett, nem messze Leyden vsától; itt eszt.ként kétszer szoktak a' Rhynsburgi Collegiansok az Úr vacsora tartására egybe gyülni: a' Rhynsburgi Collegiansokon értetődik egy az Ariminianusok, Anababtisták, és Quakkerek tanitásiból összekoholt keresztény vallásbéli felekezet, melly 1610-ben kezdődött két timár ál-

Digitized by Google

tal, és most 18—20 Ekklesiát birnak Hollandia tart. ban; de ebben idővel számos Deisták, és Socinianusok is egyveledtek.

Rjaesan, Raesan, Orosz Helyts. Wladimir, Tambow, Tula, és Moskwa Helyts.gok között, Oka' fónál. Nagysága 781 1/2 □ mfd, 941380 lak. kik többnyire Oroszók, Mordvinek, Mokschanek, és Mahumedanus Tatárok. Levegője általjában hideg, földe mindazáltal elég termékeny, Oka, Don, 's más apróbb folyóktól nedvíttetik. Méh tenyésztje hasznos. Erdői szép fával szolgálnak. Vasa és jó cserép agyagja vagyon. Az egész Helyt. 9 kerül. oszlik. Fő vs benne:

Rjaesan, Raesan, azelőtt Pereslawl-Raesan, (54° 33′ 30″ É. Sz. 57° 3′ K. H.) Oka fónál 770 ház, 20 templ. és 8000 lak. kik vászon, posztó, üveg, büdöskő, 's vitorla vászon fabr. foglalatoskodnak; vashutái is vannak, kereskedése hasznos, 2 országos vásárjai népesek, széke egy Püspöknek.

Rjethitza, vs Orosz Minsk Helyt. 2000 lak.

Rialto, híres híd Velencze vs közepén, a' nagy csatornának partjait egy bólthajtás által, mellynek hossza 40 lábnyi kapcsolja össze. Felül 37 lépés a' szélessége, 2 rend kalmár boltok feküsznek rajta, három útszát képzenek, mellyek közül legtéresebb a' középső.

Riano, vs Franc. Var oszt. 3150 lak.

Riba, nevezetes helység Spanyol orsz. Leon tart. Tormes fó partján.

Riba de Sella, kis fó Spanyol orsz. Asturia tart. Oviedo'-tól 8 mtfd, vagyon alkalmas tengeri kikötője.

Ribadeo, Rivadeo, kősziklán épült vs Galicia Spanyol tart.ban, Lugótól 8 Spany. mfd Asturia tart. szélein, egy kikötővel, tőle kölcsönözi maga nevét egy Grófság Spanyol orsz.

Ribagorça, Grófs. Spanyol Aragonia tart. Catalonia tart. szélein, a' Pyreneusi bérczektől Ebro folyó innensö partjáig terjed. Fő helye Venasque.

Ribar, tót helys. Zólyom Vrm. az alsó Járásban Garam fó partján, Bucsától másfél órányira, a' Zólyomi urod. hoz tartozik. Keleti részeiben határának találni egy savanyú vízforrást, és a' Szliacs nevű büdösköves ferdőt.

Ribbil, kis folyó Angol orsz. mely Northumberland Grófban ered, és rövid futása után a' Ribbil'i kis tengeröbölbe szakad.

Ribe, Riben, megye Jütland félszigetben, Dánia orsz. az ész. Jüttlandiának nyugoti és délkeleti részeit foglalja. Nagysága 151 □ mfd. 127000 lak. Nyugoti vidéke legsikeretlenebb egész Jütlandiában, de annál termékenyebb a' délkeleti része. Számlál 7 vst, 4 kir. tisztséget, egy egész, és más három szigetnek némely részeit, 1 Grófs. 1 Bárőságot, és egy szabad nemes jószágot. Fő vsa:

Ribe, Ripen, (55° 19′ 57″ É. Sz. 26° 27′ 5″ K. H.) régi, hajdan nagy 's híres vs Ribsaue folyónál 2590 lak. széke egy Püspöknek 's deák iskoláknak, készít jó cserép edényt, révpartja alkalmas, gabonával, vágó marhával, lovakkal, 's m. efélékkel ke-

Digitized by Google

reskedik.

Ribeira grande, fő vsa a' Zöldfoki S. Jago szigetnek nyug. Afrikában, hason nevű folyónak torkolatjánál, számlál 300 nagy részint kőből épített ház. 1500 lak. széke egy Püspöknek. Vagyon 1 templ. és 1 klastroma.

Ribeira grande, helys. Azoriai S. Miguel szigetén hasonló nevű hegynek töviben tengeröböl mellett 1425 ház. és 10000 lak. két pléb. templ. és 2 klastr. Fabrikái posztót, kalapot, vásznot 's különbféle gyapju 's selyem portékákat készitenek.

Ribemont, (49° 48′ É. Sz. 21° 6′ K. H.) vs Francz. orsz. Aisne oszt. Oise fónál 2340 lak. kal.

Riberac, vs és ker. béli főhely francz. Dordogne oszt. Ille fónál 2900 lak. borral, marhával, vassal, 's m. ef. kel kereskedik.

Ribnik, helys. Horvát orsz. Likaui katona vidékben Lika fónál, 53 ház. ss 480 lak. kat. pléb. templ. és jó egésséges forrással.

Ribnik, Rebnik, helyes és népes vs Oláh orsz. Múl ker. ben, Olt vize partján.

Ribnitz, vs Mecklenburg-Schwerin N. Herczs. Rekenitz fónak a' keleti tengerbe való szakadásánál, 305 ház. és 1460 lak. kik nagy halászatot üznek.

Riccia, vs Nápoly orsz. Terra di Lavoro tart. 4270 lak.

Riceys, (les) három egymást érő helys. Francz. orsz. Aube oszt. ban 3840' lak. kik földmivelés 's bór termesztésből élnek.

Richelieu, (47° É. Sz. 17° 55′ K. H.) vs Francz. Indre és Loire oszt. 3200 lak.

Richelieu, kis vs Canada tart. ész. Amerikában, hasonló nevű folyónál, mely itt a' nagy Lőrincz vizével egyesül. Polgárjai gabonával, héjas veteményel, bőrökkel, prémmel, 's kivált hód bőrrel kereskednek, innen vásárjait az Indus nemzetek is látogatják. Közel hozzá épitetett 1620-ban Saurel nevű vára, mellytől a' vs is sokszor így neveztetik.

Richenburg, uradalom és helység Chrudimi ker. vannak vas fabr. üveg hutáji, és gyapju kézmivei.

Richhill, helys. Hyberniai Armagh Grófs. jeles vászon vásárokkal.

Richmond, vs Angol York Grófs. Swale fónál, 7000 lak. harisnya és süveg mivekkel, vas, ólom, réz, és köszén bányákkal. Innen kölcsönözi Lennox Angol Lord Richmondi Herczeg titulusát.

Richmond, vs Angol Surry Grófs. ban Themse fónál, gyapjú kézmivekkel, szép kertekkel, kir. palotával, égész toronnyal. Környéke gyönyörű.

Richmond, kir. mulató palota az ugy nevezett czúkor hegyén, Oker vize mellett, Braunschweig Herczs. ben.

Richmond, Grófs. New-York tart. ész. Amerik. szab. Státusban, nagysága 2 □ mfd, hasonló nevű nagy szigettel, melly máskép Status szigetének is neveztetik, ennek főhelye Richmond-Town.

Richmond, Grófs. ész. Amerikai Virginia szabad tart. ban, mellyben nevezetes a' hasonló nevű fő vs James fónál 3709 lak. Vagyon szépmüvek és tudományok Akademiája.

Richmondfort, Angol szálitvány Labrador tart. ban.

Digitized by Google

Richnow, vs Cseh orsz. Chrudimi ker. derék bányái 's posztó portékai nevezetesek.

Richtenberg, kis vs Trebel fónál Svéd Pommeraniában.

Richwald, tót falu Szepes Várm. 844 kath. lak. és egy kath. pléb. templ. üveghutái jelesek.

Richmansworth, helys. Angol Hertford Grófs. fekvése egészségtelen, de buzával és lisztel való kereskedése hasznos.

Ricla, kis vs Aragoniában Spanyol orsz. Xalon fónál Saragossa és Calatajud között.

Riddagshausen, luteranus klastrom Braunschweighan, nevezetes a' pompás régi gothus temploma, könyvtárja és iskola mestereket nevelő háza.

Riding, l. York.

Riebeck-Kastélya, jól ki mivelt 's termékeny hegy Cap országban, nevét a' Cap gyarmat szálitójától kölcsönözte

Riechen, szép helység Helvetiai Básel kant. az ugy nevezett rét völgynek bémenetelen Rajna fó jobb partján.

Riecska, tót falu Zolyom Vármegy. az egész környékben itt legjobb cseresnye terem.

Ried, a' legszebb mvsi közül Bajor orszmak Salczah ker. Antisz fónál 320 h. és 2000 lak. kik posztót és vásznot szövnek, van egy vára, 2 pléb. és póstaháza széke a' tartom. törvényszéknek és számtartó hivatalnak.

Ried, falu Bajor orsz. Inn kèr. két törvényszék lakja.

Rieden, mvs Bajor orsz. Regen kerül. Vils fónál, 1 kastéllyal 185 h. és 500 l.

Riedenburg, mvs ugyanott Altmühl fónál 750 lak. 1 kastéllyal és vas hámorral

lakja az orsz. törvényszéknek és szemtartó hivatalnak

Riederberg, hegy Austriai Ens alatt lévő tart.ban, a' Bécsi erdő alsó és felső fertályok között a' határt állítja, Bécsnek nyug. tájiban.

Riedesel, nagy urod. Vogelsberg környéken Hassia N. Herczegs. Báro Eisenbachi Riedesel a' birtokosa.

Riedlingen, (48° 11' 16'' É. Sz. 27° 5' 5'' K. H.) hajdan egyik a' 4 innenső Austriai Duna vsok közül, most felső tiszt.ségbéli vs Würtemberg Kirs.b. a' Duna melléki ker. 1440 lak. egy ispitályt, és nagy héti vásárjai vannak.

Riegersburg. mvs alsó Stajer orsz. Gräczi ker. Riethschein völgyében fekszik 80 ház. Közel hozzá látni a' nagy, szép 's nevezetes hegyen épült várát Gróf Purgstallnak, mellyben egy nagy fegyvertár, és a' 7 kapun belől lévő palota Kroneck nevezetes. Fekszik ez az Ész. Sz. 47° 0' 10'' alatt a' tenger szine felett 270 ölnyire.

Rieneck, Rheinach, Colloredo Herczeghez tartozó Grófs. Mainz., Würzburg, Fulda 's Hanau Grófs. között, nagysága 3 1/4 □ mfd 16000 lak.

Ries, igen termékeny ronaság Bajor orsz. felső Dunai kerül. kerületében 15—20 mfd foglal, Wernitz, és Eger v. Egge fóktól nedvitetik.

Ries, hegy Gräcztől nem messze, Stajer orsz mellyen 1797 a' Francziáknak óráfló. táborok vólt.

Riesenburg, lengyelül Prabutha, (53° 45' 20'' É. Sz. 360 52' 15'' H. H.) vs nyugoti

Digitized by Google

Prussziában Liebe fónál 295 h. és 2300 lak. vizárkolása és kereskedése jeles.

Riesza, vs Szász orsz. Meiszni ker. Elbe fónál 2000 lak.

Rietberg, Rittberg, Kaunitz-Rietbergi Herczeghez tartozó Grófs. a' Paderborn Fejedelemség és Lippe Grófság között Ens fónál nagysága 4 □ mfd, 1 vsal, 3 pléb. faluval, és 31 majorsággal. Népessége 13000 évhéli jövedelme 45000 for. Fő helye:

Rietberg, Rittberg, (51° 48′ 56″ É. Sz. 26° 41′ 2″ K. H.) kis vs 164 h. és 1500 l. kik jó 's sok vásznot készitenek közel a' vshoz vagyon a' fejedelmi mulató palota Eden.

Rietenbünk, sziget Grönlandhoz közel Egedesminde Dánus szálitvány körében, czethalászatot, és némü némü kereskedést üz.

Rieti, (42° 24′ 25″ É. Sz. 30° 31′ 55″ K. H.) város Spoleto Herczs. az Egyházi birod. ban, fekszik Velino fónál 6500 lak. széke egy Püspöknek. szomszédjában van a' hasonló nevü vagy máskép S. Susanna tava.

Rieux, (43° 15′ 23″ É. S. 18° 52′ K. H.) vs Francz. Morbihan oszt. Rize fónak a' Garonne vizébe való ömlésénél 2189 lak.

Riez, (43° 48′ 57″ É. Sz. 23° 45′ K. H.) vs Francz. orsz. Alsó Havasok oszt. 2780 l. környéke jó bort terem 's számos Római régiségeket mutogat.

Riffo, helys. a' Bors partokon felső Guineában Afrikában, a' bors magokkal való kereskedése nagy.

Riga, (56° 56′ 63″ É. Sz. 41° 42′ 15″ K. H.) régi 's jól megerősített fő vsa Orosz Liefland Helytnak; fekszik Düna fónál, mellyen itt alkalmas hajó hid vezet által, számlál 1236 ház. és 30000 lak. Vagyon derék révje, oltalmazó vára, 8 görög 's 1 kath. Szentegyháza, 6 német luth. és 1 ref. temploma, 131 csürje, 4 fogháza, 389 boltja, 20 serfőző háza, és 407 korcsmája. Épületei között nevezetes: a' diszes tanácsház pompás tornyával; a' Császár palotája, holott a' Helytartóság törvényszékei tartatnak; a' régi vár; a' fő Helytartó rezidentiája; a' Lieflandi nemesség pompás háza 's a' t. Vagyon 14 iskolája, ezek között 2 gymnasium; tengeri ispitálya, árvákháza, vs könyvtárja, játékszinje, és tánczszálája; közönséges müvészein 's mesteremberein kivül czukorfőzők, hajpor 's keményitő készitők, harisnya 's tükör fábrikák, egy öntő ház, 2 könyvnyomtató, 1 betü öntő, 2 üveghutái és 7 füreszlő malmai találtatnak. Száraz de kivált tengeri kereskedése virágzó.

Rigaitengeröből, közel Riga vsához a' keleti tengerben, vize nem olly sós mint a' keleti tengeré, innen egészlen bészokott fagyni. Buldara és Düna folyók szakadnak belé.

Rigi, 5700 lábnyi magos hegy Helvetiában Schwyz kant. a' Zugi, Wienwaldstadti és Lowerzi tavak között, tövének 8° — 10 orába telik kerülete. Legmagossabb csúcsán egy nagy vas kereszt áll. Oldala köröskörül korcsmákkal, kápolnákkal, barlangokkal tellyes; van egy hideg ferdője is. Nyár által esztendőnként több

Digitized by Google

mint 4000 tehén legel rajta.

Rigicza, népes helys. Bács Várm. Felső járásban, Sztanicsics, Katymar 's Gara között a' Zomboi pósta úton, Kigyós ér mellett; lakosi Magyarok, Németek, és Ráczok, katolikusok és ó-hitüek, azoknak száma 1300 ezeké pedig 1010 tészen; 15 zsidóval. F. U. Kovács Imre uraság. Jeles benne az uraság kastéllya kertje, csürjei, és a' most épülő Szentegyház. Határja termékeny mindenféle gabonát böven terem, szőlleje középszerű bort terem.

Rikas, vagy is Rékás, mvs Temes Várm. Földes U. a' Kir. Kamara. Lak. részint Németek, részint Dalmaták. A' kath. száma 1750 mégyen, föld és szöllő mivelésből élnek.

Ril, vs Afrikai Darfur tart. egy kir. házzal, széke egy Meleknek.

Rimaszécs, mvs Gömör Várm. fekszik Rimaszombathoz 1 mfdnyire Rima vize partján. Lak. kath. és reform. F. U. G. Koháry Uraság. hajdan hiresebb 's gazdagabb vala, földje termékeny, legelője 's fája elég vagyon.

Rimaszombat, Grosz Steffelsdorf, népes magyar mvs Hont Várm. mások Gömör Várm. teszik. fekszik F. és A. Pokorágynak, Jánosinak 's Tamásfalvának szomszédságokban Rima vize mellett, egy tágas völgynek közepén igen kies helyen, észak felöl magas hegyek, keletről a' Zeherjei, és A. Pokorágyi szöllők, nyugot felöl pedig a' szép tölgyes erdők, délre a' térséges rétek vidámitják 's elevenitik szép fekvését. F. U. Gróf Koháry és Gróf Forgács uraságok. Lakosi kath reform. és kevés evang Utszái szép rendben vannak elintézve, és kövekkel jól kirakattattak; házai egyenesen épültek; négyszegü piacza jeles. Lakosai szorgalmas nyeregjártók, guba és pakrótz csinálók, ötvösök, gomb 's sinor kötők. Vászonnal, borral, marhával, szürrel 's más efélekkel való kereskedése virágzó. Piacza híres.

Rimba, kevesé ismeretes 's elegendő vízzel bövös tart. felső Benguelában Alsó Guinea vidékiben Afrikában, Lukolo, Sumbi, és Scella között; vizei külömbféle jó izü halakkal bövelkednek. Lakói nagyobb részint Fetis imádók, és a' Schaggai babonaságoknak követői.

Rimesse, l. Remesse.

Rimini, Ariminium, (44° 3′ 43″ É. Sz. 30° 12′ 36″ K. H.) régi hajdan igen jeles vs tart. ban az Adriai tenger mellett a' Pápa birtokában Marechta parti fónak torkolatjánál, széke egy Püspöknek kellemetesen épült, utszái szépek, vannak több derék épületek benne és mintegy 15000 lakosok; találhatni itten külömbféle szép régiségeket is mint p. o. az Augustus Cs. gyözedelmi kapúja a' töle és Tiberius Cs. tól épitetett márvány híd a' Marechtan 's t. ef. A' vs előbbi fenyéből sokat elvesztett, figyelmet érdemlenek még: a' derék Püspöki templom, melynél egy régi kastéllyal, a' Sz. Ferencz temploma a' Malatesta sir kövével, a' sok szegletü nyilvános piacza Consoli urnak egy nevezetes szökő kúttjál, a' vsháza, a' kormányház, a' magazin a' gam-

Digitized by Google

a' Gambalonga Palota egy nyilvános könyvtárral 's t. m. Azon csatornának hosszában mely a' tengerbe viszen vagyon külső vsa is és egy az ujjabb időkben igen sikéré lett kikötője, melybe csak kis hajók mehetnek azért itten a' kereskedés is már alig érdemel figyelmet.

Rimlang, Rimlingen, Castell Grófok mvsa Bavariában Rezat ker.ben lakosi harisnya kötéssel foglalatoskodnak.

Rinarzewo, vs Lengyel orsz. ban.

Ringel, v. Glaserberg, hegy a' Helvetiai Graubünden kantonban 9775 láb. magas.

Ringelberg, Ringenburg, kis vs Cleve Herczs.ben Münster határinál.

Ringleben, Eisenachi helység Thuringiában.

Ringkiöping, kis vs a' Dán Ribe megyének nyugoti pártján egy tenger öböl mellett jó rév partal; a' halászást hasznosan üzi és az Osztrea csiga fogdosást, és kereskedik földi termésekkel, kiváltképen gabonával Hollandiába és Norvegiába.

Ringsted, vs a' Dán Seeland szigeten. A' Sz. Canut plébania templomában vannak még sirjai több régi Dán Kir.oknak Herczeknek és más fő rangú személyeknek.

Ringwood, vs az Angliai Hant Grófs.ban Alton fó mellett.

Rinteln, Rintelium, (52° 11′ 20″ É. Sz. 26° 43′ 39″ K. H.) vs a' Hessen-Casseli részben Schaumburg Grófs. mellett a' Weser fónál. Széke egy nem igen jeles fő oskolának, bir luth. vsi, és egy Universitási templ.mal 443 h. és 2350 lak. és vsi gymnasiummal. A' lakosok többnyire a' szántás vetésből barom tartásból és kézi mesterségből keresik élelmeket üzi valamennyire a' kereskedést és hajókázással is. Martiustók December kezdetéig az utazók kedvekért a Weseren által hajó hid megyen.

Rio, falu Elba Toskánai szigeten vasbányával.

Rio Basay, fó a' Bors parton felső Guineában.

Rio de Hiaque, fó uj Mexicóban Spanyol ész. Amerikában.

Rio de la Hacha, tart. a' Spanyol tulajdon Uj Granáda Al. Kirs.ban déli Amerikában hasonló nevü fó mellett; termékeny tart. még kevés Spanyolok mivelik, gyöngy fogással. A' hason nevü fő vsban vannak 100 házak.

Rio de la Plata, azaz Ezüst folyó fő fó a' hasonnevü déli Amerikai Spanyol Al. Kirs.ban Paraguay, Parana és Urucuay fók egyesülésekből származik (34° D. Sz.) hol először kapja ezen nevet Buenos Ayres alatt a' Szerecsen tengerben ömlik. Nagy számú köszálai miatt az egy mást keresztelő folyók miatt a' hajókázásnak igen veszedelmes.

Rio de la Plata, Spanyol Al. Kirs. déli Amerikában Chili keleti részében a' Riode la Plata mind két partjánál fekszik, ész.ra Peru, keletre az Atlanticum tenger délre Magellania és Nyugotra Peru határozzak tersége 39035 3/5 mfd. és 900000 l. A' nyugoti és északi része hegyes a' hol nagy lánczai a' Cordillersnak e' mellett elnyúlnak és a' tart. felé több ágokat elterjesztenek ke-

Digitized by Google

leti része temérdek lapáljokat foglal nagy miveletlen pusztaságokkal, több mint 60 Leguas hosszaságra, sok száraz, de erdőkkel fedett homok környékekkel a' hol a' föld minden eső után a' salétromtól fejérülve fellöködik és a' források és fojók is sósak de legnagyobb részint földe nagyon termékeny. A' fokok ezek: S. Maria, S. Antal. S. András Lobos. Éghajlatja mivel a' mérséklett Déli övezetben fekszik sem nem igen meleg sem hideg. A' déli szél alig fú egy honapig esztendő által. A' ny. Szél az Andestől feltartóztatván esméretlen. Fergetegek minden esztendő részben vannak. Az öblök között a' Barregan nevezetes; vannak több tavak is melyek között Pacipa és Andalgata egy folyó által öszve vannak kapcsolva. Ibera tó de la Plata Uraguay, és Parana fók között 30 Spany.mfdnyi széles. A' legnagyobb de los Xarayes tó. Déli részén vannak sós tavak. A' legjelesebb fók ezek: a' Paraguay, Desaguadero, Huaranea Levu, Cusu Levu, Rio Dulce, Mampre, Salladille, Rio Primero, Segundo, Tercer, Quarto, Quinto 's a' t. Termései: arany, ezüst, veres réz, vas, gyakran nagy tiszta darabokban, tükörgipsz, tengerisó. Nagy erdők, kivévén Rio de la Platát a' hol sem fa sem bokor nem találtatik. Édes gyümölcsök, nád méz, len, kender, rhebarbara, bor, gabona, patátok, mámok, ipecacuanha gyapott, tobák, sisák füvek 's a' t. sok szarvas marha, sok szelid és vad lovak, szamarak, öszvérek, juhok, kecskék, kosenilla bogarak, kaméleon, szárvasok, özek, disznók, tengeri nyulak, kutyák; sok kigyók, kajmánok, és ritka madarak, méhek, teknős békák, rákok, 's a' t. A' kereskedése igen jeles. Ezen élöször 1776 támasztott Al Kirs. tart magában 4 tart. kat. Déli Peru v. la Plata, Tucuman, Kel. Chili v. Cujo és Spanyol Paragvayt.

Rio de las Palmas, határ fó uj és régi Mexicó között.

Rio de Lauricocha, l. Amazonok fója.

Rio de l Norte, fó ó Mexicóban a' 38° É. Sz. alatt mely gyakran több esztendökben egymás után oly vastag jéggel fedetik hogy lovakkal és szekerekkel járnak rajta és Dasso de Nortenél (32° É. Sz.) a' legtermékenyebb kukoricza, és rozs szántó földekkel, cseresnye és füge fákkal és szölö hegyekkel környékeztetik melyeken a' legerösebb és legfinomabb bor terem.

Rio dulce, puszta fó, Rio de la Plata Spanyol Al Kirs ban déli Amerikáb. az ész. nyugotti bérczekből ered del felé a' Porongos nevü sós tavakba foly, minden esztendöben ki lép partján kivül és a' körül fekvö sikságokat megtrágyázza.

Rio Duro, másképp Mesurádo, a' Portugalloktól a' lakosinak kemény szivüségek miatt igy nevezett fó a' Borsparton felső Guineában Mesurado fók mellett, melynek folyamatja mint egy 15 mfdnyi távolságra ész. keletre felfelé, tudniillik a' mig hajókázható esmeretes, folyása, igen sebes torkolatjánál feküsznek két k. szigetek.

Digitized by Google

Rio Formoso, v. Lenin, fó Benin parton hihető képpen fő torkolatja a' Nigernek.

Rio Francesco, fó Brasilia Al Kirs.ban Amerikában a' dél nyugoti környékekben ered, foly észak felé és a' 11° D. Sz. alatt a' tengerbe szakad.

Rio-fresco, Szerecsen falu közép Senegambiában Kajor Kirs.ban Gofee szigettel ellenben fekszik. Itten vólt a' Franczióknak egy tárházok melly főképp arra vólt határozva hogy az említett szigetet eléséggel a' Száraz földről tartsa.

Rio das Galinas, l. Hühnerflusz.

Rio Genero, v. Janeiro, Helytartoság Brasiliában déli Amerikában Dulce Parayba és Rio Janeiro (mely inkább tengeröböl mint fó) fóknál, gazdag kavéban nád mézben, gyapottban édes gyümölcsekben dohányban, festő fákban szarvas marhákban 's a't. vannak 132270 lakosi. A' fő vs a' Helyt.ban és egész Brasiliában.

Rio Janeiro, v. S. Sebestyén (az utolsó tulajdonképpen csak a' felleg várnak neve) 22° 54' 10" D. Sz. 335° N.H.) a' Santa Cruz, és Lozia erősségek által védetik Rio Janeiro mellett fekszik egészségtelen környékben. A' rabszolgákkal eggyütt lak 60000-re becsültetnek, és most széke a' Királyi familiának a' fő országi gyülekezeteknek, és egy Püspöknek. Itten vannak külömbféle szerzetes és ápácza klastromok, csillag vizsgáló torony, füvész kert, sok szökő kútak mellyek látni méltó árkolat által egy közel lévő hegy csúcsából tartatnak vizzel. A' lakosok között vannak sok mesteremberek kiváltképpen gyöngy árosok, és kő faragók, ezekkel eggyütt találtatnak itten pamut szövetek, vitorla vászon fábrikák, és agyag, és kő edények keszitése. A' kikötő jó és erős és a' kereskedés nagyon virágzó, mert a' hadihajóseregek és az egész országnak gazdagságai a' rév parton ugymint a' kereskedésnek közép partján ösz-ve jönnek.

Rio grande de los Apostolos, fó uj Mexicóban ész. Amerikában a' Colorado delos Martyrestől meg nagyobbitatván a' Bársony tengerbe szakad.

Rio Junco, v. Rio del Punte, Parti fó a' Bors parton mely a' dél-kel. partját formálja a' Cap-Monte tart. nak (50° 5' É. Sz. alatt) a' legszebb gyümölcsfákkal körül növe, de hajokázhatatlan.

Rio de Lagos, azaz tavifó a' fog parton felső Guineában Laho foknál a' tengerbe ömlik, igy neveztetett mert kevéssel a' torkolatja előtt egy kis szigétet formál. Egy hasonnevü fó van a' Rabszolgák partján. Felső Guineában.

Rio de Lorenzo Marquez, Marquez fó a' Caplandban déli Afrikában a' Lagoa öbölbe szakad.

Riom, (45° 51' É. Sz. 26° 46' K. H.) vs és kerületi főhely a' Franczz. Puy de Dome oszt.ban 13,830 l. egy dombon Limagnéban, szépen fekszik jól épült, és jeles több fabr. mint piskóltra, kenderre, dió- olajra, gyapot materiára főkép Siamoise és Serge're (gyapott

Digitized by Google

materia nemei) basin, sáhos vászon keszkenökre, gyertya tartókra; azon kivül tengeri baraczkal pástétommal, gabonával, borral gyümölcsel kenderrel, len mag- és dió olajjal, füszerszámokkal kissebb portékákkal barommal, fadgyúval, börrel gyapjúval 's a' t. szembe tünö kereskedés üzetik.

Rio *Mara*, v. Massa, fó a' Bors parton Fel. Guineában Monte foknál.

Rio *Mayor*, falu Portugalliai Estremadura tartom.ban egyetlen egy só forrással egész Portugalliában.

Rion *Fachs*, Fasch, hajdan Phasis fó Georgiában Asiában a' Caucasusban ered és torkolatjánál a' fekete tengerbe több szigeteket formál.

Rio *Negro*, azaz fekete fó a' Spanyol Uj Granadai Al-Kirs.ban déli Amerikában Cassiaquari által, mely egy ága az Orinokónak evel ösz-ve kapcsolódik.

Rio *Nunez*, v. Nounez, Parti fó, mely Senegambiának közép Afrikában déli határául szolgál.

Rio *d l Punte*, l. Rio Junco.

Rio *dos Reyes*, azaz Király fó Caplandban déli Afrikában a' Lagoa öbölbe ömlik.

Rio *Sesto*, v. Sostro, tulajdonképpen Sextos, nagy igen szép, hajókázható Parti fó a' Borsparton Fel. Guineában, széles torkolattal ugyan, de a' mely azomba a' kőszálak miatt veszedelmes e' teszi a' béhajókázást. Ezen fóban találhatni gyémánthoz hasonló kövecseket.

Rio *Sueiro-da-Costa*, v. Issini fó Issini Kirs.ban a' Fog parton Fel. Guineában torkolatja meg külömbözteti magát azon sürü erdövel, mely mind a' két partján fekszik.

Rio *Tabo*, v. Kors, Parti fó a' Bors parton Felsö Guineában melynek torkolatjában egy szig. fekszik, melybe a' Normandok mar a' 14 században Kis-Dieppe nevü szállitványt a' mint mondják, helyeztettek.

Rio *da Volta*, azaz szökő fó mivel torkolatjánál a' víz zuhanásnak egy német formálja, Parti fó az arany parton Fel. Guineában.

Riotto, tó ny. Indiai Jamaica szigeten, sok vizet magába vesz és semmi látható ki folyása nincs. A' ki gözölgetése által só készítetik.

Riouw, kis Hollandiai sziget (most a' Belgyiomi Királyé) Malava tenger zúgonn kel. Indiában.

Ripa, fó Jütland fél szigeten.

Ripa *Tranzona*, kis vs Anconai Markban a' Pápa birtokában.

Ripabottoni, vs a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban 2316 lak.

Ripen, l. Ribe.

Riphaei, m. Scythiai bérczék Eur. Sarmatiában, a' Sz. uek 54—70° ig fekszenek délről északra obü nevet is viselnek.

Ripoli, kis vs a' Spanyol Catalonia tart.ban a' Fressero és Ter mellett.

Rippoldsau, Fürstenbergi vs Badenben, savanyú viz forrással.

Rippon, Isurinum, vs az Angliai York Grófs.ban egy halmon az Ure mellett posztó és sarkantyu fabr.kal.

Risano, vs Dalmatiában Cattaro ker.ben a' hasonnevü tenger öböl mellet, egy igen magas köszálon fekvő kastéllyal.

Digitized by Google

Risano, Rhicinium, kis fó Istriában mely északfelé Capo d' Istriában felül a' tengerbe szakad.

Risborough, helys. az Angliai Buckingham Grófs.ban a' Brittusi elő időből való maradékokkal.

Rise, v. *Irrissa*, (a' régi Rhi-[redacted]) Igen virágzó tenge-[redacted]kereskedő vs a' Török [redacted]san tart. Ásiában a' fe-[redacted]enger mellett 30000 l. [redacted] között 3000 Görög és Örmény egy szép tágas és mély révparttal jeles vászon fabr. eleven a' kereskedése is vásznonnal rézzel, kenderrel, czérnával, viasszal, diókkal magyarókkal. 's a' t.

Riso Carpasso, fok Cyprus szigeten.

Rissay, egy az Orcadi szigetek közül Scotia mellett.

Riszdorf, Ruszkonocz, egy a' 16 vsok közül Szepes Várm. ben a' Tiszán innen, mintegy 60 h. és 204 kat. 449 luth. l, kik mind öszve Németek és szántásvetéssel, vászon szövéssel és fa kereskedéssel foglalatoskodnak.

Ritschein, kis fó alsó Stiriában. Grätzi ker.ben Sinabelkirchentől nem messze ered foly kelet felé, egy darabig Magyar orsz. és ezen ker. között határt formál és Fürstenfelden alól a' Feistritzbe szakad. Azon hosszú síkság melyen keresztül megyen Ritscheinthalnak neveztetik.

Rittberg, l. Bietberg.

Rittenbeck, Dániai telepedés Grönlandiában.

Ritzebüttel, (52° 52′ 8″ É. Sz. 26° 20′ 48″ K. H.) helység 14 mfd Hamburgon alul az az Albis ész. tengerbe folytánál hol van a' tágas kiköto Cuxhafen az ész. tengernél melly minden hajóknak bátorságos menedékül szolgál.

Ritzing, Német falu Sopron Várm.ben, tulajdon pléb. val, erdői, és köszén bányáji jelesek.

Ritzlihorn, 10175 lábnyi magas hegy a' Helvetziai Bern kantonban.

Riudoms, (41° 2′ É. Sz. 17° 43′ K. H.) vs a' Spanyol Catalonia tart.ban 2400 l.

Riva, l. Reif.

Riva Presso Chieri, Ripa, vs Piemontban a' Po mellett 2270 l.

Rivarolo, vs Piemontban a' Doria altea mellett 5170 lak.

Rive, l. Ouchy.

Rive de Gier, vs a' Francz. Loire osz.ban 4260 l. Van üveg fabr. és köszén bányája.

Rivello, vs a' Nápolyi Basilicata tart.ban 5340 l.

Rivesaltes, Rivae altae, vs a' Fran. keleti Pyraeneae oszt. ban 2000 l. terem itt sok olaj, és derék muskát bor.

Rivoli, Ripulae, vs Piemontban 6 Olasz mfd Turintól 5070 l. esméretes az 1797 Januarius 14-kén volt csata által melytől a' volt Fran. Marchall. Massena Eszlingi Hercz. Rivolii Hercz. nevet viselt.

Roa, kis vs a' Burgos Spanyol tart. ban a Duero mellett, erős várral, Itten holt meg 1517 Ximenes Cardinál.

Roanne, Rodumna, (46° 2′ É. Sz. 21° 24′ K. H.). vs és ker. ti fő hely Loire Fran. oszt. ban a' [redacted] bal partján melly itt [redacted]zd hajókázható lenni 6992 l. Itten vannak több gyapju, gyapott, vászon, czérna, háló és

Digitized by Google

más fabr. Kiváltképpen fontos a' kereskedés, mert ezen vs ama két nagy vsok között Nantes és Lyon között oly hely, melynek jussa vagyon az által menő portékáknak ideig való megállítására hogy a' kinek tetszik azokból vásárolhasson vagy azon portékákból a' maga emberi által tovább vétetthessen.

Roanoke, hajókázható fó ész. Amerikai ész. Carolina szabad tart.ban, a' kék hegyekből ered Virginiában.

Roba, Spanyol mérték, 25 fontnyi.

Robben v. *Foka sziget*, Caplandband a' Cap ker.ben az Ördögöbölnek bé nyúlásánál a' szembetünő borjú fóka fogdosástól melly itten üzetett, nyerte nevezetét.

Robel, l. Roebel.

Robinet, l. Aude.

Roobinhoods öböl, (54° 25′ É. Sz. 17′ K. H.) tenger öblök az Angliai York Grófs.nak partján, mellette vannak timsó bánya, halász lakhelyek és halpiaczok.

Robogh, kis vs Irrlandi Donnegal Grófságban Ulster tart.ban Püspökséggel.

Rocca d' Aspide, vs Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban 2600 l.

Rocca di Baldi, vs Sabaudiában 2140 l.

Rocca di Mondragone, Herczs. a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban.

Rocca di Pagliano, l. Pagliano.

Rocca di Sintra, fok Portugalliában a' Tejo torkolatjánál.

Rocca Forte, vs [illegible]baudiában 2520 l.

Rocca Imperiale, helys. a' Nápolyi Basilicata tart.ban Calabria határinál, a' Tarenti öböltől nem messze egy hasonnevű toronnyal a' tengeri tolvajok ellen való védelemre.

Rocca Morsinò, vs Terra di Lavoro tart.ban 3910 l.

Rocca Piata, vs Piemontban 2100 l.

Rocca San Felice, vs Nápoly orsz.ban a' tulsó H[illegible]rczs. 2060 l.

Rocca Secca, vs Nápo[illegible]ban a tulsó Herczs. [illegible]

Rocca Vione, vs Piemo[illegible]an 2700 l.

Rocella, kis vs a' tenger mellett Nápoly orsz.ban a' tulsó Calabriában, itt a' kláris fogdosás jeles.

Rocdale, vs Angliai Lanca Grófs.ban Roch fó mellett 10000 l. és fabr. Boy'ra Serge're flanelre, kalapokra, és más tárgyira a' gyapjunak és pamutnak mellyeknek készítésében ezen egész környék foglalatoskodik. A' kereskedők kereskednek az által Londonban és közvetetlenül Portugalliába is.

Roche, kis hely a' Helvetiai Bern kanton.ban, egyetlen egy sóforrással Helvetiában, melly esztendönként 10000 mázsát fizet.

Roche, la, Rubes Allobrogum, vs a' volt Francz. Leman oszt.ban most egy azon nevü Helvetiai kantonban 2450 l.

Rochebernard, la, vs a' Fran. Morbihan oszt.ban 6270 l.

Rochechouart, kis vs és kerületi fő hely a' Francz. fel. Vienne oszt.ban a' Charente forrásánál 1450 l. kereskedik.

Rochefaucault, (45° 44′ É. Sz. 18° 1′ K. H.) vs a' Francz. Charente oszt.ban a' Tordonere mellett egy kastélyal 2590 l. és timársággal.

Rochefort, Rupifortium, (45°

Digitized by Google

56′ 10″ É. Sz. 42′ 4″ K. H.) vs és kerületi fő hely a' Fr. alsó Charente oszt.ban a' Charente jobb partján 4 Francz. mfdnyire ennek a' tengerbe való torkolatjától; nagy, szépen és rendessen van építve; 15000 felyül vannak lak. bir egy hadi rév parttal, 2 ispitályal mellyek közül egy a' tengeri hadi hajósok számára készült. A' legnevezetesebb figyelemre méltó dolgok ezek: a' Parádé piacz, a' hajdani pompás Intendance, az iszonyú nagy teng.tárházak, a' hajó épitő helyek, a' fegyvertár a' szép kaszárnyák, a' kötélverő út, a' vitorla vászon fabr. 's a' t. Minden igen pompás és nagy. A' ki kötő nagyon alkalmatos, jól meg erősített és ugy készült hogy a' hajók a' partot surolva álhatnak meg benne; Itten van egy tömlöcz is a' Gálya rabszolgák számára. Van egy nehány fabrikája. A' kereskedés szembetünő, Itten van széke egy Al Prefektusnak, Polgári, és kereskedés törvény széknek felső hajókázási oskolának, orvosi tengeri oskolának és egésségi intézetnek tengeri Prefectusnak, Commendansnak, tengeri Épitő mesternek 's a' t.

Roche fort, Sur Loire vs Fran. Mayenne és Loire oszt.ban 2400 l.

Rochefort, kis vs a' Francz. Sambre és Maas oszt.ban a' Lomme mellett egy kastályal.

Rochelle, la Rupella, (46° 9′ 33′ É. Sz. 16° 30′ 58″ K. H.) jeles tengeren kereskedő vs kerületi fő hely Alsó-Charente oszt.ban a' tenger mellett 17400 l. egy igen alkalmas és jól megerősített kikötővel és hajó épitő helyekkel; széke egy tengeri Prefectusnak, kereskedési törvényszéknek, Al-hajókázási oskolának, kereskedési tanácsnak. 's a' t. Tartanak itt nád méz, és halzsirfőzéseket hitván porczellán fabr. és tengeri sóbányákat és csendes időkben eleven kereskedés üzetik Amerikába, és nyug. Afrikába kiváltképpen borral.

Rochester, Rossa, (54° 26′ É. Sz. 18° 10′ K. H.) az Angliai Kent Grófs.ban a' hajókázható Medway mellett, mellyen itten egy kő híd vagyon 6000 l. egy Püspöki templommal, és vízicsiga fogdosással a' Medwayból.

Rochester, vs az ész. Amerikai New-Hamshire szabad tart.ban Strafford Grófs. ban 2860 l.

Roche sur Yonne, l. Napoleon.

Rochetta, vs a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban 4120 lak.

Rochetta del Tanaro, vs Montferrat Herczs.ben Aqui tart. ban a' Tanaro mellett 2510 lak.

Rochlitz, kis vs Szász Leipzigi ker.ben, a' Zwickaui Mulde mellett mellyen négy szegü kövekből álló híd áll vezet 431 h. 2070 l. és egy kőszáli kastéllyal, vannak gyapju, gyapott és selyem materia fabrikáji és közel köbányáji. Környékében találhatni jáspist is kalcedont és más szép köveket.

Rochsburg, lakó kastélya a' Schönburg Roehsburgi lineának 1 1/2 mfdre Rochlitztől a' Mulda mellett.

Rockingham, vs az Angliai Northampton Grófs.ban egy

Digitized by Google

régi kastélyal.

Rockingham, Grófs. ész. Amer. ban Newhampshire szabad társaságban, Concord nevű fő vssal.

Rocovia, Török Palánka Serbiában a' Dunától nem messze.

Rocroy, Rupes régia, (49° 55′ É. Sz. 22° 11″ K. H.) vs és ker. fő hely a' Fran. Ardenne oszt.ban erdővel körül vett síkságon 28700 l.

Roda, kis vs és kastély az Altenburg Herczs.nek Gothai részben.

Roda, kis vs a' Spanyol Catalonia tart.ban Ter fó mellett.

Roda, (61° 8′ É. Sz.) Orosz rakodó hely a' Cook behajókázásának nyugoti partján Kenayzi ker.ben ész. Amerikában.

Röda, l. Roeda.

Rodach, kis fó melly Sonnenbergen felyül Sachsen-Meiningenben ered Neustadtnál, és Monchrödennél az ottani tavakon által Oeszlau mellett, keresztül megyen és az Itschel eggyesül.

Rodach, vs Coburgi Herczs. ben a' hasonnevű fó mellett 277 h. 1320 l. egy kastélyal és egy Her. ménessel.

Rodach, l. Raudah.

Rodaun, mvs Austriában az Ens alatt Bécsi erdő alatt lévő fertályban, ércz-üveg (smalet) fabr.

Rodaune, kis fó Pomer ellenben melly Danzignál a' Vistulába ömlik.

Rödbye, l. Roedbye.

Rödetheim, l. Rvedetheim.

Roddelin, hajókázható tó Uckermarkban mellyből Zedenick felé a' Hafelbe mehetni.

Roden, l. Appenzell.

Rodenbecke, és Knockenbecke, két kis fók Paderborni Herczs.ben Westfaliában mellyek Sanda és Teuteberg erdőn által folynak. Az első nevét vérszínű vizétől vette, a' másik pedig az embercsontoktól, mellyek ottan mindenféle fegyverekkel és pénzekkel Julius Császár és Augustus képeivel találtatnak.

Rodenberg, vs Schauenburg Grófs.b., Westfaliában; Hessen Casselhez tartozik, egy kellemetes völgyben mellyet magas hegyek környékeznek, templommal, és 900 l. kik részint a' Mascho nevü só aknából és némely kézi mesterségekből táplálódnak, ezen só akna a' Sooldorfival öszve van kapcsolva.

Roden machern, Rodenmark vs és hajdan Badeni urad. a' Luxemburgi Herczegségben.

Rodheim, Hanaui vska Wetterauban.

Rodenberg, l. Aardenborg.

Röder, l. Roeder.

Rodewisch, vs Szász orsz.ban Voigtlandi ker.ben 400 h. sárga réz bányával és tompák fabr.val.

Rodez, l. Segodunum, l. Rhodez.

Rodisfurt, falu Cseh orsz.ban Ellenbogeni ker.ben az Eger mellett 33 h. mellynek szomszédságában van a' Bokor savany, egy a' ritkább vizek közé számláltatott savanyú víz forrás.

Rodna, Raden falu Erdélyben Beszterczei Vidékben, a' 2-dik Oláh regiment' ker.ben, gen derék savanyú vízzel, és jeles vas bányával.

Rodondo, (39° 4′ D. Sz.) kis köszikla sziget Wilson fok előtt uj Hollandiában.

Rodosto, Tejur-Daghi vs a' Török Rum Ili tart.ban a' Marmor tenger partján, Gallipoli tenger szorúlat ki

Digitized by Google

menetelénél; lakja egy Görög érseknek, szőlőt maível és kereskedik gabonával.

Rodriguez, v. *Diego Ruz*, (190 40° É. Sz. 80° 52′ K. H.) Fran. sziget kel. Afrikában mintegy 6 órányi hosszú és 2 órányi széles nem csekély ugyan, de laktalan. Itten a' tengeri teknős békák nagy számmal vannak, és tengeren hajózóknak frissitésül szolgálnak esztendőnként nehány hajókkal vitetnek Ile-de Franceba is.

Roebel, vs Meklenburg-Schwerinben a' Plau'i és Müritz tavak 320 h. és 1610 l.

Roecze, (Nagy) Groszrauschenbach, Tót mvs Gömör Várm.ben sok vashámori vannak; erdeiben tartozkodnak szarvasok, zergék, medvék, farkasok, borzok, és vadmacskák. A' körülfekvő hegyeken találtatik kristály, topáz és az ujjonan fel fedeztetett ércz a' Tellerium. A' lakosok takácsok, fazekasok, posztócsinálók, és deszkával kereskedők. Van egy kath. és evang. temploma, az evan. több mint 270 familiákból állanak.

Roeda, Rötha vs Szász orsz. ban Lipsia ker.ben; itten vannak pípa agyag bányák.

Roedbye, tengeri vska és kikötő a' Dán Laaland szigeten; kereskedik gabonával, és az által menetel helye Femern, és Holstein szigetekbe.

Roedelheim, nagy helys. a' Nidda mellett egy Kormányszéki kastélyal, melly a' Gróf Salms Rödelsheimé, kinek birtokai 2 1/2 □ mfdön 5297 l. számlál, a' Hessen nagy Herczs.ben.

Roeder, kis fó Meiszenben, melly Bischofswerdában ered, Saithaynnál az Elsterbe foly és ó, 's uj Röderre különöztetik.

Roem, l. Romoe.

Roemel, Frankfurt Main mellett.

Roemhild, Tisztség Hennebergi Grófs.ban 2 □ mfd nagy, melyből Sachsen Meiningen 2/3 és Sachsen Coburg 1/3 bir, benne van

Roemhild, vs Gleichberg szomszédságában 182 h. és 1550 lak.

Roenne, Rönneby, Rottum, kis vs Bornholm Dán szigeten 2130 l. van egy megerősített, de nem mély kikötője.

Roenneby, Rotneby, mvs déli GotlandSwéd tart.ban melynek lakosi polgári jussal birnak Carlskronában, egy révparttal és egésséges forrással, vannak fegyver, bör, papíros, keményitő, posztó, szappan, és gyertyatartó fabrikáji és nádmézfőzése, a' vs kereskedést is üz.

Roer, fó Westfaliai Herczs. ben melly Mark Grófs.gon megyen keresztül és Duisburgnál a' Rajnába ömlik. Ettől vette egy Bergi oszt. nevét melly a' Nassau Orániai Herczegséget, Siegent, Dillenburgot, Hudamar, Beilstein és Dormund uradalmakkal eggyütt foglalja magában.

Roerort, Ruhrort, kis vs Cleve Herczs. ben a' Roernek Rajnába való folyásánál, gyapott fakr.val, hajó épitéssel, és köszén kereskedéssel.

Roer, l. Ruhr.

Roeraas, vs a' Norvegiai Drontheim Megyebéli tisztségben a' Glammen mellett 3000

Digitized by Google

l. a' legdurvább, és legmagasabb környékén az ors. nak, mert a' tenger lapján felyül 8936 lábakkal emelkedik, és a' hideg olly nagy hogy gyakran nyár közepén is a' marha a' hideg miatt elvész. Itt van a' leggazdagabb veresréz bányája az ors. nak melly 200 embert foglalatoskodtat.

Roermonde, l. Ruremonde.

Roeschütz, Röschitz mvs Austriában az Ens alatt fekvő tart. ban a' Bécsi erdő alatti fertályban a' Bulkának déli partjánál egy tart. nyi törvény székkel, és pléb. val.

Roeslau, kis fó Baváriában melly Fichtel hegyből származik Wonfiedelnek elötte megy és Schirndingen alól 1 mfdel az Egerbe szakad.

Roeskilde, l. Rothschild.

Roessel, (54° 2′ 33″ É. Sz. 38° 48′ 8″ K. H.) vs kel. Prussziában Hilsbergi ker. ben 298 h. 2450 l. kastélyal, fenyíték, és tébolyodottak házával, és egy kath. Gymnasiummal, kereskedik fonállal.

Roetha, l. Röda.

Roeulx, Rodium, Rethia, vs Hennegauban 2070 l.

Roethelstein, falu felső Stiriában Brucki ker. ben a' Mur mellett, egy helyběli Kapellaniával, és pósta váltással. Környékében sok veres fejérrel elegyes márvány töretik, melly utszák rakására fordítatik.

Roethelstein, kastély felső Stajer ors. ban Judenburgi ker. ben, Admont (Institutum) tartozik egy látásra méltó kőszálban kimetszett pinczével, vasbányával, és olvasztó kemenczével a' szomszédságban.

Roetingen, kis vs és Hohenlohe Bartenstein Herczegi tisztség a' Tauber mellett a' Würzburgi Herczs. ben.

Roetz, kis ors. fejedelmi vs Austriában az Ens alatt Manhard hegy alatti fertályban a' Rötzach mellett hires a' szőlő mívelésről és szőlővel való kereskedésről; tartományi törvény székkel pléb. val, és 135 h.

Roetz, vs a' Bajor országi Regen ker. ben a' Schwarza mellett 115 h. 1800 l. egy posztó fabr. kereskedik lennel, vászonnal, és jeles barom vásárokat tart.

Ragasen, vs a' volt Warschaui Posen oszt. ban egy tó mellett 317 h. és 3440 l. van posztó fabr.

Roggefeld, (felső, közép, kis,) hegyi lap a' Karro sikság mellett Caplandban Stellenbosch ker. ben; télben igen hideg, jeles szép ló tenyésztetéssel.

Roggenburg, (48° 16′ 17″ É. Sz. 27° 53′ 7″ K. H.) mvs Baváriában III ker. ben a' Günz mellett 1800 l. a' tart. nyi törvényszéknek és Számtartóságnak helye.

Rohadsch, l. Arrohadsch.

Rohandrianok, egy klasszisa a' Ramini Zaffének Madagaskar szigeten kik tulajdonképpen való uralkodóji és fejedelmi a' tart. nak a' kiknek nem szabad más klaszisbéli emberekkel enni.

Rohatschow, vs a' Dnepr mellett az Orosz Mohilow Helytart. sgok.

Rohillas, l. Afghanok.

Rohitsch, ors. fejedelmi mvs alsó Stajer ors. ban Cilli ker. ben 100 h. Horváth ors. határánál, bir jeles savanyú viz forrással, melly gyakran látogattatik, és szélyel küldetik, környékében jó köszörü bánya ta-

Digitized by Google

láltatik.

Rohla, patak Cseh orsz.ban gazdag pisztrangokkal a' Szász bérczekben ered Hirschestaadt faluhoz közel foly, délfelé Neudektől, ujés ó Rohla előtt és utolyára Fischern falun alól az Egerbe szakad. Nagy ki áradási által gyakran iszonyú pusztitásokat okoz.

Rohr, hajdani klastrom Bavariában Regeni ker.ben esméretes az 1809 April. 19 és 20 kán volt csatáról.

Rohrau, mvs Austriában az Ens alatt a' Bécsi erdő alatti fertályban, tartományi törvényi székkel és ország fejedelmi pléb.val. Első szülötti öröksége Gróf. Harrach familiájának igen szép kastélyal, Lajtha fó mellett.

Rohrkopf, 3633 lábnyi magas hegy Schwarzwaldban, Badeni N. Herczs.ben.

Rorthal, szép és termékeny völgy Schwe-lendam falu szomszédságában Schwellendam ker.ben Caplandban.

Roibon, vs a' Francz. Isere oszt.ban 2410 l.

Roisiere, vs a' Francz. Saone oszt.ban 2760 l.

Roitsch, vs Szász orsz.ban Wittenbergi ker.ben 160 h. 268 l. harisnya kötésekkel.

Róka szigetei, l. Fuchsen insel.

Roketnicz, kőfalatlan vska Cseh orsz.ban Königinngrätzi ker.ben Rokitenka patak mellett 64 h. egy kat. pléb. templommal, és papiros malommal.

Rokfalva, Rachendorf Gömör Várm.ben a' lakosok juh tenyésztetésből, és szekerezést illető dolgokból élnek, engedik magokat használtatni a' bányákban is van papiros malma.

Rokitzan, szép kir. vs kőfalakkal körülkerítve Cseh orsz. ban Pilseni ker.ben Kłabawa patak mellett 291 h. Postahivatallal, egy Dékány templommal. A' lak. Németül és Csehül beszélnek, a' szántás vetésből és az itteni vasbányákból élődnek. A' vsi községhez tartoznak 10 faluk.

Raklum, pléb. falu Braunschweig Her. 79 h. 500 l. és pósta váltással.

Rokolax, kis vs Careliában. Finnlandban.

Rokolle, egy ága az Sierra-Leona fónak a' Sierra-Leonai parton.

Rolands Bresche, nevezetes (passus) a' dél.keleti határinál Aragonia Spanyol tart. nak Bielsa mellett; a' kőszál fal 3—600 lábnyi magas és a' nyilás csak 300 lábra terjed.

Rolle, helys. egy kastélyal és ásványos forrással Waad kantonban, Helvetiában, a' Genfitónál régen uradalom volt Pais de Vaud-ban és Bern kant.hoz tartozott.

Röm, l. Roem.

Róma, nagy, pompás és hatalmas voltára nézve, hajdani állapotjában világ csudája volt, azért Caput Orbis, Gentium domina, Lux Orbis terrarum, Æterna rerum pulcherrimarum, Vertex mundi, Prima terrarum 's t. ef. nevezetekkel köszöntett. Fő vs vólt a' Latinusok földén Tiberis partjain felemelkedett dombokon; róla, mennyire a' régi íróknak értésére szükséges, ezek tudnivalók főképpen: 1) dombjai (colles) vóltak, a' Palatinus, Coelius, Capitolinus (v. Tarpeius), Aventinus, Viminalis, Quirinalis, és Esquilinus. Ezek-

Digitized by Google

hoz járultak utóbb a' Janiculus és Vaticanus is. Hét dombjaitól Septicollis nevet is viselt. 2) Tájjéki (Regiones) az ő jelességeikkel. I.) Porta Capena; itt Vicus honoris et virtutis; Ædes Martis, Minervae, Tempestatis, thermae Severi, Commodi; arcus Veri, Trajani, Drusi. II.) Coeli montium: itt Regia Tullii Hostilii, Mica aurea, ludus matutinus, et Gallicus. III.) Isis et Serapis: itt Amphitheatrum Titi, Trajani, Philippi. IV.) Templum Pacis: itt templa pacis, Veneris, Faustinae; via sacra, Sacri portus, Sororium tigillum, Colossus, Meta sudans. V.) Esquilinus: itt Nimphaeum D. Alexandri, aedes Veneris Erycinae, campus Esquilinus, et Viminalis, Minerva Medica, thermae Olympiadis. VI.) Alta Semita: itt vicus Bellonae, templum salutis, Apollinis et Élatrae, Florae, circus Florae, Capitolium vetus, templum Quirini, thermae Diocletianae, Constantinianae. VII.) Via lata: itt cohortes VII. Vigilum, templum Solis, Porticus Constantini, templa nova Spei, Fortunae, Quirini. VIII.) Forum: itt Rostra, aedes victoriae, Opis et Saturni, Vejovis, Juventae, Jovis Tonantis, Martis ultoris, Herculis, Mautae, Vertumni; Sacellum pudicitiae, patriciae, templa Julii Caes. Castrorum concordiae, Vestae, Penatium, Romuli, Jani, T. Vespasiani, Carmentae, Jovis, Minervae; Ficus ruminalis, Milliarium aureum, Pila Horatia, Puteal Libonis, Regia Numae, Fora Caesaris, Augusti, Trajani, Boarium, piscarium, Cohortes VI. Vigilum, Lacus Curtius, Umbillicus urbis, Basilica Paulli, Columna Trajana, porta Carmentalis, Asylum, horrea germanica, Capitolium, carcer Tullianus. IX.) Circus Flaminius: itt aedes Apollinis, Herculis custodis, Vulcani, Juturnae, Bellonae, templa Bruti Callaici, D. Antonini, Boni eventus, Pantheon, Iseum, Serapeum, porticus Philippi Octavii, stabula IV. factionum, theatrum Balbi, Marcelli, Pompeji; villa publica, campus Martius, sepulchrum Augustorum, Columna D. Antonini, thermae Hadriani, Alexandrinae, Agrippae. X.) Palatium: itt delubrum Jovis Statoris, Matris Deum, Junonis Sospitae, aedes Apollinis, Viriplacae, Rhamnusiae, Jovis Victoris, Dijovis, Fortunae respicientis, templum fidei, casa Romuli, domus Augustana, Tiberiana, Auguratorum; Curia vetus, Septizonium Severi. XI.) Circus maximus: itt aedes Ditis, Cereris, Veneris, Portumni, Murtiae, Consi, Pietatis, Junonis Matutae, templa Mercurii, Castoris, porta trigemina, ara maxima, forum Olitorium, columna lactaria, XII.) Piscina publica: itt Ædes bonae Deae, Fortunae mammosae, thermae Antoninianae, Cohortes III. Vigilum. XIII.) Aventinus: itt aedes Consi, bonae Deae, Minervae, templa Lunae, Dianae, Libertatis, Junonis Reginae, Armilustrium, thermae Varianae, Doliolum, Scalae Gemoniae, forum pistoriuur. XIV.) Trans Tiberim: Ædes Jovis, Æsou-

Digitized by Google

lapii, Fauni in insula; templum fortis fortunae; Naumachia, Janiculum, Balineum Priscillianae, Sepulchrum Numae, Cohortes VII. Vigilum, castra lecticariorum. 3.) Kapuji (Portae) Romulus csak 3 v. négy kaput hagyott maga után, a' vs kiterjedésével, a' kapuk 37-ig számosodtak. A' nevezetesebbek e' következők: 1) Tiberisen innen: I. P. Flumentana, a' melette lévő Tiberis folyótól vette nevét, máskép Flaminia nevet is viselt, mivel innét ment ki a' Flaminius útja. II. Collatina P. Collatia Sabinus vstól vette nevét, Aurelianus Cs.tól elváltoztatott, és innen P. Pinciana nevet viselt, a' közel lévő Pincianus palotától. III.) P. Agonensis, mivel az Agonia (bajvívás) mellette kezdődött, Quirinalis nevet is viselt a' hegytől, mellyen feküdt, és Salaria, mivel a' só ez által hordatott Sabinusok' földére. IV. Viminalis P. ezen nevű hegyen feküdt. V. P. Gabina, vagy Gabiusa, mivel Gabi vsába vezetett, és Tiburina, mivel e' vsba is vitt. VI. P. Esquilina, melynél a' halálra szententziáztatottak kivégeztettek, 's a' holtak tetemi porrá égettettek közönségesen. VII.) P. Coelimontana, Coelius hegyétől neveztetett el, egyszer a' menkő beléütött. VIII. P. Terentina, utóbb Latina. IX. P. Capena, utóbb Appia, ennek utjától. Ahoz közel esett Ædes virtutis. X. Trigemina, mivel a' 3. Horatiusok ezen mentek ki 's bé; utóbb Ossiensis nevet viselt Ossia vstól. 2.) Tiberisen túl: XI. P. Navalis, utóbb Portuensis, mivel Ostiai révhez vezetett. XII. P. Tontinalis, utóbb Septimiana, Septimius Cs. ferdő kútjaitól. XIII. P. Triumphalis, ezen szoktak bé menni a' diadalmaskodók, már Procop idejében nem vólt többé; XIV. P. Aurelia, nem messze Moles Hadriani-tól; XV. Leo P. által lerontattatott. XV. Janiculensis P. ezen nevű hegyen. Liviustól említtetik P. Carmentalis, Collina, Naevia, Nomeniana is, 's a' t. Ezekről bizonyost nem tudni. 4). Hidai (Pontes) I. P. Milvius, mellynél a' Constantinus Cs. ellen tusakodó Maxentius megölettetett. II. Ælius P. Hadrianus Cs.tól építtetett, fenn van S. Angeli név alatt. III. P. Vaticanus, v. triumphalis, ezen mentek bé Rómába a' diadalmaskodók, most 4. oszlopi állanak ki Tiberis vizéből. IV. P. Janiculensis, Fő Papok' gondviselésére bizattatott, elhagyattatván, Aureliustól építtetett meg, mostani neve P. Sixti, mert IV. Sixtustól újjíttatott meg. IV. P. Fabricius 4. oszlopokkal. VI. P. Caestius, v. Esquilinus, most P. S. Bartholomaei; VII. P. Palatinus, v. Senatorius; azon hegytől nem messze, legnagyobb volt, mert öt oszlopokon és 6. íveken állott, most P. Mariae Ægyptiacae. VIII. P. Pons Sublicius, legrégiebb és csupa gerendákon fekvő vólt. Æmilius P. Mestertől építtetett köből, nincs többé. 5.) Víz csatornáji e' vs virágzásában 20. Procop idejében 14. számmal vóltak: jelesebbek. Aqua Appia: Appius Caecustól készíttettek el.

Digitized by Google

II. Marcia A. Q. Marcius által vezettetett bé, Auseia, Piconia nevet is viselt. III. A. Julia, v. Tepula, Agrippa által szaporíttatott. IV. A. Virgo: mivel vizét egy leány mutatá ki a' katonáknak, vagy mivel Herculanus patak vizével öszve nem elegyedett. V. Hassia, v. Augusta, v. Alsietina, nem vólt jó vizű. VI. A. Tusculana, v. Crabra; Tusculanus földről vezettetett ide; megszünt. VII. A. Sabatina, v. Cyminia A. a' Sabati tó vize vólt. VIII. Anio vetus, et novus. IX. Aqua Claudia 's a' t. A' Római víz csatornákról egész könyvet írt Frontinus; a' régiségekről irtak mások, kikhez bővebb tudósítás végett igazítjuk az Olvasót. Mostani állapotját mi illeti, l. alább.

Róma, Roma, (41° 53′ 54″ É. Sz. 30° 7′ 30″ K. H.) régi híres vs Tiberis (Tevere) víz két partjain, Campagna di Róma tart.ban (az ó Latiumban) az egyházi birtokban. Világ asszonya volt egykor, a' Római köztársaság közép pontja, a' Császároknak széke, ezeknek kimultok után is első és fő vs maradt az, a' Keresztény-ség' első és fő Püspökének itt helyheszt etésére, és pompás épületire, különbféle régiségére; sok emlékezetre és tudásra méltó különösségire, történetinek fontosságára nézve minden más vsokat megelőzvén. Eggyütt van itt mind az, a' mi a' képírásban és faragásban, építésben szép és jeles. Eredetét vette világ teremtése után 3231, Kristus születése előtt 753. eszt.ben; mi-nskutánna, Romulus Palatinus hegyen építteni kezdett. Formája és fekvése gyakran változott, kivált két ízbéli pusztulásival, mellyeket a' Gallusoktól, Vandalusoktól, Herulusoktól, Ost- és West-Gothusoktól, a' Német hadi seregtől, kivált 1527-ben Bourbon Károly alatt szenvedett. Azon hét hegyeket, mellyek egy kiégett tűzokádó hegy maradványinak tartatnak, mellyeken hajdan épült e' vs, alig külömböztethetni meg többé, most 12 dombokon fekszik. Egyik feléről kiljebb terjedvén, másikáról pusztult. Tégla kőfallal kerítettetett bé, mely Belisarius, és Narses koránál nem idősebb. Kerülete 13 kis Olasz mfdeket foglal el, 's 3—4 órányi a' körüskörül járása; de annak csak felén vannak épületek; ott hol hajdan legpompásabb épületek állóttanak, puszta helyek, kertek, szántóföldek, rétek, szőlők vannak. A' régi pusztult Rómának legnagyobb része a' Capitolium megett van még fenn. Szent Egyházi épületire és palotájira nézve nyilván jelesebb a' mai Róma a' réginél; a' pompás palotáknak, és látni való épületeknek száma, a' szép Szentegyházaknak sokasága nagy. Számláltatnak itt 82. pléb.templomok, 7 fő Szentegyházok, 30 ispitályok, és 19 kapuk, 35900 házok. Ezek közönségesen téglából valók, ablak 's ajtósarok, és földszint-aljok faragott, négyszegű kövekből vannak. Két harmad résznyire a' Szentegyházok, klastromok, és ispitályok' tulajdoni voltak, a' mint írják. Ezekben még 1790-ben 163700 lakos.

Digitized by Google

köz öttök 3395 világi papok 6073 Szerzetesek és Apáczák számláltattak; 1810ben már nem találtattak többen 135000-nél, kik között 9000 Zsidók.

A' város útszái jól kirakattattak téglával, de elég tisztán nem tartatnak, és éjjel meg nem világosíttatnak. Ellenben egy hely se dicsekedhetik olly számos friss, tiszta és bő ugró kutakkal, mint Róma: jó kút forrási mellett messze környékekről külömbféle drága csatornákon vezettetik keblébe a' jó víz. Vízcsatornái közt három legderékebb: az Aqua Felice, v. Trevi, 22 mfdről, Palestrina tájjékából vezettetik ide, és V. Sixtus Pápa dicsősége; az Aqua Paulina 30 mfdnyiről foly ide, két fő csatornákon, nevét vette V. Paulus Pápától, ki azt újra helyreállította. E' tiszta víz igen fontos a' vsra nézve: mivel Tiberis folyója oly zavaros, hogy vizét a' marha se ihatja; csak 2—3 nap múlva üllepedik le az ihatásra. Azon folyó gyakran ki is önt, kivált az erős déli szeleknek visszatoldíttásokra, és a' levegöt valamennyire rongállya. A' jó rend 300 Sbirrek (hajdúk) által tartatik fenn, kik kapitányokkal eggyütt a' vs Gubernátora alatt vannak. A' politziának dicséretire szolgál, hogy gabona tárháza által a' kenyérnek ára egyre azon pénzen kél. A' bordélyoknak itt hely engedtetett, 's ámbár a' Római katholika Religyiónak uralkodása innét megy ki, itt mindazáltal a' türedelem is keletben vagyon. A' fársáng itt csak böjtelö hét való három napokon tart (Carneval) és abban áll, hogy a' 2720 lépésnyi hosszú, és egyenes Corso nevü úton a' közönséges sétáló helyen, a' lakosok álarczáson, vagy álarczatlanúl mulatoznak, járván gyalog, v. kocsin. A' fő nemesség pompás ünnepi hintókban jelenik meg; estennen lófuttatást tart; a' kinek lova legjobb futó vólt, az egy darab Zsidóktól adatni szokott selyem v. bársony materiával ajándékoztatik meg. A' böjt itt könnyebb mint másutt a' sok hal, és jó olaj miatt. Itt kevés gazdag polgárok vannak, többnyire kézmívesek, szép mesterségeket üzök; u. m. kalaposok, arany-ezüst művesek, gyöngy-gyémánt-zomántzozók, posztó és selyem szövök, bör, börportéka, mesterséges virág, essentzia, pomáda készittök 's t. ef. Szép mesterséget üzök: a' képirók, faragók, metszök, kirakók (muziv) és az épitö mesterek, ezek közt sokan külföldiek is. Leghiresebb emberek most Cannova, képfaragó. A' kereskedö itt kevés: az egész kereskedés, essentia, pomáda, hajpor, csokoláda, virág, könyv, mappa, és régiség eladásában áll. A' többi lakosok itt föld, olajfa, szölö és kert mivesek.

A' tudományi és mesterségbéli intézetek itt igen számosak, ide tartoznak az Universitás (Sapienza) a' görög, 's napkeleti nyelvek collegyiumi; a' külömbféle képiró, faragó, épitö Akademiák, a' tudós társaságok, mint az Arcadiai a' Poësisra nézve, a' Geogra-

Digitized by Google

phiával, Históriával, Római történetekkel, 's régiséggekkel, Anyaszentegyház történetivel, 's régi szokásival, gyülésivel foglalatoskodó Congregatiók; a' gazdag könyvtárok, és külömbféle könyvnyomtató műhelyek. Jótévő intézetihez tartoznak a' számos ispitályok, mint a' Sz. Léleké, melly 1000 betegeket befogadhat, szegények házai, 's t. ef. A' Római Senátor olly nagy hatalommal birt hajdan, hogy a' Pápának választása rajta állott leginkább, és némely Császárok is felvállalták e' hivatalt; a' Római Császár követe után ült a' Pápa kápolnájában; és szint oly pompáson járt mint egy Kárdinális. Teköntete ámbár már megfogyott, de most is az egész Senatusnak képviselője, Excellenza nevet visel, és a' Campidoglióban tartja lakását. A' vs 14. Rioni, v. tájjék részekből áll, mindeniknek tulajdon Kapitánnya van. V. Paulus Pápa rendelése szerént. Ezeket a' mi illeti: 1) Rione di Monte (hegytájjék); a' Quirinalis, Viminalis, és Esquilini hegyeket foglalja magában; nevezetes itt Trajanus Cs. oszlopa, mellynél nincs szebb egész világon. 34 nagy márvány darabokból allapján, capitáljan, és tetején álló Sz. Péter képén kívül, magán 118 lábnyi magas; belölről 184. grádicsú kerengő feljárással, oldalain Tráján Császár tettei vágattattak ki. A' Titus Cs. diadalmi kapuja, a' Zsidókon vett győzedelmére emeltetett fejér márványból; megrongáltatott ugyan, de fenn vannak még is rajta a' Jerusalemi templom kincseinek képei: az arany gyertya tartó, az asztal, melyre kenyér tétetett, 's más szent edények, mint a' Cs. elött vitettettek. Constantinus Cs.nak emeltetett diadalmi kapu legkevesebb sérelmet szenvedett. E' környékben bámulással látni a' Római nagy Amphitheatrom maradékát is, mely Vespasiánus Cs.tól építtetett, Colisaco, v. Colossacum nevet visel. Kivül négy emeletü, és kerekded, belső piatza pedig, hol sok kereszténveket elszaggattak a' vad állatok, tojás forma, 100000 nézőknek helyt adott. XIV. Benedek Pápa egy templomot építtetett belé. Lateranumi Sz. János temploma hét fő templomi közül első. Körös körülötte állott Constantinus Cs. palotája, ki a' keresztény hitre térvén, e' mellé építette azon Szentegyházot. Ez a' Római Pápának Cathedralis temploma, azért titulusa: Omnium Urbis et Orbis Ecclesiarum mater et caput. Káptalanja is jeles: benne számos Sz. ereklyék rejteszkednek, mellyek Helena Cs.nétól Palaestinából hozattattaknak tartatnak. Itt ennek vörös porphirkő sírja, és fiának Constantinusnak eredeti márványból faragott képe is. A' Szentegyház megett lévő folyosón szemlélni ama hármas fejér márványszéket, két szélső lyukas, a' középső nem lyukas, mellyről János Pápa ólta oly sokat meséltenek; a' Caracalla Cs. ferdőjéből valók. Ezen fő templomhoz közel esik azon Constantin Cs.tól építtetett

kereszt-

Digitized by Google

keresztelő Kápolna (Capelle il Battesimo) di Constantino, vagy St. Giovanini in fonte. Középen napkeleti gránitból készíttetett keresztelő kút áll, rendkivül nagy, egy darab porphirkőből faragott, 8 oszlopokkal, és márvány tornáczczal kerittetve. A' Lateranumi palotát V. Sixtus újra, pompásan felépíttette. A' Sz. Egyház előtt lévő nagy piaczon (porta del popolo) áll a' Rómában legnagyobb obeliskus; földszinttől fogvást a' keresztig 133 lábnyi; vörös márványból; tele hieroglyphokkal. Rameszszes Királytól épittetett Heliopolis városában Ægyptusban, Augustus Cs.tól Rómába hurczoltatott, és a' Circus maximusba helyheszteltetett; ennek düledekiből V. Sixtus Pápatól ide tétetett által. A' Scala sancta, vagy azon grádics is mellyen Christus Pilatus szine elejbe felmentt, itt, láttatik tulajdon épületivel és kápolnájival; van itten 100 betegek számára jól elrendeltetett ispitály is. St. Croce in Gierusalemene, és Lorenzo fuori della mura Szentegyházi az ő 7 fő templomi közzé tartoznak; az első régiségére, és sz. erekjéjire nézve nevezetes. A' Sz. Bibiana temploma ennek Berninitől keszíttetett remek márvány képével, St. Pietro in Vincolo pedig a' II. Julius Papának temető helyével, és Mosesnek faragott képével diszeskedik. Mindenik Angelo Mihály remek munkája. St. Maria Maggiora temploma is eggyik a' hét fő Szentegyházi közzül, e' név alatt fényeskedő templ.ok közzt legnagyobb és legjelesebb Rómában. Benne jegyzésre méltók V. Sixtus, és V. Paulus Pápáknak pompás kápolnájik, más sok drága, és szép ritkaságokkal egygyütt előtte áll egy Sz. B. Asszony képe, 's egy Ægyptusi Obeliskus. Ezeken kivül e' tájékban vannak több más fényes templomok is.

2.) Rione di Trevi részben tálaltatnak, néhány szép templomokon kivül, mellyek közt legjelesebb SS. Apostoli Szentegyház, Foro di Nerva, Nerva piacza, és templomának maradéki; ezeken kivül nehány jeles paloták; e' között legnevezetesebb di monte Cavallo, vagy di monte Quirinali palota, a' Római pápának rendszerént való lakhelye; ez előtt állanak Kolossusnyi nagy kép csoportok, két lovakból és két ifjakból egyesült figurák. Az itt lévő Barberini palota a' Vaticanumi utánn Rómában leg nagyobb. Könyvtára 60000 darab könyveket, számos kézirásokat, drága régiségeket, és külömbféle ritkaságokat foglal magában. Itt van az Akademia di Pittura di Francia, melly 1667-ben XIV. Lajos Franczia Királytól fundáltatott, és mellyben 12 nevendékek királyi költségen a' képirásban gyakoroltatnak. Lafontana di Trevi szökő kút is igen szép; fundamentomit vetette IV. Pius P. 1560. megjobbíttatott XII. Kelemen, és új ékességekkel szépíttetett XIV. Benedek Pápától.

3.) Rione di Colonna, magában foglalja Borghese villáját, ama majorságot,

Digitized by Google

mellynek, sokaknak tanúsága szerént jeleségeire nézve párja nincsen; szép a' borostyán kerítésü kertye, de még szebb, és jegyzésre méltóbb palotája, rész szerént mezö régi oszlop allyokból (basreliefs) álló ékességiért, mellyek egész fal oldalain olly jól alkalmasztattak egy máshoz, mintha csak a' végre készíttettek volna, részént számtalan szép faragott képeikre, urnájira, és más régiségekre nézve, mellyekkel a' szobák felkészíttettek. Ide járulnak a' számos festett képek is. A' Collegium de propaganda fide 36 ifjaknak ád lakást, kik Missionáriusoknak, a' pogányok térittésére készíttetnek, minden nemü nemzetségekből. Ezen épület egy téres palota, egy templommal, derék könyvtárral, és drága könyvnyomtató mühellyel eggyütt; ebben 30 féle nyelveken jöttek ki könyvek. St. Silvestro in capite Szentegyház sok szép képekkel bír. A' Virospi palota jegyzést érdemel sok irott és faragott képei miatt. A' Curia Innocentiana in Monte Citorio, Törvény Cancellária, egyik e' vsi legjelesebb paloták közül; e' hegynek piaczán az 1704-ben feltaláltatott, és idövel ki ásattatott Antonius Pius Cs. oszlopához láballyat készíttetett XIV. Benedek. Ez egyetlen egy gránitköböl álló és 45 lábnyi magas, és alatt 20 lábnyi a' kerülete. Mind a' két Vámháza is (Dagane) derék épületet; de jelesebb sokkal ama hires Pantheon, mellyet IV. Bonifacius 607-ben keresztény szentegyházzá szentelt e' név alatt. S. Maria ad Martyres; kerekdedségéért pedig la Rotonda nevet visel. Minden régi Római épületekből csupán ez egy maradt egészen épen fenn. Merö négyszögü kövekből épült, belöl márvánnyal boríttatott be, egyetlen egy gömbölü, magas bolthajtásu a' teteje tartó oszlopok, és ablakok nélkül, hanem ezek helyett közepette egy 37 1/2 lábnyi széles kerekded nyiláson szolgál bé a' világosság. Elötte egy galeria van 16 szörnyü vastag és magas gránitkö oszlopokkal. Híres Raphael d'Urbino képíró idetemettetett. Az itt lévö piaczon egy szép szökö kút van, 's ennek közepén magas obeliskus. A' di Colonna piaczon áll ama felséges oszlop, melly közönségesen Antoniusnak tulajdoníttatik, azonban M. Aureliusnak volt szánva. Ennek tetejére V. Sixtus 1589 Pál Apostol' érczképét helyhesztettette. Az oszlop maga 117; a' Pál faragott képe az allappal 19 lábnyi.

4.) Rione di Campo Marzo, egynehány szép szentegy házokkal jeleskedik: St. Trinita di monti nevü templom kápolnájában látni Kristus keresztröl levétetésének remek képét, mellyet Ricciarelli de Volterra rajzolt vala. A' Villa Medicis, régi képoszlopira nézve igen méltó az emlékezetre. A' Niobe' csoport képe Florentziába vitetett. Itt szembetünö a' del Popolo Piacz is; nagy, és egy csudára méltó obeliskussal, szép úgró kúttal, és két szép szentegyházokkal ékes. Innét három utszák nyilnak, egyike az il Corso. (futtatás) nevü, mellynek hosszas e-

Digitized by Google

gyenességére nézve, párját kell keresni. A' Borghesei palotában itt drága, hires mesterektől készíttetett képek szemléltetnek. Az Augustus mausolaeumából egy 40 lábnyi széles kerekded torony van fenn. 1748-ban egy óramutató obeliskust kiásattata a' düledékek közzül. 5.) A' Rione di ponte kerületében foglalja a' VI. Paulus által fundáltatott di Spirito S. bank-házat, 4 szép palotákkal, néhány szép templomokkal, és az Apollinare collegiummal egygyütt. Ebben 150 Német és Magyar ifjak neveltetnek. A' fundatiót innen Jósef Császár Paviába tette által.

6.) A' Rione di Parione tájjékban laknak az Oratorium Papjai, az új és szép Chiesa nuova, vagy S. Maria in Vallicella szentegyháznál. Klastromokat egy jó könyvtár híresíti. A' Navona piacz Románk egyik ékessége; egy nagy pompás, és két kis ugró kútakkal. Az itt lévő Sz. Agnes temploma igen pompás; annak nagyobb ékessége még a' Pamphili palota. A' híres Pasquino kő oszlopa, mellyre a' gúnyolóirások tapasztatnak, egészen elcsonkíttatott.

7.) A' Rione della Regola, a' Giesleri, és Cantur. Sz. Tamás két collegiumit foglallya magában és a' Sz. Girolamo della Carita templomát. Itt csudálhatni Sz. Jeronymus áldoztatását, mellyet festett Demenichino hires képíró. A' Farnesi palota Angelo Mihálynak régi Római iz szerént való épitménye; a' négy szegü kövek Vespasianus amphitheatromából valók. Ennek egygyik udvar piatzán látni ama hires Farneszi Herkulest fejér márványból koloszszusi nagyságban. A' munka igen tökélletes, boltozat alatt áll. A' felírása Glykon, Athenei képfaragó munkájának tulajdonítja. Van itt más Herkules is, és Flora; ennek ruha egymásra hajlási igen nagyra becsültetnek. Másik udvarában csudálni egy csoportképét: miként Amphion, és Zethus testvérök egy szökő bikának szaryai közzé vetik a' földön fekvő Dirae mostoha annyoknak hajaiba kötött kötelet; több más képekkel, mellyek mind egyetlen egy 18 tenyérnyi magas, és 14 széles és hosszú márványból készíttettek. E' jeles régi maradvány Rhodus szigetéből szakadt ide. A' Galleria Carracci Hannibálnak remek munkája, és egyik a' legjobb Római képírások közzül. Itt van az Il Sacro Monte della Pieta kölcsönöző ház is; ez ugyan az usoráskodók meggátlására akar kinek is zálogának két harmad résznyi értékét tévő pénzt kölcsönöz, és ugyan 150 tallérig ingyen; ezen feljül 6 2/3 forénto t száztól.

8.) Rione de S. Eustachio Giupiniani, pompás palotával dicsekszik; ennél régi képoszlopokban és félig kiemelkedő munkákban gazdagabbat Róma nem mutathat. Számok 560 szépirott kép gyüjtemény is vagyon e' palotában. Itt áll a' Római Universitásnak (della Sapienza) pompás épülete is; mellyben Theologiát tanító 8, Just 6, Orvosságot 8, Philosophiát 5. szép tu-

Digitized by Google

dományokat 1, a' zsidó, görög, Syriai, és arabs nyelveket 4. Professorok vannak, egy derék füvész kerttel eggyütt. A' St. Andrea della Valle templom is szép képekkel jeleskedik, kapuláját Lanfranco olly szépen irta ki, hogy legszebbnek tartatik egész világban. A' Ginetti és Aroszi famil. kápolnáji igen sokba tellettek.

9.) Rione della Pigna, mutogattya mindenekelőtt Sz. Ignácznak szép, és egykor gazdag templomát; ebben legfelségesebb Lojola Ignácz kápolnája, mellynek a' N. Toskánai temető kápolnán kivűl párja nincs sohol. Az oltáron fényeskedik Ignátznak 700 fontnyi tiszta ezüstből öntött képe; aranyozott ruhája drága gyöngyökkel és gyémánttal tele. Az oltár alatt fekszik eltemettetve ezen Szent Sekrestyéjében egykor igen nagy kincs rejtezkedett. E' templom mellett lévő Collegium Romanumban taníttatott az ifjúság a' Jesuitáktól 1772-ig; 1774 ben az a' Püspöki Seminariummal egyesíttetett. Itten tartatott ama híres Museum Kircherianum is; és a' Professusok házában volt egy nevezetes könyvtár. E' Jesuiták intézetével vetekedett a' Dominikánusok klastroma, mely egykor 150 klastromokat foglalt magában, és derék 50000 darabokból álló könyvtárral jeleskedett; az Inquisitioi-törvényszéknek eggyik gyülés helye vólt. Melette nevezetes Szentegyház volt Maria sopra Minerva; ennek templomától vette nevét, melly hajdan itt állott. Tele szép képekkel, kápolnákkal, sírokkal, és kép oszlopokkal. Az Altieri szép palotában is gazdag könyvtár volt.

10.) Rione di Capitelliben van az Angelo Mihálytól épített Campidoglio; ezen gyönyörű palota azon helyen, azon fundamentomokon épült mellyeken állott a' régi Capitolium; annak kő részében lakik a' Római Senátor két szárnyaiban pedig a' vs Conservatori; benne mindennap igazság szolgáltatik ki. Az előtte lévő piacznak felső szegletén, a' Campidolióba vezető nagy pompás gradicsoknál állanak két öntött lovak és férfiak csoportban. Azon piaczon áll egy gömböjü, szép márványból készültt, I. számmal jegyes mértföldkő is; annak közepén M. Aurelius A. érczből öntetett lovas képe; e' nemű kép nála szebb nincs. E' palotának udvarában látlatik Alexander S. Cs. jeles márvány koporsója is. Belől felső szobáji és Galleriáji teli 's meg teli vannak régiségekkel, mivel XII. Kelemen, és XIV. Benedek P. rendelésére minden e' vsban találtatóknak ide kell gyülniek, és feltétetniek, mint legillendőbb helyre. A' Császárok kamarája itt leginkább említést érdemel itt két grádicsnyi sorban hosszassan minden Római Császároknak és Császárnéknak alabástrom és márvány mellképeik egybe rakattattak. Minden itt jeleskedő régiségek rézre metszettettek és 4 foliántokban kiadattattak. A' fő épület alatt van a' tömlöcz, a' főben járó vétkeseknek foghelye. Nevezetes itt Marforio kőképe is; erre függesztetnek a' szatyrák. Sep-

Digitized by Google

timius Sev. Cs diadalmi bolthajtása egész még itt; a' Vespasián Cs.tól építtetett, 's akkor Rómában legszebb 's leg nagyobb béke templomából fenn vannak három rendkivül nagy tégla boltozatok; ebbe helyheztette Titus Cs. a' Jerusalemi Sz. edényeket.

11.) Rione di S. Angelone legkissebb része Roma vsának; legjelesebb benne Ducca Matteinek Celio hegyén épült, legszebb márvánnyal, derék régi kiálló munkával, és szép képekkel ékes palotája. Merő régi omladékokon épült; maiglan egyre találni udvarában és kertjében külömbféle drága régiségeket. Az előtte lévő piaczon van egy szép ugró kút. E' tájjékban van a' zsidóknak lakhelyök, mellynek neve: il Ghetto. Egykor XIII. Gergely Pápa parancsalatjából tartoztak a' Sz. Háromság Oratoriumába 50 férfi, és 50 Asszony halgatókat küldözgetni a' k. religyió oktatására, és vörös foltal külömböztettek meg.

12.) Rione di Ripa Tiberis vize partján fekszik, a' Római rév helyén; nevezetesebb régiségi Cestiusnak Sir-piramisa, és ama szép és nagy St. Paule fuor delle Mura Szentegyház; ennek fundamentomit is Constantin Csász. vetette; a' mint tartyák. 477 lábnyi hosszu, és 258 széles, 's így Sz. Péter temploma után legnagyobb *Rómában*, 's egyike a' 7. fők közzül; azon négyek közül való, mellyek szent és csak Jubileumkor felnyittandó kapúval dicsöszkednek. Legnagyobb jelessége, a' sok derék gránit, porphir és márvány kő képoszlopok: St. Sebastiano alle Catacombe is egyike a' hét fő templomok közül, és sok ereklyéket foglal magában. A' Catacombáji, vagy föld alatti temető fojósóji, minden Romai épületek között legtéresebbek, 's legjobb állapotúak. Ide takarittattak régenten azon Rómaiak kiknek a' megégettetés költségi ki nem telletek; azért ide temetkeztek az első keresztények, holtjaik tetemit porra nem égetvén. A' Farneszi kertek a' Palatinusi hegynek legnagyobb részen elterjedtek, és szép régi kép oszlopi, és más régiségi által jelessek. Itt esik a' Római Circus maximus is, St. Anastasio temploma mellett, és messze St. Georgio templomától Cloaca maxima, melly bámu álatos nagy régi épület.

13.) Rione di Trastavere Tiberis vize által választatik el más részektől; benne helyhesztetett Farneszi kis palotája, mellyet Raphael képirási tesznek híressé. St. Pietro in Montorio templ. ban van ama csuda szép Christus szine változása, Raphaëlnek utólsó remek munkája. párja nincs a' világon. St. Michaele nevű árvak házában szönyeg műhely van.

14.) Rione di Borgo-ban esik az erös Angelo vára, (Castrum Angeli) építtőjétől neveztetett így. Ezen kerekded, és felettébb erös épület már Justinianus Cs. korában, első Gothus háborúkor vár volt; utóbb VI. Alexander Pápától alkalmaztatott azzá; belső osztályinak egyikében tartattak a' Pápa-koronák, másikában azon 5 millió sku-

Digitized by Google

dik, mellyeket öszvetakarított V. Sixtus Pápa a' szükség ésetére, hogy csak vagy a' Sz. föld vissza vételére, vagy az Egyházi birtoknak külső ellenségtől védelmére, vagy más ezeknek portázását szenvedő keresztyén országnak felsegíttésére fordíttasék. Itt van a' Pápának archivuma is, mellyben a' régi levelek tartatnak; kettős fegyverháza csekély, és haszontalan fegyverekkel. Az ide vezető híd Tiberis vizén, még Hadrián Cs.tól való; 300 lábnyi hosszú, rakva fejér márvány, 's többnyire szép Angyalokkal. A' hasonlíthatatlan Sz. Péter fő temploma, az új építtő mesterségnek remek munkája, első tekéntettel bámítja nézőjét; az elötte álló nagy piacz, és a' két oldalról mellette álló négy oszlop sorok 300 faragott képekkel, igen felségesek. Kőfalaival, és előtornáczával eggyütt 666 párisi lábnyi hosszú, és a' falakkal eggyütt 284 széles; padlatjától fogvást boltozatja tetejéig, kettős kupján kivül 142 fel a' keresztyének tetejéig 503 lábnyi magas. Belső szélessége 57,5 lábnyi. Belölről és kivülről márvánnyal boríttatott, teteje lapos, és olly téres, mintegy piacz. A' Nagy kuptető rajta négy 90 lábnyi széles oszlopokon kettős kupjával olly tág os, hogy a' földre letétetvén templom válnék belőle, és igen mérész, csudálásra méltó remek munka. Mivel a' négy oszlopok, mellyeken felemelkedik minden némü mesterkélések által igen elgyengíttettek, kezdett repedezni, és vas lánczokkal, ékekkel, kapcsokkal erösíttetett meg. Ambár igen szép belölről is e' templom; első tekéntettel mind az által együgyünek látszik; tovább vizsgáltatván álmélkodást szerzenek márvány oszlopinak drágasági; és boritéki, mellyek többnyire kinálló munkákkal ékeskednek; ezek után musivkirákási, boltozati, kiirási, öntöt képei aranyozatja, és általlyában egész építménnye. Minden 29 oltári képeire nézve igen jelesek; de nem festékkel iratták, hanem külömbféle kő szeletekből kirakattattak. Minden itt lévő Pápáknak érczből, 's márványból való koporsóji pompások, de legpompásabb az elöl álló Pápa thronus. Mintegy közepen van a' Sz. Péter és Pál koporsója 112 lámposok égnek szüntelen körülötte. Itt vannak Sz. Ambrus, Ágoston, a' Sz. János, Athanásius A. Egyház Doktorinak és más sok Szenteknek tetemi is. Ide temettetett Christina Svéd Királyné, és Stuart Angliai Praetendens felesége is. 1506 esztendőtől fogvást 1614-dikig épült, 120 millio foréntokba tellett, azolta 96 millió fordéttatott szépíttésére, 's jobbítgatására, 1812-ben a' földindúlással újonnan szenvedett. Előtte 140 lábnyira emelkedik egy Ægyptusi obeliskus, egyetlen egy gránitkő darabból; a' gombrajta márványból vagyon; szüntelen friss vizet szöktetnek két kútak. E' Szentegyházzal eggyesül a' Vaticanum, Pápáknak egykori lakhelye; e' szörnyü épület 1080 lábnyi hosszú, 720

Digitized by Google

széles, 22 udvarokkal, és 11000 szobákkal, és kamarákkal. Rendetlen épület sok Pápák építtettek rajta, V. Sixtus alatt érte ezen állapotját. Mivel a' levegő itt nem éppen egésséges, azért a' Pápák itt nem laknak többé, hanem itt nyittatik fel a' Conclave Pápa választáskor a' Sz. Péter temploma mellett lévő részben, melly Sala Ducale, és több más nagy szobákból áll. A' Sala regia egy képen tartya fenn I. Fridrik Csnak III. Alexander által megtáztalását. A' IV. Sixtus kápolnája az itt eső Scrutinium, de még inkább azon fresed utolsóitélet kifestése teszi jelessé, mely Angelo Buonaroti Rajzolónak remek munkája. A' szobák világ szerte híres Raphael képírónak munkájival ékeskednek. Itt van ama világon legnevezetessebb könyvtár is, 8 nagy szobákban, mellyek közül 3 Szálák, vagy Galleriák; fioki becsukattattak. Christina Királyné, Urbino H. Quirini Card. Capponi Marchio ez V. Sixtustől felállított könyvtárt igen szaporították. Itt találtatnak 40000 kézíratott, és mintegy 30000 nyomtatott könyvek. Az első szalából közösülés van a' Vaticanumi Archivummal. A' pénztár Görög és Romai pénzekből, és emlékeztető pénzekből áll mellyek többnyire rézből valók. A' mellette lévő fegyverház tele ugyan kis fegyverekkel, de ezek nem a' legujjabbak. A' Vatikánummal egy galleria által egyesült Belvederének udvara mellyet a' megbecsülhetetlen márvány régi kép oszlopok, igen jelessé tesznek. Ezek közt látni ama csoportképet, melly Laokoont két fiaival, Antinoust, Apollót, 's Hercules Torsóját terjesztik elő Sz. Péter Sz. Egyházától oldalaslag esik a' di st. officio palotája, melyben az Inquisitio fogjai vannak; benne hetenként itélet tétetik. Itt halt meg Molinos Spanyol pap is. A' St. Spirito in Sassia templ. mellett nevezetes a' találtt gyermekek és betegek háza.

E' 's több látni és tudni valók dicsőitik Róma városát belől.; kivüle külömbféle pompás majorságok fekszenek; közöttök legnagyobb 's legszebb Rómában, és Róma kivül, és mesterség munkájira nézve egész Olasz orsz.ban is a' Villa Borghese. A' Villa Albani is a' legszebbek közzé tartozik, és régiségekkel gazdag. St. Sebastiano kapún ama híres Appius utjára jútni, melly többnyire barna széles, kemény kövekkel rakatott ki. Mindenik feléről a' kertekben és szőlők közt, látni a' régi Rómaiaknak temető helyeiket boltozatjokból most pinczék, Kamárák váltak, tetejeken kertész, szőlőmives házikók építtettek. Emlékezetre méltó Romáról az is, hogy VI. Pius Pápának sok ékességeket és jó rendeltetéseket köszönhet; illyen a' Musiv fábrika fonyó ház; a' pompás grádics Kelemen Museumánál, három ujonnan emeltetett obeliskus, 's több szép épület Rómában és Román kivül 1806 ólta, midőn VI. Piussal Róma a' Franczia erő hatalom alá jutott, sok változásokat szenve-

Digitized by Google

dett, legjelesebb régiségeitől megfosztatott, Kardinálisi szét üzettettek, Szerzetesi eltöröltettek, 186 klastromiból két apácza klastrom hagyatott meg. Sok régiségeket és ritkaságokat eltulajdonított Lucian Bonaparte is, Napoleon Fr. Cs. testvére, ki azt kilencz béke bíróságokra osztatta. A' Francz. birodalom második vsává nevezte, fiát pedig Róma Királlyának köszöntette. A' francz. uralkodás régiség ásatása által annyit nem használt e' vsnak, mennyit ártott birtokosinak ide 's tova harczoltatásával, lakosinak sanyargatásával. Az 1794-ben 160000 ezer lakosi 1814-ben 135 ezerre fogytak, 's a' t. 1814-ben a' szövetséges Európai hatalmasságok eszközlése által 24. Májusban visszatért VII. Pius Pápa, és véle a' régi rend, követték múlt esztendőben Franczia országból az elragadott drágaságok is.

Romagna, tart. a' Pápa birtokában, melly ész. felé a' Velenczei öbölllel, és a' Ferrari bérczel, délfelé az Apennini bérczel, melly által a' Florenczíai környéktől elválasztatik, nyug. felé a' Bolognei és kel. felé Urbino Herczegséggel határos. A' Pápához tartozik egy kis részt kivévén, mely a' Florentiai Hercz.nek adatott és Romagna Fiorentiának neveztetik. 1801 az akkori Olasz országi szabad köztársasághoz lépett, és ezután legnagyobb részére nézve Rubicone osztájt tette Olasz orszban.

Romainmoutier, Romani Monasterium, vs a' Helvetiai Waad kantonban a' Jura bérczeiben lévő szép Jaux völgynek szomszédságában 3000 l. a' kik között sok a'lakatos, óra csináló, kő metsző 's a't.

Roman, mvs Moldovában a' Moldva, és Sereth eggyesüléseknél; széke egy Görög Érseknek.

Romana, kis vs a' Spanyol Aragoni tart.ban nem messze az Aguasnak az Ebróba szakadásától.

Romanegno, kis vs Majlandban Cremonese tart.ban.

Romania, Rum-Ili tart. az Europai Török órsz.ban a' Fekete tenger és Archipelagus között 1642 □ mfd a' nagysága 2200000 l. vidéki Balkan, Despotach 's a' t. Fóji Maritza, Carasu-Mestro 's a' t. Tele igen lágy, Nyara mérséklett melegségű. Juniusnak kezdetén a' legerössebb melege van, ezután 2 hónappal minden mezők olyanok mintha el volnának pörzsölve, de Octoberben ismét minden uj elevenséggel éled. Találtatnak itten felette kellemetes, termékeny riskásával, és borral bövelkedő lapályok, és a' fekete tenger felé nagy erdőségek. 3 Sandschakságokra oszlik ezek a' Wisi vagy Bizantiumi, a' Kirecklesi és Galliopoli. A' fő vsa Konstantinápoly.

Romaniai fél sziget, hajdan Thraciai Chersonesus, Kapudan Basaságában dél keleti tengerbe nyúló része Romaniának Saros tengeröből és a' Dardanellai út között; Törökök, Görögök, Örmények, és Zsidók lakják és egy különös Sandsakságnak tudniillik a' Galliopoliinak a' alája van vetve.

Romano, vs a' Velenczei Bergamasco tart.ban.

Digitized by Google

Romanow, régi élelmes ker. vs azOroszJároszlawlHelyt. a' Wolgának bal partján 488 h. 17 templomokkal, 149 kis boltokkal és 2080 l. egy vászon fabr. 2 timár műhelyekkel, egy kis selyem fabr.val, és meglehetősen űzi a' kereskedést kalmárportékákkal és termésekkel.

Romans, (45° 6′ É. Sz. 22° 42′ K. H.) vs a' Fran. Drome oszt.ban az Isere mellett, 6000 l. kereskedik gyapjú portékákkal, bör munkákkal és selyemmel.

Römhild, l. Roemhild.

Romilly, vs a' Francz. Aube oszt.ban 2170 l.

Romion, fok Natoliában, melly a' Konstantinápolyi csatornának a' fekete tengerbe bé nyulásánál terjed el.

Rommershausen, falu Hersfeld Herczségben Westfaliában egy vashutával.

Romney, helys. és egy az öt ki kötők közül Kent Grófs. ban. A' tenger ki áradott itten 50000 hold térségre melly által Romneymarsch derék legelő hely származott.

Romoe, Röm, sziget az ész. tengeren Dán orsz. mellett mellynek északi része Jüttlandhoz és a' déli része Schleswighez tartozik.

Romont, Remont, Rotundus mons, fő helye egy hason nevü vidéknek Freyburgi kantonban Helvetiában, egy kis erös. és csinos vs egy kerék dombon 3000 l. Colleg templommal, Kapucinusok, és Larthusiták klastromával; meglehetősen űzi a' kerest.

Romorentin, Rivus Morentini, (47° 20′ É. Sz. 19° 22′ K. H.) vs és ker. fő hely a' Francz. Loir és Cher oszt. ban a' Soudre mellett pos-

ványos tájékon 5370 l. baromtartással gyapjú szövéssel foglalatoskodik, és kereskedést üz.

Romros, vs felső Hassiai Herczs.ben egy kastélyal, 166 h. és 940 l.

Romsdal, Altisztség Norvigiában Drontheim megyében ennek déli részében a' hason nevü fó mellett. A' fő helye Christiansund.

Romsdali-szigetek, igy nevezetnek a' Norvegiai partok mellett fekvő nagyszámú szigetek, hol Romsdal az ész. tengerbe ömlik.

Romsöe, kis Fünen Dániai megyéhez tartozó sziget a' nagy Belte'n, csak nem mindenütt fával bé van növe, és tengeri nyúlakkal tele.

Rona, egy a' Schotland szigetek közül Scotiában 3 mfd hosszú jó legelővel, Skye sziget keleti partján.

Rona, ez is egy a'Schotland szigetek közül, South Uist sziget eklesiájához tartozik, egy magas bérczel.

Ronaldshay, (North) Orkney sziget Skotiában Sanday szigettől északra (59° 20′ É. Sz. 15° 54′ K. H.) 2 mfd a' hossza, 1 mfd a' szélessége.

Ronaldshay, (South) Orknaysziget; 6 mfd hosszú, 3 széles, nem terméketlen Widewall-Bay (a' nyugoti oldalon) és S. Margaret Hope nevü (az északi oldalon) ki kötőkkel; dél kel.re fekűsznek the Pentland Skerries (58° 40′ É. Sz. 14° 33′ K. H.) felette veszedelmes kőszálak, melyek közül a' leg nagyobbikon egy világlótorony van.

Roncesvalles, Franciáúl Roncevaux síkság a' Spanyol Navarra Kirs.ban, melly a' Piraeni bérczek között fekszik és egy hasonnevü mvs van rajta. A' véginél a'

Digitized by Google

Ronceval hegy tövéhez érhstni, a' melly a' Piraenei hegyek közül a' legmagasabbnak tartatik. Itten N. Károly 809-ben midőn táborozott Spanyol orsz.ban a' Saracenusok ellen, visszajövetelekor Casconoktól meglepetett és nagy vesztéssel visszaveretett, Roncelvalles helys.ben, melly Sanguesa vidékhez tartozik, van egy Augustinianok klas. mellynek templomában mesés régiségek Rolandról tartatnak fen.

Roneevault, hajdani Apátúrság egy ispitályal, és néhány házakkal Navarrában a' Piraenei bérczben, mely az első hely Spanyol orsz. ban a' Francz. orsz. határi felé.

Ronciglione, Roncilio, kis vs a' Tereja mellett, fő helye egy hasonnevű Grófs.nak a' Pápa birtokában.

Ronda, (36° 40′ É. Sz. 12° 18′ K. H.) vs a' Spanyol Granada tart.ban, 2, egy méjség által (melyen egymás felett lévő bolthajtásokból álló híd megy) elválasztatott kőszálokon, mellyek között a' Tajo foly 11000 l. és egy kastélyal. Vannak serge és posztó fabr. Szomszédságában van a' havas bércz Sierra de Ronda.

Rondbosch, (az az kerek bokor vagy erdő) szép, a' kormányszékhez tartozó kerti mulatóházzal, Capstadt (foki vs) szomsédságában az ördög hegy megett.

Rongpur, l. Rungpur.

Ronitz, falu Zólyom Várm. ben aczél fabr. 1100 l. kat. pléb.

Ronne, l. Rönne.

Ronneburg, vs Altenburg Herczs.ben a' Gothai részen 600 h. 3000 l. és egy egéséges forrással gyapju szövés, és fazekasság a' főbb foglalatossági.

Rönneby, l. Roenneby.

Ronnow, urad. Cseh orsz.ban Bunzlaui ker.ben, Gróf Morzinhoz tartozik. A' földmivelők beszélnek Csehül, barom tartásból és szántásvetésből táplálodnak. Benne fekszik uj Ronnow nevű (Nowoy Ronnow) falu 100 h. egy pompás kastélyal kastélyi kápolnával, kellemetes mulató és ékes kertekkel.

Ronsberg, helys. Cseh orsz. ban Klattaui ker.ben 130 h. és nehány fabr.

Ronsdorf, vs a' volt Bergi Herczs.ben 330 h. és 2940 l. kik fabrikákat tartanak, és kereskedést üznek.

Rontó, Oláh falu Bihar Várm. ben a' Nagy Váradi Káptalanhoz tartozik egy nem eggyesült görög pléb. val, szomszédságában találtatnak meleg ferdők.

Ronya, Ravnani tót falu Neográd Várm.ben. felső Magyar orszban Ipolyhoz közel luth. temp.mal. és nagyon hasznos ásványos forrásokkal.

Rovsebecke, vs Flandriában 7370 l.

Roozandael, vs Belgyiom orsz. ban Brabantia tart.ban egy kastétyal és 4760 l.

Ropitz, Ropicza, jószág, és falu az Austriai Sileziában Teschen ker.ben Ropitzanka fó mellett, bir egy uradalmi kastélyal, egy kath. templommal. 6 vászon, és czérna fejérítővel, egy szabadjószág birtokos udvarával, tégla égetővel, jeles kő bányákkal 101 h. 730 l. a' kik Sléz Lengyelül beszélnek.

Ropicza, magas hegy az Austriai Sileziában Tescheni

Digitized by Google

ker.ben.

Roquemaure, Rupes Munrae, (53° 34′ É. Sz. 19° 20′ K. H.) vs a' Francz. Gard oszt. ban 3180 l.

Roquavaire, Rupes Varia, vs a' Francz. Rhone torkolati oszt.ban Vanne fó mellett 3200 l. Kereskedik száraz gyümölcsökkel mint: apró szőlővel, mandolával olajfa bogyókkal, fügékkel, szilvával, kapornával's a't.

Ror, falu Vas Várm.ben a' Stejer országi határoknál jó savanyú kúttal.

Röraas, l. Roeraas.

Rorschach, Roschach, fő helye egy hason nevű vidéknek Helvetiai S. Gallen kantonban, nagy szépen épitett, és élelmes helys. a' Bodeni tó mellett, mintegy 2000 l. egy tágos és bátorságos révpartal, és ezért jeles a' keresztül hordás, és a' borral, barommal, kivált pedig a' gabonával (melly a' tengeren ide hozatik) való kereskedés, tovább mosolin fabr. vászvn fejéritő, karton és vászon nyomtató műhelyek. A' vs mellett fekszik a' hason nevű erős hegyvár.

Rosa, 13428 lábnyi magaságú hegy Pennini bérczekben Helvetiában.

Röschütz, l. Roeschütz.

Roscof, vs Francz. Finisterre oszt.ban 2500 l. és egy kikötővel. Ellenében fekszik Bas sziget.

Roscommon, Grófs. a' Hiberniai Connaught tart.ban; ész.ra Sligo és Leitrim, kel. re Leitrim Longford és Westmeath, délre Ring's Countban és nyug. Gallway és Mayo határozzák. 4 1/2 □ mfdeken 3 vsokat 57 eklézsiákat 15296 h. és 76480 l. számlál; egymást váltják a' hegyek, mocsárok, rozsot és lent termő lapok. Itten legelnek nagy juh nyájak. A' fő helye Athlone.

Roseau, Rosseau, fő vsa a' Caraibi Dominica szigetnek nyug. Indiában, a' nyugoti partnál 500 h.

Rosegk, falu Karinthiában Villach ker.ben nem messze Faak és Wörd tavaktól, egy kastélyal, egy pléb.val, és aczél hámorokkal. Nem messze van tőle Rosenberg Herczegi hámor Rosenbach.

Rosehill, Angliai Szállítvány uj Holland szigetben a' hasonnevű vagy Parmatta vsal 1800 l. A' közönséges Tisztviselőkön szolgáló hadi népen kivül vannak itten három rendbéli szállítványok: Gonosztévők kik a' magok büntetések idejét álják ki; gonosztévők kiknek büntetési idejek elmult, olyak a' kiknek a' szabad ember' jussai engedtettek, és ollyak a' kiknek megtelepedésre a' szabadság mint jutalom vagy pedig kérésekre adatik.

Rosenau, l. Rosnyó.

Rosenau, mvs Brassói Vidékben az Erdélyi Nagy Fejedelemségben, erős hegyvárral, kath. és evang Gymnasiummal, és a' Törtsvári (passus) kezdetével Oláh orsz.ba.

Rosenberg, Ruzomberok mvs Liptó Várm.ben a' Vág mellett egy Piaristák Collegiumával, Gymnasiummal, jó márvány bányákkal, savanyú vizekkel, királyi só, és pósta hivatallal, 1992 kath. és 80 luth. lak. veres réz és vas rakodó helyel.

Rosenberg, Lengyelül Olesno ker. vs felső Sileziában Oppelni Herczs.ben 246 h. és 1410 l. kik között sok ti-

Digitized by Google

márok, takácsok, posztó és kalap csinálók vannak; kereskedik.

Rosenberg, kis vs Cseh orsz. ban Budweisi ker.ben a' Moldau mellett 170 h. 2 kastélyokkal, és egy kath. pléb. temp.mal.

Rosenberg, Lengyelül Susz (53° 42′ 42″ É. Sz. 37° 0′ 30″ K. H.) Finkensteni Grófi vs nyug. Prusziában, Marienwerderi ker.ben egy nagy tó mellett 167 h. és 1070 l. Nagyszámú serfőző helyekkel.

Rosenberg, kis vs a' Francz. felső Rajna oszt.ban.

Rosenberg, meg erössített hegy vár Kronach mellett Bavariában Main ker.ben.

Rosendal, Bárósság a' Norwegiai Berg Megyében.

Rosendorf, falu Cseh orsz.ban Leutmeritzi ker.ben közel hozzá fekszik az Albis mellett lévő köbe metszett Belveder (olly hely a' honnan szép ki nézés van)

Roseneck, vár és uradalom Adelsberg ker.ben Karinthiában, környékében jó bor terem.

Rosenfeld, vs Würtenbergi közép Neckar orsz.bíróságban, a' Schwarzwald mellett, 9990 l.

Rosenheim, vs Bajor orsz.ban Isar ker.ben a' Mangfallnak az Innbe folyásánál 312 h. és 1600 l. kik gabonával, borral, mésszel malomkövel való kereskedésből szerzik eleségeket; van egy sárga réz drót fabr. egy veres réz hámorja is. közel van a' híres Küpferling nevü orvos ferdő. Helye a' tartnyi Törvény székének és Számtartóságnak. Nehány esztendők előtt környékében nagy számú Római régiségek találtattak fel.

Rosenobel, Angliai arany pénz, melyen egy hajó egy rozsával áll Eduárd Kir.tól a' ki ezt verette Eduardeusnak neveztetik, valamennyivel kevesebbet ér mint 6 tallér.

Rosenthal, helys. Cseh. orsz. ban, Budweis ker.ben egészséges forrással, 81 h.kal, egy kath. pléb. templommal.

Roses, Rhoda, Rhodopolis, (41° 58′ É. Sz. 18° 57′ K. H.) kis megerösített vs a' Spanyol Catalonia tart.ban, egy kicsiny, de mély öböl mellett, de la Trinidad v. Bouton de Roses erösséggel 2800 l. és jó kikötövel; üzi a' hajókázást és halászást 1808-ban a' Francz. megszállották és el foglalták.

Roseto, vs a' Nápolyi Terra di Lavoro tart.ban. 2800 l.

Rosette, Canopus, l. Raschid.

Rosevo, jeles nagyságú tó Moldovában, Bessarabia határinál.

Rosheim, kis vs a' Francz. alsó Rajnai oszt.ban Magel fó mellett, termékeny szőlős földön 3350 l.

Rosieres, (48° 32′ É. Sz. 24° 32′ K. H.) kis vs a' Fran. Meurthe oszt.ban 2130 l. és jó só forrásokkal.

Rosiers, kis vs a' Francz. Mayenne és Loire oszt.ban 3790 lak.

Rosignano, vs a' Francz. Marengo oszt.ban most a' Sardiniai Kir. alatt Piemontban 2020 l.

Rasinar, l. Rezinar.

Roslawl, kis vs az Orosz Smolensk Helyt.Ostra fó mellett 4000 lak.

Räslau, l. Roeslan.

Roslin, szépen fekvő falu Edinburg Scotiai Grófs.ban derék Gothus épités modú templommal.

Digitized by Google

Rosmarky, régi vs ész. Skotiában Rosz Grófs.ban a' Murray tenger öböl mellett.

Rosneth, sziget Scotia mellett Dumbriton tenger öblön Lennox, Grófs. partjainál 8 mfd a' hossza, 4 a' szélessége, és nagyon termékeny.

Rosnyó, l. Rosenau.

Rosochatecz, (Roszohaty) kastély és falu Cseh orsz.ban Czaslaui ker.ben vannak 4 házai és egy üveg hutája.

Rasova, nagy tó Moldovában.

Rosz, Grófs. ész. Scotiában Sutherland, Dornach és Invernesz tenger öblök és a' tenger között 2929 Ang. □ mfdnyi térségen 52290 l. és számos kis öblökkel, mellyeket a' szárazba méjjen bé nyúló tenger formál; Ezeket a' heringek látogatják, mellyek szorgalmatosan ki fogatnak. Az ész. nyug. tájékok valdak, hegyesek, és semmi mívelésre sem alkalmatosok. A' keletiek kiváltképpen a' partoknál termékenyebbek és hoznak némelly gabona nemeket; a' legnagyobb jövedelem a' juh, kecske ló, és szarvas marha tartásból és halászatból jön. Imitt amott vannak ki terjett erdőségek sok vadakkal. Az ásványokból találhatni vaskövet, homok és mészkövet, és márgát. Fojyói: Conan, Carron és Farrai. A' fő vs Tain.

Rossano, Roscianum, (39° 45′ É. Sz. 34° 25′ K. H.) vs és kerületi fő hely Nápoly orsz.ban innenső Calabriában 6000 l. 1 érányira az Adriai tengertől, termékeny hegyekkel környül véve; Széke egy Érseknek. A' lakosok főkép üzik az olaj mívelést, és olajjal való kereskedést.

Rossbach, falu a' Saxoniai Kirs.ban Thuringiai ker.ben a' Geiszel mellett, itten 1757 az eggyesült birodalmi és Fran. sereg; a' Burkus Kir. tól megverettetett.

Rossberg, erdős havasi gazdálkodást nyújtó, csak 4836 lábnyi magas hegy, Zug Helvetiai kantonban.

Rosse, falu Irreland' határinál Cork Grófs. széke egy Érseknek.

Rosse, vs Irálandban Wexford Grófs.ban Barrow fónál, hol a' nagyon megterheltetet hajók kirakodhatnak.

Rosseau, l. Roseau.

Rossel, Australiában uj Guinea mellett a' Louisiadekhez tartozó sziget Delivrance fokkal (11° 20′ 37″ D. Sz. 152° 6′ 15″ K. H.)

Rössel, l. Roessel.

Rossena, kis vs Parma Herczs. ben, a' határoknál Modena felé.

Rossia, fok tulsó Calabriában Rossano tenger öböl mellett Nápoly orsz.ban.

Rossine, vs Oláh orsz.ban.

Rossitz, mvs Morva orsz.ban Brün ker.ben; bir egy pléb. val egy jeles kastélyal, majorral, 86 h. 540 l.

Rossla, vs Stollberg Grófs. ban az arany lapályon a' Helbe mellett 200 h. és 1200 l. lakhelye a' Stolberg Grófok' egy lineájoknak.

Rosslau, vs Anhalt Cöthení Herczs.ben az Elbe mellett.

Rossleben, helys. Thuringiában az Unstrut fó mellett szabad oskolával.

Rosso, fok Natoliában Asiában Scio sziget ellenében.

Rosstock, 7743 lábnyi magas hegy a' Helvetiai Schwyz kant.ban.

Digitized by Google

Rosstrapp, nevezetes köszál valamint az Ördögfalak alsó Harzban áll két egymáson feltornyosodott igen magas köszalokból mellyeknek legvégsőbb hegyeken némelly horpadság és egy kopasz köszikla lap, melly a' ló patkóhoz (Rosztrapp) hasonsó találtatik, mellytől ezen név származott.

Rosswald, mvs Morva orsz. ban Preraui ker.ben, Pléb. val 99 h. és 650 l.

Roswald, helys. Austriai Silesiában Troppaui ker.ben van kastélya, és gyönyörü fekvésü kertje.

Rosswein, vs Szász. orsz.ban Ertz hegyi ker.ben a' Freybergi Mulde mellett 508 h. és 2650 l. kik posztó szöveteket és szép színléseket üznek, és gyapjúval, bojhos darocczal, flanéllel és posztóval meglehetös kereskedést üznek.

Rostack, széke az Imamnak v. az Omani Hercz.nek Arabiában.

Rostall, helys. Bavariában Rezat ker.ben egy várral, és két egy más ellenében épült templomokkal.

Rostierz, Ostein Grófi helys. Cseh orsz.ban Czaslau ker. ben; bir egy egésséges forrással, és szép erdöségekkel. 21 h.

Rostock, Rosarum Urbs. (54° 10′ É. Sz. 30° 17′ K. H.) vs Meklenburg-Schwerinben a' Wendi ker.ben egy jó mfdnyire a' kel. tengertöl 2308 h. 13700 l. és Warnemünde ki kötövel. A' Hanseati szövetségben rangjára nézve a' harmadik vs volt. Itten van fö oskola a' Theologiát tanúló, nevelö háza, és a' Meklenburgi természet vizsgáló társaság. A' vs tart bör, keményítö, tobák, és szappan fabr. egy vasmacska kovács müheleyet halászatot, hajó épitést Reperbahnt; hajókázást és tengeri kereskedést üz, gabonával, fával 's a't.

Rostow, (53° 57′ É. Sz. 56° 32′ K. H.) ker. vs Jaroslawl Orosz Helyt.sban a' hason nevü tó mellett, mellyböl itten a' Kotorsla foly. Széke egy Görög érseknek, van erössége, 1016 h. kö kereskedö udvara, 203 kis boltokkal. Találtatnak itten erös fabr. vászonra, plajbászra, galiczra, börre. 's t. m. A' kereskedés a' föld terméssel és mesterség productumival nagyon eleven, tartatik esztend önkén 8 napi nagy vásár is, mellyen a' cserélés 1 milliomra számíttatik, és mellyen 7000-ig is jönnek öszve a' kereskedö emberek.

Rostrevor, falu az Irlandi Armagh Grófs.ban a' Carlingford öbölnél egy bátorságos kö fallal bé vont lerakodó partal; van egy só fözö müheye, és fél porczellán fabr.

Rostringi vagy **Rustringi vidék**, Oldenburg Grófs.ban Weser és a' tenger mellett, Elsflethtöl egészen Jeverig.

Rota, helys. a' Spanyol Sevilla Kirs.ban 6000 l. itten terem veres bor, melly Tinca Espignának neveztetik.

Rota, v. Sarpana, egy a' tolvaj szigetek közül kel. Indiában.

Rotaszgam, magasságára és körére nézve igen jeles hegyi erösség az Angliai Bengala Elölülöségben kel. Indiában Behar tart.ban a' Soane mellett, 2 geogr. mfd köre, csinos köházakkal belöl.

Digitized by Google

Roth, Mönchsroth, Grófs. Wartenberg-Roth Grófhoz tartozik, 's Patrimoniális birtoka Würtenbergi Kirs. Jaxt orsz.bíróságban, 1 1/2 □ mfd nagysága 2870 l. Roth kastélyal és faluval, mellyben 350 emberek laknak.

Roth, vs Bajor orsz.ban felső Duna ker.ben a' Rothnak a' Rednitzbe folyásánál 284 h. 2170 l. Lyoni drót, vasdrót, tükör, és üveg fabr. köszörülő és csínosító eszközökkel, és sok paszamant szövőkkel.

Rötha, l. Roeda.

Röthelstein, l. Roethelstein.

Rothenberg, falu Würtenbergában Rothenburg tart.nyi Tiszttartóságban 450 l. és Würtenberg nevű közel fekvő vár' maradékival.

Rothenburg, gyönyörű nagy mvs Luzer kantonban, Helvetiában az orsz. utjánál és a' Roth 's Gerbi pataknál, az elsön itten egy szép kő híd is vagyon.

Rothenburg, nemes vs Brandenburgi uj Markban Crossen ker.ben, 80 h. 590 l. és posztó szövéssel.

Rothenburg, (49° 30' É. Sz. 27° 23' K. H.) vs Bavariában Rezat ker.ben a' Tauber mellett 1000 h. és 5660 l. Gymnasiummal, és Pósta statióval üzi a' föld mívelést, baromtartást és posztó szövést; Széke a' tartományi törvény széknek, és Számtartóságnak.

Rothenburg, fel tisztségi vs Würtenbergiában közép Neckar tart.nyi tisztartóságban a' Neckar mellett 3950 l. egy várral és egésséges forrással a' szomszédságban.

Rothenburg, vs felső Lusatiában Görlitzi ker.ben a' Reisz mellett 117 h.

Rothenburg, vs Alsó Hassiában a' Fulda mellett, melly által ó és uj vsra osztatik, mellyek egy fa híd által eggyesülnek széke a' tartományi Hessen-Rothenburg Törvény széknek, van 330 h. és 2620 l. kik a' föld a' föld mivelésből, kiváltképpen juh tartásból némellyek a' bányászásból is szerzik eleségeket.

Rothenburg, falu Magdeburgi Herczs.ben a' Saale mellett, széke egy fő bányai tisztségnek egy veres réz hutával, a' hol durva veres rezes foszló kövek dolgoztatnak ki, és ez 1810-ben a' Kormányszéktől az Eislebeni privat bányász társaságnak 200000 talléron eladatott; van itten egy salétrom főző műhely is.

Rothenfels, Wertheim Grófi vs Frankfurti N. Herczs.ben 223 h. és 1110 lak.

Rothenfels, vs Würzburgi N. Herczs.ben a' Main mellett.

Rothenfels, vs és kormányszéki uradalom felső Stajer orsz.ban Judenburgi ker.ben Oberwöls mellett.

Rothenhaus, Rothenhan Grófi urodalmi falu, 22 ház. és pompás kastéllyal Cseh orsz.ban Saatzi ker.ben, karton, musselin, és vászon fabr. és egy fejérítővel.

Rothenkirchen, falu Bajor orsz.ban, Main ker.ben 30 ház. kereskedik fával, zabbal, lennel, czérnával, és len maggal.

Rothenkirchen, szállás Grubenhageni Herczs.ben 2 h. felette egy magas hegyen fekszik a' Grubenhageni vár omladéki között.

Rothenuffeln, parasztság Mindeni Herczs.ben 520 lak. és egy ásványos forrással.

Digitized by Google

Rotherham, vs az Angliai York Grófs.ban a' Rother fónak a' Donba folyásánál 3000 lak. nagy vas bányákkal, öntő műhelyekkel, plajbász fabr. mész égetéssel, üveg hutákkal, és a' hajókázható Dónon való kereskedéssel.

Rotherthurmi pass, veres tornyi szélút, az Erdélyi Nagy Fejedelemségben Oláh orsz. felé az Olt mellett, egy oly intézettel, mely szerént azon személyek, a' kikre pestisről, vagy más ragadós nyavalyákról gyanúság vagyon, 40, v. néha kevesebb napokig bizonyos bátorságos helyeken feltartóztatnak, hogy így megakadályoztassék további terjeszkedése a' nyavalyának; egy illyen elzáró ház vagyon itten, az 1736 készítetett Károly útjával.

Rothesand, v. Waveren, egy része a' Stellenbosch kerül. nek Caplandban, nevét a' veres homokból álló hegytől vette, magasan fekszik a' Drakensteini bérczen túl, de termékeny gabonával, kerti veteményekkel, gyümölcsel, és borral. Itten vagyon

Rothersand, uj falu kellemes kl. templommal, egy pléb. házzal, melyhez nagy szőlőhegy, jeles gyümölcs, és főzelékes kert, és egy darab szántóföld tartozik.

Rothesay, (55° 50′ É. Sz. 12° 23′ K. H.) vs és főhelye Bute szigetnek Skotiában 5000 lak. kik többnyire halászok, hajóslegények, és kézi munkások. Twist fonással, és gyapju fabr.

Roth Opotschna, vs Cseh orsz. ban Königingrätzi ker.ben a' Browmar tó mellett, vannak 205 h. egy urodal. kastélya, pompás mulató, és vadas kertje, kath. pléb. temploma.

Roth-Rzeczicz, vs Cseh orsz. ban, Tabor ker.ben 122 h. kastéllyal, Dekány templ. mal, és papiros malommal.

Rotschensalm, kereskedő vs, és nagy, alkalmas, bátorságos heggyel körülvett, megerősített tengeri révpart az Orosz hadi hajósereg, és 40 linea hajók számára, a' Finniai tengeröblön, az Orosz Wiburg Helyt. ban, nagy tárházakkal, és kaszárnyával 14000 ember számára, és egy 60 lábnyi magas világító toronnyal a' szomszédságban.

Rothschild, Roeskilde, Roeskildia, régi hajdan fő és kormányszéki vs a' Dán Seeland szigeten 2000 lak. és egy nemes leány nevelő intézettel. A' régi Káptalan templ.ban, mely a' Sz. Háromságé, van a' temetési helye a' királyi nemzetségnek.

Rothschlosz, falu alsó Sileziában Nimptschi kerül.ben, serfőző házokkal, és kőbányákkal, mivel sok komlót, buzért.

Rothstock, hegy a' Helvetiai Uri kant.ban Altdorftól nem messze, 8828 lábnyi magas.

Rothwasser, falu Morva orsz. ban Ollmützi ker.ben; itten jelesen dolgoznak a' czérna fonás körül, a' hálóval való kereskedés nagy, van pléb. só, és útivám hivatala, 254 h. és 2160 lak. A' Cseh országi határoknál fekszik.

Rothweil, l. Rottweil.

Rötingen, l. Roetingen.

Rotte, fő az előbbi szövetséges Német tart.khan, mely Rotterdámnál a' Maassal eggyesül.

Rottenburg, l. Rothenburg.

Digitized by Google

Rottenmann, kis vs 80 h. felső Stajer orsz.ban a' Judenburgi ker.ben a' Palten mellett egy pléb. egy kormányszéki urod.mal, és 2 vashámor műhelyekkel, és egy veres réz bányával a' szomszédságában.

Rotterdam, Roterodamum, (51° 54' 4'' É. S. 22° 7' 11'' K. H.) nagy és szép vs Belgyiom orsz.Hollandia déli tart.ban, a' Merwe és Rotte mellett, Amsterdam után a' legnagyobb és legjelesebb vs a' Belgyiomi Kirs.ban, 9 templ. kal, 6621 ház. és 33800 lak. A' legnevezetesebb épületei közé tartoznak: az alku palota, mely nagyobb és szebb mint az Amsterdami; a' pénzváltó ház, az Admiralissági épület, a' tanácsház, a' hajdani kel. Indiai kereskedő társaság épületei, a' fő templom Witt, és Brakel Admiralisok sírköveikkel, és a' nemzeti theátrom, a' nagy hídan egy csatorna felett áll czinből sárga és veres rézből elegyítve készült és papi módra felöltöztetett képoszlopa híres Rotterodami Erasmusnak, a' ki itten született. A' tudományos intézetek közül találtatnak itten egy része a' szabad mesterségek és tudományok eránt öszveállott Amsterdami társaságnak. A' küldöttek társasága a' Kereszténységnek elő mozdítására, a' különbözési és megeggyezési társaság, tapasztalásbéli tudományi társaságok, egy rajzolási társaság, azonkívül társaság a' tehénhimlő béoltásának előmozdítására, egy tengeri kadétok oskolája, egy reform. oskola, és 1 ref. Gymn. A' kegyes rendek közül figyelmet érdemlőbb az öreg emberek' háza. A' kereskedésen kívül, melyet egy jó kikötő és a' vst áltvágó mesterfolyók előmozdítanak, vannak itten külömbféle fontos fabr. varró és gombostökre, palaczk dugókra, görög czeruzára, ón, nádmézre, festő krotonra, választó vízre, kiváltképen pedig pálinka főzésre; van tovább buzér fabr.ja, és hajó-építés helye.

Rotterdam, Belgyiom országi fő kereskedő hely és fellegvár Celebes kel. Indiai szigeten Makassar mellett, szomszédságában van Chaardingen falu egy kikötővel, melly nevezetes kereskedést üz.

Rotterdam, l. Anamoka.

Rottey, egy a' Sundi kis szigetek közül kel. Indiában.

Rottum, l. Rönne.

Rottweil, Rothweil, Ruber villa, kerül. vs Würtembergában, felső Neckar ország bíróságban 500 h. 2880 lak. egy Lyceummal, Gymnasiummal, kezdő oskolával, egy keresményi oskolával a' leányok számára, 2 templ. mellyek közül eggyik látásra méltó magas toronnyal díszes, egy ispitállyal, kereskedő házzal, ferdővel; tart négy vásárokat, mellyek körül egy igen népes baromvásár.

Rötz, l. Roetz.

Rotzberg, hegy a' Helvetiai Unterwaldeni kantonban, Rotzbach vizzuhanással.

Rotzig, Roztscick, Török vs Bulgar-Iliben a' Caralomnak a' Dunába szakadásánál.

Roubaix, vs a' Fr. ész. oszt. ban 8090 lak.

Rouen, Rothomagus, (49° 26' 27'' É. Sz. 18° 45' 44'' K. H.)

Digitized by Google

fő vs a' Franconia alsó Seine oszt.ban, nagy, jeles és nyomos vs a' Seine fónál, mellyen egy igen jeles híd viszen a' Sz. Sevre külső vsba, egy igen szép dombokkal körülvett lapályon, 10000 h. és 81000 lak. többnyire szoros és setét útszákkal, és legnagyobb részint faházakkal. Széke egy Érseknek, az osztályi fő hatalomnak, egy kereskedési törvényszéknek, tengeri Biztosnak, tengeri Syndikusnak 's t. m. Az épületek közül kiváltképpen figyelemre méltók a' fedett tornáczok főképen a' vászontornácz, az alkuház, és 2 ispitályok. Itten van egy fenyiték ház, tovább Lyceum, Museum, fűvészkert, természeti ritkaságok Cabinetje, egy chymiai műhely, egy nyilt könyvtár, orvos intézet nyilvános tanítással, Bába oskolával, szép tudományok Akademiájával, vetélkedő társaság, más társasága a' szép tudományoknak és mesterségeknek, egy hajókázási oskola, egy társaság a' kereskedésnek előmozdítására, számossak és fontosok a' fábrikák, mindenféle gyapju materiákra, posztóra, vászonra, selyem portékákra, kartonra, kalapokra, papirosra, nádmézre, hitvány porczellánra, bőrre, ital nemekre, gálicz olajra, választó vízre, 's a' t. A' tengeri kereskedése fontos, és kiterjedett, mellyet egy révpart elevenít. Itten született Corneille Péter 1606 eszt. Jan. 9.

Rouergne, hajdani tart. Fran. orsz.ban Auvergne, Langvedocia és Quercy között, 30 franc. mfd a' hossza, 20 a' szél. bérczi tart. mellyen a' Sevenne fónak némely ágai elterjednek, egészséges, és tiszta a' levegője, éghajlatja mérséklett. A' legjelesebb folyók a' Lot, Tarn, és az Aveiron. Földe általjában véve, kevéssé termékeny, legkövérebb és termékenyebb a' folyók hosszán; de a' völgyek igen termékenyek, és kiváltképen réti termések jó. A' szőlő mivelés sokkal keményebben üzetik, mint a' gabona termesztés, kender sok miveltetik. Gyümölcsök főképen gesztenye, szilva bőségben találtatnak; a' sáfránnya becses. A' barom, kiváltképen az öszvér, és juhtartás nagyon szembetűnő. Vannak nagy erdőségei. Az ásványok közül találhatni ezüstöt, veres rezet, vasat, ónot, kénkövet, timsót, piskolczot, köszenet, 's a' t. Vannak ásványos forrásai is. Ezen tartom. most az Aveironi osztályt formálja.

Rouffac, (47° 57′ É. Sz. 24° 57′ K. H.) vs a' Fran. felső Rajnai oszt.ban 3290 lak.

Rouffignac, vs a' Francz. alsó Loire oszt.ban, 2130 lak.

Roulers, vs Flandriában 8060 lak.

Rounois, tart.nyka az előbbi felső Normandiában, Fran. orsz.ban Seine és Rille folyók között.

Rousay, egy az Orkney szigetek közül Skotiában, Eglishayjal, és Weirral tészi Weir tengerszorulatot, 8 mfd hosz. és 6 szél. vannak termékeny parti környékei, és mintegy 700 lak. halak, madarak, és tengeri nyúlak nagy bőségben találtatnak.

Rousselaer, vs a' Fr. Schelde oszt.ban, 3060 lak. Mandel fó mellett.

Digitized by Google

Rousses, (les) vs a' Franc. Jura oszt.ban 2500 lak.

Roussillon, hajdani Grófs. Fr. orsz.ban a' Pyraenei hegyekben, a' Spanyol ország határin, és a' közép tenger mellett, részint durva bérczi tartom. mindazonáltal az alacsony környékeken szép meleg éghajlattal. Találhatni itten a' legmagasabb hegytetőket, mint Montperdu, Canigou, Maladetta, Marboré 's a' t. A' partokon vannak tavak és mocsárok. A' bérczekben vannak jó barom legelők, fa, és ásványok, a' rónább tájékokon terem sok gabona, hüvelyes vetemények, len, kender, jó bor, olaj, gyümölcs, déli gyümölcsök, eperj fák, dinnyék 's t. ef. A' juh tartás erősebb mint a' szarvas marha tartás. A' szárnyasak és halak nagy számúak. Ásnak itten sok vasat, és a' parton só készíttetik. Roussillon most kel. Pyraeneusok osztályát formalja.

Roure, kis környék az Irrlandi Ulster tart.ban, Antrim Grófs.tól bézáratik.

Rouveen, vs Belgyiom orsz. ban, Brabantia tart.ban, 2620 lak.

Rovato, vs a' Lombárd-Velenczei Kirs.ban, Bressano tart. ban, 5000 lak.kal.

Rovenez, tart.nyka hajdani felső Dauphiné tart. Franc. orsz.ban.

Roveredo, Rowereith, Roborethum, (45° 55′ 36″ É. Sz. 28° 40′ 20″ K. H.) szép házakból álló népes vs Leno fónál, az úgy nevezett Qlasz határ tart.ban Tyrolisban, Lager nevü völgyben; vagyon itt egy erős kastély, 8000 lak. több selyem fabr. kal, mellyekben a' selyem letekerő mívek nézésre méltók. Itten mintegy 5000 emberek selyem portékák készítésével foglalatoskodnak, mellyekkel a' vs nagy kereskedést üz.

Rovigno, déli Istriának napnyugoti partján fekvő ker. vannak itt jó köbányák, mellyek vereses köveket szolgáltatnak, sok olajbogyót, és muskotály bort termeszt. Fő helye

Rovigno, Trevigno, (45° 55′ 36″ É. Sz. 28° 40′ 20″ K. H.) jeles vs kösziklás fokon, v. félszigeten, két nevezetes révpartokkal, mellyek legnagyobb hajókra elegendőképen méjjek és bátorságossak, 10000 lak. kik nagy hajó épitést, apró hering fogást, bor és olaj termesztést üznek. Lakosi között sok jó hajós legények találtatnak. Ezen vsnak fő ékessége a' Velenczei Sz. Markus templomának formájára épült Káptalan temploma.

Rovico, il Polesine di Rovigo, kis tart.tska Velenczei környékben, mellyet északra Páduai vidék, napkeletre Adriai tenger, délfelé a' Ferrári, napny.ra pedig az utolsó és Velenczei környék határoznak. Fő vsa

Rovigo, Rhodigium, (45° 3′ 57″ É. Sz. 29° 27′ 53″ K. H.) kis vs Dipesto, v. Adigetto mellett, Ferrára vstól északra, 4 1/2 mfdnyire, meg vagyon erősítve; találtatik itt egy régi kastély. Ezen vstól Savary Fr. Vezér Rovigoi Her.nek nevezetett.

Rowno, vs Wolhynia Orosz Helyt.ban 545 h. 3270 lak.

Roxa, ország Zengero, és Goyame tart. között Æthiopiában, Afrikában.

Roxburgh, v. *Teviotdale*, Grófs.

Digitized by Google

déli Skótiában, mellyet ész. ra Berwick és Selkirk, napkeletre és délre Northumberland, dél felé Dumfries, észny.ra Selkirk határoznak, 738 angol □ mfdeken 33680 lak. számlál. Teviotdale és Liddisdale ker.kre osztatik. Hegyek, völgyekkel, szántó földekkel és mezőségekkel változnak. A' gabonának ugyan több nemeit mívelteinek, de jelesebb a' marha tenyészet; 260000 juhak számláltatnak. Jövedelmes a' 2 nagy fa oskolája, és méhtartása. Legnevezetesebb fók: Tewiot, Tweed, és Jed. Itt vagyon

Roxburgh, vska 2000 lak. jobbára omladékokban fekszik.

Roxburgh, vs Massachusetts ész. Amerikai szab. Társaságnak tart.ban, Suffolk Grófs.ban, verő óra fabr. só főzésekkel.

Roxolani, Eur. Sarmatiában, Alanusok mellett, nyug.ra lakott népség tulajdon Királyokkal.

Roy, kisded urodalom 7 falukkal, Freystadt mellett, Austriai Silesiában.

Royan, Regianum, (45° 37′ 28″ É.Sz. 16° 38′ 28″ K.H.) vs alsó Charente fr. oszt. 2630 l.

Roye, Rauga, (49° 41′ É. Sz. 20° 27′ K. H.) vs Somme Fr. oszt. 3180 lak.

Royston, szép mvs Angliában Herfordtschireben, pergelt árpával kereskedik; szegények házával, és szabad iskolával.

Royvelos, vs Beyra Portugallus tart.ban Tejo mellett.

Rozan, vs hajdani Plock Warsói oszt.

Rozdialowitz, urodalom Cseh orsz. Bunzlaui ker.ben Klam és Gallas Grófhoz tartozandó. Lakosi, kik csak csehül beszéllenek, marha tenyészetből, és a' termékeny földmíveléséből élnek, sok fáczánkertek díszesítik. Itt fekszik Rozdialowitz 160 házból álló mvs szép kastélyal, ékes mulató kertekkel, nagy fáczán kertekkel, Dékány templommal.

Rozdol, urod. és mvs Gallicziában Brzezáni ker. eggy. Görög pléb.val, Carmeliták' és gyógyító Apácza Szerzetnek klastromával.

Rozenburg, kis sziget Maas vizének közepén, déli Hollandiában, eggy. Belgyiomban, 1586. töltetett körül; Blankenburg helyel.

Rozieres aux Salins, vs Meurthe francz. oszt.

Roznau, Roznow, mvs Morva orsz.ban Preraui ker. Beczwa fónál egy pléb.val, egy majorsággal, 272 h. 2270 l.

Roznialow, urod. és mvs Gallicziában, Stryeri ker. Duba fónál, egy kath. és orosz templ.mal, egy nemes telekkel, majorsággal, és őrlő malmokkal.

Rschew, Rschew-Wladimirow, (57° 21′ É. Sz. 55° 50′ K. H.) kerületi vs, Twer Orosz Helyts.ban Wolga folyónak bal partján, és Chalinka patakon 1252 h. 12 templ. 7330 lak. gyertya öntéssel, 2 viasz fehérítővel, egy karmin, és pirosító festék fabr. Jeles termés, és apró kereskedést űz, ezen kívül vagyon itt meglehetős hajókázás. Találtatatnak só tárházak. A' kerületbe sok kender termesztetik, itt pedig tisztíttatik.

Ru, *l.* Aru.

Rua v. *Rewah*, vs Marattok országában a' keleti Indiában Taunfe fónál, Nagpur és Beuras között fekvő ország úton, Bundele Rájának lakóhelye.

Digitized by Google

Rubel, új, orosz ezüst vert pénz, 1 for. 32 2/3 kr. Bétsi érték szerént; Rubel réz, v. papiros pénzben 10 Grivet v. 100 Kopeket foglal magába, 57 1/2 kr. Bécsi váltó Czéd. ér. I. Pál Cs. ezüst Rubelje 2 for. 10 krajczárt ér.

Rubicon, v. S. Martial de Rubicon, kis vs és Yaysa ker. nek főhelye, Lancerota Kanáriai szigeten, 200 h. egy Barát klastrommal, és kastéllyal.

Ruben, nemzetség földe Palaestinában, Jordanon túl feküdt; délre Arnon vize, nyug.ra Jordán, ész.ra Gad nemzetség, kel. Arabia között, ott hol Sichon Amoriták' Királya uralkodott.

Rubico, folyóvíz tul. Italia és Gallia Cisalpina között; némellyektől Lugo, másoktól Pisciatello, némellyektől pedig ebbe folyó Rugo, v. Rigo vízre magyaráztatik.

Rubicone, egy folyónak régi neve Olasz orsz.ban, melly mostanában Lusónak tartatik Rimini mellett, Romagnai Legatióban. Ezen fóról egy osztály neveztetett Olasz orsz.ban, melly Romagnanak nagyobb részét magába foglalá.

Rubland, falu Karinthiában, Villachi ker.ben ólom bányával.

Ruchi, vs Mingreliában, Georgia tart.ban Asiában.

Ruchs, erős Hercz. lakó kastély Mingréliában, melly élés, udvari szolgák, és más közönséges házak által körülvétetik.

Rudgeley, helység Stafford Angol Grófs.ban Trent mellett vagyon itt jó rév, kalap kézmívvel.

Rudkiöbing, Langeland Dániai szigeten fekvő egyetlen egy vs több természeti termésekkel, kiváltképpen gabonával.

Rudna, Rudnik, falu Gömör Várm. több vasbányákkal.

Rudnik, v. *Kopki*, urodal. és mvs Gallicziában Rzeszowi ker. San fónak bal partján.

Rudnok, Tót falu Abaújvár Várm. kath. templ. igen jó hideg fördövel.

Rudolphsstadt, bánya helység Cseh orsz. Budweiszi ker. ben 130 ház. egy kath. pléb. templ. mal, ezüstre és aranyra gazdag bányákkal. Régenten bánya vs vala.

Rudolphswerth, l. Neustädtl.

Rudolstadt, szab. nemes bánya vs alsó Siléziában, Bolkenhain-Landshuti ker.ben, Bober mellett 225 ház. 1200 lak. arzenik v. egérkő bányával.

Rudolstadt, főhelység felső Schwarzburg - Rudolstadt Grófs.ban Thüringiában, Saale mellett, 500 h. 4500 lak. egy kastéllyal, természeti ritkaságok gyüjteményével, fő oskolával, Theologiai Seminárioммal, nemes kisasszonyok intézetével, porczellán és gyapjú fabr.val.

Rübeland, falu Blankenburg Herczs.ben Bode mellett, Baumann és Biels barlangjával, márvány malommal.

Rüchingen, helység Isenburg-Birsteini Hercs.ben kártya fabr.val.

Rüden, régenten Koloniai vs Westphäliában Mönne folyónál.

Rüden v. *Ruden*, kis sziget első Pomerániának partján, Peenének befolyásánál a' napkeleti tengerbe, minden részről fövénytorlással körül vagyon véve, itt vagyon egy sántz, melly az

Digitized by Google

úgy nevezett Neu-Tiefhez menő útat elzárja.

Rüdersdorf, falu Brandenburgi közép Markban, felső Barnimi ker.ben, bányászságnak lakóhelye, vannak itt kőmeszes bányák.

Rüdesheim, helys. Nassau-Ussingeni Herczs.ben Rajna mellett 300 h. 2500 lak. itt terem az egész Rheingau vidéki legjobb bor.

Rüe, vs Freyburgi kant.ban Helvetiában.

Ruengaer Land, tartom. belső déli Amerikában, Marawi fónál, egészlen ismeretlen.

Rügen, Rugia, szig. és Hercs. Pomerániában, a' keleti tengeren, 17 □ mfnyi nagy, 27430 lak. igen termékeny, természeti szépségekkel gazdag földdel. 14 Jan. 1814-ben Dánus és Svékus között kötött békességtől fogva ezen sziget Dániához tartozandó. Legújabb Szövetség által ezen szigetet, Svekus Pomerániával, Dánia, Burkus Királynak általengedte. Fő vsa Bergen, e' mellett vannak Garz, Gingst kis vsok, Putbus jószággal. Ehez még több környékében fekvő szigetek is tartoznak, t. i. Hiddensee, Rüden, és Wilm Putbusi Gróf. sziget.

Rügenwalde, (54° 22′ É. Sz. 34° 3′ 39″ K. H.) vs hátulsó Pomerániában Schlaweei ker. Wipper mellett, 473 h. 2300 lak. Vagyon itt igen jó rév part, kastély, tulajdon templ. Hajó építés helye, vászon, és vitorla vászon fabr.val, pálinka égetéssel, igen sikeres lazatz fogással. vászon kereskedéssel.

Ruel, vs Seine és Oise francz. oszt. 2480 lak.

Rüpelmonde, vs Flandriában, Rupelnek a' Scheldebe való szakadásánál 2010 lak.

Rüremonde, l. Rurmonde.

Rüschlikon, vs Zürich kant. Helvécziában, fél porczellán-fabr. és Nydli fördővel.

Rüthen, vs Westphália Haszsziai Hercs.ben 291 ház. 1600 lak.

Rützen, falu Wohlau Herczs. ben alsó Szilésiában 2 savanyú víz kutakkal.

Ruffach, Rubeacum, vs felső Rajna oszt. egy kőbányával. Innét egy mesterséges folyó Brisachig mégyen.

Rufasa, (39° 30′ É. Sz. 16° 27′ K. H.) vs Valencia Spanyol tart.ban 5000 l.

Ruffec, Ruffiacum, vs Charente Francz. oszt. Lécain mellett 2110 l. Borral, pálinkával, és egész Francz. orsz.ban legjobb pisztránggal kereskedik.

Ruffiberg, v. *Roszberg*, 4836 láb. magas hegy Schwyz. kant. Helvecziában, mellynek nagyobb része 2 Septemberben 1806 bédült, és nagy károkat okozott.

Rufisko, l. Riofresco.

Rugby, vs Warwick Angol Grófs.ban Avon mellett egy hajókázható mesterséges fónál, jó kereskedést űz.

Rugia, Rügen sziget a' német tengeren, Pomerania ellenében, Tellus tiszteletével, 's a' szent berekkel, (castum nemus)

Rugium, hol most Stargard, mások szerént Rügenwalde.

Ruglan, kis vs Clydesdale déli Skótziának Grófságban Clyd fónál.

Rahla, mvs Eisenachi Herczs. ben, hasonló nevű fó által Gothai és Weimári részekre osztatik, 587 h. 3720 l. Kések, vasportékák, pípák harisnya, reszelők, elefántsont fésük, és kesztyű fabrikákkal; egy vas bányával, köszörű művekkel,

Digitized by Google

A' Weimári rész.ben egészséges kútak is találtatnak.

Ruhland, Reisz Ebersdofi Herczs.hez tartozó vs felső Lusatiában, Bauzeni ker.ben, fekete Elster mellett 210 h. 1833 l. Spanyol juhokat tart, hallal kereskedik.

Ruhme, k. fó Calenbergi Her. ben, sok jó halakkal, Nord heimnál Leine vizébe ömlik.

Ruhr, Roer, fó, hajdani West. fáliai ker.ben egy erdőben Lyssendorftól 13 órányira Eifelben ered, Jülichen keresztül folyik, Linnichet nedvessiti, több kis fókat magába vészen és mintegy 16 mfdnyi folyása után Rüremond mellett Maas fóba ömlik. Ezen fótól egy Fran. oszt. neveztetett, Rajna bal partján fekvő Kléri és Koloniai részeket foglalt magában, és a' Jülich Herczs.get, Aachen és Köln, vsokkal.

Ruhrort, l. Roeort.

Ruigenplaat, Dintelnek torkolatján fekvő sziget Hollandiai Brabantziában.

Ruiglio, vs Piemontban 2000 lak.

Rulle, kath. pléb.val biró falu és klastrom, hová jönnek a' bucsúsok. Osnabrücki Herczs.ben Mellette állott Widdekindsburg.

Rum, Hebridi sziget Scótzia mellett 12 angol mfd hosszú, 8 széles 440 l. kik jobbára marha és juhok tartásából élnek, némely napkeleti részeit kivévén magános, mindég felhőkkel körülvétetett hegy. Partjai veszedelmesek.

Rum, l. Siwas.

Rum, Ruma, magyar helys. Vas Várm. Rába mellett, Szalába való általmenetellel. A' lakosai kath. birnak egy templomot, szántó földek míveléséből élnek.

Ruma, urad. és mvs Slavóniában Szerem Várm. Rumai ker. Magyarok, Németek, és Rátzok lakják, egy kat. és görög temp.mal, pósta váltással.

Rumal, helys. Savolax Finniai tart ban egy tavon, mellyet Voxen fó formál. Lak. jobbára halászatból élnek.

Rumbecke, vs Flandriában 5520 l.

Rumburg, Rauneburg, Runneburg, Rinneburg, szabad Kir. Bánya vs Cseh orsz.ban Leitmericzi ker. 337 h. 2660 l. egy kastéllyal, takátsságokkal, posztó kézmívesekkel, esztergályos portékákkal, vászonnal, és hamuzsírral kereskednek. Vagyon itt tulajdon fonal, és len kereskedő társaság, melly Portugallia, Spanyol, és Olasz orsz. és Hollandia felé kereskedést üzött. Itt igen alkalmatos Lakirozók laknak, kik papírosból tobák pikszíseket, és kávés findzsákat készitenek.

Rume, vs Hennegauban 2060 l.

Rumford, helys. Essex Angol Grófs.ban Londontól 12 mfdnyire, igen jeles vásári kereskedéssel, azon hires Tompson Benjaminnak az emberiség nevezetes jóltévőjének születés helye, ki azután Rumfordi Grófnak neveztetett.

Rum Ili, l. Romania.

Rumilly, Romilliacum, vs Sabaudiában Seran és Nepha fók között (az elsőn 11 hajlatból álló híd viszen által) 2060 l. nagy kereskedést üz kivált képpen tiszta búzával.

Rummelsburg, kerületi vs hátulsó Pomeraniában Stiednicz mellett 194 h. 1430 l.

Digitized by Google

Vagyon itt egy posztó kézmiv. Hasonló nevű ker. 24 1/2 □ mfdön 10770 l. táplál.

Rummelsburg, magos, térséges hegy, Brieg Szilezita Herczs.ben, hol márványkő, gipsz, és Cseh gyémántnak egy neme találtatik.

Rumney vs Kent Angol Grófs. ban 5 privilegyiált kikötő helyeknek eggyike Angliában.

Rumpst, vs Brabancziában 6400 l.

Rundstück, réz pénz Svéd orsz. ban 1 dt. ér.

Rungpur, Rongpur, erősített határ vs Kalkutta Angol elölülőségben Bengalia tart. ban keleti Indiában, Tystáhnak eggyik ágán. Tibettel fő kereskedő hely.

Runkel, helys. Wied-Runkeli urad.ban Lahn mellett, ezen által egy felvonó kő híd vezet, ennek közepén nagy lakható épület áll egy kastélyal, mellyben Wied-Runkeli Her.nek kormányozó-Kanczellariája vagyon.

Rupel, Skáldis fónak mellesleg folyása melly mind a' két Dyle patak, és mind a' két Nethek (nagy és kicsiny) fókból származik.

Rupersdorf, Hohenrupersdorf, szabad mvs Austriában Ens alatt való tart. Manhardi hegy alatt való fertályban Sulz patakon egy pléb.val 130 h.

Rupie, ezüst vertpénz keleti Indiában, külömbféle tart. nyokban 17 külömb nemei találtatnak. Tulajdonképpen az Indusi tallérok. Rupie Sicca v. a' Bengali mintegy 53 kr. Bécsi váltczéd. részen. Többi Indus tart.k ban egy Rupie 51 kr. — 1 forintig Bécs. vált. czéd. számláltatik. Egy Lak Rupien 100000 Rupiet, 100 Lak. 1 Curou't, vagy Croret tészen.

Ruppin, Grófs. Mittelmarkban Brandeburgi Her.hen, Prusszia orsz.ban, fő vsa uj Ruppin, egy nagy tó mellett, Rhin vize partyán, 800 h. 2 evang. 1 ref. temp. 1 deák iskol. jó kereskedéssel. Áltellenében fekszik Ruppin, egy kastélyal.

Ruremonde, (51° 10′ 30″ É. Sz. 23° 41′ 23″ K. H.) vs és fő hely felső Geldriában Ruhrnak befolyásánál, a' Maászba 3790 l.

Ruruks, letelepedett Turkomannusok maradéki Maczedoniában kik a' Török és Tatár nyelvet beszéllik.

Rusa, (55° 40′ É. Sz. 55° 35′ K. H.) ker.béli vs Moskwa Orosz Helyts.ban 300 h. 3400 l. egy bör fabr.val.

Rusas-Mause, vs a' Bagem d'i Habessinia tart.ban azon tájékban, hol ezen tart.nak irtóztató örvényei kezdődnek.

Rush, halászhely Dublin Irlandiai Grófs.ban az itt fogott Läng nevezetű hall messzire ki vitetik.

Rusbach, l. Rauschenbach.

Ruskog, kis vs Westgothland Svekus tart.ban Wener tónak szomszédságában.

Ruspo, pénz neme Toscanában. 4 ft. 28 kt. ér.

Rusz, fó Helvecziában, melly S. Gothérdon ered, Luczerni tavon keresztül mégyen, Araun alól Aarba ömlik.

Rusz, (55° 17′ 18″ É. Sz. 39° 2′ K. H.) falu napkeleti Burkus orsz.ban Insterburgi ker.ben; itt Russe, Memmelnek nagyobb ága, 3: Atmat, Skirwiet és Pokolna ágakra oszlik.

Ruszbach, fó Ausztriában Ens alatt, Mannhardi hegy alatt fekvő fertályban, melly

Digitized by Google

Karnabrunntól nem messze ered, németh Óvárnak irányában a' Dunába ömlik.

Ruszniákok, Oroszok, tót nép-ág Galliciában, és Magyar orsz.ban Erdélyi nagyfejedelemségnek határján.

Ruszweil, jeles helys. Luzern kantonban egy ferdöhelyel.

Rustringen, a' keleti Friziának vége Jade nevezetü nagy tó ág mellett Budjädnigi tart.nak által ellenében; 1710-ben Januarius 16kán itt a' ki öntö Jade és tenger' 5 falukat eltörült.

Rustwa, vs Gruzinia Orosz Helyts.ban, Görög Püspöknek lakó helye.

Ruszt, Rustum, szabad Kir. vs Sopron Várm.ben. Lak. leginkább Németek, kath. és evang. is. Fekszik Nizsider tava' partján. Sopronhoz 2 6/8 mfdnyire, híres szölö hegyei alatt, oldalós szántó földeivel, kies és egésséges helyen, úgy hogy 1713-dik esztendöben hirtelen halál uralkodván e' vidéken, a' Soproniak is ide költözének által, hogy magokat, és életeket megmenthessék. Hajdan a' Rómaiak birtokok vala, 's Ottokáré is, azután pedig az Óvári uradalomhoz tartozott. 1681-ben Kir. vsá lett Leopold alatt, kőfallal pedig 1614-ben vétetett körül; és erössége inkább külsö szint mutatt, mint sem a' lakosokat hathatós ostrom ellen védelmezhetné. Szentegyházai jelessek, az egyikhez vagyon kapcsolva az a' nevezetes kápolna, mellyet Mária Királyné szerzett, és hetenként egy szent misének olvasására rendelést is teve; a' Sz. Háromságnak tiszteletére építtetett templom jeles toronnyal ékes. Ezen két templom a' kath.hoz tartozandó. Harmadik az evangelikusoké, melly József. Császár alatt építtetett 1784-ben. Világi épületei között nevezetes a' vsháza, és a' katonák szállása, mellyben elférmintegy 100 ember. Polgárok' ispitálya is van itten. A' vsban 3 kapun esik a' bémenetel, negyedik kapuja Nizsider Tava felé' van hogy ha tüz támadna, jó hasznát vehessék. Különössen dicséri Bél Mátyás a' Ruszti Tanácsot, az árváknak igen jó gondviselésekért, melly dícséretjeket hiba lett volna elhalgatni, hogy másutt is követtessenek. Határja soványas, de legelője kövér, fát pénzen szereznek. A' Tokai bor után Ruszti bort legjobban dícsérik. Lak. száma mintegy 1100

Ruta, (37° 28′ É. Sz. 12° 14′ N. H.) vs Cordova Spanyol tart.ban 4000 l.

Ruteni, Rutuni, Rutheni Aquitaniában lakott nép, ez 's Gallia Narbon határi között, most la Rovergne, fö vsok volt: Segodunum, hol most Rodes.

Ruthe, hosszaság mérték, kiváltképpen földnek színén, 23 664/1000 Rajnai lábakat foglal magában.

Rutherglen, kis vs déli Scóciában, Lanark Grófs.ba Clyde mellett jeles vs kereskedéssel.

Ruthin, kis vs Denbig Angol Grófs.ban, ész. Wales tart. ban Clwyd mellett, egy ispitályal és Kolegyiommal.

Rutigliano, kis vs Bari Nápolyi tart.ban 4270 l.

Rutka, alsó és felsö Rútka, Vrutky. Két tót falu Tó-

Digitized by Google

rócz Várm. F. U. több uraságok, lak. jobbára evang. és kath. Trencsén Várm. nek 's Szucsának is szomszéds.gában; határbéli földjeik közép termékenységűek; gyümölcsök, és káposztájok bőven terem; méhtartások hasznos. Nagy szomszéd hegyeik. Dzuranovának, Gyukovának, és Chrapovnának neveztetnek, mellyektől ész. felé a' Vág vizétől mintegy 200 lépésnyire a' Trencsén Várm. be vezető útnál vagyon Dupna Skala nevű barlang. Nyilása, mintha mesterség által készült volna, olly formának tetszik; szélessége 3 és 5 hossza pedig 12 ölnyinek tartatik; tetejéről kő-enyv csepeg le, oldalain pedig borzaknak lakásai szemléltetnek: belsőbb részei mennyire terjednek, senki sem tudja, minthogy vizsgálása igen veszedelmes. Mivel némely lakosok olly vélekedésben vannak, mintha öblében elrejtett kints volna, csak nem minden esztendőben némelyek kints keresés végett bé mennek. Ezen két falut csak egy út osztja. Itt eggyesülnek Thurótz és Vág fók. Vannak itt köszén gödrök.

Rutland, legkissebb Grófs. Angliában, Lincoln Nortbampton és Leicester Grófs.gok között, 8 □ mfd nagy 2 helys.gekkel. 48 templ.kal, 3361 h. 16360 l. általjában termékeny földel bír. A' lak. jobbára rozs termesztésből és juh tartásból élnek. Ezen tart.t vizezik a' hallal bővelkedő Wash, Welland, és Chater. Fő helye Okeham.—Manners Angol Lord Rutlandi Her.nek czimét viseli.

Rutland, Grófs. Vermont ész. Amerikai szabad társaságnab tart.nyában, 37 □ mfd nagy, vsra nézve gazdag, fő helye

Rutland, 1400 l.ból álló helység. Kormányozó széknek lakó helye.

Ruttenpur, vs keleti Marattok' tart.nyában Hindostaniában tulajdon Rájával bir.

Rutuli. nemzetség Latinusok szomszédi Italiában, tenger mellett; tulajdon nép mig Æneás által öszve nem eggyesittettek, fő vsok volt Ardna, Ardea, jeles vs Romától, 18 Róm mfd.

Ruvo, Rubum, kis vs Bari Nápolyi tart. Püspöknek lakó helye.

Ruw, Rue, helys. Freyburg kant Helvetziában egy kastélyal.

Ruyder, l. Ruyter.

Ruysbeke, vs Brabanczában 2000 l.

Ruyslede, vs Flandriában 5280 lak.

Ruyter, Ruyder Hollandus arany pénz, 7 1/2 Rhén tallér. ér.

Ryan, jókora tó déli Scócziában, Wigton Grófs.ban.

Rybinsk, (57° 50′ É. Sz. 56° 32′ K. H.) vs Jaroslawl Orosz Helyts.ban Rybinka mellett 418 h. 2200 l. nagy vászon fabr.val, és kereskedéssel.

Rybnik, nemes vs felső Szilesiában Ratibori Herczs. 202 h. 1310 l. egy kastélyal, Kir. beteg katona házzal. Vászon, és bőr fabr.val.

Rye, Rium, (50° 57′ É. Sz. 18° 26′ K. H.) tengeri vs és kikötő hely Sussex Angol Grófs.ban, az 5 Rév partoknak egyike, Homokkal ezen kikötő hely bé vagyon

Digitized by Google

töltve, hogy csak kissebb hajók járhatnak rajta, ezen hajókon komló, rozs, maláta, v. ser szalad, és hal vitetik Londonba.

Ryegetta, helys. Surey Angol Grófs.b. ennek szomszédságában kallós föld találtatik.

Ryen, majorság Brabanczia-ban, Antwerpia és Hoogstraten között.

Rylsk, régi kerületi vs Kursk Orosz Helyts.ban Ryla és Sem mellett, 480 h. 18 temp. egy klastr. 5000 l. több kertekkel, és kereskedéssel.

Rynbek, vs New York ész. Amerik. szabad Statusban, Dutchesz Grófs.ban 3660 l.

Rypin, Repin, k. vs Odlek vizénél Dobrczyn vidékben, N. Lengyel orsz.ban, Orosz bir.ban; egykor nevezetes fő hely volt.

Ryppe, falu ész. Hollandiában 1570 l. kik hering és czet hal fogásból élnek.

Ryppen, l. Ribe.

Ryssel, l. Lille.

Ryssen, vs Geldern tart. Reghez közel, 1500 l.

Ryswick, vs Belgyiomban Háághoz közel 1670 h. Nieuwburg erősséggel, hol 1697-ben a' Ryswicki Békesség köttetett, Francz. orsz. a' Németh Császár és ennek szövetségesei között Svecziának közbe jövetele által. Jegyzést érdemel még a' Ryswicki békesség kötésnek 4 czikkelje is, mellynél fogva a' kath. Hitvallásnak a' Vesztfáli békeség után némelly birodalmi vsokba lett behozattatása fentartatik; noha pedig á' Protestánsok többször ezen czikkelyt elváltoztatni igyekeztek, ez még is mindeddig sértetlenül maradt.

Rzebecnik, urad. Cseh orsz. Rakoniczi ker. Nostitz és Rhineck Grófhoz tartozik. Vannak nagy bikkfa erdei és gabonás földe. Főhelye Hrebecnik, vagy Hrebecnice kastély és falu, gyönyörű vadas kerttel.

Rzeszow, l. Reszow.

S.

Saade, v. *Sahan*, kis környék Arabiában Jemen tart.ban Tehama fó mellett, hasonló nevü fő vsal.

Saale, (Frankóniai) fó Frankóniai ker. melly Coburg, és Würzburg határán, Königshofen vártól nem messze az úgy nevezett Grabfelde mezőn ered, Milcz: Strey, Brend, Lauer, és Sinu fojót magában felveszi, Gemünden mellett a' Würzburgi Herczs. a' Maenusba öntődik.

Saale, (Szász) fó Német orsz. Cseh határon ered Fichtelhegyen 1/4 mfdnyire Zellhez egy bikfa alattHof'on alól a' Bajori környéket elhagyván, Reusz, és Szász Hercz. birtokokon keresztül folyik, Thüringiát Woigt és Osterlandt tart.nyoktól választja, Jena, Naumburg, és Merzeburg felé fordúl, Halle falait nedvíti, Kalbe mellett Magdeburg Herczs.be mégyen, Saalhornnál Barbyhez közel Albis fóba szakad. Folyása között Unstrutot, fehér Elsztert, Ilm, és Bode fókat magában felveszi; Halletől tor-

Digitized by Google

kolatjáig 7 vizrekesz által hajókázhatóvá tétetett. Ezen fótól a' hajdani Westfáli Kirs.nak Saale nevezetü oszt.ja vette nevét, melly Halberstadti Herczs.ból, Schauen.urad.ból, Wolfenbütteli. Hessen hivatalból, némellyMagdeburgi részekből, Quedlinburgi környékből, Wernigerode Herczs.ből, Derenburg és Hasserode Herczs.ből, Blankenburg Fejedelemségből, Grubenhági Elbingerode hivatalból, némely Hildesheimi helyekből, Saal, ker.ből, a' Burkusi, és Szászi Mansfeldnek legnagyobb részéből állott.

Saale, fó Bajor orsz. Szalczachi ker. Salzába öntödik, csukában, pisztrángban és más halakban igen gazdag.

Saalfeld, (50° 39′ 18″ É. Sz. 29° 2′ 30″ K. H.) Coburg Hercz. részének fő vsa Altenburgi fejeds.ben Saale fó mellett 554 h. 3500 l. Hegyen épült kastélyal és egy ehez tartozandó kertel Lyceummal, posztó, és materia kézmívvel, tímárséggal, gálitzkő és kék festéket készitő mívekkel.

Saalfeld, lengyel. Zelwald, (53° 50′ 30″ É. Sz. 37° 27′ K. H.) vs napkel. Prusszus orsz. Morungi ker. Mawing, és Bäring tavak között, mellyek Gneserich tavával öszve vannak kapcsolva 168 h. 1270 l. 's nemzeti iskolával.

Saalfeld, v. Zolfeld, Karinthia Herczs.ben Glan fón, S. Weit felé Klagenfurton túl egy mfdnyire. Vannak itt több ritkaságok, mert 1-ször itt fekszik Saal, v. Maria-Saal Prépostság. 2-szor itt vagyon az egész tartományban legrégibb templom, itt találni a' Karinthiai Apostolnak Sz. Modestusnak sirját, és hamvait. 3-or itt látszatik azon fejedelmi szék, vagy kő, mellyen régenten a' fejedelem ült a' hüséges esküvés alkalmával. Közel fekvő Glasenburg faluban vagyon egy Paraszt familia, mellynek örökös jussa vagyon ezen a' köven ülni; pompás szokás 1414-be véget kapott, midön Ernst Hercz. ki Keménynek neveztetett utolsó ült ezen a' köven. 1728-ban midön VI Károly Császár maga a' hüségesküvést által vette, ezen pompás szokás elhalgatódot; azon Parasztnak pedig, kinek ezen Jussa vala egész házi népével az udvarnál más becsületek adattattak.

Saalfelden, mvs Bajor orsz. Salzachi ker. 119 h. 910 l. egy Dékánysággal.

Saalhorn, falu Magdeburgi körny. Saale fónak az Elbével való öszve keveredésénél; köszénnel, égető és párkányfával kereskedik.

Saal kerület, környék felsö Szász ker.ben Magdeburgi Herczs.ben Burkus orsz. határos véle Chúr és a' Leipczigi vagy Lipsziai Merzeburg, Mansfeld, és az Anhalti környékek. Több vsokat foglal magában. t. i. Halle, Giebchensteni Wettin, Löbegin. 's a' t.

Saalmünster, vs Fuldai részben, Kins mellett 1090 l.

Saan, fó Karnioliában, Cillin alól Stajer Her.ben Száva vizébe vegyül.

Saar, fó Francz. orsz. melly St. Quirn vsnál Vasgauban ered, több helyeken által folyik, rólla neveztetnek. Trier felett Conz mellett

Digitized by Google

a' Moselbe öntődik. Ezen fótól neveztetett a' volt Fran. Saar oszt. melly a' Trieri és Zweibrückeni (Bipontum) környékeket, Saarbrück Grófságot 's a' t. foglalt magában. Fő vsa Trier vala.

Saaralbe, vs Lotharingiában, Albe urod.ban, Saar mellett egy kastélyal, 2660 lak.

Saarbrück, NassauUsingi Grófs. Wester tart.ban, napkel.re Zweibrücken, délre, és ny.ra Lotharingia, ész.ra Ottweiler és Lotharingia határozzák; 16 □ mfdön 17430 lak.kat számlál, igen erdős, gabonában, gyümölcsben, borban, szarvas marhában igen gazdag, fekvése igen alkalmatos a' kereskedésre. Ezen nem rég Herczs.re emeltetett Grófsághoz tartoznak Ottweiler urodalom, Saarwerden Grófság, Herbisheim Tiszttartóság, Homburgi hivatal, Ingerheim, és Rosenthal tisztség. A' Lünevilli békesség szerént 1801-ben Fran. orsz.gal egygyesíttetett. De a' legújabb Párisi békülés szerént Rajnán tulsó Prusszus tart.hoz csatoltatott egész vidékével, fő vsa

Saarbrück, kis vs Saar mellett egy kastélyal, 300 h. 2720 lak. vas, aczél, és fél porczellán fabr.val, vagyon itt fő oskola.

Saarburg, Sarrebourg, vs, és ker.nek fő helye Meurthe francz. oszt. Saar mellett, 1500 lak.

Saarburg, másképpen Trieri vs Saarnak a' Moselbe lévő befolyásánál 1000 lak.legújjabb alku szerént az Austriai Ház a' Burkusnak engedte által.

Saargemünd, Sarreguemines, (49° 8′ É. Sz. 24° 50′ N. H.) vs és kerületnek főhelye, Mosel Fr. oszt. Blaise fónak a' Saarba való befolyásán 2530 lak. Vagyon itt félporczellán és pikszis fabr.

Saarlibre, régenten Sarre-Louis erős vs Mosel Francz. oszt. Saar mellett 4000 lak. Párisi békesség szerént Burkus orsz.gal öszvekapcsoltatott.

Saarmund, vs Brandenburg közép Márkba, Zautchi ker. Saare mellett, mely innét nem messze Nutte fóval egyesül, 58 h. 330 lak.

Saar-Union, vs alsó Rajnai oszt. Saar mellett 416 ház. 2800 lak.

Saarwerden, l. Sarwerden.

Sa-Atabego, Satabago, vagy Dschavaketti, tartom. Török Georgiában, Kartuelnek v. Kartvely'nek része, a' fekete tenger mellett, napkeletre és délkel.re Kars és Arzerum határozza, hegyes tartom. a' Kaukazus ágaitól keríttetik. Fő vize a' Cur folyó, melly ezen tart.nyon általfolyik; kiváltképpen borban, mézben gazdag, vagyon itt nagy marha tenyészet is. A' lakosok a' tulajdon Georgiából, Mahomed követői. Fő vsa Akalizighe.

Saatz, kerület Cseh orsz. Szász határon, Eger folyótól nedvíttetik. Csak éjsz.nyugoti részén hegyes, másként lapályos, ásványos; érczben, gabonában, fában, lenben, komlóban, halban, 's a' t. gazdag. Lakosok' száma 100300, 10 vst, 8 helys. 465 fal. A' lak. Németh-Csehek. Fabrikákban és kézmívekben nints itt fogyatkozás. Kerületi vs

Saatz, (58° 18′ 35″ É. Sz. 31° 55′ N.H.) Eger fó mellett 3800 lak. 335 ház. Vagyon itt jeles vízi mesterség. Komló

Digitized by Google

itt nagyon termesztetik, találtatnak benne jó konyha kertek, Cs. kir. Posta hivatal, szép Tanátsház, Dékány templom, más több kath. templ.kal. Fallal körül vagyon véve.

Saba, nagy vs Æthiopiában; Troglodytice tart.ban, az Arabiai teng. parton, Assabinus Istennek tiszteletével, most Assab. volt Saba belső Afrikában is, most Tasawa.

Saba, francz. sziget nyugoti Indiában S. Eustáchnak ész. nyugoti részén, mellytől függ, meredek, de tetején jó kerti földdel bétakart köszikla, melynek térségnagysága 1 mfd. fövény torlások, és gázló helyek miatt igen nehéz a' hozzá menetel. Éghajlatja tiszta és egészséges. Források fogyatkozását helyrehozzák a' számos essők. Termései: pamut, kerti vetemény, halak, héjas állatok. Lakosok száma 600.

Sababurg, (51° 32′ 51″ É. Sz. 27° 10′. 23″ N.H.) urodalmi kastély Hessen-Cassel Hrcs. ben magas hegyen fekszik Reinhard erdőnek közepén, mely a' sertvések makkaltartása miatt gazdagon fizet, egy vadas kerttel, mellynek környéke 1 mfd. E' mellett vagyon egy uradalmi ménes is híres lovakkal.

Sabácz, kis vár Szerviában, Száva mellett.

Sabaeusok, közép Arabiában, az Arabiai tengeröbölnél és vörös tengernél lakott nép.

Saba Millesewo, Milleschewo, Milosewo, vs Bosnia Török tart.ban Drinonak Lino, v. Lim nevű agán egy Görög klastrommal.

Sabarae, Ganges melléki Indiában lakott nép gyémánt ásványokkal.

Sabaudia, l. Savoya.

Sabbato, fó innensö Nápoly Fejedelemségben, hason nevü ország.ban Terra di Lavaro tart.ban Vulturno folyóval eggyesül.

Sabda, l. Dschesire.

Sabi, ennekelőtte jeles fő vs Fidah ország.ban a' Rabszolgai partokon, Angol, Franczia és Portugallus portékák depojával.

Sabia, folyó Sofala parton, Kaffer tart. Afuka öbölbe öntödik.

Sabia, Sedanda, keleti Kaffer tart.ban Királyság hasonló nevü folyón, mely közepén általfolyik. Északi része Sabia fó felé Quiloane, déli pedig Segua-Botonga nevet visel. Uralkodója Sedanda czímmel bír.

Sabina, kis tartom. Olasz ország. az Egyházi birtokokban, kel.re Abruzzo, ész.ra Spoléto, délre és nyug.ra Tiberis határozza, mely az úgy nevezett S. Péter örökségétől, Teverone fó pedig Campagna di Roma tart.tól választja.

Sabini, régi, egykor Umbri név alatt esméretes nép Italiában délre Latium, kel.re Picentusok és Vestinusok földe, ny.ra Etruria, ész.ra Umbria közt. Határ folyójók Tiberis volt Hetruria felől. Már Romulus idejében dolgot adtak a' Romaiaknak; fő vsai: Antemnae, Aniónak Tiberisbe folytánál; Collatia Romához 4 rom. mfd; Tarquiniustól foglaltatott el; Fidenae, Crustumerium, Cacninae, Nomentum, Eretum (Monte rotondo) Cures fő vs, Reate, Cutilia, Phalacrine, Amiternum 's

Digitized by Google

a' töb.

Sabio, kis vs Bresciano hajdani Velenczei tart. ban Chiese folyón környéke il Wal Sabio nevet visel.

Sabioncello, fél sziget Dalmacziában, ez elött Ragúza szabad társasághoz most pedig az Austria Illyriai Királysághoz tartozik környéke mintegy 10 mértfd. melly termékeny szöllö hegyekkel és kertekkel körül vagyon véve; itt a' Raguzai Nemessek (Nobili) szép mulató házakat építettek. A' férfiak igen alkalmatossak a' hajókázásra, az asszonyoknak szépsége híres. Szomszédságában vagyon Sabioncello, vagy Stagno Kanális, melly Welenczi tenger öbölnek (Golfo) része, Meleda sziget, és Sabioncellónak csúccsa fekszik.

Sabionetta, (44° 59′ 47″ É. Sz. 28° 9′ 50″ K. H.) kis erösített város, örző várral. Mantuai és Cremoni környék között Olasz orsz. Guastalla Herczs. hez tartozandó, 6030 l.

Sablath, (Zablaty) 74 házakból álló vs Cseh orsz. Prachini kerül. Vagyon itt kat. pléb. templ. Németek lakják kik földmivelésből, és más városi mesterségekből élnek.

Sable, (47° 50′ É. Sz. 17° 15′ K. H.) vs Sarthe Francz. oszt. Sarthe mellett 3060 l.

Sables d' Olonne, (46° 26′ 52″ É. Sz. 15° 52′ 55″ K. H.) vs és kerületnek föhelye Vendée francz. oszt. az Atlanticumi tenger mellett, 5170 l. hajókázás oskolával, kis révpartal, gabonával, sóval és marhával kereskedik. Szardelle és töke halak' fogdozásával foglalatoskodik.

Saboa, kis szig. az Indiai tengeren, Sumatra szigettöl nem messze.

Sabon, kis ország azon nevü vsal Guinea partján Afrikában.

Sabor, Minhónak meljék folyója Portugalliában.

Sabor am Hammer, urodalom Glogau Sileziai Fejedelemségben hasonló nevü városotskával, és kastélyal Odera mellett.

Sabu, igen kis Kirs. felsö Guineában az arany parton, több tavakkal bir; aranyban, gabonában, yams, patat, czitrom, narancs és más gyümölcsökben gazdag; igen szorgalmatos emberek lakják. Hasonlónevü föhelye népes helység, 's Kirnak lakóhelye.

Sabrina, Britannia szigetében nyugra fóviz, most the Severn.

Sabu, l. Sebea.

Sabugal, kis vs egy kastélyal Beira Portugallus tart. ban.

Sacaben, kis vs Estremadura Portugallus tart. ban.

Sacedon, kis vs Uj Kasztiliában Spanyol orsz. ban Tejo folyón.

Saccoi, tengeri vs Niphon szigeten Japani tart. igen tágas kikötöhelyel, 's erös kastélyal.

Saccania, Morea félszigeten egy kerület a' Korinthusi tengerbe kinyúló Fokon, Lepanto, és Engio tengeröblökön, fö vsa Tripolizza.

Sachalien, Sachin, sziget Ochozki tengeren, Amur torkolatjának irányában 54—52° É. Sz. északi részét Tatárok, a' délit pedig Japanok lakják, 1807 ben az Orosz-Amerikai kereskedö társaság birtokába jutott.

Sachalin-Ula, l. Amur.

Digitized by Google

Sachendorf, meglehetős falu felső Stájer orsz.ban Judenburgi ker.ben, egy vasbányával.

Sachin, l. Sachalien.

Sachsa, Burkus szabad Kir. vs Thüringiában Hohenstein Grófs.ban Hártz nevü erdőnek tövében, egy templommal, 210 h. 980 l. kik földmívelésből, marha tenyészetből, takácsságokból, kalap fabrikákból, ide 's tova való kotsizásból élnek. A' vs mellett gazdag vas és márványbányák vannak, mellyekben achat is találtatik. Vannak itt gipsz és szomszédságában üveg bányák is.

Sachsen, Saxones, Szászok, régi hadakozó nép Német orsz.ban, melly elején a' mostani Schleswiget és Holzátziát lakta, 5-dik Században Hengst, és Horst testvérek vezérlése alatt számossan Angeln név alatt Britanniába által költöztek, ott 7 Kirs.okat állítottak fel; ezen név még Schleszvígben fentartott. De egész Német országon is elszéledtek. A' 8-dik században Wittekind hadi vezérjek alatt Nagy Károly Császár által meghódittattak, 's a' keresztény Hit felvételére kénszénttettek. A' Szászok szabadságokért erősen 804ig viaskodtak, mellyeszt.ben Károly a' Szászoktól előterjesztett feltételek szerént vele békességet kötött.

Sachsen, Szász ország, Német országnak ama nagy része, vólt, melly Lengyel és Cseh orsz.októl a' Német tengerig és Dániaig terjedett; két kerületekre osztódott t. i. a' felső és alsó Szász kerületekre, l. mindkettőt.

Szász Választó Herczegség, Tilsziti békességtől fogva 11. Dec. 1806 eszt. az eltörlött Rajnai szövetségben Kirs. vala, (50° 10′—52° 19′ É. Sz. és 28° 4—33° K. H.) között fekszik északra és keletre Prusszia orsz. délre Würzburg, Bájor orsz. és Austria, és nyug.ra Westphália határozza. Térség nagysága 752 □ mfd. vala, ebből mint 1/5 része jutott Prussziának egynéhány mill. lakosokkal, ezeknek száma 2,085720 vala a' sergeket ide nem számlálván. Hegyei között vannak a' Erzhegyek, Fichtel hegységnek ágai némelly igen magas tetőkkel. Folyói: Odera, Albis, Saale, 's a' t. A' földnek termékenysége igen nagy, miveltetése jeles. Legjelessebb termései: gabona, kivinnivaló gyümölcs, igen jó bor, répa, répa magvok, kék festőfü, buzér, vad sáfrány, len, kender; fában hol héjánossága, hol bősége vagyon, vannak még hegyein jeles legelő helyei, kivinnivaló hüveljes veteményi, szurokkal és krumplival egygyütt; találtatnak benne ezüst, ólom, réz, czin, vas, czink, kóbalt, Wismuth, 's a' t. majd minden használható drága kövek nemei úgymint: márvány, kigyókő, topászkő, krystáj, homokkő, karniól, achát, opál, jaspis, chalcedon, gránát, 's a' t. legjelessebb porczellán agyag, kőszén, büdöskő, timsó, gálitzkő, só, ásványos forrásokkal. A' juhok szép gyapjút adnak; a' szarvasmarhák, lovak, és méhek tartása jó nyereséggel járó. Vad állatoknak és halaknak minden nemeiben bősége vagyon, a' Lipsiai

Patsir-

Digitized by Google

patsiriták különössen kedveltetnek. A' lak. kevesseket kivévén az evangelikus hitvallást követik. Kormányozója egyedül uralkodó (monarcha), de az ország rendjei által határoztatik. Ország jövedelme 12 millio for. kölcsége 11 1/2 for. Országadóssága 35 mil. mégyen, ezen summából esztendönként 2 mill. huzattatik-le. Szárazon lévő hadi ereje 34000. Ezen ország a' régi Szász orsz.ból, vagy is a' régi választó és örökös tartományból, felső és alsó Luzátziai Mark Grófságokból állott, de a' Bécsi Congressus szerént alsó Lusatiát egészen, felső Luzátziának, nagyobb részét elvesztette, melly Burkus orsz.hoz jött. A' régi Szász orsz. foglalja magába a' Miszniai, Wittenbergi, Lipsziai, Majszeni, Voigtlandi, Neustaedti, és Thüringiai kerületeket, Merzeburg és Naumburg-Zeitz megyéket, Querfurt Fejedelemséget, Henneberg Grófs.nak egy részét. De ebből is a' Thüringiai, Chur, és Neustädti kerületeket egészen elvesztette, Wittenbergával, Barbyval, és Gommernnel; és még a' Meiszeni Leipzigi kerületeknek, Merseburg 's Naumburg-Zeitz Stifteknek jó részét; a' Querfurti Herczs.get, a' Voigtlandi Gefäll, Blintendorf, Sparenberg, Blankenburg birtokokat. Henneberg Grófs.nak hozzá tartozó részét. Ezek is Poroszsziához kapcsoltattak. Mostani népessége és nagysága még elnem határoztatott. Fő vsa Dresda, és Leipzig.

Sachsen (Länder) l. Szászok földe.

Sachsenberg, vs Waldecki Fejedelemségben.

Sachsenburg, mvs Karinthiában, Villachi ker. Dráva mellett 3 kastéllyal, egy pléb.val pósta úttal. Környékében sok sárga réz készíttetik, vagyon egy Piskoltz- és vas bányája.

Sachsendorf, falu Hildburghausen Her.ben gálicz kö bányával.

Sachsenfeld, uradal. egy régi kastéllyal, Erzgebirgi Szász ker. Itt sok mesterséges bádog portékák készítetnek.

Sachsenfeld, uradalmi mvs, alsó Stajer orsz. Cilli ker. a' Sán fó mellett 80 h. pléb. val, mintegy 50 esztendő előtt egészlen elégett.

Sachsenhagen, (52° 23′ 51″ É. Sz. 26° 54′ 31″ K. H.) vs Schauenburg Grófs.ban a' Westfáliai kerületben egy templ. 100 h. 730 l. Ennek előtte itt két sós kútak valának.

Sachsenhausen, vs Waldeck Fejedelemségben.

Sachsenhausen, l. Frankfurt (Moenus meljéki.)

Sachsen-Lauenburg, l. Lauenburg.

Sachslen, jeles helys. Unterwalden kantonba Helveziában.

Sacile, Sacillum, kis vs Trevisoi Markban Livenza folyónál. Ezen hely azért nevezetes, mert 1809 eszt. itt az Austriaiak a' Franciákat meg verték.

Sacred, Hebridi szigeteknek egyike Skótzia mellett.

Sacrificios, szigetecske Mexikói tenger öbölben északi Amer. Tlascala tart. nak partján, Vera Crux-től nem messze; hasonló nevü kis szíget fekszik Darien nevü tenger öbölben.

Saczka, vska Cseh orsz. Bidschowi ker. Schwarz pa-

Digitized by Google

taknál 218 h. dékány templ. mal, 's ispitályal.

Sadagurra, kis vs Gallicziában Czernowiczi ker.

Sadao, Cádao, fó Portugalliában ez a' torkolatjánál a' tengerbe-kinyúló Espichel fokon allól Sadó nevet Kap.

Sadava, vs Arragonia Spanyol tart. Riguel folyónán.

Sadraf, Sadraspatnam, szép népes Francz. helys. keleti Indiának Koromandel partján, Páler torkolatjánál, egy kastéllyal, Hindusok és Europaiak lakják; vannak itt 7 Indiai pogány templomok, kép faragásnak kö sziklákba metszet csuda nagyságú darabjival. 1786 az itt lévő keresztény község 2000 lelkekből állott. Itt jeles pamut portékák készíttetnek; kiváltképpen az ugy nevezett gingan materia híres.

Säbie, Saebojum, vs Aalborg Dánus megyében, Jütlandban, igen alkalmatos kikötő helyel a' Bálti tenger mellett. Itten Európában legjobb krétá találtatik. A' lakosok mindenféle termésekkel jó kereskedést üznek.

Sänftenberg, mvs Austriában Ens alatt, Mannhard hegy felett fekvő fertályban Krems mellett, egy kastéllyal, országi ítélőszékkel pléb.val, és 115 h.

Saens, Saint, vs alsó Seine Francz. oszt. 2320 l.

Säter, középszerű vs Linster tó mellett Thalland tart.ban Svéd orsz.ban, Itten a' réz bányában egykor sok réz pénz veretett.

Saetta, innenső Kalabriának déli partján fekvő tengerbe kinyúló fok. Nápoly országban.

Safa, kis hely Meccatól nem messze, köves Arabiában. A' szarándokoktól gyakran látogattatik, mert eddig jutott Hágár, fiának vizet keresvén, mint tartyák.

Safachs, Sfux, uj formán épült vs de Capes öblénél Tunis partján Afrikában, olajjal és gyolcsal kereskedik.

Safarda, nagy fó Fez orsz.ban Afrikában, az Atlantikum tengerbe ömlik.

Saffelaere, vs Flandriába 2220 lak.

Saffi, v. Asfi, tengeri vs Dukalla Marokkói tart. csekély kastéllyal.

Saffig, vska és kastély Neft mellett. Trieri uradalomhoz tartozott.

Saffrai, vs alsó Ligeris (Loire) Francz. oszt. 2230.

Sagadahok, fó észak Amerikában, New-Hampshire tart.ban ered, Kenebeckkel öszvekapcsolódik, 's a' Merri-Merting öblöt formálja.

Sagadahok, v. Lincoln, Grófs. Massachusett ész. Amerikai szabad társaságban, Main tart.ban Wiscasset fő helyel.

Sagan, Herczegség alsó Siléziában Glogau Herczegség, és Luzátzia között, Bober fó mellett, Sagani Herczeg Asszonyhoz tartozandó, melly hajdani a' Kurlandi Herczegnek leánya és a' Trubetzkói fejedelemnek felesége vala 22 1/2 □ mfdön 36500 emberek laknak, jobbára lapályos 's homokos, de gabonában, lenben, gyümölcsben, fában vasban vadállatokban gazdag és termékeny. Fő vsa

Sagan, (51° 42′ 12″ É. Sz. 32° 59′ 30″ K. H.) 410 lábbal a' Bálti tenger' szinét fellül halladja, Bober fó mellett. Vagyon itt egy kastély, 561

h. 4700 l. egy kath. deák oskola, kath. tanitó mesterek' Seminárioma, csipkekötések, pántlika, posztó, spanyol-viasz és tükör, karton - és vászon nyomtató fabrikák, egy rézbánya, vászon és viasz fehéritő mívekkel. Itt jeles marha és gabona vásárok tartatnak.

Sagara, l. Helikon.

Sagard, vs Rügen szigeten orvos kúttal.

Sagarí, Zagora, régenten Pelion, Janjah Török tart. ban fekvő hegyes környék, Görögök lakják, kik selymet mivelnek; gyapjú takácsságokkal: és orvosi tudományokkal.

Ságh, Ipoly Ságh, magyar mvs Hont Várm.ben Ipoly mellett, mellyen által kő hid viszen. A' Vácztól Posonyba menő utban. F. U. a' Rosnyói káptalan. Lakos. mesteremberek és föld mívelők; 804 kath. 24 evang. és 7 görögök. Itt jó gabona, török búza, dohány, és bor terem; szép makk, és tölgyfa erdőkkel. Vagyon itt egy kath. templ. vámház, több malom, egy patika 's sóház is. Apát, Marót és Rétsáy között.

Ságh, magyar falu Soprony Várm.ben Festetits György Grófhoz tartozandó. Vagyon itt szép uradalmi kert majorság, halastó, méh tartás, kath. templ.mal 668 kath. 442 evang. l. Sopronytól 4 óra.

Saghire, vs Török Georgiában.

Sagittaria, l. Otaheite.

Sagona, pusztult vs Corsica szigetén azon nevű tenger öböllel, egy Püspök lakhelye.

Sagrabia, l. Agram, és Zágráb.

Sagras, fóvíz al. Italiában, Bruttiusok földén; itt győzték meg a' Locrensisek a' Crotonia fókat, Cicero szerént.

Sagres, vska és vár Algarve Portugallus tart. S. Vinczent fokon, jeles kikkötő helyel, hal, és csiga fogdozást űz,

Sagro, vs hajdani Korszika Francz. oszt. most Sardiniai Kirs.hoz kapcsoltatot 2090 lak.

Sagrus, fóvíz al. Ital. Peligner ek és Frentánok közt határ fóvíz most Sangro.

Saguenay, tart. Canadában, észak Amerikában, azon nevű fóval, melly Sz. Lörincz vizébe foly; az Angoloké.

Saguntus, Saguntum, régi, gazdag, hatalmas vs Edetanusok földén Hispaniában jó csèrépedény földdel; Hannibáltól elpusztíttatott, a' Rómaiaktól felépíttetett. Murviedro helynél találtak omladékira.

Sagul, Maratti Her.ség Hindostánban, Ostindiában.

Sagy, vs Saone és Loire Fr. oszt. 2100 lak.

Sahagun, vska Leon Spanyol Kirs.ban, Sea fónál termékeny lapályságban egy kastéllyal.

Sahara, azaz Pusztaság, (15—30° É. Sz.) térséges, szaraz, jobbára fehér 's szálló homokkal bétakart lapályság, Barbáriának déli részén, Afrikában Atlanticumi tenger, Marokko, Nigritzia, Biledulgerid és Senegambia között, keletről nyugotig 600 mfd. hosszú tér nagysága 60000 □ mrtföld; csak itt ott találtatnak plántáknövésére alkalmatos tájékok, melyekben Arabsok laknak, kik hibásan Maurusoknak nevezetnek, csak kevés folyók, és patakok találtatnak,

Digitized by Google

melyek a' homokba elenyésznek, vagy nagyobb melegségben kiszáradnak. Asott kútakban sós víz találtatik és sokszor szálló homokkal bétöltetnek. Augustus, September, és Oktober holnapokban sokszor nagy essők vannak, de ezek is néha 2, három esztendőkig is elmaradnak. Jobb tájékokban, de melyek ezen tartománynak csak kissebb részét foglalják-el, és némelykor egymástúl távúl fekszenek, tövisbokrok, külömbféle gyökerek, vad zöldség, vad gabona neme, szederj, bogátskórók, kevés helyeken Égyiptomi szilva és pálma fa terem. Szarvas gombák, és theaplántáknak egy neme is találtatnak. Ezen pusztaságban tigrisek, parduczok, oroszlányok, tevék, vad disznók, majmok, strutzok, nagy kigyók tartózkodnak. Lak. fő gazdagsága tevékben ökrökben, ketskékben, juhakban, lovakban, és nagy kutyákban ál. A' Parti lakosok kevés halászatot és földmivelést, és gummival, sóval, strútz tollakkal jeles kereskedést üznek. Fegyvereik hajitó dárdából (Hassugaja) kardokból, törökből és puskákból állnak Muhamedánusok és Fetisch imádók, hét ker.tekre vagyon felosztva, melyek következők: Zanhaga (mely legnevezetesebb) Suensiga, Asarad, Godgen, Terga, Lemta, és Berdoa.

Sachdanpur, vs keleti Indiában Seikek tartom.ban kastéllyal jeles pamut fabr.val.

Sahun, v. Sohohun, Sahuntala, vs Abchaser partján Török Georgiában 3000 l. Török udvártól rendeltetett Bey, vagy Bégnek (Helytartónak) lakóhelye, de ez igen kevés tekintettel és hatalommal bir.

Sai, nagy erősített vs Nigritziában Bambarra tartom.ban, kőfallal, tornyokkal, és sántzokkal körül vagyon véve.

Saibusch, Seypusch, l. Zywice.

Said, Sidon, l. Acre.

Said-Zain, a' régi Sidon, (33° 33′ 15″ É. Sz. 53° 8′ 30″ K. H.) vs Syriában Acre Basaságban, régenten igen nevezetes és jeles vala, 5000 Török, Marionita, Görög, és Zsidó lak. kik hasznos kereskedést üznek. Itt és a' szomszédságban sok pamut, bor és füge termesztetik.

Said, l. Aegyptus.

Sacdabad, vs Bengalia Angol Helyt. keleti Indiában, Bengalia Tart.ban vannak selyem és pamut fábrikái és meglehetős kereskedése.

Saikof, l. Ximo.

Saille, vs alsó Loire Francz. oszt. 3350 l.

Saima, nagy tó Orosz birodalomban keleti Finnlandban, 40 mfd. hosszú a' tenger szinét; 300 lábbal felül halladja, és minthogy keleti Finnlandnak csak nem minden tavaival közösül, igen térséges és messze terjedő tó lántzot formál. Nagy részint kietlen szigetekkel és tengeri borjúkkal tele vagyon.

Sains, vs Aisne Francz. oszt. 2080 lak.

Sainsle, erősített vs Sain vizénél Kasan Helyt.ban Orosz hir.ban.

Saintes, Xaintes, Santones, (45° 44′ 46″ É. Sz. 17° 2′ 15″ K. H.) alsó Charente Franczia oszt.nak fő vsa, régi, jeles vs 10300 l. fekszik egy

Digitized by Google

hegynek tövében a' hajókázható Charente fő mellett, melyen által Julian Csász.tól építtetett régi híd vezet; vannak itt gyapjú matéria, szőr materia, moldon, sapka, harisnya, bőr, papiros, porczellán, olvasztó mühely, cserép edény's m. efféle fabrikák, gabonával és török buzával, borral, pálinkával jeles kereskedést üz. Itt ezen osztály' elöljáróinak lakóhelye vagyon egy kereskedő itélőszékkel.

Saintes (les) Antilli szigetek egyike, l. Todos le Santos.

Saintogne, Santonia, tartom. Franczia orsz.ban, mely ennek előtte Angoumois-sal egy katonai főhelytartóságot formált. Atlanticumi tenger mellett, Aunis, Angoumois, Poitou és Guienne között fekszik, ennek előtte 98 □ mfdön, 228000 l. laktak. Charente folyó felső és alsó Saintognere osztja. Ezen tartomány felette kellemes, éghajlatja mértékletes; földje jobbára lapály, gabonában borban igen termékeny. Itt sok üröm terem, mely már a' Rómaiak idejében nagy hirben vala. A' borbúl többnyire pálinka készíttetik. A' marha tenyészet és a' lovak nagy betsben vannak. Igen jó agyagföldet különöml félekép használható homokot is találni. Alsó Saintogneben nagy hasznot hajtó sósmocsárok találtatnak. Ezen tartomány most Charente oszt.nak része.

Saisan, tó Mongóliában 40 mfd hosszú, 20 mfd széles, Irtisch folyó által formáltatik.

Sajani hegység, Altai hegyeknek része Siberiának, és Mongoliának határján, Jenisey fó forrásival.

Sajó, folyó Magyar orsz.ban ered Redowa felett Gömör Várm. Alsó Zsolcza mellett, Miskolcznak szomszédságában Borsód Várm. a' Hernádba szakad, sok áradásai miatt Miskolcztól alsó Solczáig a' part nagy töltéssel meg vagyon erősítve. Öblébe fogadja Esetnek, Muran, Bologh, és Rima vizeket. Sulyom számossan találtatik benne. Itt IV-dik Béla Magyar Király a' Tatárok, és velek egyesült Kúnok által megverettetett.

Sajó, folyó Erdélyben ezen Fejedelemségnek ész.ra fekvő részében ered, 's minekutánna némely folyókat fel vesz a' nagyobb Számosba öntödik.

Sajó Lád, mvs Borsod Várm. ben, Miskolczhoz 4 óra, Sajó vize mellett, a' posta uton. F. U. a' Religyiói fundus, lak. Magy. kat. tul. pléb.val, malommal és vásárokkal.

Sajó Sz. Péter, mvs Borsod Várm.ben, Miskolcztól 2 óra, Sajó vize mellett, a' Diós Győri urod.hoz és a' Religyiói fundushoz tartozik, lak. Magyarok, kath. és ref. jó határral és vásárokkal.

Sajó Udvarhely, Odorheju, nagy mvs Erdélyben, belső Szolnok Várm.ben, Sajó vize mellett, Somkerektől 1/2 óra. F. U. több nemes fam. lak. Magy. Oláhok, ref. és egy. ó hitüek; vásárokkal.

Sakari, fó Asiai Török birod. ban, melly a' fekete tengerbe öntödik.

Sakhara, helys. közép Egyptusban Dschise Basaságban, Memphis' omladékitól nem messze, még 30 álló, és több

Digitized by Google

elrontott Piramiseknek maradványjával. Találtatnak itt számos föld alatt lévő temetők. Bébalzsamozott holt testekkel (Mumie) kereskedik.

Saki Adassi, l. Chio.

Sakierek, Schipiwärek ága ész. Amerikában, alig találtat közöttök 300 hadakozók.

Saki tó, egésséges tó Krimeában, hosszas betegségek ellen hasznos iszapos fördőket szolgáltat.

Saklawi-Földek, Madagaskár szigeten Afrikában, lakosi munkások, és szorgalmatossak; az Europaiakat tiltják határjaiktól, azért is igen ismeretlen.

Sakmara, Uralnak meljék folyója Orosz bir.ban.

Sakumbe, tart. Monomotapa orsz.ban Zambese mellett, fő helye Empongo.

Sakunda, kereskedő helys. Anta tart.ban az Arany-parton Francz. és Angol kastélyal.

Sakutal-Bay, tenger öböl ész. nyugoti Amerikában, Kordillerák tövében, Schönwetter hegyet Mulgraves révpart mellett, Sz. Illyés nevű heggyel öszve kapcsolja. A' nagy hideg miatt éppen semmi plánta nem nevekedhet. Az itt fekvő erősség az Oroszok legdélibb gyarmatokat oltalmazza.

Sal, Sale só-sziget az úgy nevezett Zöld foknak szigetjei közül az egyik, kicsiny, hegyes, köszíklákkal nintsen körül véve; tiszta partjai vagynak, kikötő helyek nélkül szükölködik, az egy Palmera révpartot kivévén, melly csak száraz időkben használható. Nem egészlen terméketlen; jeles Egyiptomi szilvát termeszt, de semmi egyébfelé gyümölcset. Számossan találtatnak itt vad lovak, szamarak, kecskék, szarvas marha, tekenős békák. Legnagyobb gazdasága czen szigetnek tengeri sóból áll, melly itt a' szárazra kijövő, és elmaradó tengeri vízből önként készül. Ezen szigetet a' 18-dik századnak elején az essőnek héjánossága miatt lakosi elhagyták.

Sala, fó l. Saale; vs volt Thracia partyán is.

Sala, vs és kerületi fő hely a' Nápolyi innensö Fejedelemségben Nápoly Kirs.ban Sele fóhoz közel 5500 lakosokkal.

Sala, Salberg, (59° 55′ 10″ É. Sz. 34° 12′ 40″ K. H.) vska Westmanland Svekus tart. Sag fó mellett 2300 l. Itt vagyon a' leghíressebb Svekus ezüstbánya melly esztendönként 2000 markot ád, Gabonával, sóval, hallal kereskedik.

Sala, Salee, vs Fez orsz. Afrikában Benihasan tart. 6000 lak. csekély prédáló hajók' kikötő helyével.

Sala, Isola longa, kis sziget Austria Dalmátiában, sok helységekkel.

Salagnon, vs Isere Fran. oszt. 2580 l.

Salado, fojóka Andaluzia Spanyol Kirs.ban, melly Tariffa és Algeziras között Gibraltár szoros tengerbe szakad, Neve Salado de Arjona, hogy külömhöztessék attól, melly Granada és Ecija között Xenil fóba öntödik, Salado de Porcunna név alatt.

Salamanca, tart. Spanyol orsz. határos Estremadura, és Portugalliával; hegyes ugyan, de még is termékeny 210000 l. Fő vsa

Salamanca, Salmantica, régi,

Digitized by Google

és jeles vs Tormes fónál 3000 h. 15000 l. Vannak itt 9 ispitályok, nevezetes fő oskolával. A' fón által 25 hajlatból álló Római híd vezet. Templomok száma 24, mellyek között jegyzést érdemel a' káptalan temploma. Ezen vs nevezetes arról is hogy Wellington fő Vezér a' Franciákat itt verte meg.

Salamanca, Simancas, n. vs Yucatan félszigetben, Ó Mexico orsz.ban, ész. Amerikában, Spanyol és Indus lakosokkal.

Salamanderbay, l. Saldanhabay.

Salambria, régenten Peneus parti fó Janjah Török tart. a' tengerbe keveredik.

Salamea de la Serena, régi vs Estremadura Spanyol tart. igen magas hegyen épült kastélyal.

Salaminien, ker. Cyprus szigetben, fő vsa Famagusta.

Salamis, nagy sziget Allika körül Eleusis áltellenében; Ajax itt uralkodott hajdan; itt veretett szét a' bohó Xerxesnek roppant hadi serege, Skiras Kychria, Pityusa, neve is volt régenten; ó és uj Salamisra osztatott, azon nevű vsal, az Athenébéliek hatalma alatt 2) jeles vs Cyprus szig.ben, hol Pál Apostol Barnabással kiszállott (Ap. Cs. 135) utóbb Constantia nevet kapott.

Salampria, fó Thessaliában, Görög orsz.ban, régi neve Peneus, Issa és Olymp hegyek közt a' Thessalonikai öbölbe foly.

Salanche, Salancia, Sabaudiában, Faucigni tart. Arve fó mellett, marhával, sajtal, írósvajjal, gyapjúval nagy kereskedést üz.

Salánkement, mvs Slavoniában a' Pétervári ker.be, Tiszának Dunába való torkolatja irányába, jeles a' viza fogása.

Salessek, (a' három) legmagasabb tetői Bonapárte szigetének, ennek közép csúcscsa, Afrikában, a' tenger színét 9600 Párisi láb. felül haladja.

Salayer, Francz. sziget napkeleti Indiában, egy szoros kanális Celebes szig.től választja. 11 mfd hosszú, 2 szeles, tele vagyon szép erdőkkel, és hegyekkel, itt 60000 szorgalmatos lakosok laknak, kik 14 fejedelmek alatt állanak, sok kék, és fehér sujtásos materiát készíttenek. Itt vagyon Defensio erősség.

Salassi, jeles és harczra termett nép, Gallia Transpadanában, Alpes Graiae mellett; utóbb a' Rómaiak által ők is meghódíttattak, minekutána 100 eszt. múlva ismét szabadságra törekedtek volna, Augustus Cs. alatt T. Varró vezér által megaláztattak, 36000 rabúl eladattak, 4000 a' Praet. Cohors között katonáskodni kénteleníttettek. Fő vsaik: Augusta Praetoria (Aostas, és Eporedia) Joreas, 's a' t.

Salberg, l. Sala.

Salces, Salsulae, falu napkeleti Pirenaeus Fran. oszt. sós kúttal, erős hegyen épült kastélyal.

Saldagna, vs Leon Spanyol tart. Penna de San Roman hegynek tövében, szép és termékeny tájékban.

Saldanhabay, (33° 10′ D. Sz.) mélyen a' tengerbe kinyúló tenger öböl a' jó Reménység fokán, minden részről a' szélvészek ellen oltalma-

Digitized by Google

zott, 's bátorságos kikötőhely. Bémenetele sok szigetek és kősziklák miatt igen veszedelmes. Belső részébe több kis öblök vannak, úgy mint: Pavian, Hoetjes, és Salamander tenger öblök. Előtte fekszenek Bermudas, Franczen, és Fündling szigetek. Torkolatjában és magában az öbölben fekszenek Ganse, Mecken, Mäven, Iutten és Schaf szigetkék, ezen utolsó a' tengeri nyúlakban igen gazdag. Ezen öbölben sok fókák és halak tenyésznek. A' parton sok vad találtatik, de sem édes vizet, sem más frissitő italt, vagy ételt itt nem találni.

Saldern, pléb.val biró falu Braunschweigtól nem messze Fuse fó mellett 76 h.szép mulató kastélyal más jeles kertekkel.

Sale, Sala, vs Aosta vidékben Sabaudiában 4220 l.

Sale, l. Sal.

Salee, l. Sala.

Saleh, v. *Burargay*, fó Marokkó orsz. Afrikában Meknesnek déli részén folyik, Saleh, és Rabat között a' közép tengerbe ömlik, homokkal tellyes.

Salchhieh, vs alsó Egyiptusban Scharkieh tart. 6000 l. több egyesült falukból áll, igen erdős tájékban fekszik. A' Francziák ezen vst megerősitették, midőn 1798-ban itt kartélynykodtak.

Salenau v. *Solenau*, mvs Austriában Ens fó alatt, a' Bécsi erdő alatt való fertályban, Piestnig pataknál, Németh-újvár felé vivő pósta úton, vagyon itt pléb. és réz bánya.

Salem, Essex Grófs.nak fő vsa ész. Amerik. Massachusetts szabad társaságban tengerbe kinyúló föld csúcson; 928 h. 7920 l. Vagyon itt szabad oskola, egy váltó ház, 2 révpart, Rúm pálinka égetéssel, vitorla posztó kézmívvel, jeles tőke hal fogással, és kereskedéssel.

Salem, Grófs. New-Jersey ész. Amerikai szabad Társaságban hasonló nevű vsál, és Akademiával.

Salem, főhely ész. Carolina. Amerikai szabad Társaságban.

Salemi, vs Sitziliában Wal-di Mazzara tart. Salem fónak forrásánál 1821 h. 8000 l.

Salernes, vs War Francz. oszt. 2420 l.

Salerno, (40° 35′ É. Sz. 32° 19′ K. H.) vs a' Nápolyi innenső fejedelmességben Nápoly orsz.ban hasonló nevű tengeröbölnél néhány hegyeknek tövében, mellyek azt a' száraz föld felől körül veszik, 9200 l. hegyen épült kastélyal; lakja Érseknek; útszái rendetlenek, szorossak, és lávával kivagynak rakva. Vagyon itt talált gyermekek' háza, igen alászállott fő oskolával. Az úgy nevezett Orvosok számára rendelt Salernoi oskola néha igen jeles vala. Septemberben itt nagy vásár tartatik. A' fő templomban vagyon 7-dik György Római Pápának temető helye.

Salernum, most Salerno, eleinten Hannibállal tartott, de a' Rómaiaktól megalázta tott; innét híres a' Schola Salernitana.

Salfenberg, vagy magas Salfe, igen meredek hegy Bájor orsz. Salzachi ker. a' kath. templ. itt igen jeles Búcsúk tartatnak.

Sali, l. Portudal.

Salian, vs és sziget Kúr fóban,

Digitized by Google

és mellette, melly innét nem messze a' Káspiumi tengerbe ömlik. Schirwan napnyug. Persiának tart. nyában. Jeles itt a' halászat, és szomszédságában sok só források találtatnak.

Salina, helys. Cyprus szigetében, melly Salaminia, vagy Porto Constanzo nevet visel, sóval kereskedik. Ez a' Salamis Solon Törvény szerzőnek hazája.

Salicetto, vs Sabaudiában 3000 lak.

Salinas, vs Guipuzcoa Spanyol tart. Déva fónak forrásán vannak itt só források.

Salinas, tenger öböl Peru Spanyol vice Kirs.ba.

Salines, fó Czyprus szigeten, Lamathuzia ker. egy kikötő helyel.

Salini, Dydyme, Gemella, a' Lipari szig.knek egyike, jó horral gyümölccsel és sóval.

Salins, Salinae, (46° 28′ É. Sz. 23° 36′ H. H.) vs Jura Francz. oszt. Furiense fó mellett, 8100 l. jeles só forrásokkal. Szomszédságában jáspiskő, alabástrom, és fekete márvány bányák találtatnak.

Salir, helys. Estremadura Portugal tart. kis hajóknak számára alkalmatos kikötő helyel.

Salisbury, v. *New-Sarum*, fő vsa Wilt Angol Grófs.nak, Nadder, Willey, és Avon fóknak összefolyásán 1350 h. 9600 l. Vagyon szép Tanácsháza, káptalan temploma, melly a' Gothusi építő mesterségnek remek munkájihoz tartozandó. Aczél, flanel, és szövött csipkék fakbrikája is jeles. Serfőző házai számossak. Innét 40 angol mfdre terjed a' lapályság, mellyen egy milliomnál több juh legel. Ezen lapályságban még a' Druidek idejéből igen régi maradvány találtatik, mely Stonehenge nevet visel, és összerakott köszikla darabokból áll.

Salisbury, virágzó Hely Maryland ész. Amerik. szabad Társaságban Sommerset Grófs.ban rév parttal.

Salla, falu alsó Stajer orsz. Grätzi ker. hasonló nevü pataknál, mely Woitsberg mellett a' Kainachba szakad, Stub havasok tövében fekszik, egy vas bányával.

Salland, legjelessebb, és legjobban délnyug.nak fekvő része felső Yssel tart.nak, Drenthe és Bentheim Grófs. Twente, Zuitphen, Welnwe és Zuider tavak között.

Salle, vs Gard Francz. oszt. 2010 l.

Salle, vs kanális Fran. oszt. 2360 l.

Salle, vár Ceylon szigetében, Ost Indiában, Portugallusoké.

Salles la Source, vs Aveiron Fran. oszt.

Sallies, vs alsó Pyrenaeus Fran. oszt. 6140 l. sóbányával.

Salló, (nagy) népes priv. mvs Bars Várm. Lévától 2 1/2 óra. F. U. az Esztergomi Érsekség'. A' lakosok dohányt, szőllöt, kukoritzát termesztenek, juhok, és lovak tartásával foglalatoskodnak. Az ide való vásárok jelesek szoktak lenni. Vagyon itt egy kath. temp. is. Lakosinak része kath. része refor. tul. Ekkles.val.

Salló, (kis) Male Sarluky, Bars Várm.ben. Nagy Salló mellett, F. U. több nemes fam. lak. Magyar. kat. és ref. jó boráról nevezetes. Mind a' kettőben 712 kat.

Digitized by Google

12 evang. és 946 ref. lakos számláltatik, tulajdon pléb. és Eklesiával.

Salm, kis fó Trieri környékben, Manderscheidnál ered, Trieren aiúl Mózel fóval egyveledik.

Salm, Fejedelemségre emelt Grófs. felső Rajnai ker.ben a' Wasgaui hegyek mellett, Wetterreichban, Lotharingia és alsó Alsátzia között; hogy az alsó Salm Grófs. tól, melly a' Luxemburgi Herczs. fekszik, megkülömböztessék, felsőnek nevezetik. A' Salmi fejedelmek a' Wild és Rajnai Grófoktól származnak, 1623-ban a' Római Sz. Birodalom' rendjei közé számláltattak. A' Salmi ház két hasonló nevet viselő, de nem atyafiságos ágakból áll. u. m. a' Rhénusi Grófok' és Reiferscheidi familiából. Az elsőhöz következendő fejedelmi lineák tartoznak t. i. Salm-Salm, Salm-Kyrburg, a' Wild és a' Rhénusi Grófok. Salm-Salm 1801-ben a' Lünevilli békesség által elvesztette Salmi fejeds.gét, a' Rhénusi Grófs.nak egyik részét más uradalmakkal, 's Rhenizöllét, öszvességessen 9 □ mfd, több mint 14000 l. 198000 fr. jövedelmét. Helyette Anhalt Grófságot, hasonló nevű vskával 's kastélyal, Bocholt és Achaus hivataloknak két harmad részét öszvességessen 10 1/2 □ mfd 36700 l. 150000 fr. jövedelmet nyert. — Salm-Kyrburg a' Rhénusi Grófs.ban fekvő részét, némely uradalmakat Fran. orsz.ban és az eggyesült Belgyiomban 100000 fr. jövedelemmel vesztette el, de helyébe Bucholt, és Aahaus hivatalok' egy harmad részét kapta, 10 1/2 □ mfd 80000 fr. jövedelemmel. Az úgy nevezett Wild, és Rhénusi Grófok, minden birtokokat elvesztették 7 1/2 □ mfd 17000 l. 80000 fr. melly helyett Horstmár hivatalnak maradványát 4 vsokkal 33 helységel kapták. Salm Reiferscheid, elveszté alsó Salm Grófságot, Dyk uradalmat, öszveségessen 3 1/2 □ mfd 9000 l. 70000 fr. E' heljett Reiferscheid-Bedbúri ház a' hajdani Mainczi Krautheim hivatalt kapta mind azzal, melly Jaxt fón innen ahhoz tartozik, a' Würtembergi Királys.ban állandó esztendőbéli 32000 forintokkal. A' most uralkodó Salm Reiferscheid-Bedburi Grófs. 1804-ben a' Német Császár által Római Sz. birod.béli fejedelemmé tétetett, melly méltóság első szülöttiben örökös; Krautheim urad. pedig Gerlacheim birtokkal Krautheimi fejedelemség név alatt állíttatot fel. Ezen Fejedelem alsó Salm helyett 12000 fr. kapott. Reiferscheid-Dyk pedig jutalom jószágú Grófsága miatt a' Frankfurti káptalan' birtokából, 28000 fr. esztendőbéli jövedelmet nyert.

Salm, vs Ourthe Fr. oszt. 2430 l.

Salm, l. Salum.

Salm, Sulmona, k. fó Trieri Érsekségben, Rajnán tulsó Prusszus bir.ban Munderscheidnál ered, és Trieren alól Mosellába vegyül.

Salmansweiler, Salomonisvilla, ennekelőtte nevezetes Cisterciták Apátsága Ach folyótskánál Svéviában, Überlingen, és Bódeni tóhoz igen közel fekszik, 6 □ mfd környéke, 7800 l. 78000 fr. jövedelemmel. 1803-ban a'

Digitized by Google

Baden N. Herczs. kapcsoltatott. Ostrach hivatal Schemmerberg urad.mal Thurn és Taxis Fejedelemnek jutott.

Salmantia, hol Salamanca.

Salmünster, vska Fulda Fejedelemségben Kinz mellett.

Salnich, fó Albániában, melly az Adriai tengerbe öntödik.

Salo, vska Olasz orsz. Bresciai hegyek között 4600 l. Garda tónak nyugoti partján, igen kellemetes tájékban.

Salo, révpartotska Catalónia Spanyol tart.

Salobregna, régi és kösziklán épült kastélyal biró vska Granada Spanyol Kirs.ban a' közép tengeren, nagy czúkor kereskedésel.

Salog, (az az vásáros hely) falu Karnioliában Laybachi ker. 1/4 órányira Laybach' fónak a' Szávában való bé folyástól. Itt alsó Stájer orsz.ból és Karnióliából a' portékák ki rakatnak.

Salamon szigetei, l. új Britannia a' II. Darab függelékében.

Salon, vs Rhodanus torkolatja Francz. oszt. 6240 l. Gabonával, hüvelyes vetemények, olajjal, juhokkal, gyapjúval, és durva posztóval kereskedik.

Salon, Tejónak mellesléginél fója Spanyol orsz.

Salona, vs Livádia Török tart. görög Püspöknek lakó helye. Gyapjúval és dohánnyal kereskedik.

Salona, Salonae, falu Dalmátziában hasonló nevü tengeröbölnél, kevés gunyhókból ál, vagyon itt egy templom, Martia Iulia Római vsnak omladéki látszatnak; nem rég több régiségek találtattak. Itt laktak hajdan az Illyrium királyi, itt tartózkodott Diocletián Cs. is.

Saloniki, Thessalonica, l. Selaniki.

Salpe, Salapia, vska Püspökséggel Capitanata Nápoly tart.ban Ofantó fónak az Apuliai tengerbe való kifolyásától nem messze, vagyon itt jó sóbánya.

Salsette, jól mivelt, nádmézben gyümölcsben és riskásában gazdag sziget, környéke mintegy 7 Olasz (1 3/4 német mértfd), Bombay napkel, Indus Helyts. Számosak itt a' vad állatok. Vannak kösziklákban metszett jeles Bálvány templomi, több barlangok, bolthajtások, oszlopok, csatornák, 's a't.

Salso, fó Sitziliában, melly Wal di Demona tart.ban ered, délnyugoti parton a' tengerbe ömlik, nevét sós vizétől kapta.

Salsó, falu Piacencza Herczs. ben nagy sóbányával.

Saksona, vs Catalonia Spanyol tart. egy kösziklán, Cardonero mellett egy kastélyal.

Salstadt, Salestadt, vska Upland Svekus tart. Botniai tenger öböl mellett Királyi kastélyal.

Salta del Tucuman, v. *San Felipe el Real*, vs Tukuman déli Amerik. tart. 2000 lak. ország Kormányozónak lakóhelye, eszten.ként nagy marha vásárokat tart, lovakkal, öszvérekkel kereskedik, melyek Peruba hajtatnak.

Saltash, helys. Cornwall Angol Grófs.ban, déli Walesben Támárnak torkolatnál, Ostrea csiga fogásból, maláta kereskedésből, és par-

Digitized by Google

ti hajókázásból élnek lakosi.

Saltcoalt, vs déli Scótziában Air Grófs.ban 2300 lak. vagyon itt kikötő és hajó csináló hely, heringfogás, és jeles ferdő intézet.

Saltee, (grat-and little) két szigetkék, Wexford angol Grófs.nál.

Saltendorf, l. Burglengenfeld.

Saltfleet, helys. Lincoln angol Grófs.ban, Humbernek torkolatjához igen közel, kis révpartal.

Saltholm, téli vízáradások miatt lakhatatlan szigetke, Dániában Amack szig.nek irányában, a' szoros vagy is Sund tengerben, nyáron szénában igen gazdag.

Salum, v. *Salm*, közép Senegambiában fekvő Kir.ság, Sin, Badibu, alsó Jani, és Ualoff tart.nyok között 550 geogr. □ mfd nagy, 300000 lak. Ualoffok, kik munkások, és jeles kereskedést üznek. Ezen tartom. termékeny és gazdag. Fejedelmé Bur-Salum, az az: Salumi Királynak neveztetik, és Kahone fővsban lakik.

Saluzzo, Mark-Grófság Olasz orsz. Nizza Piemont Luzern Grófság, és a' hajdani Delphinátus Francz. tart. között. Fővsa

Saluzzo, Salutium, Augusta Vagiennorum, (44° 35′ É. Sz. 25° 7′ N. H.) vs Pó fótól nem messze 10150 lak. egy kastélyal, szép Káptalan templ.mal, némely fabr. kal. Termésivel kereskedik.

Salvages, Insulae Silvestres, az az, vad szigetek, (30° 18′ 15″ Ész. Sz. 1° 47′ N. H. Ferrótúl) kiégett kőszikláknak terméketlen csoportja Madéra és Kanári szigetek között, itt csak festőmóh, tengeri hollók, és kanári madarak találtatnak. Portugallusok, kik ezen kőszikla szigeteket magok birtokihoz számlálják, némelykor meglátogatják, kiváltképen hogy a' szerencsétlen hajók' romladékit feltalálják, v. orseilleket keressenek.

Salvaterra, vs Estremadura Portugallus tart. 2000 lak. egy kir. vadász kastélyal.

Salvatierra, helység Alava Spanyol tartom. vagyon itt egy bőr fabr.

Salvatierra, vska Galliczia Spanyol tart. itt az egész tart. ba legjobb bor terem.

Salvelat d' Angles, vs Herault Fr. oszt. 2650 lak.

Salz, folyóka alsó Palatinátusban, mely Speyer felett 2 órányira a' Rajnával eggyesül.

Salza v. *Salzach*, fó Stajer orsz. melly Austriában közel a' határhoz ered, Zell mellett kilép, ezen mvs mellett elfolyik, annakutána nyugot felé vévén folyását Reifling mellett az Ens fóba öntődik. Az egész útját pusztaságok, és kősziklás hegyek környékezik.

Salza, folyó Bajor Salzachi ker. Kriml falutól nem messze az úgy nevezett felső Pinzgauba, Ache, és Natternache patakok' eggyesüléséből származik, 's Salzachnak neveztetik, először kelet, azután észak felé folyván, ezen ker.nek legtöbb patakit öblébe felvévén, Hallain mellett hajókázható lesz, és Burghausen alól Inn fóba szakad.

Salzachi kerület, Bajor orsz. Bajor Herczs.ből e' részeket foglal magába, ú. m. Simbach, Burghausen, Traunstein, Reichenthall és Kitzbühel tartományi törvényszékeket, Freysingen Feje-

Digitized by Google

delemség' részeit, Salzburg és Berchtesgaden Fejedelemségeket, Zillerthalt kivévén, mellynek része Inn ker.hez, másika pedig az alsó Duna ker.hez kapcsoltatott; ezenkívül még Austriai Inn és Hausruck fertálynak részei is ide tartoznak. Kel.re Stajer orsz. és Austria, északra az alsó Duna, nyug.ra Inn és Isar ker.tek, délre Karinthia környékezi. Éghajlatja déli és keleti részeiben durva és hideg, észak felé melegebb 's kelemetesbb. Vagynak itt nagyobb részént örökös hóval takart hegylántzok, legnagyobbak a' Groszglockaui, Hochwartshöhe, Wiesbachhorn, 's a' t. Számosak hallal bövelkedő folyói: ú. m. Salzach, Saal, Inn. Itt vannak az egész Kirs.ban legnagyobb és számosabb tavak; ú. m a' Chiemi, Király-v. Bertalan tava, Tachen, Matt, Atter és Mond tavak, több ásványos forrásokkal. Szarvas marha, lovak, kecskék, juhak, és disznók tenyészete nevezetes. Az erdők mindenféle vad állatokat táplálnak. Folyók és tavak nem csak halban, hanem rákban is igen gazdagok. A'gabonának minden neme termesztetik, len, kender, komló, hüvelyes veteméný, gyümölcs, 's a' t. Érczben is nagy gazdagsága vagyon, ú. m. aranyban, ezüstben, rézben, vasban, kénkőben, kobáltban, kénesőben, czinobriomban, festő értzben, egér maszlagban, gálitzkőben, timsóban, salétromban, krístályban, márványban, alabastromban, kigyókőben, malomkövekben, gypszben, köszénben, sóban 's a' t. Ezen kerület 381090 lak. számlál. Most Saala folyóig ismét régi Urának az Austriai Háznak birtokába került. Fő vsa Salzburg.

Salzberg, vska Christiania Norwegus szövetségben, Drammen fónál.

Salzbrunn, falu alsó Siléziában Schweidnitzi ker.ben, 1700 lak. Az egész Siléziában csak itt találtatnak sós források és egésséges kútak.

Salzburg, Salisburgum, régenten Németh Érsekség, 1803 eszt. ólta pedig Herczegség, 's kártérítésül Ferdinand Főherczeg, és Toskánai N. Herczegnek általadatott, Választó Fejedelmi czimmel díszesítve; 1805-ben, a' Posonyi békesség szerént az Austriai házhoz, a' Bécsi békesség után pedig 1809-ben Bajor orsz.hoz kapcsoltatott, most ismét Austriáé. 180 □ mfd nagys. de 40 lakhatatlan; az 29° 7′ és 31° 34′ K. H. Ferrószi-töl, és 46° 40′ és 48° 2′ É. Sz. között fekszik, keletre felső Austria és Stajer orsz. délre Karinthia és Tyrolisnak része, nyugotra Tyrolisnak többi részei Berchtesgaden, és Bajor orsz. ész.ra Austria Inn fertály, és Bajor orsz. határozza. Salzburg lapályos és hegyes tájékra osztatik fel, hegyes részéhez közönségesen Pangau, Lungau, Pinzgau kerül. és Zillerthal számláltatik 193000 lak. Jövedelme általjába 908750 for. Déli része hegyekkel tele vagyon, mellyek nagy és termékeny völgyeket formálnak, némelyek közülök még is örökös jéggel és hóval takarva vannak, folyói között nevezetessek Salza, és Saale. Jelesebb termései közé szám-

Digitized by Google

láltatnak: kösó, márvány, más ásványok, szarvas marha, sertés, len, kender, fa. Salzburg Berchtesgaden Fejedelemséggel, ennekelőtte Inn fertály is hozzátartozott, most Austriához, és Hausruck fertályal Salzachi kerületet formálja Bajor orsz.ban. Már az Austriai háztól a' Rajna melléki tartom.kon egész Salcza és Inn vizéig visszacseréltetett; a' Zilli és Brixeni völgy pedig belőle Tyrolissal eggyesíttetett. A' Salzburgi lapályos tart.nak csak hátulsó része, dél napkelet, és nyug. felé környékeztetik hegylánczoktól, és azon ker.ket foglalja magába, mellyek kissebb osztályokra részelve, kelet felé dél és nyugot felé pedig nagyobb osztályokra foglalva, fekszenek, és az Austriai Inn fertályt, Bajor orsz.tól, és Berchtesgadentől határoztatnak. Leghosszabb és félbe nem szakasztott terjedése Golling, és Lueg Salzburgi áltjárástól Tittmoningig mégyen, a' legnagyobb szélessége pedig Wagingtól Straszwalchenig terjed.

A' Salzburgi hegyes tartomány Salzburg Herczs.nek legnagyobb és termékenyebb részét foglalja magában. Ezen hegyes tartom.nak szoros útjai között ezek legnevezetesebbek, Stájer ország felé a' Mandlingi út, Tyrolis felé a' Strubi, Kniepaszi, Luftensteini béjárások, ezenkívül Golling és Werfen között fekvő Luegi út, melly a' természet által jeles erősséggé formáltatott, ezen Salzburgi hegyes tartom. általjába Pangau, Lungau, Pinzgau, Windischmatreyba Pfleggericht, Lengberg, Zillerthal, és Hopfgarten környéki ítélőszékekre vagyon felosztva.

Salzburg, Salisburgum Juvarium, (30° 49′ 10″ K. H. 47° 48′ 10″ É. Sz.) ennekelőtte valamint most is Salzburg Herczs.nek fő vsa, Salza mellett, mellyen által 370 láb. hosszú, és 40 láb. széles híd vezet. Nagyobb részint szoros útszáiban 4—5 emeletű, Olasz fedelű házak találtatnak. Lakosinak száma 14000 felülhalad. A' házak száma 1400, és a' templ. 87. mégyen. A' Káptalan templom az építő mesterségnek remek munkája. Jegyzést érdemel kiváltképen az új Mönch hegyen keresztül vágott kapu. Legjelesbb épületekhez számláltatnak: a' kastély, Mirabella nyári palota, Benediktinusok' Sz. Péter klastroma. Ezen vs egy Püspöknek, fő posta hivatalnak, egy orvosi visgáló Comissiónak, Politzia Komisszáriátusságnak, országi ítélőszéknek, és számtartóságnak lakóhelye. Vagyon itt egy Gymnasium, Papi Seminarium, más több nevelő 's tanító, betegek', és szegények számára rendelt jóltévő intézetekkel. Vagynak itten bőr, kártya, harisnya, tubák, pipa, 's m. ef. fabrikák, harang öntő míve, puskapor malmok, szomszédságába vasbányák, ezenkívül több tudós mesterség mívesekkel, drót húzókkal, lakják. Mellette vagyon Hohen-Salzburg vár.

Salzburg, Wiz-Akna, l. Sóvár.

Salzburger Kopf, 2006 láb magos hegy Westerwaldban a' volt Bergi N. Herczs.ben.

Salzdahlum, Wolfenbüttelhez közel fekvő falu, sóbánya-

Digitized by Google

val, Hercz. mulató kastélyal, rajzolatok gyüjteményével.

Salzderhelden, mvs Grubenhagen Fejed.ségben, Leine fóhoz közel, egy templ. 92 ház. 610 lak. sóbányával, mely eszt.ként 7—8000 mérő sót ád.

Salzdetfurt, mvs Hildesheim Fejedlms.ben, erdős, vs hegyes tájékban, 137 ház. 980 lak. sóbányával, mely eszt. ként 15—18000 véka nyereséget ád.

Salze, folyó Mansfeld Grófs. ban, ez Bartsch fó által öblösítetvén, Salzmünde mellett Saale fóba szakad.

Salzfluss, v. is *Só folyó*, fóviz a' Hottentották tart.ában, ered az úgy nevezett Pferdebergi hegyeken, és Tafel tengeröbölbe folyik.

Salzfluss, legfeljebb 40 ölnyi mély tengeröböl, mely nyugoti Indiának Guadeloupe szigetét két, Grande és Basse-Terre részekre osztja.

Salzgitter, mvs Braunschweigban, a' Braunschweigi Választó Fejedelem házhoz tartozandó, vannak itt 303 ház. 1500 lak. Salzliebenhall sóbányával, és Chemikus mühelyel.

Salzhaff, keleti tengernek öble Mecklenburg-Schwerini N. Herczs.ben.

Salzhausen, vs felső Hassziai Fejedelemségben, só bányával.

Salzhemmendorf, helys. Calenberg Fejedlms.ben 150 ház. sóbányával, hasznos köszén égetéssel a' közel fekvő Oster erdőben.

Salziger See, nagy tó Mansfeldi Grófs.ban Thuringiában, melly Erdebornnál kezdődik, Rollsdorf mellett az úgynevezett kötöltés közt Salzke vize által elfolyik, hossza 1 mfd, széles. 1/2. 60 láb. mélys. igen tiszta konyha sóval bir.

Salzinsel, l. Sale.

Salzkammergut, hegyekkel, és tavakkal körülvétetett környék alsó Austriában, Ens felett való tart. melybe az Obderensi sóban gazdag hegyek fekszenek. Ezen környékkel határos ész.ról a' Hausrucki fertály, ész-kel. ről Traun tava, délkel.ről és délről felső Stajer ors. dél-nyug.ról Salzburg, és nyugotról ismét Hausruck fertály. A' só hegyek Ischl és Hallstadt mellett fekszenek. Lakosinak száma 20000re tétetik, só évként ásatik 660000 mázsa. Ezen környéknek legnevezetesebb terméseihez tartozik a' són kívül még a' márvány is, és alabastrom.

Salzkotten, (51° 40′ 45″ É. Sz. 26° 14′ 38″ K. H.) vs Paderborn Fejedlms.ben, 1 templ. 212 h. 1040 lak. kik között 70 Zsidó, az ide való sóbánya tiszta jó sót és eszt.ként 3000 mázsát ád.

Salzliebenhall, l. Salzgitter.

Salzpfanne, katona strázsahely Kaplandban, a' feketék földén, Schwarzwasser fónak torkolatjánál.

Salzschlief, falu Fulda Fejedelemségben sóbányával.

Salz vagy Natrum, az az: sós tavak: Ægyiptomban találtatnak.

Salzstetten, falu Würtembergben közép Neckár országi ítélőszékben, 850 lak. Heiligenbronnen nevű ferdővel.

Salzuflen, vs Lippe-Detmold Fejedelms.ben Salza fó mellett 250 h. 1170 lak. vagynak itt sós források.

Salzungen, vs Henneberg Grófs. ban a' Meiningi birtokok-

Digitized by Google

hoz tartozandó, Werra fó mellett, vannak itt 2200 lak. 420 ház. Schnepfenburg kastélyal, kender bársony fabr. és só bányával, mely a' vsiak tulajdona. A' vstól nem messze vannak Grundhöfer savanyú kútak, mellyeknek vize ferdésre, és italra alkalmatos.

Salzwedel, vs a' Brandenburgi Ó Markban, az itt hajókázható Jeetze folyó mellett, melly által régi 's új vsra részeltetik a' vs. Vagyon 3 templ. 1 Gymnasium, 1 polgári, és 4 elementáris oskolája, Erzsébet' ispitálya, 884 h. 4400 lak. 1 téglaégető helyel, több serfőző házakkal, posztó, és bőr kesztyű fabr.val, timárokkal, agyagpipák, és varró-tő fabr.val. Kereskedése jeles. Tart 3 közönséges, 1 marha, és 1 gyapjú vásárt.

Sama, v. *Schama*, meglehetős Szerecsen vs Haute orsz.ban az arany parton, fekszik dombos helyen, Sz. János, v. György fónál, tulajdon szabad társaságot formál.

Samadang, Prinzeneyland nevezetű szig.nek főhelye keleti Indiában, házai, mellyeknek száma 400. 4—5 láb magas karókon a' föld felett állanak, ezeknek oldal falai és padlatja bambus nádból vagynak fonva, fedelei pedig pálma levelekkel vannak takarva, riskása bőségben termesztetik.

Samana, félsziget nyugoti Indiában, mely kelet felől szoros földnyak által S. Domingóval kapcsoltatik.

Samar, l. Ihabao.

Samara, vs Simbirsk Orosz Helyts.ban, Samara fónak torkolatjánál, 640 ház. 3500 lak. kik halászatot és timárságot üznek. Halakkal, marhával, gabonával, fagygyúval, juh és bárány bőrökkel kereskednek, ezeket Orenburgból az útazó sereg hozza.

Samarang, kerítetlen vs Jévának keleti partján, Japana tengeröbölnél 10000 lak. környéke közel 1 mfd. Jeles itt a' révpart; vannak jól épült házai, nevezetes tárházai, és egy erőssége, riskását termeszt, halászatot és fával való kereskedést üz.

Samaria, Judaeának eggyik tart.nya, Galilaea, és tulajdonképp való Judaea között. Ginaea falutól egész Acrabatane kerületig terjedt délre. Fő vsai Sebaste v. Samaria, Jezrael, Neapolis és Sichem, 's a' t.

Samaria, v. *Schemrun*, máskép Sebaste, kevés gunyhókból álló szegény hely Palaestinában, Mahomedanusok és Görögök lakjak; a' még most is látható omladékok a' rég elpusztított hasonló nevű vsnak nagyságát és díszét fenntartják. Jerusalemtől északnak 8 mfdre fekszik. K. U. születése előtt 926 eszt.ben Omri Kir. által építtetett, és Oseas alatt K. U. szül. előtt 722 évben Salmanassar által elpusztítatott; felépült ismét később és virágzó lőn, de a' Törökök alatt egészlen elcsekélyedett.

Samarina-Makan, ország közép Senegambiában.

Samarkand, (30° 57' 23'' É. Sz.) népes 's erősített vs hasonló nevű tart.ban Bukáriában Sogd fó mellett; vannak itt több Török mecsetek, közönséges ferdők, jeles Muhamedán fő oskolák, csillag visgáló toronnyal, többféle fabrikák, papirosmalmok,

Digitized by Google

malmok, melyekben legjobb selyem és papíros készíttetik, kereskedése jeles.

Samba, Nilusnak meljék fója Habessiniában.

Sambales, Sanballes, sok nagy és kis szigetek Daria tart. északi felén észak Amerikában, 70 Olasz mfdnyi hosszan terjednek el. Cambales nevü fokig, némelyekben jó kikötők és révek vannak.

Sambanura, Konkadu országnak főhelye középSenegambiában.

Sambas, térséges, de rosszúl épült vs hasonló nevü ors. ban, Borneo szigeten, melyben gyémánt és arany találtatik.

Sambilon, 9 kicsiny szigetek a' Malakkai szoros tengeren Asiában, hajóknak igen veszedelmes hely ez.

Sambori kerület Gallicziában, Magyar ors. határján, 84 □ mfd nagys. E' tart.nak legkeletibb kerületjei közt az egyik, lapályos, és hegyes, mely hegyes része Magyar ors. határos, durva, 's hideg, Dniester folyó nedvíti. Lakosinak száma 229085, tehát 1 □ mtfdre 2727 jön, kik részszerént Rusznyákok 's Lengyelek, részszerént Németh letelepedések, (jobbára közép Palatinátusi, és Rajnaparti nemzetek) részszerént Zsidók, ezek számok 10160-re mégyen; 5 vskat, 3 mvskat, 348 falukat számlál. Lakosi szegények, és a' mint mondják, italra, és a' testi gyönyörüségekre igen hajlandók, a' Németeket kivévén minden pénz a' Zsidók kezéből jő. A' föld mívelést nagyobb részint restül üzetik, de a' krumpli termesztés nehány esztendőktől fogva gyorsabban folytatik. Itt sok vargák, és takácsok találtatnak: a' vászonnal való kereskedés sem utólsó ezen kerületben.

Sambor, (49° 31′ 30″ É. Sz. 40° 54′ 15″ K. H.) kerületi vs Gallicziában, Sambori ker. Dniester fó mellett, 1580 familiákkal. Jeles benne a' kastély, a' kat. 's görög templ. a' kath. Gymnasium, az ítélőszék, a' fehérítők, vászon kézmívek, a' sófőzés, a' dohány tárházak 's a' t. szomszédságában ujonnan a' Palatinátusbéli Németek rabarbara plántálásokat állítottak. Vagyon ker.béli Commandója és posta háza. Nem messze sóbányák is találtatnak. Ugyan ezen ker. ben Dniester fónak a' hegyekről való leszakadásánál fekszik.

Sambor, (*O*) vagy lengyelül *Stari-Sambor*, 410 Familiából álló kis vska, kath. 's görög plébival, és tanátsal.

Sambre, Saba, Sabis, folyó Hennegau Grófságban, az északi oszt. ered Nouvion falu mellett, la Capelletől 2 órányira, Landrecies, Maubeuge, és Charleroy falait mossa, egy darabig hajókázható lesz, és Namur mellett a' Maasba ömlik, ettől neveztettek az eltörlött Sambre és Maas franc. oszt.

Sambuamgan, tengeri fok, Magindanao szig.nek ész.keleti partján keleti Indiában, hasonló nevü főhellyel, 1000 lak. A' Spanyolokhoz tartozandó.

Sambue, vs Piemontban Stura mellett.

Samei, falu felső Jani ors. közép Senegambiában, az

Digitized by Google

Angol portékák depojával.

Sameland, l. Lappland.

Samen, hegyes tájékotska Habessiniában, mintegy 15 mtfd hosszú, legfeljebb 7 mfd széles. Bérfizető tart. Zsidók lakják, kik tulajdon Királlyal is birnak, ki mindég Gideon, Felesége pedig Judith nevet visel. Az úgy nevezett Judenfelsen, Zsidó köszíklán fekszik a' természet által erősített Gawsa fő vs.

Samhar, tart. Habessiniában, Massuahi Naib alatt áll, a' fekete Schihoi népség lakja.

Samkova, vs hegyek közt Sardiki Sandsakságban, Bulgáriában.

Samländi, v. *Schakeni kerület* keleti Prussziában, az előbbeni Samland tartom. nak Tapiaui kerül.vel. Fő vsa Königsberg, Regiomontum.

Samland, tart. nyug. Prussziában, Pregel, frisch Haff, és a' keleti tenger között, partjain borostyánkő találtatik; 3 ker.ket, t. i. Samland, Schalauen, és Nadraut foglal magában.

Samnium, északra Marsusok és Pelignusok, délre Campania, nyug.ra Volskusok és Apulia között feküdt föld Italiában; lakosi két fő népség volt: északra laktanak a' Samnetes Saraceni; délre a' Samnites Pentri; a' Rómaiaknak hol ellenségi, hol baráti vóltanak; hosszas viaskodások után L. Papirius Cursor, és Sp. Corvilius Cs. által meghódíttattak; vsaik többnyire földig lerontattak, mellyek ezek vóltak: Aufidena, (Alfidena) Bovianum (Boiano) Æsernia (Isernia), Saepinum (Supino), Telesia (Telese), Beneventum (Benevento), Candium 's a' t.

Samobor, l. Somobor.

Samochinites, v. Mezom tó, (Jos. 11, 5. 7.) Judaeában Pancastól 120 stad. 60 hossz. és 30 széles; k. Jordán belé folyt.

Samoczyn, nemes vs hajdani Warsói Herczs.nek Brombergi oszt.ban, most az új Lengyel Kirs.ban 62 ház.

Samodrachi, l. Samondrachi.

Samoen, vs Sabaudiában, Faucigny tart.ban 3130 lak.

Samogitia, v. *Schamaitek*, tart. ennekelőtte Herczs. Lithvániában, tulajdon Lithvániának ész.nyug. részében, a' keleti tengerig terjed; erdős, és több termékeny tájékokkal kevert tartom. melly igen sok mézet ád, kitsin 's serény lovai miatt nevezetes. Déli kissebb része Prussziához, a' többi pedig az Orosz bir.hoz tartozandó.

Samojedek, népség Orosz bir. ban a' Jeges tengernek mocsáros partjain, Mesen folyótól Lenaig Asiába terjed. Származások ismeretlen ugyan, de még is testtek, beszéd módjok, szokások, és erkölcsök hasonlatossága miatt azon közönséges népség ágának tartatik lenni, melly Samojédinak neveztetik. Ide több Nemzetek tartoznak, ú. m. a' tulajdoni Samojedek, kik Nenetsch (ember) v. Chosowók'nak (férjfiak) neveztetnek. Morasek, v. az úgy nevezett Narümiai Ostjákok, Sojotok, 's Matorok, Tubinczek, Jurakek, 's a' t. ábrázatjok gömbjű 's lapos, de az ifjúságnál nem kellemetlen, széles, pittyett ajakkal, igen nyilt órral, hajok fekete 's serteformájú, szakállok ritka,

Digitized by Google

magosságok középszerü, testek húsos, és helyes alkotású, szemek apró, 's hosszas, ábrázat-színek barna-sárga, mely leginkább á' füstnek, 's motsoknak következése, minthogy eztet soha sem mossák le. Téli öltözetjek kikészített gyapjas bőr ruhából, nadrágból, 's kiváltképen írom szarvas bőrből készített csizmákból áll: nyárban kiperzselt halbőrökkel ruházzák magokat, az asszonyok öltözetét ettől éppen csak a' biberezés különbözteti, mert az Asszonyok csak itt asszonyok. Halászattal, vad irám szarvas vadászattal, és a' szelídek tartásával foglalatoskodnak a' férjfiak; az asszonyok ruhákat készítenek, böröket szerzenek, halakat szárítanak, nyári gunyhókat építenek, csalányból varni 's kötözni való fonalat 's sejmet fonnak, a' konyhára vigyáznak, általjában az asszonyok itt rabszolgálók. Minden ottani állatokat nyersen 's főzve esznek, nem finyások, de tisztátalanok. Italok víz, 's pálinka, ha kaphatnak. Korán házasodnak, és szabad nékik annyi feleséget tartani, a' mennyit csak eltarthatnak, ezeket szülőiktől veszik. Hisznek a' mindeneknek legfőbb Teremtőjében, a' ki teremtményeit szereti, de a' gonosz valóságtól is tartanak, és félnek. A' Napot, 's a' Holdat mint alsóbb Istenségeket tisztelik, házi bálványokkal is birnak. Hiszik hogy az ember még holta után is él, a' Nemzetségnek fejei által kormányoztatnak, az Oroszoknak bért fizetnek, t. i. minden férjfiú, a' ki kézivre alkalmatos, 25 kopeket, (1/4 Rubel) érő gyapjas bőrt adni tartozik.

Samondrachi, Samodrachi, Samothrace, Dardania, Török sziget Archipelaguson, hasonló nevü vssal fekszik egy magas hegyen, hol egy kikötőhely vagyon.

Samos, 1) sziget a' Jóniai partnál, Trogilium fokhoz 40 stadium; Juno templ.val, termékeny szántóföldekkel, híres cserép edénnyel. Pythagorás' hazája. 2) vs ott bátorságos révvel.

Samos, l. Szamos.

Samosata, fó természettől erősíttetett nagy és híres vs Euphrates vizénél; melyen kőfalból épült gátok voltak.

Samosierra, nagy hegy Spanyorsz.ban, mely új és ó Kastiliát egymástól választja.

Sams, Samsöe, Samus Danica, sziget Seeland Dánus intézeti hivatalban Jütland 's Seeland között, 3 mfd hossza, 1 széles, gabona termesztéssel és kereskedéssel.

Samtawisi, vs Georgia Orosz Helyts.ban görög Püspöknek lakó helye.

Samum, Sam-Yeli, (Smum) fullasztó meleg, gyakran halált okozó szél kiváltképpen déli Ásiában. Csak meleg nyári holnapokban uralkodik, tüzes büdösköves göze által az embereket, kik előre le nem feküsznek a' szabad mezőn, elemészti. A' vsokban nem ollyan veszedelmes. E' szélnek indulását az égnek a'táji veressellséből, a' merről a' jő, a' síkon észre lehet venni. Mindent hamarjában elszárit, szele olly tüzes, mint a'

Digitized by Google

most nyílt sütőkemenytzének-gőze. Az Arabsok e' veszedelem ellen foghagymát, 's szárittot szőllőgerezdet szoktak magokkal vinni, kiváltképpen ha meleg időbe pusztaságon által útáznak, hol ezen szél főképpen uralkodik.

Samura, fó Kaukáziában melly a' Káspiumi tengerbe ömlik.

Samus, l. Cephalonia.

San, fó Stájer orsz. melly Sulzbach megett lévő hegyekben Karinthiának határán ered, kelet, azután dél-kelett, és délfelé veszi folyását, Cilli vst, Lauf, Riez, Prasberg, Fraszlau, Sachsenfeld és Tüffer mvskat mossa, Ratsch mvson felül Karniólában és itt a' Száva fóba szakad, egész hosszasága 14 mfd, Fraszlaunál talpakkal, Cillénél pedig hajókkal járható.

San, fó Gallicziában Karpatok tövében ered, észak felé folyik, és Visztula fóval eggyesül.

Sanchvan, Sancian, kis sziget Chinai tengeren, Konangtong partyán; lakosi halászok. Itt mult ki Xaverius Sz. Ferencz.

S. Abb 's head, tengeri fok Bervick Grófs.ban déli Skótziában ész. keleti partjain a' Német tengerben. É. Sz. 55° 52′ 40″ alatt. A' tengeri utazóknak jeles helyek.

S. Afra, és *S. Ulrich*, Benediktinus Apátság Augsburg vsában; környéke 1 1/2 □ mfdre terjedt. Lak. száma 2300, jövedelme 46000 fr. vala, 1803 eszt. Augsburg vsához, 's annakutánna ezen vsal eggyütt, Bajor orsz.hoz jutott.

S. Afrique, (45° 50′ É. Sz. 20° 32′ K. H.) vs ker.beli fő hely Aveiron volt Fran. oszt. Sorgues mellett 3600 l. Vannak gyapjú matéria kézmívei, némely kereskedést is hajt.

S. Agata di Goti, vs az innensö Fejedelemségben Nápoly-orsz. 2610 l.

S. Agatha, delía Galline, l. Reggio.

S. Agatha, megerősített vska Sabaudiában Wercelli tart. ban.

S. Agatha, l. Sz. Ágota.

S. Agostin, Augustin, keleti Floridának fő vsa, Spanyol ész. Amerikában, egy kellemetes fákkal beültetett dombnak tövében, 2000 l. S. John erősséggel, ki kötő helyel, melyet egy hosszú, tengerbe bényúló keskeny föld formál, de ez az előtte fekvő fövény torlás által a' hajóknak szárazra való kiszállását is igen hátráltatja.

S. Agreve, vs Ardeche Fran. oszt. 2570 l.

S. Ahon, vs Gironde Fran. oszt. 400 h. 2080 l.

S. Aiguan, vs Loire, és Cher Francz. oszt. Cher. fónál 339 h. 2500 l. kik nagyrészint, timárok és tüz kövekkel kereskednek.

S. Alban, vs Lozere Francz. oszt. 3160 l.

S. Alban, l. Montalban.

S. Albans, régi vs Hertford Grófs.ban Angol orsz. az erre áltvivő út, melly Londonból az ész.nyug. tájjékba vezet, nagy hasznot hajt e' vsnak. Ez ama híres Verulamium vsa, melly Caesar idejében elrontatván, annak utánna ismét felépíttetett. Volt itt egy Apátság is, melly valaha az első klastrom vala, Angol orsz.ban, ezen Gothu-

Digitized by Google

si épületnek romladéki még maiglan is fen vannak. Szomszédságában Pudding kövek találtatnak.

S. *Allouarn*, az Oroszlán foknál fekvő szigetkék új Hollandia felé, legnagyobbika 34° 20′ D. Sz. és 112° 52′ K. H. alatt fekszik.

S. *Alusia*, v. S. *Lucie*, É. Sz. 15° 30′—tól fogva 16° 20′ig terjedő 1 Fran. sziget nyug. Indiában Martiniquetől dél felé, mintegy 10 1/2 □ mfd nagys. vannak itt némely igen meredek hegyek régi tüzokádóknak maradványival, ezek között nevezetes la Soufrere, melly sok büdös követ ád, vagyon 22 torka, mellynek mind egyike forró vizet foglal. Partjain álló vizek, és mocsárok találtatnak, mellyek a' levegőt egészségtelenné teszik. Az igen termékeny földje czúkort, kávét, pamutot, kákaot, indigót füvet, drága fát, szurok követ változott fát 's a't. büdöskő gödrök sem hibáznak itt. 1803 eszt. Lakosinak száma 16645-re ment, ezek közül 13090 fekete, 1660 színes, 1293 fehér vala. Ezen sziget két részre osztatik, nyug. része labasse Terre, a' keleti pedig CabesTerre nevet visel. Legjelessebb helye Port Castries.

S. *Amand*, (46° 32′ É. Sz. 20° 20′ K. H.) vs és kerületi fő hely Cher Fran. oszt. Cher fó mellett 5100 l. Gyapjúfabr.val 's kereskedéssel.

S. *Amand*, (50° 27′ É. Sz. 21° 5′ K. H.) erősített vska Flandriában, Scarpe fó mellett 8000 l. egészséges kúttal és fabr.val.

S. *Amand*, vs Brabancziában 2400 l.

S. *Amand Montrotier*, vs Tarn Francz. oszt. 5900 l.

S. *Amans*, vs Tran Francz. oszt. 2000 l.

S. *Amarin*, vs felső Rajna Fr. oszt. Thur fónál 3673 l. Itt vagyon Friedberg kastély, nem messze ezen vstól Mósa fó ered, a' Wogesi hegyekben.

S. *Amaro*, v. *Angra des Reies*, vs S. Paolo Brazilliai Helyt. s.ban.

S. *Ambroix*, vs Gard Francz. oszt. 2950 l.

S. *Amour*, vs volt Jura Fran. oszt. 2880 l. kik derék. timárok. Vas fabr.kal, borral és marhával kereskedik, most Sabaudiához tartozandó.

S. *Andeol*, *le Bourg*, népes vs Ardeche Fran. oszt. Rhodanusnak keleti kifolyásán.

Sunni, Colchis lakosi, Armeniában.

Santander, (43° 28′ 20″ E. Sz. 13° 59′ 55″ K. H.) erősített helys. Burgos Spanyol tart. ban a' tenger mellett, egy Püspöknek lakó helye, 4000 lak. számlál, erős ki kötő és hajó csináló helyel, és virágzó fabrikákkal bir, borral, gyapjúval 's t. el kereskedik.

Santander, (új) tart. új Spanyol orsz. 5193 □ mfden 38000 ember lakik.

S. *Andian*, Luisiade-szigeteknek egyike új Guineában, Austráliában Henry tengerbe kinyúló fokkal (10° 41′ 15″ É. Sz. 150° 36′ 30″ K. H.)

S. *André*, mvs és völgy Sabaudiában, Maurinne tart. itt egy igen magas dombon fekszik Sz. András kápolnája.

S. *Andrea*, vs az innensö Nápoly orsz. 3200 l.

S. *Andrea*, l. Semandraha

Digitized by Google

S. Andreasberg, l. Andreasberg.

S. András szigetei, szigetek Dalmatiában Adriatikumi tengerben.

S, André de Cubsac, vs Gironde Fran. oszt. 2580 l.

S. André de Willeneuve, vs Gard Francz. oszt. 3300 l.

S. André, vs Karinthiában Lavant fónál, Lavant völgyében, melly termékeny és kellemetes. Itt több kövek találtattak Római fejül írással, egy fejedelem Püspöknek lakó helye, melly a' közel fekvő Lavant kastélytól neveztetik. Itt S. Ágoston' rendbéli Kanonokjai Káptalant formálnak.

S. Andrews, vs, fekszik hasonló tenger öblön Fife Gróf.s.ban déli Scótziában, 14° 58′ hosz. és 56° 18′ szél. alatt, régenten egész Scótziának fő vsa vala, régi virágjából és nagyságából sokat elvesztett, igy a' lakosoknak száma most csak 2000 mégyen. A'vsnak legnagyobb részei, és a' legszebb épületek, mellyek között a' nagy és nevezetes Káptalan templom is omladványban fekszenek. A' kikötő hely mellyet máskor 3000 hajók is látogattak-elpusztult, a' kereskedés elmúlt. De ellenben első Jakab által fundált Universitás miatt nevezetességben 1412 eszt. 13 Tanítókkal, de ennek is kigőzölgött már régi becse, mert most alig számlál 100 tanúlókat.

S. Andrews, vs egy kikötőhelyel Brittus ész. Amerikában az új Brauncschweigi Helyts.ban.

S. Andries, sáncz felső Yssel hajdani Francz. oszt. Rossumtól nem messze mesterséges fón innét fekszik, melly a' Waal, és Móza fókat összekapcsolja.

S. Angelo, Capitanata Nápoly tar.ban Gargano hegyláncz mellett, Monte di S. Angelo magas hegyen, hol egy barlangban a' kőszikláha metszett templom nevezetes.

S. Angelo, vs eggyesült Lombárdi és Velenczei Kirs. Lodesano tart. Lombretto fónál, vannak itt jó vásárok.

S. Angelo al Isohe, vs a' Nápolyi innenső Fejeds.ben Nápoly orsz. 2590 l. egy Püspöknek lakó helye.

S. Angelo de Lombardi, vs az Innenső Fejed. Nápoly orsz. 5870 l.

S. Angelo in Vado, vska Metra fón Pápa birodalmában Urbino Herczs.ben.

S. Anna, (ó) l. Sz. Anna.

S. Anna, uj Szent Anna, német mvs Arad Várm. Jeles itt a' kastély, a' régi vár, kath. templom és oskola, mely Piáristák gondviselése alatt áll, ezen oskolának jó jövedelme vagyon. Dohány plántálással, és szőllőmíveléssel bír. A' religyióbéli fundushoz tartozandó.

S. Anna, nagy kikötő hely Amorgo Török szigetben.

S. Anna Bay, vagy S. Barbara-Bay l. Wilhelmstadt.

S. Annaberg, l. Annaberg.

S. Annaberg, falu Oppeln felső Silésiai Fejeds.ben, nagy Strelitzi ker. az ide való klastromhoz búcsút járnak.

S. Anneland, urad. Tolen szigeten, Zeeland tart. ban.

S. Annenberg, hegy Wolfenbüttel Fejeds.ben, Schöningen mellett, itt egy jeles pogány oltár találtatik.

S. Antal, tót mvs Hont Várm.

Digitized by Google

Koháry Grófhoz tartozandó, vagyon szép és nagy kastéllya, kath. temploma; szép fenyő és tölgyfa erdői, gyümölcsös kertjei, és vas bányái. Lak. kath. számok 1020 mégyen.

S. *Antam*, l. Antonio.

S. *Antheme*, vs Puy de Dome Francz. oszt. 3000 l.

S. *Antipco*, sziget Sardinia mellett, környéke 7 mfd, kevés falukkal, itt ólom gödrök találtatnak.

S. *Anton*, kicsiny ugyan, de szép Hollandus kastély Axim tart. az Arany partokon.

S. *Anton do Principe*, vska. és fő hely úgynevezet Prinzen szigeten Afrikának keleti partjain, mintegy 200 fából és agyagból épült 2 emeletű házakkal, vagyon bátorságos és alkalmatos kikötő helye, melly egy kastélyocska által oltalmaztatik. Sz. Antal fő templomában Szerecsenek, és Mulattok, mint Papok szolgálnak. Ezen kivül vagyon itt egy Barát klastrom is. A' lak. között 60 fejér, Portugallus találtatik.

S. *Anton*, l. S. Antonio.

S. *Antonin*, vs Aveiron Fran. oszt. Aveiron és Bonnette fóknak összefolyásánál, 5400 l. darabos hegyekkel körül vagyon véve. Itt sok sáfrány, és szilva terem.

S. *Antonino*, S. Anton, S. Antam, (17° 19′ É. Sz.) a' Zöld foki szigeteknek legjobban ész. nyugra terjedő szigetje hegyes, de elegendőkép nedvíttett és azért termékeny földel; kölest, kukoriczát, tököt, görög és pézsma dínyét, Ananászt, guajavast, narancsot, czitromot, indigót, pamutot, alábvaló nemü bort, zelnitzefát természt. Itt igen sok szarvasmarha, szamár, disznó, vad kecske; szárnyas állat, hal, markasita, topáz kövek, más ásványok, és aranynak ezüstnek is jelei találtatnak. Lak. száma mintegy 4000, ezeknek csak ötödik része fejér, a' többi részint szabad Szerecsenek, és Mulattok, részint rabszolgák. Itt vagyon

S. *Antonino*, fő vs mintegy 500 l. a' rabszolgákat nem számlálván, magas hegyek között, jól épült, vagyon itt egy Dominikánus klastrom.

S. *Antonio*, vs Spanyol ész. Amerikában, Mexico itélőszék ker. Mechoacan tart. jó kikötőhelyel.

S. *Antonio*, vagy Nostra Senhora del Destero, termékeny Sz. Katalin szigetnek fő vs a' Portugallus Paraguayába 400 h. 3000 l. Puntagrossa szabad kikötő hellyel.

S. *Antonin*, pléb. val bíró falu, cseppegő kő üreggel' Graubünden kant. ban Helveziában.

S. *Ascension*, l. Ascension.

S. *Assaph*, vs Flint Angol Grófs. ban ész. Wales tart. Elwynek és Cluydnak öszve folyásánál, egy Püspöknek lakó helye.

S. *Astier*, vs Dordogne Fran. oszt. 2220 l.

S. *Aubin*, vs és ki kötő hely (49° 13′ É. Sz. 15° 29′ K. H.) Jersey Angol szigeten, gyapjú harisnyával kereskedik.

S. *Aubin*, vs Aveiron Francz. oszt. 2930 l.

S. *Aubin de Terregate*, vs Kanális nevü Francz. oszt. 2000 lak.

S. *Augustin*, l. S. Agostin.

Digitized by Google

S. *Augustinsbay*, keleti Indiában utazó Angoloktól igen láttogatott öböl, kel. Afrikai Madagaskár szigetnek nyug. partján Bombetok és Siweh között Bába orsz. fekszik, a' lakosok Ywuronhehoknak nevezik.

S. *Austle*, vska Cornwall Angol Grófs. ban 4000 l. kik Pilchard halászatból, és a' közel fekvő czínbányákból élnek, Cornwall Czín vsai közül egyik.

S. *Avold*, vs Mosel Francz. oszt. 3340 l.

S. *Barbara*, l. Wilhelmstadt.

S. *Barthelemy*, vs Lot, és Garonne Francz. oszt. 2260 l.

S. *Barthelemy*, l. Tscherlitz.

S. *Barthelemy*, Svékus sziget nyug. Indiába 17—18° É. Sz. 2 3/4 □ mfdet nagys. 8000 l. hegyes, köszíklás, és magában terméketlen. Pamutot, czukrot, kákaót, dohányt, maniokot, czirókot, narancsot, gyümölcsöt, guajak szappan, mahagóni, és vas fákat, tamarindát, alóét, cassiát, manzinelt termeszt. Kecskék, halak, madarak 's a' t. só, mészkő is találtatik. Fő vsa Gustávia.

S. *Bartolomeo in Galdo*, vs Capitanata Nápoly tart. 4490 lak.

S. *Bartholomaeus*, az új Hebridek közül egyik Austráliában.

S. *Baume*, S. Beaume, durva és kietlen hegylánez War Francz. oszt. S. Maximintől 3 mfdnyire. Itt töltött a' mint a' köz nép tartja, Mária Magdolna és ennek testvérje Lázár 30 esztendőt bünbánásban, és ezért ide számosan járnak búcsúra. Azon barlangnál melyben ezek tartózkodtak, gazdag Benediktinus asszony apátság vala.

S. *Beat*, erős vska felső Langvedotziában.

S. *Bellino*, vska egyesült Velenczei és Lombardi Kirs. ban, Bellini Mártir miatt nevezes melly itt temetve vagyon. Kik veszett kutyától harapatnak, ide szokták búcsúra hozni oly vélekedéssel, hogy ezen harapás nem fog nékiek ártalmas lenni.

S. *Benedek*, l. Sz. Benedek.

S. *Benedek*, Sz. Benedek, falu Pest Vrm. Solti jár. b Duna és Vajas mellett, vagyon itt egy kath. templom, Káposzta és hagyma termésre alkalmatos földel, F. U. a' Kalocsai Érsekség. Lakosinak száma 290 kat. 815 ref.

S. *Benedetto di Polirone*, vs egyesült Lomb. és Velencz. orsz. Pó mellett, egy néhai jeles Benediktinus Apátsággal, ezeknek templomában temettetett el Matildis Grófné ki ezen Apátságot szerzette, és bő jövedelmekkel gazdagította.

S. *Benigno*, vs Piemontban 3200 l.

S. *Bernhardt*, l. Pennini Alpesek.

S. *Bernhardt*, S. Bernád, (a' nagy) 10980 láb. magas örökös hóval takart hegy Simplon volt Francz. oszt. most Sardiniai Savoya tart. felső Olasz orsz. ban, ezen keresztül jeles út vezet Fr. orsz. Ezen a' hegyen 7731 láb. magasságban birnak a' Misericordianusok egy klastromot, S. Ágoston szerzetének rendbéli kanonokjai, kik az útazóknak ingyen való vendéglése, eltévedteknek felkeresése által az emberiségnek nagy hasznot hajtanak. Ezen intézetet Napoleon volt Francz. Császár is helyben hagyta,

Digitized by Google

és gazdagúl megajándékozta. Nevezetesíttetett e' hegy Bonaparte akkori Fr. fő Vezérnek rajta áltrontása által mely egész seregével 6 nap alatt, u. m. Május 15-kétől 21-ig történt vala meg.

S. *Bernhardt*, (a' kis) l. Bernhardsberg der kleine.

S. *Bertrand*, (43° 1' 27'' É. Sz. 18° 14' 4'' K. H.) vska felső Garonne Francz. oszt.

S. *Blaise*, falu Neufschatel Fejedsben, Neufschateli tó partján, jeles szőlőmíveléssel.

S. *Blas*, vs kikötő helyel Guadalaxara Spanyol tart. ész. Amerikában.

S. *Blasien*, ennekelőtte jeles és gazdag Benediktinus apátság vala Schwarzwald mellett a' volt Ausztriai Breisgauban; nagysága 9 mfd tett 14000 l. 90000 fr. jövedelemmel, Minekutánna Breisgau 1805 eszt. a' Posonyi békesség által a' Bádeni N. Herczs. hez jutott, az itt lakó Benediktinusok Austriába költöztek, hol először a' Pihrn mellett fekvő ispitályt, azután S. Pál monostorát kapták lakhelyül Karinthiában.

S. *Bonifacio*, vska egyesült Lombardi és Velentzei Kir. Veronese tart.

S. *Bonifacio*, (41° 23' 13' É. Sz. 26° 49' 1'' K. H.) vs Corsika Francz. oszt. 3190 l. vagyon kikötő helye kláris halászatja.

S. *Bonifacio*, nem éppen 2 mfd szélességű tenger szorulat Corsika, és Sardinia szigetek között.

S. *Brieux*, (48° 31' 2'' É. Sz. 14° 55' 50'' K. H.) Fő vs az ész. partok Fran. oszt. hasonló nevü tenger öböl mellett, a' tengertől 1/2 órányira, lak. száma 8090. Vagyon itt egy rév part, de ennek béjárása veszedelmes, egy káptalan templom, nagy ispitály, hajókázást tanító oskola, vászon, gyapjú materia és fél porczellán fabrika, halászatot és tengeri kereskedést üz. Széke egy Püspöknek ezen osztály Elöljáróinak kereskedésre ügyelő itélőszéknek és a' tengeri kereskedés Komisszariussának.

S. *Brigitta*, erősség Sabaudiában Pignerolon felül.

S. *Calais*, k. vs és kerületi fő hely Sarthe Francz. oszt. Anille mellett 3600 l. vászon és papíros fabr. val.

S. *Carlos de Monterey*, (36° 36' É. Sz. 124° 11' 8'' N. H.) Fő helye új Californiának, Spanyol ész. Amerikában, California igazgatójának lakó helye.

S. *Carlos*, Spanyol Chiloe szigetnek főhelye déli Amerikában.

S. *Carlos de Matanzas*, vs Cuba szigetben 7000 l. jó kikötő helyel.

S. *Cast*; S. Málótúl nem messze fekvő hely Ille és Wilaine Francz. oszt. Itt 1758 eszt. az Angolok partra szállottak, hogy S. Málót lövöldözhessék, de nagy veszteséggel vissza kelletett nékiek térni.

S. *Catharina*, sziget Isztriában.

S. *Catharina*, l. S. Antonio és Ægati szigetek.

S. *Cère*, vs Cantal Fran. oszt. 4140 l.

S. *Chamas*, vs Rhodánus torkolati Francz. oszt. Beere tónál 2500 lak. vagyon kikötőhelye, és elkészített olajfa bogyóval kereskedik.

S. *Chamond*, (45° 20' É. Sz. 22' 8' K. H.) mesterséget üző vs Loire Francz. oszt.

Digitized by Google

Gier tó mellett, 5000 lak.kal. Jeles a' régi erős kastélya.

S. *Chamond*, l. Chaumont.

S. *Chiniau*, vs Herault Fran. oszt. 2840 l. vannak itt posztó fabrikák.

S. *Christina*, helys. Aragoniában, Aragon fónak forrásánál, hol a' Pyraeneusokon által a' Somporti út huzatott.

S. *Christina*, l. Wahitahu.

S. *Christoph*, v. S. *Kitts*. (17° 25′ É. Sz. 45° 12 N. H.) Angol sziget nyug. Indiában 4 □ mfd nagys. meredek, és kösziklás hegyekkel tele vagyon, illyen p. o. Mount Misery (vagy a' nyomorúság hegye) 3711 láb. magas, és a' büdösköves hegy Brimstonehill, ennek tetőjében lévő barlangban sok büdös kő találtatik, és szünetlen füstölög. A' melegéghajlatot a' tengeri szelek mérsékelik. Az összeséges plántálások 44000 acres, vagy Angol hold földeket foglalnak. Lak. száma 34000; fehérek, feketék, és rabszolgák. Termései: Dinnye, bananas, patátok, kukoricza bors, pamut, czúkor 's a' t. majmok, roket (Gyíknek neme) orinoco-sas, tokos madár, hattyúk, kanálos gém, pelikán, füles hagoly, galambok, vadméhek, 's a' t. só, melly egy bizonyos tóban találtatik, meleg források. Vagynak itt sürü és minden zöld manzinell és mászfix fából álló erdők. Fő helye Basse Terre.

S. *Christoph du Pin*, vs Cantal. Francz. oszt. 4070 l.

S. *Chistoval*, l. Mäatea.

S. *Christoval de la Laguna*, l. Laguna.

S. *Ciers la Lande*, vs Gironde Francz. oszt. 2240 l.

S. *Clara*, vs Cuba szigetén nyug. Indiában.

S. *Claud*, vs Charente Fran. oszt. 2000 l.

S. *Claud*, (46° 20′ 18″ É. Sz. 28° 31′ 50″ K. H.) mesterséget üző vs és kerületi fő hely Jura Fran. oszt. Luzon fó mellett. Jurának három durva kösziklái között, 3600 l. kik puszpáng fából, elefánt, és más csontból mindenféle portékák készítenek találni itt márványt, turfát és értzet.

S. *Clemente*, vs Mancha Spanyol tart. 3200 l.

S. *Cloud*, helys. Seine és Oise Fran. oszt. igen kellemetes tájékban, 1250 l. Vagyon itt egy Kir. nyári palota, melly igen szépen és felette pompás házi eszközökkel ki vagyon készítve. Ez vala nem rég legkedvesebb mulató helye a' számkivettetett Császárnak. Itt ölettetett meg orozva 3-dik Henrik Király is.

S. *Colombano*, kis vs Lombardi Velenczei Kir. Lodi tart. Lambro és Olono fók között.

S. *Croce*, vs, ennekelőtte a' Genuai szabad társaságban most Sardiniai Kir. hoz tartozandó 3000 l.

S. *Croce*, görögül *Oros Stavéros*, v. *Throdos*, hegyláncz Czyprus szigetén, hajdan Olympus.

S. *Croix*, Dánusok legjelesebb szigete nyug. Indiában, kis Antilli szigeteknek egyike, 4 4/5 □ mfd nagys. 28000 l. 1804 eszt. 22076 Szerecsen rabszolga vala ezek között; kevesé hegyes, és igen termékeny, 356 gyarmatokat foglal magában. Éghajlatja az igen számos erdőknek megégeté-

Digitized by Google

se által igen megjobbíttatott. Termései: czúkor, pamut, yams, maniok, patátok, Angol borsó, czitrom, narancs, ananás, 's a' t. Európai házi állatok, gyöngytyúkok: fő vsa Christianstadt.

S. *Croix*, l. Gravosa.

Santa Crux, (28° 28′ 30″ É. Sz. 18° 36′ K. H.) Teneriffa Kanári szigetnek fő vsa 1000 h. 8400 l. vagyon egy kikötő torka, mellyet a' keleti és nyug. Indiai útazók látogatni szoktak. Alkalmatos révpartal; a' vs nagy helyesen épült, és 2 kastélyok által oltalmaztatik. Az útszák jobbára egyenesek, szélesek, és tisztán tártatnak. Ezen vs az Europa és Amerika között virágzó kereskedésnek közép pontja, és a' fő helytartónak lakóhelye.

Santa Cruz de la Palma, Palma Kanári szigetnek fő vsa, vagyon itt jó kikötőhely bátorságos révpartal.

Santa Cruz de la Sierra, vs déli Peru tart. Plata Spanyol vice Kirs.ban déli Amerikában Plata fó mellett, Püspöknek lakóhelye, mézzel, és viasszal kereskedik.

Santa Cruz, helys. Madeira szigeten, Mexicoi Kapitányságban hasonló nevü tengeröbölnél.

Santa Cruz, helys. és főhely Graciosa nevü Azóri szigeten vagyon pléb. templ. klastroma és szegények háza, Calhetta kikötő helyet egy kastély oltalmazza. L. Agader.

S. *Cyr*, helys. Seine és Oise, Francz. oszt. híres volt a' revolutio előtt az itt lévő kisasszonyok intézete melly nek évbéli jövedelme 180000 Livre vala, most 600 nevendékekre, hadi oskola állíttatot fel itten a' kis asszonykák helyett.

S. *Cyr du Bailleul*, vs Kanális nevü Francz. oszt. 459 h. 3550 l.

S. *Damjano*, vs Monferratban Albesano tart. 6100 l.

S. *Dauphin szigete*, l. Madagascar.

S. *Dávid*, a' Bermudas szigeteknek egyike ész. Amerikában.

S. *Dávid*, helys. Pempbock Angol Grófs. déli Vales tart. S. Dávidshead tengeri foktól nem messze, köszénnel kereskedik.

S. *Dávids*, falu déli Scótziában, Fife Grófs.ban. Vagyon itt egy jeles kikötő helye, ből a' szomszéd közén gödrök gazdag nyeresége vitettik ki. Az általvitel a'gödrökből, vas kocsikon tétetik.

S. *Deir* v. *Dair-el Kamar*, (az az Holdház) helys. és főhely a' Drusok tart.nyában Syriában 18000 l. nagy Emirnek lakóhelye.

S. *Demotrio*, független, Corfu szigetnek környékébe, több közönséges Corfu vshoz tartozandó házakkal, egy ispitályal, mellynél a' napkeleti tart.nyokból jövő hajók 40 napig mulatnak.

S. *Danis*, (48° 56′ É. Sz. 20° 1′ K. H.) vs és ker.béli főhely Seine Francz. oszt. Cron fó mellett, ennek Seine fóba való egyveledésétől nem messze, Páristól két órányira. Itt ennekelőtte gazdag apátság volt, mellyben a' Fran. Királyoknak örökös temető helyek vala, 1793 eszt. lármás időkhe ezen Királyi kripta feltöretett, a' koporsók felnyitattak, a' tetemek ki-

Digitized by Google

hányattak. Ezen kriptát Napoleon megént vissza állíttatta. Itt egy Kir. nevelő intézet vagyon, mellyben a' szűkölködő becsületes legjobb tagok leányi neveltetnek; ezen kivül vagyon itt egy katonai betegház a' bújakórságosak számára, szép karton fabr. val.

S. *Denis d' Anjou*, vs Mayenne Fran. oszt. 2100 l.

S. *Denis de Gastinies*, vs ugyan ezen oszt. 3170 l.

S. *Denis*, Bonaparte nevű Fr. szigeteknek fő helye keleti Afrikába (20° 51′ É. Sz.) hasonló nevű folyótskán, házai fából vagynak, kikötőhelye veszedelmes és kerítetlen.

S. *Didier*, vs felső Loire Fran. oszt. 3170 l.

S. *Didier*, vs Rhodanus torkolat Francz. oszt. 5060 l.

S. *Die* v. *Diez*, (48° 17′ 27″ É. Sz. 24° 35′ 39″ K. H.) vs és kerületi fő hely Wasgau Francz. oszt. Meurthe fó mellett, 5400 l. Zabbal, marhával, és lennel kereskednek.

S. *Dizier*, (48° 35′ É. Sz. 22° 35′ K. H.) vs felső Marne Fran. oszt. Marne mellett lapályságban, melly fó itt hajókázható lesz. 5800 l. Vászon, harisnya, kalap, mindenféle vas portékák fabrikájával. Fával és vassal kereskedik.

S. *Domingo*, Hispaniola, Hayti, (17° 37′ — 20° É. Sz. 67° 35′ — 74° 15′ N. H.) a' nagy Antilli szigeteknek egyike nyug. Indiában, 1385 mfd nagyságú, nagyobb része hegyes, de még is termékeny lapályságok is találtatnak. Yaque, Artibonite, Nieva, Isabelle, Ozauca, 's m. t. fojók nedvesítik. Déli részében Henriquillo sós tó fekszik, meleg éghajlatját számos tengeri szelek mérséklik. Földindulások, és dühösködő szelek számosan jelennek meg. Ezen tartom. felette gazdag czúkorban, kávéban, pamutban, indigó füben, ananásban, narancsban, czitromban, borban, Egyptomi szilvában, tengeri baratzkban, kákaóban, gyömbérben, dohányban, orvosi plántákban, festő fában, erdőkben, pálma, szilfa, tölgy, és fenyő fákban 's a' t. szarvas marhában, lovakban, disznókban, méhekben, halakban, tekenős békákban. Ezeken kívül arany, ezüst, réz, vas, kéneső, tengeri és kő só, ámbra, és márvány, alabástrom, és ásványos vizek is számossan találtatnak. 1697 eszt. től Spanyolok és Franczíák birták e' szigetet egymás közt felosztva, észak keletről délnek terjedő hegyláncz mind a' kettő között határt formált. A' Spanyolok ezen hegységnek keleti, a' Franczíák pedig nyugot felé fekvő részét birták. 1795 eszt. Spanyol ország maga részét Francz. orsz. nak általengedte, de ez valóságos bírásába nem juthatott, mivel minekutánna a' Fr. Nemzeti gyülés (4 Febr. 1794 eszt.) azt rendelte volna, hogy az Antilli szigeteken lévő Feketék, szabad emberek, és atyafiak legyenek, legfélelmesebb nyughatatlanságok eredtek, melyek a' Fejéreknek részint elkergetésével, részint megölésével, és a' gyarmatok feldulásával kaptak véget. 1804 eszt. 8 Okt. Dessalines

Digitized by Google

Szerecsenek vezérje Hayti (ez az eredeti neve ezen szigetnek) Császárrá tette magát első Jakab név alatt, de 1806 eszt. 16 Okt. zenebona alkalmával megöletetett. Ez időtől fogva Kristoph, és Petion Fő Vezérek alatt, két köztársaság állíttatott fel; amaz 1807 eszt. 17 Febr. új kormány alkotmányt adott ki a' Capi Szerecseneknek, melly szerént Hayti szabad társaság, Elölülője holtig Henry Kristoph; Petion pedig 27 Jan. 1807 eszt. Mulattok számára más kormány alkotmányt állított; 4 esztendeig Elölülőjének választatott, de ezeknek elfolyása után megint választható. Lakosoknak összeséges száma 540000 tétetik, jobbára Szerecsenek és Mulattok. Környéke 4 oszt.kra vagyon felosztva, t. i. déli, nyugoti, északi, és Artibonite oszt.kra. Fő vsa

S. *Domingo*, (18° 30′ 2″ É. Sz. 72° 15′ 50″ K. H.) Ozauca fónak torkolatjánál, jó kikötőhelyel, 25000 lak. kat. Érseknek lakóhelye, vannak itt két fő oskolák, 7 barát, és 2 apácza klastr. az ide való Káptalan templomba Columbus Kristóf ezen szigetnek első feltalálója temetve vagyon. 1809 eszt. 6 Julius. ezen vst Angol és Spanyol seregek foglalták vala el.

S. *Dominico*, l. O-Hivahöa.

S. *Dominico von Damm*, kis vs Navarra tart. Spanyol orsz. itt a' S. Jágói vándorlók azon csuda miatt, mely egy ártatlan jövevénnyel, a' mint mondják, esett, szolgalmatosan megjelennek.

S. *Domino*, Tremitói szigetek. nek eggyike Capitanata Nápoly tart.nak partján egy klastrommal.

S. *Edmund-Bury*, l. Bury.

S. *Elia*, vs az innensö Nápoly Fejedelemségben, Nápoly orsz. 3120 lak.

S. *Emilion*, vs Gironde Fran. oszt. vagyon itt 1 üveg fabr. borral kereskedik.

S. *Elmo*, Málta szig.nek Waletta fő vsában lévő kastély, szomszédságában ékes ispitály vagyon, hol minden betegnek különös szobája vala, ezeknek ezüst eszközökből magok a' Vitézek szolgáltak. l. Neápolt.

S. *Emmeran*, hajdan Római birodalmi Apátság Regensburgban, 45000 for. eszt. béli jövedelemmel 1803 eszt. a' Fő Kanczellariusnak által adatott; fényes templ. drága könyvek, és csillagvisgáló eszközök gyüjteményével bír.

S. *Endré*, Andre, l. Endre Sz.

S. *Erasmo*, jókora sziget Velencze mellett, bor, és szép kerti gyümölcs terem benne, mely böven Velenczébe vitetik.

S. *Erini Santorini*, Archipelagusnak szigetje, Törökök birják, 5 vsotskákból 10000 lak. áll, ezek öszveségesen Görögök, de mivel némelyek közülök a' Római v. deák szertartást követik, nem csak Görög, hanem Deák Püspöknek is lakóhelye. Földje nem más, mint földdel takart tajtékkő, láva, és hamu, de mindazonáltal borban, árpában, pamutban igen termékeny. A' régiek tudósítása szerént ezen sziget erős földindúlás alkalmával mintegy tűzokádó hegy a' tengerből felemelkedett, ugyan ezen módon még 3 más közel fekvő szigetek is; 1707 eszt.

Digitized by Google

pedig két napi föld indulás után támadott a' negyedik is, mely mintegy tűzokádó hegy a' vízből felemelkedett, még most is csak égett kövekből áll. Fő vsa Apanormia.

S. *Ermachor*, l. S. Hermagor.

S. *Espiritu*, vs Cuba nyugoti szigeten.

S. *Esprit*, vs franc. Puszták oszt. 5090 lak.

S. *Estevan de Gormas*, kis vs Ó Kastiliában Spanyol orsz. Duero fónál, hasonló nevű kis Grófs.gal.

S. *Etienne*, (45° 22′ É. Sz. 22° K. H.) vs és kerületi főhely Loire Francz. oszt. Furens folyó mellett 16260 l. pántlikák, puskák, kés és kard, vas, aczél fabrikákkal, jeles festésekkel, fehérítésekkel, köszén gödrökkel, és kereskedéssel.

S. *Etienne*, vs Indre Fr. oszt. 3230 lak.

S. *Etienne*, vs Eure Fr. oszt. 2120 lak.

S. *Etienne de Baigary*, vs alsó Pyrenaei Fr. oszt. 3500 lak.

S. *Etienne de Montluc*, vs alsó Loire Fr. oszt. 4290 lak.

S. *Eufemia*, vs a' Dalmatiai Sz. Mihály szigeten.

S. *Eustache*, v. Eustaz, Hollandus, 1810 eszt. 22 Febr. az Angoloktól elfoglalt Caraibiai sziget, 1 □ mtfd. nagys. csak 2 nagy hegyekből áll, mellyek ennekelőtte tűzokádók valának, oldalaik míveltetnek, a' partok magossak és köszíklássak, minden megtámadás ellen a' természet által oltalmazva vagyon, éghajlatja igen egésséges, forgószelek, és földindúlások számossan uralkodnak. Ezen szigeten csak medenczei vizek találtatnak. Kikötőhely gyanánt egy révpart vagyon, mélyből a' hajók kiindúlnak. Termései: kukoricza, dohány, czúkor, Indiai füge, kókus dió, narancs, czitrom, legtöbb Európai hüvelyes vetemények. A' lopva és közbe lévő kereskedés kiváltképpen hadi időben hasznos lakosinak, ezeknek száma 23000 kik között 6000 fehérek vannak. A' hason nevű vs a' tenger partján, és mellette fekvő hegyen fekszik, erős várral bír, vagynak itt több kereskedő portékákkal mindég megtöltött tárházak.

S. *Fangon*, kis vs és kastély Cea folyónál, Leon tart. Spanyol orsz.

S. *Fargeau*, (47° 40′ É. Sz. 20° 45′ K. H.) vs Yonne Fr. oszt. 2090 lak.

S. *Fé*, (31° 40′ 29″ É. Sz. 63° 12′ 30″ K. H. Páristól) kereskedő vs Rio de la Plata orsz. Spanyol déli Amerikában, Saladó fónak a' Plata vizében való keveredésénél, 4000 lak. kik nagy kereskedést üznek, kiváltképpen Paraguayi Theával.

S. *Fé de Bogata*, uj Granadának fő vsa déli Amerikáb. Gatarita tó mellett, 18000 lak. Al-Királynak és a' Kir. meghalgatásnak (Audienz) széke. Vannak itt 2 fő oskolák, értz olvasztó házzal.

S. *Felice*, megerősített vs Modena Herczs.ben Mirandola határában.

S. *Felipe*, fővsa a' Zöld fokon fekvő Fuego szigetnek nyugoti Afrikában, csak nem mindnyáján fejér lakosoknak székek, kik földjeiket Szerecsen rabszolgák által míveltetik.

S. *Felipe de Benguela*, l. Neu Bengeula.

S. *Felipe de Marannae*, l. Maraguan.

Digitized by Google

S. *Felipe el Real*, l. Salta del Tneuman.

S. *Felix*, vs felső Garonne Fr. oszt. 3040 lak.

S. *Fernando d' Apure*, jól formán épült vs 6000 lak. Warinas tart. Caracas Kapitányságban észak Amerikában.

S. *Fiora*, tűzokádó hegy Toskána N. Herczs.ben a' Siena környékben.

S. *Florenzh*, S. Florent, (42° 41′ 2″ É. Sz. 26° 57′ 28″ K. H.) vs Corsika Fr. oszt. Nebio Tengeröbölnél, mely kikötő hely gyanánt szolgál.

S. *Florent*, vs Mayenne és Loire francz. oszt.

S. *Florentin*, (47° 56′ É. Sz. 21° 20′ K. H.) vs Yonne Franc. oszt. Armençon és a' keleti Kanálisnak kezdetén fekszik, 3000 lak. kereskedést üz.

S. *Florian*, mvs alsó Austriában Ens felett való tart.b. Traun fertályban 100 ház. vagyon itt 1 kat. pléb. Sz. Ágoston Szerzetesivel, ékes templ. és válogatott könyvházzal. Ezen tájék igen termékeny, és sok gazdag parasztok találtatnak.

S. *Florian*, v. *nagy Florian*, mvs alsó Stajer orsz. Marburgi ker. 70 ház. Lasnitz fó mellett. E' tájékba a' köles igen terem.

S. *Flour*, (45° 1′ 53″ É. Sz. 20° 45′ 24″ K. H.) vs és kerületi főhely Cantal francz. oszt. magas helyen Dauzan fó mellett 5300 lak. Püspöknek lakóhelye. Falszőnyeg, posztó, bőr, orseille, réz, vas, és üveg fabr. vannak. Nem csak terméseivel, hanem gabonával, lovakkal, öszvérekkel is kereskedik.

S. *Foy*, vs Gironde Fran. oszt. 2830 lak.

S. *Francesco*, (38° É. Sz.) legészakibb Spanyol hely új Californiában 820 lak.

S. *Francisco de Campeche*, vs Yucatan szigeten Mexicóban, Campeche tengeröbölnél, fa kereskedése miatt nevezetes.

S. *Francisco de Quito*, l. Quito.

S. *Franzfluss*, v. *Gubororo*, Ferencz folyó, legnagyobb parti folyó Benguela orsz. alsó Guineában.

S. *Franzsee*, l. Lőrincz folyó.

S. *Gabriel*, Portugallus szigetetske Paraguayában, Plata folyónak torkolatjánál, egy erősséggel.

S. *Gallen*, mvs felső Stajer orsz. Brucki ker. Ens folyó mellett, magas hegyek között 50 h. egy pléb.val. Ezen tájékban 30 vasbányák számláltatnak. Itt jó fekete törf is találtatik, mely a' bányákban használtatik.

S. *Gallen*, uj kanton Helvecziában, S. Gallen vsból, S. Gallen Apáturság birtokából, az ehez tartozandó Toggenburg Grófs.ból, Sargaus, Gaszer, Uznak, Gambs, és Rheinthal hajdan Helvecziai Jobbágyos országbíróságokból, a' hajdan Zürichi Sax urod.ból, az eddig Glárus kant.hoz tartozandó Werdenberg Grófságból, és Rapperschwyl vsból öszveállíttatott. Ezen kanton Helvecziának észak keleti részében Tyrolis, Bodeni tó, és Graubünden között fekszik. Környéke Appenzell kantonét is körében foglalja. Térség nagysága 40 □ mfd. Lakosinak száma 128000. Nagyobb részint jéghegyekből áll, de sok szép havasok is találtatnak benne; észak, és észak keletre térséges völgyek, főben gazdag dom-

Digitized by Google

bok ékesítik, mellyek a' szép lapályságokat mintegy keresztül hasítják. Folyói: a' Rajna, Thur, Sitter, Senez, Tamin, 's a' t. Bodámi, Zürichi, és Wallenstädti tavakkal. Földje, követses részeit kivévén, termékeny ugyan, de még is lakosinak szükségére elegendő gabonát nem terem, ellenben sok krumplit, lent, kendert, és gyümölcsöt; némely tájékokban bor is terem; tája elegendő vagyon, a' jeles réti termés szarvas marha', lovak', juhok, kecskék, disznók, és méhek' tartátását igen elömozdítja. A' nagyobb vad állatok ritkák, ellenben annál nagyobb számban vannak a' tollas állatok. Találtatnak itt nyúlak, rókák, de kevés zergék. A' halnak bőségében pisztráng a' legszámosabb. Ásványos országból: vas, réz, márvány, palakő, mész, és agyagnak többféle nemei találtatnak ugyan, de mind eddig még kevesbbé használtattak. A' lakosok részszerént kath. részszerént protest. jobbára ugyan marha tartásból élnek, de külömbféle mesterségeket is üznek, sok pamutot és lent fonnak, vászont, parketet, mindenféle pamut-matériát; kiváltképpen patyolatot, kivarrást 's m. ef. készítenek, ezen munkájokkal nagy kereskedést üznek. Ezen kant. 8 oszt. ál, mellyek következendők: S. Gallen vs, Rorschach, Gossau, alsó Toggenburg, felső Toggenburg, Sargaus, és Uznach, ezek 44 ker.re vagynak felosztva. A' Státusi Kasszába 39451 Helvecziai frankokat ád, 1315 katonát állít. Fő városa

S. *Gallen*, népes, jeles, jókora vs Steinach, és az úgy nevezett fekete víz mellett, Bodámi tótól 1 1/2 mfdre, árkokkal körül vagyon véve. 3 külső vsai, 7 kapui, 1500 házai vagynak. Lakosinak száma 8000, kik protestans-reformátusok. Épületjei közül jegyzést érdemel 4 templ. de csak kettő pléb. templ. S. Magnus templomában a' város könyvháza, 's a' piaczon fekvő tanátsház, fegyverházzal, az úgy nevezett Notenstein v. nemes Társaságháza, a' nagy ispotály 's a' t. Városnak kerületében ugyan, de ettől magas kőfal által elválasztva állanak S. Gallen Benediktinus apátság' jeles épületjei, melytől ezen vs nevét és eredetét kapta, a' püspöki jeles új templ. és más nézést érdemlőkkel. Az Apátúr régenten Római Sz. Birodalombéli Fejedelem vala, közvetelenül a' Pápa alatt állott, de a' vsnak nem parancsolt. Az ide való vászon, parket, patyolat, pamut materia, czicz kézmívek nevezetesek, a' patyolat kiváltképen itt szépen varrattatik ki.

S. *Galmier*, vs Loire Fr. oszt. 2320 lak. timsó kúttal.

S. Gaudens, (43° 8′ É. Sz. 28° 36′ K. H.) vs és kerületi fő hely felső Garonne Francz. oszt. legelő helyekkel gazdag hegyes tájékban, 4150 lak. gyapju fabr.

S. *Gaultier*, vs Indre Fr. oszt. 960 lak.

S. *Gemignano*, nevezetes helys. Toskána N. Hercs.ben, a' Florenzi környékben, Elser völgye hegyén fekszik, 2000 lak. 2 pléb. templ. talált gyermekek, és betegek házával.

Digitized by Google

zával.

S. *Genest de Ambrieres*, város Wienne Fr. oszt. 2100 lak.

S. *Genest de malifaux*, vs Loire Fr. oszt. 2760 lak.

S. *Genevieve*, vs Louisiana északi Amerikai szabad Társaságban, Missisippihez a mtfdre 1300 lak. ezeknek harmad része rabszolgák, vagynak itt só, és ólom bányák.

S. *Genies*, vs Aveiron Francz. oszt. 3340 lak.

S. *Genies*, vs Sabaudiában Guyer fónak a' Rhodanussal való eggyesülésénél, 1550 lak.

S. *Genis Laval*, vs Rhodanus Fr. oszt. 2390 lak.

S. *Geoire*, vs Isere Fr. oszt. 3620 lak.

S. *Georg am See*, vs Bajor orsz. Moenus ker. kiszáratt tó mellett, mely 100 hold szép földet adott. Vagynak itt porczellán, márvány és kártya fabr. gypsz malommal.

S. *Georg* v. *Jorge*, *Azóri* sziget; Terreira szigethez 8 mfdre délnyugotnak, 11 mfd hosszú, 1 1/2 mfd széles, földje magas ugyan, de még is jobbára lapály, déli részeiben termékeny, és népes, búzát, bort, pálinkát ád; lakosinak száma 5000. Fő helye Villa de Velas.

S. *Georg del Mina*, v. *El-mina*, nemzeti nyelven *Oddena*, jeles Hollandus kastély Fetu orsz. az arany parton, egy félszigeten Benja fónál fekszik, hozzá tartozandó vssal, mely Fr. oltalom alatt szabad társaságot képez. Ezen szerecsen vs S. Jágo hegyen fekvő Konrádsburg nevű francz. kastély által kormányoztatik.

S. *George*, Bermudas szigeteknek legnagyobbika, 16 mfd hosszú, szélessége nem tészen egy egész mfdet, mindenfelől a' természet, és a' mesterség által erősítve vagyon, a' fő vssal eggyütt 1000 lak. számlál, ezen szigetet Helytartójának lakóhelye, vagyon könyvháza és kikötő helye.

S. *George*, parti folyó új Hollandiában, Australiában, mely a' Botányi tengerőbölbe folyik.

S. *George*, Bahia Brasiliai Helyts.ban Ilheos fónál, egy kikötőhelyel.

S. *Georgius*, Sz. György, szab. Kir. vska Posony Várm.ben, 1870 kath. 733 evang. és 340 zsidó lak. szőlő míveléseje jeles; egéséges és kellemetes tájékban fekszik, s[illegible] hegyeknek tövében. K[illegible] likusoknak több templ[illegible] vannak, 1 ev. templ. és 1 Zsinagog. Vagynak itt [illegible] kolák, 1 Polgári ispitály, 240 h. 5 vizi malmok, sörház, jó erdőségekkel, két halas tavakkal, melyekben ponty, csuka, kárász, czompó 's a' t. találtatik, büdös köves ferdővel, mely a' bőr kipattogzása, és a' köszvény ellen használtatik. Az erdőkben külömbféle vadak találtatnak, ú. m. szarvasok, őzek, [illegible]d réczék, sneffek, 's a' t[illegible]ortáji 5.

S. *Georgen*, kath. praebenda a' tenger mellett, 45 házból áll, az Ototschani Regemt. második zászló csapat ker. ben, vagyon itt egy régi kastély, igen régi templ. más régiségekkel, tengeri kikötő helyetskével, hasznos tinhal fogással.

S. *Georgen*, mvs Hovát katonai határon, Varasdi Generalatusban, vagyon itt egy kast[illegible], kat. pléb. és templ. 3[illegible]ház.kal eggyütt.

Digitized by Google

Síkhelyen fekszik, Kopreinicztól 4 óra.

S. *Georgen bey Reicheneck*, vs alsó Stajer orsz. Cilli ker. 49 h. egy plébán.val. Ezen tájékban jó méh és ló tartás találtatik.

S. *Georgen an der Stiffing*, mvs alsó Stajer orsz. Grätzi ker. Stiffing pataknál, 160 ház. Vagyon jeles kastélya, hasonló nevü urod.mal.

S. *Georgen*, falu Würtemberg orsz. felső Neckári országbíróságban, 900 lak. ezek között sok órások, és fa mívesek találtatnak.

S. *Georgenberg*, Szombatfalva, a' 16 vsoknak eggyike Szepes Várm.ben dombon fekszik, melynek eggyik felét Poper fó nedvesíti. Jól épült vs. Itt és a' szomszédságban legjobb ízü pisztrangok és lazatzok fogatnak. A' lakosok mesterségekből, és földmívelésből élnek. Azon lenből, mely itt bőségben termesztetik, sok vászon készíttetik, és az egész orsz.ba szélyel vitetik.

S. *Georgen-Kanál*, l. Ireland.

S. *Georges*, vs Mayenne és Loire Franc. oszt. 2320 lak. kőszén gödrökkel.

S. *Georgio*, vs Piemontban, 6000 lak.

S. *Germani d' Amberieux*, vs Ain Francz. oszt. 3840 lak.

S. *Germain-en-Bourgueil*, vs Indre és Loire Fr. oszt. 3280 lakosokkal.

S. *Germain-en Laye*, (48° 53′ É. Sz. 19° 55′ K.H.) vs Seine és Oise Fr. oszt. Seine mellett egy dombon fekszik 4 1/2 órányira Páristól, 8950 lak. 2 régi kastélyal, lovagló oskolával, ragadós betegségek ellen ispitályal, és harisnya fabr.kal.

S. *Germain-les-belles-files*, vs felső Vienne Francz. oszt. 2750 lak.

S. *Germain de Talvande*, város Calvados Francz. oszt. 3150 lak. Savigny Fr. Generális S. Germaini Hercz. czímével bír.

S. *Germano*, vs Terra di Lavaro Nápoly tart. Cassino hegynek tövében 4840 lak. Nevezetesek itt az izzasztó ferdők, v. meleg barlangok; melyekben az ember egynehány percz után a' leghevesebb izzadásba jő.

S. *Germano*, vs Piemontban Vercelli tart. 2580 lak.

S. *Gervais*, vs Puy de Dome Fr. oszt. 2180 lak.

S. *Gervais la Ville*, vs Herault Fr. oszt. 1260 lak.

S. *Giao*, v. S. *Juliao*, jól megerősített helység Portugalliába, Téjónak torkolatjánál, ez az orsz.nak mintegy kultsa, kiváltképen Lizabon fő vshoz.

S. *Gilles*, vs eggy. Belgyiom orsz. 3130 lak.

S. *Giorgio*, vs Piemontban, Orco fótól nem messze 6000 lak.

S. *Giorgio*, falu Lesina Dalmátziai szigeten, ennek szomszédságában sok Római hamvedrek találtattak.

S. *Giorgio la Molara*, vs az innensö Fejedelemségben, Nápoly orsz. 5880 lak.

S. *Giorgio maggiore*, Adriai tenger sziget, Velenczéhez közel. Az ide való Benedictinus Apátságban tartatott Gyülés (Conclave) 1800 eszt. ben, mely Barnabas Gergely Chiaramontit 7. Pius név alatt Pápának választotta.

S. *Giovani*, falu Piemontban, itt történt ama világ szerte híres Marengoi csata 1799 eszt.

S. *Giovani*, vs Toskánai nagy

Digitized by Google

Herczs.ben a' Florenczíai ker.ben; Arno fótól nem messze 1400 lak. és plébán. templommal.

S. *Giront*, (42° 58′ É. Sz. 18° 45′ K. H.) vs és ker.béli fő Hely Arriege Fr. oszt. Salat fó mellett, 2500 l. vannak némely fabr. kiváltképen nagy marha kereskedés üzetik Spany. orsz.b.

S. *Giuliano*, vs Siciliában Val di Mazzara tart. 1640 ház. 10000 lak.

S. *Gour*, vs a' Burkus Rajnai N. Hercs. Rajna fó mellett 980 lak. Rheinfels hegyen épült várral. A' lakosok jobbára hajóházásból, lazacz fogásból, bor kereskedésből, és timárságokból élnek. Ezen vsnak kapuitól kezdődik a' Hundsrück tart.

S. *Gohin*, falu Aisne Fr. oszt. fekszik az erdő közepén, egy kastélyal, mellyben a' ma világ szerte híres tükör fabr. virágzik, holott a' mint mondatik, az egész világon legnagyobb és legszebb tükrök készítetnek, 60 Párisi hüveljk a' széles. 500 a' hosszasságok; de itt csak öntetnek, Párisban simítatnak.

S. *Gothard*, német mvs Vas Várm. Rába fónál, mellyen fahíd vezet által, F. U. G. Batthiány, vagyon itt 1 kath. pléb. és templ. Cziszterczita plébánussal; szőllő termése jó, vásárjai népesek. Azon csata által nevezetes, mellyben 1664 eszt. Zrinyi Montecuculi vezérek a' Törököket meg verték, kat. lakosinak 800 a' számok.

S. *Gotthardsberg*, Góthard hegye, mons S. Gothardi, a' Helvetziai Alpesek közül legnevezetesbb hegy, Uri kantonban Urseren völgyében kezdődik, nyug.ról kel. nek Graubündenben terjed, innét pedig ágai több felé nyúlnak. Ezen hegységhez tartozik Furka hegye is, melly ennek mintegy ész. nyugoti szarva, azon nevezetes Rhodanus jegeshegygyel, melyből Rhodanus fő származik; az úgy nevezett Vogelsberg is Graubündenben, mellyből Rajna fó ered, ezen hegylánczhoz tartozandó, ezen 28—30 tavatskák, és 8 jeges hegyek találtatnak; a' tulajdon Gotthardhegye 8587 láb. magas, ebből Reusz és Tessin fók erednek, több magas hegyágakba, köszikla tetőkben vagy szarvakba osztott hegy, azért is nevezetes, mivel ezen által Helvetziából Olasz orsz.ba csak egy út vezet, az t. i. melly az Urseren völgyi ispitálytól Airolóig Tessini kantonban 3 órányi hosszaságra nyúlik. Jegyzést érdemel a' jólteyő Kapuczinusok ispitálya 6700 láb. magasságban a' tengerfelső színe felett.

S. *Gregorio*, Drivénico, Quarnerónak szigetje Dalmátziában, Arbe szigettel öszve vagyon kapcsolva, 3 mfd hosszú 1 mfd széles, vagyon itt 1 kikötő hely szép juhokat nevel.

S. *Groth*, l. Sz. Grót.

S. *Guiliano*, vs Piemontban 2400 l.

S. *Guillain*, kis vs Hennegau Grófs.ban Heine fónál, mocsárokkal körül vétetett, meg vagyon erősítve.

S. *Gunther*, Gutvasser, 16 házakból álló falu Cseh orsz. Prachini ker. 1 kat. temp. Ezen tájékban fehér, violaszinü és zöld kristáljok, topász kövek találtatnak nem csak a' völgyekben, ha-

Digitized by Google

nem patakokban is.

S. György, (Szász) nagy Szász falu Erdélyben Bisztri ker. vagyon itt 1 evang. pléb. halban bövelkedő tó, őrlő malom, jó szőllő hegyekkel és marha tenyészettel.

S. *György*, (Csik) Gergerschdorf mvs Erdélyben az alsó Csik székben Fisak patak mellett fekszik, Székely határ őrző katonák, Magyarok és Oláhok lakják, vagyon itt 1 kath. és nem egyesült görög pléb.

S. *Györgyi határőrző*, regement vidéke Districtus Legionis Limitaneae S. Georgensis az É. Sz. 45° 25′ és 46° 71′ között, a' K. H. pedig 34° 7′ és 34° 56 30″ között fekszik; ész. Körös Várm. kel. ről Somogy és Verőcze Várm. délről Posega Várm. és a' Körösi kath. vidékkel, ny. ról pedig a' Körösi kat. vidékkel környékeztetve. Hossza 9 1/4 szélessége 6—8 ném. mfd, és az egész térsége 37 □ mfd. Földe hegyes, és csak a' Dráva felé rónább, termékenysége közepszerű. Fői közül a' Dráva, melly a' tart. Somogy Várm.től választja nevezetesebb; patakjai számosak, említésre méltóbbak: az Illova, Chasma 's a' t. 1 mvst, és 179 falut számlál; 51000 lak. nagyobb részint Horvátok, 's kevés Ráczok, kath. és ó-hitüek, A' Zágrábi Püsp. Megyéhez tartozik. Fő helye:

Sz. *György*, St. Julien, Gyurgyevecz, (É. Sz. 45° 48′ 20″ alatt) mvs fekszik kies tájékban Kapronczától kel. délnek 4 órányira; 370 házaiban 3130 kat. lakosokat számlál. Vagyon kathol. pléb. és temploma. Széke egyik kapitányságnak a' Sz György határőrző regementből, melly e' vstől kölcsönöző nevezetét.

S. *Haon le Chatel*, vs Loire Francz. oszt. 750 l.

S. *Heaut*, vs Loire Francz. oszt. 2640 l.

S. *Helena*, l. Helena Sz.

S. *Helena*, Velenczei tenger öblébe fekvő termékeny szigetetske.

S. *Helenenbay*, (32° 20′ 40″ D. Sz.) tenger öböl Cap tartományinak nyugoti partján, térséges ugyan de veszedelmes az ész. és ész. nyugoti szelek miatt nem bátorságos elegendőképpen.

S. *Heller*, Jersey Angol szigetnek fő vsa S. Aubin tenger öbből mellett, S. Aubin kikötő helyel 15° 29′ H. 49° 15′ Sz. alatt. Lakosinak száma 2000, kik vásárosok.

S. *Hellens*, hely Prescot mellett Worcester Angol Grófs.ban vagyon itt tükör öntő műhely, melyben 144 hüvelyknyi hosszú táblák készítetnek.

S. *Herblin*, vs alsó Loire Fr. oszt. 2300 l.

S. *Herblon*, vs ugyan ott 2030 lak.

S. *Hermuger*, S. Ermachor, mvs Karinthiában Villachi ker. Gastein mellett. Vagyon Dékánysága. Az ide nem messze fekvő Eggerhavasokon sok fakó réz értz ásatik.

S. *Hilaire du Harcart*, vs Kanális Francz. oszt. 2060 l.

S. *Hilaire sur Autise*, vs Vendée Francz. oszt. 1880 l.

S. *Hilario*, Yviza, Pithuisi szigetben fekvő hely Spanyol ors.z. mellett sóbányával bir.

S. *Honorat*, l. Lerini szigetek.

S. *Hubert*, kis vs és ker. beli

Digitized by Google

főhely Sambre és Mósel Fr. oszt. az Ardenesi hegyek mellett. Hamar fónál, lakosinak száma 1200. Ásványos vizek is találtatnak.

S. *Hubes*, l. Setuval.

S. *Hypolite*, (48° 53′ 30″ É. Sz. 25° 7′ 51″ K. H.) vs és kerületi fő hely Doubs Fr. oszt. Doubs mellett 5000 l. Flanel fabr. Terméseivel kereskedik.

S. *Hypolite*, (46° 50′ É. Sz, 21° 35′ K. H.) vs és kerületi fő hely Gard Francz. oszt. 5000 l. selyem harisnya takátsággal.

S. *Jágo*, v. Sz. *Jakab*, 15° É. Sz. 60 5′ N. H. a' Zöldfoktól) a' Zöld-fok szigeteknek legnagyobbika, 38 mfd hosszú, 6 széles, környéke 60 mfd Formája háromszegletü. Éghajlata meleg, és részszerint nedves, levegője esős időbe igen egésségtelen. Nagyobb részint hegyes ugyan, de igen kellemetes, és termékeny, jól vizeztetik. Termései: kukoricza, köles, tök, dinnye, ananász, nádméz plánta, szőllő, kókusdió, guajakörtve, pizanggyümölcs, tamarinda, narancs, czitrom, pamut, czédrusfa; szarvasmarha, lovak, szamarak, öszvérek, juhok, kecskék, disznók; sok szelíd szárnyas állatt, kiváltképpen tyúkok és galambok, papagájok, gémek, ölv, jégmadarak, patsérták, sok halak, és más tengeri állatok, vas értz, markassít, más föld és kő nemekkel. Lakosinak száma 12—16000 tétetik, Mulattok, és Szerecsenek, igen kevés fehérekkel keverve. Fő helye Ribeira grande.

S. *Jagó*, ennek előtte ezen szigetnek fő vsa, most igen alá szállott, és úgy szólván el vagyon hagyva.

S. *Jago*, fó Mexikóban, Cordilleras hegyekben ered, és a' csendes tengerbe szakad,

S. *Jago*, fő vs Cinalao tart. Guadalaxara és Mexikói Itélőszéki ker.ben.

S. *Jago*, vs Mechoacan tart. Mexikói Itélőszék ker, egy kikötő helyel.

S. *Jago de Chili*, fő vs Chili Spanyol itélő szék ker.ben, déli Amerikában Mapochónak több kanálissain fekszik, borral bővelkedik tájéka. Környéke 3/4 geogr. mfdet tészen. A' fő Kapitánynak, Itélő udvarnak, és Püspöknek lakó helye. Több jeles épületekkel bir, vagyon nemes Collegyiuma, fő oskolája, pénzt verő müve 35—46000 l. Ezen vsnak kereskedése igen jeles, kiváltképpen a' Valparaiso kikötő helyből, melly 15 mfdnyire fekszik, mivel az egész Chili, Paraguayi, és Buenos Ayreszi kereskedés S. Jágon által mégyen.

S. *Jago de Cotagayta*, vs Pern ész. Amerikai tart.ban; éget faszenet, mellyet Potosiba visznek. Itt kiváltképpen Mesztitzek laknak.

S. *Jago de Cúba*, (2° 15′ É. Sz.) vs Cúba Spanyol szigeten nyug. Indiában 6000 l, egy Püspökséggel, ki kötőhelye bátorságos, és térséges. Kereskedése nem sokat ér.

S. *Jago del Estero*, vs, la Plata Spanyol Kirs. Tucuman tart. déli Amerikában Dolce fón, vagyon benne szép de most elhagyatott Jésuita Collegyium, gyapjú szőnyegeket ád.

S. *Jago de la Vega*, v. *Spanyol Town*, Jamaika Angol szigetnek fő vsa nyug. In-

Digitized by Google

diában, Middlesex Grófs. Cobre fón, 900 h. 3000 l. Helyt.nak lakóhelye, ki igen gyönyörü palotába lakik.

S. *Jago de Leon*, l. Caraccas.

S. *Jago de Compostella*, l. Compostella.

S. *Jego de Veragua*, Veragua tart.nak fő vsa Guatimala és Mexikói Itélőszék ker.ben

S. *Jakab*, l. S. Jago.

S. *Jakab*, l. Basel.

S. *Jakab* v. *James* sziget, szigetke Gambiában ennek torkolatjától 5 mfdre, Bar orsz. közép Senegambiában 70 öl hosszú 40—50 széles Jamesfortu Angol kastélyal, 300 l. fa és édes víz nélkül szükölködik.

S. *James*, (48° 29′ É. Sz. 16° 28′ K. H.) vs Kanális Fran. oszt. 2570 l.

S. *James*, l. Akra.

S. *Jamestown*, egyetlen egy helys. Helena szigetén Chapel-Valley tenger öbölnél.

S. *János*, l. Sz. János.

S. *Jean*, Szűz szig.eknek egyike nyug. Indiában Dánusokhoz tartozandó, 1 4/5 mfd nagys. 2800 l. ezek között 2200 Szerecsen rabszolgák találtatnak; hegyes ugyan de termékeny kiváltképpen czúkorban. Itt Friedensthal hely, Hernhuterek letelepedése.

S. *Jean*, l. S. Johann, és S. John.

S. *Jeon Capelle*, vs ész. nevű Francz. oszt. 3040 h.

S. *Jean d' Acre*, l. Akra.

S. *Jean d' Angely*, vs és kerületi főhely alsó Charente Francz. oszt. Bontonne mellett, 5400 l. vannak itt pálinka égetések, matéria és parket takátsok, puskapor fabrikák, kereskedik borral, és pálinkával.

S. *Jean de Bournay*, vs Isere Francz. oszt. 2680 l.

S. *Jean de Brevellai*, vs Morbihan Fran. oszt. 2940 l.

S. *Jean de Bruel*, vs Aveiron Fran. oszt. 2140 l.

S. *Jean de Laune*, kis vs, úgy nevezett Arany domb Fran. oszt. borban, fában, gabonában termékeny tájéka vagyon.

S. *Jean de Luze*, (43° 23′ É. Sz. 15° 57′ 15″ K. H.) vs alsó Pyrenaeus Fran. Udacrynak torkolatjánál, a' Gascogni tengerbe, 3520 lak. vagyon itt 1 hajókázás oskola, kikötőhely; pálinkával és más éfélével kereskedik.

S. *Jean de Maurienne*, (45° 20′ É. Sz. 24° 2′ K. H.) kis vs Sabaudiában, Maurienne tart. Are fón 2370 l. Marha tenyészetet tart.

S. *Jean des Monts*, vs Vendée Francz. oszt. 2800 l.

S. *Jean de Olliers*, vs Puy de Dome Fran. oszt. 2080 l.

S. *Jean du Gard*, vs Gard Fr. oszt. 3830 l.

S. *Jean en Royans*, vs Drome Francz. oszt. 2830 l.

S. *Jean Pied de Port*, kis vs alsó Pyrenaeus Francz. oszt. 1290 l. kősziklán épült kastélyal mellyből a' Pyrenaeus hegyeket álthasító ország útat lehet oltalmazni.

S. *Jepize*, vs felső Loire Fr. oszt. 2180 l.

S. *Jörgen*, l. S. Georg.

S. *Jörgen*, (S. Jur) nagy falu Karnioliában, Laybachi ker. szép és lapály mezőn fekszik. A' lak. pokrótz, paplan, és takaró csinálásból élnek.

S. *Johann*, mvs Bajor orsz. Salzachi ker. Salza mellett 120 h. 830 l. Vagyon itt 1 pléb. temp. fejedelmi ápolgató, betegházzal.

S. *Johann*, S. Jean, vs Saarbrück Grófs. 200 h. 3000 l.

Digitized by Google

14 hajlatú hid kapcsolja össze a' Saar vizén túl fekvő Saarbrückkel.

S. *Johann*, falu Cseh orsz. Beraúni ker. 24 h. Szent Iwán (János) barlangja nevezetes, fekszik az igen gyönyörködtető Fenseni völgyben Ladenitz fó mellett, vannak itt mész és márvány bányák.

S. *Johann*, l. Ivan.

S. *Johann*, parti fócska Senegambiában Mirik nevü tengeri fokon.

S. *Johann*, kis vs Zöld foknak Majó szigeten, házai nádból, és figefából vannak épitve.

S. *Johannes*, v. *Marayo*, sziget Brasiliában Para Helyts.ban, Amazon fó nyug. ról, Gran-Para pedig kel. ről határozza.

S. *John*, S. Jean, Angol sziget, a' Breton foka, és az ész. Amerikai száraz föld között, 60 mfd hosszú, Newfoundland Helyts.hoz tartozik, kikötő helye; jó gabonában, fában, szarvasmarhában és halakban gazdag; a' fókban lazatz, pisztrang, ángolna 's m. ef. a' partokon pedig tok, félszegúszók fogattatnak. Ezen szigetben 4000 l. valának.

S. *John*, S. Johns.Town, Antígua szigetnek fő vsa nyugoti Indiában, 1800 h. kikötő helye nagy erősség által oltalmaztatik. Itt lakik az Angol Helyt, ki a' S. Kristóf, Nevis, Anguilla, Montferrat, és Antígua szigeteket kormányoza.

S. *John*, legjelesebb fó új Scótziában, ész. Amerikában, torkolatjánál 2 nagy víz zuhanatok találtatnak, az eggyik 30 öl magasságról szakad le.

S. *John*, vs Floridában hasonló nevü fónál, melly a' szigetet délről ész.ra általjárja és az Atlanti tengerbe ömlik.

S. *Johns*, vs New-Foundland szigeten ész. Amerikában. Itt vagyon Amherst erősség is 1 kikötőhely. Ezen vs a' halaknak legnagyobb tárháza.

S. *Johns-Town*, l. S. John.

S. *Joire*, vs és kastély a' Genuai Her.ben, a' Sardinia; Kirs.ban.

S. *Joostland*, sziget Hollandiában keskeny víz osztja Walcherentől, csak Nieuwland nevü egyetlenegy faluval bír, mellybe 180 l.

S. *Jorge*, l. Georg.

S. *Joseph*, vs Trinidád Angol szigeten nyug. Indiában 450 l. Chagnaran tágos, és bátorságos kikötő, és hajókészitő helyel.

S. *Joseph del Cabo*, legfontosabb Spanyol Missio Californiába, Sz. Lukáts tengerbe nyúló fokon, azoknak megfrissitő helye, kik Manillából Apaculcóba mennek.

S. *Joseph-de-Galam*, ennekelőtte jeles, most öszvedőlt és elhagyott Fran. erősség Galam orsz. Senegambiában Senegal fói igen egésségtelen mocsáros tájékban.

S. *Juan*, l. Brava, és Nicaragua.

S. *Juan*, vs, új Navarra tart. Amerikában Sonora fónál.

S. *Juan*, vs új Mexikó Spanyol vice Királys.ban Guadalasara Itélőszék ker. uj Biscaya tart. jeles kereskedő hely.

S. *Juan d' Ulloa*, l. Vera Cruz.

S. *Juan de Fontera*, vs Cordillerák tövében Rio de la Plata Spanyol Al-Királys.ban, Cujo tart.ban.

S. *Juan de las Remedios*, 8000

Digitized by Google

l. álló vs, Cuba nyugot Indiai szigeten.

S. *Iuan de Pasto*, 8000 l. álló vs Quito Spanyol tart. déli Amerikában.

S. *Iuan de Pesquera*, kis vs Beira Portugallus tart. Duero fón.

S. *Iuan Puerto Rico*, l. Portoríco.

S. *Iulien*, vs Lot, és Garonne Francz. oszt. 4250 l.

S. *Iulien de Chaptenil*, vs felső Loire Fran. oszt. 2150 lak.

S. *Iulien du Sault*, vs Yonne Francz. oszt. Yonne mellett, itt jeles lovagló korbácsok készítetnek.

S. *Iulien du Courcelles*, vs alsó Loire Francz. oszt. 2500 lak.

S. *Innien*, (45° 40′ É. Sz. 18° 35′ K. H.) vs felső Vienne Francz. oszt. 5400 l.

S. *Inst*, nevezetes klastrom, Estremadura Spnnyol tart. itt végezte 5 Károly munkás életét.

S. *Just en Chevalet*, vs Loire Fran. oszt. 2140 l.

S. *Jazinto*, Tikao Philippini szigetnek keleti részén fekvő szép ki kötőhely.

S. *Ibars*, vs Arriege volt Fr. oszt. Luze fón, 348 h. 2300 lak.

S. *Ideul*, vs Ille és Vilaine Fran. oszt. 2870 l.

S. *Ignatio de Aganq*, v. *Agana*, Guam Ladróni szigetnek főhelye, mintegy 3500 l. Helytartónak lakó helye, jeles épületei és 1 ki kötő helye vagyon.

S. *Igny de Vaine*, vs Rhodanus Francz. oszt. 2260 l.

S. *Ildefonso*, helys. Segovia Spanyol tart. Guadamarra ékes hegyen, 2700 l. Vagyon itt egy Kir. mulató kastély, mellyben rajzolt képek, és régiségek gyűjteménye találtatik, a' kertek jeles oszlopokkal, régi edényekkel, vízi mesterségekkel tele vagynak. Emellett nevezetes a' Kir. üvegbánya, mellyben jeles táblák készítetnek, vászon, kés, olló, kés és kard vas fabr. kal.

S. *Ivan*, S. Johann. S. Jan tót falu Liptó Várm. vagyon itt 1 kat. temp. mellyben az eltemetett testek 100 esztendőkön fellül megsérthetetlenül találtatnak. 210 kat. 700 evang. és 9 zsidók lakják. Több savanyú kútak találtatnak itt, ezek között kettő Na-Brezine., és Pod Ochuston nevezetesebbek, mert tüdő és máj gyulladásban, szárazbetegségben, 's más illy betegségekben, orvosság gyanánt használtatnak.

Sz. István, falu Pest Várm. Solti járásban, Bajához egy fertál órányira fekszik, földes ura a' Kalocsai Érsek, Kákon falunak, mely sokszor a' Duna által elöntetett. Lakossi ide által tétettek, kath száma 2090 ref. 8 zsidó 6-ra mégyen. Vagyon itt 1 nem régen épült pléb. templ. Uradalmi serház. Több Érseki tisztek lakják. Földje homokos.

S. *Ives*, helys. Huntingdon Angol Grófs. ban Ouse fó mellett, mellyen által egy híd vezet, 2100 l. Vannak jeles marha vásárjai, malátát készít, és kereskedik.

S. *Katalin*, S. Katarein Horvát falu Vas Várm. vagyon 190 kat. lak. pléb. templ. jó mészkementzék, és erdössége, mellyben makkoltatás tartatik.

S. *Katharina*, Catalina, (27° 19′ 10″ D. Sz. 27° 49′ K. H.)

Digitized by Google

Braziliai sziget Rio-Janeiro helyta. partján; a' száraz földtől egy tenger ág osztja, melly legkeskenyebb helyen 200 fr. ölet alig tesz. Szélessége 1/2 mfd, hossza pedig 8, éghajlatja igen kellemetes. Termései: czitrom, ananás, baratzk, tengeribaratzk, fa, szarvasmarha, fáczán, papagáj, czethal 's a'. Fő vsa: Nostra Senhora del Destero.

S. *Katharinenbay*, Cap tartomány' partján fekvő tengeröböl.

S. *Katharinenburg*, am Buchholz. l. Buchholz.

S. *Király*, szabad Sz. Kir. nemes mvs Baranya Várm. Sz. Lőrinczi jár.ban Bicsérd és Varjas környékében. Számlál 740 kath. és mint egy 20 zsidó lakosokat, kik többnyire nemesek 's szabadok; földe térséges, bő termésű, kevés szőlleje is vagyon, vagyon tulajdon pléb. és temp.

S. *Kitts*, l. Christoph.

S. *Kryz*, szép Benediktinus apátság és búcsús hely Lengyel orsz. magas Kahlen hegyén, vannak itt üvegbányák és bádog hámorok.

S. *Lambrecht*, mvs felső Stajer orsz. Iudenburgi ker. 1100 h. 1804 eszt. a' Benediktinusok Apátsága vissza állíttatott, ezek a' Gymnasiumban taníttanak, Apátjok Püspöki süveggel bír, és az orsz. rendjei közé tartozik. Itt és S. Lambrecht mellett találtatik 1 vas bánya, 2 vasdrót húzó mívekkel; fekete, és fehér erü márványal.

S. *Laura*, Candia szigeten Török vár és kikötő hely.

S. *Laurentau Pont*, vs Isere Fran. oszt. 2340 l.

S. *Laurent sur Gorre*, vs felső Vienne Francz. oszt. 2310 lak.

S. *Laurent*, vs Gironde Fran. oszt. 2530 l.

S. *Laurent*, helys. Jura Fran. oszt. sajtal kereskedik.

S. *Lelek*, v. *Hutta*, tót falu Esztergom Várm. vagyon itt mész égetés, szántóföld és szőllőmívelés. A' lakosok sok tüzi fát visznek Esztergomba.

S. *Leonárd*, mvs alsó Stajer orsz. Marburgi ker. alsó Pesnitzen jó bor termesztéssel.

S. *Leonard*, Fejedelmi vs Karinthiában Klagenfurti ker. Lavan völgyén 1 pléb. val.

S. *Leonard*, (45° 50′ É. Sz. 19° 20′ K. H.) vs felső Vienne Francz. oszt. Wienne mellett egy hegyen fekszik, 7000 l. Vannak itt papíros, gyapjú matéria, és posztó fabr.k; jeles kereskedést üz.

S. *Leonhardt*, helys. Austriában Ens felett, a' Mühl fertályban, czérna fonása nevezetes.

S. *Leonhardt*, mvs alsó Stájer orsz. Marburgi ker. Windischi Bühelnbe Pösznitz mellett, 200 h. 1 pléb. val.

S. *Livrade*, vs Lot, és Garonne Fran. oszt. 2950 l.

S. *Lizier*, vs Arriege volt Fr. oszt. 930 l.

S. *Lo*, (49° 7′ É. Sz. 16° 32′ K. H.) kanális Francz. oszt. nak fő vsa Vire fó mellett, mellyen által szép híd vezet. Lakosinak száma 7000. Gyapjú matéria, bőr, vas portékák fábr. val, lazatz fogása jó, szomszédságában palakő találtatik, czinobriom gödrökkel; terméseivel kereskedik.

S. *Lorenz, Sz. Lőrintz fó*, az egész földön legnagyobb fó, mely új Braunschweigot és New York szabad társaságot Canadától ész. Amerikában

Digitized by Google

választja. 5 Canadi tavaknak, t. i. felső tónak, Huroni, Mischigani Erie, és Ontário tavak' bőséges vizét az Atlanticumi tengerbe viszi. 600 mfdnyi folyásában több tavakat formál, úgymint S. Ferencz. és S. Péter tavait, több köszírtjei, vízrohanásai és vízfolyamatjai vannak, mellyek között a' Sz. Frerencz. tava felett 30 mfd terjedő de legveszedelmesebb. Folyásában több vizeket vesz öblébe. Torkolatjánál (50° É. Sz.) 30 mfd széles, 200 ölnyi mélys. S. Lőrintz öblit formálja, ennek része veres tónak neveztetik, mellynek közepén a' Magdolna szigetek fekszenek. Ezen fónak dél nyugoti karja. Jroquois vagy Cataragui fónak mondatik, Montreálnál a' 12 mfd hosszú, 4 mfd széles S. Lajos tavába ömlik, vízfolyamatjainál több fürész, és gabona malmok vannak; itt több mesterséges fók, és vízrekeszek találtatnak, ezek mozdítják elő az Angol-Canadai híres kereskedést.

S. Lőrintz szigete, l. Madagascar.

S. *Lőrintz*, magyar helys. Baranya Várm. hasonló nevű jár.ban, mellynek nevet szolgáltat, F. U. H. Eszterházy, lak. kath. egynehány ref. és zsidók is találtatnak, összveséges számok 850 nevekedik. Fekszik Sz. Jálnak és Cserdinek szomszédságában. Vagyon pósta háza, alkalmas vendég fogadója 's a' t. földe jó termő.

S. Loretto, l. Loretto.

S. *Louis*, l. Missisippi.

S. *Louis*, vs Louisiniában ész. Amerikában Missisippi fón 930 l. ezek közül 268 rabszolga; bundabőrrel kereskedik.

S. *Louis*, l. S. Felipe de Marannao.

S. Louis, S. Lajos, (60° 48' 10" É. Sz. 18° 48' 15" K. H.) eddig Fran. most Angolok által elfoglalt sziget. Senegambiában, tulajdonképpen csak 1150 öl hosszú, 200 széles fövény torlás, melly csak kutya perjet és Manglé't vagy gyertya tartyatartófákat termeszt, vízznélkül is szűkölködik. Levegője 4 holnapos essős időben egésségtelen, máskor igen kelemetes. A' meleg mérő (Thermomtrum) mindég 30 grád. mutat. Ezen sziget eddig rabszolgákkal is kereskedett, gumival; arannyal, és elefánt csontal. Az úgy nevezett

S. Louis, vs az Europaeusok házaiból mellyek az erősség körül vagynak, a' templom ispitályal, 's más több épületekkel, és ezen erősségnek mind a' két felén fekvő Szerecsen falukból ál, mellyek összveségesen 3000 szabad Szerecseneket foglalnak magokban, az egyik Landau, másika pedig Christinen quartier nevet visel. Az erősségben a' fő Direktor 's többi tisztek az őrizettel eggyütt laknak.

S. *Louis*, tó l. Lőrincz fó vize.

S. *Lucar de Barrameda*, vs Sevilla Spanyol tart. Guadalquivir torkolatjánál, a' kikötő helyet a kastély oltalmazza. Vagyon itt jó bor termés.

S. Lucar de Guadiana, erős vs ugyan ott, Guadiana torkolatjától nem messze, egy ki kötő helyel.

S. *Lucar la mayor*, vs ugyan

Digitized by Google

ott Gnadiamer fón, Ajanaffe szép lapályságban.

S. *Lucia*, vs Sitziliában Val di Demona tart. 896 h. 2580 lak.

S. *Lucia*, l. Alusia.

S. *Lucia*, eggyik a' zöld fok szigetjei közül, 2 hozzájárúlható tenger öbölbel, de a' víz hijánossága miatt nem lakják; vannak itt sok szamarak, és ketskék, nagy tekenös békákkal.

S. *Ludvig*, l. Louis.

S. *Lutienstein*, szoros és erösített út Graubünden és Bajor ors. között.

S. *Louis de Maranhao*, l. Maragnan.

S. *Louis Potosi*, Helyts. (Intendanz) új Spanyol ors. 2357 □ mfd nagys. 230000 lak.

S. *Lunaire*, vs felsö Vienne Francz. oszt. 5400 l.

S. *Lupo*, vs Capitanata Nápoly tart 2000 l.

S. *Lys*, vs felsö Garonne Fr. oszt. 3000 l.

S. *Macaire*, vs Gironde Fran. oszt. 1480 l. borral és gabonával kereskedik.

S. *Magdalena*, Marquesas szigeteknek egyike Austráliában.

S. *Maixent*, (46° 25′ É. Sz. 17° 18° K. H.) vs hajdani Fr. mind a' két Sevres oszt. Sevre Niortaise mellett, 3980 l. Harisnyával, és gyapjú matériával kereskedik.

S. *Malo*, (48° 39′ 3″ É. Sz. 15° 38′ 34″ K. H.) erös tengeri vs Ille és Vilaine Fran. oszt. kerületi fö helye, fekszik Aaron köszikla szigetben, a' tengerben, kikötö helye Solidórnak neveztétik, ez bátorságos ugyan, de tengerárapadás idején nem elég mély, 's nehezen lehet hozzá járúlni, egy torony által oltalmaztatik. Vagyon itt 1 tengeri Akademia, tengeri ispitály, hajó csináló hely, nagy halászat, és térséges tengeri kereskedéa. Ezen vs kereskedö ítélöszéknek, és a' tengeri Komisszariatusnak lakóhelye

S. *Marcellin*, (45° 30′ É. Sz. 21° 53′ K. H.) vs kerületi fö hely Isere Francz. oszt. Isertöl nem messze 3000 l. vannak itt némelly fabr. borral és selyemmel kereskedik.

S. *Marcello*, vs és kerületi föhely Toskána nagy Her. benPistoja hegy körny. 800 l. sok gesztenye fákat nevel.

S. *Marc-Lajaille*, vs Loire Fran. oszt. 1500 l.

S. *Marco*, vska keleti Floridában Spanyol ész. Amerikában Apalache tengeröbölnél.

S. *Morein*, falu Karnioliában, Adelsbergi ker. Gurk mellett Pósta állással, és pléb. val.

S. *Marguerite*, Lerini szigeteknek eggyike Fran. ors.

S. *Maria*, (48° É. Sz. 7° N. H.) Ferrótól száml.) Ázori szigeteknek legdél keletibbje, 4 mtfd hosszú, és 3 mértföld széles, keveset hegyes, de még is termékeny kiváltképpen buzában; 5000 lakossai között több fazekasok vannak, kik szép edényt készítenek, melly a' többi Azóri szigetekbe vitetik, Fö helye Porto.

S. *Maria de Bethauçaria*, v. *La Villa Forteventura*, Canari szigetnek fö vskája, 200 szép házakból ál, hasonnevü fö templ. és Barátok klastromával bir.

S. *Maria de Leuca*, vs Terra di Otranto Nápoly tart. hasonlónevü tengerbe kinyúló

Digitized by Google

fokon.

S. Maria de Metamba, Matamba orsz.nak régi fő vsa, Angola Portugallus tart. alsó Guineabán, melly most elrontva fekszik üledékeiben.

S. *Maria de Xedres*, falu Spanyol orsz. Asturia Herczs. ben, nevezetes a' Seguerasi cseppkő üvegről egy hegynek tetején.

S. *Mária útja*, 40 mfdnyi hosszúságú folyó felső tóból Huron tavába szakad, alsó Canadának Quebeck tart. északi Amerikában, vagyon nevezetes viazuhanása.

S. *Marie aux mines*, l. Mariakirch.

S. *Marie d' Oleron*, vs Francz. orsz. alsó Pyrenaeusok oszt. Gave fónál, 2710 lak.

S. *Maria szigetei*, l. Zaffe-Ibrahim.

S. *Marino*, Pápa' oltalma alatt lévő szabad Társaság a' Pápa' birtokaiban, 1 1/2 □ mfdnyi nagysága, 7000 lak. foglal. Csupán csak egy hegyből, mellyen a' hason nevű vs fekszik, és ennek tövénél lévő nehány kissebb dombokból áll. A' határozatlan hatalom a' 40 nem született, hanem választott, részént nemes, részint pedig polgár tagokból álló tanácsnál vagyon. Ezen Tanács kiválaszt tagjai közül 12-tőt, mellyek' kezeiben, 's a' hat hónapra választott 2 Capitaniknek, 1 Comissariusnak, (polgári és criminál Bírónak, a' kinek külföldről valónak 's Törvények Doctorának lennie kell), kezeinél vagyon a' végre hajtó hatalom. E' Commissariusnak tisztsége után következik az Orvosé, ezé után pedig a' nép Tanítóé, mint a' polgárságot formáló mesteré. A', vs 3 kastélyok által oltalmaztatik; vagynak 3 klastromai, és 5 templomai, melyek' legszebbikében Marinos', ezen Respubl. szerzőjének hamvai nyugosznak. Mintegy 5000 lak. számlál.

S. *Martensdyk*, vs Zeeland tart. egy. Belgyiom Kir. fekszik Tolen szig.ben kel. Schelde fő partján.

S. *Martha*, tart. déli Amerikában, Spanyol uj Granada Al-Kirs.ban az alsó Magdolna folyó keleti partjain. Földe nagyobb részint hegyes, hasonló nevű bérczei örökös hótól fénylenek, és míglen ezek között minden fagytól, hidegtől sanyargattatik, a' partokon sokszor felettébb nagy hévség uralkodik. Drága kövekkel, szép márvánnyal, sóval, aranyal, narancs, czitrom, 's ananás gyümölcscsel, külömbféle vadakkal, borral 's t. efélékkel gazdag. Hasonló nevű fő vsa az É. Sz. 11° 14′ 26″ és a' K. H. 76° 31′ 8″ alatt fekszik, Magdolna folyó torkolatjánál, vagyon alkalmas révpartja, oltalmazó vára, széke a' Helytartónak és Püspöknek, 3000 lélek népesíti.

S. *Martial de Rubicon*, l. Rubicon.

S. *Martin*, Capo Martin, fok Valentia tart. Spanyol orsz. közel 3 mfd terjed ki a' tengerben.

S. *Martin*, nagy fok Campeche öböl környékében, ész. Amerikában.

S. *Martin*, sziget nyugoti Indiában, az É. Sz. 18° 15′ alatt, hajdan a' Hollandok és Francziák között vólt felosztva, most pedig 1810 évnek 6-dik Febr.tól fogva

Digitized by Google

az Angolok birtokában vagyon. Földe hegyes és nem épen termékeny; nagysága 4 □ mfdet tészen. Levegője tiszta és egészséges. Lakosainak száma 6000-re mégyen, és részint fejérek, részint barna és fekete színüek. Jelesebb termései: gummi, dohány, nádméz, kávé, pamut, nagy telenös békák, publikán madarak, gerliczék 's a' t. sót a' tenger vizéből készítenek.

S. *Martin de Londres*, vs Fran. orsz. Herault oszt. 1240. lak.

S. *Martin de Ré*, (46° 12' 18'' É. Sz. 16° 17' 53'' K. H.) meg erösített vs, Fran. orsz. alsó Charente oszt. Ré szigetben 3070 lak.

S. *Martin de Valmas*, vs Fran. Ardeche oszt. 2080 lak.

S. *Martino*, kis vs Lombardi-Velenczei Kir. Verona tart.

S. *Martino*, vs Nápoly orsz. hasonló nevü tulsó Herczs. 3230 lak.

S. *Martino*, helység Modenai Herez. Olasz orsz.ban Sechia szomszédjában.

S. *Martin de Mavaria*, helys. Lomb. Velenczei Kir. Mantua vidékeiben, Oglio folyó mellett.

S. *Márton*, mvs Sopron Várm. F. U. Herc. Eszterházy Uraság, lak. kath. számok 630, vagyon pléb. templomok, Soprontól 2 1/2 mtfdnyire fekszik, határja hegyes, kő bányái sokat béhoznak, rétje böven vagyon.

S. *Márton*, Szalk Sz. Marton, mvs Pest Várm.ben, közel a' Dunához, Duna Vecséhez 1/2 óra, Duna-Pentelének általellenében. F. U. G. Festetics György, lakos. Magyarok, többnyire ref. tul. pléb. és templ. kevés kath. ezeknek t. i. csak 100, amazoknak pedig 2000 a' számok. Itten királyi só és életes házok vannak; földe jó gabona termő. — Kátá-Sz. Márton magyar helység ugyan.

S. *Márton*, mvs Turócz Várm. F. U. B. Révay Uraság, a' Vármegye házával díszesítetik, lak. kath. és evang. azoknak 221, ezeknek 851 a' számok, 65 zsidóval, föld mívelésből, mesterségek üzéséből 's kereskedésből élnek. Országos vásárjai nagyon látogattatnak. A' 14-dik században szab. kir. vs vólt. Hajdani bányái nem míveltetnek; kár hogy nincs fóvize, mellyet könnyen ide lehetne vezetni.

S. *Márton*, hegyi Sz. Márton, helység Baranya Várm.ben, Egerszeghez 1/2 óra. F. U. G. Battyányi, lak. Magy. kath. tul. pléb.val, búza, bortermő a' határa; rétjei is jók; Berek vize jó rákokkal kedveskedik.

S. *Márton*, Kún Sz. Márton, népes szabad helység Nagy Kúnságban, különösen fekszik a' több Kún helységektől 5 mfdnyire, Körös vize partján, mintegy szigetben, lakosi mind kath. 5270 számmal, tul. pléb.val, a' N. Kun ker.nek törvényházával, szép templ.mal, tiszta búzát termő földdel.

S. *Márton*, Pannon hegye, (É. Sz. 47° 33' 25'' alatt) Benedictinus Fő Apátság Győr Várm.ben, Győr vsától 2 kis mfd. A' hegynek három különös halmai vagynak, melyeknek eggyikén áll a' klastrom, a' másodikán a' Kalvária, a' harmadikán Boldog Asszony temploma, mely alatt vagyon a' Szerzetesek temetőhelyek. Ezen klastrom, valamint a' Szer-

Digitized by Google

zet is első Magyar ország.ban; már Geyza Vezér kezdé építeni 996-ban, de tökéletességre fija, István első Magyar Király vitte, számos javakkal gazdagította a' Szerzetet, és ennek Főjét jeles privilegiumokkal ékesítette, a' mint ezt az általa 1001-ben kiadott Diploma bizonyítja. A' Szerzetnek legnagyobb érdeme Magyar országra nézve az, hogy ebben a' Keresztény hit általa terjedett leginkább, és a' tudományokat is ezen szerzetes férfiak hozták első virágzatba. Idővel sok viszontagságokon menvén által 1786-ban Dec. 4-kén eltöröltetett, de 1802-ben a' most dicsőségesen uralkodó I. Ferencz Cs. és Király által kegyelmesen visszaállíttatott. Most 8 Gymnasium, és 2 Akadémiákban a' Győriben, t. i. és Posonyiban a' Philosophiai tudományok vagynak gondviselése alatt. Reménylhetni, hogy ezen újon lábra állott szerzet, melynek tagjai a' betelyesedés idejében két szászra mehetnek, a' Religió', 's tudományok tárgyaiban, a' Házára 's a' tudós világra nézve szép érdemeket fog tehetni! A' fő Apát Nagyságos titulust visel, és az ország Praelatusai, 's Nagygyai közzé számláltatik; alatta van még 3 más Apátság, u. m. a' Bakonybéli, Tihanyi, és Dömölki. A' klastrom kel.ről és ész.ról szőlőhegyekkel van körülvétetve; délről szép erdőség terjed; nyugotra fekszik alatta a' Sz. Márton nevezetű mvs 5000 többnyire Magyar és kath. lak.kal, kik föld, és szőlő míveléssel, és mesterségekkel keresik élelmeket.

S. *Márton*, mvs Szabolcs Vrm.ben, Fényes Litkához nem messze. F. U. Lónyai és több nemes fam. Lak. Magy. kath. és ref. ezeknek tul. pléb.val, jó határral és külömbféle vagyonokkal.

S. *Márton*, K. Sz. Márton, falu Baranya Várm.ben, Vajszló mellett, délre Drávához 1 1/2 óra. F. U. a' Pécsi Káptalan lak. Magy. kath. Berkei hallal és csikkal, gyümölcsfáji gyümölcsökkel bövelkednek. Ide tartozik Benedictinus Apáti puszta is.

S. Mary, Angol ország Scilly szigetei közül legjelesebb, Cornwallis Gróf.ban; vagyon rév partja és jó erőssége.

S. Mary, vs ész. Amerikában Maryland szab. tart.ban, Potormak fó mellett, fekszik a' tart.nak végső szélein, Chesapeak öbölnek keleti partján.

S. Mary, határ fóvíz északi Amerikában, délről szabad Georgia tartományt Floridától választja.

S. Matheo, kis vs Spanyol ország. Valencia tart. 2700 l.

S. Mathieu, vs Fr. ország. ész. Partok oszt. 1940 lak.

S. Matheus; egyike a' Guineai szigeteknek nyugoti Afrikában, (11° 40' D. Sz. és 10° K. H. alatt Ferrótól számlálva) csekély szigetke, térségét nagy részint édes vizü tó borítja.

S. Maura, v. is a' régi Leukadia, eggyik a' 7 szabad Jonjai szigetek közül. Formája kerekded, kerülete 20 francz. mfdet foglal, a' szárazzal csak egy mfdnyi hosszú homoktorlás által kapcsoltatik, nagyobb ré-

Digitized by Google

szint hegyes és dombos, és csak Török ország felé mutat kies lapályságot. Lakosinak száma 16000 mégyen, kik csupa Görögök, és hajókázásból 's kereskedésből élödnek, Levegöje télen és összel kellemetes, tavaszi és nyári napjaiban pedig felettébb 's csak nem kiálhatatlan hévség uralkodik; innen elég egésségtelen szokott lenni. Terem bort, gabonát, narancsot, czitromot, olajfáji höségben vagynak, itt ott cserfákat is látni. A' halászat böven fizet. De legfőbb gazdagsága a' szigetnek sóhan áll. Gyakran földindulástól sanyargattatik. Fő vsa Amaxichi.

S. Maure, (47° 57′ É. Sz. 18° 11′ K. H.) vs Fr. orsz. Indre és Loire oszt. 2060 lak.

S. Maurice, helys. Savoja tart. azelőtt a' Fr. Simplon oszt. Rhone fő mellett, melyen itt egy nevezetes és régi, még a' Rómaiaktól építtetett köhid áll, ez mintegy kapuja Savoiának Vallis kanton felé. A' helység Sz. Bernárd hegye és a' Genfi tó között lévő ország úton fekszik, a' mely is nagy elömenetelére szolgál. Vannak meleg fördöi.

S. Maurice, vs Savojában Tarantaise tart. 2000 lak.

S. Maurício, vs Piemontban 3000 lak.

S. Mauro, vs Nápoly orsz. Basilicata tart. 2800 lak.

S. Maximin, (43° 30′ É. Sz. 22° 32′ K. H.) vs Fr. orsz. Var oszt. 3700 lak. fekszik Argeus fő partján.

S. Menehould, (49° 10′ É. Sz. 22° 34′ K. H.) vs és ker. béli főhely Fr. orsz. Marne oszt. fekszik a' köszíklás Aisne hegyek között 3600 l. vannak üveg bányái, vas olvasztó kemenczéi, fél porczellan fabr. marhával kereskedik.

S. *Michael*, l. Bridgetown.

S. Michael, falu felső Stajer orsz. Brucki ker. fekszik Lissing fónál, holott ez Mura vizébe szakad, mind a' két fón alkalmas híd vagyon építve. Környékiben 1797 eszt. Marczius hónapjában, és 1809-k évbéli Majus napjaiban az Austriaiak és Francziák között véres csaták estek.

S. Michael, l. Ovando.

S. Michael, hajdan Lovinacz, Horvát orsz. Károlyvári Generálisságban, Likani katona vidékben fekvő helység 76 ház, és 575 lak. itt láttatnak a' régi híres Lovináczi várnak düledékei; a' helység a' Dalmatziai orsz. útban fekszik Czerno Vrello patak szomszédjában, vagyon pléb. templ. Gospichtól 7 órára távozik.

S. Michel, vs Fr. orsz. Pas de Calais oszt. fekszik téres köszíklán a' tengerben.

S. Miguel, (39° É. Sz. 8° N. H. Ferrótól számlálva) legtermékenyebb 's népesebb Azori sziget; hossza 18, szélesége 2 mtfd, lakosinak száma 50000, mások szerént 40000, v. a' mint mások akarják, csak éppen 25000 mégyen. Az egész sziget föld alatt való tüznek köszöni lételét, a' mint ezt máiglan fenn lévő tüz okádó hegyei bizonyítják, ezeknek gyakortai gyuladozások, és az arra következő rettenetes földindulások nagy károkat okoznak szegény lakosainak; így 1811-dik Aug. egyszerre 3 tüz okádó hegy kezdé szórni tüzes záporát, minekelőtte

már kegyetlen földindulása mindeneket félelemmel 's retteggéssel megtöltött vólna, ezt követte 11-dik Aug. Las Cazes szerencsétlen falunak elsülyedése, lásd ezt. Közel a' szigethez e' történet után 60 egész 400 lábnyi szigetke emelkedett fel a' tengerből ló patkó formában, ennek öblében 10 linea hajók nyughatnak. Földe a' a' szigetnek búzát, kukoriczát, 's más gabonát, bort, gyümölcsöt, lent bőven terem, kies erdői borostyán és mirtus fából állanak; gabonából, borból, és vastag vászonból ki is vihet a' külföldre. Találni benne hideg és meleg ásványos forrásokat ferdő intézetekkel, mellyeket az Europaiak is számosan szoktak látogatni. Fő vsa Punta-Delgada.

S. Miguel, vs északi Amerikában, Spanyol új Navarra tart. Hiaque fó mellett.

S. Miguel, erős vár Culiacan tart. Quadalaxarai törvényszékben, új Spanyol ors.

S. Miguel, kis vs Tucuman tart. déli Amerikában, Rio de la Platai Al-Kirs.ban, Dulce fó szomszédjában; fekszik igen gyönyörüséges narancs, czitrom, gránát alma, és füge fákkal gazdag vidékben; kosokkal, öszvérekkel és más eff. kereskedik.

S. Mihály, Német. Grosz Petersdorf, német mvs Vas Várm. F. U. G. Battyányi. Lak. kath. és protest. azok száma 914-re, ezeké pedig 451-re mégyen, fekszik Vörösvárhoz 1 mfdnyire, vagyon pléb. harom vásárjai népesek. Ezen kivül vagyon Vas Várm ben még két Sz. Mihály nevü helység: u. m. Puszta Sz. Mihály 461 kat. lak. pléb. F. U. Herc. Battyány; és Rába Sz. Mihály 274 kat. lak. és pléb.

S. Mihály, helyesebben Nagy Mihály, Mihalowcze, elegyes tót és Német mvs Zemplén Várm. F. U. G. Sztáray Uraság, Sztranyán Ungvár Vármegyei helységtől csak Laborcza vize választja, melyel alkalmas híd által közösül, számlál több mint 200 házakat, egynehány nemes udvarral, és kir. sóházzal. Lak. kath. nem eggy. görögök, evang. és reform. kézi művekből, kereskedésből élnek. Azonban Zsidók és Czigányok nélkül sem szükölködik ezen mvs. Marha tartása virágzó állapotban vagyon, különös jó ízü sajtot tudnak készíteni.

S. Mihál, (48° 38′ 14″ É. Sz. 16° 9′ 21″ K. H.) vs Franc. ors.nak volt Maasz oszt. 5000 lak. kik borral kereskednek, és több fabr.

S. Miklós, tót mvs Liptó Vrm. Vág fó partján, 155 kath. 620 evang. és 310 zsidó lak. F. U. Pongrácz és más több Urak; vagyon szép szentegyháza, Vármegyeháza, és több nemes Uraknak épületeikkel díszeskedik. Lakosai föld művelésből, mesterségekből 's kereskedésből élnek; serek dícsértetik. Országos vásárjai nagyon látogattatnak.

S. Miklós, Kún Sz. Miklós, szab. magyar mvs kis Kunságban, 420 ház, 500 kath. és 4009 prot lak. kik marha tartásból, és földmívelésből élnek. Vagyon postája és ispitálya. Hajdan Tatár Sz. Miklósnak hivattatott, és földvára vólt, mellyet elöször a' Törökök, azután

Digitized by Google

zután Maximilián Cs. rontatott el, Bakér Duna árja foly határánál; fekszik Laczházán alól 3 mfdnyire.

S. *Miniato Tedesco*, vs Toskánai Nagy Herczs. Arno fó mellett, Florenczia vidékében 2000 lak.

S. *Moritz*, l. S. Maurice.

S. *Moritz*, S. Morizzo, díszes helység Graubündeni kant. Helvetziában, felső Engadin környékiben, vagyon ásványos forrása.

S. *Nazaire*, vs Francz. orsz. alsó Loire oszt. 3220 lak. egy tengerrel közösülő tóval.

S. *Nicola*, tűzokádó hegy Ischia szig. Nápoly orsz.ban, mely 1302-ben utolszor okádta hamus tüzét.

S. *Nicola*, l. Tremiti.

S. *Nicola*, igen alkalmas révpart Paxo szab. Joniai szigetben.

S. *Nicolai*, falu Karinthiában Villachi ker. ásványos fördökkel.

S. *Nicolao*, (15° 45′ É. Sz.) Zöldfoki sziget Afrikában, 15 mfd hosszú, partjai hegyesek és terméketlenek, de belseje a' csekélyebb művelést is böven fizeti; terem kölest, török buzát, dinnyét, töknek külömbféle nemeit, bananást, Egyptomi szilvát, narrancsot, czitromot, nádmézet, bort, pamutot, sárkányvér mézgát; szarvas marhája kevés vagyon ugyan, de sok sertése, kecskéje, szamara, lova, tollas állatja 's a' t. fája is bőségben. Lakosai, kiknek számok mintegy 6000 mégyen, részint Portugalliából származott fejérek, részint Mulattok 's Négerek, dolgos 's szorgalmatos emberek; készitenek külömbféle pamut materiákat, böröket, czippellőket, harisnyákat, gombokat, 's t. eff. Üznek kereskedést is. Sokszor vizben szükölködnek. Fő vs benne:

S. *Nicolao*, házai csupa szalma gunyhókból állanak, számlál 1400 lak. kik bő halászatot 's tekenős béka fogdozást üznek; széke egy kath. Püspöknek. Vagyon jó kikötő torka.

S. *Nicolas*, vs eggyes. Belgyiom orsz. Flandria tartom. 11000 lak. kik fabr. és kereskedésből élnek.

S. *Nicolas du Port*, vs Flandriában, egy. Belgyiomban, 3000 lak.

S. *Nicolo*, vs Török orsz. Tine szigetben, 800 lak. vagyon jó kikötő helye és erős kastélya; széke egy görög Érseknek és egy kat. Püspöknek; lakosi hajókázással, és kereskedéssel keresik kenyereket.

S. *Nicolo di Scinari*, mvs Zante szig.ben nagy révparttal.

S. *Ninian*, vs déli Scotziában Stirling Grófs.ban 4000 lak. Vannak bőr, külömbféle matéria, és szegművei, mész és köszén bányái.

S. *Omer*, (50° 44′ 52″ É. Sz. és 19° 54′ 57″ K. H. alatt) nagy és jól megerősített vs és ker.béli főhely Fr. orsz. Pas de Calais oszt. fekszik Aa fó mellett kies dombon, mocsároktól körülvétetve, mellyek a' szomszéd tengerrel csatorna által kapcsoltatnak. Számlál 20100 lak. Jeles benne a' fő piacz díszes házaival; vannak benne nádméz főző, dohány, posztó, fonál, 's más külömbféle fabr. és művek. Nevezetes az itt készített tobák. Kereskedése 's halászatja meglehetős. Haut pont nevű külső vsában szá-

Digitized by Google

mes régi Flandrus tiszta familiákat találni.

S. *Pablo*, egyik a' 6 kis Gyöngy szigetek közül Panamai tengerszorúlatban.

S. *Pál*, Homoród Sz. Pál, Paulsdorf, Erdélyben, Udvarhelyi Székely Székben, Homoród fó mellett, nagyobb részint szabad Székelyek lakják. Vagyon Unitar Ekkl. és sóskútja. Segesvártól 's Brassótól 12 1/4 órányira fekszik.

S. *Palais*, kis vs és ker.béli főhely Fr. Belle-Ile szig.ben 2500 lak.

S. *Paolo*, Parana mellékében fekvő Helyts. Brasiliában; belseje hegyes és híves, szarvas marhával és vassal bövelkedik. Lakosinak száma 52000 tétetik. Hasonló nevü fő vsa lakhelyül szolgál a' Helytartónak.

S. *Papoul*, (49° 19′ 48″ É. Sz. 20° 18′ 10″ K. H.) vs Fran. orsz. Aude oszt. Lanioi fó mellett.

S. *Paterne*, vs Fran. Indre és Loire oszt. 2150 lak.

S. *Paternion*, mvs Karinthiában Villachi ker. Dráva szomszédjában, van pléb. kastélya, és postaháza.

S. *Paul*, l. S. Pol.

S. *Paul*, l. Mesurado.

S. *Paul*, megye a' Maskaréni Buonaparte szigetjén hasonló nevü vssal.

S. *Paul de Loanda*, l. Loanda.

S. *Paul trois, Chateaux*, (44° 21′ 3″ É. Sz. 22° 25′ 30″ K. H.) vs Franc. orsz. Drome oszt. nem messze Rhone fótól 2100 lak.

S. *Pé*, vs Franc. felső Pyrenaeusi oszt. 2740 lak.

S. *Pé de Loire*, vs Fr. alsó Pyrenaeusi oszt. 2100 lak.

S. *Pedro*, l. O-Nitajó.

S. *Peire*, vs Piemontban 5000 lakosokkal.

S. *Peter in der Au*, mvs Austriának Ens alatt lévő tart. Bécsi erdői alsó fertályban, Urla mellett, vagyon szép urodalmi kastélya, pléb. és 177 háza.

S. *Pétersberg*, l. Maestricht.

S. *Petersberg*, l. Ingermannland.

S. *Petersburg*, S. Pierre, falu Wallisi kant. Helvetiában, a' magas Sz. Bernárd hegy töviben; ezen hegynek tetőjén találtatik Sz. Ágoston Szerzetesek téres monostora, az Olasz országba útazóknak bátorságokra 's ápolgatásokra szolgál.

S. *Peter do Sul*, l. Visen.

S. *Péter szigetje*, Rajna fóban Maincz vsnak által ellenében.

S. *Pétervára*, Petriburgum, Petropolis, S. Petersburg, (É. Sz. 59° 56′ 23″ és a' K. H. 47° 59′ 30″ alatt) hasonló nevü, v. is Ingermannland Helyt. főhelye, második fövs az egész Orosz bir.nak, közönséges residentziája a' Császárnak, és az ő fényes udvarának, lakóhelye a' Kormánynak, a' Birodal. fő Rendeinek, egy nem eggyes. Görög és egy Római kat. Érseknek; az egész birod.béli kereskedésnek, mesterségeknek; müveknek, 's tudományoknak fő széke 's közép pontja, és most eggyik a' legékesebb, leggazdagabb, és legvirágzóbb vsok közül Europában; fekszik Newa vizének a' Finniai tengeröbölbe való csendes kifolyásánál, mely öböl itt a' Kronstadtinak neveztetik, 14 nagy 's kis, részint a' Newa fónak négy ágai, részint pedig számos csatornák által formált szigeteken, mellyek közül a' vár-

Digitized by Google

béli, a' Bazil, a' Sz. Pétervári, és az úgy nevezett Admirálitás 3 szigetei legnevezetesebbek; számlál 7690 házakat, ezek közül 265 kőből, és 175 fából készült Cs. épületek, 1930 kő és 5320 privát faházak találtatnak. Az egész vs 1 □ német mfd térséget, kerületében pedig 3 1/2 mfdket foglal, szép rendben épült, és napról napra nagyobbodik 's csinosíttatik. Jelesek a' sorompókkal erősítetett kapuji, kirakott fő partjai, egyenes és széles útszái, melyeken 6520 lámpás higítja éjszakának idején a' vastag sötétséget, pompás hídjai, 's a' t.

Népessége 272000 nevekedik, ezek közül 40000 katonaság, 10000 mesterember, 4000 kereskedő, 28000 szolga és szolgáló leány, 8700 különbféle rangbéli tisztviselő, és 366 papi személy számláltatott. Találni itt mindenféle nemzetbélieket, és vallásúakat; külföldiek közül legszámosabbak a' Németek, kiknek számok 18000 mégyen, ezeket követik a' Svédek, Franciák, Angolok, Örmények 's a' t. 13000 kath. 20000 evangel. 2000 Angol, Belga, Franc. protest. 's reform. lakják, ezek közül 3 Szentegyházat birnak a' kath. 7 az evang. 2 a' reform. 1 Oratoriumot a' Muhamedánok, és 1 Sinagógát a' Zsidók; a' fő vallásbéliek v. is nem eggy. Görögök 56 templ.kban végzik ájtatosságaikat; öszveséggel pedig 14 különbféle nyelveken hirdettetik az előszámlált templomokban az Isten igéje. Barát és Apácza klastromai sem hibáznak.

Az egész vs 1805-dik esztől fogva 11 fő részre, és 55 fertályra vagyon elosztva, 's illy renddel következnek a) az első Admiralitás fő része a' vs közép pontját teszi, fekszik Newa fónak bal partján, és 4 fertályra részeltetik, legkisebb ugyan, de legdíszesebb 's nevezetesebb része a' vsnak; jeles itt a' négyszegü metszett kővel kirakott Néwa partja, a' Cász. nyári kert, N. Péter Cász. nyári palotájával, mely most a' vsbélieknek mulató helyül szolgál; a' Mars mezeje, I. Pál Cász.tól a' katonai gyakorlásokra rendelt téres négyszeg, jeles emlék oszlopaival, melyek közül egyik a' Hadi Marschal Romanzownak, a' másik pedig ama' N. Suwarownak híres tetteit magasztalja. Itt fénylik a' Cász. márvány palota Newa fó partján, II. Katalin Cásznétól építtetett merő kőből 's érczből, fedele rézből, gerendái öntött vasból állanak, kapui, ajtói 's ablakjai sárga rézzel, a' falai pediglen tarka márvánnyal boríttatnak, négy udvarainak eggyike függő kertet képez, melly télen alólról kemencze gyanánt fűttetik. Ettől nem messzire fekszik a' Cs. téli palota hasonlóképen a' Newa folyó partján, közönséges lakóhelye a' Cs. Udvarnak, hossza 450, magassága pedig 70 Orosz lábnyi, nevezetes benne a' válogatott pénzek, képírások, 's természetiek gyüjteménye, a' Cs. könyvtár, az udvari kápolna, az Audiencziás szoba, és a' szomszéd kert, mely Remeteségnek (Eremitage) hí-

Digitized by Google

vattatik. Alább a' Newa fő partján fekszik az Admiralitás roppant 's pompás épülete, sánczczal keríttetik, és bástyáit 100 ágyúk erősítik, tornya különös ékességü. Nyugoti szélét a' leirt Admirálitás épületének foglalja a' N. Péter Császár téres piaccza, itt áll ezen Nagy Cászárnak lovas képoszlopa, nagy gránit kőszikla ellen való ugratásban, merő rézből II. Katalin Császárné öntette, és 424610 Rubelbe került. Itt vagyon ugyan azon Császárnétól máryányból és gránit kőből építtetett pompás Izsák temploma; a' német játékszín, a' kormányozó Senatusnak, és Constantin N. Fejedelemnek ékes palotái, a' Cs. fő postaház, a' Cs. nemes Gardisták és több más fényes paloták és házak. Összeséggel ezen részben 19 Csász. és 271 privát épületek számláltatnak.

b) A' második Admiralitási fő rész az elsőtől délnek fekszik, és részint Moika, vizétől, részint pedig Katalin csatornája által vétetik körül, az elsőnél nagyobb, de díszetlenebb, 4 fertályra vagyon osztva, 13 Csász. és 227 privát, nagyobb részint faházakat számlál; itt nevezetes az 1784-ben kőből épült nagy Játékszín, a' hadi Törvényszék épülete, a' kis Asszonyokat nevelő intézet, az Orvosi Kollegyium, de minnyája között kiváltképen fénylik a' Kazáni Bold. Szüz tiszt. szentelt pompás Szentegyház, mely ujonnan felépíttetett, és gazdag ékességekkel kiruháztatott; és ezután a' Sz. Miklós, vagy is a' tengeri hajós legények temploma, két szegése vagyon, az alsó kemenczés 's télre szolgál, felső emelete pedig nyáron áll nyitva az Isteni szolgálatra, a' templomtól mintegy 20 ölnyire vagyon ezen templomnak díszes 50 ölnyi magasságú tornya. A' külömbféle Nemzetbéli protestánsoknak is nagyobb részint ebben a' részben találtatnak templomaik.

c) A' harmadik Admiralitás nevet viselő vs fő része hasonlóképen sziget, Katalin csatornáján kívül, fekszik az előbbenitől keletnek, és délkeletnek, 4 fertályra részeltetik, 13 Cs. és 278 privát épületeket számlál 803 boltokkal, jeles benne a' Mihály(Michailow) palotája, hossza és szélesége 49 ölnyi, I. Pál Csász. épitetett, és 6 millió Rubel. került, mellette a' Csász. második nyári kert. Nevezetes továbbá ezen részben az úgy nevezett nagy vásárló udvar (Gostinoi Dwor) a' jeles egyenes Newszky útszában két emeletü, 150 ölnyi hosszú, 's tojás formára készült épület, minden emeletben 176 boltja vagyon, tellyes tolongó sokasággal. A' katholikusoknak Bold. Szüz tiszteletére szentelt díszes Szentegyházok, és több nagy paloták ékesítik ezen részét a' vsnak.

d) Az ágyú udvari fő részben, melly 5 fertályokra részelve, 37 Csász és 705 privát épületeket foglal 44 boltokkal; nevezetes az ágyú öntő ház vagy is az ágyú udvar, mellytől e' része a' vsnak kölcsönözi nevét, két emeletü erős kő épület, 3 öntő kemenczé-

Digitized by Google

vel és szép toronyal; a' négyszegü fegyvertár; kaszárnya; az árus piacz; a' árus piacz; a' csász. Olaszkertek; a' szegènység számára nyitva álló Csász. fás udvar; a' német evang. Sz. Anna temploma, és több ékes paloták.

e) A' Roschestvenki fő rész 6 fertályra osztatik, és 39 Csász. 627 privát épületeket, és 18 boltot számlál, nagy része ezen szigetnek még üres. Itt említést kiván a' Tauriai Csász. Palota a' Néwa partján, kis révpartjával, téli és Angol kertjeivel, és gazdag régiségek gyülteményével; a' Voszkreszenszki görög Apáczák klastroma, melly egyszersmind kis Asszonykákat 's más lányokat nevelő intézet, és több piaczok nevezetesitik.

f) A' Karetnói vagy is furmányos főrésznek 3 fertályai, 219 csász. 585 privát házai és 112 boltjai vagynak; itt nevezetes a' Newszky Sándor monostora, roppant épület, lakó helye a' Sz. Pétervári Érseknek, és 60 Barátoknak, vagyon benne 5 templom, nevendék Papság háza, szép kert, és egy temető hely; a' fő templomban fénylik Newszky-Sándor ezüstből készített sírja; a' Newszky-Sándor becses Rendének Szentegyháza; kriptájában a' Csász. háznak számos tagjai nyugszanak; az egész épület magas kő fallal kérítetik, és N. Péter Császárnak köszöni eredetét. Ezen kívül jegyzésre méltók itt az üveg és porczelán fabr. a' Csász. új vadász udvar, a' külföldiek temető helye 's a' t.

g) A' Moskoviai fő rész 4 fertályra részeltetik, 14 Csász. 728 privát épületeket, és 28 boltokat foglal; itt a' Csász. vadász kastély, nagy ispitály kies kertjével, fenyíték és a' bolondok háza nevezetes.

h) A' negyedik Admiralitási fő rész, melly az előtt a' Rigai külső vsnak neveztetett, és eggyik a' legnagyobb részek között, 21 Csász. és 924 privát házakat számlál 62 boltokkal; jelesebb épületei közül valók, a' téres kaszárnyák, a' vas öntő ház, az égészs torony, a' Katalin Császárné hajdani mulató kastélja, a' füvész kert 's a' t.

i) A' Vasszili-Oszkowkai (Bazil szigeti) fő rész hasonló nevü szigettől kölcsönözi nevét, 20 csász. és 712 privát épületekből áll 96 boltokkal, az említett szigetet alig foglalja felét és 5 fertályra osztatik. Jelességei között helyet kiván: a' négy szegü pompás kalmársága-háza; a' Tudományok Akademiai épülete, könyvtárjával 's drága gyüjteményeivel; a' N. Péter Császártól építtetett, 12 orsz. tanács épülete háromszegü piaczával, mellynek közepén díszes kerekded épületben a' geographia-szépmívbéli Gottorpiai golobis vagyon helyteztettve; a' szárazon és tengeren szolgáló kadettek oskoláik 1253 szobával, 500 Orosz, 100 Finnus nemes 80 polgár ifiaknak; könyvtárral, játékszínnel, könyvnyomtató mívvel, görög, kath. és luth. kápolnákkal; a' mívek Akademiája; a' nagy vámház; olaj és fagygyú magazinumok; a' Cs. Gállyák révpartja erőségé-

Digitized by Google

vel és 465 házaival 's a' t.

k) A' Sz. Pétervári fő rész Newa fónak jobb partján hasonló nevű 4000 öl kerületű szigeten, melly ismét három szigetkékre oszlik, 21 csász. 1402 privát épülettel és 130 bolttal. Itt vagyon a' N. Péter Cs.tól épitetett vár, melly körül rövid idő alatt Sz. Pétervár roppant vsa emelkedett, fekszik magasan egy 400 ölnyi széles szigeten, 6 bástyákkal, és gránitkövel fedezete mély sáńczokkal erősittetik; nevezetes benne a' Sz. Péter és Pál temploma a' Csász. kríptával, mellyben N. Péter Császár hamvai nyugosznak; a' pénz verő ház és a' fogházak.

l) A' Wiburgi fő resze Sz. Pétervár vsának szárazon fekszik, 14 csász. és 340 privát faházakat számlál 3 fertályában; a' hajósok ispitályán, seb orvosok kollegyiomain, egy serfőzőház és egy nehány magazinumokon kivül, minden jelesség nélkül szűkölködik.

A' közbátorságra ügyelő polítzia jó karban vagyon helyheztettve, minden utszában 3 őrállók, minden fertályban 4 őrházak ugyan annyi őrökkel találtatnak, ezeket segitik 630 lovag örök.

Kegyes intézetei ugymint az ispitályok, talált gyermekek háza, az ügyefogyott megvénült katonaság, hajós legénység házai és a' vsi szegénység, nagy részint a' Császárné Annya gondviselése alatt vagynak, és esztendőnként több mint 2 millio Rubelt kivánnak. Tudománybéli intézetei közül egy fő iskola, 1 görög Paps.ban Akademia és 31 külömbféle iskolák találtatnak, ugymint pattantyús és földmérő iskolák, Görög kadétok iskolája 200 Archipelagusból való ifiakkal, orvosi, seborvosi, 's törvénybéli iskolák, bányászást hajókázást 's kereskedést tanító iskolák, két Nemzeti fő iskolák, Gymnasiumok 's a' t. mind ezek rakva vannak, könyvtárokkal, kép irások, régiségek, természeti és pénz gyűjteményekkel. Nevelő intézetei között nagy érdemet szerzett magának a' Nemes Ifiúságnak nevelésében fáradozó Jezus Társasága, mellyre nézve is midőn a' mult században mindenütt eltöröltetnék, itt és az egész Orosz bir.ban mindég megtartják vala szerzetjeket 's jövedelmeiket; azonban 1816 Januar 13-dikától fogva őket a' Dominikánusok váltották fel egyházi foglalatosságaikban; számkivettetések igazságos okait mások itéljék. Külömbféle fabr. és kézmívei sem hibáznak, mellyekben arany, ezüst, porczelán, szőnyeg, üveg, selyem, gálitzkő, nádméz, pamut, papíros, és aczél portékák készittetnek; mesteremberei 's művészi nevezetesek. Kereskedése a' világnak csak nem minden részeire terjed, esztendőbéli kivitele 13 millio Rubelre becsültetik, és salétromból, lenből, vászonból, len magolajból, halzsirból, szurokból, fagyúból, viaszból, kiváltképen pedig fa, bőr, vizahójag, vizaikra (Kaivar) hamuzsir és vasportékából ál; a' vs rév-

Digitized by Google

partjában esztendőként közönségesen 770 hajók jelennek meg, de ezekből fele Angol, és az egész számnak csak 25-dik részét állítják az Orosz hajók. Mulató helyei között a' sánczházak, kertek, és kiváltképen izzasztó gőz ferdői jegyzésre méltók; vannak itt ezeken kivül Orosz, német, Fran. és Olasz játék színek is, de ezek a' Császár költségén tartatnak. A' belső közösülést 250 vsi hintók és számos szekerek segítik. Az erkölcsiség romlása, valamint más népes vsokban ugy itt is igen nagy, öröm lányai felette számosak; a' fényüzésnek és hivalkodásnak nagy voltát alig lehet elgondolni.

Levegője a' vsnak, csak északi magos fekvését tekintvén is, kiki által látja hogy hidegnek kelletik lenni, mellyet mocsáros fóvizekkel, 's csatornákkal tellyes helyheztetése, erdőskörnyéke 's a' t. sokszor ki álhatatlan hideggé változtatnák, ollykor a' Reaum thermometruma 23°—24°. is esik a' hideg ponton alól, és még is ezen hideg napok állítják itt a' legegészségesebb részét az esztendőnek, mert tavaszi, nyári, 's kivált őszi napjai felettébb álhatatlanok és változók, és ugyan azért, kivált a' szokatlan külföldinek felettébb egésségtelen. Földe iszapos és homokos, általjában terméketlen, ugy hogy felettébb szorgalmas iparkodásban kerül, ezen természettől mostohán áldatott földből valamit ki facsarni. Nem csoda tehát, ha e' környék szinte a' múlt századnak kezdetéig kietlen pusztaság, ragadozó farkasok és medvék tanyája vala. De mind ezek a' kellemetlenségek és akadályok nem ijjeszthették el I Péter Császár' nagylelkét feltételétől, a' ki szemügyre vévén ezen környéknek a' kereskedésre felettébb hasznos fekvését, minekutánna Ingermannlandból ki üzték volna a' Svédeket diadalmas fegyverei, 1703-ban a' feljebb említett várnak épitésével vetette egyszersmind alapkövét Sz. Pétervár roppant vsának, a' melly is már 1716-ban nagy népes, díszes virágzó vs vala, és azolta napról napra szüntelen öregbedik. A' Császári mulató paloták: Péter udvara, Oranienbaum, Gatsina, Csezme, Pavlovsk, Katalin udvara 's a' t.

S. Phileppe de Puerto Belo, l. Porto Bello.

S. Philibert de Grand-Lieu, l. Grand-Lieu.

S. *Philip*, l. S. Felipe.

S. Philippsland, egyik a' Zeelandi szigetek közül eggyes Belgyiom orsz.

S. Pierre, l. Guernsey és S. Petersburg.

S. Pierre, kis Francz. orsz. hoz tartozó sziget ész. Amerikai New-Foundland szigetnél, szomszédjában bő tőkehal fogások történnek.

S. Pierre, fő vsa a' Francz. orsz. hoz kapcsolt, nyugoti Indiában fekvő Martinique szigetnek hasonló nevű öbölmellett, 2000 ház és több mint 30000 l. kik részint fehérek, részint pedig Mulattok és Négerek. Vagyon pompás Szentegyháza, díszes Játékszinje, nagy csűrjei, és egy oltalmazó erőssége. Éjjel lám-

Digitized by Google

pások által világosítatnak útszái, találni benne minden némű tudósokat és művészeket.

S. Pierre d'Albigny, vs Savojában 2770 l.

S. Pierre d' Oleron, vs Fran. orsz. Alsó-Charente oszt. 4250 l.

S. Pierre le Montier, (46° 47′ É. Sz. 22° 45′ K. H.) vs Fr. orsz. Nievre oszt. 2190 l.

S. Pietro, szigt Sardinia mellékében, köre 6 mfdnyi, klárissal, és tengeri nyúllal bővelkedik.

S. Pietro d'Arena, Genua vsnak tenger felé lévő külső vsa, áll pompás palotákból és kies mulató kertekből, fekszik a' hajóknak szolgáló nagy tengeri lámpás és Pondevera fő között, melly itt a' tengerbe szakad.

S. Pietro de Fusi, vs Nápoly orsz. hasonló nevű tulsó Herczs. 4900 l.

S. Pietro de Galatina, vs Nápoly orsz.nak Otranto tart. ban.

S. Pietro de Nembi, a' Quarnéroi tengeröböl mellett fekvő sziget alkalmas révparttal és egy klastrommal; ehez közel Oserótól délnek még egy szigetke fekszik; mind a' kettő kietlen.

S. Pölten, (48° 12′ 22″ É. Sz. 33° 15′ 22″ K. H.) vs alsó Austriában, Ens alatt lévő tart.ban, Trasen fó mellett, számlál 320 h. 4350 l. széke egy Püspöknek, és a' Bécsi erdői felső fertály Törvényszékének. Vagyon fő iskolája Gymnasiumja, Sz. Ferencz. szerzetbéli Atyák, és Angol Apáczák klastroma, pósta-háza, könyvnyomtató műve, cziez és karton fabr.'s több efélékkel.

S. Pol, S. Paul. (50° 23′ É. Sz. 20° 30′ K. H.) vs Fran. orsz. Pas de Calais oszt. 3000 l. és ásványos forrással.

S. Polde Leon, (43° 41′ 24″ É. Sz. 13° 41′ 23″ K. H.) vs Francz. orsz. Finisterre oszt. 4730 l. és hajókázást tanító iskolával.

S. Ponts, (43° 29′ 13″ É. Sz. 20° 25′ 19″ K. H.) vs Fran. orsz. Herault oszt. 4500 l. széke a' Püspöknek; vagyon posztó, 's külömbféle matéria fabr. nem messze Orbe vizétől fekszik.

S. Pourcain, (46° 15′ É. Sz. 20° 56′ K. H.) vs Francz. Allier. oszt. Ciaule és Allier vizek öszve folyásánál, 756 h. és 3550 l.

S. Prez, kis vs Helvetiában a' Vaadi kant. egy a' Genfi tóban be nyúló keskeny föld csúcson.

S. Quentin, (46° 50′ 51″ É. Sz. 20° 57′ 23″ K. H.) megerősített vs és kerületbéli fő hely Fran. orsz. Aisne oszt. Somme fó és hason nevű csatorna között, 10500 l. fabr. 's művei hiresek 's számosak kivált a' vászon, patyolat, batiszgyolcs, csipke fabr. Ezekben a' fabrikákban, 20000 takácsok, és 10000 más segéd emberek foglalatoskodnak, és az esztendőbéli munkájoknak értéke 28 millió frankot tészen. Szappantfőző házai is különös jó szappant nyujtanak. A' díszes Colleg. Szentegyházban feküsznek S. Quintinus erekjéi.

S. Quentin de Chabonois, l. Chabonois.

S. Quirico, vs Toskanai N. Hercz. Siena vidékiben, kies dombos fekvése és jeles kastélya által diszesítetik.

S. Rambert, (45° 53′ É. Sz. 23°

Digitized by Google

3′ K. H.) vs Fran. Ain oszt. 2600 l.

S. Rambert, vs Francz. Loire oszt. 2360 l.

S. Raphael, tart.nya a' Zanguebari partokon keleti Afrikában. Nevezetét 1498 eszt.ben az itt lévő porondon feltakadt Sz. Ráfael Portugallus hajótól vészi, fekszik Quiloa és Mombassa tart.ok között, bővebb ismereti maiglan hibázik.

S. Remo, vs a' Sardinia Kirs. hoz kapcsolt Genuai Her.snek nyugoti vidékében a' Liguriai tenger partjain, számlál 7000 l. kik alkalmas révparttól segítettvén némű nemű kereskedést, kivált olajjal, narancsal és több effélékkel üznek. Régen első jussa volt e' vsnak Virág vasárnap a' Roma vs Szentegyházának pálma ágakkal kedveskedni.

S. Remy, vs Fran. orsz. Rhone torkolat oszt. 5050 l.

S. Remy, vs Fran. Puy de Dome oszt. 2680 l.

S. Roch, hajdan Dolnikraj, Száván túl fekvő Horvát orsz. Károlyvári Generals. ban, a' Likani katona vidéknek helysége 102 h. és 610 kat. lak. vagyon tulajdon pléb. egy omladékos vára. Dasicza és Obszenicza patakok között, Gospichtól 5 órányira.

S. Romain de Bron, vs Fran. Eure és Loire oszt. 400 h.

S. Roque, mvs Spanyol orsz. Sevilla tart. Gibraltárhoz egy mfdnyire; itt huzattattak a' lineák, mellyekkel Gibráltár vára zárva, és Spanyol orsz.gal minden közösülése elvágattatva tartatik; jobbján ezen mvsnak Sz. Borbála kastélya, balján pedig a' tenger partokon S. Filepp kastélya fekszik.

S. Rozalia, hegy Sopron Várm. F. U. H. Eszterházy, temp. és az uraság vendégfogadója van rajta.

S. Ruprecht ander Raab, mvs alsó Stajer orsz. Graeczi ker. 70 h.ból áll, van Esperestége, és termékeny kies határja.

S. Sagramento, (34° 26′ 10″ É. Sz. 60° 9′ 15″ N. H. Páriztól véve) szálítvány Buenos Ayres tart. déli Amerikában Plata fó mellett, lakják gazdag kereskedők, kiknek itt jó lerakodó helyek vagyon; révpartja be iszaposodott.

S. Salvador, vs Montferratban, Casale tart. 5150 l.

S. Salvador, az előtt: Embas-Kongo (6° D. Sz. alatt) Portugallusok fő vsa Kongo orsz. Pemba tart. Alsó-Guineában déli Afrikában, fekszik magos, felül széles és lapos kősziklás hegyen, Lelunda fó mellett; fő helye bízonyos vidéknek, melly most az említett vsal a' Portugalloknak adózik, kiknek itt Helytartójok, csekély őrző seregek, sok kereskedőik és mesteremberek laknak. Száma lakosinak 40000 mégyen. A' Kir. palota a' várban vagyon; Széke egy püspöknek, kinek díszes temploma figyelmet érdemel. Találni több más templomokat is és klastromokat.

S. Salvador, l. Bahia.

S. Salvador, Cat-Island, Gvanahani, (24° 30′ É. Sz. 74° 30′ N. H. Londontól számlálva) eggyik a' Bahamai szigetek közül, ezt találta fel először Kolumbus maga híres utazásában. Találni benne 1 Spanyol helysé-

Digitized by Google

get, melly még az akkori szálitványnak köszöni eredetét, 1 templommal, 40 szabad familiákkal, 460 Szerecsen rabszolgákkal, kik pamutot termesztenek.

S. *Salvador*, helys. Mexiko orsz. Amerikában a' Gvatimalai itélőszék ker. b. nádméz indigó termesztéssel.

S. *Saphorin*, vs Helvetiában Lemáni kant.

S. *Sauveur*, vs Francz. Canal oszt. 2780 l.

S. *Sauveur*, l. Lus.

S. *Savanien*, vs Francz. Alsó-Charente oszt. 2775 l.

S. *Sebastián*, (43° 19′ 30″ É. Sz. 15° 41′ 45″ K. H.) megerősített fő vsa Spanyol Guipuzkoa tart. Biskayi tenger öbölnél, igen keskeny földcsúcs által kapcsoltatik a' szárazzal 1800 h. és 12000 l. vagyon kis révpartja, vas, aczél, és fegyver fabr. melly portékáival vàlamint is pamuttal, és cacaóval hasznos kereskedést üz.

S. *Sabastian*, l. Rio Genero.

S. *Sebestian*, kis eggyes. Belgyiom országi kastély, Sama vs mellett, Anta tart. az Arany partokon, Afrikában.

S. *Sebastian*, kis díszes vs Kanariai Gomera szigetnek keleti partjain igen gyönyörű 's termékeny vidékben, az említett szigetnek fő vsa, vagyon alkalmas révpartja.

S. *Sebastiano*, kis helys. Azori Pico szigetnek ész. keleti partjain.

S. *Sebestyén*, elegyes falu Vas Várm. lakosai kath. fekszik Pesaróczhoz közel; határja néhol sovány.

S. *Serf*, S. Servolo, régi hegyen épült kastély Karinthiában, Adelsbergi ker.; vagyon nevezetes barlangja, mellyben külömbféle formájú szép cseppkövet találni; Triesthez csak 1 mfdnyire fekszik.

S. *Servan*, kereskedő vs Ille és Vilaine oszt. Kanalis mellett 11500 l.

S. *Servolo*, l. S. Serf.

S. *Sever*, (43° 45′ É. Sz. 16° 50′ K. H.) vs és ker. béli fő hely Francz. orsz. Puszták oszt. Adour fó szomszédjában 5810 l. kik borral és pálinkával kereskednek.

S. *Severina*, helyes és jól megerősített vs tulsó Calabriában Nápoly orsz. Neto fó partján.

S. *Simon*, sziget ész. Amerika szabad Georgia tart. nak partjain, hasonló nevű vsal, és Friderica nevü erősséggel.

S. *Stephano*, eggyik a' Ponti szigetek közül Nápolynak szomszédságában, 1 órányi kerületü erdős kietlen.

S. *Stephano*, vs tulsó Calabriában Nápoly orsz. 2780 l.

S. *Stephano*, S. Belbo vs Piemontban 3200 l.

S. *Stephano*, S. Rocco vs ugyan ott 2000 l.

S. *Stephano*, Dalmátziai köszirtes sziget, hihető hogy régenten temető helyül szolgált, mivel számos hamvedreket, Római téglákat, külömbféle felül irásokkal találnak kevés lakosi. Vagyon Barát klastroma.

S. *Stephano*, kikötő hely Török orsz. Thermia szigetben, az Archipelagusban.

S. *Suzanne*, vs Francz. Mayenne oszt. papiros fabr. val.

S. *Symphorien*, vs Fran. Loire oszt. 3250 l.

S. *Tamás*, magyar és rácz helys. Bács Várm. a' Sz. Koronához tartozik, lakosai kath. és ó hitüek, fekszik

Digitized by Google

uj-vidékhez 4 mfdnyire, határja egyenes és fekete földje bőven terem mindent szőllejinek is egy része meglehetős bort terem, bővelkedik jó marhával, juhval, 's lovakkal. Piacza Újvidéken.

S. Tamás, (0° 20′ 0″ É. Sz. 24° 18′ 0″ K. H.) Afrikabéli Guineai sziget, Portugallusok birtokában, fekszik a' száraz földön mintegy 26 mfd.re; formája kerekded, általmérője 8, az egész köre pediglen 30—40 mfdet tehet, erdős és hegyes, legmagasabb hegytetője középben tornyosodik fel, és örökös hótol fénylik. Levegője forró, igen nedves és egésségtelen. Essős ideje Decembertől Martiusig tart. Jelesebb termékei: köles, török búza, Yamsgyökér, dínye 's külömbféle kerti növevény; bővelkedik drága déli gyümölcsel ugymint: narrancsal, czitrommal, bananással, kokusdióval, fügével, fahéj-fával, Ægyiptomi szilvával, czúkornáddal, 's a' t. bora is terem, és építésre való fája; ezenkivül van marhája, tollas állatja és hala bőségben. De fekete hangyái 's számos patkányai sokszor nagy károkat okoznak. Lakosinak száma 15000 mégyen, nagyrészint Mulattok és Négerek, és kevés fejér Portugallok. Minden papi, polgári, és hadi hivatalok a' Mulattok kezeikben vagyon. Fő vs benne

S. Tamás, v. *Panoosan*, a' szigetnek ész. partjain fekszik, áll 400 nagy részint faházakból, és 2000 l. köre félmfdnyi; vagyon 4 templ. és 1 Kapuczinus klastroma. Széke a' Helyt.nak, Püspöknek és a' káptalannak. Szorgalmas lakosi külömbféle matériát készítenek, és hasznos kereskedést űznek. A' vst és a' révpartot S. Sebastian kastélya oltalmazza.

S. Tamás, l. Maliapur és S. Tamas.

S. Tamás, (18° 16′ 40″ É. Sz.) Karaibekhez tartozó Dánus sziget, 1 4/5 □ mföldnyi nagysága 5780 lak. táplál, ezek között csak 500 fehérek találtatnak. Nagyrészint hegyes, és édes forrás nékül szükölködik. Termékei: nádméz, törökbúza, pamut, narancs, czitrom, kavé, bananás, dohány, maniok, Yams 's a' t. Fő vsa

S. Tamas, alkalmas téres révpart mellett fekszik, mellyben könnyen 100 hajók bátorságban nyughatnak, természetes bástyák által védelmeztetik. 1804 22 Novemb. egészlen elégett.

S. Thelo, vs Francz. ész. partok oszt.ban 2780 l.

S. Tornya, szabad puszta Békes Várm. nem messze Sz. Andráshoz több földes urak birják, határja gazdag termésű, és jó marhát nevel.

S. Trinidad, l. Madre de Dios

S. *Trond*, (50° 45′ É. Sz. 22° 54′ K. H.) vs eggyes. Belgyium orsz. Lüttich tart. Hasbaui birtokban 5700 l. és vasbányákkal.

S. Tropez, (43° 16′ 8″ É. Sz. 24° 18′ 29″ K. H.) vs Franc. Var. oszt. Grimaudi öbölnél 3680 l. vagyon révpartja, és hajókázást tanító iskolája.

S. Ubes, l. Setubal.

S. Ursitz, vs Franczia felső Rajna oszt Doux szomszédjában.

S. Valentino, vs Nápoly orsz.

Digitized by Google

Lavoro tart. 2240 l.

S. Valery sur Somme, (50° 11′ 21″ É. Sz, 19° 17′ 36″ K. H.) kis tengeri va Somme oszt. Fran. orsz. Somme fónak torkolatjánál 3600 l. vagyon hajós iskolája, révpartja és némü némü kereskedése.

S. Valery, (49° 52′ É. Sz. 18° 21′ K. H.) vs Fran. Alsó-Seine oszt. 4800 l.

S. Vaulry, vs Francz. Creuse oszt. 2300 l.

S. Vega, vs Sz. Domingo szigetben nyugoti Indiában.

S. Veit, (46° 45′ 10″ É. Sz. 32° K. H.) vs Karinthiában Klagenfurti ker. Glan fó mellett 300 h. és 5000 l. Itt vagyon a' Hüttenbergi vasportékának lerakodó helye. Hajdan egész tart.nak fő vsa vala.

S. Veit, mvs Bajor orsz. Salzachi ker. 34 h. és 150 l. kik földmívelésből élnek. Vagyon pléb. temploma.

S. Veit, falu Ens alatt lévő Austriában Schönbrunhoz közel, Wien fó mellett 140 házakkal, pléb. templommal, Bécsi Érsek kastélyával, mellyben a' szép képes tornácz nevezetes.

S. Veit am Flaum, l. Fiume.

S. Venant, (50° 28′ É. Sz. 20° 14′ K. H.) vs Fran. Calais'i tenger zug oszt. 2250 l.

S. Vid v. Likocs, szabad puszta Győr Várm. a' Győri Duna mellett szép rétje, 's termékeny földe vagyon. F. U. Kerekes uraság. Itt látzatnak még a' Török tábornak maradványai a' honnan Győr vára ostromoltatott.

S. Vincent, vs Brasziliában S. Paolo Helyt. szép kis szigeten, melly egy alkalmas révpartot formáló öblben fekszik.

S. Vincent, (13° 8′ É. Sz. egyike a' Caraibi szigetek közül nyug. Indiában. Nagysága 6 1/2 □ mfdnyi; több hegyek hasítják, mellyek közül egy még maiglan is tüzokádó; hegyei között patakok és fóktól nedvítetett gyönyörüséges völgyek és térségek találtatnak. Termékeny földe nádmézet, kavét, cacaot, dohányt, pamutot, dinyét, törökbuzát, selymet 's t. efféléket bövségben nyujt. Lakják 1250 fehérek, 11850 Négerek; 100 veres réz szinü, és több mint 2000 fekete Caraibi familiák. Fő hely benne Kingston.

S. Vincent, egy a' Zöldfoki szigetek közül, homokos, kőszíklás és terméketlen földel, azért is kietlen, és csak némellykor tekenősbéka fogdosóktól, és kecske vadászóktól látogattatik. Révpart helyet szolgál téres szép öble, melly Portogrande nevet viseli. Termékei: kis tamárundus bokrok, czitrom fák, pamut, palmafa, lavendula 's a't. kecskék, tekenős békák, mellyek 3—400 fontossak, 's hala böségben. Találni salétromot is, de ez nem legjobbnak mondatik lenni.

S. Vincent, fok Portugallia orsz. legvégsöbb délnyugoti csúosa Europának, a' honnan Henrik Kir. Hercz. a' 15 században eregette ki utazó hajóit. Ettől a' foktól nyerte John Jervis nevü Angol Admiralis S. Vincenti Lord czimjét, mivel ebben a' tájékban 1797 14 Febr. tökéletes diadalmat vett a' sokkal erősebb Spanyol hájósseregen.

S. Vincent de la Barquera, (43°

Digitized by Google

24′ 20″ É. Sz. 13° 25′ 20″ K. H.) vs Spanyol orsz. Burgós tart.ban 3000 l. kastélyal, révparttal és agyú öntő művekkel.

S. Vincent, v. *Banctos Bay*, (24° D. Sz.) Braszilia tengernek téres öble déli Amerikában.

S. Vincente, kis tart. Spanyol orsz. Ebro fó mellékében Burgos tart.nyal határos.

S. Vincente, vs és kerületbéli fő hely Mexico kapitánys. ban Madeira szigetén.

S. Vincente de Raspig, vs Spanyol orsz. Valencia tart. 3200 l.

S. Voyde Bonas, vs Francz. felső Loire oszt. 2300 l.

S. Vendel, vs Burkus Kir. birtokában az úgy nevezett Vesterreichban Blies fó mellett.

S. Volfgangi tó, l. Alberi tó.

S. Ya, erős vs Navilio vizénél, Vercelli urad.ban, Piemont Her.ben, Sardiniában. Fő temploma Sz. Agatha tiszteletére, azért e' nevet is visel.

S. Yago, szálítvány ó-Californiában a' csendes tenger partjain.

S. Yago, vs nyug. Indiában S. Domingo szig.

S. Ybes, l. Satuval.

S. Yrieux, vs Fran. felső Vienne oszt. Lone fó szomszédjában 5000 l. kik timárságból, piskolczal való kereskedésből, és porczellán fabr. élnek.

Jegyzés: a' mi itt elő nem jő *San* alatt, alább *Szent* alatt kel keresni.

Sana, fó víz Helvetiai Bern kantonban, Freyburg falait nedvesítvén az Aar vizével eggyesül.

Sana, (15° 21′ É. Sz. 64° K. H.) fő és rezidentiás vs Jemen tart.nak Dschebbal vidékében Arabiában, nagy régi 's jól megerősített vs, fekszik hegyes, de felettébb kies és termékeny tájékban. Vannak több szép és nagy épületei és mecsetjei, 12 ferdőházai, nagy vendég fogadó épületei. Kereskedése jeles és hasznos.

Sanamis, hegys. Persiában, tetőji havaktól fénylenek.

Sancerre, (17° 16′ É. Sz. 20° 30′ K. H.) vs és ker.béli fő hely Francz. Cher oszt. fekszik hegyen Loire fó mellett 2500 l. vászon és bőr mívekkel. Környéke a' híres Burgundiai borhoz hasonló bort terem, mellyel való kereskedések nagy elő menetelekre vagyon.

Sancoins, vs Francz. orsz. Chen oszt.

Sandao, fó Portugall orsz. eredetét az Algarbiai hegyekbel veszi és Setubal mellett a' tengerbe szakad.

Sandau, életes vs Magdeburgi Hercz. Jerichoviai ker. Burkus Kir. birtokában Elbe fó partján 286 h. és 1380 l. 's vámházzal. Fekszik Brandenburgi Márknak határján, Havelbergtől egy óránnyira.

Sandau, helys. Cseh orsz. Pilsni ker. 160 h. vagyon ásványos forrása, poszló fabr. kobalt köbányája. Környékében gránátot 's topázt is találni.

Sanday, eggyik az Orkadi szigetek közül Skotzia vidékében, hossza 12, szél. 1—2 mtfdnyi, földe lapályos, számlál 1800 lak. Jelesek 2 öblei: északi szélein Ortervick, délnek pedig Kettbeto-Fit, l. ezeket.

Sandecz, l. Ó-Sandecz és Új-Sandecz.

Sandershausen, helység Has-

Digitized by Google

sziában, pléb. templ. mal. Nevezetes az itt történt csata 1758-ban, melyben a' Francziák a' Szövetségeseken diadalmaskodtak.

Sandersleben, vs Dessaui Her. ben 481 ház. és 1610 l. Wipper folyó mellett, szép kastélyal.

Sandfiord, fok és alkalmas révpart Norvegiában Christiania Megyében, Tons hegytől délnek 2 mfdnyire, mely itt az északi tengerbe nyúlik. Köszikláiban ezüst bányák míveltetnek.

Sandflusz, nyugoti határfolyó Capland és Caffer ország között, déli Afrikában.

Sandgate, falu és sáncz Kent tart. Angol orsz. a' tenger partján.

Sandham, vs Angol Wight szig.ben, hasonló nevü öböl mellett, erős kastélyal.

Sandham, révpart Uppland tart. Svéd orsz.ban Grönskiär nevü világító toronnyal. Itt minden Orosz bir. ból, Finniából, és ész. tart. jövő hajók, valamint azok is, a' melyek Stockholmba útaznak, megvizsgáltatnak.

Sandhorst, mulató kastély Aurich, mellett keleti Frisiában, ennek Herczegei egykor itt laktanak.

Sandinsel, terméketlen puszta sziget Newfoundlandban, ész. Amerikában, N. Brittanniához tartozik.

Sandomir, (50° 41′ 36″ É. Sz. 39° 21′ 12″ K. H.) vs Austriai Gallicziában Weichsel (Vistula) fó mellett 616 ház. és 4750 lak. Vagyon gazdag Káptalanja, kath. Gymnasiumja, 12 temploma, annyi klastromokkal, hegyen épült kis erössége, szegények és betegek jól elrendelt házaik, és egy Zsidó Sinagógája. A' vs igen gyönyörü tájékban fekszik, 's régi kőfallal keríttetik. Nevezetesítette e' vst az úgy nevezett Consensus Sandomiriensis, mely itt 1570-ben Cseh, luther, és reform. Prédikátorok által alkottatott.

Sándorfalva, mvs Nyitra Vármegyében.

Sandow, nemes vs Brandenburgi Új Markban, Sternbergi ker. Pleiske fó mellett, vashámorral.

Sandrew, l. Semendria.

Sandwich, (51° 19′ É Sz. 16° 25′ K. H.) vs Angol orsz. Kent Grófs. eliszaposodott révparttal, eggyik az úgy nevezett 5 révpartok közül. Csekély tengeri kereskedésének gabona, gyümölcs, és csemege a' tárgya.

Sandwichland, (59° D. Sz.) sziget déli Amerikában, egynehány kiálló köszikláin kívül, örökös hóval 's jéggel boríttatik.

Sandwich szigetje, gyönyörü fekvésü 's népes sziget Australiában a' Györgyi csatornában.

Sandwich szigetje, egyik az új Hebridi szigetek közül, Australiában.

Sandwich szigetjei, (az É. Sz. 18° 54′ fogva egész 22° 15′ ig, és a' K. H. 136° tól egész 145° ig) közel 17 szigetek számláltatnak Australiában, klárissal bénött kősziklákkal, termékeny jó földel, mellyen szorgalmasan ültetett növevényeket kőfalas kertekben találni. Éghajlatja ezen szigeteknek hasonlít a' West-Indiai v. napnyugoti India szigetekéhez, egyenlő kör alatt, csak hogy azoké valamivel mérsékletebb. Termékei: gabona, füszerszám,

Digitized by Google

yams, pizáng, bananás, nádméz, különös nagyságú tök, 's t. eff. Az állatok országából: sertéssel, ebekkel, macskákkal, rétzékkel. szép madarakkal, hallal, tekenős békával, gyöngy teknőkkel, és az Europaiak jövetele ólta szarvas marhával, juhokkal, 's t. eff. bövelkedik. Lakosai, kiknek számok 400000 mégyen, szép termetű, barna színű, nemes indulatú, 's had szerető emberek; részint földmíveléssel, madarászattal, 's halászattal, részint pedig külömbféle kézmívekkel foglalatoskodnak, készítenek eperjfa héjból külömbféle szép rajzolatokkal ékesítetett materiát, szép üvegeket, külömbféle színű erös gyékényeket, mellyek tartóságokra, finomságokra, 's szépségekre nézve minden más gyéként sokkal felülhaladnak, gyöngyházból szép horgokat, jó hálókat, tengeri vízből sót, 's a' t. Nem rég az Europaiak oktatások szerént alkalmas hajókat is építettek, mellyekkel Amerikának északnyugoti részeit gyakorta meglátogatják. Híres tengeri úszók. Találni közöttök 3 külön osztálybélieket; Ericheket, kik eggyes kerületeknek elöljárói; birtokosokat, de az uralkodásra való minden juss nélkül; és rabszolgákat. Minden váratlan történetkor, vagy hadakozás kezdetén, és uralkodójok halálakor emberi áldozatokat szoktak tenni. Legnagyobb sziget közöttök Ovaihi, melyben Cook 14-dik Febr. 1779-ben vesztette vala el érdemes, és a' tudományokra nézve halhatatlan életét. A' többi 17 közül pedig még ezek érdemlenek különös említést: Mauwi, Ranai, Morotai, Woahu, Atuai, Nihihau, Orthaua, Tahura, Morotinni, Kahaurani, Modu-papapa.

Sandsákság, Török országban annyi mint katonai és polgári kórmányozó.

Sandyhook, vs Neu-York tart. ban, egyes. észak Amerik. Statusokban, 1 mfd hosszú, 1/2 mfd széles 2500 ház. jól fekvő, és kirakott útszákkal, jól épült házokkal, bő ostrea csiga fogással. Igen egésséges vidékben.

Sandy-Point, v. *Cap Malebar*, (41° 55′ É. Sz. 70° 3′ K. H. Greenwichtől) fok ész. Amerikai szabad Massachusets tart.ban.

Sane, kis fó Brandenburgi közép Markban, Berlin vsától harmadfél mtfdnyire Spree vizébe szakad.

Sanen, helyes mvs Bern kant. Helvétiában hasonló nevű vidékben és folyóka mellett; lakosi nagyobb részint Sanen vidékének pásztorai, vadakkal, és külömbféle madarakkal bövelkedik.

Sanfront, vs Piemontban, 3750 lakosokkal.

Sangaar, vs Japan országi Niphon szig.ben; ettől a' vstól kölcsönözi Sangaar tengeri szorúlat maga nevét, melly tenger szorúlat itt Niphon szigetét Tschika szigettől választja.

Sangariak, Rasbuttekhez tartozó rabló nemzet Gusurate félszig.ben, innenső Indiában, Okamundeli vidékben, kiterjedtek a' Kotsch nevű öbölnek szigeteire is, és innen a' hajókázásnak nem csekély akadályokat,

Digitized by Google

's veszedelmeket okoznak. Főhelyek: Noangur, Fejedelmek lakóhelye.

Sangey, v. Mácas, a' Cordilleras bérczeknek tetős teteje Guito tart.ban délre, szüntelen havakkal 's tüzokádással.

Sangerhausen, vs Szász ors. Thuringiai ker. Harz hegységnek szomszédságában, 494 ház. és 3560 lak. Vagyon e' vsnak két temploma, salétrom főző háza, rézolvasztó hutája, határja gabonát 's bort terem.

Sanghebar, Sangvebar, Sankebar, l. Zangvebar.

Sangleyek, Filep v. is Maniliai szigeteknek lakosi Asiában, a' kik t. i. Chinabéli 's Szerécsen szüléktől származnak.

Sangon, fó víz Piemontban, Turin, és Moncalieri között Pó vizébe ömlik.

Sangro, Sangvine, fóviz Nápoly ors. innensö Abruzzo tart. rövid folyása után az Adriai tengerbe szakad.

Sanguelchek, bizonyos nemzet Patagoniában déli Amerikában.

Sanguenares, 2 kis sziget Sardinia környékében, melynek eggyike Bizze, másika pediglen Seragio nevet visel.

Sanguesa, Sanhuisa, Iturissa, kis, de helyes vs Navarra tart. Spanyol ors. Aragon fó mellett, a' hol evel Irate fó eggyesül 330 h. és 2450 lak. eczetje híres.

Sangvim, ország azon nevü vssal tulajdon Guineában, Afrikában.

Sanguinare, fóviz az Egyházi birtokokban Római vidékben, ered Bracciano tóból, és a' Hetruriai tengerbe ömlik.

Sanguin, helység Sesto ors. a' Bors partokon, hasonló nevü fónak torkolatjánál, mely kútforrása felé 9 mfd hajókázható. Számlál 100 ház. a' helység birtokosa a' Sestoi Királytól függ.

Sangvarden, helys. keleti Friesiában 2 templ. lakosi marha tartásból, föld mivelésből, 's kereskedésből élödnek.

Sanka, vs Katmandú tart.ban, Nepal ors.ban Asiában.

Sankaho, főhelye hasonló nevü vidéknek Habessiniai Mazaga tart. Afrikában 300 nádas házait Baasaiak, v. is Muhamedánusokká lett Schangallaiak lakják.

Sanna, fóviz Bosniában, Unna és Verbasz fók között, ered észak nyugotról nem messze Verbasz kútforrásától, leszakadván a' hegyekről, evvel egyenlö irányosságban folyik, nem sokára nyugot felé fordúl, és Novi mellett az Unna vizébe szakad. Ezen fónak vidékjében jelesebb helyek: Peksik v. Pecska, Madna vagy Medna Klis Al-helyt. Kliucs v. Kuludsch erös kastélyal Bosna Al-helyt. helységek Sanna vize partjain. Osmian kis helység Kliucstól észak keletnek Pomenicza patak mellett Bosna Al-Helytb. Kamengrad az elöbenitöl észak felé, bánya vs, melyben ágyú golyóbisok öntetnek, az errevaló vas szomszéd vasbányáiból ásatik Klis al-Helytsb. Kosarsa helység Sanna fó szomszédjában, innentöl fogva Sanna vize nyugotnak irányzott folyamatot vészen. Novi vs Unna, és Sanna vizek öszvefolyásánál.

Sannio, l. Capitanata.

Sanok, (49° 33′ 5″ É. Sz. 39° 52′ K.

Digitized by Google

52′ K. H.) ker. béli vs Sanoki kerül. Gallicziában San vize mellékében 2000 lak. van szép dombon épült kastélya, plébán. és Gymnasiumja.

Sanoki kerület, Gallicziában 9 vsokat 2 külső vsokkal, 11 mvsokat, 420 falut, 33250 ház. és 203130 lak. foglal.

Sanore, Nabobság Bednur tart. északi partján, Mysore orsz.ban Ostindiában, fő vssal 's erős kastélyal.

Sansego, Dalmatiai sziget több mint 7 mfdnyi kerülettel; földe homokos, de még is nem terméketlen, 300 szegény familiák lakják. Tájékában hő sardella halászatok történnek.

Sansouci, pompás Kir. mulató kastély Potsdámtól nem messze, Prusszus orsz.ban, II. Fridriktől épitetett.

Sanspareil, máskép Zwernitz, falu és kastély Bajor orsz. Main ker. igen gyönyörű romántzos tájékban.

Santander, Fanum S. Andreae, l. S. Andre.

Santaren, vs Portugallia orsz. Estremadura tart. olajfákkal és gabonával bővelkedő környékben, Tejó folyó mellett, 2170 ház. és 8000 lak. lakóhelye egy Püspöknek, 's külömbféle tudós Társaságoknak.

Santee, fó víz ész. Amerikai, déli Carolina szab. Státusban, több folyók eggyesülések után elég széles folyóvá lészen.

Santen, Xanten, Xanthus, (51° 40′ 13″ É. Sz. 24° 5′ 38″ K. H.) vs Cleve Herczs.ben, Prusszus Kir. birtokában fekszik, nem messze Rajna vizétől, pamut materiát 's posztót szövő fabr. születés helye Norbertnek, a' Praemonstratensisek rendje szerzőjének.

Santenay, (39° 26′ É. Sz. 20° 39′ K. H.) vs Spanyol orsz. Malorca tart. 2850 lak.

Santerno, Vaternus, fó a' Pápai Romagna Legatióban, ered az Apennini hegyekből, és Pó vizébe szakad.

Santhia, (45° 11′ É. Sz. 25° 45′ K. H.) vs Savoyában Vercelli vidékben 2840 lak. kik hasznos kereskedést üznek.

Santillana, Fanum S. Julianae, kis vs Spanyol orsz. Asturia tart. alkalmas révparttal.

Santilliana, vs Spanyol orsz. Malorca tart. 4500 lak.

Santillana, vs Spanyol orsz. Burgos tart. a' tenger partján; lakosi lent és gabonát termesztenek, marha tartást, és nagy vadászatot is üznek. Vagyon révpartja.

Santina, vs a' fekete tengeren Georgiában, Asiában, 1726-ban a' Persáktól elfoglaltatott.

Santo Jorge, l. S. George.

Santona, (43° 26′ 30″ É. Sz. 14° 19′ 55″ K. H.) vs Spanyol orsz. Burgos tart. egy alkalmas révparttal.

Santorini, (Thera) v. is Callista, föld alatt való tüz által támadt sziget Török orsz. Archipelagusban, 7—8 órányi kerületü; földe, ámbár nagy részint hamuból, és tajtékköből áll, még is bort, pamutot, és gabonának külömbféle nemeit jól megtermi; számlál 10000 görög lak. Révpartja nincsen, és ugyan azért a' Török zsaroló hajóktól ritkán látogattatnak meg, 's kívánt békeségben élnek. Fő vs benne Santorino. Ezen kívül sok népes helységeket is találni. Leggyönyörűségesebb hely ebben a' szigetben Pyrgos helység,

Digitized by Google

fekszik kies dombon, melyről a' szigetnek legszebb vidékeire, valamint is a' környékező tengerre gyönyörü kilátás szolgál. Nem rég e' sziget mellett föld alatt való tüz által három szigetkék támadtak, melyeknek neveik: ó Camene, kis Camene, és új Camene.

Santorini, l. S. Erini.

Santos öble, l. S. Vincent öblét.

Sántos, helység Somogy Vrm. Szigeti Járásban, F. U. H. Eszterházy, 260 lak. nagyrészint Magyarok 's Németek, fekszik az Igali Esperestségben; tartozik Sz. Balás pléb. helységhez, melynek filiája; határja jól termő, hegyek és erdők környékezik, a' záporoknak nagyon ki van téve, Szigethez 5 órányira esik.

Santvliet, vár Schelde folyó mellett Antverpia alatt, Brabantzia tart. eggy. Belgyiom orsz.

Sanza, kis vs Nápoly orsz. Lavoro tart. 2300 lak.

Saone, Araris, nagy folyó Fr. orsz. ered a' Vogesiai hegységben, Wasgau oszt. Viomenil és Darney között, áltfutja az ő tőle neveztetett két osztályokat, Chatillon, Gray, és Turonne vsok falait mosogatván, ez utolsónál hajókázható leszen, innen Chalon, Macon, Arevoux vsok mellett folyván, ezeknek környékit nedvíti, és mintegy 60 mfdnyi folyása után Lyon falai alatt Rhone vizével eggyesül. Magába fogadja Oignon, Tille, Ouche, Doubs, és Ressouze vizeit, és mesterséges csatorna által Loire fóval kapcsoltatik. A' két osztályok, melyek tőle veszik neveket, ezek:

Saone, (a' felső) osztály; egy részét a' hajdani Franche Comte tart.nak foglalja, Saone, Oignon, Drugeon, és Amance főktól nedvesítetik; nagysága 84 □ mfd, 300250 lak. nevezetesebb hegyei: a' Mont Cornu, és a' Mont S. Jean. Gabonával, vassal, borral, gyümölccsel, lennel, fával, marhával, vadakkal 's a' t. bövelkedik, 3 kerül. ú. m. Vesoul, Gray, és Lure, 27 kant. osztatik, és 640 helys. számlál. Fő vs benne Vesoul.

Saone és Loire oszt. a' hajdani Bourgogne tart.nak részéből formáltatott, 's magában foglalja Autunais, Charollais, Chalonnais, és Maconnais vidékeit; jelesebb folyói: Saone, Loire, Artoux, Doubs, Seille 's a' t. Nagysága 157 □ mtfd, 448000 lak. Termékei közül: bor, gabona, gyümölcs, vas, ásványos források, márvány, külömbféle szarvas marha, 's t. ef. nevezetesebbek. Fel vagyon 5, ú. m. a' Macon, Autun, Charolles, Chalons, és Lohans'i ker.kre, és 48 kant. osztva, számlál 609 helys. Fő vs benne Macon.

Saorgio, Saurgium, vs Nizza Grófs. 3154 lak. és díszes kastélyal.

Sáp (Nagy) magyar falu Esztergom Várm. hasonló nevű Járásban, Bajnától fél órányira, melynek filiája 220 kath. és 856 reform. lak. F. U. G. Sándor. Földe hegyes és völgyes, ebben jó gabona és kender, azon pedig jó fehér és véres borok teremnek. Vagyon papiros malma. Közel ide fekszenek az Öri Sápi pusztában a' kies Román szőlő hegyek,

Digitized by Google

és a' régi kőhíd, mely Tatárhídjának neveztetik.

Sáp (Sári) elegyes helys. Esz. tergom Várm. hasonló nevű Járásában, az előbbitől egy órányira, 740 kat lak. és 10 zsidókkal. F. U. Gróf Sándor. Vagyon pléb. és 1 templ. a' mellette folydogáló patak 3 Uraság malmait hajtja; tájéka igen kies. Híres a' timsó ízű és erejű sárgállós vizű kútfője, mely a' külföldi nevezetes Spa vizénél semmivel sem alábbvaló. — E' kettőn kívül számosak még Magyar Hazánkban e' nevezet alatt a' helységek és puszták: helységek ezek: Sáp Abauj Várm; Alsó és felső Sáp Nógád Várm. Tápiosáp Pest Várm. Sáp Pozson Várm. Sáp Szabolcs Várm. Puszták: Heves, Borsod, Nógrád, és Pest Várm.kben.

Sapi, tó Tenda orsz. Senegambiában.

Saphar; l. Dahar.

Saphat, v. *Sephat*, (a' hajdani Bethulia Galilaeában), igen elszegényedett vs Syriában Akra Basaságban, 1799-ben rettenetes földindulás által csak nem egészen kőhalommá változtatott, most ismét felépül, lakják Zsidók, kik jó veres borokat termesztenek, 's mivel szentnek tartják e' helyet, nevezetes fő iskolákat állítottak itt fel; vagyon régi kastélya.

Sapi, eggyik a' 9 Sund, vagy is tenger szorulati szigetek közül keleti Indiában, riskásával és tekenős békával bővelkedik.

Sapienze, Ænusae, kis Török sziget Candia szomszédjában.

Sapmeer, falu Gröningen tart. 2070 lak.

Saponara, vs Nápoly országi hasonló nevű Herczs.ben, 3120 lak.

Saporogiai Kozákok, hajdan kis Orosz orsz.ban, és a' Kiovi Helyt. laktak Dniester fónak torkolatjánál. Magok között katonai köztársaságot állítottak fel, melynek főhelye Setscha vala. A' Lengyelektől Heydemackeknek hívattattak, és többször kegyetlen pusztításokat követtek el az említettek országában; ugyan ezért 1776. az Orosz Kormány parancsolatjára, volt lakhelyekből más tart.kra tétettek által, és egyszersmind vólt Kormányrendjek is eltöröltetett.

Saposchok, kis ker.béli vs Rjaesani Orosz Helyt. posztó 's más gyapjuból készíttetni szokott matéria fabr.

Sár, Magyar falu Heves Vrm. Gyöngyösi Járásb. F. U G. Hunyadi és Nyári Uraság. Vagyon pléb. Szentegyháza. Nevezetes itt Gróf Hunyadi Uraság pinczéje, mind sok ágazatjai, mind pedig bémenetelénél lévő Aba Kir. nak temető helyéről, melyet egy veres márványban kimetszett írás ékesít. Lakosai bort, gabonát termesztenek. Gyöngyöstől csak 1 órányira fekszik.

Sara, folyó Pápa birtokában a' Római vidékben, mely Nápoly orsz. folyván, innen a' Toskánai tengerbe szakad.

Sarabat, Hernuce, folyó Natoliában, Asiában, Smirnánál a' tengerőbölbe szakad.

Saraboy, Saraboa, kis vs ész. partján Java szigetének Ostindiában.

Saraczenusok, arabúl *Sarakijuna*, az az: a' napkeleti haramiák; hajdan a' boldog

Digitized by Google

Arabiában lakozó népség volt, melynek tartománya egész a' kösziklás Arabiáig terjedett. Eleinten Keresztények voltak, azután a' Mahomet fegyveres prédikáczióira Mahometanusokká lettek; Mahometnek első tanítványi ezekből állottak, később Abubeker, és a' következő Kalifák vezérlések alatt nagy részét Asiának, Afrikának, Spanyol országnak, Olasz orsz. déli részeit, Sicilia, Sardinia, és Candia szigeteket hatalmok alá hódították. De a' 7-dik Században nagy részét Asiai birtokaiknak a' Fekete és Caspiumi tenger vidékiből kijövő Török nemzetségnek kéntelenítettek engedni, míglen ezek a' 9-dik Század felé felvévén a' meghódolt Szaraczenek vallását, a' Califai országlásnak véget vetettek volna, és egy nemzetségbe olvadtak. Ezen eggyesülés előtt, de kivált utánna vérengző hadakat okoztak Palaestina végett a' Keresztténységnek, a' mint ezeket a' keresztes hadak történeteiből bőven ismérjük. Később lassan lassan a' Saracenek neve feledékenységbe hanyatlott, és helyekbe az egész Europát rettentő Törökség került feljül.

Saradak, l. Senegal.

Saradschuwa, nagy fóvíz innenső Indiában, forrását az É. Sz. 35° és a' K. H. 78° alatt találni.

Saragossa, Zaragossa, (41° 46′ É. Sz. 15° 50′ K. H.) régi 's nagy vs Aragonia tart. Spanyol orsz. fekszik igen kies helyen Ebro fó partján, mellyen téres 600 lábnyi hosszú köhíd vezet tulsó vidékire, 4700 ház, és 42000 lak. A' Francziáktól szenvedett viszontagságai előtt számlált 2 Káptalan, 's más 17 templ kat, 40 klastr. kal. Vagyon fő iskolája, művek Akademiája, gazdaság és kereskedésbéli iskolája, gyapju, kalap, 's selyem fabr. széke egy Érseknek, és több tudós társaságnak. Környéke jó bort terem. Ezen vs 1809. a' Francziáktól ostromoltatván, vitéz oltalmazás után csak ugyan 21. Febr. bévétetett.

Sarajsk, (55° 45′ É. Sz. 56° 20′ K. H.) ker. béli vs Orosz bir. Rjaesan Helyt. Osete folyó mellett 616 fahéz. 8 templ. 1 klastr. és 3600 lak. kik leginkább marhával kereskednek.

Sarajevo, l. Bosna-Sarai.

Sarakolez v. Serrawullis, (fómelléki lakosok) Galam tartom. nak régi lakosi Senegambiában, a' hol most a' később bevándorlott Mandigói népség lakik, melyről bővebb tudósítások még hibáznak, azt az egyet tudjuk, hogy rest, gondatlan 's nyughatatlan lelkü emberekből áll, kik Fejedelmeket csak nem az idő változása szerént változtatni szokták. Csekély közöttök a' kereskedés, igen ritkán 's nagy nehezen hagyják el honnyokat.

Saramon, vs Franc. Gers oszt. 5852 lak.

Saransk, ker. béli vs Orosz bir. Pensa Helyt. Insara és Saranja fóknál 1200 ház. és 7000 lak. kik közt 15 szappanost, több timárt, festőt találni; kereskedése is nem csekély.

Saranus, fóvíz régi Galliában, most la Sare Triernél Moselába foly, hajókázható.

Digitized by Google

Saraqpul, vs Orosz bir. Wiaetka Helyt. Kama fó mellett, fával, bárkával, és kivált gabonával kereskedik, mely utólsót leginkább Astrachánba viszi.

Sarasu, határfolyó a' nagy, és kis Kirgisi tartom. között Asiában.

Saratoga, Grófs. ész. Amerika szab. szövetséges New-York tart.ban, hasonló nevű 3000 népességű vssal.

Saratow, Orosz birod. Helyt. Asiában Volga fó szomszédjában; nagysága 4292 1/2 □ mfdnyi, népessége 898000 mégyen. Gabonát, lent, selymet 's t. ef. terem; só és hal nélkül sem szükölködik. Fő vsa:

Saratow, (51° 31′ É. Sz.) egyik az Asiai Orosz birod. jelesebb vsai közül Volga fónál, sánczczal és föld bástyával kerítetik, van 1 kereskedő kőháza, életes házai, 's más közönséges épületei, ezeken kívül 600 privát házat 8000 lak. számlál, kik posztó fabr. halászattal, mezei gazdáskodással, hajókázással, 's m. ef. foglalatoskodnak. Vagyon ezeken kívül füvész kertje, sóháza, itt egyszersmind némely orvosi só is készítetik, mely a' Seidschützi sóhoz nagyon hasonlit. Honnyi termékeit messze tart. nyokra, 's kivált Astrakanba 's Moskvába viszi, a' honnan ismét Persiai 's más külföldi portékákkal tér vissza.

Saratowka, német szálítvány Newa fó partján, Sz. Pétervári Wiburg vs fő rész szomszédjában, kézmívekből, kertészkedésből, 's más illyenekből él.

Sarbo, Sarbova, Sáros Várm. Makoviczi jár.ban fekvő falu Gróf Aspermont F. U. alatt, van egy üveg fabr. bikfás erdőségben.

Sarca, fó Tyrolis Her.ben, Campei hegyekben ered, Tarbole mellett Gard tóba vesz, Pescheiránál ismét ki for és Mincio nevet vévén Pó vizébe vegyül.

Sarcedas, Rusibricae, vs Algier orsz.ban egy kastéllyal és erős várral, Afrikai Barbariában.

Sárd, Saárd, mvs Somogy Várm. Kaposvári jár.ban F. U. Sonsics uraság, kath. lak. száma 700 mégyen; határja jó; fekszik Koroknya és N. Bajom között Laktól 3 órányira.

Sárd, Kothenmarht, Erdélyi alsó Fejér Várm. Magyar Igeni jár.ban fekvő mvs Ompoly fónál; több földes urak birják, lakosai magyarok, és Oláhok, részint kath. részint ref. és nem eggy. görögök, mindeggyiknek tulajdon temploma és pléb. vagyon. Károlvárától 12 órányira fekszik.

Sard, hajdan Sardes, Asiai Török Natolia tart. Tmolus hegy töviben és a' nagy Gyges tó mellékében, mellyet a' Törökök Indighölenek hivnak, igen régi 's most egészlen elpusztúlt vs, mellynek jelenlévő omladékai rég volt fényét nyilván mutogatják. Fő vsa volt hajdan Lydia tart. Találni helyén 's a' szomszéd környékben szép régiseregeket. Mostani Sard 15 török gunyhóból álló szegény falu.

Sardica, l. Sophia.

Sardiki, Basaság Europ. Török Bulgar-Ili tart. fő vsa Sophia.

Sardinesbay, t.öböl Patagoniában Galegó fónak torkolatjánál.

Digitized by Google

Sardinia, az ó, sziget közép tengeren, Afrikai partok felé, Corsikától egy szoros út által választatik el. Fő vizei: Thyrsus (Thyrsa) Ternus (Fiume Aragonense) Söprus, Cedris (Cedro) lakosi: Ilienses, Corsi, Baleari, Sardi pelliti; tenger fokai: Erebantium, és Ursi prom. Jelesebb vsai: Calaris (Cagliari) Sulci Luquido, Olbia, Caput Thyrsi, Valentia, Metalla, és Cornos

Sardinia Királyság, felső Olasz orsz.nak napnyugoti részét foglalja; északról Fran. Gex tart. Genf Helvetiai kant; nyug.ról Vallisi Helv. kant. Lombardi Velenczei Kirs. mellytől Ticino vize választja, és Parma 's Piaczenzai Hercz.gel határos; délről pedig a' közép tengertől, 's kel.ről Francz. orsz.tól környékeztetik. Állító részei: Piemont Fejedelemség, Savoya (Sabaudia) Montferrat, és Genua Herczsk. Sardinia, és Capraja szigetkékkel; fogyott pedig a' Sabaudiának szélein fekvő nehány helys.kel mellyek Genf kant.hoz kapcsoltattak, a' két Párisi Tractatus' és a' Bécsi Congres 83-dik Arti. ereje szerént. Nagysága 22471 Olasz □ vagy is 1340 német □ mfdnyire, 's népessége 3 millio és 814000 re határoztatik. A' Kir.nak hatalma az orsz. gyülései által mérsékeltetik; Koronája örökös. Fő vallás a' R. katholika. Hadi ereje tart.nyinak rendbe szedések után könyen 50000 tehet. Fő 's rezidenciás vsa Turin. Bővebb rajzolatját lásd egyes tart.nyinak leírásában, tudniillik: Piemont Fejed. Savoját; Sardinia szigetet, és Genua'i Herczs. get.

Sardinia, vagy is régenten Ichnusa, Sandaliotis, Sardinia Kirs. tartozó sziget a' közép tengerben; ki terjed az É. Sz. 38° 50′ egész 41° 20′ ig; és a' K. H. 25° 40′ tól egész 27° 30′ ig; Corsikával délről határos, melly Fran. szigettől csak a' Bonifaciói tenger szorulat választja; hossza 37, szélesége 13—18 mfdnyi; az egész nagysága pedig 450 □ mfd foglal, 520000 nyi népeséggel. Öblei és fokjai számosak; öblei közül: a' Cagliari, Palma, Oristagni, Pepe 's a't. fokok közül pedig a' Lóngoni, Orsoi, Malfettai 's a't. nevezetesebbek. Klimája mérséklett meleg 's igen kellemetes; általjában egéséges is kivévén mocsáros vidékeit. Havat csak magas bérczei közt találni. Földe nagy részint hegyes és dombos, némelyhelett köszíklás, de mindazáltal termékeny a' tenger partokat kivévén, mellyek nagyobb részint homokkal fedeztetnek. Hegyei között: Limbara, Vollanova, Genargento, Arizzo és Fonay legmagasabbak, némelyek örökös havaktól fénylenek Nevezetesebb fói: Oristagni; és Flumendoro. A' természetnek csak nem minden ajándékival bővelkedik, hegyeiből: ezüstöt, olmot, vasat, magnest, kénesőt, piskolczot, kristált, akatest, timsót, salétromot, sót, szép márványt alabastromot, köszenet, 's t. efféléket nyer; a' növevények országából terem benne: gabona, zöldség, jó bor,

Digitized by Google

olaj, narancs, czitrom, birsalma, füge, 's más külömb féle jó ízű gyümöcs, dohány, sáfrán 's más orvosi növevények; fái közül: tölgy, dugókérgű cserfa, fenyőfa, 's a't. Állatok közül találni itten: lovat, öszvért, szamarat, szarvas, marhát, juhot, sertést, kecskét, szarvast, vaddisznót, nyúlat, rókát, külömbféle kigyót; madarakból. sast, kányát szelíd és vadréczéket, lúdakat, 's a't. hallal, méhekkel 's selyem bogarakkal is bövelkedik. Kereskedése virágzani kezd: ki viszen gabonát, bort, héjas veteményt, sőt, dohányt, halat, bőrt, gyapjút, olajt, 's t. efféléket; be hord az említett tárgyak heljett nagyobb részint kézimívbéli munkákat. Lak. Szardek, kik a' hajdani görög, Kartagói és Római szállítványoknak maradéki, nyelvek külömbféle, némely helyt Kataloniai-Spanyol, legnagyobb részint mindazáltal hasonlít a' Toskániai Olasz nyelvhez, csak hogy külömbféle görög, Spanyol, és más külföldi szavakkal vagyon öszvekeverve. A' kormány 's hivatalok nyelve a' tiszta Olasz. Ezen Szardek nemzete általjába véve középszerű, erős 's könyű termetű, sárgásbarna színű, merész, vidám emberek, 's hív barátok, de a' gyülölségben engesztelhetetlenek, és bosszú állást kivánók a' haragban; nem méltatlanúl szemekre hányatik restségek, kevélységek, és a' testi gyönyörüségekre való nagy hajlandóságok; de e' mellett könyörületes, jóltévő és felebarátját segítni kész emberek. Phantaziájok tüzes, mellyet szikrázó szemeik is nyilván jelent; és innen mivel nagy részint vastag tudatlanságban sinlődnek, ha könyenhivőknek, vakbuzgóknak, és babonásoknak nevezik őket megvilágosodottabb ész. szomszédjaik, nem lehet csudálni. A' kisdedek nevelése is rosz állapotban vagyon, a' kinálok irni 's olvasni tud, már tudósnak tartatik. De mindezeket Sardinia szigetének csak nagyobb részéről, a' köznépről kel érteni, mert vsait ki mivelt emberek lakják, és két Universitások ékesítik. Az uralkodó és egyetlen megszenvedett vallás a' R. katholika. A' papság nagy tekintetben áll; vagyon 3 Érseke, 6 Püspökje, számos világi papjai, számtalan férfi és Asszony klastromai. A' királyi jövedelem 1 1/2 millio Lire'nál vagy is 1 millio forint. valamivel többre mégyen. Hadi ereje 40000 polgárságból és egynehány rendes regementekből ál. Tengeri erejét egynehány kissebb hajók állítják. Az előtt itt lakott a' Kir. is maga udvarával, most vissza nyervén régi birtokait ismét Turinbe vissza helyheztette székét. A' sziget 4 tart.ra vagy fertályra részeltetik, tudniillik: Cagliari, Arborea, Logudori, és Gallura tart.ra. A' partokat 44 szigetek környékezik, ezek közül 8 kivévén mind kietlen.

Sardi bérczek, magas hegyláncz Macedoniának ész. tájékiban Haemus hegységnek ága.

Digitized by Google

Sardval, vs Portugallfai Estremadura tart. 588 h. és 3100 lak.

Sare, vs Fran. orsz. Alsó Pyrenaei oszt. 2109 l.

Sarend, Zarend (Serend v. Sereng) fő vsa kel. Persia Sedschestan tart. széke a' tart. fejedelmének, É. Sz. 32° 10′ É. Sz. 78° 45′ K. H. alatt fekszik.

Sarento, l. Sorrento.

Sarepta, hajdan nevezetes vs Phaeniciában Seide v. Sidon kereskedő vs vidékében Assur nemzetség földén a' közép tenger partján. III. Kir. 17, 9. 10. Luk. 4, 26. híres bor termesztéssel. Most szegény falu foglalja helyét, mellynek Sarphan a' neve, szép gyümölcsös és olajfás kertjei vannak.

Sarepta, vs Orosz bir. Saratow Helyt. Sarpa fónak Wolga vizével való eggyesülésénél fekszik, 250 h. és 950 l. Lak. csupa Hernhutterek, kik 1765 ide szálitatván, szép portékákat pamutból, gyapjúból, selyemből készítenek. Az asszonyok szép csipkét, kivarrásokat nyujtanak. Ezen portékáival messze lévő tartományokra terjedő kereskedést üz. Schönbrunnhoz közel híres egészséges kutfő találtatik.

Sarfő, helys. Pozsony Várm. hasonló nevű jár.ban F. U. Gróf. Pálfy. Lakosai kiknek számok 820 mégyen, kath. fekszik a' fehér hegyeknél, Rétsei viz nedvesíti. Vagyon postája, jó gabonát termő földe és szőlleje.

Sargans, hajdan Grófs. később orsz. biroság Helvetiában Rajna fó szomszédjában; Glarus 's Graubünden kant. és Toggenburg vidékitől környékeztetik. A' mult századnak elein egyik volt azon 8 helyek közül, mellyek 1712-ben a' Berni kant. kormánya alá adták magokat, és azolta kath. és ref. lakosi egyenlő szabadságokkal birtak. Most állító része a' nem rég formált S. Galleni kantonnak. Fő helye.

Sargans, Sareneyaunum, kis vs kies kastélyal fekszik közel Rajna fóhoz; rég fővsa volt a' feljebb leírt országbiróságnak, mellyben is tartja vala székét az orsz. biró. Környékében büdösköves hideg forrást, és fördőt találni.

Sargasso, része az Atlantikumi tengernek Afrika partja, Capo Verdei és a' Kanariai szigetek között; nevét Sargasso füvétől kölcsönözi, melly itt olly bőven nő, hogy a' hajóknak gyakran veszödséget akadályokat tészen.

Sargetia, fó viz Daciában, Rhadon vizébe folyt; ebbe merítté Decebalus Kir. kincseit, Trajan Cs.tól megyőzettetvén.

Sarkad, magyar mvs Bihar Várm. Szalantai jár.ban fekszik Gyula és Remet között Gyepes fó mellett. F. U. Almási Ignácz uraság lakosai ref. kiknek is templomok kitetsző. Posta háza, és jó határja vagyon. Kanye, Varasdomb, Leel Ősy és kapitány szállás nevü puszták környékezik.

Sárkő, régi vár's mvs Sopron Várm. F. U. H. Eszterházy. Fekszik kis-Martonhoz 3/4 mfdre. Lak. nagy részint kath. Bora nem rosz fekszik az orsz. úton kies vidékben.

Sárkúz, igy neveztetnek né-

Digitized by Google

melly vidékek külömbféle Várm. hol a' szomszéd vizeknek feldagadásaik miatt lapályos helyek vagynak.

Serke, (49° 23' 32'' É. Sz. 15° 15' 15'' K. H.) Angol ors. tartozó kis sziget közel Fr. ors. partjaihoz Guernsey szomszédjában; hossza 5, szélesége 1 mfdnyi, 300 l. mívelik termékeny földét, kik egyszersmind marhatartással, és lopva való kereskedésel foglalatoskodnak.

Sarlouis, l. Saarlibri.

Sármaság, Sarmegen, Schermaschag, mvs Erdélyben, Közép Szolnok Várm ben, Kraszna vize mellett, F. U. G. Kemény. Lak. Magy. ref. tul. pléb. és iskolával. Ziláhtól 5 óra.

Sarmatia, 1) Europaea, Vistula vizétől egész Pontusig kiterjedt Dunán felül, és Moldvát, Magyar ors.nak némely részeit, egész Lengyel országot, és az Europai Orosz bir.nak nagy részét foglalta körében. Jelesebb fóji: (Duna, Tyra) Danaster, Dniester, Axiaces, Hypanis, (Bug) Borysthenes (Danapris, Dnieper) Pantikapes, Gerrhus, Agarus (Schiret) Lycus, Poretus, Tanais (Don) kissebbek: Tiarantus (Alcita) Ordissus (Ardiskus, Argischa) Serotus (Siret v, Moldova) Porata (Pyretos, Prut) 's a' t. Hegyei: Alanni, Riphaci, Hiberborei montes, Peuce, és Pondinus. Lak. Bastarni, Penceni, Venedi, Boristheridae, Geloni, Budini, Scythae, Alani, Roxolani, Jaziges, Macotae, Agathyrsi, Melanchlaeni, Tanaitae, Sancomatre, Hyperborici 's a' t. Jelesebb vsaik: Olbia, v, Miletopolis, Ordesus, 's a' t. 2) Sarmatia Asiae; ny.ra az Europ. Sarmatia, és Tanais vize; délre fekete tenger (Pontus) Colchis, és Iberia, kel.re Caspiumi tenger között. Határe ész.ra esméretlenek. Fó vize Tanaison kivül Hypanis, Rha, Rhombites, Rhymmicus, Duix, 's a' t. Hegyei: Hiperborei és Riphei hegyeknek részei; Lak. Maeotae, Perierbidi, Asaei, Alani, 's a' t. Fő lakhelyeik: Cymmerium révvel, Achilleum, Achiles templomával, Tanais nagy kereskedéssel, Tyrambe 's a' t.

Sármás, (kis) Oláh helys. Kolos Várm. Mocsi jár.ban három hegy között; több földes urak birtoka; vagyon eggy. görög. pléb. és egéséges kútforrása.

Sarmund, Sarament, kis vs 's tisztség Brandenburgi közép Márkban Zauchi ker. fekszik igen környékben Sar fónál Berlintől 4 mfdnyire.

Sarnen, Sarno, (46° 54' 13'' É. Sz. 25° 53' 57'' K. H.) szép 's népes helys. Helvetiai Unterwalden kant. Aa vizének partján, melly itt a' Sarneni. tóból szakad ki, 2000 l. fő helye az erdő felett lévő tart.nak.

Sarno, vs Nápoly ors. hasonló nevü innensö Hercz. 12000 l. egy Püspökkel hasonló nevü fó mellett.

Sarno, fó, Nápoly ors. ered Sarno vs vidékében, rövid folyása után Scafati név alatt a' Nápolyi öbölbe szakad.

Sarnowa, vs, Nagy Posen Her. ben Prusszia ors.ban.

Sarnus, Sarrastes, most Sarno fó víz, Pompeja vsa mellett ál, Italiában.

Digitized by Google

Sáro, két falu Bars Várm. Garan fónak szomszédjában.

Sáros Várm., igy neveztetett Sáros várától, Magyar orsz. Tiszán innen lévő ker. fekszik ész. felől Lengyel orsz. szomszédjában; nap kel. ről Zemplén Várm. délről Abauj Várm. nyug. ról pediglen Szepes Várm. környékezi, az É. Sz. 48° 44′ től 49° 26′ ig, és a' K. H. 37° 17′ től 38° 28′ 20″ ig terjed. Nagysága 65 □ mfdnyi; hossza 8—9 szélessége 5—6 mfd. Földe hegyes és völgyes; nevezetesebb hegyei: Karpát hegye, melly a' Várm. Lengyel orsz. tól választja; a' Kakasfalvai nagy hegy; a' fenyőfás Farkas völgye hegy; a' sűrű erdős fekete hegy; a' tölgy 's cserfát és fazekaknak jó fejér agyagot nyujtó Kassai hegy; a' köhegy és ennek szomszédja a' Gaboltói hegy 's a' t. Kies völgyeit számos fók és patakok nedvesítik, azok közül: a' Hernád, Poprád, Tarcza, Tapoly, Delna 's Ondava vizei; ezek közül pediglen: Tarkó, Litinye, Székcsó 's a' t. nevezetesebbek. De savanyú 's egéséges kút forrásai kiváltképen hireltetnek: illyen az Eperjesi savanyú víz, melly igen kellemes völgyben fakad és magyarúl borkútnak is neveztetik; a' Gonoszkút, vize az italra kedves izű, fördésre is használtatik; a' híres Bartfai savanyú víz; a' Kakasfalvai, Hosszúréti, Föltszéki, Bujáki 's a' t. Levegője egéséges; földe meglehetős termékenységű, lennel, kerti veteményel 's káposztával is bővelkedik. Barmai nem igen számosak, halászatja is csekély, de fája bőségben vagyon. Hajdan bányái is nevezetesek valának a' mint ezt a' régi arany bányáknak maradványai nyilván bizonyítják. Lak. sok helyen jó vásznat készítenek. Számlál 3 Kir. vst, 12 mvs, 376 falukat és 13 pusztákat, járása 6: a' felső és alsó Tarczai, Sirokai, Székcsői, Tapolyi, és Makoviczi járások. Népessége 141400 Portáji 86. Lak. magyarok, Németek, Tótok, 's Rusnyákok, részint kath. és ref. részint nem egyesült Görögök. A' Kassai és Munkácsi püspöki megyékhez tartozik.

Sáros, (Nagy) régi mvs Sáros Várm. F. U. Gróf Aspermont; fekszik kies tájékban Eperjeshez fél mfdnyire, omladékos vára alatt számlál 2950 kath. lakosokat, kik mesterségekből, kerti veteményekből, élődnek, mellyeket az Eperjesi piaczra hordanak. Lakhelyül szolgál több Nemes familiáknak. Nagy Sárosnak kastélyában fogatott el hajdan éjjel ágyában Rákóczy, de azután Lengyel orsz.ba kiszabadúlt vala.

Sáros Nagy Patak, (48° 19′ É. Sz. 39° 14′ 50″ K. H.) régi, népes 's nevezetes magyar mvs, Zemplén Várm. Tokaji jár.ban fekszik Liszka és Újhely mvsok között Bodrog fónak nyugoti partján kis Pataknak ellenében mellyel köhídja által közösül. F. U. H. Breczenhaim, egykor a' Kir. kamara és régen a' Rákoczy famil. Lak. közül 1100 kath. a' többi részint ref. részint görög.; vagyon mind eggyiknek tulajdon pléb. és Ekklesiája tulajdon templomaikkal

Digitized by Google

Nevezetes a' ref. Collegyiomja, melly hajdan az Augustinianusok klastr.ja vala. 20000 darabból álló gazdag könyvtárjával 's szép különbféle gyüjteményeivel. Van itt egy kath. nemzeti iskola is. Szebb épületei a' ref. templom, a' vsi kath. és volt Paulinusok templ. és az ó-hitüeké, Hajdani erös és díszes vára ma alig érdemel említést. Szöllö hegyei, mellyek nyugoti és északi környékeit borítják, jó bort teremnek. Lakosai kézi mesterség, föld és kivált szöllömívelés után élnek. Országos vásárjai népesek. Bodrog fón túl fekszik kis Patak, alacson helyen, innen nagyon ki van téve a' tavaszi áradásoknak. Vagyon különös birája és tanácsa, de mindazáltal egyesülve van a' N. Patakkal, 's a' közönséges jövedelemnek harmadából osztozik. Lak. nagy részint halászatból élnek.

Sárosd, magyar mva. Fejér Várm. Magyar orsz. Csákvári jár.ban. F. U. G. Eszterházy. Lak. kath. kiknek számok 608 tészen. Vagyon tulajd. pléb. Fejérvárhoz 3 mfdnyire fekszik, termékeny határral.

Sárosfalva, Sárosfa, nemes helys. Pozsony Várm. Csalóközben, felsö szigeti jár. ban, számlál 180 l. kik mind kath. Egyházas Gellye pléb.nak filiája. Földe jó búzát terem. Somorjától 1/2 mfd fekszik.

Sáros Magyar Berkesz, Waldorf. Erdélyi Kövár Districtusban fekvö mvs, Somkúthoz nem messze kies dombos vidékben fekszik; Lakosai Magyarok 's ref. kiknek itt Ekklesiájok vagyon. Találni benne több nemes familiákat, és a' Districtus házat.

Sarpana, v. *Rota*, eggyik az Australiai Tolvaj szigetek közül.

Sarrancollin, k. vs Gascogne tart.ban Fr. orsz.ban, szép márványáért, és üveg hutájáért nevezetes.

Sarraz, kis vs és vár Helvetiai Waad kant.

Sarreal, kis vs Spanyol orsz. Catalonia tart. jeles márvány bányákkal.

Sarria, kis vs Spanyol orsz. Galiczia tart.

Sarsarding, kereskedö vs Nigritzia Bambarra tart. Afrikában 10000 l. Népes vásárt formálnak itt a' Maurok.

Sarsina, Sassina Bobium, kis vs Romagna tart. Pápa birtokaiban Sapio fó mellékében.

Sarskoëselo, pompás Császári mulató kastély Pétersburgtól 3 1/2 mfd.

Sarstedt, vs Hildesheimi Fejeds. 116 h. és 740 l.

Sartene, (41° 37′ 30″ É. Sz. 26° 37′ 30″ K. H.) vs és ker.béli föhely Francz. Corsika oszt. 4000 l. Valincói öböl szélein.

Sarthe, fó víz Francz. orsz. ered Somme Sarthe környékében a' hajdani Normandiának szélein, áltfutja Maine tart. mellyben Mans mellett már talphajókat bir, nem sokára egygyesül Loir fóval, és tekervényes folyása után Angers felett Mayenne vizébe szakad, minekutána 36 mfd. nedvesített volna. Ettöl a' fótól veszi nevét.

Sarthe, oszt. áll ez első Main tart. és Anjou tart.nak egy részéből. Nagysága 110 □

Digitized by Google

mfd, népesége 410380 l. mégyen. Gyümölcsel, fával, tollas állattal, mézzel viaszal 's a' t. bővelkedik. 4 kerülette 32 kant. részeltetik és 413 helys. foglal; kerületei: Mans, Mamers, S. Calais, és la Fleche nevet viselnek. Fö vsa Mans.

Saruentes; Rhaetiában lakott nép, hol most Sargans.

Sarus, Cappadociában, Comána vson, és Camp. Cilicián által a' tengerbe fóvíz.

Sarungpur, fabrikás vs nyug. Marattok tart.nyában, innenső Indiában. Sok takács lakja.

Sárvár, magyar 's német mvs Vas Várm. Szombathelyi jár.ban, Gyöngyös fó partján, holott ez nem messzire Rába vizével eggyesül. Szombathelyhez 3 1/2 mfdnyire. Számlál 928 kath. 15 ó-hitü 136 prot. 100 zsid. lakosokat. Vagyon pléb. temploma, szép kastélya, 3 malmai 's a' t. Földének néhai vízáradásai ártalmasok. Hajdan Nádasdy Grófoknak szolgált lakhelyül régi vára, mellyben jeles könyvnyomtató ház is vala.

Sárvíz, fó Veszprém Várm. a' kikiró tóból ered; Séd, Péter 's több vizekkel öblösödvén minekutánna Tolna Várm.ben Simontornyánál Sio vizével eggyesült, egész Tolna Várm. hosszában áltfutja, Pálfa, Bikács, Sz. Lörincz, N. Dorog, Kaidacs, Kölesd, Harcz Agárd, Szegár, Báttaszék helységek 's mvsok határait nedvesiti, és Battánál a' Dunába szakad.

Sárvíz tsatornája, Tolna Várm. Sz. Lörinczen alól kezdödik és Agárdig tart.

Sarzanas, Sergiona, megerösített vs Genuai Herczs.ben Szardinia Kir. birtokában, Magra folyókánál 3,500 l. és egy kastélyal.

Sarzedas, helys. Portugallia orsz. Beira tart. Lica fónál, mellyből itt arany mosatik.

Sarzig, kis vs Serbia török tart. Belgrád és Semendria között a' Duna partján.

Saschiwersk, kis vs Orosz bir. Irkutsk Helyt. Jakutsk tart.

Sásd, magyar helys. Baranya Várm. Mecsek háti jár.ban F. U. H. Eszterházy és a' Dombovári urad.hoz tartozik. Számlál 370 l. kik egynehány ref. és zsidót kivévén, mind kath. Vagyon pléb. Szentegyháza, és iskolája. Fekszik kies térségben Sásdi víznél, mellyen itt hosszú híd szolgál által, Pécstől mint egy 4 mfdnyire.

Sas de Gand, kis vár Flandriában eggys. Belgyiom orsz. Schelde fónak eggyik öblében.

Saseno, kis sziget a' Velenczei öbölben Albániának partjain.

Sasignan, l. Alenti szigetek.

Saskashawan, Saskatchiwin, fó ész. Amerikaban a' Hudson öblénél fekvö Churchill erösség csatornájával közösül.

Sarkö várallya, Sachstein, falu Bars Várm. Garam. jár.ban Vieszka pléb.nak filiája; fekszik Garan fó mellett kies két hegyek között lévö völgyben, az említett hegyeknek eggyikén látni a' hajdani híres Saskői várnak mohos omladékait.

Saslawl, (49° 50′ É. Sz.) vs Orosz bir. Wolhynski Helyt. 844 h. és 5060 l.

Sassano, vs Nápoly orsz. Lavoro tart. 3620 l.

Digitized by Google

Sassari, Sassaris, (39° 20′ É. Sz. 26° 15′ K. H.) fő vsa Capo di Sassari vidéknek, Sardinia szigetben fekszik Sardiniának ész. nyugoti partjain a' tengertől mint egy két mfdnyire, Cagliari vstól ész. nyug.nak 24 mfd igen szép tájékban Torresz fő mellett, régi kőfallal 's tornyokkal kerittetik, és 30000 l. számlál. Széke a' Helyt.nak, itélőszéknek, kereskedő törvényszéknek, egy Érseknek, és fő iskoláknak. Az Érseki templomon kivül még más 24 templomot, 13 klastromot, 1 Pap-nevelő házat, nemes ifiuságot nevelő intézetet, ispitályt, dohány fabr. 's a' t. Számosak a' szép épületei, és környéke gyönyörű mulató helyekkel tellyes.

Sassenage, vs Francz. orsz. Isere és Drac vizek öszvefolyásánál 1250 l. kik jó kalapokat készítenek. Itten látni ama híres barlangot melly Dauphin (Delphinatus) Francz. tart.nak 7 csudamívjei közé számláltatik.

Sassenburg, helys. Arembergi Schleiden Grófs. Jülichtől délnek fekszik.

Sassendorf, falu Mark Grófs. Vestphalia Hercz. vannak só aknai.

Sassuolo, mvs és mulató kastéllya a' Modenai Hernek; e' vstól 10 mfdnyire.

Sásvár, Orosz falu Ugocsa Várm. Tiszán innen lévő jár.ban. Tisza mellett kies vidékben, több földes Urak birják. Nevezetes volt hajdan földvára, mellynek düledék maradványait láthatni a' Tiszában, mikor meg apad; a' hol a' falu régen feküdt, ott most legjobb kukoricza terem, mert a' Tisza elrontotta, és újra kövér homokkal hányta bé. Régenten itt tartattak vala a' Várm.nek gyülései.

Sasvár, Saschin, Schoszberg, elegyes lak.mvsNyitra Várm. Szakolczai jár.ban F. U. Kir. familia. Számlál 1900 kath. és 370 zsidó lak. Nevezetes benne Button úr karton fabr. mellyben 250 ember foglalatoskodik. Vagyon tulajdon pléb. Szentegyháza és sinagogája. Fekszik széptájékban Miara pataknál Holicshoz mint egy 3 órányira dél nyug.nak, az orsz. szélénél. Hiresek a' Sassini búcsú járások.

Szaszbach, falu Bádenben, a' fekete erdő ny.szélén, melynél Turrene Marschal 1675-ben elesett, ennek emlékezetére Rohán Cardinális 1781.b egy pyramist emeltetett ottan.

Satahago, tart. Asiai török Georgiában, része Kartuel vagy Kartwelynek a' Fekete tenger partján, kel.ről 's dél kel.ről Kors és Arzerum tart.nyokkal határos, földe hegyes Caucasus bérczeinek ágai hasítják, Kur vize nedviti. Lakosai Georgiaiak, és itt Muhamedanusok, termesztenek külömbféle növevényeket, bort; bő marha tartása, 's méh tenyészete vagyon. Fő vsa Akalzighe.

Satadu, kirs. közép Senegambiában Afrikában Faleme fónak jobb partján, szép, gazdag és számos mellékes fóktól nedvitetett orsz. földe hegyes 's dombos, és bőtermésü, de nagyobb részint még ismeretlen. Fő vsa Satadu.

Satalia, Attalia, legerősebb vs Karamanniában, Natoliában, Asiában Török birban. Egy ó-hitü Érseknek lakhelye. Lakosai a' nagy héség miatt a' hegyel közt mulatoznak. Bővelkedik

Digitized by Google

iczitrommal, naranccsal 's a't. kikötője kisded.

Satagen, Chatigan, szép és gazdag vs Ganges torkolatjánál Bengala orsz.ban, Ostindiában.

Satagura, mvs Gallicziában Czernoviczi ker. Prúth fónál, pléb. templ.

Satanow, (49° 15′ É. Sz. 43° 49′ 30″ K. H.) vs Orosz bir. Podol Helyt. 527 h. 's 3160 lak.

Satarchae, Chersonesus Taur szigetben lakott népség hasonló nevű vsal.

Sateama, orsz. azon nevű vsal Ximo szigetben Japan bir. ban.

Satillien, vs Fran. orsz. Ardeche oszt. 2000 l.

Satlusche, nagy mellékes fója Indus vizének innenső Indiában.

Sátorallya Ujhely, közönségesen csak Újhely, mvs Zemplén Várm. Ujvári jár.ban Liszka és Velejte között. Lak. kath. (1080) ref. Oroszok's Zsidók, mind eggyik felekezetnek tulajdon temploma. Vagyon Gymnasiumja a' Piaristák gondviselések 's tanítások alatt. Vármháza. A' Kir. kamara és más földes urak birják.

Satriano, vs Nápoly orsz. Basilicata tart. lakúl szolgál egy Püspöknek.

Sattelpasz, szorosút Sattel hegység között Szász-Meiningi Sonneberg vidékben. Nem messze ide fekszik a' határkő, melly Meining, Coburg Bayreuth tart. választja.

Satzigi kerület, hátulsó Pomeraniában 27 1/4 □ mfdén 37190 lélek találtatik. Itt fekszik Stargard tulsó Pomerániának fő vsa.

Sallakem, gazdag tengeri és kereskedő vs Nubiai pusztákon, közép Afrikában. Szomszéd szigetjében jó kikötő helye vagyon a' Mekkai Bassa oltalma alatt. Erre jönnek a' napkeleti utazók Nigritziából, és innen Meccanak folytatják útjokat.

Saudre, Sedera, k. fó Fran. orsz ban, Betsri tart.ban ered, és Cher vizébe szakad.

Sauerfeld, l. Zuurefeldt.

Saugues, vs Francz. orsz. felső Loire oszt. 2670 l.

Saukeni, tó, n. tó Semgalleni Her.ben, 2 mfd hosszú, és 1/2 mfd széles. Földsülledés által támadt, a' hálókban ház darabokat hozniki; bövelkedik sokféle halakkal.

Saulgau, Sulgau, (48° 1′ 7″ É. Sz. 27° 10′ 11″ K. H.) főtiszt ség béli vs Würtembergi Kirs. Bodeni tó orszbíróságban Schwarzach fó partján 1900 l. kik nagyobb részint földmívelésből élnek, egynehány országos vásárt és hetenként 1 gabonás vásárt tart.

Saulieu, Sedelocus, (47° 16′ É. Sz 21° 53′ K. H.) vs Fr. Aranydomb nevű oszt.ban 2860 l.

Sault de Navailles, Saltus, vs Francz. alsó Pyrenaei oszt. 2260 l.

Saum, bizonyos mérték neme Austriában 275 font. vagy 32 singes 21 végposztó.

Saumava, l. Böhmen.

Saumur, Satmurium, (47° 15′ É. Sz. 17° 35′ K. H.) vs és ker.béli főhely Mayenne 's Loire oszt. Loire fó mellett 9600 lak. kik vászon 's zseb kendő fabr. timársággal, salétrom főzéssel, és kereskedéssel foglalatoskodnak. Régi vára fogházul szolgál.

Saura, Soura, kis szépen é-

Digitized by Google

pült, jó' kereskedő vs Natoliában, Asiai Török birod. ban.

Saurat, vs Fr. Arriege oszt. 3500 lak.

Saurits, pléb. helység Stajer orsz. Marburgi ker. Dráva folyó jobb partján, fekszik Horváth ország határjain, Varasdhoz 3 pósta mfdnyire. Vagyon posta és vámszedő háza. Környéke jó bort terem.

Saurland, (Suderland, Su'land) természetes állapotja szerént 3 külön vidékekre felosztatott Westphaliai Hers. niek eggyike; ezt követik Hellweg és Haarstrank vidékei. Az első, mely másképp Cölni Sauerlandnak is neveztetik, délnek fekszik, nagy részint erdős 's hegyes, vas, ólom, réz, 's ezüst ásványokkal gazdag, levegője hideg. Hellweg vidéke gabonával, marhával, 's sós forrásokkal bővelkedik. Haarstrank magasabban fekszik, termékenysége középszerű. Ezen 3 vidékből álló Westphalia Engefn tart. részével 1180 esztendő ólta Cölni Érsek birtokában vólt, mellyet I. Fridrik Csász. Oroszlán Henrik Bajor Herczegnek számkivettetése után néki ajándékozott vala. 1803-ban Hassiai Darmstadthoz, most pedig a' Bécsi Congressus által Burkus Kir.nak került birtokába.

Saurüssel, közönségesen *Neuer Bruch*, veszedelmes hely a' Dunában, felső Austriában, nem messze Ens fótól, kiálló köszikláj a miatt, mely disznó orrat képez, 's meszszire kiterjed a' fó vízben, itt a' víz nagy erővel álthatván, a' többi kis köszikl ák között, a' csekélyebb hajókat sokszor a' köszikl ához csapja.

Saural, vidék alsó Stajer orsz. Marburgi ker. Sulm és Lasnitz fóktól keríttetik, jó bort és kölest terem.

Sausenberg, Grófs. Badeni N. Herczs. Schopfheim főhelyével.

Sausenberg, falu felső Silesiában, Rozenbergi ker. van vashámorja.

Sausure, vs Fr. Wasgau oszt. 2100 lak.

Sauvagere, vs Orne oszt. Fr. orsz. 2600 lak.

Sauve, Salva, vs Fr. Gard oszt. 2960 lak.

Sauvetat, vs Fr. Lot és Garonne oszt. 2800 lak.

Sauveterre, vs Fran. Aveiron Gard oszt. 3300 lak.

Sauviac, vs Gironde oszt. Fr. orsz. 4540 lak.

Sauxillanges, vs Fr. Puy de Dome oszt. Fr. orsz. 2080 lak.kal.

Savus, l. Száva.

Sava, kastély és urod. Karinthiában Laybachi ker. Száva folyó partján, vas és ólom bányával.

Savane, helység Surinam Fr. szálitványban, déli Amerikában, nagy részint gazdag Zsidók lakják.

Savannah, fóvíz északi Amerika szab. szövetséges tart. ban, déli Carolinát Georgiától választja, sebes folyása és több zuhanása vagyon, az ész. szél. 34° alatt az Atlantikumi tengerbe szakad.

Savannah, tengeri kereskedő vs északi Amerikában, szabad szövetséges Georgia tart. hasonló nevű fó mellett 220 ház. és 850 lak. szép 's alkalmas révparttal.

Savaropoli, Isgam, Sebastopolis, csekély hely fekete tengernél Mingrelia Her.ben,

Digitized by Google

Georgiában, Asiában. Itt szállítnak ki a' portékákat.

Savedy, legjelesebb vsa Bomának országának Gangesen tulsó félszigetben, Ostindiában.

Savenay, kis vs és ker.béli fő hely alsó Loire Fran. oszt. 1850 lak.

Saventem, vs Fr. Mayenne és Loire oszt. 2530 lak.

Saverdun, (43° 16′ É. Sz. 19° 15′ K. H.) vs Fran. Arriege oszt. 2830 lak.

Saverne, Sabrina, folyó Angol orsz. Avon fóval egyesülvén, a' Hyberniai tengerbe ömlik.

Saverne, l. Elsaszszaberna.

Savigliano, (44° 30′ É. Sz. 24° 18′ K. H.) vs hason nevű tart. Piemontban, fekszik igen kies rónaságban, 18700 szorgalmas lak. posztót készítenek, és hasznos kereskedést üznek.

Savignano, vs Romagna tart. Pápa birtokaiban 5100 lak. Környékében folyik

Savignano vize, mely a' Velenczei tengeröbölbe szakad.

Savigny, vs Loir és Cher oszt. 2560 lak.

Savolax, l, Sawolax.

Savona, Sabata, nagy 's jól megerősített kereskedő vs Genuai Herczs.nek nyugoti vidékében, a' tenger partján 10000 lak. kik fegyver, félporczellán fabr.'s kereskedéssel, melynek tárgya nagy részint len, gyapju, 's vas portékából áll, foglalatoskodnak. Vagyon jó oltalmazó kastélya, és alkalmas révpartja. Nevezetessé lett e' vs VII. Pius P. fogságáról, a' ki megfosztatván Napoleon által minden birtokaitól, ebben a' vsban 3 esztendőnél tovább, t. i. 1809-nek Julius hónapjától egész 1812 évnek végső hónapjáig, magánosan 11 nemzeti őrök által fogva őriztetett, míglen Dec. vége felé az említett eszt. ben Fontainebleau vsban áltvitettetett vólna.

Savoya, Sabaudia, Hercz.ség Olasz orsz.nak napnyugoti végső szélén Fr. orsz. Helvetiától és Piemont fejedl. ségtől környékeztetik. Térsége 180 □ mfdet tészen, mellyen 400000 lak. találtatnak, hegyes és hideg tart. földe kövecses, 's csekély termékenységű, mindazáltal számos folyóktól nedvesítetvén, jó művelés után gabonát, bort, lent, gyümölcsöt megterem; jelesebb folyói közül való: Rhone, Isere, Are, Leisse, 's a' t. Tava, Annecy és Bourget körül vagyon. Ásványa sem hibázik, ezüstöt, rezet, vasat, ólmot, kőszenet, márványt, palakövet adnak bányái, só aknái is találtatnak. Savoyának lakosi (Savoyardek) hírségekre, becsületségekre, munkásságokra, és szegénységekre nézve híreltetnek. Nagy számmal Fr. orsz. és más tartományokba kivándorlottak élelmek keresése végett. Nemzeti nyelvek Franczihoz inkább, mint az Olaszokéhoz hasonlít. Savoyát Sardinia Kir.tól 1792. elragadák a' Francziák, és belőle a' Montblanc osztályt formálták, kis részkéjét Leman oszt. függesztvén, de 1814. Febr. hónapjában, és 1815. Juliusban a' szövetséges diadalmas seregek által ismét elfoglaltatott, és régi birtokosának az 1815 évnek 20 Novemb. Párisi béke kötés által egészlen visszaadattatott, kivévén némely csekély részeit, melyek

Digitized by Google

lyek a' Genevai (Genf) kantonnak engedtettek által. Az egész Herczs. 6 kis tart. ra vagyon felosztva, t. i. a) tulajdon Savoyában, melyhez Bugey vidékének is kis része tartozott. b) Chablais Herczs. c) Genevois Herczs. d) Maurienne Grófs., melyből a' Savoyi Herczegek eredtek, és e) a' Faucigny Bárság. Fővsa Chambery.

Savoyi Alpesek, l. Alpesek.

Savu, (10° 24′ 20″ É. Sz. 119° 26′ 20″ K. H. Páristól számlálva) kis, Franc. orsz.hoz tartozó Sundi sziget keleti Indiának szélein.

Sawana tó Habessiniában Nil vize keresztül folyja.

Sawe, v. *Forava*, vs kelet Persiai Daghistan tart. Tedzen fó környékében.

Sawi, rég fő vsa Dahomet Neger orsz.nak a' Guineai rabszolga partokon Afrik. ban. Nevezetes a' Daboy kigyónak temploma, mely bálvány körül a' Houdanoui Pap-ág, és 40 fiatal leánkák végzik a' szolgálatot. A' vsiak némely kereskedést űznek.

Sawolax, tartom. Finnland N. Her.ben, Orosz bir.ban, 48 mfd hosszú, és 30 széles, tele tókkal, szigetekkel, igen puszta, egy vsa Nyslot.

Sax, (38° 29′ É. Sz. 16° 9′ K. H.) vs Spanyol orsz. Murcia tart. 2200 lak. szomszéd hegyén régi Szarczén várnak látszatnak mohos omlékai.

Sax, pléb. helys. S. Galleni kant. Helvetiában, fő helye a' hasonló nevű urod. nak, mely az előtt Zürich kant. tartozott, fekszik Rajna folyó mellett; ezen urodalomnak bírái régenten szüntelen Forsteck várát lakták.

Saxkiöping, kis helys. Laalandban, Fyen Püspökségben, Dániában, gabonával bővelkedik.

Saxmundham, helység Angol Suffolk Grófs. 400 ház.

Saxonum insulae, Elbe vizének torkolatjánál, German Oceanuson az Anglo-Saxones, e' környékben lakott népségtől elneveztetett szigetek.

Sayda, Sadu, vs Prusszus orsz. Wittenbergi Herczs. 600 ház.

Sayn-Altenkirchen, Grófs. Nassau-Usingi Fejedls. Wester erdőség szomszédjában, Sieg fó mellett; 5 □ mtfdnyi nagysága, 15000 lak. foglal. Termékei nagy részint ólom, vas, réz, fa, 's a' t. Fő vsa Altenkirchen.

Sayn-Wittgenstein'i tart.nyok, v. is Wittgensteini Grófs, Westerwald környékiben. Hassia N. Herczs.ben. Nagysága 8 1/2 □ mfd 15000 lak. Földe hegyes, 's csak völgyei termékenyek. Eder, Lahn fóktól nedvíttetik. Fával, ezüst, vas, réz, ólom, 's más ásványokkal bővelkedik. Az egész Grófs. 2 familia ágra vagyon részelve: 1) a' Sayn Wittgensteini Fejedls. 4 □ mfdből áll, 6570 lak. Fő vsa Berleburg. 2) a' Sayn-Wittgenstein-Wittgensteini Fejedls. ennek térsége 4 1/2 □ mfnyi, népessége 8440. Fővsa Laasphe.

Saypan, egyik a' Tolvay szigetek közül Australiában.

Sazawa, fóvíz Cseh orcz. ered Morva orsz.nak szélein, Zodian nevű hajdani Cziszterczita jószághoz közel Zdarkó nagy tóból, és Dawle alatt Moldva vizébe szakad. Külömbféle halakkal bő-

Digitized by Google

velkedik, és talphajókkal járattatik.

Scaer, vs Franc. Finisterre oszt. 4000 lak.

Scafali, vs Nápoly orsz. Lavoro tart. 2300 lak.

Scaffa di Gariglione, Barca, helyt. azon nevü fónál áltjárással. Terra di Lavore tart.ban, Nápoly orsz.ban. Itt feküdt hajdan Minturna vs, amphitheatroma, vízcsatornája, falai, tornyai fenn vannak még.

Scala, Scalea, Scalis, kis vs Nápoly orsz, innenső Her.b.

Scala nuova, l. Kudahasi.

Scaldis, most Schelde fóvíz Belgyiomban.

Scale, l. Levante.

Scalea, kis vs tulsó Calabriában Nápoly orsz. Basilicata tart. határán, a' hol Lamo folyó a' Polycastrói öbölbe szakad, mely némelykor Scalea öbölnek is neveztetik.

Scalemi, fok Siciliában Noto tart. Malta szig. nek ellenében

Scalenghe, vs Piemontb. 2420 l.

Scalettenberg, ága a' magas Sz. Gothardi bérczeknek Helvetiában, a' Tyrolisi határ felé terjd.

Scaloway, helység nyug. partjain Schetland szigetnek, Main ker. 100 lak. és alkalmas kikötő helyel.

Scamander, (Xanthus) Troas tart.ban, kis Asiában fóvíz.

Scanderburg, Scandrup, Scanderborg, vár Jüttlandiában, Arhuusztól 2 mtfd, igen gyönyörüséges vízzel és erdőséggel változó vidékben, tavaiban jó ízü hal fogattatik. A' mellette fekvő vska szorgalmas föld mivelésből él.

Scanderon, l. Alexandrétte.

Scandinavia, Germania transmarina része, az Oceanus Germanicuson túl, hol most Svecia és Norwegia, Scanzia, Ogygia, Thule 's t. ef. nevet is viselt. Tulajdon Scandinavia, Neringon, és Finningia részekre oszlott. Régi lakosi voltak: Suiones, v. Sueones; felső és belső Scandináviában, Sevo hegyen túl, északra égész jeges tengerig. Hozzájok tartoztak 1) Scandii v. Scanii, Schonen nevü tart.ban, Hillerionés, vagy Hermiones, nyug.ra, Gutae népség délre feküdtenek. 2) Sitones, Sevo hegyen alól, nyug.ra és délre a' Ger. Oceántól környékeztettek: Neirigon tart.ban, és mostani Norwegiában; hozzájok tartoztak a' Nergiusok, és Bergiusok; ezek az északi, amazok a' déli felen laktanak. 3) Fennusok v. Finnusok, a' Venedusok, vagy Lieflandusok' szomszédságában, hol most Finnland része. Ezek Sarmata, vagy Germanus, v. tulajdon eredetüek lettenek légyen, bizonytalan. Scandinavia lakosi jól értettek a' hajózáshoz; Királyaiknak vannak némely nyomai. Vsaik vagy nem voltak, v. esméretlenek maradtak.

Scandinaviai Oczeán, l. ész. Oceán.

Scarba, kis Hebridi sziget Scotzia szomszédjában 50 lak.

Scarborough, fő hely Tabago szig.ben nyug. Indiában.

Scarborugh, vs York Angol Grófs. egy tenger meljéki köszikián 6700 l. bátorságos révpartal, tőkehal, hering, és skomber halászattal, hajóépitéssel, vitorla fábr.

Scarcie, 2 fó a' nagy és kis Sierra-Leona partokon felső Guineában.

Scardi bérczek, nagy hegyek Görög orsz.ban, Haemussal eggyesülnek, Macedoniát Romaniától elválasztják.

Scardona, Skardin, vs Dal-

Digitized by Google

matiában, Cherca fónak nyug. partján, nem messze a' hallal bövelkedö hasonló nevü tótól, 1 Püspök, és számos kereskedök lakják, tin halászata nevezetes. Vidékében külömbféle Római régiségeket, kivált hamvedreket, és pénzeket találni.

Scardus, l. Argentaro.

Scarnasigi, vs Piemontban, 2600 lak.

Scarpantho, Carpathus, Török sziget Archipelagusnak bémenetelénél, Candia és Rhodus szigetek között, nagyobb részint Görögök lakják. Jó kiköttö helye Portognadonak nevezetik.

Scarpe, la, fó Picardiában, Franc. orsz.ban Aubigni vs mellett ered, és Mortagne mellett Fran. Flandriában Scheldével eggyesül.

Scarpétia, kis régi vs Toskanai nagy Hercz. Muselana völgyben, Apenninus hegységnek töviben. Vagyon pléb. erös kastélya, és kölcsönözö háza. s és aczél portékái, kivált képei nagy becsben tartatnak.

Sceaux, helys. és ker.béli fö hely Fran. orsz. Seine oszt. 1400 lak. hamis és igaz porczellán fabr. jó edény készíttetik. Marha vásárjai hasznosak.

Schaale, helys. Schwarzburg-Rudolstadt Fejedlsb. köveket pallérozó fabr.

Schadrup, helys. Dániai Fyen szig.ben, iskola mestereket nevelö házzal.

Schab, határbéli hely Dongala Kir. Nubiában, timsóval bövelkedik.

Schabat, kis vs Chivai Tatár Fejedls. 500 ház. 2000 lak. és 2 mecsettel.

Schabba, v. a' Jakok tart.nya, osekély tart. Afrikában, az arany partokon, tulajdon Fejedelmétöl kormányoztatik. Fö vsa Akrobi.

Schaben, falu Cseh orsz. Ellnbogeni ker. Eger fónál, savanyú víz forrása híres.

Schacken, falu és régi vár, melytöl a' kelet Prusszia Schackeni vagy Samlaendi kerül.böl nevét kölcsönözi, nem messze a' Curi Hafftól fekszik. Memelben innen közönségesen hajón szoktak járni.

Schacken, evang. Apácza klastrom Waldeck Fejedl.ben, melynek Apát, v. is Fejedelem Asszonya mindenkor a' Waldecki Fejedl. házból választatik.

Schaddly, csoport falu Nubiában, Sennaar fövstól északnyug.nak mintegy 12 mfdnyire. Ennek a' tart.nak nyugoti szélein Bahr-el-Abiad nevü nagy fóvíz szakad Nil vizébe, keleti határain pedig Rahah Denderrel eggyesülve ugyan azon fóba ömlik.

Schadeck, helys. G. Leiningen-Westerburgi urod.ban 250 lak. Westphaliában.

Schadrinsk, vs Orosz birodl. Perm Helyt. Katarinenburg vidékében 1000 lak.

Schadschar, v. Schedschar, tartom. boldog Arábiában, a' tenger partján, termékeny 's ásvánnyal gazdag, tulajdon Fejedelmétöl kormányoztatik.

Schaeham, vs boldog Arábiában, jól kimívelt hegyen fekszik, Hadramant tart. vassal és ólommal kereskedik. Hajdan egész Hadramant tart. Fö vsa vala.

Schaeher, v. *Scheer*, kereskedö vs és révpart boldog Arábiában, Schadschar tart. némü némü kereskedést üz.

Schaennis, nagy 's szép helys.

Digitized by Google

S. Galleni kant. Helvetiában Linth fónál, Sz. Ágoston Apácza Monostorral.

Schaerding, Scharding, vs Bajor orsz. alsó Dunai kerül. Inn fónál, igen gyönyörű tájékban fekszik 285 ház. és 2000 lak. heggyel és erdőséggel vétetik körül. Vagyon plébán. erős vára, 's pósta háza. 1809-ben nagy károkat szenvedett az ágyúzás által. Hihető hogy vidékében feküdt a' Római Noreja vs.

Schaerhorn, 10185 lábnyi magas hegy Uri kant. Helvetiában.

Schaernitz, jól megerősítetett szoros út Tyrolisban Bajor orsz. határain.

Schaesburg, l. Segesvár.

Schaff, száraz mértéknek neme, 8 vékát foglal.

Schaffa, mvs Morva orsz. Znaymi ker. 155 ház. és ezekben 540 kereszt.'s 556 zsidó lak. számlál. Plébán. Sinagógája, és vámszedő háza vagyon.

Schaffhausen, eggyike Helvetiának mostani 22 kantoni közül, Rajna fónak jobb v. is északi partján fekszik, nagyobb részint Sváb tart. nyoktól vétetik körül, és egyedül délkeletnek Helvetiai Zürich kant.nal, melytől csak Rajna vize választja, határos. Nagysága 7 □ mfd, melyen 27000-nyi népesség találtatik. Dombos inkább mint hegyes téres völgyekkel változva. Hegyei mészkövesek, találni bennek vas érczet, jó agyagot, köszenet 's a' t. Földe általjában termékeny, gabonája még is kevés, de annál bővebben terem jó bora. Szép erdői, bő marha tartása, hala, vadja 's t. ef. bőségben. Lakosai reformatusok. Az egész kant. 3 vidékre részeltetik, ú. m. a' Schaffhausen vs, Klettgau, és Stein Reyettel egyesült vidékre. A' Statusi Kasszába esztend.ként 9327 Helv. frankot fizet, és 233 embert állít a' hadi erőhöz. Fő vsa

Schauffhausen, Scaphusium, (26° 26' K. H. 47° 38' É. Sz.) Rajna fó jobb partján fekszik, holott jeles híd vezet vala által, mely 1799. háborús időkben elégett. A' vs középszerű nagyságú, széles és egyenes útszái, magas házai, 6 kapui, 3 külső vsi, és 7000 lak. vagynak. Nevezetességei közül való: a' 3 ref. templom, a' tanácsház, a' só magazinumok, a' Gymnasium, fegyvertár, árvák háza, közönséges polgári könyvtár. Szomszéd Emmers nevű hegyen Unnoth v. Munnoth kastélynak maradványai látszatnak. Lakosai kert 's szőlő mívelésből, 's némely fabr. élnek; hasznos kereskedését Rajna vize mozdítja elő. A' vs alól mintegy fél órányira Lausen kastély környékében a' Zürichi kant.ban találni ama híres Rajna vize zuhannását, mely Európának leghíresebb vízzuhannatai közzé méltán tartozik, és minden más nézö játékot felülhalad.

Schagen, helys. Hollandiában 1440 lak.

Schaggas, Schaggaeh, l. Gagas.

Schaggerrach, l. Cattegat.

Schagra, v. Jagra, középrendű Kirs. alsó Senegambiaban, közép Afrikában, gazdag 's termékeny tartom. szorgalmas lakosai részint Fulirek, részint pedig Man-

Digitized by Google

digoek.

Schach Dschehanabad, l. Dehli.

Schahi, v. Tala sziget Urmi tóban Persiában.

Schahpur, vs keleti-Maratták tart.ban innenső Indiában, nagyobb részint Afghanek lakják, kik jó vas eszközöket készítnek, és azzal messze tájjékra kereskedést űznek.

Schak, Neger helys. Felupek tart. ész. vidékében alsó Senegambiában, hasonló nevű tónak nyugoti szélein fekszik, holott az általellenben Gambia fónak egyik ágával kapcsoltatik.

Schaku, Kir.ság a' rabszolgai partoknak belsejében felső Guineában.

Schalkan, falu Coburg Fejedl. nek azon részében, melyet a' Meiningi ház bir Itz fónál, 120 ház. és 640 lak. jeles köszörű kö bányái vannak.

Schalleni tó, jeles tó Mecklenburgi N. Hrczs.ben.

Scham, l. Syria.

Schama, l. Sama.

Schamachie, Chánság Schirwán tart. Asiában, Bakutól nyugotnak fekszik, Schecki Chánság és Lesgistan tart. között, 1798-diktől fogva Orosz birodl. adózik. Fő vsa

Schamachie, v. Ó-Schamachie, Cyropolis, némelyek Schirwannak is nevezik, Bir-Saet Schai fó mellett, 5000 lak. kik részint Persák, részint Tatárok, és mintegy 250 Örmények, meglehetős kereskedésf űznek.

Schamait, Samoyitia, l. Zmuyde, Smuid.

Schamo, l. Bucharia.

Schamokmedeli, klastrom Georgiai Guria tart. Asiában. Széke egy Püspöknek.

Schams, *Schamserthal*, kis szép vidék Graubünden Rant. Helvetiában, Rajnának egyik forrásánál, 3 mfdnyi hosszú, és 1 mfnyi szélességű, díszes kastélyok ékesítik.

Schanbeschan, havas keleti Asiában, mely által Korea félszigetje a' szárazzal kapcsoltatik.

Schandau, kis vs Szász orsz. Meiszni kerül. Elbe fónál, 148 ház. Lakosai gyümölcs termesztéssel, vászon, fonal, 's félselyem kézimívekkel, gabonával, és sóval való kereskedéssel foglalatoskodnak. Ásványos ferdője nevezetes. Itten kezdődik a' Szász országi bérczes 's egyedül marha tartásnak használható vidék.

Schangallák, Habesszíniának északi tájékival határos nemzet, részint függetlenségben él, részint pedig Habessinia uralkodójának adózik, élelmet halászatból 's vadászatból keresnek; a' pogányságnak setétségében sinlődnek.

Schange, falu Norvégiában, Christianiai megyében, magnes bányájáról nevezetes.

Schan-si, tartom. Chinában, eredeti honnya a' Chinai nagy nemzetnek, térsége termékeny, hegyeiben némely kék követ találnak, mellyel híres porczellánjokat festik, vas bányája 's sós tavai sem hibáznak. Fő vsa Tai-yuen-fu.

Schan-ton, tartom. Chinában, nagyobb részint félszig.ből áll, mely Petscheli tengeröböltől délnek fekszik; a' nagy Csász. csatornán kívül számos tavak, folyók, 's patakok nedvesítik szárazföldét. Terem gabonát, dohányt, 's kiváltképen

Digitized by Google

pamutot. A' délkeletnek terjedő hegységéből köszén ásatik. Itt látszatnak ama' rettenetes magas kösziklák, melyek külső formájoktól az öt lófejeknek hívattatnak. Fő vsa Tsi-nan-fu.

Schapan, l. Japan.

Schapinsay, Scotia mellett fekvő Orcádiai szigeteknek eggyike.

Scharárat, eggyik a' leghatalmasabb Arabs nemzetek közűl; 50000 emberből áll hádi ereje.

Scharfenberg, hegyen épült kastély Elbe vize bal partján, Meissen vsától 1 mfd. hajdan híres vólt, most bányájáról nevezetes. Ily nevű híres vár vólt egy részről a' Thuringiai erdőben is).

Scharkich, tartom. alsó Ægyptusban, három más kissebb tart.nyt, ú. m. Scharkieh, Monsura, és Keljubieh tart. foglal magában, és a' Nil folyónak keleti ágától, más részről pedig a' Syriai pusztaságtól környékeztetik; így tehát alsó Ægyptomnak keleti részét állítja.

Scharlottenburg, falu Temes Várm. Német lakosai gabona's bor kereskedést űznek. Eperjfa plántálásai jelesek.

Scharmbeck, mvs 261 ház. a' Brémai Her.ben, sok posztósokkal.

Scharnebeck, urod. és falu Necze vizénél, Lüneburg Her. ben, Prussziában egy várral. Gabona, marha, len, kender, fa, torfa, 's t. ef. termő, 5 mfd ker.ben.

Scharra-Mongolek, l. Mongoliát.

Scharzfels, falu Grubenhageni Fejedls.ben, nevezetes az igen régi nyilván ezer esztendőtől álló köszikián épült vára. Közel ide találtatik a' nevezetes

Scharzfelsi barlang, melyben 13 ölnyi mélységű külön külön barlangok szép fejér cseppkövekkel kirakva láttatnak.

Schat, azelőtt Habessiniához tartozó tartomány.

Schat-Al-Arab, (Arabsi fő), így neveztetnek Asiai Török orsz.ban Tigris és Euphrates vizei, minekutána Kornánál eggyesültek vólna, kifolyások a' Persiai tengerőbölbe esik.

Schatska, bánya helys. Krassó Várm. ólom, réz, és vas bányával.

Schättuek, *Chatawok*. Tsektahok v. is lapos fejűek, ész. Amerikai nemzet, Alabama és Missisippi folyók között fekvő termékeny tart.nyt lakja, gyermekeik fejeket lapos formára szokták nyomogatni, innen lapos fejűeknek is neveztetnek; hadi erejek 45000 fegyveresből áll, ezen földrésznek legmíveltebb nemzetei közé tartoznak, a' föld mívelést és marha tartást szorgalmasan üzik.

Schattau, mvs Morva orsz.ban Znaymi kerül. Pulka fónál, 268 ház. és 1800 lak. plébániája gazdag.

Schatzinseln, Isles de la Tresorerie, v. is a' Kincstár szigetei, (7° 23′ 30″ D. Sz. 153° 9′ 15″ K. H.) 6 sziget a' Schortlandi útban, új Georgia vidékében Austráliában.

Schauen, azelőtt független urod. Halberstadti Fejedl. ség és a' Wernigerodi Grófság között, nem messze Osterwicktől, Grotei Báró birja; nagysága 3/4 □ mfd, mellyen 1 faluban, és 3 majorságban 1070 lak. ta-

Digitized by Google

láltatnak. Esztendőbéli jövedelme 12000 for. mégyen. A' hasonló nevű falu díszes urodl.mi kastélyától ékesíttetik, van benne 1 templ. és 143 ház.

Schauenburg, Grófs. Weser fónál. Nagysága 24 □ mfdnyi, 's népesége 50000 meghalad. A' Hessen-Casseli Fejedelem, és Gróf Lippe-Schaumburgi ház között vagyon felosztva. Gróf Lippei Uraság 10 □ mfd 25000 lak. és 80000 for. évbéli jövedelemmel bir. Földe bátor nagy részint hegyes és dombos, mindazáltal termékeny. Weser fón kívül számos pataktól nedvíttetik; jelesebb vize a' Steinhuderi tó. Termékei: gabonából, fából, jó legelőből, mész 's kőszén bányából, só aknából 's t. ef. állanak. Marha tartása is nagy hasznot hajt. Fő vsa Bückeburg.

Schaumburg, Grófság Nassau Herczs. Anhalt-Bernburg-Schaumburg-Hoym Fejedl. birja.

Schavnik, Tót helys. Szepes Várm. Tiszán innen lévő ker. II-dik v. is Karpáthegy allyai járásban, Lőcsétől mintegy 4 órányira. F. U. a' Szepesi Püspök, kinek díszes kastélyával ékesítetik. Pléb. templ. és 830 kat. lak. számlál. Szomszéd vize lazaczot 's pisztrangot szolgáltat.

Schawaniek, véd 's szövetséges társai a' Mohákei nemzetnek észak Amerikában.

Schazk, ker.béli vs Orosz bir. Tambow Helyt. Schatscha fónál, 1010 faház, 32 bolttal, 8 templ. és 5700 lak. kik terméseikkel, kivált lennel némű némű kereskedést űznek.

Schech-Abade, kisded helyég közép Ægyptusban, Miniehi Basaságban, Nil fónak jobb partján, vagyon benne Derwischeknek, v. is a' Mahomet vallásbéliek szerzetesinek egy klastroma. Környékében látni ama hajdan nevezetes Antinoe vsnak düledékeit.

Scheckel v. *Schöckel*, (47° 11' 30'' É. Sz.) magas hegy Stajer orsz. Gräczi kerül. magassága a' tenger színe felett 795 ölnyire terjed, Grätztól 3 órányira fekszik, a' hova meszet, és veres fenyőfát szolgáltat.

Schedewicz, falu Szász orsz. Erzgebirgi kerül. Zwickau szomszédságában, aczélművei jelesek.

Scheer, kis vs Thurn és Taxis Fejedelmek birtokában, Würtembergi Kir. Bodeni tó kerül. a' Duna partján, 840 lak. Az itt lévő B. Szűz templomában nagy búcsú járások esnek; Sz. Wilibaldnak fő kaponyája is itten mutogattatik.

Scheeren, Swéd, és Finnland országban lévő kősziklák, mellyek kivált Stockholm előtt a' tengerben elszórva vannak. 16—17 mfdnyire, 's a' béjárást veszedelmessé teszik.

Scheerhorn, 10071 lábnyi magas havas Helvetiai Uri kant ban.

Scheftlarn, híres ásványos forrás, és azelőtt Praemonstratensisek klastr. Bajor orsz. Isar ker.ben.

Scheffield, népes vs Yorkshireben Angliában; lakosi több ezer, kés, olló, késvas csinálók, vas és aczél művesek, nagy kereskedéssel.

Scheherkjöj, körösköril posványos vs Vidini Sandsak.

Digitized by Google

ságban, Bulgariában, egy hegytetőn, alatta Nyssiwa vize foly két más patakokkal. Azon nevü vára vagyon.

Schehrezur, Schehrozul, vs Turcomanniában, Ásiában; kösziklába vágott ház.kal, egy Basasággal, Curdistánhoz tartozik.

Scheibenberg, bánya vs Szász orsz. Erzgebirgi ker. csipke, pántlika, 's szeg fabr. Bányái ezüstöt 's vasat nyújtanak.

Scheibs, tartomány fejedelmi mvs Austriában Ens alatt, és a' Bécsi erdő felett lévő Negyedben, Erlaf fónak keleti partján, 70 ház. Esperestes pléb. kastélya, 's törvényszéke vagyon.

Scheidelwicz, falu alsó-Silesiában, Briegi ker. arsenicumot készítő művekkel.

Scheifling, falu Stajer orsz. Judenburgi ker. Mura fónak szomszédjában, mellyen itt kies híd vezet által, vagyon pléb. és vashámorja. Itt tartotta 1797-ben 3. 4. és 5-dik Aprilisben vitéz Fran. Generalis Buonaparte fő kvártélyát.

Scheikek, l. Seikek.

Scheiklamek, Kurdi Fejeds, Turkomanniában.

Schelde - Scaldis, Francz. L' Escaut, hajókázható fó Fr. orsz. ered. Aisne oszt. Beaurevoir és Bokain között lévő erdöben, 's minekütána a' Francz. ész. oszt.t elhagyta eggy. Belgyiomi Henegau (Hanonia) tart.ban 's ebből Corede alatt az egy. Belgyiomi Flandria tart.ba szakad által, itt több fóktól ugymint Lys, Dender 's a' t. öblösíttetvén, Antwerpián alól két ágra oszlik; mellynek eggyike Oster vagy is keleti a' másik Wester vagy is nyugoti Scheldének neveztetik 's mintegy 30 mfd folyás után Houd név alatt az ész. tengerbe szakad. Torkolatja szép és alkalmas révpartot formál, felfelé nagyobb tengeri hajókat is jó messzire elbir, S. Quentini csatorna által Oise fóval, és ez által Seine vizével kapcsoltatik, igy tehát Schelde vize Loire és Rhone fokkal, valamint az ész. csatorna által Maas fóval és ez által Rajna vizével is közösül. Virágzó volt a' kereskedés ezen a' fón szinte a' 16 századig, olly annyira hogy esztendőnként több ezer kereskedők borítnák vizét; de a' Hollandok; szerencse irigyléstől gerjesztetvén, mind addig nem nyúgottak, miglen e' fó (a' Münsteri békekötés 1648-ban) bézárattatván, a' virágzó kereskedésnek is vége szakadott. II Jósef Császár volt ez ujjabb időkben az első, ki e' fónak nyittatását sürgette, de sikeretlenül; végtére 144 esztendők folyása után 1793-ban elfoglaltattván a' Fr. által Antverpia vsa a' kereskedésnek nagy élőmenetelére ismét kinyittatott. Több jeles vsok falait mossa, ugymint: Cambray, Bouchayn, Valencienes, Conde, Dornick, Audenarde, Gent 's a' t. Ettől a' fótól kölcsönözi vala az eltörlött téres Fran. bir.ban két oszt. maga nevét, tudniillik: a' Schelde oszt, melly a' mostani eggyes. Belgyiom orsz. Flandria tart.nyának részéből állott, 57 □ mfdnyi nagysággal és 636440 népességgel; és a' Schelde torkolat oszt. melly

Digitized by Google

hez a' Hollandiai most egyes. Belgyiom orsz. Walcheren, déli és északi Beveland, Schouwen, és Tholen szigetek tartoztak.

Scheldif, Schellif v. Selef, legnagyobb fó víz Algier orsz. Barbariában, Titery mocsáros vidéket áltfutván mint egy 40 mfdnyi folyás után a' közép tengerbe szakad, minekelőtte Harlbleme, Wadel-Füddah, és más fókat öblében fogadott volna.

Schelesopolskaya, Ustjuschna, vs Orosz bir. Nowgorod Helyt. Mologa fónál 450 h. és 2600 l. kik külömbféle vasportékát készítenek.

Scheletau, mvs. Morva orsz. Iglaui ker. 135 h. 's 870 l. a' Teltschi uradhoz tartozik, vagyon pléb. kastélya, és postaháza.

Schelklingen, (48° 22′ 15″ É. Sz. 27° 24′ 30″ K. H.) kis vs Würtemberg Kir. Duna melléki ker. Gróf Castel birtokában, Aach nevű kis patak mellett fekszik 800 l. jó cserép edények messze elhordatik.

Schellenbach, falu Hassiai N. Hercz. Erbachi Grófs. ban. Vannak vashutái 's hámorjai.

Schellenberg, mvs Bajor orsz. Salzachi ker. Aachen fónál, nevezetesek sófőző házai, mellyekben a' sós víz Gollenbachi gazdag só aknából csövek által eresztetik.

Schellenberg, l. Donauwörth és Augustusburg.

Schellif, l. Scheldif.

Schelling, v. *ter Schelling*, (53° 36′ É. Sz. 23° 7′ K. H.) sziget Hollandia tart. Vliesz fó által választatik Vielandtól; találni benne 4 falut 1830 l. jó szántó legelő földeket.

Schemarov v. *Jewarrow*, Kirs. Alsó Senegambiában, közép Afrikában, fejedelme és lakosinak nagy része Mandingoekből áll; fő vsa Bruko.

Schemberg, kis vs Badeni N. Hercz. Treisam ker. Schlichem fónál.

Schemija, eggyik a' közelebb lévő Alenti szigetek közül Asiai Orosz bir.ban.

Schemnitz, l. Selmecz bánya.

Schemrun, l. Samaria.

Scheringen, k. vs és urad. WolfenbüttelHer.ben, Ném. orsz.ban, Herczegi kastélyal, Gymnasiummal, könyvtárral, sóbányával, Superintendens lakhelye.

Schenk és Schenker Stuhl, l. Sink, és Nagy Senki szék.

Schenkenschancz, öszve rontott sáncz, Gravenwoord kis Rajna szigetben. Geldria egyes Belgyiomi tart.ban 125 l.

Schensen, v. *Lenlan*, tart. kis Buchariában Asiában.

Scheppenstedt, l. Schöppenstedt.

Schepze, Schepzie, vs Török orsz. Bosnia Helyt. Bosna fónál 350 h. és 2000 l. hajóépítésből 's vasművekből élődik.

Schen-si, legnagyobb tart. China bir. ész.ról Mongolsággal, nyugotról Koko Nori Kalmuckokkal, és délnyugotra a' Sifánokkal határos. Lakosai az egész bir. ban legvitézebbek. Fő vsa Si-ngan-fu.

Scherasul, l. Scheresur.

Scherben, falu Magdeburgi Herczs. 36 h. és 190 l. 4 ölnyi mélységű festő ércz. bányával.

Scherbet, l. Sorbet.

Scherbro, nagy parti fó Sierra-Leona partokon felső

Digitized by Google

Guineában, Schelling és S. Anna fok között lévő hasonló nevű öbölbe szakad, mellynek általellenében Scherbro nevű sziget feksziK.

Scherenberg, helys. 's tisztség Schwarzburg-Sondershauseni Fejeds.

Scheresur, Scherezur, Basasság Kurdistán tart, Bagdadi Basa alatt, helytartótól kormányoztatik, ki alatt ismét két al-helytartók vannak. Fő vsa:

Scheresur, köszíklán épült vs, mellynek házai a' kőszikláből barlangok gyanánt vannak kiájva, 15—20 lépcsői magasságra.

Scherif, török pénz aranyból mint egy 3 forint értékű.

Schermbeck, vs Cleve Hercz. nem messze Lippe fótól.

Schermei tó, mocsáros hely 's falu 1850 l. Hollandiában.

Scherschel, omladékos tengeri vs Algier statusban Maskara tart. révparttal és oltalmazó várral. Külömbféle vas 's aczél portékát, és cserépedényeket készít. Környéke mellyben sok szép régiségeket találni, bő termésü.

Scheschuppe, fó Burkus orsz. eredetét Lengyel Kirs.ból veszi, 's Memel fóval egyesül.

Scheslitz, kis vs Bajor orsz. Maini ker. hasonló nevű kis fónál 140 h. 1000 l. és egy diszes kastélyal; lakhelye a' ker.beli törvény széknek.

Schetchina, Negho szigeteknek eggyike az ész. keleti Archipelaguson, 80 Orosz mfd kerületében, hegyes. kősziklás, meleg ferdőkkel, 1750-ben találtatott fel az Oroszoktól.

Sch.ve, l. Gebe.

Schevelingen, (52° 6′ 29″ É. Sz. 21° 56′ 14″ K. H.) helys. déli Hollandiában 2830 l. kik nagyobb részint halászathól élnek. Számos társaságok jelennek itt meg Haag vsból a' ferdés 's fris halétel végett.

Schibka-el-Laudeah v. *Elludieh*, tó Tunis tart.nak déli vidékibenBarbáriaban,mellynek kossza 4 geogr. és szélessége 1 1/4 mfd felülhalad.

Schichallion, hegy közép Scotziában, magassága 3564 lábnyi.

Schickerly, l. Gouletta.

Schid, mvs Toth orsz. Szerem Várm. Illoki jár.ban 190 kath. 280 egyes. Görög és 2730 rév lak. F. U. részint az eggyes. görög Körösi Püspök, részint a' Kir. kamara. Az ó-hitüek egy pléb. templommal bírnak, lakhelye a' Várm. VBirójának. Fekszik hasonló nevü patak mellett a' Pétervárади katonai vidék határín, Továrniktól jó egy órányira kies tájjékban; Schottnak filiája, mellytől 1 1/4 órányira távozik.

Schidlitz, Danziggal eggyesült vs, 270 l.

Schidlo, falu Alsó Luzátiában Jubeni ker. Odera fónál, fő lerakodó helyek az alsó Luzátiai portékáknak. L. Fürstenberg Luzátiában.

Schie, fó déli Hollandiában eggyes.Belgyiom orsz.melly Delft vstól Schiedam felé folyik, és itten Maas fóvízzel eggyesül.

Schiedam, (51° 55′ 10″ É. Sz. 20° 3′ 46″ K. H.) kis vs déli Hollandia tart. eggyes. Belgyiom orsz. Schie fónál, 1504 h. és 3110 l. kik között sok halász és értelmes hajóépitő mesterek

Digitized by Google

vannak. Pálinkát égető házainak száma többre mégyen 300 nál; hálószövéssel 's más kézi mívekkel is foglalatoskodnak. Kikötőjében 200 kisebb hajók térhetnek el.

Schieland, kis vidék déli Hollandia tart. eggyes. Belgyiom orsz. Delft és Rajna vidékek, és Maas Yssel fők között, fő vsa Rotterdam.

Schiedlovicz, l. Szydlovecz.

Schiefelbein, ker. béli vs Brandenburgi új Márkban Rega fónál 238 h. és 1640 l. kik posztó 's más külömbféle szörszöveteges fabrik. foglalatoskodnak A' hasonló nevü ker.nek nagysága 8 1/2 □ mfd és népesége 7120 lélekre mégyen.

Schiepbel, fó Geldria tart. eggyes. Belgyiom orsz. Deventernél Yssel fóba szakad.

Schierke, 50 h. és 530 l. álló falu Wernigerad Grófs. Westpháliai ker. bilfa erdős hegyektől körülvétetett sötét völgyben fekszik, mellyet Bude patak nedvesít; vagyon vashutája, olvasztó kemenczéje, és két fürészes malma.

Schiermonikoog, sziget Friesland tart. kel.nek Wad és Ameland szigettől 1080 l. kik szélyel szort házakban laknak, és halászatot, hajókázást 's t. efféléket üznek. Ettől nyug.nak fekszik Westgat, és kel.nek Boschtplagt, két veszedelmes homok torlás.

Schiers, nagy helys. Helvetiában Graubündeni kant egy pléb. templ.

Schievelbein, ker. béli vs, Neu Markt ész. csúcssán Prusz. orsz.ban, Rega vize mellett. Lakosi jó posztót, 's más szereket készittenek jó gyapjakból.

Schigansk, vs Orosz. bir. Irkutsk Helyt. Lena fónál.

Schiho, Neger nemzet Habessiniában.

Schiki, vagy Scheki, vagy is Kaballa Helyt. Schirvan tart. magas Kaukasus vidékében. Fő vsa Anuschi.

Schikoka, (15° D. Sz.) kirs. Kaffer orsz.nak belseiben Manomotapa orsz. határos, ezüstel bövelkedni mondatik, egyébként nagyobb részint ismeretlen.

Schikova, tart. Sofalai partokon Zambese mellékében; tulajdon királyától kormányoztatik ugyan, de a' Manomotapai Fejed.nek szolgálati kötelessege alatt.

Schilda, vs Szász orsz. Meiszeni ker. Torgauhoz közel jól termő környékben, 138 h. áll.

Schildbach, falu Stajer orsz. Graetzi ker. nevezetes a' kőbányája, mellyben a' kő merő agyagból áll, csiga 's béka teknőkkel öszvekeverve.

Schildberg, morváúl Schimberg, kis vs Morva orsz. Ollmüczi ker. az Etjenbergi uradhoz tartozik, 289 h. és 1720 l. számlál, esperestes plébániája és só háza vagyon.

Schildern, mvs Austriában Ens alatt, és Mannhardtsberg felett lévő negyedben Kamp fóka mellett, díszes kastélyal, 138 h. pléb. és törtvényszékkel.

Schildesche, vagy Schildsche, mvs Ravensbergi Grófs. 113 h. és 1500 l. 1 kath. és 1 luth. templommal, világi Apácza klast. lakosai sok vásznat szüvnek. Brema és Vlotho között lakó halászok itt tartják czéhjeket.

Schilfi tenger, l. Arabsi ten-

Digitized by Google

ger öböl.

Schilha, l. Baerbaeria.

Schilling, pénz neme: ér Schilling Kronvaluta Daniában 1 k. 1 d. Sch. Banco, 2 k. 2 d. Curr. Hamburgban és Lübekben 2 k. Sch. Fläm. Hollandiában és A. Belgyiomban 14 k. Schil. Sterling Angliában 28 k. Sch. Spec. Svéd orsz.ban 2 k. 2 d. Sch. Louisdor, Francz. orsz.ban 9 ft. 25 k. Schilling Lengyel orsz.ban 1 d.

Schillingsfürst, helys. Bajor orsz. Rezat ker. Hohenlohi Fejed. hegyen épült várával, Wernitz fónál.

Schilluk, Néger nemzet, 's mostani lakosai Senaar Kir. s.nak Nubiában régenten Bahr-el-Abiad vidékében tanyáztak de 1504 eszt.ben öszve szedvén sátorfáikat az említett tart.t, mellyet még akkor is az Arabsok birtak, elfoglalták, mellyért magokat Fundschi'aknak vagy is hodoltatóknak nevezik. Hajdan pogányságban éltek, most Mahomet vallásának tudatlan 's babonás követői. Tekeforma gunyhókban laknak; mind a' két nemnek ruházatja egy hosszú Maranti materiából készült ümegből áll, melly körül a' férfiak némely övet kötnek; a' közönséges asszonyok csak övedzőjektől térdig takarják mezitlenségeket; az ünnepet mindennap változtatni szokások, éjjel zsirba mártott ümegben hálnak ökör bőrökön. Mind a' két nem teve zsirral, mellyhez czibetpetymeg zsirt is kevernek, szokták kenni testeket. Nagy melegekben fördés helyet egynehány akó vizet öntetnek magokra. A' közönséges népnek eledele Dúrra vagy is némely köles étek, italok' kölesből készített ser. Birtokosabbak nagy kedvelői a' marha husnak. Bésózott teve hússal sokszor nyersen, disznó hussal pedíglen csak alattomban élnek.

Schilolo, l. Gilolo.

Schiltach, vs Badeni N. Hercz. Duna ker. Schiltach fónál, 1850 l. Szomszéd Hohenbergnek nevezett hegyben szép vasértz ásatik.

Schimanovcze, helys. tót orsz. Pétervároadi katonai vidékben 94 h. és 950 rácz lakosokat számlál. Vagyon rácz pléb temploma, Gollubinczétől 2 órányira fekszik.

Schimeg, Schümeg, l. Somogy.

Schin, vagy Ahmed, falu Ossetiában, széke a' szabad Ossiakon uralkodó Chánnak.

Schingoma, sziget Sofala partokon, Zambese fó torkolatjának által ellenben, mellytől nagyobbi részint formáltatott.

Skhinjutaja, l. Schudia.

Schin-Schan, kis, de felettébb gyönyörűséges sziget Kiang-nan tart.nak tengeri partján, a' kék fónak torkolatjánál számos patakoktól 's kertektől díszesíttetik.

Schinznach, falu Helvetiában Aargau kant. Aar fónak balpartján, híres ásványosferdőkkel. A' szomszéd Wülpeli hegyen fekszik a' régi 's híres Habsburgi vár, mely eredeti honnya a' Fels. Austriai háznak, és Habsburgi Gróf Rudolfnak nagy Őse Radbot által 1020 eszt. ben építetett.

Schio, (45° 42' 26'' É. Sz. 29° 2' 6'' K. H.) kis vs Lom-

Digitized by Google

bardi-Velenczei Kir. Vicenza tart. 400 h. és 4500 l. selyembogár tartása nagy.

Schipiwaeérek, számos Indusi nemzet ész. Amerikának belsejében mellynek 8 ágai nevezetessebbek, ugymint: a' Monsoniek, Nigepeniek Algonkinek, a' tulajdoni Schipiwaerek, Ottawaerek vagy is Souliesok, Ottagamiek, Sakierek es Winnebagoek.

Schippenheil, Schiffenburg, (56° 16′ É. Sz. 38° 40′ 45″ K. H.) kis vs keleti Prussziában, Rastenburgi ker. Guber fónak Alléval való eggyesülésénél 284 h. és 2070 lak.

Schiras, Sirus, (29° 30′ 31″ É. Sz. alatt) fővsa nyugoti Persiához tartozó Farsistan vagy Fars (a' hajdani Persis) tart.nak Korremdesche vize mellett igen kellemetes tájjékban fekszik, több mint 4000 h. és 30000 Persa, Örmény, Zsidó és Banjanes lakosokkal, környéké a' vsnak, ide számlálván teres fás kertjeit, és oltalmazó várát; 1 geogr. mfd foglal. Jelesebb épületei közül való: a' Kir. Princzek palotái, és tisztviselők lakjaik szép négyszegü piaczokkal, a' fömecset a' Waekil-Basar vagy is a' fejedelmi vásár épülete, mellynek szélesége 50 lábnyi, hossza pediglen köze 1/4 mfdnyire terjed. Találni itt fő és al iskolákat de ezek nem nagy divatban vannak, egy fegyveresházat, oltalmazó várt 's a't. Különös emlékezetet érdemelnek virágzó fabr. mellyekben igen jó üveg, rozsa esszentia, és a' legjobb elefánt csontmívek készítetnek. Kereskedése kivált borral jeles. A' vstól mintegy 2 Ángol mfd látni kies egy kertben ama híres Persa Poetának Hafiznak ékes sírját, mely merő fehér márványból vagyon ki faragva és hosszas négyszegü koporsót képez, ennek oldalai a' költőnek munkáiból választott alkalmas versekkel ékesítetnek, holott munkái is az olvasásra mindenkor jelen vannak. A' sírt némelly jámbor Derwischek örzik, mert Hafiz a' Persáktól nem csak mint Poeta, hanem mint szent is tiszteltetik. Közel ide vagyon 7 Derwischnek szolgáló alkalmas Heft Thun nevü épület vagy is klastrom, Chusmunak hivattatott igen nevezetes földalatt lévő halas veremmel. A' szomszéd kis falu vidékében találni Saadi Poëtának sírhalmát is.

Schirnuschir, eggyik a' Kurili szigetek közül Asiában.

Schirtingen, mvs és szoros út Cseh országból Bayreuth Herben. Ehez közel fekszik Hohenberg vára magas hegyen, Eger vizénél.

Schirwan, tart. Persiában, hajdan nyugoti Persia orsz. tartozott, most részint független fejedelmek, részint pedig 1796 ólta Orosz bir. alatt vagyon. Feketé tengertől, Kaukáziától és Persiai Mogan 's Ghilan tart. nyoktól környékeztetik; földe részint hegyes, és némelly helyeken terméketlen, és részint lapályos, gabonát 's bort bőven terem, gazdagsága selyemből, sóból, büdösköből és gyantából áll. Schirvan 5 Chánságokat foglal magában, ugymint a' Derbenti, Kükai, Bakui, Schamachiei,

Digitized by Google

és Scheki vagy is Kabalai Chánságokat.

Schirwind, 54° 46′ 6″ É. Sz. 40° 31′ 15″ alatt) vs keleti Prussziában, Insterburgi ker. Scheschuppe, és Schirwind fók között, 130 h. és 1330 l. kereskedésből tengödik.

Schisdra, Wolga fónak mellékes fó vize Orosz. bir.

Schisdab, Szistowa, nagy vs Török orsz. Bulgaria tart. Nicopoli Basaságban a' Duna mellett igen kies vidékben 4000 h. és 21000 l. kik bőrrel, 's pamuttal kereskednek. Az Austriai és Török bir. között köttetett 1791-diki békesség által nevezetesítetett.

Schitomir, fő vsa Orosz bir. Wolynsk Helyt. Teterew fónál 1820 h.

Schink, fó Oláh orsz. ered Erdélynek határain, és délfelé futván a' Dunába szakad.

Schiumla, vs Török orsz. Bulgaria tart. 12000 l.

Schkeuditz, vs Szász orsz. Merseburgi Megyéb. a' fehér Elster fónak szomszédjában, 323 h. és 1500 l.

Schackenwald, (Schlaggenwald, Csehül: Slawkow) szabad Kir. Bánya vs Cseh orsz. Ellnbogi ker. 456 h. és 3200 l. Nevezetesek czin bányái mellyek az Angol czin után legjobb czint nyújtanak egész Europában, olma is elegendő. Lakosai földmívelést és gyapjuszövést is üznek. Vagyon esperestes pléb. temploma.

Schlackenwerth, helyesen épült vs Cseh orsz. Ellnbogi ker. 226 h. dupla várral, díszes mulató kertekkel, és pléb. templommal. Hasonló nevü Majorát urad. hoz tartozik. Lakosai földmívelést és más vsi míveket üznek.

Schladen, pléb. helys. Hildesheim Fejeds. ben Oker fónál 153 h. és 900 l. kik fonállal kereskednek. Két temploma vagyon.

Schladming, mvs Stajer orsz. Judenburgi ker. Ens fó mellett, 160 h. Vagyon pléb. Környékező magas hegyeiben kobalt értz 's vas bányák míveltetnek; kényes ereket is találtak.

Schlagendorf, l. Szalok.

Schlan, (Schlany, Slana) (50° 14′ 18″ É. Sz. 32° 5′ 20″ K. H. alatt) hajdani Kir. most Gróf Martinicz urad. béli vsa Cseh orsz. Rakonitzi ker. az ugy nevezett veres patak mellet 495 h. és 2410 l. kőfallal 's sánczal kerittetik, mellyen 3 kapuk nyilnak, több kath. temploma, egy Sz. Ferencz Szerzetesek klastr. Piaristák Collegyiuma, kik egyszersmind gondot viselnek a' Gymnasiumra és nemzeti iskolája vagyon; lakosi részint harisnya és posztó készítésből, részint pediglen földmívelésből 's marha tartásból élnek.

Schlanders, helys. Bajor orsz. Inn ker. a' tart. béli törvényszék lakja.

Schlangenbad, Carlsthalerbad, egéséges forrás Katzenellenbogi alsóbb ker. Langenschwalbachtól 1 órányira magas és erdős hegyek között kies mély völgyben, ferdő intézetei szépek.

Schlunstedt, falu Halberstadti Fejeds. ben 175 h. és 870 l. kik között 24 takács találtatik.

Schlapanitz, vagy Lopenitz, mvs Morva orsz. Brünni ker. 132 h. 900 l. és pléb. templommal.

Schlawe, 54° 21′ 31″ É. Sz. alatt) vs tulsó Pommerániában hasonló nevü ker.

Digitized by Google

Wipper fő szomszédjában, vászonnal, fával, 's hamuval kereskedik.

Schlawe, vs Alsó Silésiában Glogaui ker. hallal bövelkedő nagy tó mellett 110 h. és 595 l. posztó készítéssel keresik élelmeket.

Schlawenzig, nemes helys. felső Sileziában Tostni ker. 60 h. 400 l. Hohenlohi fejed. kastélyával 's vadas kertjével. Közel szép kalán fabr. vagyon.

Schlawi kerület, tulsó Pommerániában, nagysága 27 □ mfd mellyen 32400 l. számláltatnak; fő vsa Rügenwald.

Schledehausen, pléb. falu Osnabrück fejeds.ben 200 h. és 1 kathol. Szentegyházzal.

Schleie, tengeröböl Scheswig vidékében a' keleti tengerben.

Schleissheim, Kir. mulató kastély Bajor ors. Münchentől 1 1/2 órányira, több díszes épületek, képes tornáczok, vadaskertek, és 970 lépésnyi hosszú sétáló hely, mellynek végén a' helyes Lustheimi épület, díszesíti környékét.

Schleitz, fő vsa Reusz-Schleitz fejeds.nek 500 h. és 3000 l. lakhelye a' Grófnak, posztó, pamut, és más szőrmateria kézmívei vannak.

Schlemmo, l. Gárhi tó.

Schlesien, l. Silésia.

Schleswigia, vagy is déli Jütlandia, Herczs. Dánia ors. Eider fó és egy csatorna által választatik Holsteintól, déltől ész.nak vett hosszasága 18 mfd, szélesége némely helyeken 13 mfd, és az egész térsége 165 □ mfdre mfdre mégyen; népesége 278359 lélekből áll. Földe nagyobb részint lapályos; nyugoti széle bő termésű 's igen alacsonyan fekszik olly annyira hogy 19 lábnyi magas töltés által kénszeríttetnek ezen vidékeket oltalmazni a' béható tenger ellen; keleti széle magasabb 's dombos, számosak apró erdőségei, szorgalmasan míveltetik, és termékeny; közép vidéke nagyobb részint puszta ság. Lakosai: Jüttek, Alszászok, Frisiaiak, Nordstadban Brabantiaiak, és Friedrichstadtban Holland szálítványok is találtatnak Termései: gyeptőzeg (Torf) marha, hal, vadak, osztreacsigák, kevés gabona, komló 's héjas vetemények. Az egész tart. 18 tisztségekre részeltetik, és Holzátiával (Hohlstein) egy Helytartótól igazgattatik, kinek közönséges lakása Gottorf várában vagyon. Fő vsa

Schleswig, 54° 31′ 15″ É. Szé. 27° 14′ 30″ K. H.) keleti tengernek Schley nevü öble mellett 1280 h. és 5600 l. 3 templommal, 2 klastrommal. Vagyon 1 árvákháza, 1 siket némák intézete, káptalan 's deák iskolája, Apácza klastr. munkás 's kölcsönöző háza 's a' t. Fabrikái szép patyolatot, külömbféle gyapjú matériát fonalat, csipkét, és hamis porczellánt nyújtanak. Halászatja jól fizet; kereskedése ismét lábra kap, a' vs 4—5 tulajdon tengeri hajokkal bir. Környéke sok szép természéti javakkal ruháztatik. Szomszéd öble, torkolatjának mélytelensége miatt, a' hajokázásra alkalmatlan. Ezen öbölnek eggyik szigetjében fekszik

Digitized by Google

Gottorf kis vára, melly lakúl szolgál a' Helyt.nak és a' tart. Collegyiumának.

Schlettau, kis vs Szász orsz. Erzgebirgi kerül. Tschopa fónál, kir. díszes mulató, 's vadász kastélyal.

Schlettstadt, Selestadium, (É. Sz. 48° 17′ K. H. 25° 11′) helyesen épült vs és vár Fr. orsz. alsó Rajna oszt. III fónál 850 ház. és 6900 lak. Innen egész Rajnáig mocsáros tájékon menyén keresztül az országútja 34 híddal vagyon felkészítve, ez vezet Franczia orsz.nak egyszersmind belseibe is. Borral való kereskedése nagyra mégyen.

Schleusingen, (É. Sz. 50° 55′ K. H. 2-° 49′) vs Henneberg tart. Schleusze fó mellett, 314 ház. és 2100 lak. kik fával kereskednek, és gyapju matéria, réz és vasmívekkel foglalatoskodnak; Gymnasiumja, és papiros malma vagyon.

Schleusze, folyó Henneberg tart. ered a' Thuringiai erdőségben, és Themar szomszédjában Werra fóval egygyesül.

Schlichtern, Schlüchtern, Solitaria, kis vs Hanaui Grófs. Kinzing fónál, vagyon ref. Gymnasiumja.

Schlido, kis vs Lombardi Velenczei Kir. Vicenzai tart. lakosai posztóval és bőrrel nagy kereskedést üznek.

Schlieben, kis vs Burkus orsz. Wittenbergi Hercz. Schliebe fónak a' fekete Elsterrel való eggyesülésénél 160 ház. és 1000 lak.

Schlierbach, v. Mariensaal, Czisterczita klastrom Ens felett lévő Austriában, a' Trauni negyedben, fekszik kies dombon, melyről a' Kren-völgyi tájékra igen gyönyörű kilátása vagyon.

Schlieri tó, Bajor orsz. Isar ker. 3/4 óra hossza, és 1 1/2 ór. széles. mélysége pedig 168 lábnyi, fenekét az úgy nevezett gyöngyteknők borítják. Belőle Schlierach fó szakad ki, melyben gyöngyöt találni, Gemünd helység alatt Mansfall vizébe ömlik.

Schlirf, falu Fulda Fejedlsb. só aknája jeles.

Schlitz, Grófs. felső Hassiai Hercs. 3 3/4 □ mfdnyi nagysága, melyen 6900 lak. találtatnak Hasonló nevű vsa Altfeld fó mellett fekszik.

Schlochau, (É. Sz. 53° 40′ 10″ K. H. 35° 1′ 40″ alatt) vs nyugoti Prussziában Konitzi kerül. tó mellett 137 h. és 1070 lak. kik között sok zsidó; nagyobb részint kereskedéshől élnek.

Schlögel, Praemonstratensis klastr. Ens felett lévő Austriában Mühl fertályban, fekszik Cseh orsz. felé Mühl fónak északi partján.

Schloppe, lengyelül Szloppa, (53° 5′ 25″ É. Sz. 33° 48′ K. H.) nemes vs nyugoti Prussziában, Mühlteich nevű víznél 170 h. és 1150 lak. 's posztó szövéssel.

Schloszberg, l. Deva.

Schlubbe, kis folyó Brandenburgi közép Markban, Spree és Oder vizek között folyik, Mühlrose mellett lévő tavat formálja, ugyan ott találtató csatorna mellett lévő árkokat vízzel tölti, és végtére az új árokkal Odera vizébe szakad.

Schluckenau, Schlottenau, (É. Sz. 51° 0′ 30″ K. H. 32° 6′ 30″ alatt) mvs Cseh orsz. Leutmericzi ker. 390 h. és 2550 lak. Vagyon esperestes pléb. templ. vára, vámháza, és vásznat szövő székei.

Schlüchtern,

Digitized by Google

Schlüchtern, l. Schlichtern.

Schlüsselburg, (É. Sz. 59° 58′ 15″ K. H. 48° 41′ alatt) ker. béli vs és vár Pétervári Helyt. Orosz bir.ban fekszik Katalin szigetjén Newa fónak a' Ladogai tóból való kifolyásánál, 406 faház. és 3120 lak. czicz müvekből és halászatból élnek.

Schlüsselburg, mvs. Mindeni Fejedls. Weser fő partján, 145 ház, és 740 lak.

Schmale Aue, folyó Lüneburgi Hercz. Dele szomszédjában ered, és Jestenburg felett a' tengerbe szakad.

Schmalenberg, vs Hassia Westphalia Herczs. Leune fónál 151 h. és 780 lak.

Schmalkalden, Hassiai-Cassel urodal. Hennebeg tartom. nagysága 5 1/2 □ mtföld népessége 22120-re; és évbéli jövedelme 175000 for. mégyen. Fővsa

Schmalkalden, (É. Sz. 50° 44′ 36″ K. H. 28° 6′ alatt) Thuringiai erdőnek töviben, Schmalé pataknál fekszik, 1000 ház. és 5900 lak. kik közül 170 zsidó; számos fabrikáiban, vas, aczél, fegyver, gyapjú portékák, és szép tajték pipák készítetnek. Van 1 árvák 's szegények gondot viselő intézete, ispitálya; gabona csürje; és környékében só aknája. Nevezetessé lett e' vs a' Német országi protestáns Fejedelmektől 1531-ben kötteteti Smalkaldi szövetség által.

Schmechte, Acidulae Smectanae; falu Paderborni Fejedels.ben; jó savanyú vize nevezetes, melynek főbb forrása Metterbrunnak hívattatik.

Schmegen, Szmizsán, helys. Szepes Várm. 830 kath. és 200 evang. lak. a' kath. van pléb. és templ. őrlő 's fürész malma, vashámorja, szép erdősége. F. Ü. G. Csáky. Azelőtt itt volt a' só hivatal is, de nem rég Iglóba tétetett által.

Schmelzhütten, falu Karinthiában, Villachi ker. Dráva mellékében, büdöskő 's veres réz olvasztó hutákkal.

Schmidmühle, mvs Bajor orsz. Regeni ker. Vils és Lauterbach fők között, komlóval bővelkedik.

Schmieda, kis fő alsó Austriában, északról keletnek folyt, és Schmieda kastély's Triebeisen között a' Dunába szakad.

Schmiedeberg, szabad bánya 's kereskedő vs alsó Sileziában, Hirschbergi ker.ben, Schneekuppe fónak keleti partján, 563 ház. és 3800 lak. kik nagyobb részint kovácsok, lakatosok, puskacsév öntők, mivel környéke vas érczel bővelkedik; karton, patyolat 's vászon takácsok, és az említett vászon matériákkal jeles kereskedést üz. Pléb. kath. a' luth. 1 templommal birnak.

Schmiedeberg, vs Prusszus orsz. Vittenbergi Herczs. 250 h. és 1200 lak. hegyekkel környékeztetik.

Schmiedeberg, kis bánya vs Szász orsz. Erzgebirgi ker. egy vashámorral.

Schmiegel, vs Burkus orsz. tartozó Pósen N. Hercs. 318 ház. és 2500 lak. kik között számosak a' posztó csinálók.

Schmilten, megerősített vs és kastély Orosz birod. Liefland Helyt. környéke igen posványos.

Schmittenbach, mvs Bajor orsz. Regeni ker. közel Nab fóhoz 100 ház. 520 lak. és egy

Digitized by Google

halástóval.

Schmölen, kis vs Altenburgi Fejedls. azon részében, mely Gothához tartozik Sprotta vize mellett 450 h. és 2700 lak. E' vs már N. Károly Csász. idejében állott.

Schmölnitz, l. Szomolnok.

Schmolchin, Schmolsin, vs Lauenburgi urod.ban tulsó Pommerániában.

Schmuschi, l. Ismuschi.

Schmutter, kis fó Bajor orsz. Augsburg és Donauwörth között folyik.

Schnackenburg, helys. Lüneburgi Fejedl. Aland vizének Elbe fóval való eggyesülésénél; vámháza sokat hoz bé.

Schnaitach, mvs számtartói hivatallal Bajor orsz. Rezat ker. 140 h. és 960 lak. kik nagyobb részint zsidók, van nékiek helység házok, sinagógájok, temető helyek, és némely legelőik.

Schneeberg, legmagosabb hegy Ens alatt lévő Austriában, Austriát Stajer orsz.tól, nem külömben az Ens alatt lévő tart.ban felső és alsó negyedjeit a' Bécsi erdőnek egymástól választja. Magassága 1100 ölet meghalad, teteje szüntelen havaktól fénylik, és innen kölcsönözi német(Hóhegy) nevét. Alja külömbféle füszerszámos növevényekkel gazdag, mely végett is tudós füvészektől sokszor látogattatik.

Schneeberg, krainául: *Snesnik*, magas hegy Krainában, délről északnak terjed. Délnyugotról a' Juliai havasokkal kapcsoltatik, és kelet-délnek Horvát ország felé nyúlik. Nyarakban számos Török rablók v. haramiák jelennek meg rajta, kiknek mindazáltal Harambasájok jó katonai fenyítékben tartják legényeiket. Ezen bércznek északi tövénél hasonló nevü vár fekszik.

Schneeberg, Schneegebirge, 3065 lábnyi magas hegység Cseh, Morva orsz. és Glacz Grófs. határiban, Prágától keletnek 19 mfdre esik, tövinél March folyó vesz eredetét.

Schneeberg, magas hegy Cseh orsz. Leutmeritzi ker. Tetschen környékében, tetejéről egész Dresdáig terjedő gyönyörü kilátás vagyon.

Schneeberg, örökös hóval fedeztetett magas hegy Cseh orsz. Bidschowi ker. felső Rochlicz szomszédjában, Szász ország felé.

Schneeberg, 3682 lábnyi magas hegy Bajor orsz. Rezat ker. Fichtel bérczeinek ága.

Schneeberg, Nivemontium, (50° 48' 23'' É. Sz.) bánya vs Szász orsz. Erzgebirgi ker. közel Mulde fóhoz 610 ház. és 4110 lak. Bányahivatala, Gymnasiumja, ispitálya, és egy árvákháza vagyon. Fabrikái czérnát, csipkét, gálitzkő és választó vizet készítenek. Ezüst bányái most már elszegényedtek, kék festék művei jó festéket nyújtanak.

Schneeberg, vs Lengyel orsz. a' vólt Brombergi oszt. 232 h. és 2280 lak.

Schneeberg, (innensö, közép, és tulsó) havas hegy, ker. Cap tart. juhval, 's kivált szarvas marhával bővelkedik, külömbféle vadja is elegendő vagyon. Az úgy nevezett Halfolyónak (Fischfluss) partján 2 meleg forrást találni.

Schneekopf, (50° 42' 16'' É. Sz. 28° 25' 15'' K. H.) legmagasabb hegye a' Thürin-

Digitized by Google

gi erdős bérczekneka'Gothai Fejedls. 2760 lábnyi a' magassága.

Schneekoppe, Riesenkuppe, (50° 45′ 30″ É. Sz. 39° 38′ 13″ K. H.) legmagasabb csúcsa az úgy nevezett Óriás hegységnek (Riesengebirg) Sileziában Cseh orsz. határában, magassága 4949 lábnyi. Csupa gránitkőből áll, mely violamohhal boríttatik. Tetején vagyon egy Sz. Lőrinczнek szentelt kis kápolna; melyben eszt. ként ötször tartatik isteni szolgálat.

Schnopfenthal, urod. Gothai Fejedls. Waltershausenhez közel; az 1785 eszt. itt felállított Salzmann nevelő intézete által ismeretessé lett.

Schoa, független keresztény Fejedels. Habessiniában Damottól keletnek, fejedelme azelőtt a' Habessiniai uralkodónak adózott, most pedig leghívebb szövetségese; aranyja és jó katonái bőségben vannak. Schoa tartom. a' felső és alsó vidékre részeltetik.

Schoba, kis vs Darfur Kir. közép Afrikában, Kobbe-tól harmadfél napi járásnyira esik.

Schocken, vs Lengyel orsz. a' volt Posen i oszt. most N. Posen Herczs.ben.

Schokland, sziget Zuideri tengerben 2 faluval és 640 lak. Geldria tart. eggyes. Belgyiom orsz. különös ruházatú halász 's hajós lakosi vagynak.

Schöckel, l. Scheckel.

Schöles, 80 házból álló mvs Cseh orsz. Saatzi ker. kath. pléb. templ. és kő bányája vagyon, kies erdős hegyektől, környékeztetett völgyben fekszik.

Schömberg, helyesen épült vs Morva orsz. Ollmützi ker. Deva fónál 446 ház. 3340 l. pléb.val, gyapju kézmívekkel, só és határbéli vám hivatallal.

Schömberg, vs alsó Sileziában Bolkenhain-Landshuti ker. fekvése mágossággal a' keleti tenger színét 1502 lábbal felülhaladja, 272 ház. és 1850 lak. kik között számosak a' takácsok.

Schönau, urod. Berchtesgaden Fejedels.ben, Thierecke fónak mind a' két partjain fekszik, és szinte a' királyi tóig terjed 1200 lak. Ide tartozik Fazelberg is, Röstel, és a' szép hosszú liget tel, melly Untersteintól egész a' Ramsaurek birtokáig nyúlik. Ide tartoznak Funder és Grünsee, Königsbach, Hohlafeld, Seelern, Röth, Kling, és Reit havasai is.

Schönau, Schoenaria, vs alsó Siléziában, Hirschbergi ker. Kaczbach mellett 158 h. és 870 lak. gyapju fabr. és réz bányái vannak.

Schönau, falu 's urod. Ens alatt lévő tart. Austriában, Bécshez 4 póstányira, díszes kastélyal, kerttel, és az abban találtató jeles éj templomával.

Schönau vor dem Walde, falu Gothai Fejedls. 130 ház. és 560 lak. kik között sok kosár 's szitakötők vannak.

Schönberg, mvs Bajor orsz. alsó Dunai ker. Ilz mellett 64 ház. és 370 lak.

Schönberg, mvs Cseh orsz. Berauni kerül. 's termékeny völgyben. Vagyon kat. plép. rég aranybányái is voltak.

Schönberg, vs felső Luzatziában Görlicz fő ker. 200 h. és 800 lak. kik különféle matériát készítenek, és gyép-

Digitized by Google

tőzeg ásásból élnek.

Schönberg, kis vs Strelitzi Ratzeburg Fejedls. 1000 lak.

Schönborn, falu Sileziában, Strehli kerül. környékiben kristál és akát követ találni.

Schönbrunn, (48° 12′ É. Sz. 33° 58′ 46″ K. H.) Csász. mulató kastély Wien folyónál, Bécstől 3/4 órányira, közel 1000 szebbnél szebb szobát számlál, nagy és szép ligetet, kertet, vadaskertet, és füvészkertet foglal, melyben a' legritkább növevények találtatnak. Itt vólt 1805. és 1809-ben Napoleonnak főszállása.

Schönbühel, mvs Ens alatt lévő Austriában, Bécsi erdő felett lévő negyedben Duna mellett, pléb. törvényszékkel, és díszes kastélyal.

Schönburgi birtokok, Mulde fó vidékjében Szász Kir. alatt, 's nagyobb részint Erzgebirgi ker.ben fekszének. Három részre oszlanak: 1) Waldenburg 8 □ mfd nagysága 30000 lak. fő vsa Waldenburg. 2) Penigh-Remissau, 8 □ mfd 31000 lak. fő vsa Glauchau. 3) Penigk-Penigk 4 1/2 □ mfd nagys. 19000 lak. számlál; fő vsa Penigk. Glauchauban vagyon e' birtokoknak köz kormánnyok.

Schönbeck, Brandenburgi vs Elbe folyó partján, Magdeburgnak által ellenben, Halle felé 2 mtfd Magdeburgtól, 461 ház. és 3985 lak. kik földmívelést, marha tartást, fával való kereskedést, 's hajókázást üznek. Van 1 templ. 1 iskolája, és elszegényedett embereket 's asszonyokat befogadó 2 intézete; tart 3 országos vásárt, 1 gyapju, és 1 marha vásárt; só aknái jelesek; sós vizéből az ott lévő chem. fabrika keserü, 's csuda sót, szalamiát, 's m. eff.ket készit.

Schöndorf, Szépfalu, nagy falu Temes Várm. 200 ház. és 1354 lak. kath. pléb. templ. F. U. Báró Prónay 's más nemes Urak. Lakosi földmívelésből élnek.

Schöneck, lengy. Skarzewo, (54° 4′ 20″ É. Sz. 36° 7′ 12″ K. H.) vs nyug. Prussziában Fers alatt 170 ház. és 1520 lak. posztóval 's gyapjúval kereskedik.

Schöneck, vs Szász orsz. Voigtlandi ker. 130 ház. és 1600 lak. kik között számosak a' muzsika szerszám művesek.

Schöneck, Herrnhutteri szálitvány Pensilvániában, Northampton Grófs.ban.

Schöneiche, falu közép Markhan Brandenburgban, Niederbahmini kerül. viasz fehéritő müvvel.

Schönewalde, vs Burkus orsz. Wittenbergi Hercz. 500 lak.

Schönfeld, szab. kir. vs Cseh orsz. Ellnbogeni kerül. 315 ház. kath. pléb. és egy czín Bányával. Egész Cseh orsz. legrégibb czín bánya vs.

Schönfliess, kis vs új Markban Brandenburgban, Sonneburgi tó partján 258 h. és 1770 lak. kik nagyobb részint földmívelésből 's marha tartásból élnek.

Schöngrabern, l. Grabern.

Schönhausen, kis vs közép Márkban Brandenburgban, Berlintől 1 ór. kir. szép kastélyal 's kerttel díszesitetik.

Schönhayde, pléb. helys. Szász orsz. Erzgebirgi Schwarczenberg tisztségben 415 h. és 3280 lak. vashámorja, csipke müve és kereskedése szolgáltat nékie élelmet.

Digitized by Google

Schönhof, falu és urod. Aust. Sileziában Tescheni kerül. Luczina mellett 189 ház. 1060 kath. Morva lak. számlál, szép pléb. templ. és B. Skrbenszky fényes kastélyával ékesíttetik.

Schönhof, falu Saatzi kerül. Cseh orsz. Gróf Czernin kastélya és gyönyörü kertje jeles.

Schönningen, (52° 7′ 21″ É. Sz. 28° 37′ 19″ K. H.) vs Wolfenbütteli Fejedels. Elms hegynek kel. végénél kies dombon fekszik, díszes kastélya, 2 templ. 1 Gymn. 1 szegények háza, 272 ház. és 2400 lak. vagynak, kik földmívelésből, serfözésből, pálinka égetésből, kereskedésből 's más vsi mesterségek üzéséből élnek. Eszt. ként 3 országos vásárt tart. Környékiben só akna míveltetik.

Schönlanke, lengy. Trschonka, (43° 2′ 27″ É. Sz. 34° 8′ 18″ K. H.) nemes vs Lengyel orsz. a' vólt Brombergi oszt. 1 luth. templ. 240 ház. és 3260 lak. kik között számosak a' posztó csinálók.

Schönlinde, (50° 55′ 37″ É. Sz.) helys. Leutmericzi kerül. Cseh orsz. 350 ház. 1 kath. pléb. fonal fehérítö müvei híresek.

Schönrain, v. Schönbach, kis vs Würzburg N. Herc. Würtembergi Kir. Main fónál.

Schönsee, kis vs Sternatein Grófs. Bajor orsz. Regeni ker. F. U. Lobkovitz Fejed. 160 ház. és 1000 lak. Len termesztése és vászna jeles.

Schönsee, l. Kowalew.

Schönwald, urodl. Cseh orsz. Leutmeritzi ker. Gróf Mitrovitz birtokában. Német lakosi nagyobb részint fonásból, csat csinálásból, és földmívelésből élnek. Itt van Schönwald 172 házból álló helység, Malom patakja mellett lévö hegyen fekszik várjával, 1 kat. templ. és majorságával; az említett patakja 11 örlö 's 3 fürész malmot hajt.

Schönwetterberg, (59° 27′ É. Sz.) Mulgraves kikötöjénél, Orosz ész. Amerikában.

Schöppenstedt, Scheppenstedt, nyilt vs Braunschweigi Her. Hannoverai Kirs.ban, Altenau fónál Elme hegy alatt 1 templ. 1 szegényház, 1 vsi iskolával, 235 h. és 1640 lak. kik föld mívelésből, marha tartásból, serfözésből, pálinka égetésből 's a' t. élnek.

Schokland, l. Ens.

Scholonek, l. Mongolia.

Schomberg, Schumberg, mvs Istriában Mitterburgi Grófs. hoz tartozik, lakosi föld 's szölö mívelésből élnek, a' mvs magas hegyen fekszik.

Schonen, Skaene, Scania, tart. déli Gothlandban Svéd orsz. hajdan tulajdon Királyitól kormányoztatott, késöbb Dania orsz.hoz vólt kapcsolva, míglen 1658-ban Dániától elszakasztatván, Halland és Blekingen tart.kal örökre Svéd országnak engedtetett volna által; Svéd orsz. déli végsö széleit állítja, 3 részröl partjait a' tenger mossa, és félszigetet formál, mely a' Daniai Seeland szigettöl csak a' Sund által választatik; ész. ról 's északkeletről Halland, Smäland, és Blekingen tart.kal határos. Nagysága 90 □ mfd. szép, egészséges, nagy részint róna, 's igen termékeny tart. kellemetes mérsékelett éghajlattal; terem gabonát böségben, marha tartása nagy, timsóval,

Digitized by Google

köszénnel, mésszel, márvánnyal, 's más szép, 's hasznos kőnemekkel bővelkedik. Lakosi, kiknek számok 260000 mégyen, különös beszédjek, karakterjek, és szokásaik által minden másSvédektől külömböznek. A' tart. 23 törvényszékes ker. és 2 Helyt.ságra, ú. m. Christianstadt és Malmöhusra vagyon részelve.

Schongau, (47° 49′ 28″ É. Sz. 28° 33′ 15″ K. H.) vs Bajor orsz. Illeri ker. Lech fónál 300 h. és 2000 lak. kik bőrrel kereskednek. Jeles a' szép kastélya, viasz fehérítő míve, és só tárháza. Fabrikái jó lanttal és más muzsika mívszerekkel szolgálnak; széke a' törvényszéknek és a' számtartóságnak.

Schoonhoven, jól megerősített vs eggy. Belgyiom orsz. déli Hollandia tart. Vliet vizének Leck fával való egygyesülésénél 588 h. és 2490 lak. kik a' Leck folyón kereskedést és halászatot űznek. Nevezetesek még papiros malmai is, és ezüst mívesi.

Schoorisse, vs Flandriában, eggy. Belgyiom orsz. 2560 lak.

Schopenthal, vidék Graubündeni kant. Schombs és Fürstenau között, hossza 4, szélessége másfél mfd. számos kastélyok ékesítik.

Schopfheim, vs Badeni N. Her. Wieseni ker. Sausenbergi Landgrófs. fő helye Wiesen fó mellett 1210 lak. kik vas drót készítéssel, 's kereskedéssel foglalatoskodnak.

Schorborn, kis falu Hessen-Casseli N. Hercs. Sollinge fónál 35 ház. és 230 lak. 1 üveg hutával, melyben karafina 's más üveg portékák készülnek.

Schorndorf, (48° 47′ 54″ É. szél. 27° 11′ 41″ K. H.) megerősített fő ker. béli vs Würtembergi orsz. Fils és Remsi országbíróságban, 3500 lak. szép kastélyal, ló terítő, 's szőnyeg fabr.

Schoszberg v. *Schaschin*, l. Sasvár.

Schotten, vs Hassiai Fejedls. felső Hassiai tart. Vogelsberg mellett 310 lak. és 1630 lak.

Schottland, l. Scótzia.

Schottland, helys. közel Danzighoz, melynek mintegy külső vsát teszi.

Schottwien, helys. Ens alatt lévő Austriában, Bécsi erdő alatt való negyedben, Semering hegynek töviben Stajer orsz. szélein fekszik, vagyon pléb. és póstaháza. A' szomszéd kősziklán épült Klam várhoz tartozik. Környékében sok gypsz', és szép márvány törettetik.

Schouwen, Scaldio, eggyes. Belgyiom orsz. Zeeland tart. északnak fekvő legvégsőbb sziget. Osterschelde folyó mellett, melytől sokat szenvedett; gabonával, sóval, és bésózott halakkal kereskedik. Környékiben több ostrea csiga torlatot látni. Fő vsa Zirkzee.

Schraplau, vs Mannsfeldi Grófs. magas hegyektől kerítetett völgyben, Weite pataknak mind a' partján 1 templ. a iskolával, 2 salétrom hutával, 124 ház. és 700 lak. kik földmíveléshől élnek nagyobb részint; tart 3. országos vásárt. Közel a' vshoz kezdődnek a' híres Elperstaedti kő bányák, melyekben igen szép márvány törettetik.

Schratenberg, falu Ens alatt lévő Austriában, Manhartsberg alatt való kerül.ben,

Digitized by Google

pléb. és 289 ház.

Schrattenthal, kis vs Ens alatt lévő Austriai tart. Mannhardsberg alatt való negyedben Bulka és Rötz között, urodalmi kastélyal, pléb. és 78 ház.

Schreckenstein, régi, hegyen épült vár Cseh orsz. Leutmericzi ker. kietlen tájékban Elbe fó partján. Hasonló nevű faluval 's urodalommal.

Schreckhorn, (46° 31′ 42″ É. Sz. 25° 48′ 11″ K. H.) 12566 lábnyi magas hegy Helvetiai Berni kant. töviből Aar vize csergedez.

Schreibershau, nemes falu alsó Sileziában Hirschbergi kerül. 1640 lábnyi magas hegyen, magasságát a' közép tenger színétől számlálván, 300 h. és 1600 lak. kik között sok az üveges, tükrös, 's muzsika szer mívesek. Van büdöskő 's gáliczkő aknája is. Szomszédságában jeles a' Zacken és Kochen vizek zuhanmata.

Schrem, Schrim, vs Werta fó szigetjében a' Poseni Nagy Herczs.ben.

Schrems, mvs Austriai Ens alatt lévő tart. Mandhardsberg felett való negyedben Launitz fónál, pléb. pésta házzal, törvényszékkel, urodalmi kastélyal és 146 házzal.

Schretzheim, l. Elwangen.

Schriesheim, mvs Badeni N. Herczs. Neckar ker. 260 h. és 2000 lak. nevezetesek a' hajdani a' mai ferdöknek maradványai.

Schrobenhausen, kis, de helyes 's szép vs Bajor orsz. Isar ker.ben 260 ház. és 1480 lak. Paar fónál; postaháza, törvényszéke, 's számtartó hivatala vagyon.

Schrode, kis fó Magdeburgi Hercs.ben, ered Helmsdorfnál, és Magdeburgnál Elbe vizébe szakad.

Schröck, pléb. falu Magdeburgi Herczs. környékében nevezetes az Erzsébet vagy is Schröcki orvos forrás, Marburgtól egy órányira, egy erdős hegynek tulsó oldalában fekszik.

Schruns, mvs Bajor orsz. Illeri ker. Ill fó partján 1800 lak. kik nagy juhtartást üznek, 's jó sajtot készítenek, széke a' törvényszéknek.

Schudah, l. Fidah.

Schuja, ker.béli vs Orosz bir. Wladimir Helyt. Tera fónál 1500 lak. híres szappanyát az egész Orosz bir.ban kívánjak.

Schülpe, Schülpferelel, falu falu Holstein, (Holsatia) Herczs.ben egy jó kikötővel.

Schumagini szigetek, Orosz ész. Amerikának vidékiben találtató csoport szigetek.

Schumitz, falu Morva orsz. Hradi ker. Hungarisch-Brod urodhoz tartozik, pléb. 171 ház. és 900 lak.

Schung-tieng-fou, l. Peking.

Schunter, fő alsó Szász orszhallal 's rákkal bővelkedik, Königslautern és Schöppentädt között, Repke mellett lévő hegyben ered. Innen Elme alatt elfolyván, Braunschweignek siet, míglen klein-Schwülper mellett az Ocker fóba, és avval Dickhorstnál Aller vizébe szakad.

Schupanek (uj) helység a' Temesi katonai vidékben az Oláh-Illyrus Regementben 46 ház. számlál, van Kontumácz-háza. Kir. Harmínczadja, és mind a' gyalogságnak mind a' lovasságnak szolgáló téres kaszár-

Digitized by Google

nyája. Mellette áll Ó-Schupanek 21 ház. álló helység. Orsovától 3/4 órányira.

Schupbach, falu Wied-Runkel urod. Westphaliai ker. márvány bányákkal.

Schüpfheim, főhelye Entlibuch tartom Helvetiai Lucerna kantonban.

Schurgast, vs felső Sileziában Falkenbergi ker. Neisze és Oder folyók összefolyásánál 192 h. és 1800 lak.

Schusistan v. Khusistan, (a' hajdani Susiana) tart. nyug. Persia ors. Irak-Adschemi, Farsistan, Persiai tengeröböl, és az Asiai Török tart. nyok között; vizesebb vidékei igen termékenyek, más részei sovány 's termeketlen földből álnak. Levegője jeles, innen nagy benne a' marha tartás, a' Persiai lovaknak és tevéknek hazájok. Külömbféle drága gyümölcsöt, sok pamutot, riskását, nádmézet 's t. ef. terem. Fő vsa Schuster.

Schussenried, pléb. falu Sternbergi Grófs. Würtembergi Kirs. Bodeni tó Országbiróságban Schussen fónál 480 l.

Schuster, Suster, (31° 25′ É. Sz. 68° 35′ K. H.) fő vsa Schusistan tart. nyug. Persiában, Kaun fónál kies dombon fekszik, selyemmel, és aranyból szött materiával nagy kereskedést üz. Mohos omlék düledékei mutatják, hogy a' régi Susa vsa ennek helyén állott légyen.

Schütt, l. Csalóköz.

Schüttenhofen, Suttioze, (49° 14′ 31″ É. Sz. 31° 12′ K. H.) kir. vs Cseh ors Brachini kerül. Watawa fónál, 360 ház. és 2010 lak. 1 esperes tes pléb. szentegyháza, Kapucinus klastr. levéltárja, sóháza, és 1 szegényekre ügyelő intézete. A' vshoz 15 faluk tartoznak.

Schütter, Söjtör, magy. helys. Sopron Várm.ben Eszterház szomszédjában, pléb. és díszes kastélyal.

Schutterthal, Leyeni Fejed.hez tartozó falu Schuttera fó mellett, igen termékeny völgyben, egy vashámorral.

Schüttorf, vs Bentheim Grófs. a' Clevi Her. Vechte fó mellett, 250 h. 960 l. pergamen fabr.

Schützen, l. Lövő.

Schützen gross és klein, l. Lévard nagy és kis.

Schwaan, vs Mecklenburg-Schwerini N. Herczs. Wendiai ker. Wernow tó szomszédjában.

Schwabach, vs Bajor ors. Rezat ker. hason nevü fónál, 547 ház. és 6700 lak. pósta házzal, evang. Ekkles. és zsidó iskolával. Külömbféle posztó, harisnya, pamut, varró tő, arany és ezüst drót, dohány, szönyeg, Spanyol viasz, 's m. t. efféle fabrikái jó portékát nyujtanak. Azelőtt híres betü öntők is tartózkodtak itt, kik különös betüket öntöttek, mellyek maiglan is a' külső könyvnyomtatók között Schwabachi betük alatt ismeretesek.

Schwaben, nagy tart. Német ors. mely keletről Bajor ors. délről Tyrolissal, és Helvetiával, nyug. Alsatiával (Elsasz); északról alsó Palatinatussal (Unterpfalz) és a' Franconiai kerül.tel (Franken) volt határós. Tavai közül: a' Bodeni tó, a' Feder, és Alp tavak; folyói közül: a' Rajna, a' Duna, és ennek mellékes folyói a' Neckar, Lech, Iller 's a' t. jelesebbek. Felettébb termékeny, és a' természetnek minden javaival megáldatott tartom. gabonája,

Digitized by Google

gyümölcse, szép rétje, valamint is északnak Stuttgardtól fogva, Neckar fónak környékében jó borral is bövelkedik. Az Austriai és a' Császári Swábságra vólt felosztva; abban azok a' helyek foglaltattak, melyek az Austriai Ház birtokában voltak, és azért az Austriai Herczegek magokat egyszersmind Swáb Fejedelmeknek is nevezék; a' Császári Swábság pediglen azokat a' helyeket foglalta, melyek közvetetlenül a' Német birodalom alatt vóltak, és külömbféle Fejedelmekhez, Praelátokhoz, Grófokhoz, és más Birodalom Rendeihez tartoztak. l. Schwáb kerül.

Schwaben v. *Schváben*, mvs Bajor orsz.ban Isar ker. egy kastélyal, 570 l. ülö helye a' törvényszéknek, és a' Számtartóságnak.

Schwabenitze, mvs Morva orsz. Ollmüczi ker. egy esperesi plébán. 177 h. és 1200.

Schwáb kerület, Circulus Svevicus, volt eggyik a' Német birnak 10 kerületei közül, melly mind azokat a' tart.nyokat és helyeket, mellyek közvetetlenül a' birod.hoz tartoztak, magában foglalta, és a' Duna által a' Felsö Swáb orsz. melly az említett fö ész. partjain, és az Alsó Sváb orsz. melly annak déli partjain feküdt, részeltetett vala. Nagysága 720 □ mfd, mellyen 3200000 laknak. Ehez a' kerhez tartoztak: Constanz, és Augsburg, Kempten, Elwangen, Salmansweiler, Weingarten, Ochsenhausen, Elchingen, Irsingen, Ursperg, Roggenburg, Münchroden, Weissenau, Schussenried, Marchtall, Petershausen, Wettenhausen, Gengenbach, S. Udalrici és Afrae, S. Georgii Isny, Ostenbeuern, Zwyfalten, Buchau, Lindau, Hegenach, Gutenzell, Rotenmünster, és Baindt, az Alschauseni Commenderie, a' Würtembergi választó Fejedelemség, a' Badeni és Hochbergi Márkgrófs.gok, a' Hohenzollerni Hercz. és Grófs. az Oettingeni Hercz. és Grófs. a' Fürstenbergi Hercz. és Grófs. a' Lichtensteini Herczeg Schnellenberg uradalmánál fogva; és az Austriai ház mint Swáb orsz. Herczege; az ellöllévö Austriai birtokok azonban az Austriai kerhez számláltattak; a' Bajor ház, Mindelheim, és Wiesensteig uradalmak miatt; a' Freybergi és Eisenbergi Zászlós urak, Justingen urad. végett; Schwarzenberg Sulcz és Klettgau urad. Traun Egloff urod. Stadion Tanhausen urad. miatt; a' Leyeni Gróf Hohengerolzdeck urad. Auersperg a' Nellenburgi Tengen urad. végett; és az Ebersteini Grófs. melly többek között volt felosztva; nem külömben ide tartoztak: Fugger, Grafeneck, Hohenembs, Königseck, Montfort, Rechberg, Pappenheim, Sinzendorf, Waldburg Herczegek és Grófok, bátor a' Schváb kerületen kivül volnának birtokaik. Mind ezeken kivül még e' következendö vsok is tartoznak a' Sváb ker. hez: Augspurg, Ulm, Esslingen, Reutlingen, Nördlingen, Hall, Überlingen, Rothweil, Gemünd, Memmingen, Lindau, Dünkelspiel, Biberach, Ravensburg, Kempten, Kaufbeuern,

Digitized by Google

Weil, Isny, Leutkirch, Wimpfen, Giengen, Pfullendorf, Aalen, Bopfingen, Buchau a' Federtó mellett, Buchorn, Offenburg, Gengenbach, és Zell. A' ker. béli gyülést ki rendelő Fejedelmek voltak; a' Constancziai Püspök, és a' Würtembergi Hercz. Most ezen ker.nek tart.nyai Badeni, Würtemberg, Bajor, Würzburgi Fejl.k, és m.urasá gok között vannak fel osztva

Schwáb-Gemünd, l. Gemünd.

Schwáb-Hall, l. Hall.

Schwábmünchen, (48° 11′ 30″ É. Sz. 28° 24′ 40″ K. H.) mvs Bajor orsz. Iller. ker. 2000 l. Vannak pamut fabr. pósta hivatala, törvényszéke, és Számtartósága.

Schwabócz, *Schwábsdorf*, falu Szepes Várm. felső Magyar orsz. az orsz. út mellett, van egy kath. temploma. 63 kath. és 170 luth. tóth. lakosi, kik földmívelésből élődnek.

Schwábstedt, mvs Schleszvigi Herczs. Treen fó mellett, egy régi omladékos kastélyal, melly a' hajdani Püspöknek lak helyül szolgált.

Schwadorf, urad. kastély és mezőváros Austriai Ens alatt lévő tart.ban a' Bécsi erdő alsó fertályában.

Schwechat, fó Austriai Ens alatt lévő tart.ban, forrási Bécstől napnyug.délnek fekvő hegységben erednek, Lanzendorf felett Kaltengang fóval egyveledik, és Mannswerd mellett a' Dunába szakad.

Schwechat, mvs Austria Ens alatt lévő tart.ban a' Bécsi erdő alsó fertályban hasonló nevű fó mellett, 115 h. egy pléb.val, póstaházal, és több fabr.kal.

Schwagers-Hoek, (Schwagers-Ecke) kis de bőven nedvítetett tart. a' Caplandi hegységek között, termékeny ugyan, de gyengén míveltetik.

Schweigern, vs Badeni N. Herczegs. Heilbroni ker. 1680 l. Neipperg Gróf birtokában.

Schwalbach, l. Langen Schwalbach.

Schwalheim, kis falu Hanaui Herczs. jó savanyú víz kúttal.

Schwallow, v. *Fecskék szigetje*; eggyik a' Karolina Királyné szigetei közül való.

Schwalm, fó víz Ziegenhaini Grófs. Hassiában, ered Grebenau mellett Antwaldnak bémenetelén, és Altenburg vár mellett a' Fulda vizébe szakad.

Schwan, kis vs Mechlenburg-Schwerini N.Hercs.henwarne fó mellett a' Wendi ker. ben. Agyagja jó téglát ád, melly Rostockban igen kelendő szokott lenni.

Schwanau, sziget Lowerzi tóban Helvetziában Schwyz kant. remeték lakják.

Schwanberg, mvs Stajer orsz. Marburgi ker. Schwarzsulm fó mellett, 120 h. egy pléb. val szép kastélyal; fő helye a' hasonló nevű urad. nak. Közel. ide feküsznek alsó és felső Schwanbergalpen.

Schwanden, Suanda, díszes és népes helys. Glarus kant. Helvetiában, Sernft és Linth vizek össze folyásánál; készítsok palakő írásra szolgáló táblákat.

Schwandorf, Schvadorf, falu Austriai Ens alatt lévő tart. ban. Bécsi erdő alatt Fischa fó mellett. 83 h. egy pléb.val és uradalmi kastélyal; hires a' gyapjú fo-

Digitized by Google

nó fábr. ja, melly finomságára az Angol fonásnak semmit sem enged.

Schwandorf, vs Bajor orsz. Felső Dunai ker. Nabe fó mellett több mint 900 lak. szép, nagy, 's látásraméltó templommal, 's Pósta házzal.

Schwanebeck; (51° 58′ 9″ É. Sz. 28° 46′ 7″ K. H.) vs Habberstadti Herczs. 3:6 h. és 1712 l. egy templommal; lakosi lent, köményt és ánis magot bőségben termesztenek.

Schwannenstadt, vs Bajor orsz. Salzach ker. Atter fó mellett fekszik szép rónaságban, van egy kath. esperestes pléb. finom batizt, és fátyolt kézmívelnek.

Schwansea, vs Angol orsz. Glamorgan Grófs. egy révparttal, kőszén és réz bányákkal és kereskedéssel.

Schwansee, nagy tó Weimár N. Herczs. nem messze Erfurtól.

Schwansen, v. *Swhwansen*, v. ís igazabban Schwavensheim, félsziget forma kis tart. a' Schleswigi Herczs. Sley és a' keleti tenger között fekszik. Hossza harmadfél, szélessége nem egészen 2 mfd, és kiterjed egész Eckernförde vsig; termékenységét szorgalmas mívelése előmozdítja. Hajdan Svábok lakták, kik Pommeraniából ide jövén a' Szászokkal, és a' régi Angolokkal öszve keveredtek; bizonítja ezt a' tart. neve is. Számossak itt feltettébb a' Nemes jószágok; régi Szász nyelven beszélnek.

Schwartabruck, kis hely Svéd orsz. Südermanland tart. ban nevezetes benne a' derék vashámor.

Schwarte Grunden, így hívják a' hajósok Weser fó torkolatjának végső jobbik részét, a' hol ez az ész. tengerbe szakad.

Schwartsjö, Schvartsiö, királyi mulatókastély nem messze Stockholm vsától, Maelar tónak eggyik szigetén, a' megholt Ulrica, Louisa Királynénak nyári lakhelyül szolgált.

Schwarza, fó Stajer Orsz. ered Kirchbach mellett, és Radkersburg mellett a' Mura vizébe szakad.

Schwarza, fó Morva orsz. ered a' Brünni ker. és Iglava fóval eggyesül.

Schwarza, fó Schwarzburgi Herczs.ben Saale vizébe keveredik.

Schwarzach, (47° 19′ 38″ É. Sz.) vs a' volt Würzburgi N. Her.ben Main fó mellett.

Schwarzach, fó Bajor orsz. ered a' Cseh erdőkben, és Neusee felett a' Regnitzbe szakad.

Schwarzburg, Grófs. a' volt Német bir.nak felső Szászi ker. Két részre volt elosztva, az Alsó-grófs. Unstrutnak ész. tájjékiban, a' déli pedig vagy is felső Grófs. Saale fó és a' Thuringiai erdő között feküdt, és egy-egymástól 6 mfd távoztak. Ahhtó részei: a' Schwarzburgi Grófs. egy része a' Gleicheni Grófs.nak Gothai fő hatalom alatt, és a' Hohensteini urad. Lohra, Szász Kir. fő hatalom alatt; nagyságok öszveséggel 45 □ mfd tészen, 114000 lak. ész. részeit Harz hegységnek ágai, és nagy erdőségek borítják, termékeny része néki az ugy nevezett arany lapály. Déli vidékit a' Thuringiai erdős hegységek foglalják, mellyek

Digitized by Google

azonban elég termékenyek; főbb termési: tüzelő és épület fa bőségben, gabona, kövés bor, len, gyümölcs, 's jó rétek, ezekben nagy sereg szarvasmarhák 's juhok; só, vas, galicz, büdöskő, márvány 's porczellán agyag; erdői külömbféle vadakkal tellyesek. Az ész. részt Helbe, Vipper, Helme fók, délit pedig Saale és más több vizek nedvíttik. Lakosi luther. vallásúak, és a' földmívelésen, marha tartáson, 's banyászáson kivül külömbféle fabr. is mívelnek. Most ezen meghercz.sitett Grófs. két ágakra: Schwarzburg-Sonderhausen, és Schwarzburg-Rudolstadtra vagyon osztva. Schwarzburg-Sondershausen birja az alsó Gróf s.ból: Sondershausen, Keula, Scherenberg, Klingen, és Ebelében tisztségeket, melly utolsó a' Szász Kir. fő hatalom alatt van, itt van Sondershausen fő vsa; az felső Grófs.ból Arnstadt, Kaefernburg, és Gehren tisztségeket bírja Arnstadt fő vsal; az egész térsége 23 □ mfd tészen 56000 l. Schwarzburg-Rudolstadt következendő tisztségeket bir a' felső Grófs.ból: Rudolstadt, Schwarzburg, Blankenburg, Ehrenstein, Paulinzella, Ilm, Leutenberg, Könitz és Seebergen a' Rudolstadt fő vsal; az alsó Grófs.ból: Frankenhausen, Arnsburg, és Strauszberg, tisztség. Frankenhausen fő vsal; ezeken kivül a' Stollbergi uraságal eggyütt birja Kelbra és Heringen tisztségeket, mellyek a' Szász Kir. fő hatalma alatt voltak.

Schwarzburg, vár Rudolstadt-Schwarzburgi Grófságban Schwarza folyó mellett a' Schwarz völgyében, épült köszikián, messze terjedő ki látással, familia házok a' Schwarzburgi Herczegeknek. Környéke ezüst és veres réz bányákat foglal.

Schwarzdorn v. *Dornbaum*, fó Caplandiában vagy is a' déli partok földeiben Afrikában, máskép Zöld fónak is neveztetik.

Schwarze-Elster v. is *fekete Elster*, fó víz Szász orsz.ban a' Meiszni ker.ben, ered a' felső Luzatia határokon, Mückenberg és Elsterwerda között Polsnitzal eggyesülvén áltfolya a' Szászi választó kerületet, és Wittenberghez nem messze Elbe fóba ömlik.

Schwarzenau, helys. Eder vize mellett Sayn-Wittgensteini Grófs.ban a' Westerwaldi hegyes erdőségben, vannak nagy harizsnya és szőr materiát késaitő fabrikái.

Schwarzenau, vs és hegyvár Austriai Ens alatt lévő tart.ban Cseh és Morva orsz. szélein, Pollhaim Gróf birtoka.

Schwarzenbach, helys. és kastély Helvetiában a' hajdani Toggenburgi Grófságban.

Schwarzenbach Saale mellett, mvs Bajor orsz. Main ker. ben 231 h. és 17000 l. kik pamut és len munkából élődnek, mellyel hasznosan kereskednek. Saale fón szép híd vezet által. Környékében szürke márvány, fénylő sárga sajtokkal töretetik. Van egy vas hámorja is.

Schwarzenbach, mvs Austriai Ens alatt lévő tart.ban Bécsi erdő alatt hegys. között Magyar orszi szélein,

Digitized by Google

118 h. egy pleb. uradalmi kastélya, és törvényszéknek lakhelye. Találni itt ónat is.

Schwarzenberg, Herczs. Bajor orsz. Rezat ker. hasonló nevű Herczegnek uradalma; 7 □ mfd téréségén 21000 l. számlál, van régi hegyvára, melly Schüsselfeld kis városhoz közel fekszik, és familia háza a' Herczegnek. Bővelkedik ezen uradalom tönkölyel, borral, gyömölcsel, 's nagy marha tartásokkal.

Schwarzenberg, régi kis hegyi vs a' Szászi ércz hegys.ben 1200 l. kik az itt találtató vas, ón, 's czin hámorban dolgoznak; széke egy bánya tisztségnek; közel ide látni egy magas köszikla csúcson épült kastélyt.

Schwarzenbergi csatorna, Cseh orsz. Budweisi ker. melly nagy mesterséggel több mídekre magas hegyek között vagyon ásva.

Schwarzenborn, vs Ziegenhaini Grófs.ban Hassiában két magas hegyek közül az egyik jeges hegynek neveztetik 90 h. és 600 l. Vidékiben jó timsó akna míveltetik.

Schwarzenfeld, mvs Bajor orsz. Regen ker. Schvarzach és Cab fók egyveledéseknél 75 h. 530 l. 's egy hámormüvel.

Schwarzenfels, kék festő müv Hanau Grófs. 30000 forint jövedelemmel.

Schwarzfluss-Indier v. *fekete folyói Indiaiak*, független Indiai nemzet ész. Amerikában.

Schwarzhammer, nagy vashámor Stajer orsz. Brucki ker. ben. Kapfenberg mellett.

Schwarzhofen, mvs Bajor orsz. Regen ker. 90 h. 530 l. kik szorgalmasson főkép lent mivelnek.

Schwarzes-Meer, Fekete tenger, v. Mare Nigrum, Kara-Denghisi rég Pontus Euxinus, Europa és Asia között fekszik, és az É. Sz. 40° egész 46-dik grádicsáig, a' kel. hosszúságnak pedig 45° egész 48 grád terjed; napnyugotról Románia és Bulgaria; ész.ról kis Tatár és Circasszia v. Cserkesz; kel.ről Mingrelia és Guriel, és délről Natolia, részint Török, részint Orosz tart.któl környékeztetik. Nevezetesebb révpartjai az Orosz részeken 1783-dik esztendő óta következendők: Taganrock, Kosolow, kiváltképen pedig Cherson és Odessa; a' Török részekben Constantinápoly és Sinope. Az Orosz és Austriai birod.makon kivül, most Angol, Francz. és Belgyiom osztályoknak is szabad hajókázás engedtetett itt a' Török Portától. Fekete tengernek neveztetett először a' Napkeletiektől, kik mindent, a' mi rosz és veszedelmes feketének hivnak, mivel pedig a' hajókázás ebben a' tengerben kivált a' tudatlan napkeleti hajósnaK valóban veszedelmes, innen mint rosz 's veszedelmes vizet fekete tengernek nevezék. Veszedelmessé teszik ritka révpartjai, rosz kikötő torkai, magos partjai miatt szeleinek dühössége, mellyek rövid, de felette veszedelmes hullámokat okoznak; ide járúlnak a' Duna, Dniester, Don és más vizek be folyásaik által eszközlött folyások. A' Feodosiai út, vagy is Konstantinápolyi csatorna (Thracicus Bosporus) által a' Marmorai (Pro-

Digitized by Google

pontia) tengerrel, a' Dardanellai szorulat vagy is Hellespont által pedigien a' közép tengerrel kapcsoltatik. Az egész feltére 4100 vagy mások szerint szinte 8000 □ mfd tészen. Számosak szigetei.

Schwarzkopfluss v. is *feketefő folyó*, (a' nagy és kis) vizek Caplandiában Afrikában a' tengerbe szakadnak.

Schwarz-Kasteleez, ör. ts és Lichtenstein Hercz. uradalmának fő helya, Cseh orsz. Kaurzimi ker. 160 h. egy kastélyal, esperesti pléb. templommal, és szép vadas kerttel.

Schwarzland, fekete orsz. ész. része a' fok környéknek Caplandiában, Soldanha és Helena vagy is Ilona öblök között, tulajdonképen egy Parókhia, mellyben a' templomon, és a' pléb. házon kivül csak szélyel szort gunyhók láttatnak és falut sem képeznek. Ide tartoznak a' majmokkal tellyes Pavian hegyek, a' Contre hegy hasonló nevü jószággal, a' Kabo hegy a' füves Zöldvölgy jó legelőkkel, a' Salzpfanne vagy is sósserpenyő erősség a' fekete fó torkánál. A' nagy és kis fekete hegyek.

Schwarz-Perigord, l. Perigord.

Schwarz-thal, fekete völgy, setétes 's Schwarza vizétől áltvágott völgy Schwarzburg-Rudolstadti Herczs. ben több falukkal, vágó malmokkal, és pörölyés müvekkel.

Schwarzwald, Fekete erdő, Nigra silva, nagy, erdös, 14 mfd hosszú, 4, 6 egész 8 mfd széles hegys. és tart. Baden és Würtemberg orsz. ban, nevét a' setét tölevéles erdőségtől, mellyel borittatik, kölcsönözi, a' felső és alsó Schwarzwaldra részeltetik. Legmagasabb hegyek itten e' következendők: Belcheu 4357, Blauen 3579, Kohlgarten 3792, Rohrkoph 3633, Stockberg 3358, Marzeller Egarten 2898, Kaltennbron 2400 láb. a' közép tengert felül haladják; ezeken kivül jegyzést érdemelnek az Athalm és György hegye Reutling mellett, Rotweil mellett a' Heuberg v. is Szénás hegy; az Herdtfeldi hegy Bilwangen környékében, a' Kandelberg, Stolenberg, Roszkopf, Todnauerberg, a' Feldberg, a' Kniebis, a' hideg Herberg, 's a' t. A' tart. ambár elég hideg, még is elegendő gabonát terem, de kiválképen nagy benne a' marha tenyésztetés, mellyből föképen élődnek lakosi, készitenek külömbféle fa edényeket is és sok fa órákat, mellyek szint Amerikába is vitettnek, fával és kőszénnel kereskednek. Kevés falukat lehet itt találni, hanem többnyire szélyel szort, magánossan álló házakat 's udvarokat szemlélhetni. A' híres Moreau' sereginek visza vonúlásokkor 1796 ban sokat szenvedett az egész Schwarzwaldi tájj. Ettől az erdőtől veszi egy Würtembergi ker. vagya is orsz. biróság maga nevezetét.

Schwarzwald, a' Thüringi erdőnek egyik része, melly ész.nak a' Hennebergi határok felé Suhl vsal, Georgenthali tisztséggel, és Schwarzburg-Sonderhauseni Grófsággal határos. Az ott lévő tisztség is Schwarzwaldnak neveztetik és a'

Digitized by Google

Szász-Gothai fő hatalom alá tartozik.

Schwarzwasser, Lengy. Strumie (49° 56′ É. Sz.) kis vs Austriai Silesiában Teschini ker. Burkus orsz. szélein, és a' Weichsel fó mellett, 150 h. és 1250 l. kik Silesiai-Lengyel nyelven beszélnek, és közel 500 posztó csiná-lásból, a' többiek pedig földmíveléséből élődnek; van egy kath. plób. temploma, 's iskolája, egy Csász. Kir. vámháza, 1 ispitálya és egy uradalmi majorsága.

Schwarzwasser, kis fó Silesiában, ered a' Bunzlaui Königsheyde hegyekben, által futja a' Liegnitzi Herczs. és Liegnitzhez közel a' Katzbacchal eggyesül.

Schwarzwasser, kis fó a' Szászi ércz hegys.ben, ered Johanngeorgenstadt felett, innen lefolyván Au mellett a' Schneebergi Mulde fóba ézakad; még egy hasonló fó mégyen Szász orsz. Torgau mellett, és ettől 1 órányira az Elbe fóba ömlik.

Schwatz, Sevacium, (47° 3a′ 50″ É. Sz. 29° 19′ 45″ K. H.) mvs Bajor orsz. Inn ker. fó mellett 9000 l. vannak ólom, ezüst és réz mühelyei, süveg kézmívei; a' környékben találtatnak fél drága kövek is, mellyek itt köszörültetnek. Széke az országbéli törvényszéknek. 1809 Majusnak 15-dik napján bé vétetése alkalmával közel egészlen le égett.

Schwéd ország, Svecia, hénnyi nyelvben: Swerige, Európának ész. részeiben, a' hossz. 29 és 41 a' szél. pedig 55° 20′ és 70 gradicsa között fekszik. Napnyug. ról és ész.ról határos Norvegiával és a' Kattegáttal; kel.r. Oross bir. és a' Botniai öbölel, délről a' napkeleti tengerrel. Nagyságát, ide nem számlálván az újonnan nyert Norvegiát, és ki rekesztvén, egyszersmind az elvesztett Finniát, és Lappon orsz. részeit, mint egy 10000 □ mfd lehet becsülni; népessége 2347000 mégyen.

Föld.e. Tartománya felettébb hegyes; ész.nak terjednek hi a' Skandinaviai havasok, mellyeknek tetejek 10000 lábnyi magosságot is meghaladnak fő ágai ezeknek a' Sevei hegységek, mellyek ész.ról délnyug.nak és délnek-le ereszkedvén Norvegiát Svéd orsz. tól választják, és Schonen tart.ban végződnek, szélességek némely helyeken 8—10 mfdnyi, durva, kietlen meredek, köszíklás havasok, és csak alsóbb részeit fedezik erdőségek. Tenger partjai öblökkel, fokokkal 's szigetekkel tellyesek. Belseiben a' ritkás szántóföldek, homokos's kövecses sovány tart.kal; a' kövér legelőt nyújtó vidékek mocsáros rétekkel, a' nagy tavak 's mocsárok téres erdőkkel változnak.

Vizei: a' keleti vagy Baltikumi tenger, a' Botniai nagy öbölel, és a' Sund szorulattal. Tavai számosak: a' gyönyörű Maelartó, Hielmartó, Wener, Wetter, Pejende és Saima tavak. Fói közül jelesebbek: a' Göthaelf, Motala, Dalelf, Ængerman fó, és a' Torneälf, melly a' mellékes Muonio fóval a' mostani Svéd országot az Orosz bir.tól választja. Mesterséges fói közül az Arhoga, a' Trohaetta, és a' Ströms-

Digitized by Google

holmi csatornák nevezetesebbek.

Levegője Svéd orsz. nak, fekvése szerint külömbféle: déli részében mérséklett, ész.ra, kivált télben, igen hideg, de száraz, tiszta 's egészséges, innen közönségesen lakosi nagy kort érnek, 100 esztendős 's idősebb őszek itt nem ritkaságok. A' tél már Octoberben kezdődik és egész Májusig, ész. felé Juniusig is eltart; közép részeiben 5—6 délfalé csak 2—3 grádics esik le közönségesen a' Reumur melegmérője a' fagyponton alól. Hosszú éjszakáit télben a' hold, csillagok 's a' hó világosítják. Tavaszi napokat itt nem látni; ezen idő tájt havas essők, hideg komor napok foglalják, és e' minálunk leggyönyörűségesebb részt ott legkellemetlenebbé változtatják. Bé következik a' rövid, de szép, tiszta 's meleg nyár, melly azonban némelykor türhetetlen hévséggé változna, ha a'' hives naphyugoti szél nem mérséklené; okozzák ezen hévséget a' hosszú napok, mellyek déli részeiben 18, ész. felé pedig 24 és több órákig, sőt közel 2 holnapokig is tartanak, ennek folytában sarjadzanak a' fák, kelnek, nevekednek és érnek a' vetemények, 's gyümölcsök, felettébb hamarjában egymásután, úgy hogy 6—8 hetek után a' vetéstől következik már az aratás. Az ősz, melly a' nyárnak végső részét látzatik lenni Svéd orsz.nak legkellemetesebb esztendő részei közül való, nagyobb részint meleg, száraz, és közel minden ködtől ment tiszta napok járnak, a' levegő tiszta 's felettébb kellemetes, a' kék eget ritkán borítják fellegek, mindazonáltal ez csak September végéig tart, már Octoberben, sőt némelykor még Septemberben is hideggel, hóval 's faggyal bé köszöntenek a' téli napok. Egdörgések itt igen ritkák; földindulások csaknem ismeretlenek, nem külömben a' tűz okádó hegyek is.

Termése i. Bővelkedik külömbféle, felettébb sok halakkal, kiváltképen hering, gadócz, ángolna, lazacz, tok, félszegúszó, 's töke halakkal, tengeri rákokkal, vízi csigákkal, és fókákkal, ezekből áll a' köz Svédnek, 's kivált a' szegény Lapponnak minden napi eledele. Szarvasmarhája 's júhai, nem külömben sertése is, és lova elég vagyon, ámbár mind apróbb fajból való. Találni kecskéket is. A' Lapponok, iram szarvasokat is tartanak. Vadak közül: szarvasok, őzek, nyúlak, jávorszarvasok, medvék, farkasok, rókák, vidrák, hölgymenyétek 's a' t. találtatnak. Gabonája déli vidékiben ugyan elég terem, de az orsz. szüksége kipotolására mégsem elegendő, innen külföldről kénszerítettnek gabonát béhordani; termesztenek lent, kendert, hajdinát, elegendő gyümölcsöt, kevés dohányt, de bor nélkül szűkölködnek, szőllőtőkék az egész orszban csak egyedül Lund mellett ritka növevény gyanánt, valamint nálunk Szepes Várm.ben Lőcse mellett míveltetnek, fája bő

ségben

ségben van; főznek sok hamúzsirt is. De minden gazdagsága bányáiban áll, leggazdagabbak ezek között vas és réz bányái, mind kimérithetetlen bőségekre, mind pedig ezen érczeknek minéműségekre nézve, a' Svédi vas Europa' legjobb vasának tartatik, és mindennémü dolgokra használható, leggazdagabb bányái találtatnak Upland tart. ban Danemora vidékiben. Ezüst bányák Westmannland tart.ban míveltetnek. Kevés arany is találtatik Smaeland tart.ban. Ezeken kivül van: büdösköve, timsója, gálicz köve Nerike tart.ban. Köszene Schonen vidékiben, márvány-malom-'s épitésre szolgáló köve; sót valami keveset a' tengeri vízből főznek, a' többi ugy hordatik be külföldről. Ásványos forrási is számosak, közel 360 ismértetnek; ezek közül legnevezetesebbek a' Medivi és a' Lokai ferdők.

Lakosai: Svéd orsz. nak három nemzetekből állanak: Svédekből, Finnusokból, 's Lappanokból, kik egymástól nem kevésben különböznek. A' Svédek származnak a' régi Német-Celticus, vagy is Gothusi népektől, közelről rokoni a' Dánoknak és Norvegusoknak, a' mint ezt természeti 's erkölcsi karakterjek, és nyelvek mutatja; legszámossabbak, és ők formálják az uralkodó nemzetet, szép rendes testállással, közép szerü nagysággal, 's nagyobb részint szőke hajakkal birnak, testek tartós és egéséges megkeményedett izmos tagokkal, a' mint ezt hideg éghajlatjok hozza magával, dolgos 's jó szívü emberek, haza, szabadság és vendég szeretők, hideg komolyságokkal vidámság 's társaság kedvellés egyveledett, bátor szivü vitézek, hajlandók minden némü tudományokra 's művekre, és kiváltképen éles mély itélettel birnak. Mindennapi eledele a' köznépnek kemény rozs kenyér, melly az egész ház számára esztendőt által csak egyszer süttetik és csak legény vastagságú, mellynek olly keménynek 's száraznak kell lenni, hogy az evés között ropogjon 's pattogjon, más kép nem tetszik az a' Svédi parasztnak, ehez járul sajt, irosvaj, téj, száraz sóshalak, 's némelykor ha környülállások engedik hús is. Az éget bor, ital, mint más hideg tart.kban, ugy itt is nem csak főtesti gyönyörüsége a' pórságnak, hanem még a' közép rendbéliek nagy részének is kedves hajlandóság tárgya; millyenek légyenek következései mind az egéségre, mind az erkölcsre nézve könyen képzelhetni. Mindezeket az orsz.ban szólyel szórt Finnusokról 's Lappanokról is lehet érteni, kik a' tulajdon Finnia orsz. ból, melly most az Orosz bir alatt vagyon, be vándorolván a' Svédekkel össze olvattak, és ezeknek szokásaikat, életmodjokat is nagyobb részint felvették; a' kik még a' Svédekkel nem közösültek, mint ezt az ész. tart.kban találni, azok alacson termettel, barnás sárga test színnel, lapos ábrázattal, be esett orczákkal, sárgás és

Digitized by Google

feketés barna hajakkal különböznek a' Svédektől. Uralkodó vallás a' Lutherana; de 1778-dik ólta kat. ref. és ó-hitűek is türetnek némelly feltételek alatt, tudniillik: hogy minden tisztségektől kizáratva légyenek, más vallásra téríteni, klastromokat építeni, valamint is vallásbéli külső gyakorlásokat p. o. processiokat nyilván tartani ne merészeljenek. Az uralkodó vallásnak egy Érseke, ki egyszersmind az orsz. Primása 's Upsalában lakik, és 11 Püspökségei vannak, mellyek öszveséggel közel 190 Praepostságokat és 1300 ekkleziákat foglalnak. A' kath. nem külömben a' ref. is csak főbb vsokban találtatnak, és birnak templomokkal. A' tenyésző zsidóság innen se maradt ki, Stokholmiában sinatjok van; Gothenburgban is találtatnak, de csak kevés számban.

Az uralkodó hatalom meghatároztatott Fejedelmi, és a' férfiú ágban örökös. Mostani Kir. IV Gustáv Adolf. A' nemzeti rendét teszi a' Nemesség, ennek jusaival bír a' papi rend is; a' parasztság szabad földes urainak jószágait árendába birja. Az országi gyülésekben a' Nemesség, a' papirend, és a' vsok 's helységek követi foglalnak helyet, de mind ezeknek, valamint a' Kir.nak is Luth.nak kell lenni; jussok van a' Kir. helyben hagyásával új törvényeket hozni, a' régieket megmásolni vagy eltörleni, az orsz. terheit 's kivánságit a' Kir. eleibe terjeszteni, és ha a' férfiú ág kihalna, Királyt választani; ez magát Svédek, Gothusok 's Vendek v. Vendusok Királyának, Norvegia örökösének, Schleswig, Holstein, Stornmarn, és Ditmarsen Her.nek, Oldenburgi és Delmenhorsti Grófnak, irja. Az orsz. czimere: négy részekre osztott paizs, mellynek első és utolsó negyedjében három arany koronák kék mezőben, a' második és harmadik negyedben pedig egy veres koronás oroszlány a' három fó vizeken lévő ugrásában láttatik, arany mezőben. Közép paizsban áll a' Schlesvigia-Holsteini, és ennek szívében az Oldenburg-Delmenhorsti paizs. Két arany oroszlányok tartják a' paist; mellyet felül a' kir. korona fedez. Legöregebb fia a' Kir.nak korona Herczegnek, a' többiek örökös Hercz.nek neveztetnek, 's némely tart.nyok neveit viselik, de minden ezekre nézve való jus és hatalom nélkül. Vitéz rendei közül legjelesebb a' Szeraphinek-rende, melly csak fejedelmi személyeknek, és az orsz. legfőbb tiszteinek osztogattatik; áll az úgy nevezett Sz. András keresztjéből mellynek közepén Svéd orsz. czimere I. H. S. betűkkel láttatik. Négy szegleteiből a' keresztnek négy arany Szeraphin fejek bújnak ki szárnyaikkal, és ugyan annyi Patriarkai keresztekkel. Ezen rendnek gondviselése alatt vannak minden ispitályok 's más kegyes intézetek, mellyek az orsz.ban találtattnak. Ezt követi az Északi csillagrendje, evel jutalmaztatnak a' polgári érdemek,

Digitized by Google

ez áll 2 hegyü görög keresztből, mellynek négy szegletein négy koronák, és felül a' kir. korona láttatik, közepén kék golóbis az öt szegletes fejér ész. csillaggal, ezen felül irással: Nescit Occasum. A' katonai érdemeket jutalmazza a'Kard rende, ennek jele kéthegyü Sz. András keresztje, közepit kék golóbis, három koronák, és egy keresztül fektetett kard ékesiti, nem külömben a' kereszt hegyein koronák és kardok láttatnak; felül írás: Pro Patria. Negyedik a' Vaza-Rende arany pántlikával kötött arany kévécske: Gustave III Fondateur: francz. felül irással; evel a' művekben, gazdaságban 's kereskedésben tett érdemek jutalmaztatnak. Mind ezek nek fő mestere maga a' Király.

A' Svédi Nemesség három oszt.ra részeltetik: az elsőben vannak a' Grófok 's Bárók; a' másodikban a' Lovasok maradéki a' hajdani ors. Tanácsnokinak, ész. csillag és kard-rendek vitézinek; a' harmadikban vagyon a' többi al nemesség. Privilegyiumjaik csekélyek. A' Kir.nak egyedül van jussa nemesíteni. 1795-ben a' Svédi Nemesség száma 11934 találtatott.

Az ors. jövedelme, Finnia elvesztése előtt 10—11 millio forintra becsültetett; adósága 40 millio for. mégyen. Hadi ereje 1807 évben 56700 emberekben állott, a' Finniai szerencsétlen háború után 1809-ben 25000 szállott, most ismét régi állapotjában vagyon; a' gyalogság 45000, a' lovasság 5000, pattantyúsai 3600, a' Kir. testőrző sereg 128 emberekből áll, ide nem számlálván a' tiszteket és a' kat. ácsokat. Puskapor malma, golobis és ágyúöntő műhelye öszveséggel 18 számláltatik, sokkal több fegyver fabr. Tengeri ereje (1808) 20 lineabéli hadi hajókból, 16 fregatokból, és más apróbb közel 200 lapos hadi hajókból állott; az első rendü hajóknak nyugvó helyek Karlskrona révpartja. 1796 eszt. ólta katona iskolája is vagyon.

Fabrikái 's kéz müvei sarjadzásban vannak; múlt századnak végén (1795) a' fabrikások száma 2481 volt, 21500 munkásokkal; ezek közül selyem fabrikái 64, selyempantlika fabr. 20, selyem harisnya fabr. 18, posztó fabr. 96, pamut 's vászon fabr. 30, vitorla vászon és karton fabr. 22, 's a' t. öszveségessen az ezekben készített portékák értéke közel 3 milliom forint. ment; mindazonáltal ezekből semmi sem vitettetik külföldekre, sőt némely fabr. az ors. szükségeire sem nyújtanak elegendő portékát. Mesteremberek 33061 legényeikkel 's inasaikkal öszvességgel 53000 találtattak. A' bányákból 68000 ember élődik, mellyek ámbár nem olly bőségben mint régen nyújtják az érczet, mindazonáltal még is Svéd ors. gazdagsága' kútforrásának mélján lehet állítani, érdemes leszen jövedelmeinek apróbb előszámlálása: arany bányája csak egy van Ædelförs környékében, igen csekély, még a' kölcséget sem fizeti ki, 5 esztendők

Digitized by Google

alatt csak 44 mark 's 10 lat aranyat adótt; ezüstbányái közül legbövebbek a' Salaiak, évként 2730 márk ezüst. nyújtanak. Rézbányáinak száma 27, ezek esztendönként 30000 mázsa rezet adnak, mellyből az ors. ban közel 20000 mázsa sárga réz drót készíttetik. Számos vasbányái esztendönként 2 millio mázsa öszve olvasztott vasat nyújtanak, ezekből mint egy 1440000 mázsa rúdvasak csináltatnak, a' többi külömbféle vas fabrikákban vasmacskákra, ásókra, fejszékre, 's szegekre elkél. Timsót főző háza 7 találtatik, mellyekben esztendönként 100—120000 mazsa timsó főzettetik. Salétromból alig nyernek 6—7000 mázsát. Belső kereskedése csekély népessége miatt, éppen nem szembetünő; de annál terjettebb a' külső vagy is tengeri kereskedés, és az ors. nagy előmeneteléreszolgál, 1805 ben 1003 kereskedő hajókat számlált, mellyeknek vitorláik szerte széllyel a' keleti 's ész. tengerben, ész. Amerikában, közép tengerben, sőt Chiniában is látatnak. Előmozdítják tengeri kereskedésit két hajózást tanító iskoláik; és a' gyámoltalan hajósok számára állított ispitályok. Kivitel portékái: vasból, rézből, sárgarézből, kevés aczélból; kümbféle fa portékákból, ugymint deszkákból, gerenda fákból 's a' t. timsóból, szurokból, vászonból, márványból, bőrökből, hamuzsirból, kevés gáliczból 's mészből, halzsirból, és kivált sok száraz halakból áll; mind ezeknek öszveséggel véve hét nyolczad részit csak csupán a' vasportékák foglalják. Be hordatnak: gabona, bor, égetbor, só, déli drága gyümölcsök 's füszerszámok, dohány, pamut, gyapju 's t. efél. a' nyereség Svéd ors. részin áll. A' kereskedők száma 18200 mégyen. Országi kereskedő ház v. bank Stokholmban találtatik. — Mértékjei külömbfélék: 10 23/56 Svéd mfd mégyen az Egyenlítő körnek egy grádicsára.

A' tudományok 's szép művek virágzásban vannak: előmozdítják ezt számos tudós társaságok 's Akademiák, az elsők közül való: a' Kir. tudományok társasága Upsaliaban; a' Nevelésre ügyelő társaság ugyan ott, a' vallást, és a' kereszténységet terjesztő társaság Stockholmiában; Academiai közül a' Nemzeti Academia Svéd nyelvnek, ékessen szollásnak 's a' versköltésnek csinositásában fáradoz. A' szép tudományok Kir. Academiája Stockholmiában. Ugyan ott festő 's kép faragó Academiák is találtattnak. Tudósi közül csak az egy halhatatlan Linnaeust említem. Három Universitásokkal, több szép gyüjteményes szobákkal, csillagvizsgáló tornyokkal, könyv tárokkal, 's könyvnyomtató műhelyekkel bir; az utolsóknak száma öszveséggel 40 mégyen. Ezeken kivül minden püspöki vsban Gymnasiumot, más helyekben pedig alsóbb iskolákat találjni.

Schwéd ors. most 4 fő tart.kra oszlik a' mint következnek: Tulajdon Své-

Digitized by Google

czia, Gothland, Norland és a' Svécziai Lappon orsz. kra, mindeggyike ezeknek több megyékre vagy is kapitányságokra részeltetik. Ide tartozott a' Svecziai Pommerania is Rügen szigettel, de a' Kieli békesség szerint, melly 14 Februar. 1814-dik esztendöben véghez ment Daniának Norvegia helyett által engedtetett. Norvegia most már Svéd országgal egybekapcsoltatott. Lásd Norvegiát.

Schwéd tartomány, eggyik Swed orsz.nak 4 állító részei közül, határos Gothlandal, 's Norvégiával; fekszik Maelar 's Hielmark tó környékiben. Keresztülfolja Dalelf vize; hegyes és erdös tart. terem kevés gabonát, fával 's hallal bövelkedik, hegyei gazdag vas és réz bányákat foglalnak. Felosztatik 5 megyékre, mellyeknek neveik: Upland, Vestmanland, Dalarne, Nerike, és Södermanland. Fő vsa Svéd tart.nak, valamint is az egész Swéd orsz.nak Stokholm.

Schwéd, uj, tart. igy nevezteteti egykor Neuyork, és Neuyersee tart. ész. Amerikában, mivel a' Svédektől találtatott fel, most egyesült ész. Amerikai Statusok része.

Schwédi szúr, veszedelmes kőszikla Stockholm előtt a' tengerben, mellyen a' legkissebb vigyázatlanság hajótörésbe kerül.

Schwedler, mvs Szepes Várm. Tiszán innen Gölnicz fó mellett Vagendrieszel, és Remete között, kath. és luth. templomokkal, rézbányával, és bánya hivatallal.

Schwedt, vs a' Brandenburgi Ucker Márkban, Odera vize mellett 310 h. és 2900 l. Van egy ékes kastélya, dohány, keményítő 's hajpor fabr. A' vs mellett látni a' szép mulató Monplaisiri kastélyt, és az Odera vizében fekvő gyönyörüséges barlangot, melly a' száraz-zal hid által kapcsoltatik.

Schwefelberg, Brimstonehill, hegy az Angolok Sz. Kristóf szigetjében napnyug. Indiában, ennek csúcsán találtatik egy barlang, mellyből sok büdöskövet szednek, 's szüntelen füstöl.

Schwefelberg, tüz okádó hegy a' Francziák Gvadelaupe szigetben nyug. Indiában, mellynek nyiladékjaiból szüntelen vastag, fekete 's szikrákkal eggyveledett füst emelkedik fel.

Schweidnitz, Herczs. alsó Silesiában, határos délről Cseh orsz. ész.nak Breslau és Liegnicz Herczs. kel.ről Brieggel, és napnyug.ról Jauerrel; nagysága 48 □ mfd tészen, mellyen 198370 l., számláltatnak; földe hegyes ugyan, de még is termeszt gabonát, tart jó szarvasmarhát, 's juhokat, kőszénnel bövelkedik. Fő vs benne:

Schweidnitz, Suinarium, (50° 47′ 8″ É. Sz. 34° 16′ 30″ K. H.) fekszik hegytöviben Weisztricz mellett, a' keleti tenger felett 778 lábakkal, 650 h. közel 8000 lak. számlál és jól meg van erősitve; több fabr.kal, ugymint: selyem pamut, bör, vászon, papiros 's a't. Kereskedik vászonnal. Környékiben egy rézhámor is találtatik.

Schweina, mvs Hennebergben

Digitized by Google

Meiningi részben 175 h. Kobált értz bányával, Altenstein várral, Liebenstein ásványos forrással 's ferdővel.

Schweenfurt, Suevofurtum, Trajectus, Svévorum, vs a' Würzburgi N. Herczs. Main fó mellett 879 h. 's 6360 l. kik marha tartásból, vászon fabr. föld 's szőlő mivelésből élnek; vannak leány 's polgár iskolái.

Schweinitz, helys. Cseh orsz. Budweisi ker. 210 h. egy kath. pléb. temp. mal; pálinkát égetnek 's marhával kereskednek.

Schweinitz, vs Szász orsz. Vittenbergi ker. a' fekete Elster fó mellett 127 h. 600 l. szép szőllő míveléssel.

Schweinsberg, vs felső Hassia-Ohm fó jobb partján 110 h. és 612 l.

Schweinwart, mvs Austriai Ens alatt lévő tart.ban Manhardtsberg alatt való negyedben, Hochleitenhez közel, szép uraságí kastéllyal, pléb. Sz. Egyházzal 's 187 h.

Schweitz, l. Helvetia. Pótolékúl tudni való, hogy ezen egyesült Statusnak 1815-ben hadi ereje állott 38224 emberből; 114 ágyúkból, 572 munitiót és lávetet vonó szekerekből, 2756 lovakból. Ezekhez állítottak az uj kántonok: Wallis 600 Neufchatel 500 Genf, 300 katonákat, Svajcztól elszakasztattak, nevezetesen a' Graubündten kant.tól Vetlin, Worms, és Kleven kerületek; hozzá járultak, nevezetesen Genf kant.hoz némelly környék helységek Szabaudiából, és Fr. orsz.ból csere által. Svájcznak eddig Constántzi Püspökség tartozó kantonjai ezek: Uri 7465 Schwytz 23919 Unterwalden, Ob dem Walde 7158, Luzerna 74212 Glarus 2119. Zug 10516, Solothurn 6517, Appenzell Inner Rhoden, 7180, Sz. Gallen, 47576. Aargau 28995 Turgau 14364, Zürich 644, Schafhausen 186; öszveséggel 239370 kath. hírek. Ezeknek számára most Luzernában készíttetik püspökség.

Schweiz, v. *Schwyz*, Helvetiának mostani 21 kantoni közül eggyik, 's egyszersmind a' legrégiebbek közé tartozandó, fekszik Glarus, Sz. Gallen, Zürich, Zug, Luzerna, Unterwalden és Uri kant. között; nagysága 22 □ mfd foglal, 31000 l. Levegője nagyobb részint mérséklett, de némelly részeiben nagy 's tartós hidegek uralkodnak. Tartománya magassan fekszik, több hegységek hasítják, mellyeknek azonban tetejek 7000 ölet meg nem halad, és nem is találni köztök jegeseket, ezek között a' gyönyörű völgyeket, kellemetes pá'sitos réteket, termékeny szántó földeket, víg szőllő hegyeket, jó gyümölcs fákat, kövér pántlikás Schweiczi teheneket szemlélni felettébb bájoló az eggyügyű természetet szerető emberek. Jelessebb fói: a' Sihl, Linth, Muotta, és az Aa; tavai közülbelseit borítja a' Loverzi, vagy Lauerzi tó, Zúgi Zürichi, és Vierwaldstadti tavak csak határit nedvítik. Hegyei közül a' Ruffiberg, és a' Rigiberg nevezetessebbek. Fával, marhával, vadakkal 's halakkal bővelkedik. Lakosi mind kath. 's mar-

Digitized by Google

ha tartásból élnek. Sokat be hoz nékiek a' selyem bogár tartás is. Fabrikásokat kézmíveseket itt nem találni. Ez a' kanton fizet a' köz Társaság Cassájában' 3012 Schweiczi-frank, és 301 legényt állít a' köz hadi erőhöz. Nem rég: Gersau, küsznacht, Einsiedeln, Hófe, March, és Reichenburg uradalmak ide csapattattak Fő hely benne

Schweiz v. *Schwyz*, szép 's vsi módon épült hely igen gyönyörű hegyes tájjékban Mythenberg töviben 5000 l. több díszes 's nagy épületekkel, ezek közül kiváltképen a' szép új pléb. Sz. Egyház, a' Nevendék, fenyíték, 's betegek házai, és 2 klastromok tündöklenek. Jegyzésre méltó a' Hedlingi pénz gyüjtemény is. Itt mutogattatik II Julius Pápa zászlója, mellyet 1512 e' felül irással: Hitnek oltalmazóji, küldött a' Helvetáknak.

Schwellendam, v. *Zvellendam*, tart. Cap orsz.ban Afrikának délkeleti szélein a' tenger mellett, 1798-ban számlált 6663 l. Áll csupa arendába vett jószágokból 's következendő ker.kre oszlik: Schwellendam, a' Schwellendami völgy és Gauritz fó között, ennek részei a' fótól, mellynek partjain feküsznek, kölcsönözik neveket; Kango, Zwarteberg, Trada, Droogeveld, vagy Mosselbay, Antiquas vagy Hutniquas, Plettenbergsbay, Elefant-folyó-földe, Kamnaasie, a' Hosszú völgy és Sizikamma.

Schwellendam, ker. főtisztség vagy kapitányság, és fő hely hasonló nevű tart.ban Cap orsz. Afrikában. Feksszik termékeny kies völgyben az úgy nevezett: Bival vadászat fó mellett. A' hely 30 h. pléb. templomból, 's a' ker.béli fő tiszt rezidentiájából áll, ehez egy szép gyümölcsös kert és szőllő tartozik. Közel ide találni a' kellemetes 's bőterméső nádas völgyet (Rohrthal) és az ugy nevezett Nagyatyai bokrokat (Groszvaters busch) mellyek szép erdöt képeznek, egy meleg ferdővel.

Schwelm, (51° 17′ 28″ É. Sz. 24° 56′ 16″ K. H.) vs a' Burkusi Márk Grófs.ban hasonnevű patak mellett, 232 h. és 2000 l. kik katholikusok, luth. és ref. mind eggyiknek tulajdon templomok. Vannak vászon, pamut, pántlika fabr. Kereskedése is nem csekély. A' vstól fél órányira ásványos forrásokra találni.

Schwendburg, Offenburg, Offenbánya, vs Erdélyben, alsó Fejér Várm. jelessek az arany, ezüst és ón bányái, piskolcz művel, és olvasztó kemenczéi.

Schwenningen, falu Würtemberg orsz. felső Neckari ker. 2500 l. Neckar fónak forrásánál, melly itt a' mezőségben ered, és azonnal annyi források által nagyobbittatik, hogy már 1/4 órányira több malmokat hajt. Találni a' környékben több büdös köves forrásokat, mellyek között nevezetesek az Ankenloch és a' Torfmoor.

Schwentina, folyó víz Dániában.

Schwentnitz, urad. és falu Silesiában Nimptschi ker. jók a' márványbányái.

Schwerin, Suerinnm, (53° 43′ E. Sz. 29° 11′ K. H.) fő vsz

Mecklenburg-Schwerini N. Herczsk. fekszik egy nagy szigeten, hasonló nevű tóban, számlál 984 h. és 10000 l. Széke a' N. Herczs. fő tisztjeinek. Posztó és bojhos darocz szövő székekkel. A' Kaninchenwerder szigeten épült a' Fejedelmi vár és Palota.

Schwerin, vs a' Burkusi Posen Hercz. Obra és Warte fók között, a' hol tudniillik amaz ezzel egyveledik 345 h. és 3290 l. kik közül 800 a' zsidó. Van egy posztó fabr.

Schwersenz, vs Poseni Hercz. Burkus orsz. 356 h., 2270 l. kik posztó fabr. munkálkodnak.

Schwerta, falu felső Luzatiában Bauczeni ker. 340 h. és 2270 l.

Schwertberg, mvs Austriában Ens fó felett lévő tart. a' Mühl fertályban Aist fó mellett, van egy kastélya, plébja. Vidéke termékeny.

Schwerte, kis vs Márk Grófs. Ruhr fó mellett, drottal és más vas portékákkal kereskedik.

Schwetz, Lengy. Sviecie, vs Napnyugoti Prussziában, Weichsel fó mellett, a' hol ez az ugy nevezett fekete víz fót magába foglalja 250 h. 2340 l. egy régi kastéllyal, selyem fabr. timárok 's fazekasok számossak. Gabonával 's gyapjúval kereskedik.

Schwetzingen, (49° 23′ 4″ É. Sz. 26° 14′ 34″ K. H.) mvs a' Badeni N. Hercz. Neckar ker. 2060 l. Szép benne a' Fejedelmi mulató Palota, és a' gyönyörűséges kert. Innen csatorna által közösül Rajnával a' kereskedés.

Schwezur, l. Scheresur.

Schwiaja, mellékes fője a' nagy Volga vizének Orosz bir.

Schwiakul-Paul, vár Tauria Helyt. Orosz. bir.ban.

Schwichelde, falu 's praebenda Hildesheimi Hercz. 58 h. és 330 l.

Schwiebusz, ker.béli vs alsó Szilesiában Schvemme fó mellett 477 h. és 3000 l. Van egy luth. templ. régi vára, jó posztó kézmívei, termékeny kertjei 's szőllő hegyei. A' hasonló nevű ker.nek 12 1/2 □ mfd nagysága, lakják 14200 lelkek.

Schwihau, Swihow, helys. Cseh orsz. Klattaui ker. Bradlanka fó mellett 135 h. egy kath. pléb. templ.

Schwimburg, l. Gerdauen.

Schwinge, fóvíz Bremában, mely Stade mellett Elbe vizébe szakad.

Schwöchat, l. Schwaechat.

Schwoika, falu Cseh orsz. Leutmericzi ker. van szőnyeg fabrikája.

Schwülme, kis folyó Calenbergi Hercz. mely Solinge hegyből eredvén, eggyesül Aale folyóval, és Lippoldsburg vidékiben a' Weserbe ömlik.

Schwuntnik, falu Galicziában, Bochnia kerül. lakják csak nem merő kovácsok, vas portékái messze elhordatnak.

Schwyz, l. Schweiz.

Schwydlowice, vs uj Lengyel Kirs. Radomi oszt. 200 ház. 's 1500 lak. kik között számos a' zsidóság, rúd 's öntött vassal, fával, malom 's köszörű kövekkel, mészszel, gabonával, égett borral, bőrökkel eleven kereskedést üz.

Sciaca, Thermae Selinuntiae, vs Siciliában Val di Mazzara tartom. fekszik a' dél

partokon 9500 lak. van jó révpartja, 's gabonával kereskedik.

Sciati, Sciatus, sziget Archipelagusban, mely a' Macedoniai Verlichi foktól csak egy mfdnyi csatorna által választatik; népessége felettébb csekély, mivel a' tengeri tolvajok rablásinak nagyon ki van téve. Révpartjai számosak, ezek között legjelesebb a' Szent György révpartja, közel ehez fekszik egy hegyen a' hasonló nevű vs.

Scigliano, vs innensö Calabriában Nápoly orsz. 5620 lak.

Sciglio, másképen Scylla, erösitett vs tulsó Calabriában, Nápoly orsz. fekszik hasonló nevű fokon, Sicilia keleti csúcsának által ellenébe, számlál 3000 lak.

Scilly, falu Hibernia Cork Grófs. Kinsale folyónak tulsó partján, Erzsébet Kir. alatt történt Angoly szálítványnak köszöni eredetét, halászattal leginkább foglalatoskodik.

Scilly Islands, les Sarlingues, nagy csoport sziget, 145 apróbb 's nagyobb szigetekből áll, de lakosokkal csak 6 bir, feküsznek Angoli Cornwallis Grófs. partjaihoz közel, és czinben gazdagok, 1500 lak. nagy részint halászatból tengödnek. Fő sziget közöttök S. Mary.

Sciolta, Solta sziget a' Spalatroi öbölnek bémenetelén, csak nem egészen népetlen, földét nagy erdőségek borítják, mellyekben iszonyú sok vipera kígyók tartózkodnak. Jó mézet termeszt.

Scios, l. Chio.

Sciocco, Pioved Sacco, vs Lombardi-Velenczei Kir. Sciocco folyó mellett, mely Brenta vizével egyesül.

Sciplone, Sepione, kis vs Piacenza Herczs. az ott találtató sós víztől Salso Scipionenak is nevezetik.

Sciro, Schiro, Scyrus, sziget Archipelagban Zeitoni öbölnek bémenetelén Negroponte mellett; van benne egy kis hasonló nevü vs márvány bányákkal. Sinlödik a' Törökök birtokában, köre 80 mfd.et foglal, népes 's termékeny, kivált jó borban 's pamutban gazdag. Van benne egy Görög Püspök is, ki suffraganeusa az Athenaei Érseknek.

Scirpasso, fóvíz Lombardi-Velenczei Kirs. ered Pavia tartom. és a' Pó vizébe szakad.

Sclavonia, l. Slavonia.

Scone, hely közép Scotziában Perth Grófs. Perth vstól 1 mfdnyire. Itt koronáztattak hajdan a' Skócziai Királyok; környékében még most is Malcolm és Macbeth fényes váraknak láttatnak füstös düledékei.

Scordisci, Claudius hegyén túl, és a' Dunánál keleti Pannoniában, és Moesiában lakott nép, Gallus származásúak voltak.

Scotzia, Schottland, Scotland, v. is az északi Britannia; ország, és északi harmad része Nagy Britannia Kirs. nak, délről Angol orsz.gal határos, egyébb tájjiról a' tengertől kerittetik, nevezetesen nyug.ról a' Hiberniai, ész.ról az Atlanticumi, 's kel.ről az északi tenger mossa partjait. Nagysága 1634 □ mfd 1 1/2 mill. népességgel. A' természettől föl és al-földre vagyon osztva: a' Grampian hegységig tart, hegyekkel 's kies völgyekkel változik; a'

Digitized by Google

felfölde egészen hegyes, durva 's csak némely vidéki jutalmazzák a' mívelést kevés zabbal. Partjai nagyobb részint meredek köszikláből állanak, nevezetesebb öblei: a' keleti partján a' Forth, Tay, Nesz, és Dornock folyók torkolatjaitól formált öblök, nyugoti szélein a' Solvay, Clyde, Fyne, Limche 's t. más öblök. Tavai közül: a' Loch Lommond, Loch Awe, Tay, Nesz jelesebbek. Folyói: a' Tweed, Forth, Tay, Nesz, Dornock, Clyde 's a' t. Mesterséges folyói közül nevezetes az úgy nevezett Great Canal (nagy csatorna) mely a' Forth és Clyde folyókat kapcsolja, nyug.ról Edinburg vidékiben a' Carron'i-vas míveknél kezdődik, szélessége 56 lábnyi, 20 víz rekesz által emeltetik vize annak idejében, a' tart.nak fekvése, mellyen keresztül ásatott, a' tenger színét 155 lábbal haladja feljül, hossza az említett csatornának 9 mfd, és Glasgow vsa alatt a' vége, 18 felvonó híd áll rajta, és Kirkintubloh mellett 90 lábnyi hosszú bolthajtás vezeti által egy folyón; ezen csatorna által közösül az északi tenger az Oceánnal. A' Caledoniai csatorna Invernesz Grófságot vágja által, és Murray torkolatjától Buche-Loch'ig terjed.— Levegője az Alföldnek nedves, hideg, 's ködös, általjában mérséklett, Junius, és Julius holnapiban pedig len felettébb kellemetes, ritka hidegeknek tartatnak, ha a' Reaumur meleg mérőjében 12 grádicsnál alább az O-nál esik le a' kéneső. Felfölde sokkal hidegebb, a' hol gyakorta kemény hidegek uralkodnak, a' hó állandósan megmarad völgyeiben, hegy tetőjit örökös felhő borítja; nagy szélvészei is számosak. Termése: arany, réz, vas, ón, köszén, só, ásványos források, márvány, tölgy és fenyő fa, len, kender, dohány, zab, árpa, rabarbara, marha, sertés, juh, méhek; halak közül: tőke hal, lazatz, hering 's osztrea csigák. — Lakosi két osztályból iek: a' Felföldiekre, kik egyszer'smind Hegyi-Scotusoknak nevezetnek (tulajdon nyelvekben Highlander), és az Alföldiekre (kik Lowlandereknek hívják magokat). Azok a' hajdani Celtáktól, v. is Gallusoktól származnak, magok Gaël'eknek nevezik magokat, nyelvek az Irlandiai Gaëlik nyelvhez hasonlít, és közönségesen az Ersiai nyelvnek hívattatik, ezen nemzet a' hegyes felföldet, és a' nyugoti szigeteket lakja, erős, régi szokásait kedvelő, bátor szívü hegylakos, és pásztorkodó nemzet; pallérozatlan ugyan, de még is nem durva nép, a' költésnek, régi énekeinek, 's kivált Ossián bajnoki énekeinek kedvellője, melyhez alkalmas muzsikát kapcsolnak; életmódjok, lakások, 's ruházatjok felettébb együgyü. Csekély szükségek szorgalmasabb keresetjeket gátolja. A' vallás dolgában buzgók, de bahonások is, másként becsületes, barátságos, 's vendég szerető emberek. Az Alföldi Scotusok az Angolokkal egyveledvén, nyelveket is nagyobb részint felvették,

Digitized by Google

kivált a' vsokban, ezeken kívül némely helyeken Normanniai-Angolszász nyelvet hallani, mely a' régi Német nyelvhez nagyon hasonlít. Becsületes, derék, vendégkedvellő emberek, a' szívnek formáltatásában alig ha az Angolokat is felül nem haladják. — Vallások közönségesen a' Presbyterianismus. Polgári alkotmánya egy az Angol országiéval, mellyel Anna Királyné alatt 1707. örökre eggyesíttetett; a' Nagy Britanniai jövedelemnek 1/17 részét szolgáltatja, a' Parlamentomba 45 Követet küld. — Közönségesen 3 vidékre (ámbár minden fundamentom nélkül) szokott osztatni, ú. m. a' déli, közép, és az északi Scotiára, mellyek mindöszve 33 Grófságokat (Shires) vagy is Sewartrytet foglalnak. Déli Scotziának Grófságai ezek: Mid-Lothian, West-Lothian, Ost-Lothian, Berwik, Pebles v. Tweedale, Selkirk, Noxburg v. Tiviotdale, Dumfries, Ost-Galloway v. Kirkudbrigth, West-Galloway v. is Wigtown, Air, Lanerk v. Clydesdale, Renfrew, Dumbarton v. Lenox, Stirling, Clakmanan, Kinrosz; Közép Scotiában ezek: Fife, Perth, Forsar vagy Angus, Mearns, Aberdon, Bamff, Elgin v. Murray, és Nairn; Észak Scotiában Bute, Argyle v. Inverary, Invernesz, Cromarty, Rosz, Southerland, Caitnesz, a' Stewartry Orkney, mely az Orkney és Schetlandi szigeteket foglalja. Ezeken kívül a' nyugoti szigetek is (Western-Islands v. Westernes) vagy is a' Hebridi szigetek is Scotziához számláltatnak. Scotziának fő vára Edinburg.

Scrivia, fóvíz Lomb. Velenczei Kirs. ban ered az Apennini hegyekből, nedvítvén Tortona vidékit, Pó folyóval közösül.

Scrupel, egy harmad része egy quintlinek, 1 tized része egy lineának.

Scuczyn, vs Varsói volt Bromberg oszt. 261 ház. és 2070 lak.

Scudo, arany pénz, Rómában 3 for. 34 kr. Scudo della Croce Velencaében 2 for. 29 kr. Scudo Neápolisban 1 for. 56 kr. Scudo d'oro Luccaban 2 for. 11 kr.

Sculiese, vs Varsói volt Bromberg oszt.

Scutari, l. Escodar, és Eskiutar.

Scutari, Skutari, hajdan Chrysopolis, l. Eskiudar.

Scylla, l. Seiglio.

Scylla és *Charybdis*, Nápoly és Sicilia között a' Messinai tengerszorulatban, amaz egy kiváit köszikla Calabriának partjain, melybe a' tenger nagy zajjal 's mozgással ütközik; ez pedig tengeri örvény Sicilia partjaihoz közel; ezek között sokszor nagy 's ragadós tenger folyamatok támadnak, melyért a' Régiektől oly veszedelmeseknek híreltettek. Most már nem tartatnak oly veszedelmeseknek, mint régenten, mindazonáltal Kormányosok vannak rendelve, kik a' szorulaton áltkívánkozó hajókat vezetik.

Scyros, Skyros, sziget Archipelagustól északra, Euboea áltellenében.

Scythae, közönséges nevök volt az északi lakosoknak a' szélső részeken, innen a' Sarmaták is közibek szám-

Digitized by Google

láltattak, tulajdonkép Ptolomaeus idejében Schythák birták azon földet, melly keletre Maeotis tavával, és Tanais vizével határos, délre Orsova várától Tyras (Dniester) eredetéig; délre Pontus Euxinus, és Maeotis tóig; északra Tyras forrásától Boristhenesig, Tanais (Don) vizéig, Melanchlaenusok határáig elterjedt. A' Sarmaták és Geták által nagyobb részént lakhelyeikből kinyomattatván, és észak felé költözvén Strabo idejében a' Chersonesusi föld szorostól Boristhenesig terjedtek el. Plinius idejében Duna mellékin, és Thracia felső részén foglaltak helyet. Életek módjára háromfélék voltak: Scythae Georgi, szántóvetők, Boristhenestől Panti capesig; Scythae nomades, vándorló pásztorok; Panti capestől Gerrhusig; Scythae Basilides, Király alatt valók; legjobbak, és legjelesebbek, Gerrhustól Maeotis tavájig, és a' Chersonesusi földszorulaton laktanak. Régi viselt dolgaikat Cyrussal, 's a' t. Justinus tudtúl adta. Ezen Európai Scythián kívül vólt Asiában is: egyik Imauson belől, az Imaus hegye keletre, délre, és nyug.ra Sogdiana, 's Sarmatia esvén körülötte; északi határi tudva nincsenek. Hegyei: Imauson kívül, a' Rhymnici, Apisii hegyek, és Norossus; folyó vizei Tanais, 's a' t. Lakosi voltak Sacae, Sogdiana határánál, Imauson innen, a' mostani Sakita tartban; Massagetae, legh íresebbek, és igen ágozottak vóltak, keletre Araxes (Qxus) vizén túl; keletre kereskedő helyök vólt Turris lapidea, és Casia regio, most Kaschgar. — A' másik Emauson belől, é' hegyen túl, nyug.ra az innensö Scythia, és Sacae lakosok földe, keletre Serica, délre Gangesen tulsó Indiával, északra esméretlen tájékkal határos: folyója Occhardes, Auxaci hegyekből származván, Casia tájékon keresztül, délről keletre tart; lakosi Abii északra, Homerustól dícsértettek; 's Chauranaci, Chatae Scythae, hol most Cataia. Tartományi: Auracitis, hol most Ac-su vsa északra; Achasa tart.ban voltak Issedon Scythica, most Haraschar, v. Cialis, nagy és jeles kereskedő vs.

Scythia, hajdan nagy észak Európában és Asiában kiterjedt birodalom, Európai és Asiai részekre osztatott. Első Sarmatia részét, és a' fekete 's Asowi tenger mellett feküdt tartományokat, (mai Krimaeát, Tatár, Kozák földeket) foglalta magában. A' másik még meszszebb terjedt: az Orosz Asiai tatár tartományokat, a' szabad tatárságot egész Siberiával China birodal. határáig békerítette. Lakosi erős, köpczös, vitéz, pásztor és vadász, harczra termett emberek voltak, de édomtalan arczájúak.

Scythopolis, Bethsean, Baisan, (Birák. 1, 27.) határ vs Galilaeában, délre Jordanon innen, Gedarától 16. stadium (II. Mach. 12: 19.) a' szint eddig beütött Scythóktól vette nevét.

Sezloppa, l. Schlopps.

Sdili, l. Delos.

Sdoba, l. Isonzo.

Seaford, (50° 50′ É. Sz. 17° 50′

K. H.) vs Angol orsz. Sussex Grófs. nagy részint hajósok lakják, eggyik az öt révpartok közül, mellyek váraktól óltalmaztatnak. Közel ide fekszik a' magos hegyfok Beachy-head.

Seapoyek, (mond Sipayek) keleti Indiának eredeti lakosi, kik az Európai szállítványoktól pénzért kibéreltetnek, 's a' gyalog katonaságot álítják. Hónaponként 5 tallér, 's háború alkalommal másfél annyi zsoldot kapnak; részint granatérosok, részint könnyű fegyveres gyalogok, magokkal súgár 's más ágyúkat is hordoznak, de pattantyúsaik Európaiak. Ruházatjok könnyű 's alkalmas, ujjas derékra valóból áll, melynek színe közönségesen veres szokott lenni, 's hajtokája minden Regementnél külömböz, ez alatt kartonból készített kis mejre valót, 's rövid nadrágot viselnek, harisnyájok nincs, lábbéliek nagy hegyes czipő, fejeket könnyű turbánnal fedezik. Fegyverkeznek puskával, karddal, mely szíjjakon függ le vállaikról, nem annyira vitézek mint bátrak 's sokszor vakmerők is, azért is többnyire az első rendekben, 's más legveszedelmesebb pontokra helyheztetnek, e' mellett türedelmes 's csak nem kifáradhatatlan emberek; a' Hindus törvénye, melly minden húst 's egyebet, a' mi az állatoktól származik, tílt, mértékletesekké 's megelégedtekké teszi őket.

Seat, l. Sette.

Seaton, tengeri vár déli Scotziában a' nagy Forth folyónak partjain, Edinburgtól egy mfdnyire, itt sok só főzettetik.

Sebago, l. Jubago.

Seba-Rus v. *Bujarone*, fok Algier orsz.

Sebaste, l. Samaria.

Sebaste, v. Samaria, Omri, Izraël Királyától építtetett vs, Schemertől vett Schomron hegyen; ettől vette nevét is, mely Samaria névvé változott. III. Kir. 16, 24. E' vstól királyi lakhelytől korán az egész tartomány elneveztetett. IV. Kir. 23, 19. Salmanassártól megvétetett IV. Kir. 18, 9, 10. Heródestől felépíttetett, és megerösíttetett, és Augustus Cs. tiszteletére Sebaste névvel külömböztetett. Feküdt Neápolistól 2 órányira, Jerusalemtől egy napi járásnyira, Fl. Jósef tanúsága szerént. Csak düledéki vannak fenn.

Sebastian, legrégibb helység Azoriai Terceira szigetben, fekszik hegyek között a' tenger partjain, és 6 kastélyoktól védelmeztetik.

Sebastian hegye, l. Bastianberg.

Sebastopol, l. Sewastopol.

Sebastopolis, l. Siwas.

Sebau, kis tartom. Algier orsz. belseiben, Constantine tartom. ban Kallah nevü kis vssal.

Sebou v. *Sabu*, folyó Marocco orsz. Fez vs falait mosogatja, Beth folyót magába veszi, halakkal bővelkedik, kifolyik a' közép tengerbe, torkolatja széles és mély, de sok helyet beiszaposodott.

Sebely, nagy falu Temes Vrm. ben, számlál közel 900 ház. Temes folyó mellett fekszik. Oláh lakosi, nem egyesült Görög vallásuak, földmívelést, ökrökkel 's sertésekkel való kereskedést

Digitized by Google

znek. Van egy nem eggy. Görög templ. só lerakodó háza, több malmai 's a' t.

Sebenico, Grófs. napnyugoti Dalmatiában tenger mellett fekszik, foglal magában 70 szigetkéket. Itt vagyon

Sebenico, (43° 47′ 40″ É. Sz. 33° 31′ 47″ K. H.) megerősített tengeri vs, hason nevű tenger partjain, nem messze Tartari nevű hegységtől, 6800 lak. számlál, és széke az ide való Püspöknek. Jeles benne az öreg templom, melynek fedele nagy márvány táblákkal boríttatik, vannak 3 Barát és 2 Apácza klastr. Lakosi sok rozsolist készítenek. Révpartja 's országos vásári nagyon elömozdítják az ide való kereskedést.

Sebere, folyóvíz Nápoly orsz. mely Vesuv hegyétől 6 mfdre eredvén, la Bella mellett két ágra oszlik, melynek eggyike a' Nápolyi víz árkolásban, a' második pedig a' tengerbe szakad.

Sebes, Ál-Sebes hely, Oláh falu Szász vs Székben Erdélyben, Oláh ország határain, van egy Görög pléb. templ. egy kath. kápolnája, vas bányája, és timsó főző házai.

Sebes, Boros, mvs Arad Vrm. ben, Sebes vize mellett, Aradtól 9 óra. F. U. G. Königszeg, lak. Magy. Oláhok, ó hitüek, ref. és néhány kath. szép erdőkkel, és jó határral.

Sebes, (kis) Klein-Schnellendorf, falu Kolos Vrm. Erdélyben, eggy. görög pléb. és egy üveghutával.

Sebnitz, vs Szász orsz. Meiszni ker.ben 310 ház. és 2230 lak. vászont, félselyem 's egyébb portékákat készítenek.

Sebrídae, Æthiopiában, Nil nyugoti partján, Meroe szigetében lakott nép.

Sebta, l. Ceuta.

Sebu, l. Sebea.

Sebugey, jó révpart a' Filepi Mindanao szigben, fával bővelkedő 's termékeny vidékben, Mudui Raja', vagy is Király birtokában.

Sebulon, l. Zabulon.

Secchio, Velenczei bormérték, 8 pintet foglal.

Secchio, kerület a' Lucca és Piombinoi Hercz. hasonló nevű folyó mellett, fövs benne Lucca.

Seckelles, l. Mahé.

Sechsstädte, felső Lusatziában jelesebb 6 vsok jönnek e' név alatt, neveik e' következendők: Bautzen, Görlitz, Zittau, Löbau, Laubau 's Camenz.

Sechzehnstädte, 16 szabad kir. mvsok Szepes Várm. mellyek régen zálogban voltak Lengyel ország alatt, és csak 1772-ben váltattak viszsza. Nem állanak a' Vármegye törvényszéke alatt, hanem tulajdon kormánytól igazgattatnak, melynek széke Igló. Neveik e' következendők: Béla, Poprád v. Deutschendorf, Durand v. Durlsdorf, Fölk, Georgenberg, Iglo v. Neudorf, Kirchdorf, Kniesen, Laibitz, Lublyó, Michelsdorf, Menhardsdorf, Matzdorf, Pudlein, Risdorf, és Wallendorf. Lakosi részint Németek, részint Tótok 's Lengyelek, földmívelésből, mesterségekből, vászon szövésből 's kereskedésből élnek.

Seckau, mvs Stajer orsz. Judenburgi kerül. áll 80 ház. Mellette fekszik a' hasonló nevű urodalom, mely az

Digitized by Google

1781-ben eltörlött szerzetnek jószága volt. A' monostorban v. is a' mostani pléb. templ.ban látást érdemel a' szépen kiírott Mausoleum, melyben a' Stajermárki II. Károly Hercz. 5 fiaival, és 3 unokaival nyugszik. Ettől kölcsönözi az 1219 eszt. felállított Püspökség is maga nevét.

Seckau, v. is inkább: Seckanberg, kastély 's urodalma a' Seckau Püspök birtokában alsó Stajer orsz. Marburgi ker. Leibnitz mellett. A' kastély nagy 's téres épület, nagyobb részint a' régi Mursela Római vs omladékiból állíttatott fel. Hajdan lakhelye volt a' Seckaui Püspöknek, kinek széke azonban most már Gräczben vagyon.

Seckingen, Seccovium, vs Badeni N. Herczs. Rajna folyónak szigetjében, melyben itt egy híd vezet. Van egy Apáczák klastroma.

Secklin, Sacilinium, vs Fran. orsz. északi tájek oszt. 2290 lak.kal.

Secondigliano, vs Nápoly orsz. hasonló nevü tart.ban 4780 lak.

Secusia, vs Doria mellett Piemontban, ékes egy kastélyal.

Sed v. *Sid*, falu Gömör Várm. van ásványos víz forrása.

Sedan, (49° 42′ É. Sz. 22° 37′ K. H.) erös vs és ker.béli föhely Francz. orsz. Ardenne oszt. Maas vize mellett 700 ház. és 10600 lak. kik finom posztót, harisnyát, süvegeket, bádog 's vas portékákat, konyha edényeket, jó fegyvereket, 's a' t. készítenek, és gabonával, lennel, kenderrel, patika szerekkel, 's más e'félékkel kereskednek. Van nagy ágyú öntö müve, és régi omladékos kastélya, melyben a' híres Turenne vitéz született.

Sedano, kis vidék Spanyol orsz. Burgos tart. bir só aknákkal.

Sedlesch, eggyik az öt folyók közül, melyeket Sind vize keleti Indiában napkel.röl magába fogad.

Sedlitz, falu Cseh orsz. Saatzi ker. keserüvíz forrásiból a' mindenütt ismeretes Sedlitzi sót készíttetik, és messze szélyel hordattatik.

Sedschestan, Sidschistan, nagy 's részint puszta tartomány keleti Persiában, melynek térségein az Afghanek 's Truchmannok vagy is Turkomannok sok marhát legeltetnek, de eggyszersmind rablásokat üznek, és azért a'helybeli lakosoknak nagy károkat tesznek. Fö vs benne Sarend.

Seduni, Galliában, Rhodanuson tul lakott nép Veragrusok szomszédságában, Caesar szerént; fö helyek Sedunum Castel.

Secalpen l. Meeralpen.

Seeboch, falu Carinthiában Villachi ker. Ossiachi tónak ki folyásánál, egy vas hámorral.

Seebach, patak felsö Stajer orsz. Brucki ker. melly az ott lévö havasok között felvö két tavakból eredvén, délnek follyik, és Kapfenberg alatt a' Mür folyóba szakad. Az ettöl nevezett környékben találtatik egy vashámor.

Seeberg, hegy Gotha mellett csillag vizsgáló toronnyal, 50° 56′ 8″ É. Sz. 28° 23′ 45″ K. H. alatt.

Seebergen, helys. Schwarzburg Rudolstadt Fejeds.ben Gotha felé; vannak jó homo-

Digitized by Google

koskő bányái.

Seebezirk, l. Littorale, Partság.

Seeburg, mvs Mansfeldi Grófs. külömbféle halakkal 's kivált jó pontyokkal bővelkedő tó mellett, egy régi kő fallal bé kerített kastélyval, templommal, ispitállyal, salétrom hutával, 47 h. és 250 l.

Seefeld, mvs, Austria Ens alatt lévő tart. Manhardsbergi alsó fertálynan, Bulka mellet, 80 h. és pléb. val.

Seefelder, 2000 lábnyi magos hegy Silesiai Óriás hegység között.

Seehausen, Seehusium, város Magdeburgi Hercz. 2 temp. 1 iskolával 273 h. és 1280 l. kik marha tartásból, földmiveléséből, kereskedéséből, mellyet 4 országos vásárok előmozdítnak, élnek, környékiben szép négy szegű kövek törettetnek.

Seehausen, vs Áland fő mellett a' Brandenburgi Altmárkban, 350 h. 1700 lak. számlál kik között 3 zsidó familiák vannak; 2 templ. 2 iskolája, 1 ispitálya és 1 Beguinek háza említésre méltók. Lakosi földmivelést, marha tartást, gabona kereskedést üznek, 4 országos vásári igen látogattatnak.

Seehof, Marquardsberg, kir. mulató kastély Bajor ors. Main ker. Bambergtől 1 órányira szép nagy kertel.

Seehof, l. Elay.

Seekirchen, mvs Salzach ker. Bajor ors. Walleri tónak napnyug. szélein, romántzos vidékben, 78 h. egy szerzeti klastrom 's templommal, és 520 l.

Seekreis, tókerület Badeni N. Her. ben 53680 l. Fő vs benne Constantz.

Seelandia, Dániai Helyt. 's Püspökség, melly a' Seeland, Möen, Samsöe, Amak, Bornholm, és más 52 apró szigetekből áll; nagysága 181 1/2 □ mfdet foglal, és 18 tisztségekre osztatik, számlál 25 nagyobb 's kissebb vsokat, és helységeket, 443 Ekklesiákat, 49 uraság jószágokat, 643 majorságokat, 1244 falukat, és mind öszve mint egy 343000 lak.

Seelandia, Dánia ors. legnagyobb szigetei közül egyik, és első rangbéli tartomány hasonló nevü Helyt. nagysága ide számlálván Amak szigetjét több szomszéd kis szigetekkel 127 □ mtfd, népessége pedig 331000 mégyen Schwéd országtól Sund és Oresund szorulatok által, a' nagy Belti szorulat által Finniától, a' kis Grönsund és Wolfsund csatornák által pedig Fünentől, és Möen szigetektől választatik. Levegője nem annyira hideg, mint inkább nedves. Földe középben domhos, a' partok felé lapályos 's általjában szénes főktől öntöztetvén, termékeny. Gabona mivelés és halászat szorgalmasan üzettetik. Némely vidékei fenyő 's bikfa szép erdőktől zöldülnek. Északnak fekszik az Isefiordi öböl. Fő vs benne Coppenhagen. Lásd tovább Zeeland.

Seelau, falu Ozaszlani kerül. Selwika fó mellett Cseh ors. híres benne a' Praemonstratensek Apátsága; akates, kristál, és topáz kövei.

Seelbach, falu Hohen-Geroldsecki Grófságban; széke a' Leyeni Fejedelemnek, szőlő mivelést üz.

Seelow

Digitized by Google

Seelov, vs Brandenburgi közép Márkban, Lebusi ker. 216 h. és 1290 lak. marhatartások nagy.

Seelowitz vagy *Nagy-Selowitz*, helység Morva ors. Brüni kerül. Schwarza fónak bal partján, 172 ház, 233 családiákból, és 1080 lelkekből áll; vannak egynehány majorságai, sörfőző házai, 2 kath. templ. és gyönyörű kerttől környékeztetett ékes kastélya.

Seerd, vs Asiai Török birod. Mesopotamiában, Diarbeki Basaságban, fekszik dombon Tigris fó szomszédságában; széke a' Nestorianusok Érsekének.

Seesen, (51° 53′ 4″ É. Sz.) Wolfenbütteli Fejedl. Harz vidékiben a' kis Schildau fó mellett, 231 ház. és 1650 lak. kik fuvarságból, fa kereskedésből, 's kivált föld mívelésből, és marha tartásból élödnek; van 2 kastélya, 2 templ. 1 szegényeket gyámolító háza, iskolája, és egy zsidó nevendék háza, melyben 60 zsidó gyermekek neveltetnek, 4 országos vásárai szembetünök.

Seethal-Alpen, déli része a' Judenburgi havasoknak felső Stajer ors.ban, nevét a' sok tavaktól, mellyek rajta 's mellette találkoznak, kölcsönözi.

Seeve, Seve, fóvíz Lüneburgi Fejedl. ered Tostedt falu mellett a' téli vízárokból, és Haarburg alatt Elbe vizébe szakad.

Seevieren, falu Stajer ors. Brucki ker. van pléb. temploma, postaháza a' Maria Zelli útban.

Soez, Saji, (48° 36′ 23″ É. Sz. 17° 50′ 44″ K. H.) vs Fran. ors. Orne oszt. 5500 lak. és harisnya fabr.

Seffay, Savus, fó Algier ors.ban Afrikában, Algier vsánál ered, és a' közép tengerbe szakad.

Segeberg, kis vs Holsteini Her. Trawe fó mellett, 560 lak. kik jó mészkő 's gipsz bányákat mívelnek.

Segelmesse, l. Sesghelmesa.

Segema, nagy hegység Fez ors.ban Afrikában. Lakosi Berberek, szabad és vitéz népség.

Segesd, felső Segesd, Segesdvár, mvs Somogy Vrm.ben, Szob mellett, Vidtól 1 3/4 óra. F. U. G. Szécsényi, lak. Magyarok és Horváthok, kath. Lad. Franciscanusok klastr.val, kik itt plébanusok is. Erdeje elég, rétjei jók, bozóttyai leárkoltatnak. — Alsó Segesd, falu ugyan ott, filiája a' felsö Segesdnek, mind a' kettönek 812 kath. 500 protest. és 30 zsidó lakosi vannak.

Segestia, tó keletre Pannoniában, Siscinál, Colapis.bé folytánál formáltatott a' Száva vizétől.

Segesvár, Schäsburg, Schigischova, Castrum Seges, szab. kir. Szász vs Erdélyben, a' Segesvári Székben, Munkácstól 1/2 óra, két részekből áll, a' várból, és alsó vsból, 44° 20′ É. H. 47° 28′ Sz. alatt, hegyektől körülvétetve, az egy Küköllöi völgyön kívül, N. Küköllö vize mellett, mintegy 806 ház. és 6000 lak. Vára 38 ölnyi magas 150 ház. két kapukkal, számos tornyokkal, egyik fenyíték ház, másik vs tornya; bástyái pusztulóban vannak. Sz. Miklós temploma nevezetes, a' klastrom, vagy kat. templ.mal eggyütt régisége és nagysága miatt. A' Do-

Digitized by Google

minikanusok klastroma vsháza. Itt van evang. Gymnasium, könyvtár, és egy leány iskola. Az alsó vsban kanyarékos formájú, fallal kerített. Itt van egy ispitály templom, Franciscanus klastrom és templ. egy kat. új kápolna. A' vsi templom Sz. Léleknek szenteltetett. Van itt az ó hitűeknek is egy templomok. Lakosi Szászok többnyire, Németek, Magyarok, Görögök, Örmények, Oláhok, és Czigányok; mesteremberek, föld és szölö mívesek; az Asszonyok gyapjút fonnak, a' férjfiak mintegy 100 takácsok; kereskedésök csekély, vásárok három. E' vstól 1/4 órányira Sandau vár düledéki, evvel együtt eleget szenvedett a' Kurucz háborúban.

Segesvár-Szék, Schäsburger-Stuhl, Sedes Schaesburgensis, Erdélyben a' Szász Székeknek második, a' felsö Fejér, és Küküllö Vrmék, az Udvarhelyi, Megyesi, N. Sinki, és Kőhalmi Székek határi közt osztatott el, 8 □ mfd nagyságú; földe valamennyire magasabb ugyan, mint sem a' Szebeni, hegyes, de magas hegyek nélkül, és termékeny. Levegője enyhös. Fő fója nagy Küküllő vize. Terem mindennémü veteményt, bort, de savanyút, kerti és fa gyümölcsöket. Marha tartása is jeles, fája és vada elegendő. 1771-b. 9685 szántóföldeket, 5506 szölöt, a' legújabb számlálás szerént 19500 lak. nevezetesen 13636 Szászokat és Németeket, 4190 Oláhokat, 1545 Czigányokat, 138 Magyarokat, 's nehány Örményeket és Görögöket számlál. Alsó és felsö kerületre osztatik, az elsöben hat, a' másodikban 10 helys.ek foglaltatnak.

Seghalien v. Tschoka, nagy szig. Tungusia szomszédságában Amur fónak torkolatja előtt Kirini Helyts.ban, Tschika, v. Jesso szigettől a' Perousiai út által választatik.

Segna-Botonga, l. Sabia.

Segni, Signia, kis vs az Egyházi birtokokban, Campagna di Roma tart.ban, hasonló nevü heggyel.

Sego, fő vs Bambarra orsz. Nigritiában, Niger fó partjain; tulajdonképen 4 külön 's fallal kerítetett városkákból áll, 's számlál több mint 3 000 lak. széke a' Szultánnak, vannak több mecsetjei, tornácz forma hajóikkal a' szomszéd Niger folyón eleven hajókázást üznek.

Segodunum, 1) vs Galliában, Rutenusok' földén, most Rodes. 2) vs Rom. Brittanniában, Ottadinusok' földén, most Seton.

Segonzac, vs Fr. orsz. Charente oszt. 2550 lak.

Segor, Zoara, előbb Bela, határ vsa Judaeának és Idumaeának keletre, III-dik Palaestinában, a' holt tengernek déli csúccsán.

Segorve, (39° 54' É. Sz. 16° 20' K. H.) vs Spanyol orsz. Valencia tart. fekszik lassan leereszkedő dombon, melynek teteit erös kis vár foglalja, 5000 lakosi márvány bányákban, papiros malmokban, keményitö 's égett bor főzéssel foglálatoskodnak; széke egy Püspökségnek.

Segovia, tartom. Spanyol országi Ó-Castiliában, lakosinak száma 174290 mégyen, gazdag, kiváltképen selyem

Digitized by Google

gyapjas juhakkal. Itt vagyon

Segovia, Segubia, fő vsa az említett tart.nak, fekszik 600 lábnyi magos kősziklán Eresma fő mellett, 9000 l. több ispotályokkal, és Püspökséggel bír. Nevezetes benne: az Alkazar v. is a' hajdani Maurusz Királyoknak palotája, mely most földmérészek iskolájává vál toztatott; a' pénzverő ház, a' Római vízárkolás, mely 118 bolthajtásokból áll, ezeknek némelyike 34 singnyi magoságot is meghalad, és a' vizet 3000 lépésnyi messzeségről téritik a' vsba. Azelőtt gyapju manufacturái 700000 tallérokat hoztak bé, mellyek azonban az utólsó háborús esztendőkben nagyon elcsekélyedtek.

Segré, kis vs és ker.béli fő hely Mayenne és Loire oszt. Versee és Ourdon folyók között, 600 lak.

Segre, Sicoris, nagy folyóvíz Spanyol orsz. Catalonia tart. ered a' Spanyoli havasokból, és Mequinenza mellett az Ebró vizébe szakad. A' Cataloniaiak Agnanavalnak nevezik.

Seguenza, Siguenza, vs Spanyol orsz. Gvadalaxara tart. Henares fő mellett, 7000 l. lakhelye a' Püspöknek.

Segura, vs és vár Beira tart. Portugallia ország. hegyes fekvésben.

Segura, Terebus, Staberum, kis vs Guipuzcoa tart. Spanyol orsz. Orio fő mellett, vannak számos vashámorjai.

Segura, fóvíz Spanyol orsz. ered a' Seguriai bérczekben új Castilia tart. és Valencia tart. az Alicantei tengerőbölbe ürül.

Segura, Cacorla, Sierra Segura, hegység Spanyol orsz. mely Andalusia szélein kezdődvén, új Castilia, Murcia, és Granada tart. áll hat, ered belőle hasonló nevű fóvíz.

Segura de la Frontera, kis vs de los Angelos tart. Mexico orsz. Amerikában.

Segura de Leon, helys. Spanyol orsz.nak Estremadura tart.ban. a' Llerenai ker. ben.

Segura de la Sierra, eggyik a' Sz. Jakab Spanyol Nemes vitéz Rend tagjainak legdiszesebb lakóhelyei közül uj-Castilia tart.ban, Spanyol orsz.ban nem messze Alcarezhez.

Segura, l. Porto Seguro.

Segusiani, Ligeris két partyain, Rhodanuson túl, Allobrogesek mellett lakott nép Galliában; fő vsok volt Lugdunum (Lyon) Rodumna (Rouane) Forum Segusianorum (Feun) 's a' t. Segusianusok voltak Transpadana Galliában is Duria, vize mellett hegyes környékekben; 12 vsaik említetnek Pliniustól. u. m. Segusio (Susa) egy márvány diadalmi bolthajtással; Brigantium (Briançon) Ocellum, 's a' t. Cottius Királyok Augustus Cs. tól ki nyerte függetlenségeket; Néro Cs. által Római tart.nyá lettek.

Segwin, l. Sockum.

Seheuschitz, majoratbéli urad. Cseh orsz. Czaslaui ker. kies fekvése, bő termésü földei, 's jó marha tenyészete jeles. Lakosi Sveitzi sajtot készitenek. Itt fekszik.

Seheuschitz, 83 h ból álló falu, szép kastélyal, vadas és fáczán kerttel, és egy kath. Szentegyházzal.

Digitized by Google

Seidelhorn, l. Grimsel.

Seidenberg, föhely az Einsiedel Gróf hasonló nevü uradalmában, felső Luzatziában, 246 h. kastélyal, posztó fabr. és fazekasokkal.

Seidschitz, fau Cseh orsz. Leutmeritzi ker.ben; ennek környékében találtatik egy ásványos keserü kút forforrás; mellynek vize messze tájékokra hordatik el; e' végre a' víz üregekben tavaszkor, nyáron, 's öszszel merítetvén, jól becsináltatik; 20 h.'s egy kat. kápolnából áll.

Seifersdorf, falu Szász orsz. Meiszni ker. Brühl Grófs. hoz tartozandó; közel ide vagyon a' gyönyörü Seifersdorfi völgy.

Seiffenberg, a' Silesiai Oriás hegyeknek eggyik része, mellynek legmagasabb csúcsa Oriás vagy Hó-kupnak neveztetik.

Seifhennersdorf, l. Hennersdorf.

Seign, Sign, vár Dalmátiában Cettina mellékében.

Seigstein, Bánya vs Silesiában Brieg Herczs.ben.

Seihan, parti fó Karamania tart.ban, kis Asiában.

Seikok, v. *Sikhok*, ész.'s nyugoti Hindostaniában lakozó független népség Asiában, melly az előtt közép Indus fótól Dschumma vizéig, most pedig legújjabban egész Ganges fóig terjed ki, a' kel. hosz.nák 87° 40′ egész a' 94° 30′—ig; tartományaik Lahor v. Pandschab tart.nak, Multánnak, Sindnek, Dehlinek, és Agrának részeit foglalják magokban, mellyeknek összeséges térségek 6000(15000) □ mfdre tétetik. Délnek fekszik a' nagy homokpuszta Redschistan. Az uralkodás több független Fejedelmek kezében van, kik Rajáhknak v. Sirdároknak neveztetnek; ezek a' közös oltalom végett szoros szövetségben állanak, 's esztendőnként gyüléseket tartanak. Hadi erejek 16000 (250000) emberre mégyen, 's nagyobb részint lovaságból áll, közönséges fegyvereik: dárda, kard, kézív, kanócz puskák, 's a't. Oltalmok alatt több Indiai fejedelmek élnek. Életmódjok eggyügyü, vad, durva és kegyetlen karacterjek; főbb foglalatosságok földmivelés 's hadakozás; kereskedésnek, mesterségeknek, 's a't. igen csekély keletje. Eredetét e' Seikek nemzete a' Rasbüttektől vészi, és hajdan egy vallásbéli felekezetet állított, szerzőjök Nanek volt, ki bölcsessége, ájtatossága és a' Hindusi Sz. könyveknek értése által magának nagy tekintetet szerzett, és 1539 esztendő körül halt meg. A' nemzet két részre oszlik, némelyek Khualasah nevet viselnek, azok tudniillik, kik hajokat 's szakállokat nyírik, és földmivelésből, ló 's szarvas marha tartásból, némely mesterségekből 's kereskedésből élnek; mások Khalsáhknak hivatnak, ezek mind szakállokat mind hajokat nevelik, és egyedül hadi szolgálatnak szentelik magokat. Az egész uradalomnak fő vsa Lahor.

Seillans, vs Francz. orsz. Var oszt. 2290 lak.

Seille, fó viz Francz. orsz. ered Dieuze mellett Lotharingiában több patakokból, eggyesül kis Seille fó-

Digitized by Google

val, és Metz mellett Mozella vizébe szakad.

Séine, Sequana, Fr. orsz.nak főbb fói közül egyik, eredetét veszi Sainte-Seine mellett az Arany dombok (Coté d' or) oszt.ban, áltfutja Champagne tart. innen Ile-de-France tart.ban érkezvén, keresztül folya Páristot, és mint egy 96 mfdnyi folyása után Havre mellett a' Brittusi csatornába ömlik. Hajókázható lesz Méry szomszédságában, és folytában számos fókat, mellyek közül az Oise, Aube, Marne, Yonne, Loing, Eure jelesebbek, fogad öblében. Rendes áradása és apadása a' tengertől 30 francz. mfdre felfelé hat ki, és Rouenig nagy terhes hajókat bír. Ezen fótól 4 következő osztályok kölcsönözik neveket:

Seine, oszt. Fran. orsz. nagysága csak 9 □ mfdnyi, de 632000 l. népesíttetik, a' Hajdani Ile de France tart.nak közepét foglalja, és a' Parisi, Sceaux'i, és S. Denis'i kerületekből áll. Fő vsa Paris.

Seine és Marne, oszt. Francz. orsz. Seine, Marne, Morin, Vouzie, Brevonne, Terouane, Otrim fóktól, és Briare csatornától nedvesíttetik; Ile de France és Champagne régi tartományoknak némely részeiből, ugymint Gatinais-Français, felső és alsó Brie vidékiből formáltatott. Nagysága 108 □ mfd 298820 l. Gabonával, gyümölcsel, dióval, fával, marhával 's vadakkal bővelkedik. 5 ker.re 29 kantonra, és 561 helységre részeltetik; kerületeinek nevek e következendők: Melun, Coulommiers, Meaux, Fontaineblau, és Provins. Fő vsa Melun.

Seine és Oise, oszt. Fr. orsz. hasonló nevű fók partjain, nagy részint Ile de France tart. részeiből ugymint: Vexinfranaçis, Hurepoix tart. és Brie-française tart. kis részéből áll. 102 □ mfd térségen 530000 l. számlál; gabonája, gyümölcse, kerti veteménye bőségben terem, marha tartása is nagy 4 ker.re, 36 kanton: és 696 helységre oszlik, négy kerületi ezek; Versailles, Mantos, Pontoise, és Corbeil. Fő vsa Versailles.

Seine, (az alsó) oszt. Francz. orsz. felső Normandiának részéből formáltatott; Seine, Andelle, Epre, Terrein, Bonde, Levriere, Arques, Bethune, és Eaune fóktól hasittatik; 128 □ mfdnyi térsége 642770 l. népesíttetik. Gabonával, lennel, gyümölcsel, marhával, 's vadakkal bővelkedik. 5 kerületei: Rouen, Havre, Yvetot, Dieppe, és Neufchatel; 50 kant. és 987 helységekre részeltetnek. Fő vsa Rouen.

Seinsheim, urad. Schwarczenburgi Fejed. birtokában, Bajor orsz. Rezat ker. kis vsal, és hasonló nevű várral.

Sei-pud, nehézség mérték Orosz bir. 10 pud'ból áll.

Seir, (1 Mózs. 36 rész 20 versb. és 5 Mózs. 2 részb. 12 versb) tart. később Idumaea, kősziklás Arabia, Horeb bérczei, és Canaan között, ezt a' tart.t járták vala hajdan körül a' vándorló zsidók 5 Mozs. 2 rész 1 versb. most puszta tart. rég sokkal népesebb vala, jeles volt benne Bozra vs; Seir magas bérczei bérczei kősziklás A-

Digitized by Google

rábiában találtatnak.

Seisenberg, v. *Säusenberg*, mvs Karinthiában Neustaedtli ker. Gurk fónál, pléb. kastélyal, papíros malommal, és hámorral.

Seiskar, sziget Finniai tenger öbölben Orosz bir. Wiburg Helyt. 135 h. termékletlen, lakosi csupa halászok, kik éjjel világító tüzet élesztenek.

Seitenstetten, mvs és Benediktinus Apátság Ens alatt lévő Austriában, Bécs erdő felett való negyedben Urla fónál, kath. pléb. tulajdonképen 77 h.ból áll, 's közel még 190 h. számlál.

Seix, vs Arriege észt. Fran. orsz. 2250 l.

Seklaven, l. Saklaver.

Selan, Selandie, l. Ceylon.

Selangen, l. Magindanao.

Selanikt, Saloniki, legrégiebb időkben Therma, később Thessalonica az É. Sz. 40° 41′ 16″ K. H. 40° 28′ alatt fekszik, Macedonia tart. hasonló nevű Sandschakságban vagy is álhelytartós.ban Saloniki tenger öbölnek keleti partjai Kurtiah hegynek le ereszkedő oldalán, Számlál 60200 l. kik közül 30000 törökök, 20000 görögök és 10200 zsidók találtatnak; vagyon 10 nagy 's kis mecsetje, 9 ferdőháza, több görög és kath. temploma, és egy Görög Érseknek széke. Utszái szorosak, egyenetlenek és rakatlanok. Révpartja alkalmas, 300 hajó helyet foglalhat benne; a' vst és a' kikötőt két kastély oltalmazza, mellynek eggyike a' Vardati toronynak, a' másik Kelemrje tornyának neveztetik. Háromló farku Basa kormányozza. A' zsidóságnak itt fő iskolája is vagyon; itt kiváltképen szép szőnyeg készül. Fabrikái pamut, selyem posztó, szattyán 's más portékát nyújtanak. Kereskedése Smirnával, és Magyar országon által Németországal nagyra mégyen. Találni itt szép régiségeket. Ezen vnak hivéhez irtt hajdan Sz. Pál a' levelet.

Selau, (49° 32′ 5″ É. Sz.) falu Cseh orsz. Czaslaui ker. Selwka fónál, kristály, ahát és topáz kövek találtatnak környékében.

Selbiz, mvs Bajor orsz. Maini ker. Selbiz fónál 153 h.

Selbye, és Angol orsz. York Grófs. Ouse fónál.

Sele, fó Nápoly orsz. a' Salernói öbölbe szakad.

Selecia, helys. Lengyel orsz. Krakói Vajvodaságban; kőbányáiban különbféle színű szép márvány ásatik.

Selef, l. Schellif.

Selefkie, Seleucia, e' nevet régenten több vsok viselték kis Asiában, mellyek nagyobb részint most nyomorult faluvá lettek. Így: fekütt egy Seleuczia Anadoli tart. most a' törökök Seleuctiernek hivják; egy fekütt Caramaniában, most Ishaklunak neveztetik; leghíresebb vala minyája között Seleucia Trachea, most Selefkie, a' hajdani Cilicia most Caramannia tart. Itschil nevű ker. széke a' ker. Basájának. Itt folyik Saleph vize, melly régenten Calycadnusnak hivattatott, nevezetes e' fó a' rézszakálú I Fridrik Császárról, ki 1190-dikben e' vízbe fúlt belé.

Selemi, nemzet Saharai pusztaságban csak nevét ismérjük.

Selenginsk, vs Orosz bir. Ir-

Digitized by Google

kutski Helyt. Selenga fónál 2500 l. kik föld mívelésből, rabarbara termesztésből és kereskedésből élnek.

Seleucia, 1 vs Palaestinában Gaulonitis ker.ben, Samochinites tó mellett. 2) Seleucia Pieria, Seleucisi Syriában, Pierius hegyen tenger mellett, csaknem megvehetetlen erősség, N. Pompejustól szabaddá és függetlenné tétetett. 3) Seleucia Tigris vizénél, Babyloniában, azon víznek nyugoti partyán, Euphratesbe vezető csatorna mellett, Babylontól 40 mfdnyire. Seleucus Nicator Királytól igen termékeny vidéken épitetett; egykor 600000 lakosokat számlált, és Assiriai bir.nak fő vsa volt. 4) Seleucia Trachea, Cilicia aspera közepében k. Asiában a' tengertől nem messze a' Calycadnus vizénél, szép, és jól épült vs; kies fekvésü, egészséges, és jó élő hely.

Selgovae, Rom Britanniában, tenger parton, Otladinusok mellett jobbról lakott nép: vsaik: Trimontium, v. Tripontium, most Dowdrige, és Oxellum.

Seleznicza, Horváth orsz. Varasd Várm. fekvő hegy és erdő Ivanecz és Bella között; hiresek vashámorjai.

Seligenstadt, vs Aschaffenhurgi Fejed. Main fónál 2150 l. A' volt Benediktinusok templomában nyúgosznak Emma N. Károly Cs. leányának, és az ő férjének Eginhardnak tetemei.

Seligenstadt, vs Hassziában Starkenburgi Fejeds. 402 h. és 2270 i.

Seligenthal, vs Badeni N. Herczség Leining Hercz. birtokában.

Seligeroi tó, Orszbir. 710 vagy mások szerint 690 szigetekkel.

Selindrim, nagy vs Celebes szigetben.

Selingi sziget, kis sziget Rajnában Fort Louis'nak ellenében.

Selino, helység Candia török szigetben a' tengerpartján, egy kastélyal, széke a' ker. al helytartójának.

Selinus, fó víz 1) Cilicia, As, ban Laertes és Cragus között, 2) Achajában Graeciában.

Selivrea, Selymbria, (41° 4′ 35″ É. Sz. 45° 50′ 48″ K. H.) nagy vs Török orsz. Rum-Ili tart. a' Marmorai tenger partján 8000 lak. nagy részint görögök, kiknek itt Püspökjök vagyon; kikötője csak kissebb hajóknak szolgál, gabonacsürjei nagyok, kereskedése hasznos.

Selk, mvs Bajor. orsz. Main ker. hasonló nevü fónál 210 h. és 1500 lak. kik jólent termesztenek, vannak vas hámorjai és hutái.

Selkirk, Grófs. déli Scotziában, Peebles, Dumfries, Roxburg és Barwiek Grófs.gok között, 260 ang. □ mfd nagyságán csak 5000 l. találtatnak. Földe hegyes és erdős, kevés szántóföldei zabot 's árpát teremnek. Lakosi juhtenyészetből, vadászatból 's halászatból élnek. Fő vsa:

Selkirk, Ettrik fónál fekszik 1100 l. kik marhatartással, harisnya és fonál fabr. foglalatoskodnak, 's lábbelivel kereskednek.

Selmeczbánya, Schemnitium, Stiavnicza, (48° 27′ 45″ É. Sz. 36° 33′ 15″ K. H.) Szabad kir. jeles bánya vs Hont Várm. Selmeczbányai járban, fekszik több köszirtes

Digitized by Google

hegyektől környékeztetett völgyben, Körmöcz bányától 3, Besztercze bányához 6, Budához pedig 17 pósta mfdnyire, több mint 1700 h. és 1-000 l. kik részint szép szabadságokkal megajándékoztatott bánya birtokosok, részint kézi mesterek és közönséges polgárok, részint pedigen bányabéli munkások. Épületei és útszái a' vsnak hegyes és völgyes fekvése miatt sok helyeken elvannak szaggatva, mindazáltal többnyire alkalmatos és csinos lakást is szolgáltatnak némellyek. Jelességei közül való: a' régi vár, mellynek helyén mondják, hogy épült légyen még Őseink eljövetelek előtt Selmeczbánya vsa; az új vár nagy négyszegű épület, toronyal 's verő órával diszeskedik; a' Kir. bányászi kamara ház, mellyben egyszersmind a' fő bányái Grófnak lakása; a' kir. bányászi Akadémia, melly itt 1760-ban M. Terezia kir. által állitatott fel; pósta 's sóháza, bányászi itélő-széke 4 kath. szentegyháza egy pléb. és egy Piarista Kollégy.mal, az evang. is tulajdon templ.kal birnak; de kiváltképen hiresek arany 's ezüst bányái, mellyek már 200 ölnyi mélységre nyúlnak és esztendőnként 2 millio forint értékü aranyat 's ezüstöt adnak, ide nem számlálván réz, gáliczkő 's más ásványit, szüntelen 8000 ember foglalatoskodik bennek. Portája 19.

Selle, Sellye, magyar 's tót mvs Nyitra Várm. hasonló nevü jár.ban. F. U. a' Tudom: kincstár, Vág vize mellett fekszik, Nitrától délnek mint egy 5 órányira, 250 h. és 1750 l. kik egynehány zsidók kivévén mind kath. vagyon pléb. gyermek iskolája és 1 épitélya, szentegyháza jeles toronnyal 's verő órával díszesitetik. Termeszt dohányt, marha tartása, szépersége, mésskemencséi, és országos vásárjai nevezetesek.

Selle, Savus k. fó Frantorsz.ban, Picandiában ered, és Hernegauban Bonchain és Valenciennes között Schelve vizébe szakad.

Selle, vs Francz. Loire és Cher oszt. 3610 l.

Selmhofen, falu Bajor orsz. felső Dunai ker. egy üveghutával, és nagy márvány bányával, mellyben szép kövéált halakat, 's rákokat, találnak, asztalnakvaló márvány táblák hiresek.

Selnitza, vs Lipto Várm.ben, salétrom főzéssel.

Selsey, kis fél sziget Angol orsz. Sussex Grófs. egynehány falutskákkal, onnan sigát küld Londonba.

Selters, falu Nassau-Weilburgi fejedl. Westerwaldban; savanyúkútforrással, melynek vize Selter vizalatt ismeretes és több mint a millio korsóval hordatik szélyel.

Seltschan, kis vs Csehorsz. Berauni ker. 100 h. és egy szép temp.mal. Polgárjai kereskedésből, mesterségekből 's földmivelésből élnek.

Selva, (41° 13' É. Sz. 17° 44' K. H.) vs Spanyolhorsz. Cataloniában 3600 l.

Selve, kis sziget Quarneroi tenger öblében, földe száraz és kövecses, jó víznélkül szükölködik. Lakosai számos pásztorságból és ha-

Digitized by Google

jókázásból ötnek. Fejér márványa jeles.

Selvaplana-tó, kis tó Helvetiában Graubundeni kant.

Selye, *Sellye*, mvs. Somogy Várm. szigeti jár.ban. F. U. Gróf Battyáni fekszik Dráva fó szomszédjában mellyek áradásai sokszor nagy károkat okosnak határjában, ahol kath. és 700 ref. lak. Bogdásához, mellynek filiája, fél óránnyira.

Selyk, Schelken, Seike, sz. megy. falu Erdélyb. Beszterczemidék kén, posta úthon, unang és 1 gör. templ. pléb. lakossal.

Selyk, (kis) U. Schelken, Erdély Fejed. Nagyaniszáb. magas hegyek között fekvő mvs, evang. és nem eggy. görög pléb. Szásznak, Oláhok és czigányok lakják. Ettől egy órányira fekszik Nagy-Selyk mvs, egy póstaházzal, és jó réttekkel.

Selz, Salezia, Elizatium, kis vs Francz. ors. alsó Rajnai oszt. Selz pataknak a' Rajna vizébe való ömlésénél.

Selzerau, vidék Stajer ors. Iudenburgi ker. nyugnak Obdachtól, vashámorral.

Semailla, falu Niakatel Kirs. közép Senegambiában, gazdag aranybányákkal.

Semben-Gkieun, falu Birmáni ors. Irawaddy fónak kel. partján, a' Bengaliai portékáknak, mellyek Arakanon keresztül az ors.ban jönnek, fő lerakodó helyet szolgáltat.

Semendria, (tulajdonképen Swendrew, az az Sz. András) Senderovia vs Serbia tart.ban Török bir.ban Jessowa fónak a' Dunába való szakadásánál 10000 l. és egy oltalmazó várral.

Semering, magas és részint meredek hegy Stayer ors. Mürzzuschlag és Schottwien között. A' keresztül vágott útnak nem rég köfalak s hidakok által jobbíttatták meg. Austria és Stajer közötti lévő határ pontban az említett út mellett szép márvány oszlop állíttatott fel.

Semgallen, Semigallia, Herczs. és keleti része Curlandiának, Orosz birnak Mittaui Helytt.ban, a' hol Mittau fő vsa fekszik.

Semi, Pó vizének mellék fója Olasz ors.ban.

Semiischi, eggyik a' közelebb lévő Alentai szigetek közül Asiában.

Semil, Semile, kis vs Bunzlaui ker. Cseh ors.ban Iser fó és Woleschka patak mellett fekszik, 180 h. 's 670 l. kik igen finom papirost, 's jó cserép edényt készítenek; esperestes pléb. temp. és szép kastélya vagyon.

Semipalatnoi, megerősített vs Irtisch fónál Tobolsk Helyt. Orosz birban 80 h. és 350 l. Nagyon nagy csere-épülete a' Kirgisiaikkal és az Asiai kereskedőkkel való kereskedésnek könyebbítésére.

Semironiceria, l. Wan.

Semlin, Zemlinum, Zimon, (44° 50' 6" É. Sz. 38° K. H.) privil. vs Péterváradi katonai vidékben 10th. ors. Budától 51 pósta mfdnyire fekszik közel Száva vizének a' Dunával való egyesülésénél Nándor Fejérvárral általellenben, nagy 's megerősítet vs, 1160 h. és a' katonaságon kivül 8000 l. kik 1700 kath. és 300 zsidót kivévén ó-hitü Ráczok, vagyon 4 temp. 2 nemzeti iskolája, só háza és harmincadja, a' határbéli katonai Kommendónak és fő posta hivatalnak széke. Ezen határpontnál Magyar és Török ors. között nagy kereskedés üzetik.

Semois, Sesmarus, k. fó Lu-

Digitized by Google

xemburgi Herczegben, egy Belgyiomban, Luxenburg vsnál Ered, és Chimay ville mellett Maas vizébe szakad.

Sempach, régi és jobbára fa-házakból álló kis vs Sempachi tónak keleti partján, Luzernai Kant Helvetiában, 700 l. Az 1386 esztben a' Helvetiaiaktól nyert diadalom által nevezetesíttetett, az ütközet helyén most díszes kápolna áll.

Sempachi tó, Helvetiában Luzerni kant. hossza 2, szélessége pedig csak fél órányi hallal bővelkedik.

Semriach, mvs alsó Stajer ors. Graeczi ker. Schreokel hegynek tövében fekszik, 60 h. és pléb. A' környéknek buzája különös jó lisztet nyújt. A' mvs mellett lévő hegy, egy patakot nyél el, melly fél óráig a' hegy alatt folyván, nem messze Peckautól ismét kiömlik a' hegyből 's tovább folyik.

Sempte, Szintau, magyar 's tót mvs Nitra Várm. hasonló nevű jár.ban, fekszik Vág vize mellett, N. Szombathoz 2 mfd F. U. H. Esztergházy: Itt fogadá el hajdan Rozgonyi László Kir.t. Határja termékeny.

Semur, (47° 28' É. Sz. 21° 40' K. H.) vs és ker. béli főhely Fr. Aranydomb oszt. hegyek között magas gránit hőszikla-án épült, melly Armançon fótól keríttetik, 4300 kik jó vászonat, posztót készítenek, és gabonával kereskednek.

Sena, parti vidék Manomotapa ors.ban Zambese fónak déli partján, hossza 120 és az egész nagysága 500 □ geogr. mfd tétetik, most a' Portogallok birtokában vagyon, kik ezért csatlandónkat a' Manomotapai fejedelemnek ajándékokat küldeni itten vagyon.

Sena, fő vs a' hasonló nevű Portugal tartban Zambese fónál, széke a' Helyiek püsp. fő Vicariusának, a kiss. és egy cseléd méré, vagyon.

Senarica, vs Spanyol Estramo tartban; lakosi csupa nemesek, kik szép polgári szabadságokkal birnak.

Sende, v. *Sisedi*, nagy puszta 's homokos vidék Paderborni Herczegben, hol az erednek Lippe és Ems fók, ezen kietlen vidék Lippe, Ravensberg és Rietberg Grófságok által szinte Münsterig és Osnabrückig terjedki.

Sendershorst, (É. Sz. 51° 52' 20'' K. H. 25° 26' 39'' alatt) vs Gröninga tartban 100 l.

Sendsbred, mesterség által meg bővitett fő Persiában, Ispahan falut nedvítvén a' hol elég nagy a' széles-ége, Kaspiumi tengerbe szakad.

Sendomir, l. Sandomir.

Seneffe, vs Brabantiában egy. Belgyiom ors.ban 5300 l.

Senegal Sarudak, fő folyó Senegambiában közép Afrikában, eredetét Kong hegységből Nigritiában veszi, és délről ész. nyett arányban magas hegylánczok között fekszik, holott egy mas után Gowina és Felu környékében két víz zuhanásokat formálván, Falema mellék fót öblébe fogadja, nagy csavaradásokban ész. nyug.nak folyik, 's két ágra oszolván Bilbas és Morfil szigeteket formálja, nem sokára nyug.nak fordúl, több ágakra oszlik, és délnek vett folyásában ismét eggyesülvén az E. Sz.

Digitized by Google

15° 53' alatt a' tengerbe szakad, Torkolatja fél mfdnyi szélességű 's fövény torlattal tellyes, folyása, sebes, 18—25 ábayi a' mélysége, és az említett vizuhanatokig hajókázható. Hossza forrásitól kezdve 160 mfd számláltatik. Torkolatjában több szigetek találtatnak, mellyek közül nagyságára 's jelességére nézve Senegal vagy is S. Louis szigete a' többit felülhaladja. Esztendőnként az esős napok alkalmával partjait elhagyván a' környékező alacsonyabb vidékit elborítja 's nagy mocsárokat 's posványokat okoz, mellyek megrontván a' levegőt, sok betegséget szülnek.

Senegambia, v. is *nyugoti Nigritia*; nagy tartom. közép Afrikában, északról Sahara pusztával, keletről Nigritiának beleeivel, délről Sierra-Leona partok vidékivel, és nyugotról az Atlanticum tengerrel határos; keletről nyugotnak vett hossza 160, és északról délnek terjedő szélessége 130, az egész nagysága pedig 16000 □ geogr. mfdre tétetik. Szép, és a' természetnek minden ajándékival megáldatott tartom. csak egyedül felettébb nagy hévsége, és Senegal fónak kiáradásai által okozott egészségtelen levegője szokott lakósinak, 's kivált a' külföldieknek terhes lenni. Belsejében magos hegyekkel kietlen nagy homok pusztákat változva találni, partjai ellenben róna, vízzel bővelkedő, 's termékeny vidékek. Jelesebb fokai közül valók: a' fehér, zöld, és veres fokok. Nagyobb folyói: Senegal és Gambia, mellyektől e' tartomány kölcsönözi Senegambia nevét, St. Dominque 's a' t. Tavai közűl: Kojor v. Kaor, Panie-Pul v. Panie-ful, Nieri, és Saper nevezetesebbek. Meleg levegője a' tengernek közel létele, és a' számos esők által mérsékeltetik. Forradós nevű szele, mely délkeletről jő, és fergetegekkel kapcsoltatik, sokszor dühöskődik, minden ellentálló tárgyakat felforgat, ennek elmaradásával pedig len muskitó nevű szunyogai alkalmatlankodnak. Csak két része vagyon az esztendőnek, t. i. száraz és hév nyara, és a' telet képező esős hónapjai. Fő termései: narancs, czitrom, gránát alma, füge, dohány, ricsása, török búza, borsó, görög dinnye, aloe, másztixfa, sihifa, melyből jó ízű vaj készíttetik, pálmafa, ében, és mahagoni fa, tamarinda, nádméz, pamut, bors, indigó, és messze terjedő erdőségek; az állatok országából: szép nagy termetű, és felettébb jó ízű hússal biró szarvas marha, kövér farkú juh, ló, teve, kecske, sertés, elefánt, oroszlány, parducz, tigris, különös nagyságú farkasok, majmok, hiuzok, leopárdok, hiéna ebek, szarvasok, nyulak, czibet petymegek, krokodilok, gyíkok, veszedelmes kigyók, sasok, ölyvök, papagájok, jégmadarak, hattyúk, lúdak, récsék, pelikánok, és más madarak; hegyeiben arany, ezüst, réz, vas, márvány, só, partjain ámbra találtatik. Legrégibb és még most is fő lakosi Mau-

Digitized by Google

rusok, és Négerek, kiknek hajok, ábrázatok és szokások között igen nagy különbség uralkodik. A' Szerecsenek v. is Maurusok Arabsi eredetüek, barna színü 's szép termetü emberek, kiknél a' gyengébb nemnek felettébb nagy testiszsége különös szépségnek tartatik; Búza, árpa, 's köles kenyérrel, különbféle zöldséggel, tejjel, mézzel, sáskával, és némely vadakkal élnek, az erös italoknak nagy kedvelöji. Feleségeiket marhaért 's más portékákért vásárolják, innen nálok, valamint régenten a' Zsidóknál a' számos leány gyermekek birtoka, nagy gazdagság. Ruházatja mind a' két nemnek csak nem eggyenlö. A' Négerek között a' Faluppek, Jalofek, Fulierek és Mandigóiak nemzete jelesebb; ezek a' fellebb említett Szerecsenekkel Muhamedánok, midön a' többi Négerek Fetisimádók v. is bálványozók. A' Szerecsenek papjai Marabutoknak neveztetnek, és különös osztályt állítnak. Virágzóbb nyelvek: a' Mandigoiaké, Seravuliaké, az Arabs és Portugallus nyelv különbféle dialectusokban. Némely vidékeiben igen számosak a' rabszolgák. Senegambiának kereskedésében Angolok, Franciák, Portugallok, Dánok, és észak Amerikai szabad Statusbéliek részesülnek, kik tigris böröket, viaszt, elefánt csontot, pamutot, borsot, arányot, és kiváltképen gumit cserélnek fel posztóért, vászonért, fegyverekért, erös italokért, puska porért, mely portékákon leginkább kapkodnak a' természetnek még el nem korcsosodott eggyügyü magzati. Polgári alkotmányra nézve Senegambia nagyobb részint gyenge Fejedelmektöl kormányoztatik, kik alattvalóikat könyek szerént nyomorgatják, de vannak benne mérsékelt monárkiák is, némely szabad Statusok és Köztársaságok.

Senegambia fekvésére nézve, felsö, közép, és alsó Senegambiára részeltetik. Felsö Senegambia északnak fekszik Senegal fönak északi v. is jobb partjain, és egész a' fehér fokig, vagy is tulajdonképen a' rákmák naptéritö karikájáig terjed, és egyszersmind a' Sahara pusztának délnyugoti részeit foglalja; e' tartomány nagyobb részint kietlen homok puszta ságból áll, mely némely helyekben szép zöld rétekkel 's legelökkel, gabonát termö szántóföldekkel, és gumifából álló kiterjedt erdökkel váltatik fel; ezen gumiból, mely felsö Senegambiának legnagyobb gazdagsága, esztendö által mintegy 2000 mázsa hozatik Europába, melyböl a' Franciák különbféle jó ízü csemegéket és liktáriomokat tudnak készíteni. Jelességei közé tartoznak még felsö Senegambiának az abban széjjel szórva találtató köszikla darabok, mellyeknek színek fekete, és tiszta természvasat foglalnak, honnét kerültek ezek e' tartomba, melyben semmi ollyast, a' miböl eredhettek vólna ezen köszikla darabok, látni v. találni nem lehet, még eddig nem lehetett meghatározni; némely útazók,

Digitized by Google

mint Golberay, levegőből lehullott meteorai kövaknek tartják. Itt vannak az Arguin, és Penia v. Porto d'Addi nevü szigetek.—Közép Senegambia, Senegal és Gambia fók között fekszik; lakosi csupa Negen nemzetek, és következő tart.kat foglal magában: 1) az Ualoffak tart.nya azelőtt hatalmas Kir.ság volt, most 5 részre vagyon osztva az 1695-diki kegyetlen zenehonák ólta, ú. m. Ualo, Kajor, Baol, Sin v. Thin, és a' tulajdon Ualof. 2) a' Fulierek v. Fulahek tart.nya, 3) a' Mandingoek tart.nya, mely ismét több Státusra, v. Királyságra, ú. m. Barre v. Manding, Walli, Wulli v. Yuli, Merine, Bondu, Galam, Kadschaga, Kasson, 's Bambuk tart.kra vagyon részelve. 4) a' Négerek országai közé: Bar v. Barra, Badibu, Salum v. Salm, alsó Jani v. Gniani, felső Jani, Tenda, Neola, Dentila, Satadu és Konkadu Királyságok tartoznak, mind ezek nagyobb részint róna, szép, és bő termésü tart.nyok.— Alsó Senegambia az említtettektől délnek fekszik, és Gambiának déli v. is hal partjától Nunez fóig v. Vergas fokig terjed, több Fejedelemségekre oszlik, melyek nagyobb részint csekélyek, és kevés jelességet foglal; Gambia fónak partjain e' következő Kir.ságok feküsznek: Foniah, Bintam, Kam, Schagra, Jamina, Europina, Schemaroo, Tomani, 's Kantor. A' tenger partokon és alsó Senegambiának belseiben: a' Felupek tart. Scherescha Kirs. Bagnonek és Papelek tart. a' Kabói v. Gebei Kirs. a' Belantei szabad Köztársaság, Bussi, Bissao, és Bodschuga, szigetek, Biafarek, Nalus, Landemasa, Wagres, és Kohelia tartományokkal.

Senekaek, l. Irokesek.

Senez, fő Helvetiai Sz. Gallikant.ban rövid folgás után Wallenstädti tóba szakad.

Senftenberg, Csh vs Königingrätzi ker. Sas patak mellett 212 ház. kastélyal, és esperestea pléb. templ.

Senftenberg, vs Száz ora. Meisseni ker. fekete Elster fónál, 170 ház. a kastélyal, vidékeit számos Vendusok lakják.

Senglea, vs Malta szig.b. 5500 lak. egy tengerbe nyuló földcsúcson fekszik.

Senhora de Giraça de Lippa, erős határvár Portugalliai Alemtejo tart.ban.

Seni, l. Zengh.

Senlis, Silvanectis, Augustomachus, (49° 12′ 28″ É. Sz. 20° 14′ 58″ K. H.) vs és ker.béli fő hely Fr. orsz. Oise oszt. Nonnetta kis fó mellett 4400 szorgalmas lak. és egy régi várral. Fekvése igen kies lassan lereszkedő hegy oldalban épült. A' haidani Püspöki templ. nak igen magas tornya nevezetes.

Sennaar, Kira Nubiában Nil fónak partjain; Dongola, Atbara, Habessinia, a' Galla nemzet tart.tól, és a' Darfuni Kira.tól környékeztetik; ész.tól délnek vett hossza mintegy 80 geogr. mfd. és ugyan annyi nyug.ról keletnek terjedő szélessége. Éghajlatja meleg, sőt nyárban csak nem türhetetlen hévség nyomorgatja lakosit; levegője másként egéséges vólna, de esős esztendő részében (mely

Digitized by Google

tél helyet vagyon) a' számos pestványok által, megrontatván, sok betegségeket szül, mellyeknek nagyobb részint halál a' vége. Földe többnyire róna, és felettébb bö termésü, gabonája, 's kivált husája és riskásája elég vagyon. Marha, tenyészete nagy, tevében, szarvasmarhában, juhban, sertésben, 's t. ef. gazdag. Lapályos pusztavidékeiben elefántok, oroszlányok, párducok, strutzmadarak tanyásnak. Lakosi Néger nemzet, és Schilluk nevet viselnek; lásd Schilluk. Ezeken kívül bujdosó Arabsok v. is Beduinek is laknak e' tartban, kiknek számok mintegy 12—14000 mégyen, ezek állítják az állandó katonaságot, és őrzik a' fővt. Kereskedése az országnak csekély, kivitel portékái: aranyporból, czibetből, elefánt csontból, gummiból, és e' legújabb időkig rabszolgákból is állott; felesleg való gabonájokat nem hordják ki, hanem csürekbe takarítják szükebb időkre. Behozattatnak: füszerszám, paparos, vas és nézszerszámok, üvegkláris, tükör, 's más apróbb portékák. Békeséges időkben Karaványok is járnak innen a' külső szomszéd tartkha, ú. m. Suakembe, Dschiddába, Meccába, Habessiniába, Nigritiába és Egyptomba. Az országlás egy Monárka kezében vagyon, az első szülöttre száll által, és csak férfi magzatban örökös. Királyok, kát ők Meknek neveznek, csak oly feltétel alatt hág a' thrónusra, hogy tüstént megfosztatasson életétől, mihelyest azt az ország hóldogsága kívánná, mellynek valódi jelenlétéről ítélnie a' Miniszterekhez tartozik. Midőn a' Király meghal, a' zürzavarok távoztatása végett minden nemü megöletnek. Hetenként ötször tart titkos tanácsot. Országlása alatt legalább egyszer kötelesztetik egy hódföldet tulajdon kezével felszántani 's bévetni. Minden kimenetele nagy pompával történik. Háremjében 60 ágyasai számláltatnak, kik legnagyobb részint szép fekete Négernék. Az igazság szerényen szolgáltatik ki. A' gonosztévők közönségesen halálig bolyoztatnak. Sennaar Király 3 tartokra oszlik, mellyeknek nevek: El-Aise, Fazukló, és Kordofán. El-Aise tartban fekszik a' Királyságnak

Senhaar (fövsa, az ész. szél. 13 34 60 alatt Nil fónak nyugoti partján, szép dombos Kelyhezletében. Residentziája a' Királynak. Kerülete a' tsnak 1½ mfére, és lak. száma 20000 becsültetik. Házai kitvány 's alacsony épületek, és csak a' főbb rendbélieké két szegésü, fedelek mind egyik lapos. Külső vasai csupa rád gunyhókból állnak. A' kir. lakhelyt magas kőfallal kerítették. Kereskedése nem utolsó, vásárjai is népesek. Környéke kövér és termékeny, de levegője egészségtelen.

Sennabris, helys. Judaeában, Tiberiástól 30 stad.

Sennone, l. Zanone.

Sennones, Senones 1) Sequana mellett, Icauna befolyásánál Galliában lakott Celta nép, Tarquinius Priscus alatt az Alpeseken által Ita-

Digitized by Google

jiéla büttöttek, fő vaik Agedicum (Sens) Artissiodorum (Auxerre), Vellaunodunum 's a' t. Ezeknek maradéki vóltak az Apenninusokon innensö Italiában, Umbriában lakottak is, Róma megvétele után Utens, és Æsis vizek között telepedtek meg. Sok bajok vólt a' Rómaiaknak ezenterös és vitéz néppel, végre megalázták és kiirtották őket. Vaik vóltak: Ariminum (Rimini) Pisaurum, (Pesaro). Sena Gallica (Sinigallia) Sarsina Urbinum, Petra Pertusa, Æsis, (Jesi) 's a' t.

Senomat, helys. Csáh ország. Rakonitzi ker. Rakonitz vsához tartozik, van pléb. 's templ.

Senosetz, mva Karnioliában, Adelsbergi ker. sóházzal, és kastélyal.

Senquitce (kis és nagy) 2 Tót helys. Pozsony Várm. és hasonló nevü járásban, Kapolna és Modor között, Modor és Barinhoz 3/4 mfd; borai jelesek. Érdemes Kovacsics Márton és Kollinovics Uraknak születés helye.

Sens, (48° 11′ 55″ É. Sz. 20° 57′ 21″ K. H.) régi 's nagy vs Fr. Yonne oszt. Vanne és Yonne vizek öszvefolyásánál, kellemetes környékben fekszik; számlál 10600 lak. kik pamut, gyapju, bör és enyv fabrikban foglalatoskodnak. Közel hozzá szép Római régiségek, 's a' nevezetes Veron forrása, melynek vize követ változtatja a' belévetett tárgyakat, és a' Michéry kréta bányák találtatnak.

Senshurg, vs keleti Prussziában Schesteni ker. hasonló nevü tó mellett 280 h. 1100 lakkal.

Sensu, kis fő Helvetiai Freyburgi kantonban, mely keleti határjai felé folyván, Saenen vizével eggyesül.

Seo de Urgel, vs Spanyol Catalonia tart. ban Segre fónál, ős várral.

Sepete, l. Sohepze.

Sephela, a' kerület Judeának nyugoti tengerparti részében; itt laktanak legiukább a' Philistenusok: Aschód, Gasa, Gath, Ekron Fejedelmi vsokban (Jos. 13, 2.) míg az Izraëlitáktól ki nem üzettettek. E' környék Satrapia Philistinorum nevet is viselt; Simeon nemzetségének jutott többnyire.

Sephet, l. Saphat.

Sepharis, egyik Galileaának fő vsai közül, közepette sok falukkal körülvétetve, Tábor hegyétől 10 mfd. utótt Diocaesarea; Kr. Sz. után 339-ben elpusztíttatott, most falu.

Sepsi, l. Moldau, Moldawa.

Sepsi (Terra Sebus), Székely Szék Erdélyben, Háromszéknek egyik része, l. ezt.

Sepsi Sz. György, Gergesmarkt, Szingyoare, Georgiopolis, mva Háromszékben, al. ker. Zalanyi jár. ban, Brassótól 4 óra, takaló hely, és a' Székely Huszár Regementnek főszállása, tulajdon tanáccsal, lakosi szabad Székelyek, és határ őrző katonáji. Nevezetesek itt mindenek előtt két Ásványos források, mellyeknek egyegyike a' vs kívül egy domb alatt, a' másik egy patak parton bugyog ki, az első inna, a' második fördeni való. A' Sugasi vidékben derék savanyú vize van, és két sztintelen forró, de ki nem folyó kútjai, és mintegy 4 lábnyi széles, és 1 1/2

Digitized by Google

lábnyi mély gödre, mely télen nyáron, a' legnagyobb szárazságban is kevessé nedves, minden hót megemészt. Ebben a' beszálló kis madarak és állatok eldöglenek; a' podágrás emberek pedig kigyógyúlnak 's a' t.

Septimer, l. S. Gothardt.

Sepulveda, kis vs Spanyol Segovia tart.ban Duraton mellett egy hegyen fekszik.

Sequana, most Seine fó víz.

Sequani, Gallia Belgicában, Helvetiusoknak baljáról, nyug.ra Jura hegye kel.re Rajna vize között; lakott nép; Rómaiaktól meghóditatván, elöször a' Celtica Galliához számláltattak. Fő vsok volt Vesontio (Besançon) nagy és iskolákkal jeles vs; itt tanulta a' Rhetoricát Maximinús Cs. tovább: Amagetobriga, és Ditattio.

Seraerek, kis Néger nemzet Senegambiában.

Serail, l. Constantinapoly.

Seram, l. Ceram.

Seransk, vs Orosz Pensa Helyt. ban Jasara és Saraiga fók között 1200 h. és 7000 l. kik között számosak a' vargák és szappan főzők, ezeknek 15 mégyen számok, kereskedése virágzó.

Seravejo, nagy vs Bosnia török tart.ban 12000 h. és 48000 l.

Serbia, helytelenül Servia, nemzeti nyelveken Serbska, törökül Serf Wilájeti vagy Lasz Wilájeti (vagy is Lázár tart.nya, hasonló nevü hajdani nevezetes Fejedelemtől); ész.ról tót orsz.gal és a' Temesi katona vidékekkel határos, attól Száva vize, ettől pedig a' Duna által választatik; kel. röl Oláh és Bolgár orsz.tól; délről Macedoniától és Albániától; nyug.ról pedigien Bosnia tart.tól környékeztetik, mellytől Drino fó választja. Az ész. sz.nek 42° 35'tól 44° 52'ig, és a' kel. hosznak 36° 11' tól egész 39° 55'ig terjed. Térsége 920 □ mfdnyi. Földe hegyes ugyan, de vannak róna bő terméső vidékei is. A' marha tartás nagy benne, sertvései föképen nagy számmal vannak, mellyek hazánkban is elég ismeretesek. Folyói közül Duna, Száva, Dríno, Timok, és Morava jelesebbek. Vannak sok ásványos forrásai is, vadakkal 's ásványokkal is bövelkedik. Lakosai, kiknek számok 960000 tétetik Serbusok (Serblin) és Raszciaiak vagy Ráczok, ezek hajdan Serbiának déli részeit foglalták és neveket Roska fótól vették, de midön 1463-ban a' Törökök ezen tart.t elfoglalták, elhagyván a' töröktől sanyargattatott honnyokat hazánknak déli részeibe költöztek által, és innen származnak számos ráczaink. Nyelvek minden tót eredetü nyelvek között legkellemesebb 's legtisztább. A' nem eggy. görök vallást követik, vagy a' mint szokták mondani ó-hitüek. E' fó századnak első évjeiben jobbitni kiván ván sorsát Czerni v. Petrovits György vezérlése alatt 1807. a' török igát lerázták magokról, de 1814 esztendönek végső hónapjaiban ismét engedelmességre térittettek. Következő 4 al helyt.ra vagyon részelve, tudniillik: Belgrádi, Semendriai, Kratowi, és Novibasari al-helyt.ra. Fő vsa Belgrád.

Sercelles, l. Scherschel.

Digitized by Google

Lucca és Piombino Herczegben eredő az Apenninni hegyekből, és nem messze Arno torkolatától Toscanai tengerbe szakad.

Strabol, (61° 30' É. Sz. 48° 39' K. H.) kerbeli vs Orosz Wiburgi Helyt.ban Ladoga tó mellett 60 h. és 380 l. Az egész Helyt.ban itt léghépesebb vásztok esnek. Szomszéd szigetiben több márvány bányák találtatnak.

Sere, tó Persiában.

Serena, l. Coquimbo.

Serend, l. Zarend.

Seres, Szeres, Serrae, vs Török ors.ban Magdonia tart.ban Strymon fő mellett 30000 l. széke egy görög érseknek, vannak pamut fabr. dohányal és gabonával kereskedik.

Seret, Sireth, l. S. Szeret.

Serf, Servolo, urad. 's kastély Karinthiában Adelsbergi ker. törvényszékkel. Jó bora és sok olajja vagyon. A' kastély megett mély barlang találtatik, szép csepkövekkel.

Sergna, l. Isernia.

Sergiewsk, kis vs Orosz Orenburg Helyt.ban, hasonló nevű tart.ban, Surgut fő mellett, melly itt Sock vizével eggyesül, büdösköves forrásokkal.

Serica, tart. Asiában, nyug. ra a' tulsó India közt; ész. ra, és kel.re esméretlen határokkal. A' Chinai bir.nak egy részét ész.ról, mellynek Chensi neve, és a' Magul országot foglalta magában. Főji: Oechardes, Bautes; hegyei: Annibi, Asmiraei, és Ottorocorra; fő vsa Sera, Bantes eggyik forrásánál, most Kantscheu, Chensi tart. fő vsa; Asmiraea, most Hami, Turoana, most Toren-puric; Issedon, utóbb Eygur, Polleta, Pulduz. E' tart. lakóiról irják a' régiek, hogy többnyire vándorlók voltak; hajlékokat ide 's tova vontatták (Quorumplaustra vagas rite trahunt domos, mond Horatius; lehet, hogy ettől neveztették Issedon, v. Essedonoknak is. Szerezsok nyilván a' tőlök származott selyemtől neveztettek, mellyet sokáig nem esmértek az Európaiak vele élések után is; Pausanias erolitette elöször a' selyem bogarakat S. Antoninus alatt, ekkor is hibásan. Sokáig éltenek, 200 esztendősek is találtattak köztök; az igazságot szerették, a' háborkodást kerülték Strabó tanúsága szerént.

Serignac, vs Franc. Finisterre oszt.ban 1020 l.

Serignia, l. Cerines.

Serinagar, l. Caschemir.

Seringapatnam, (12° 20' É. Sz. 94° 32' K. H.) szép, nagy 's népes, jól meg erősitett vs Angolokhoz tartozó Madras tart.ban kel. Indiában, Kaweri fő szigetében fekszik, egykor Tippo Szultnak lakául szolgált. Jeles a' vson kivül a' hajdani Hir.nak Mausoleuma.

Seringham, sziget hasonló nevű vsal Madura ors.ban kel. Indiában Koleron és Kaweri fők között, Jumnakrischna és Seringham hires nagy pagodákkal. Ez utolsó, mellynek régisége több mint 4000 eszt.nek tétetik, két kőfallal kerittetik, mindeggyike ezeknek magasságában 25 vastagságában pedigien 4 láb. foglal, és egymástól 350 láb-

Digitized by Google

nyira távolnak. Falaihoz 4 kapuk vezetnek minden kőfalon. A' köveknek vastagyokból a' déli legkülsőbb kapunál készült oszlopok állanak, általmérőjek 5 lábnyi, magasságok pedig 33 lábnyi. A' legbelsőbb kőfalnak körében találtatnak a' megnevezett pagodának kápolnái. Itt tisztelteti a Hindusok tól Wischnu bálvány, melly négyre bizonyos időkben csoportosan szoktak összve seregelni.

Serino, vs Nápoly ország hasonló nevű Herczegben, 7600 lak.

Serio, kis fó Lombardi-Velenczei Kirsban ered Veltlin tartnak határiban és Adda vizével eggyesül. Ettől volt az előbbi Olasz ország.

Serio országa, elnevezve, mellynek 74 1/4 □ mfd térségén 268630 l. számlálatatak. A' hajdani Velenczei birtokokból formáltatott, magához foglalta Bergamasko tartot Bassanónak egy részkéjével. Fő vsa Bergamo.

Serio, kis vs Como tartban Lomb. Velenczei Kirsban. Szomszéd kis tava Lago di Serió nevet visel.

Seriphus, l. Serphanto.

Serke, helyes kis vs Sennaar Kirsban Nubiában El-Aise tartban 6—700 h. fekszik hegyek között egy patak mellett, melly itt Sennaart Habessiniától választja.

Sermania, fó Horváth ország. ban, a' Dinari havasok és Popstak között ered, Dalmátiának folyik és Novigrad szomszédságába a' tengerbe ömlik.

Sermione, Sirmia, kis kastély, a' Gardai tóba, mint egy 2 Olasz mfd benyúló földnyelvben Lomb. Velenczei Kirsban. Helyét hajdan jelesa vala lepte, mellyben Catullus poeta születtetett. Környéke jó bort terem, melly szent hornak nevezetik.

Sermoneta, Sulmo, kis város Campaniában, egyházi birtokban. Számos olajfa ültetései jelesek, hires volt az előtt bora is, melly Setini hornak nevezteték.

Sernai gorodek, (büdöskövesvska) Orosz birsban Simbirsk Helyt.ban, Asiában; jól megerősített hely, fekszik Volga fónél, sok vizének torkolatjától által ellenben, hires az itt készített büdöskő.

Serowics, kastély, helya Csehországban Taborien kerben, 146 h. és egy kath. pléb. val, hasonló nevü uradalmához tartozik, 12 nagy és 27 kisebb tavai vannak. Lakoai Csehnyelvem beszélnek, és földmívelésből, posztó fabr. ist. előlékből élnek.

Serpa, helys. Portugalliai Alemtejó tartban 1181 ho és 4000 l. kik lopó kereskedést üznek.

Serphanto, Serpho, (Seriphus) török alatt lévő sziget Archipelagusban, vas, és mágneskő bányával, egy hasonló nevü faluval, és várparttal.

Serpuchow, keriböli vs Orosz Moskwa Helyt.ban Oka és Nara fók mellett, 750 h. és 5540 l. nemzeti jakulával, posztó, hár, 's vászon fabr.kal, és haszonos kereskedést.

Serra, az az hegy, Portugalliában, p. o. Serra de Amaro, Serra da Estrela, Tejo fó torkolatja, allemé-

Digitized by Google

ben, melly Cintra nevet is visel; Serra de Monachique, és Caldeirao, Serra de Arábida, Serra Gerez, Serra de Morao.

Serra, fok Baerbaeriában Afrikában ész. czúcsán.

Serracolin, vs Fr. felső Pyrenaei osztban Garonna főnak forrásinál, szép márvány bányákkal.

Serrae, Cerez, l. Serez.

Serrana, k. sziget déls. Nort tengeren, Jamaica mellett ész. Afrikában, Serranilhas sziklás szigetecskék mellette fekszenek.

Serravelle, vs Szardinia Kirs. ban Genuai Herczgben 2340 lak.

Serravalle, kis vs Lomb. Velenczei Kirs.ban, szép 's termékeny vidékben fekszik, Belluntól délnek 2 mfdnyire 5000 szegalmas 's kereskedő lak.

Serravalle, S. Madinai köztársasághoz tartozó falu.

Serravallis, l. Sarlakolen.

Serre, kis vs Fran. felső Havasoli osztban.

Serrey, Sieraje, vs Lengyel Kirs.ban a' volt Lemzai osztben, Pérs fónái 250 h. és 1100 l. kik között számos németek is laknak.

Serru, fő víz külső Indiában, a' nagy vagy Siami öblöbe szakad, mostani neve Menam (folyó).

Serrieva, kis fő Neufchateli Fejeds.ben, a' Neuenburgi tóba szakad.

Serrig, Sargek, Cervelli, vs, rév, kastély, Algier ország. Afrikában, fekvése szép, aczél művei, és cserépedénye híres. Itt feküdt hajdan Julie Caesarea.

Serrin, l. Szerbia.

Serrina, Servia, vs Török ország. Macedoniában tart.ban.

Serrio, l. Serf.

Serrhelli szigetek, l. Mahe szigetek.

Serrhelmesa, Segulmesse, közönségesen Segelmesse ország. Fes és Marocco Császs.ban Atlás hegys. között, Beled-al-Dscherid tart.nak része, Sis fó nedvíti, tevékben, lovakban, és Ægyptomi szilvában gazdag. Hajdani fő vsa:

Serrhelmesa, most csekély helys. egy várral, és Sudánba kereskedik.

Serria, Sicida, fó Piemontban ered az Olasz országi havasokban Wallis kant. ak szélein, folytában több fókat vészen öblébe, melyek között Carvo és Orova nevezetesebbek, és minekutána Vercelli falait mosogatta, 16 mfd futása után Casale alatt Pó vízével eggyesül. Ettől kölcsönözte vala egy Francz. osztmaga nevét, melly Piemontnak egy részét foglalta.

Serria, Aurunca, Suessa Pometia, vs Nápolyi Lavoro tart.ban 3800 l. kevessé meredek dombon fekszik, széke egy püspöknek; szegény asszonyságoknak 's talált gyermekeknek gyámolítására jeles intézete vagyon, valamint is egy ispitálya, és szép régiségei találtatnak. Környéke bő termésü.

Serrlach, vs Würzburgi N. Herczgben egy várral.

Serror, tulajdonképen a 6-dik rész, Sweizben és Elsaszban bizonyos mértéknek neve; abban 8, ebben pedig 12 kannát foglal.

Serto, Sextium, megerősített kereskedő vs Lago Maggiore partjain, Lomb. Velenczei Kirs.ban, Anghiera tart.ban.

Serto, helys. a' Bors partokon

Digitized by Google

felső Guineaban, Rio Sesto vagy Sestro tart.ban 3/4 órányira a' tengertől, lakja a' kir.nak, számos feleségeinek, és familiájának, ezeken kivül alig számlál 40 alá való gunyhókat.

Sestos, l. Dardanella.

Sestrabeck, vs Orosz S. Péter vári Helyt.ban, Sestra fónak torkolatjánál 1200 l. Jeles benne a' csász. huta, mellynél 400 fegyvermívesek és 1500 parasztok foglalatoskodnak.

Sestri di Levante, Sevesta Tigoliorum, megerősitett vska Genuai Herczs.ben, Sardinia Kir.ban, fekszik egy földcsúcson melly a' Liguriai tengerbe nyúlik, 3700 l.kal. Ettől nyug.nak a' Genuai partokon még egy Sestri nevü vs fekszik, melly az előbbitől való külömböztetés végett Sestri di Pomenta'nak neveztetik, Genuától csak 6 olasz mfd távozik.

Sestro-Kruh, része a' Bors partoknak felső Guineában, melly a' Rio Sestói partoktól egész a' Pálma fokig terjed, és evel szorosabb értelemben a' Bors partokat állitja.

Set, vagy Jet, Habessiniától elszakasztatott tarto.nak neve.

Seterna, falu a' Borspartokon Rio Sesto tart.ban a' tenger parton, elefánt csonttal és borssal kereskedik.

Sethia, megerősitett vs Török orsz. Candia szigetben, hasonló nevü öböl mellett, jó révparttal, és egy püspökkel.

Setine, l. Athinia.

Se-tschuen; igen bő termésü tart. Chinában, Tschingtou-fu fő vsal.

Sette, l. Cette.

Sette Communi, a' hét helységek, Lomb. Velenczei Kir.ban, Vincentia tart.ban; a' Tyrolisi Valsugonai vidéktől Brenta és Astico fók között egész a' Marositai hegyekig és S. Micheleig terjednek birtokaik, és térsége 70 olasz (=1 3/8 geogr) □ mfd foglal. Nevezetes ezen kis tart. lakosai végett, kik legnagyobb részint Németek, és a' régi német nyelvel élnek, magokat a' hajdani Cimbrusok maradékinak tartják. Számok 30000 mégyen; többnyire marha tartásból, és az ott lévő erdők használásából tengődnek, és jeles privilegyiumokkal birnak. Ezen hét helységek neveik következők: 1) Pe de Scala, és San Pietro d' Astico. 2) Roccio egy igen régi templommal. 3) Roana, Canove, és Camporovere, 4) Astjago, melly egyszersmind a' fő hely, 5) Galio, 6) Foza, és 7) Enico, ide számlálván Lusiana, Laverda, és Valle S. Donaro helyeket.

Settimo-Toris, vs Lomb. Velenczei Kir.ban Mailand tart.ban 2310 l.

Settle, vs Angol York Grófs. ban Ribbe fó partján.

Setuval, Setubal, S. Ybes, megerősitett vs Portugalliai Estremadura tart.ban, Sadó fónak torkolatjánál 2100 h. és 12000 lak. kikötője az Angoloktól és Hollandoktól a' só és halászat végett igen gyakorta látogattatott. Az itt készitett tengeri són kivül narrancsal muskátos borral 's t. effélékkel kereskedik.

Setzdorf, falu felső Sileziában ban Neisze Herczs.ben, Troppaui ker.ben, Friedebergi

Digitized by Google

tisztséghez tartozik, hasonló nevü víz mellett 250 h. 1570 l. kik német nyelven beszélnek 1 kath. templ. és iskolával, 2 malommal, 1 deszka vágó művvel, 2 halzsir főző házzal és jó mészkö bányákkal.

Seurre, vs Francz. aranypartok oszt.ban 1770 l.

Sevaces, Száva vize mellett, Noricumban lakott nép.

Seve, l. Seeve.

Sevebirget, l. Kölen.

Sevenaer, vs Burkus orsz.ban Clevetöl ész.nak 1 ref. templommal, 182 h. és 840 l. kik marhatartásból, földmivelésből, és mesterségekből élnek.

Sevenbergen, kis vs eggy. Belgyiom orsz.ban Holland tart.ban Norddammi kastélyal.

Sevenigo, vs Dalmátiában, kikötövel és tóval, mellyet Kerka vize formál.

Sevenni bérczek, Francz. orsz. belsejében, a' Pyrenaeusok keleti oldalánál, mérséklett magaságban kezdödvén, ész.nak nyúlik, holott Puy de Dome, Cantal, és Mont d' or nevek alatt nagy magasságra, 's nevezetesen az első 4960 láb. a' második 5904 láb és a' harmadik több mint 6000 lábnyira emelkedik. Ebből meglehetös hegylánczak terjednek Charente felé nyug.nak, és kel.nek Rhone fó felé, itten a' havasok hegyágaikkal öszve üttköznek, és csak az említett fó által választattnak egymástól. Ezen bércztől kölcsönözi ész.keleti része Langvedoc tart.nak Sevenni vagy is hegységi tart. nevét, melly valóban hideg és darabos hegy tart. ész.nak, kel.nek, 's nyug.nak eggyenesül, és ezen külömböző természeti fekvéséhez képest, természeti alkottása is változó. Földe általjában egyenetlen, köveces; köszíklás 's száraz, a' hegyek igen magasak, mellyekben a' gránit 's bazaltköszíklák számosak. Ezen hegy tart. következő vidékeket foglal, ugymint: Alais, Gevandan, Vivarais, és Velay tart.

Severac, le Chateau, vs Fran. Aveiron oszt.ban, csekély népességgel.

Severac, l. Arpajon.

Severin, Szörény, hitvány vs Oláh orsz.ban Olt vizén innen a' Duna mellett Trajan Császár hires hidja fen maradt omladékival. Egykor erösített vs, és egy Bánságnak fő helye volt a' Magyar királyok alatt.

Severin, Szeverin, két falu, egyik Varasdi General.ban, Sz. Georgi határ regementben 41 h. és 114 l. kath. pléb. Bellovártól 2 óra; a' másik Zágráb Várm.ben vagyon, Kulpa vizéntúl Bostilyevótól 2 óra. F. U. G. Orsich, urad. és falu régi dült várral.

Severn, fó Angol orsz.ban, fő forrása Plinlimmontól kel.nek, Montgomery Grófs.ban találtatik, áltfutja ész.nak vett irányban a' most említett Grófs.got, Shrewsbury mellett már hajókázható lesz, innen délnyug.nak fordulván, Shrop, Worcester és Gloucester Grófs.gok határit nedviti, holott az utolsóban a' Bristoli csatornát képezvén az Atlantikumi tengerbe ömlik. Torkolatjától felfelé minden rekeszek segédje nélkül 160 angol mfd (mintegy 34 2/3 német mfd) nagyobb terhes hajókat bir.

Digitized by Google

Severnhaus, gyarmat új-déli Anglus Walesben ész. Amer. azHudson öble társaság birtokában.

Sevese, máskép *Lura*, fő Lomb Velenczei Kir.ban Mailand tart.ban, ered Como vsánál, és Mailand szomszédságában Lambró fóval egygyesül.

Sevignac, vs Francz. ész. partok oszt. 2040 l.

Sevilla, tart. alsó Andalusiában Spanyol orsz.ban a' közép és világtengernek partjain; nagysága 424 □ mfdnyi, és 754590 népesége. Csak szélei hegyesek; számos fóktól ugymint: Gvadiana, Tintó: Xemil, Guadelete 's a' t. nedvesittetik. Meleg levegője a' tengeri szelek által mérsékeltetik. Termési: salétromból, büdösköből, borból, olajból, buzából, lovakból és több efélékből állnak. Fő vsa.

Sevilla, Hispalis, (37° 20′ É. Sz. 11° 30′ K. H.) téres régi vs Gvadalquivir fó mellett szép rónaságban, egészSpanyol orsz.nak Madrid után legnagyobb vsa, 4 1/2 Spanyol mfd 13500 h. és az 1800 és 1801-diki pestis előtt 90000 (hajdan 400000) lak. számlált. Magas kőfallal kerittetik, kapuja 12, külső vsai nagyok, által ellenében fekszik Triana vsa. Széke egy Érseknek, és a' rég jeles inquisitio széknek, 30 templomai között nevezetes a' pompás Érseki templom, mellyben Kolumbus Kristofnak sirjele, a' Szentegy ház tornya, orgonája, és könyvtárja figyelemre méltó. A' vs általjában nem szép, utszái szorosak, mind azáltal épületei között különös jelességeket találni, illyen az Alkazar vagy is a' hajdani Maurus Királyok palotája, mellyben nevezetes a' régiségek gyüjteménye; a' pénz verő ház; a' Börse (Lonja) a' nagy dohány fabrika épülete, melly kőfallal, sánczal, és 2 felvonó híddal erősittetik, és kis várhoz hasonlit; az ágyú öntőház, 's a' t. Van egy opera háza is. A' bikaverekedésre szolgáló piacza egész Spanyol orsz. ban legtéresebb. Sétáló helyei igen kellemetesek. Fő iskolája régi fényéből sokat vesztett, ezen kivül 22 szabad iskolát, 's több tudós társaságokat számlál. Az említett dohány fabrikán kivül, mellyben több ezer kezek foglalatoskodnak, vannak jeles selyem, gyapjú, bőr fabrikái. Kereskedése 1717 től fogva nagyon megcsökkent folyójának eliszapodása miatt, mindazáltal még most is szembetünő, ki visz dohányt, déli draga gyümölcsöt, selymet 's t. efféléket. Környékében találtatnak a' régi római Italica vsnak düledékei, innen a' vs 1810-től fogva Italicának is nevezetik. Születés helye Traján, Adrián és Theodosius Császároknak.

Sevilla d'Oro, nagy helység Angolok birtokában lévő Jamaica szigetek ész. partjain, jó révparttal. Az előtt Spanyolok birtokában vala, és fő vsa volt az egész szigetnek, nevét a' sok aranytól kölcsönözte, melly ott eleinte találtatott.

Sevre de Nantes, Nantesi Sevre, fő Francz. orsz.ban. Poiton tart.ban Secondigny környékében ered, és mint

Digitized by Google

egy 16 mfdnyi felettébb csavaros futása után, Nantestől délfelé Loire egyik karjával eggyesül.

Sevre de Niort, Niorti Sevre, fó Francz. orsz.ban, a' két Sevres oszt. Chenay vidékében ered, S. Maixent és Niort falait mosogatván, Vendee fóval eggyesül, evvel áltfutja a' Maransi sós mocsárokat, és 15 mfd folyása után Luçon és Rochelle között a' Gascogniai tengerbe szakad. Ezen két fótól kölcsönözi nevét a' két

Sevres oszt. Fr. orsz.ban, melyet a' most leírt két folyók középben hasítnak, alsó-Poitou tartom.nak részéből formáltatott, nagysága 109 mfd 254100 lak. Gabonával, gyümölcsel, borral, fával, marhával, hallal 's t. eff. bövelkedik. Négy ker.kre ú. m. Niort, Thonars, Parthenay és Melle, 31 kant. és 363 helységre vagyon felosztva. Fő vsa Niort.

Sevres, helys. Franc. orsz. Seine és Oise oszt.ban Seine fó mellett, mellyen itt egy fa híd vezet által, Páristól 2 óránnyira a' Versaillesi úton 2700 lak. Nevezetes a' Kir. porczellán fábrika végett, melyben készült edények különös jeles szépségüek.

Sevrihissar, Basaság Anadoli tart.ban Asiai Török bir. ban, Pursak fónál, Kislar-Ágha urodalma, hasonló nevü vsal, melyben egy Örmény templomot találni.

Sewastopol, másként *Achtjár*, (44° 41′ 30″ É. Sz. 51° 15′ K. K.) vs Orosz birodalmi Tauria Helyt.ban, tengeröbölnél fekszik 742 ház. és 3000 lak. Révpartja az egész félszigetben legalkalmasabb, és 1797 eszten.től csak egyedül a' hadi hajóknak szolgál. Széke az Admiralitásnak, van egy ispitálya, contumácz háza, és hajó épitésre alkalmas helye. 1787-ben II. Jósef Császárnak és II. Katalin Császárnénak jelenlétével szerencséltettek, kik itt tartották öszvejöveteleket.

Sewegebirge, l. Kölen.

Sewsk, ker.béli vs Orosz bir. Orel Helyt.ban, Sewa fó és Moriza tó mellett, 770 ház. 10 templ. 2 klastr. 41 bolttal, és 4350 lak. vannak porczellán, fajence, veres festőlak fabrikái; kereskedésének tárgya gabonából áll.

Sextos, l. Sestos.

Seyda, vs Burkus orsz.ban, Wittenbergi Herczs.ben 70 ház. és 600 lak.

Seyfersdorfer Thal, felettébb gyönyörüséges mulatóhely közel Dresdához, G. Brühl birtokában.

Seyon, folyó Neufchatel Fejedels.ben, a' Neuenburgi tóba szakad.

Seyssel, (45° 46′ É. Sz. 23° 30′ K. H.) vs Ain oszt.ban Fr. orsz.ban fekszik az itt már hajókázható Rhóne folyó mellett 2170 lak. a' nagy só kereskedésnek lerakodó helye.

Sezanne, (48° 43′ É. Sz. 21° 33′ K. H.) vs Fr. Marne oszt. ban 4160 lak.

Sezza, Setia, kis vs Campagna di Roma tart. az Egyházi birtok.ban, magas hegyen fekszik, melynek oldalain jó bor termesztetik. Kellemes itt a' Garigliano folyón lévő általmenetel, melyhez vezető út myrthus, gránátalma, és borostyán fáktól árnyaztatik. Környékiben még maiglan is

Digitized by Google

látni a' hajdani Minturnum vsnak mohos omladékit, nevezetesen egy amphitheatrumnak, vízárkolásnak, 's t. ef. maradványit.

Sfachia, hegység Candea vagy Kőrében Candia szigetén.

Sfax, v. El-Sfakkusz, Asfex, kis, helyes, életes, és magát jól biró vs Tunis ország Baerbaeriában, készít különbféle gyapju matériát, és olajjal a vászonnal kereskedik.

Sferigrada, Siurgiare, kis jól megerősített vs Albaniában.

Sgigatz, vs Tibet ország Tsaang tartban.

Shafresbury, helység Angol Dorset Grófs. a' hol legjobb 's legfinomabb csipka készíttetik.

Shannon, Senus, főbb folyók közül való Hiberniában, Leitrim tartnak Allan nevü tavából ered, délnek veti erányban altfutja Baffin, Ree, 's Derg tavakat, mintsekután Comlin, Suck, és Juny fókat öblében fogadta Limmerik környékében szép vízzuhenatot okoz; itt kezd hajókázható lenni, 170 mfdnyi folyása után széles torkolattal az Atlanticumi tengerbe ömlik.

Shapinsha, az Orkédi szigetek egyike, az Southinál 5 mfd hosszú, 3 széles, jó révvel.

Sharengrad, hajdan Tarkavár, mva Szerem Várm. Slavoniában, illokhoz 1 órányira, igen kies környékben fekszik a' Duna partján, F. U. G. Elcz familiája; számlál 800 kath. és 200 ó hitü rácz lakost, mindeggyik vallásbélinek vagyon tulajdon templ. és plb. Sz. Ferencz szerzetesi birnak itt egy klastromok, [illegible] niát, administ[illegible] jelesebb hajdan a' [illegible] gyetnek fekvő vára, [illegible] határos bástyája [illegible] illoki hírea várnak, [illegible] mohos omladéki csákáinak 's nevezetesek.

Sharkia, tartom. alsó Egyptomban Sharkia, Menanta és Keljubieh Basaságokra részelve, Nil fó [illegible] és a' Syriai homok puszta között feksznik, és egy részét Egyptusnak keleti szélét teszi. Fő vsa Damiat.

Sheales, vs Ángol Dunham Grófságban Tyne fónak torkolatjánál 5000 lak. tengeri sót készitő műszer, és üveg fabr.

Sheepkus, nev Massachusetsbenyben, egy vsa Amer. Státusokban.

Sheerness, helység és erősség (lásd B. E. Sa. alatt, az H. H.) Shepey nevü Angol szigeten, hajó építésra alkalmas helye, és jó kikötő torka vagyon.

Sheffield, vs Angol York Grófságban Sheaf és Don vizek összefolyásánál, 4000 lak. Híres, valamint a' vs egy környéke is, az itt készített vas és aczél portékákról, kiváltképen pedig szögeiről, közöl nevezetesek a' tűszegek, czélszegek, czipőszegek, [illegible] ja készíteni kéretik, melyek között a 1/2 Penny tól [illegible] va felfelé egész 8 [illegible] darabokat is lehet találni. Ezeken kívül vannak itt [illegible] plajbász, [illegible] üveg, és más fabrikák is.

Shekvoy, Angol, nyugoti [illegible] öbles és egész Irlandig [illegible] terjedő kiöl, kivével hegyláncz nyug. Indiában, Antigua szigetben.

Shelburne, v. és Port Shelburney, vs [illegible] Amerikai Egesz-

schweigi Angol Helyt.ban, egy révparttal. 1780-ikban 3000 h. és 13000 lak. számlált, most csak nem egészen elhagyattatott.

Shelesenko, hosszú falu Karinthiában Laybachi ker. 34 szeg-kovács műhelyeiben eszt.ként 2000 mázsa szeg készíttetik.

Shenandoah, Grófság ész. Amerikai szabad Státusban, Georgia tart.ban, hasonló nevű fó mellett, mely itt a' Potowmaki vizzel eggyesül.

Shepey, sziget Angol Kent Grófs. Medway fónak két ága, Themse vize és a' tenger által formáltatik, kerülete 21 ang. mfd, szántó vető földei gazdag termésüek, legelői nagy sereg juhokat táplálnak.

Shepherd, eggyik az új Hebridi szigetek közül Austráliában.

Shepton-Mallet, vs Angol Somerset Grófs. 5000 lak. kik posztó, harisnya fabrik. 's kereskedéssel foglalatoskodnak.

Sherborne, (51° 39′ 25″ É. Sz. 16° 42′ 30″ K. H.) vs Angol Dorset Grófs. Parret fónál, 1300 h. és 10000 lak. gomb, csipke, 's selyem fabr.

Sherbro, l. Farulho.

Sherburn, l. Nantuhet.

Shershell, l. Sercelles.

S'Hertogenbusch, l. Herzogenbusch.

Shetlandi szigetek, az ész. szél. 59° 53′ és 61° alatt, 46 nagyobb, és 40 kissebb szigetekből áll, mellyekből csak 26-nak vagyon lakosa, a' többit csak madarak látogatják. Norvegiától 44 tengeri mfd távozik, és Scotziához tartozik; számlál 20000 lak. a' hering halászóknak felettébb alkalmas helyet nyújt, kik nagy részint külföldiek 's leginkább Hollandok, ezek Ker. Sz. János napja felé rendessen megszoktak itt jelenni, és a' heringek költözését várják, mely halászat itten gazdagon fizet. Földe ezen szigeteknek nagyobb részint hegyes, kopár, és nedves; csak a' partokon terem kevés zab, árpa, 's krumpli, turfával 's gyeptőzeggel tüzel. Marhája erős ugyan, de nagyon apró termetű, lovai különös fajbéliek. Marha tenyészete közönségesen üzettetik, és lakosinak csak nem egyetlen egy eledelét állítja. Juhai a' Spanyol gyapjuhoz hasonlót adnak. A' halászat, 's madarászás itt nagy divathan vagyon, kiváltképen jól fizet a' tökehal, fóka, vidra, ostreacsiga, 's tengeri rák halászat, és ezekből áll nagyobb részint a' kivitelre való portéka. Lakosi fonással, kötéssel, gyapju, 's vászon szövéssel foglalatoskodnak. Az említetteken kivül harisnyát, halzsírt, és vajat is hordanak ki. Béhozatnak: gabona, liszt, pálinka, 's t. effélék. Éghajlata kellemetlen, tele hosszú, esső-ből és zivatarokból áll, mellyek némelykor fél esztendeig is minden közösülést gátolnak a' szárazzal. Nyárnak hosszú napjaiban alig tart 2 óráig az étszaka, és ez is világos. Jelesebb szigetek e' következők: Mainland v. is Shetland, Brassa, Yell v. Zell, Fain-Isle, Foula, Fetlar, Nosh, Trouda, Whalsay, és Unst. l. ezeket.

Shetland, l. Mainland.

Shid, l. Schid.

Shields, vs Angol Northum-

Digitized by Google

berland Grófs. Tyne folyó torkolatánál egy révpartal. Ide számlálván Tynemouth helység népességét 20000 ember lakja a' vat, kik hajóépítésből, és New-Castle'r köszennek kitkülde tésből élnek.

Shiffnal, helys. Angol Shrop Grófs. Colebrookdale vidékében, nevezetes az itt találtatott tölgyfa, mely keresztül fúrattatván, ez hajdan IV-dik Károly Királyt megcsúfolta a' halálától.

Shishaworz, Pennyaver, mvs Szerem Várm-ban, Csaknától 9 órai. Dsilitának itt lévő klastroma, egy görög pitvval.

Shiston, vs Angol Worcester Grófs. Stourfő mellett.

Shire, N. Britannia országban annyit tészen, mint Grófság, vagy tart. vagy mi reánk nézve Vármegye, melyekre osztatik fel az egész ország.

Shiroma, fő vs Orosz Wolynek Helytnak Tetenew fónál 2000 lak.

Shitda, megerősített vs Orosz Witebsk Helyt. Dnepr fónál 1000 lak. kik nagy részint kereskedéséből élnek.

Shortlands-ök, szőrös tenger, melyben a' két szigeteket egymástól választja, melyekből áll Austráliában az új Georgia tart.

Shrewsbury, fő vs Angol Shrop Grófs. Severn fő mellett, gyönyörű tájékban, szép ház. és 16000 lak. kereskedése haszonos, melynek tárgya különbféle szőrszövetek, innen Amerikával 's Walesbe küldöztetik. Több gazdag familiák lakja.

Shrewsbury, vs észz. Amerikai New-Jersey szab. tart. Monmouth Grófs. hasonló nevű fónál 500 lak.

Shrop, v. *Salop*, Grófs. Angol ország ban; ész. ról Che Grófs. Flint 's Denbig Grófs. nak egy részétől; nyug. ról Denbig, Montgomery és Radnor Grófsától; délről Hereford és Worcestar Grófs. és kelet. ről Staffordtól környékeztetik. 53 □ mfd tészén 15 nagyobb 's kisebb város, 170 Ekkl. 32 ház. 300 lak. számlái; Severn folyó által két részre osztatik, déli vidéke hegyes, északi és nyugoti része némely helyeken szép völgyeket mutat, melyekben bőven termenek a' gabonának minden nemei. Rétjei nagy marha- s juh seregeket legeltetnek, az itt készített sajt a' híres Chesterivel versélkedik. Gazdagsága e' tart. nak gyapjúból, ónból, vasból, márványból, kő, és kőszén bányákból áll. A Severn fő mellett felvő Colebrook-Dale nevű hegység, kimeríthetetlen vas és kőszén bányákat foglal. Vas művei, és porcellán fabrikái egész Angol országban legnagyobbak. Folyói közül, melyek halakkal bővelkednek, Severn, Clun, Trobd, Torn, Perry, Waaren, fő vsa Shrewsbury.

Siacca, vs Siciliában, Vallói Mazzara tart.

Siam, lakosi Ménangi Tai nak vagy is szabadok földének nevezik, Ország Transgangetes Indiában, csak nem egészen magas hegyektől körültsökve, és egy nagy völgyből áll, melynek szélessége némely helyeken 100 mfdnyi. Észtől délnek az ország legnagyobb folyója hasítja keresztül. Mentében határait, különbféle változások esvén rajta, nem lehet bizonyosan megjegyezni; a' ré-

Digitized by Google

gibb útazók szerént: észról Birmáni ország. Dzamee tart. és a' Chinai birod. nak Yunen tartnya, kel. röl Laos és Kambodja Kir. ságok; délről a' tenger, és a' Malaccai félsziget; és nyug. ról Pegu ország környékezik. Valódi nagyságát 's népeségét maiglan sem ismérjük. Éghajlata mérséklett, de nem épen egészséges, részint a' délnyugoti Moonson'i szelek miatt, melyek számos zivatarokat, terhes felhőket 's esőket hoznak, részint pedig Menán fónak évbéli kiáradásai miatt, ennek iszapja jól megtrágyáza ugyan a' szántóföldeket 's réteket, de hamar rothasztja. Termései: riskása bőségben, szárazabb vidékeiben szép búza is, török búza, héjas vetemény, földi almának nagy neme, tök, dinnye 's a' t. fahéj, kávé, czitrom, narrancs, gránátalma, füge, pamut, 's külömbféle drága fák nemei. Bérczei adnak rezet, vasat, ónt, czínt, salétromot, 's büdöskövet; találtatnak itt szép gyémánt kövek is. Vad 's ragadozó állatoknak kedvelt tanyájok: elefántok, tigrisek, parduczok, szarvasorrúk igen számosak. Szarvas marhája, és lovai aprók 's a' tart. nak többi javaihoz képest épen nem szembetünők. Madarai, bogarai, és úszómászó állatjai különös nagyságúak. Krokodilok, skorpiók, mérges gyíkok 's kígyók nélkül sem szükölködik. Halakkal bővelkedik. Lakosi több nemzetek, ú. m. Peguerek, Laosiak, Birmanniak, Chinai- 's Japonbéliek és Portugallokból egyveledett összve, kikkel való közösülések nem kevessé homályosítá meg a' Siami tiszta vért. A' Siamiai nemzet inkább alacson mint magas termetü, de még is helyes test állású. Abrázatjok széles és négyszegletes formájú, ferde szemhéjok alól egy pár vidor szemek szikráznak az előzményre, szemek fehére sárgás, orrok rövid, melynek hegye gömbölyü; szájok nagy, ajkaik szélesek, vastagok 's halaványok, fogaik feketék. Test színek setétes, barnás 's vereses, füleik szerfelett hosszak. Hajok, mellyet rövidre elnyirve szoktak viselni, fekete. Természetek szelíd, nehéz őket haragra gerjeszteni, gondatlan, félékeny, hazug, fösvény 's kérkedni szerető nemzet; bevett szokásaikban, légyenek azok rosszak és ártalmassak is, álhatatossan megmaradnak. Az öregséget tisztelik, és a' mi különös, útálják ugyan a' tolvajságot, de magok még is örömest lopnak. Ruházatjok együgyü, a' szegényebbek csak szemérem testjeket fedezik. Vallások a' Buddha bálványozó felekezetié, melynek alkotóját ők Sommona Codom'nak nevezik. Fejedelmek kénye szerént uralkodik, és alattvalói' életének 's birtokainak ura; egy Siami sem birhat fekvő jószágokat, v. legalább örökségben senkinek sem hagyhatja. Az egész Nemzet szabadokra és rabszolgákra van felosztva, ezeket a' Király táplálja, 's nála nagy becsben vagynak: azoknak kötelességek 6 holnapig tulajdon költségeiken vagy hadban, vagy más közönséges munkában szolgálni-

Digitized by Google

ak. — Az egész Kir.ság két részre oszlik, a' felső rész, mely északnak fekszik, következő 7 tartom. ú. m. Porselük, Sangueluc, Lorantái, Compenpet, Coconrepina, Peschebove, és Pitschiáli tartom. foglal; déli része, mely az alsó Siam országnak is neveztetik, 5 tart.kból áll, mellyeknek nevei: Patane, Ligor, Chanteborne, Bordelong, és Thiái. Fő vsa

Siam, lakosinál Si-go-Thi-ga nevet visel, melyből az Europaiak Judia't v. Odiáa't formáltak, az ész. szél. 14° 20′ 40″ és a' kel. hosz. 118° 30′ alatt fekszik nagy rónaságban, számos csatornák 's mesterséges folyók hasítják 's kerítik, innen némely útazóktól szigetnek tartatott, kőfallal vagyon kerítve, mindeggyik nemzetnek tulajdon vidéke vagyon a' vsban, úszái szélesek, és egyenesek, nagy részint fákkal beültetve. Házaikat bambus nádból szokták építeni, de a' Chinaiak és Arabzok köből is építenek. Lakosinak száma 120000 tétetik. Palotája a' Királynak várhoz hasonlít, 3 fallal keríttetik, és nagy udvarokat 's kerteket foglal, egész köre 1 1/2 mfdnyi. Minden Indusi kikötőkből számos hajók érkeznek révpartjába külömbféle portékákkal terhelve.

Siami öböl, nagy, és része az Indiai tengernek Asiában, a' Siami és Cambodjai partok között.

Siang-yang, jeles vs Hou-Kouang tart.ban China bir.ban. Nagy kereskedéssel, aranyt mos vizeiből, gáliczkövet ás, és zöld üveget. Két II. és 6. III. rangú vsok vannak alatta, vidéke kies és termékeny.

Siapina, eggyik az Orcadi szigetek közül nem messze a' Mainlandi szigettől, Scotiától észak felé.

Siara, kis vs Brasilia Kirs. Marannao Helyt. Siope fónak a' Mar del Nord'ba való kifolyásánál, holott jó révpartja és erőssége vagyon. Fő vsa egy Kapitányságnak, mellyekre részeltetnek az ide való tartományok, pamuttal, kristállal, igaz gyöngyökkel, 's brazilia fával kereskedik.

Siassi, eggyik a' Spany. orsz. hoz tartozó Suluh v. is Jolo szigetek közül.

Sibéria, Sziberia v. Sibiria, Orosz birodalmi nagy tartom. Asiának északkeleti részében, az ész. szél. 50°-tól 78°-ig, és a' kel. hossz. 72°-tól szinte 210°-ig terjed. Nyug.ról az Ural bérczeivel, északról a' Jeges tengerrel, keletről a' csendes tengerrel, és délről a' Kirgisiai pusztasággal, az Altai, Sajan, Jablonoi, és Stannovai bérczekkel határos, mellyek Siberiát a' Mongolságtól és Tungusiától választják. Nagysága 212455 □ mtfd, mellyen alig él 1,040000 lak. Fokai közül a' Tschuktschi, Salaginski, 's a' Kamtschatkai ismeretesebbek. Tele van e' tartom. nagy tavakkal, jelesebbek: a' Baikal, Telezkói, Tschani, és a' Karasuki. Főbb folyói: az Ob, Jenisey, Lena. Kowyma, Anadir, Amur, 's a' t. — Éghajlatja, magas bérczei, és a' Jeges tenger mellett való fekvése miatt igen hideg 's kellemetlen, de általjában egészséges, de csak annak, a' ki kiálhatja; a' tél közönségesen Se-

Digitized by Google

ptembertől Juniusig tart. Északi része soha a' fagy alól fel nem szabadúl: bezárva tartja itt a' természet kebelét, semmit sem terem. Mérsékletteb részének nagy részint vídám de hideg tavasza vagyon, éjszakai fagygyal sanyartatnak, öszi 's téli napjai is nagyobb részint tiszták. A' rövid nyár itten felettébb meleg, hosszú napjai a' növevények országát rendkívül való sebeséggel érlelik. Némelykor itt ugyan láthatni villámlást, de dörgést vagy éppen v. igen gyengén halhatni. Déli vidékeit nagy égi háborúk rettegtetik. Földe és annak termékenysége igen külömbféle, a' mint ez illy téres tart.ban nem is lehet máskép. Délfelé kövér 's gabonát böven termö szántóföldeket, szép réteket 's erdöségeket találni, de mind azáltal ezt is a' meddö fövény nagy darabban elegyíti. Keleti része hidegebb, mocsáros 's köszíklás földe szegényen terem. Északnak valamint hidege levegöjének, úgy terméketlensége nevekedik földének, a' mi itt él, légyen az állat vagy növevény, törpe 's nyomorék, a' földsark alatt földe örökös faggyal zárattatik, a' hol ez valamivel gyengébb, ott mocsároktól 's moh'tól boríttatik térsége. Siberiát általjába tekintvén, e' termések bolgogítják: arany, ezüst, réz, jó vas, rabarbara, vadak: úgy mint: szép börü medvék, rókák, farkasok 's más prémes állatok nagy számmal; külömbféle halaknak kimondhatatlan nagy bösége, fejér medvék, czethalak, közönséges rozmárok, tengeri borjúk, iramszarvasok 's a' t. kiváltképen pedig nagy ebek. — Jelességei közé tartoznak még e' hideg tart.nak, az itt talált nagy Elefánt vagy is Mammoutfogak szarvorrú 's bival csontok, mellyek némelykor igen mélyen a' föld alól a' föbb fók tájékiban ásatnak ki. Már mivel mostanában ezen állatok itt nem élnek 's nem is élhetnek, nem világos jele é annak, hogy földünkben hajdan nagy változásoknak kellett vala történnie? — Siberiának lakosi igen külömbféle nemzetekből állnak; Az Oroszok itten nagyobb részint tisztviselök, katonák, kereskedék, vsi polgárok, és számkivettettek, ezek részint dologra, 's vadászatra, részint pedig kietlen tart.nyok kimivelésére küldetnek ide. Az Oroszok után tenyésznek itt több, nagyobb részint pogányságban sinlödö nemzetek ugymint: Sojetek, Buraetek vagy is Bratskek, Mongolok, Tungusek, Jukagirek, Juraetek, Jakutek, Korjaekek, Tsukcsek, Kamcsatkabéliek, többféle tatár nemzetség, Ostjakok, Samojedek, Kozákok 's Wogulek, mind ezek részint marha tartásból, részint pedig vadászatból élnek; a'földmivelöknek igen csekély a' számok. Siberia most 3 Hely-. osztatik, ugymint: Tomsk vagy Kolywan, Tobolsk, és Irkutsk Helyt.

Sibha, kerítetlen vs Fessan Kirs.ban ész. Afrikában.

Sibídulu, határ vs Manding tart. Nigritiában, Bambara'tól óldalaslag bö termé-

Digitized by Google

ső völgyben fekszik, magas köszikles hegységek kerítvén.

Sibinj v. *Szidin*, helység Slavoniában Pétervárad. kat. vidékben, Brodi határőrző őrző szeghez tartozik, számlál 108 ház. és 940 kat. és 60 ó-hitű rácz lak. Vagyon kath. plebs. és templ. Fekszik az országúton Podvintól 1 1/2 órányira.

Sibó, Schibau, Schibou, magyar, s oláh helys. Erdélyben, közép Szolnok Várm. F. U. Baro Veselényi, lak. ref. és egyg. Görög vallásbéliek mind egyiknek tulajdon pléb. és templ. vagyon. Környékében különbféle kövévált testeket találni. Ezen helységtől Rölcsönöri egy járás maga nevét a' megjegyzett Várm. ben. Híres márvány bányáv.

Siburg, l. Carlshafen.

Sibyllák helye, herczegi mulató kastély s táj alsó Sziléziában, Oels nevü Herczs. ben, Breslautól 2 mfd.

Sicambri, p. Rajna vizétől mostani Wetterlau, Westphália, Paderborn és Mark grófságot birták kel. re Kallusokkal, délre Ubiusokkal, észra Bructerekkel, Rajnától Munapiusokkal voltak határosok. Julius C. alatt üthöztek először összve a Rómaiakkal; hosszas ellentállások után Tiberius Cs. alatt meggyőzettetvén, Rajnán túl költöztek. Fő vizeik voltak Alisso (Aisen, Elsen) Lupia (Lippstadt) Tutuburgium Dethmold, a' v.

Sicani, p. Siciliában lakott nép.

Sichelberg, magas köszikián épült régi vár Horvát ország ben Stein határ őrző Regem ben Karinthiának tzélein az Uskoki hegység kö-

zött, egy [illegible] Szeke a [illegible] nyának, [illegible] vidéki [illegible]

Sichem, Ephraim hegyei között Samariában, [illegible] Betheltől 28 mfd. régi neve Schechem [illegible] réi vs. Mos. 12, 6, 17, kotta Jerobeám egy ideig. III. Kir. 12, 25. Az ujtestamentomban Sichar helyet visel Jun. 4, 5, ujra felépítetvén Neápolisnak nevezteték.

Sichem, l. Nablus.

Sichersreuth, falu Bajor ors. Main ber. Wunsiedli környékében, egészséges ásvány forrással, és alkalmasan elrendelt Sándor fürdővel.

Sicignano, a Nápoly ors. hasonló nevü tanuság Pesto. ben, [illegible]

Sicilia, sziget, rég. és először Trinacria, Triquetra, utóbb Sicania is, a' mare inferumtól körültétetvén, melly azért Siculum hét is visel, a' közép tengeren, az alsó Italiától egy szoros út (Fretum Tirrhenum, Regium, s a t.) által választatott el; melly Scilleum nevet is viselt, mivel itt voltak annak veszedelmes helyek Scilla és Charybdis. Csak egy ötödnyire esik a' szárazföldtől, azért ettől földindulással elszakasztatnak lenni tartatnak. Nevezetes fokai Pelorum (Faró de Messina) Pachynum, Capo Passaro) Lilybaeum, C. di Marcella, Drepánum, s a t. voltak; főji Syracusa (Giarretta) Acis (Adi) Onobala (Cantaras) Ataedus, Himera, Simois, Hypsas, Halicus, Gela, Achates, Helorus, taval, Pergusa, Pelloorum, Camarina, Palus [illegible]

Arethusa, Milichia, Cyane; hegyei: Aetna, Eryx, Aenasi, v. Junonii montes. Lakosi: először Cyclopes, Lestrigones, Sicani, Siculi, Helymi, Phoenicii, Graeci, Poeni v. Carthaginenses. Igen sok nevezetes városi voltak vala. Messana, Tauromenium, Catana, Murgentium, Leontini, Megara, Syracusa, Gela, Agrigentum, Selinus, Drepanum, Segestra, Panormus, Agathyrna, Enna, Ancyra 's a' t. Tulajdon Tyrannusok, vagy Fejedelmek alatt voltak, kik a' Rómaiakkal megegyeztek, mint akkor Carthagobéliek, Mamertinusok, és Syracusanusok a' főuraságra törekedtek, beléjek veszték a' Rómaiak, és Siciliát Római tartományá tették; az akkori Hiero Királyt hatalmokban részesítették, ki ezen országot békével, és boldogúl kormányozta.

Sicilia, mostani nevét hajdani Sikulus lakositól veszi, kik K. U. születése előtt 800-9 századdal költöztek ide által Olasz országból, és a' szigeten le telepedtek; ezek előtt a' legrégibb időkben három szegű külső formája miatt a' Görögöktől Trinacriának nevezetett; egyenlőtlen háromszegő formájú nagy szigetnek keleti hegye Nápoly országhoz közelít, mellytől is csak egy órányi keskeny tengerszoros választja, kihető, hogy a' száraznaltitten hajdan összefüggött; második hegye nyug. felé a' közép tengerbe nyúlik; a' harmadik pedigen délkelnek Afrika' északi partjai felé terjed; az É. Sz. 36° 35' és 38° 20', a' K. H. 30° és 33° 40' alatt fekszik. Legnagyobb hosszasága nyugoti csúcsától a' keletiig 40, és észről délkel, csúcsáig vett szélessége 26 georg. mfd foglal; térsége mellékes szigetein kivül 576, ezekkel pedig eggyütt 587 □ mfdnyi. tehát olly nagy mint az Austriai fő Herczegségi tartomány.

A' tenger melly a' szigetet környékezi, partjait igen kimosta, és számos öbleket 's fokokat formált. Jelesebb öblei közül való az ész. partokon: a' Melazzoi és a' Castellamare'i; és keleti partjain: a' Catania'i öböl. Fokai közül: a' Cap Peloro, vagy di Faro, Cap di S. Croce, di Muro di Porco, Passaro, Aligra, Torre Cavallo Calábriának által ellenben, Cap di Zaffarana 's a' t. nevezetesebbek.

Levegője igen meleg; türhetetlennélenne, ha tengeri szelek nem mérsékelnék, mellyek egyszersmind tisztitják és egéségessé változtatják. Martzius holnapban egynehány napokig hideg szelek fúvnak, ezen napokon kivül itt más telet nem tapasztalni; hó csak a' magas Ætna bérczein fénylik; másként általjában olly melegek uralkodnak, hogy egész esztendő által kellemes az árnyék. Nyári Sirokko szele elgyengítő forró hévséget okoz. Levegő béli tünemények közül említésre méltó az ugy nevezett Fata Morgana vagy is tengeri látás, melly a' sugárok visszaveröddése által formáltatik, és a' tengeren messze lévő tárgyakat igen közel árnyékozza, tapasztalni ezt kivált Messina vs utszáiban.

Földe köves ugyan 's nagy

Digitized by Google

részint hegyes, de mindazáltal igen gazdag természetű, hogy méltán már a' hajdani Rómaiak Siciliát éltetes házoknak nevezték, és amaz ékesen szóllóknak feje Cicero Verres ellen tartott IV beszédjében Siciliáról igy emlékezne: a' nélkül, hogy legkevesebb költségünkbe került volna, felruházá, táplálá és felfegyverkezteté az (Sicilia) hadi seregeinket". Még most is, bátor hajdani szorgalmas mivelteteének csak árnyékát látni, böven terem mindent; völgyei a' leggyönyörűebb kerteket képezik. Legnagyobb hajai közé e' szigetnek tartoznak számos földindulásai, mellyek gyakorta nagy kárt 's rettegést okoznak. Hegyei közül nevezetesebbek: ész. keleti partjain: a' Pelori vagy is Neptún bérczei, mellyekhez tartozik a' magas Dinnamare vagy Scuderio hegye, most már ki égett tűzokádó hegy; nyug.nak és délnyug.nak terjed a' Nebrodi hegység; és a' kel. partjaihoz közel fekvő híres Ætna tűzokádó hegy; ezen kivül Val di Noto tart.ban még több kialudt tűz okádó hegyek találtatnak. Folyói csak parti fók, mellyek közül kel. nek Giuretta, délnyug.nak Salsó és Platani, és ész.nak Termini fók ömlenek a' tengerbe. Tavai csekélyek, ezek közül jelesebbek a' Bivera'i, et Terranova'i tavak Val di Noto tart.ban.

Termései. A' növevény ors.ból: mindenféle gabona, kivált jó buza, árpa 's török búza; héjasvetemények, ugymint, bab, borsó, csicser borsó; len, kender; déli drágá gyümölcsök ugymint: pisztácz, dió, mandola, Sz. Jánoskenyere, dattel, gesztenye, czitrom, narancs, füge 's a' t. némelly vidékeiben nádméz; sáfrán; aloë, édesfa, törpe pálma fa, jó olajja, és jeles borai; a' fának külömbféle nemei 's a' t. Állatok közül: minden szelid állatok tenyésznek itten, kivált derék szarvasmarhája, lovai, 's juhai vannak; vadak nélkül sem szükölködik; hala bőségben; nagy itt a' méh 's selyembogár tenyésztés is; de ezek mellett az ártalmas férgek sem hibáznak itten. Ásványok közül: arany, ezüst, réz, vas, czin, timsó, gálicz 's büdöskő, szép márvány, kő-só, alabástrom, porphir, agát, jaspis, 's. t. effélék ásatnak, ámbár elég tunyán. Gazdag e' sziget ásványos forrásokkal is.

Lakosi Siciliának Olaszok, és az ide beköltözött Siculusok, Görögök, Romaiak 's Carthagóbélieknek maradéki; nyelvek egy ugyan az Olasz országival, de dialectussa különös, melly az *i* és *u* számos magánhangzói miatt annál kellemetlenebb; másként szokásaikban, viseletjekben, és characterjekben nagyon eggyeznek; számok 1655oo mégyen, mellynek fele a' szigetnek 352 vsaiban lakik. A'Siciliabéliek általjában középszerű, erős 's helyes termetűek, test színek olajszín, hajok gesztenyés barna, ábrázat vonások merő elmességet mutat, egy pár vidám tüzes barna szemekkel; vendég szeretések, nagy lelkű adakozások, 's

haza

Digitized by Google

haza iránt viseltető különös szeretetek 's buzgóságok mindenek felett méltó. De nem menttek egyszersmind a' meleg éghajlatban uralkodó hibáktól is, kivált nagy baráti a' gyönyörűségeknek. Közönséges foglalatosságaik a' földmívelés, halászat 's t. efféle.

Fábrikái csekélyek; vásznat, vitorlavásznat, gyapjú, pamut, 's selyem portékákat nyújtanak. Papiros fabrikái is kevés értékűek. Nevezetesebbek: az édesfalév, viasz, olaj; vas, arany és ezüst drótfabrikák. Asztalossai 's képfaragói is jó portékát készítenek. Kereskedése is ámbár nem virágzó, mindazáltal Sicilia részére hasznos, ki visz: gabonát, bort, selymet, gyapjút, olajt, édes gyümölcsöt, sót, búdöskövet 's t. efféléket; ezek helyett külső kézmivbéli portékákat hord bé. Belső kereskedése a' jó útak 's csatornák héjjánossága miatt sokat szenved. A' tudományokat két Universitás ugymint a' Palernói, és Catania'i serkengeti. A' nevelő intézetekben is még sokat lehetne jobbitani, hibázik itten még a' józan megvilágosodás, azért babonás hitűek, vakbuzgók 's kegyeskedők. Az uralkodó vallás a' R. kath. de még is eltürettetnek itten a' Görögök is. A' papság gazdag és hatalmas; 3 Érsekségre, és 7 püspökségre oszlik. — Sicilia a' Nápolyi Kir. tartozik, egy V-király és 338 tagokból álló tanács által kormányoztatik. A' Nemességnek nagy a' száma; a' feudalismus itt még most is divatban vagyon. Hadi ere-

je 15000 emberre ment 1814 ben. A' Kir. jövedelmek 5150000 forint. Számláltatnak. Sicilia 3 tart.ra részeltetik: Val di Mazzara, Val di Daemona, és Val di Noto tart. kra. Ide tartoznak a' Lipári és Ægadi szigetek, és a' délkeleti csúcsánál fekvő Pantalaria és Manzameni szigetek. Fő vsa Palermó.

Sicilia kettős, igy neveztetik Nápoly, és a' tulajdon Sicilia orsz. egyetemben, nagysága öszveséggel 31731 olasz □ mfd Lahosi 6766000 Lásd külön mind egyiket.

Siclag, Sziglag, vs Darom tart.ban Judaeában, Saul Kir. idejében a' Philisteusok Királyáé volt, ki ezt Dávid Kir.nak engedte I. Kir. 27, 5—6.

Siculiano, kis és elomladozott vs Val di Mazara tart.ban Siciliában Canna fónak kifolyásánál.

Sicyon, régi vs Morea félszig. ben, Görög orsz.ban, hajdan igen jeles volt, most puszta; helyén Basilicata vs épült.

Sicyon, Sikyon; régi, 's fő vs azon nevű kis statusban Achajában; előbbi neveï voltak: Aegiale, Mekone, egy dombon, a' tengertől 1 mfd. Többi között itt született Aratus az Achajai frigynek halhatatlan vezére.

Siderocapsa, kis vs Török orsz. Macedonia tart. környéke gazdag aranybányáiról 's hutájáról jeles.

Siders, helyes mvs Wallisi kant Helvetiában, kékfesték mívvel. Híres a' Muskat és Malvieser nemű bora. Itt kezdődnek ezen kantonnak német nyelvű lakósi.

Sidni, p. Viadrus, Oder jobb

Digitized by Google

partyán, Suardonok mellett lakott nép Germaniában, Stettin körül; vsok Viritium.

Sidmouth, helys. Angol Devon Grófs. elhomokosodott kikötővel, és nagyon látogattatott ferdőkkel.

Sidney, l. Sydney.

Sidon, Zydon, most Said, fő és Tyrussal vetekedő vs Phoeniciában, Ascher nemzetének volt kiszánya (Jos. 11, 8) de az Izraëlitáktól el nem foglaltatott soha, régi, nagy és szép volt, két révvel, üveg fabr. val, Thebaba küldött szállítmánnyal, Astronomia, Arithmetica, és Philosophia gyakorlásával, kereskedéssel, és tengeren hajózással nevezetes.

Sidon, l. Said.

Sidra, (Syrtis major) öböl közép tengerben. Tripolishoz tartozik.

Siebenberge, 2 nagy erdőség Hildesheimi tart. az eggyik Ahlenfeldnél a' másik Ahlfeld és Brügge között fekszik.

Siebenbrunn, Ober és Unter Siebenbrunn, szép 2 urodalom Alsó Austriában az ugy nevezett Marchfeldben.

Siebengebirge, hegyek Bergi Her. ben Rajna környékében, mellyek közt legmagasabb az ugy nevezett Gaensehals.

Siebenlinden, l. Hétházs.

Siebenstern, l. Driburg.

Siadendorf, Kropp, falu Karnioliában Laybachi ker. Száva partjain pléb. temp. és vasbányákkal.

Siedlce, volt oszt. a' mostani Lengyel Kirs. ban hasonló nevű fő vaal mellynek 268 h. és 2150 l. vannak. Egy pléb. várral 's pósta hivatallal.

Siedma, tart. Marocco orsz. ban a' tenger partjain. Főhelye Rabat.

Sieg, fő Westeri erdőben, ered Sauspitz nevű hegyből, és Bonn felett a' Rajnába szakad.

Siegberg, kis vs Bergi Herczs. Sieg fónál.

Siegen, Nassau-Siegen Fejedl. fő ms, Sieg fónál 800 h. és 6000 l. 2 kastélyal, vasbányákkal.

Siegen, l. Nassau.

Siegenburg, mvs Bajor orsz. Regen ker. 580 l. kik konlót termesztenek.

Sieghardinger, uradalom, vár és mvs Bajor orsz. alsó Dunai ker. Pramh fónál 60 h. pléb. pósta hivatallal és egy malommal.

Sieghards, mvs Austriában Ens alatt lévő negyedben Mannhardsberg felül, egy urad. mi kastélyal, pléb. val és 460 h. A' környékben fakvő lenpantlika fabr. sok hasznot hajt.

Siedhartskirchen, közönségesen Sitzkirchen, mvs Austriában Ens alatt Bécsi erdő felett lévő negyedben, 66 h. pléb. és póstával.

Siena, vagy Sienese, vidék Toscanai N. Herczs. ben, észról a' Florentiai, nyug. ról a' Pisai vidékkel, kelről az Egyházi birod. mal, és délről a' Toscanai tengerrel határos. Nagysága 70 olasz mfd, mellyben 8 vsok, és több mind 200 helys. gek és faluk számláltatnak. Gabonában, mellynek nagy részét a' Florentiai vidéknek engedi, gazdag; külömbféle ásványokkal is bővelkedik; jelesek kő, márvány, és sóbányái. A' posványságok ki száraztása levegőjét, egészségesebbé változtatá. Castiglione tó mel-

Digitized by Google

lett vájott csatorna, melly egész a' tengerig terjed, a' gabona kivitelt felettébb könnyebbíti, fő vsa.

Siena, Senae, (43° 22' É. Sz. 28° 50' K. H.) nagy jeles vs 23000 l. kik között számos a' zsidók találtatnak. Fekszik három dombon, széke egy Érseknek; különös figyelemre méltó itt az Érseki templom, melly kivül 's belől fejér, hamuszin 's fekete márványal borittatik, és igen szép fehér márvány padlatja vagyon, a' Sz. Irásbéli példákból kölcsönözött rajzolati nevezetesek, de ezek csak ritkán és külföldieknek leginkább muttogattatnak. A' volt Dominicánok templomában tartatik Sienai Sz. Katalinnak feje. Vannak fő iskolái, közönséges nagy könyvtárja, és tudós társasága. Látást kivám itt a' nagy vásáros piacz szép ugró kutjával, és csigaformájú be völgyesedésével, holott farsangban versfuttatások és az ugy nevezett Guicco de Pugni Nemesek játékjai, mellyben a' játszók egymás fejét öklözik, tartatni szoktak. Posztó, selyem és bőr fabrikái virágzanak.

Sieniawa, mvs Przemysli ker. Galliziában San fónál, egy kastélyal, és pósta házzal.

Siennica, Szenica, urad. és vska Lengyel Kir. a' volt Siedlce oszt. egy Ekklesiával és ref. klastrommal.

Sieradz, Siradia, vs Kalisch oszt. ban Warthe fónál 260 h. és 2100 l.

Sierajo, l. Sorrey.

Sierakow, l. Czicke.

Sierra, Spanyol szó 's hegységet jelent vagy hegyes vidéket, és szokszor vezeték nevek által különböztetik.

Sierra, hs tart. uj Castilia Spanyol tart. Aragonia és Valencia tart.nak szélein.

Sierra d' Adriano, az Adriani hegységek, egy része a' Pyrenaeusi bérczeknek Spanyol orsz.ban. Ezeken keresztül vezet az országút Alava és ó Castilia tart.ba, közöpben egy kápolnát és csárdát találni. Az ide való általmenetel olly setét szokott lenni fényes nappal is, hogy mindenkor fáklát gyujtani szükséges.

Sierra de Alcaraz, hegys. nyug. Mancha Spanyol tart.ban.

Sierra d. Avila, l. Avila.

Sierra de Frio, hegys. Brasiliának belseiben, Cordilleras bérczek ága.

Sierra-Leone, vagy is *Mitombo* avagy *Tagrin*, igen szép fó víz Sierra Leona partokon felső Guineában, Afrikában, az Atlanticumi tengerbe való kifolyása 3 geogr. mfd széles. Felfelé jó messzire hajókázható, miglen egyszerre igen öszve szorulván veszedelmessé lészen.

Sierra-Leona-partok, nevét feltalálójától Pedro de Cintra Portugallusi Hajóskapitánytól kölcsönözi, ki 1461 vagy 1462-ben ide érkezvén Cap Ledo (vagy is a' mulatságos fok) megett lévő hégységben éjjel ég dörgést hallott, melly oroszlányok orditásához igen hasonlított, innen azon hegyláncot Sierra Leona vagy is Oroszlányok hegyének nevezé, melly név később mind a' feljebb leirt fónak, mind pedig ezen egész környéknek is tulajdonittatott; fekszik ezen tart. felső Guineában Afrikának ész. nyu-

Digitized by Google

goti szélein az Atlantikumi tenger partján; ész.ról Senegambiával, kel.ről ismeretlen Néger országokkal, és délről a' Bors partokkal határos; ész.tól délnek vett hosszasága 55 geogr mfd, legnagyobb szélessége pedig 60 mfd tehet. Ki terjed Cap Vergas'tól, melly az É. Sz. 9° 30' alatt fekszik, egész Sz. Anna fokig, melly az É. Sz. 7° 15' alatt találtatik. — Éghajlatja igen meleg, de még is se nem türhetetlen, se nem egészségtelen. Középszerü hévsége Sierra-Leona'i Freetown nevü Angol szálitványban Farenheit meleg mércsője szerént 84 gradusig emelkedik, de alacsonabb vidékekben 102 grádust is meghalad 's pedig árnyékban. A' hévség egész esztendő által uralkodik, és csak az essős esztendő rész által, melly a' rák és bak fordító, körök alatt fekvő tart.nyoknak tél helyet vagyon, némü néműképen mérsékeltetik. Itten ezen essős esztendő rész Majus végével kezdődik és September multával Tornados nevü szélvészszel végződik; ezekben a' napokban közönségesen 12 óráig szakadhatlanúl, némelykor 30 óráig is esik az essö, ugyan azért ezen napok legkellemetessebbek itten hévességek miatt, de nedvességek miatt egyszersmind legegészségtelenebbek is. A' száraz esztendő részben a' levegő nagyobb részint ködös. Némelykor Harmattan forró szele is kivált Decemberben és Januariusban meglátogatja e' vidékeket. Sierra Leona partokon a' léghosszabb nap 12 óráig, 29 minutumig, és 45 secundáig tart; a' legrövidebb 11 óráig, 30 minutumig, és 14 secundáig. A' Holdtöltét itten egész maga fényességében 's méltóságában láthatni. A' partokon levegője nedvesebb, de még is nem egészségtelen mind többnyire vélik.

Földe a' tenger mellékében, kivévén magas hegyes félszigetét Sierra fónál, általjában lapos, alacsón, számos patakoktól hasittatik, és posványos; ezen vidékek esztendő által kétszer, ugymint Aprilis és October felé a' tengertől elboríttatnak. Beljebb lassan lassan felemelkedik földe, szárazabb és kövecsesebb, de mindenütt igen kövér és bő termékenységü. Feltére egész esztendő által zöldséggel virit kivált az essők után, és némely környékeiben olly magasan nö a' fü, hogy egész vadak seregének buvásra menedék helyet szolgáltat. A' fák egészlen soha el nem vesztik leveleket. Fói közül: Nunez vagy Nonunez, Pongeos, Dembia, Dania, Quinport, Kissey, Tana. Scarcie, Port Lago, Sierra-Leona, Bunch, és Scherbro fók nevezetesebbek. Termése: fehérvas, mágneskö, tengeri só, riskása böségben, gabona, héjjasvetemény, nádméz, déltájéki gyümölcsök, palma dió, fának kölömbféle nemei; marha, juh, sertvés, elefánt, tigris, teve, oroszlány, bival, öz, zibetmacska, vizi ló; külömbféle madarak ugymint: récze, úd, gyöngytyúk, fátzán, fürj, snef, publikán 's pelikán madarak; hala bö-

Digitized by Google

ségben; krokodil, oriás kigyó, gyík, kurta kigyó, tekenyősbékák, osztrea csigák 's a't.

Lakosai csupa Négerek külömbféle nemzetekre oszolva; ugymint: Nalloek, Lantimek, Bagöek, Mandingoek, Bullamiak, Susuek, és Fulahek; mind ezek egymástól szokásokkal 's beszéddel külömböznek; riskása termesztésből, vadászatból 's halászatból élnek, találni közöttök kovácsokat, ácsokat, asztalosokat is. A' sok feleség tartás itt mindenütt szokásban vagyon, mindeniknek annyit szabad magához kapcsolni, a' mennyit eltarthat. Ezek; a' nélkül, hogy akaratjok felöl kérdeztetnének, szüleiktől bizonyos ajándék által vétetnek meg. Vallásokra nézve; részint Mahumedánok, részint pogányok vagy is Fetisch imádók. Polgári alkatmányok nagyobb részint monarchia béli, de találni Elökelök által igazgattatott tartományokat is. A' rendes hadakozáshoz még keveset értenek, mindazonáltal valamint a' kézivvel, mellynek nyilait méreggel kenik, ugy puskával is jól tudnak bánni. A' kereskedés itten reménység felett virágzó állapotban vagyon, legszorgalmasabb kereskedők a' Mandingoek; ki vitel portékáik viaszból; pézsmanedvből, ámbrából, elefánt csontból és nem rég rabszolgákból is állottak, esztendönként az előtt csak innen mintegy 5000 rabszolgák hurczoltattak innen el a' pallérozott 's megvilágosodott Europabéliektől, Ismeretesebb tartnyai közül valók: Futa-Dschallo vagy is a' Fulahek tart. a' Susuek és Bagöek tart. Loszszigetek, Mandingoek, Timmaniek, és Bullamerek vidékei több számos szigetekkel. Az Angoloknak itt egynehány szálitványaik vannak.

Sierra Molina, egy része a' Cantabriai hegyeknek Spanyol orsz.

Sierra Mondenedo, magas hérczék Galiciában Spanyol orsz.

Sierra Morene, hegys. Spanyol orsz. Mancha, Cordova és Jaen tart.nyok között, hossza 80 fran. mfdnyi, szélessége egyenetlensége miatt nincs meghatározva, nevét külső barna színétől kölcsönözi, Ismeretessé lőn Nemes Don Quixotte'nek rémségei, 's kiváltképen 1767—70 itt történt változások által. Rég bokroktól, 's erdőségtől borított kietlen pusztaság vala. Az említett idő tájban Don Pablo Olavides akkori Kir. Intendant Sevilleben ezen kietlen vidékek mivelteteset gyarmatok által mindenek előtt tanácsla, nem sokára alattomban az Avanturiai Thürriegel, Palatinatusból, Svábságból, és a' német Alföldről mint egy 6000 embert csalt és szálitott ide. De mivel ezeknek elérkezésekor lakjaik még el nem készültek vala, és azért részint egy klastromban, részint pedig az ég alatt kéntelenittettek tartozkodni, nem sokára egy harmad része az említett gyarmatnak elhólt; a' kik megmaradtak Cataloniabéli Spanyolokkal egyvelittettek, és alkalmas házakat kaptak

Digitized by Google

nagyobb részint szélyel a' szántóföldeken, Fő helye a' szálitványnak Carolina vsa, melly III Károly Kir. emlékezetére e' névvel diszesittetett.

Sierra-Nevada, l. Iztaccihuatl.

Sierra nevada de Merida de Maracaibo, 14100 lábl magas hegy uj Granada Spanyol tart. déli Amerikában.

Sieversdorf, falu Brandenburgi közép Márkban, Ruppini ker. 150 h. és 1040 l. kik lótartással, tükör fabr. s t. effélékkel foglalatoskodnak.

Siewierz, vs Lengyel orsz. a' volt Kalischi oszt. erős várral, melly egy tóban lévő szigeten fekszik, a' vsnak vasmivei jelesek.

Sifanek, nemzet Chinától napnyug.nak Yalong és Yangtse-kiang fók között, Chinai Császár országlása alatt. Sátorjaik színekre nézve a' fekete és sárga Sifanekre osztatnak, azok vándorló, ezek pedig kissebb falukban sátorokban lakó nemzetek, sokkal pallérozottabbak, és nagyrészint marha tartásból élnek.

Sieflitz, hegyes vidék Karinthiában Villachi ker. 15 h. és több arany, ezüst és piskolcz bányákkal.

Siger, kis fó Sziléziában Glogau Fejed. melly nem messze Cacolath várától Odera vizébe szakad.

Siegersdorf, falu felső Stajer orsz. Judenburgi ker. Salló mühelyel.

Sigg, nagy parti fó Algier orsz. Baerbaeriában, kiváltképen nevezetessé lesz e' fó Habrah vizével való eggyesülése után, melly feljebb Wad-el-Hammam (az az: a' ferdők fója) nevet visel szomszéd ferdői miatt.

Sigmaringen, l. Hohenzollern.

Sigmaringen, Hohenzollern-Sigmaringen Fejed. rezidentia vsa a' Duna mellett 3000 l.

Sign, Singum, Singa, l. Seign.

Signach, erősség Orosz bir. Grusiniai Helyt. Asiában.

Signy le Grand, vs Fran. Ardennesek oszt. 2120 l.

Si-go-Thi-ga, l. Siam.

Siguenza, Seguntia, l. Segu-enza.

Siehl, fő Helvetiában Schwyz kant. ered a' Sihlt völgyében, egynehány óráig Zug és Zürich kantonok között folyván, az utóbbi kantonban Limat vizébe keveredik.

Sihon, l. Sir.

Sihino, Archipelagusi búza termő szigét, hasonló nevü vsal, melly a' tengerbe látszatik dőlni. Itt sok a' füge.

Sikhek, l. Seikok.

Sikló, oláh mvs Arad Várm. és jár.ban Tiszán túl lévő ker. F. U. a' Kir. kamara. Lakosai kath. és ó-hitüek, fekszik Simándhoz jó másfélórányira. A' vs közepén itt hajdan nagy tó volt, szélében 's hosszában fél mfd terjedett; nagy épületnek kelletett itt valaha lennie a' mint ezt némelly nyomdoki mutatják, melly kettős sánczal vala körülvéve.

Siklós, hajdan Soklós, Siklósia, (É. Sz. 45° 49' 52'' K. H. 36° 58' 29'') hires régi vár, alatta pedig magyar, német és rácz lakosú mvs Baranya Várm. Siklósi jár.ban Pécstől 4 mfd és Dráva vizétől jó két órányira. Számlál 1300 kath. 480 ref. 150 ó hitü rácz és 12 zsidó lakosokat. F. U. G. Battyáni. A' mvs épületei

Digitized by Google

nagyobb részint alacsonyak, jelesebbek ezek között Sz. Ferencz szerzetesek négyszegű két emeletes klastromok, és a' mellette fekvő Sz. Háromság tiszteletére szentelt diszes templomok, holott az említett Atyák egyszersmind a' plébániai hivatalt is viselik; az ó-hitüek valamint a' ref. is bírnak egy templomot, ezekében 1811-ben egy sirket néma míves által jeles orgona készítetett. A' vnak keleti végénél vagyon a' N. Vármegyének selyemmív-háza, nyugoti ész. felül pedig a' négy emeletre épült gabona tárház; a' vs közepén a' két emeletü nagy vendégfogadó ház, és a' vár alatt a' vármegye háza, melly e' járásbéli fő Birónak szolgál lakhelyül, nevezetesebbek. — Hónnyi történeteinkben nevezetes vára magas köszikián négy szeg formában, három emeletre épült, vannak két kapui, a' külső Gróf Battyáni nemzetség czimerével diszesittetik. Nevezetes benne az ékes Sz. kereszt kápolnája, a' köszikában kereken ki faragott 25 ölnyi mélységü kút és a' gyönyörü kilátás. A' várnak mostani épületeit Gróf Battyáni uraság épittette, most lakhelye az uraság tiszteinek hajdani várának csak némely emlék végett meghagyatott omladékit találni. A' Garaiak birtokában lévén Zsigmond kir. fogsága által nevezetesitetett; ezek után a' Perényiekké volt miglen 1543-ban a' Törököktől elfoglaltatott, kiknek is jármok alatt 143 esztendeig nyögött. Hajdan körében Benedictinusok Apátsága vala, holott most az említett szerzetesek laknak. Kelet és észak felé a' vstól nyúlnak a' Siklósi és Gyüdi hegyek, mellyeknek veres borai 's külömbféle szinü márványa nevezetes. Országos vásári népesek. — Hasonló nevü falu találtatik Sopron Várm:ben is, közönségesen Siglósnak neveztetik, közel Tormafalvához 800 kat. l. pléb. és templ.

Sihof, Sikoko, Xikoko, Japani termékety, sziget Nipen és Ximo között.

Sila, Saltus Rheginorum, nagy erdő Nápoly ors.ban, mely Cozensa tájékitól innenső Calabriában egész Reggio'ig a' tulsó Calabriában az Appenninusi hérczek hosszában terjed ki.

Silarus, Lukaniában, most Selo Olasz ors.ban.

Silavengo, kis vs Sessia fónál Novara tart. Lomb. Velenczei Kirs.ban.

Silberbäaren, l. Baaren.

Silberbach, kis fó Cseh ors. ered 3 forrásból Szász ors.nak szélén, délfelé folyván Graslicznál Zwoda vizével eggyesül.

Silberberg, vs felső Siléziában Münsterbergi Fejedls. Frankensteini kerül. a' tenger szine felett 1375 láb. emelkedik fekvése, 165 ház. és 1600 lak. köszikából kivájt hatalmas egy várral, mely midőn 1807-ben ostromoltatnék a' vs, egészen elégettetett.

Silberbergstadt, l. Mies.

Sile, Silis, kis fó Lomb. Velenczei Kirs. Trevigo környékiben ered, Piave fónak eggyik ágával eggyesülvén, Piaveselle név alatt a' Velenczei öbölbe szakad.

Silesia, Schlesien, nagy

Digitized by Google

hajdan Cseh orsz.hoz tartozó Hercz.ség, mellynek nagyobb része 1742 évtől a' Burkus Király, a' kissebb pediglen az Austriai Császár birtokában vagyon.

Silesia (az Austriai) egy része a' Silesiai Herczeg.nek, a' Burkusi Silesiától, Galiczia, Magyar, és Morva országoktól környékeztetik. Nagysága 83 85/100 □ mfd, melyből 356320 hold föld bévetni váló; földe igen hegyes, keletről a' Karpát, nyugotról a' Sudet'i bérczek darabosítják vidékeit. Levegője illy fekvése mellett még is mérséklett, és csak keletről hideg. Jelessebb folyói: a' Weichsel (Vistula) Oelsa, Biala, Oppa, és az Odera vize. Termései: köszén, vas, 's több féle kövek; len, fa, gyümölcs, jó marha, 's kivált juh, vadak 's halak. Savanyú víz forrásai közül: a' Würbenthali, Wiese'i, és Zuckmantel'i nevezetesebbek. Gabona termesztése 2376800 mérőre számláltatik. Lakosinak száma 334, 360 mégyen, kik részint Németek, részint azokkal egyveledett Lengyelek; vászont, posztót, 's külömbféle szörmateriát készítenek, mely portékákkal hasznos kereskedést üznek, ismeretes a' Silésiai vászon, gyolcs, 's a' t. Itt a' mezei gazdáskodás e' két utolsó tizedben nagy elömenetelt 's gyarapodást nyert. Az Austriai Silesia jövedelme 600000 for. Uralkodó vallás a' R. kath. de a' Protestánsoknak is vagyon a' közönséges isteni tiszteletre szabadságok. Tulajdon kormány által, melynek széke Brünben Morva országban, igazgattatik. Tudományos intézetei részint gyermek iskolákból, részint Gymnasiumok 's fő iskolákból állanak, illyenek a' kath. számára a' Tesseni, Troppaui és Weiszwasseri' és egy Tessenben az evang. számokra. Két kerületre, ú. m. a' Tessini és Troppaui kerületekre részeltetik, mind egyikében hasonló nevű fő vsa vagyon. Nevezetesen van a' Troppaui ker. ben 7 vs, 18 külső vs, 11 mvs, 367 falu, 31088 ház. 190118 lakó, 6741 ló, 2297 ökör, 30355 tehén, 43104 juh 's a' t. A' Tessini kerületben 9 vs, 3 külső vs, 279 falu, 21881 ház, 148224 lakó, 9990 ló, 1916 ökör, 29922 tehén, 23711 juh, 's a' t.

Silesia (a' Burkusi) Brandenburgi Markkal, Poseni N. Herczs. Austriai Silesiával, Morva 's Cseh országgal, és Lusatiával határos. Nagysága 689 □ mtfd. melyen 2050000 Német 's Lengyel lak. számláltatnak, kath. és evang. vallásbéliek. Hegyei: délnyugot felöl a' magas Sudet'i bérczek, melynek ágai külömbféle tájékokban külömbféle nevet viselnek, illyenek az Isen, Riesen v. is Óriások, és a' Glaczi hegységek; délről terjednek a' Karpát hegyek, belső hegyei közül nevezetes a' Zobteni hegy. Folyói közül: az Odera, mely a' tartományt középben hasítja, és az Else, Klodnitz, Malapane, Stoben, Weida, Bartsch, Oppa, Neisze, Ohlan, Weisztritz, Katzbach folyókat öblében fogadja, és a' Weichsel nevezetesebbek. Északi tájékiban mocsárokat 's tavakat találni. Termése: fa, gabona, bé-

Digitized by Google

ségben, sok len, komló, dohány, gyümölcs 's csemege, kevés bora Grünberg vidékiben; vas, köszén, réz, ezüst, kevés arany, gáliczkő, timsó, büdöskő, márvány, kigyó kő, drága kövek; pala kő, málom kövek; ásványos 's só forrási; nagy sereg marhái, juhai, kecskéi, lovai, vadak, halak, méz, viasz 's a' t. Vászon 's gyolcs kézmívei nagyok 's igen számosak, ezeken kívül vannak gyapju materia fabr. és vas művei. Kereskedése virágzó 's hasznos. Polgári alkotmányára nézve a' tartomány rendeitől igazgattatik. Jövedelme 6 millió tallért tészen. A' Burkusi Silesia az alsó és felső Silesiára, és a' Glatzi Grófságra osztatik fel. Az alsó Silesia 7 közvetetlen Herczs.get, t. i. Breslau, Brieg, Schweidnitz, Janer, Liegnitz, Glogau, és Wohlau; és 4 közbevetős Herczs.get foglal, ú. m. Sagan, Carolath, Trachenberg, és Oels; ide járulnak e' következő közbevetős urodalmak: Militsch, Neuschlosz, Freyhan, Suhlau, Wartenberg, és Göschütz. A' felső Silesia 3 közvetetlen fejedls.ből, ú. m. Münsterberg, Oppeln, és Ratibor, 5 közbevetős 's nagyobb részint az Austriai részben fekvő fejedels.ből, tudniillik: Neisze, Troppau, és Jägerndorf; és 5. közbevetős urodl.ból: Loslau, Oderberg, Beuthen, Plesz, és Frankenstein urodl.ból áll. Fő vsa Breslau.

Silistria, Drista, alkalmatos erős vs Duna mellett, egy hegy alatt, azon nevű Sandschakság' fő vsa Bulgáriában, alacson határral vétetett körül, mely sűrű erdővel bé van növe. Egy ó hitű Ersek' lakhelye, azon falak düledékinél, melyekkel a' Rómaiak a' vadon népek' bérohanását gátolták. Régi maradéki Római építő mesterekre mutatnak. Itt verekedtek a' Törökökkel az Oroszok 1773, és 1788-ban. Lakosi között számosak a' Törökök.

Siljan, nagy tó Svéd orsz. Dalarne tart.

Silla, (39° 24′ É. Sz. 16° 26′ K. H.) vs Spanyol Valencia tart. 2000 lak.

Silla, nagy vs Bambarra orsz. Nigritiában Niger fónál.

Sillah-Miou, nagy vs Birmannia orsz. jeles az itt készített selyem portékái végett, mellyek erősebb 's tartósabbaknak mondatnak, mint a' Chinai 's Hindostani selyem portékák.

Sille le Guillaume, vs Fr. Sarthe oszt.

Sillein, l. Solna.

Silo, Schilo, helys. Judaeában, Acrabatane tart.ban, Bethel és Sichem közt. Bir. 21, 19.

Siloam, Siloe, usztató tó Jerusalemben Ján. 9, 7.

Sils, pléb. falu Helvetiában, Graubündeni kant. Gotteshausbund körében.

Silures, Britannia R.ban, Hibernia tenger mellett lakott vadnép, fő helyeik: Ariconium (Hereford), Bulleum (Buelt) Isra Silurum (Caer Lion) 's a' t.

Silva plana, pléb. falu Helvetiában Graubündeni kant.

Silves, Sylves, vs Algarwe tart. Portugalliában, felettébb kellemetes vidékben, mely Paradicsomnak nevezetik. A' vs most elszegényedett, holott hajdan Al-

Digitized by Google

garbiának fő vsa vala. Vannak meleg ferdői.

Simancas, Septimancae, helység Leon tart. Spany. orsz. Duero fó partján, erős vára Archiv Real nevet visel, mivel egy része az ország Archivumjának, kivált azon levelek, mellyek az Amerika elfoglaltatását foglalják, az említett várban tartatnak.

Simánd, Oláh mvs Arad Vrm. és járásban, Arad és N. Szerend között, Bécshez 37 1/2 postányira. F. U. Edelspacher és Csernovics Uraságok; van egy nem eggyes. görög pléb. és templ. a' kat. is egy templomjok, kiknek számok 300 mégyen, és egy Zsidó Sinagóga. Hajdani lakosi 16 századik merő sánta, béna, vak, néma, 's más nyomorék emberekből állott.

Simari, vs tulsó Calabriában Nápoly orsz.

Simbani, 23 mfd hosszú erdőség közép Senegambiában, Bondu Kirs. tól délnyugotnak, külömbféle vad 's ragadozó állattal tellyes.

Simbirsk vagy *Sinbirks*, Orosz birodl. Helytartóság, közönségesen Asiához számláltatott, bátor alig légyen 1/4 része Pallas útazótól megjegyzett határlineán túl. Fekszik Wolga fónak mind a' két partján, és hajdan egy része vólt a' Kasani Chánságnak. Nagysága 1402 mfd, melyen 904000 lak, számláltatnak. A' folyó tájékiban földe kövér, és bő termékenységü, de kietlen pusztái sem hibáznak, gabonával, gyümölcsel, dinnyével, fával és halakkal bővelkedik. Az Oroszok és Kozákok kívül keresztény Mordwinek, Tseremissek, és Tsuwassek lakják, de ezeken kívül vannak pogány Tsuwassek is, Muhamedanus tatárok, Persák és Kalmukkok, kik a' Kirgisiai fogságból elszöktek, ezek sátoros kóborló életet követnek, és marha tartásból élnek. Fő vsa *Simbirsk*, (54° 24' É. Sz.) Wolga partján 1400 h. és 12000 lak, 16 templ. 2 klastr. egy ispitályt, mely Sándor Ispitáljának neveztetik; bagaria 's angol bört készitő müveket 's t. é. számlál. Lakosi kalvarral (viza hra) gabónával, halakkal kereskednek, és szép gyümölcsös kerteket tartanak. Környékében vadmondolából olajt sajtolnak.

Simbu, l. Kincstár szigetek.

Simeon, Nemzetségének földe Judaeának tengerre dülő szélein esett, Egyptus felé, Dán és Juda között; övék volt Ziklag; és Beerseba vsok Jos. 19, v. 2. 4.

Simferopol, hajdan Achmetschet, Akmetschet, fő vsa Orosz Tauria Helyt. Negropila nevü fekete tenger öblénél, bátorságtalan kikötő torokkal. Számlál 4800 Orosz, Tatár, Görög, 's Örmény lak. 3 templ. és 4 mecsetekkel. Széke a' Tauriai Helytartónak.

Simia, két sziget Archipelagusban közel Asiának partjaihoz, mellyektől csak keskeny csatorna által választatnak, Rhodus szigete és Cap Crio között. Termékenységek meglehetős, kivált jó borokat teremnek. Lakosi minden nem kivétel nélkül jó búvárok, a' tenger fenekéről nem csak klárist és gyöngyöt, hanem az elsülyedt hajókból is mindent fel tudnak hozni.

Digitized by Google

Simiatica, vs Orosz Bialystok Helyt.ban 319 ház. és 2730 lak.kal.

Siminolek, l. Creekek.

Simmari, Simori, Sibaris, kis vs Calabriában, Neápoly ország.ban, hét pléb. templ. 's Káptalannal.

Simmenthal, völgy Helvetiai Bernai kant.ban a' Wallisi bérczektől egész a' Thuni tóig terjed, hossza 13 órányi, nevét Simmen fótól veszi, mely Ravil hegyéből eredvén Thun alatt Aar vizével egyesül.

Simmer, Simra, Simri, bizonyos mértékneme Coburg, Nürnberg, és Palatinatus vidékiben, egy Simmer zab, árpa és tönköly 16 vékát; buzát pedig 's török búzát 12 vékát foglal.

Simmering, nemes jószág és falu a' Bécsi Sz. Marxi lineán kívül egy pléb. 166 ház. és a' Csász. pattantyússág műhelyével.

Simmern, rég Palatinatus fejedelemség vólt Hundrück vidékében, földe homokos 's sovány, nagyobb részint erdők borítják, szántóföldei zabot, 's lent teremnek, de marha tartása hasznos 1803 Franczia ország hoz kapcsoltatott, és a' vólt Rajna és Mosella oszt. egyrészét állittá, most Burkus Kir. birtoka; fővsa

Simmern, hasonló nevü folyó mellett 1600 lak. és vasmüvekkel.

Simois, fóvíz Siciliában, Segesta vsa mellett, Scamander bele folyó Aeneástól vette nevét, Simois és Scamander Troasi vizektől.

Simonetta, kastély Lomb. Velenczei Kirs. Mailandhoz 1 mfd, nevezetes az itt találtató echó, melly a' hangot 20—30 is visszanozza, először a' három utolsó szótagok, azután csak egyedül az utolsó, végre csak rehegő harangcsendülésekhez hasonló hang hallatik. Az előtt erössebb vólt ezen echo, mert 40 söt ezen felül is sokszorozta a' hangot, most gyengülésének oka lehet az épület romlása. A' kastélynak két nagy szárnyai egymásnak ellenében merő vak ablakokkal felkészitve formálják azon helyet, mellyben a' le irt valóban nevezetes echo hallatik.

Simonoseki, (34° É. Sz.) vs Japani Nipon szigetnek nyugoti végső partjain, híres révvel.

Simontornya, (É. Sz. 46° 44' 6'' alatt) régi vár és mvs Tolna Várm. hasonló nevü járásban a' Kir. Fiskus alatt. Számlál 1100 kath. 470 ref. és 45 zsidó lak. fekszik Sió és Sár vizének öszvefolyásánál a' Dunától jó három magy. mértfd. Fehér Várm. határihoz közel termékeny környékben, a' Sz. Ferencz szerzetesinek egy klástromjok vagyon, kik egyszersmind a' pléb. hivatalt is viselik. Borai jelesek.

Simonvárosa, kis vs Cap tart. ban Afrikában Simonhegye és öble mellett, csak 30 h. áll, mellyek nagy részint közönséges épületek ú. m. kaszárnyák, ispitály, tárházak, vendég fogadók.

Simonyi, falu Vas Várm. 120 evang. familiából kiknek templ vagyon, határja jó. Hasonló nevü falút Somogy és Gömör Várm.ben is találni.

Simplon, 6240 láb. magas hegy, Wallis kant. Helvetiában túl az Alpeseken, mellyen nem rég jó út készittetett. Ettől kölcsönözte vala Sim-

Digitized by Google

plon vólt Franczia oszt. maga nevét, melly Wallis kant. foglalá körében, és Furka hegytől egész Col de Balme' ig 's e' Genfi tóig terjedett. Egész vidékje egy 35—36 órányi hosszú több mellékes völgyekkel szélesített völgy a' Berni és Penninusi Alpesek között, délnyug.ról is a' Sawoyi hegyektől zárattatik, ugy hogy e' vidékbe való bémenetel csak egyedül Sz. Moritznál történhet, a' hol a' Rhone fó veszi eredetét. Nagysága 92 1/2 mfd. mellyen több mint 100,000 lak. számláltatnak; ezek Furka hegyétől Siders helységig Németek, nyelvek a' 14 és 15 század nemetsághez hasonlít, becsületes, jó szívü 's erös emberek; Siders'től alább Olasz, Franczia és régi Német nyelvből kevert beszédü lakosok találtatnak, a' millyenek Waadt tart.ban Neufchatel Herczegs.ben is előfordúlnak. A' nemesebb osztály beszédje Franczia. Religiójok közönségesen katolika, Püspökjök Sitten v. Sion vsban lakik. Német lakosi szorgalmatosak, az Olaszok ellenben restek és tisztátalanok. Fő foglalatosságok a' marha tartás és földmivelés. Marhával, sajtal, bőrökkel, vadakkal, borral, olommal, kristál és csepkövekkel kereskednek; kézmivek és fabrikák nélkül szükölködnek. A' köznép tudatlan 's babonás. Fő vsa Sitten, v. Sion.

Simpson szigete, eggyik a' 6 kincstár szig.ek közül Shortlandi útban Uj-Georgiában Australiában.

Simyra, északi határon vár Phoeniciában (I. Mos. 10, 18).

Sin, v. Thin, kis tartomány közép Senegambiában tenger mellett, igen termékeny kivált riskásája bösegben vagyon, marha tartása is hasznos. Ezen tart. magános Kirs.got tészen, mellynek ura Barbesin czimmel él az az Sin Kir.nak v. Fejedelemnek nevezi magát. Lakhelye messze esik a' tart. nak belseiben.

Sinae, Sinarum, régi fő vs Conchinchinában, melly az Indiai tengertől a' Siami öböltől egész Tonkinig terjedtt bir.ban; melly most Kaoteü-tsin, Tchau-Tchenben.

Folytatása következik az V-dik Darabban.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google